9.
1

ischer
chatz

Germ. g. 58 n/8,1

<36606803680012

<36606803680012

Bayer. Staatsbibliothek

GERMANISCHER BÜCHERSCHATZ
HERAUSGEGEBEN VON ALFRED HOLDER
8, 1. M. 7 —.

SCHRIFTEN NOTKER'S UND SEINER SCHULE.

HERAUSGEGEBEN
VON

PAUL PIPER.

I. BAND:

1. LIEFERUNG.

EINLEITUNG. BOETIUS.

MIT 2 HOLZSCHNITTEN.

FREIBURG I. B. UND TÜBINGEN 1882
AKADEMISCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG VON J. C. B. MOHR
(PAUL SIEBECK).

Band I vollständig in 3 Lieferungen.

59. a

GERMANISCHER BÜCHERSCHATZ

HERAUSGEGEBEN VON

ALFRED HOLDER.

Erschienen sind folgende Bändchen:

1: **Cornelii Taciti de origine et situ Germanorum liber.** Edidit Alfred Holder. kl. 8. (22 Seiten.) 40 Pf.

2: **Einhardi uita Karoli imperatoris.** Edidit Alfred Holder. kl. 8. (33 Seiten.) 60 Pf.

3: **Beowulf.** Herausgegeben von Alfred Holder. 1. Heft: Abdruck der Handschrift im British Museum, Cotton. Vitellius A. XV. Zweite Auflage. kl. 8. (70 Seiten). M. 1.60.

4: **Otfrid's Evangelienbuch.** Herausgegeben von Paul Piper. kl. 8. (352 Seiten.) M. 4.—.

5: **Iordanis, De origine actibusque Getarum.** Edidit Alfred Holder. kl. 8. (83 Seiten.) M. 1.50.

6: **Nithardi historiarum libri IIII.** Edidit Alfred Holder kl. 8. (58 Seiten.) 75 Pf.

7: **Baedae historia ecclesiastica gentis Anglorum.** Edidit Alfred Holder. kl. 8. (314 Seiten.) M. 4.50.

8: **Schriften Notker's und seiner Schule.** Eingeleitet und herausgegeben von Professor Dr. Paul Piper. Erster Band in 3 Lieferungen. Schriften philosophischen Inhalts. Mit 33 Holzschnitten. Erste Lieferung. kl. 8. (CLXXXXIII Seiten u. Seite 1—368). Lieferung 2 enthält: die Logischen Schriften. Lieferung 3: Kleinere Schriften und Martianus Capella.

BIBLIOTHECA REGIA MONACENSIS

Akademische Verlagsbuchhandlung von J. C. B. Mohr

(Paul Siebeck)

in Freiburg i. B. und Tübingen.

Germanischer Bücherschatz

herausgegeben

von

Alfred Holder.

BIBLIOTHECA REGIA MONACENSIS

Eine Sammlung von Quellenschriften für germanisches Alterthum und Mittelalter, gleichviel in welcher Sprache oder Mundart überliefert, ist bei dem mehr und mehr zur Geltung kommenden Bedürfniss unseres Volkes, mit Leben und Weben der eigenen Vergangenheit sich vertraut zu machen, gewiss gerechtfertigt. Auf dem Gebiete des classischen Alterthums und der ausländischen Litteratur ist Aehnliches schon längst, und zwar mit bestem Erfolge, versucht worden.

Die Reihe eröffnet, wie billig, des Tacitus Germania in einer Textgestalt, welche den aus dem achten Jahrhundert stammenden Archetypus darstellt und durch weitere vom Herausgeber seit seiner Recension vom Jahre 1878 auf Grund neuen handschriftlichen Materials geführte Untersuchungen ihre Bestätigung gefunden hat. Jede Abweichung vom Archetyp ist durch *Cursiv-Druck* ausgezeichnet. — Einhart's Leben Karl's des Grossen ist unter Benützung des in den Ausgaben von Pertz-Waitz und Jaffé-Wattenbach niedergelegten reichen Materials, sowie auf Grund eigener Collationen bearbeitet. — Die Ausgabe des Beowulf giebt in ihrem ersten Hefte ein getreues Bild der Handschrift nach der vom Herausgeber im Jahre 1876 während eines vierwöchentlichen Aufenthaltes in London gemachten Vergleichung. Alles den Vorgängern noch lesbar gewesene, jetzt verschwundene, ist *cursiv* gedruckt; wesentlichen Dienst leistete die Original-Collation von Benjamin Thorpe aus dem Jahre 1830, welche in den Besitz des Herausgebers gelangt ist. Unlesbare einzelne Buchstaben sind durch ebenso viele eckige Puncte ausgedrückt, Ausradiertes ist in runde Klammer gesetzt. Heft II wird den hergestellten Text, Heft III ein vollständiges Glossar enthalten. — Die Herausgabe von Otfrid's Evangelienbuch hat Herr Professor Dr. Paul Piper übernommen, welcher in einem besonderen Vorwort, auf das wir hier der Kürze halber verweisen, Näheres über seine Ausgabe mittheilt. — Der Text von Iordanis' (Iornandes') Gotengeschichte ist, nach eingehendem Quellen-Studium, auf diplomatischer Grundlage neu hergestellt. Ausser dem im Jahre 1880 verunglückten alten Pfälzer Codex, welcher vom Herausgeber noch rechtzeitig genau hatte verglichen werden können, wurden u. a. auch die Pariser Handschriften zu Rathe gezogen. — Nithard's Geschichtswerk erscheint

nach neuer Vergleichung der in Paris wieder zugänglichen Handschrift von St.-Magloire. — Baeda's englische Kirchengeschichte kommt hier seit dem Jahre 1688 zum ersten Male wieder in Deutschland heraus; über die Gestaltung des Textes möge das Nachwort des Herausgebers eingesehen werden. — Ueber die Ausgabe von Notker hat der Herausgeber in seiner Einleitung Näheres mitgetheilt.

Der Verleger war bemüht, die Bändchen bei guter und solider Ausstattung zu einem relativ billigen *) Preise herzustellen.

Erschienen sind folgende Bändchen:

1. **Cornelii Taciti de origine et situ Germanorum liber.** Edidit Alfred Holder. kl. 8. (22 Seiten.) 40 Pf.
2. **Einhardi uita Karoli imperatoris.** Edidit Alfred Holder. kl. 8. (33 Seiten.) 60 Pf.
3. **Beowulf.** Herausgegeben von Alfred Holder. I. Heft: Abdruck der Handschrift im British Museum, Cotton. Vitellius A. XV. Zweite Auflage. kl. 8. (70 Seiten.) M. 1. 60 Pf.
4. **Otfrid's Evangelienbuch.** Herausgegeben von Paul Piper. kl. 8. (352 Seiten.) M. 4. —
5. **Iordanis, De origine actibusque Getarum.** Edidit Alfred Holder. kl. 8. (83 Seiten.) M. 1. 50.
6. **Nithardi historiarum libri IIII.** Edidit Alfred Holder. kl. 8. (58 Seiten.) 75 Pf.
7. **Baedae historia ecclesiastica gentis Anglorum.** Edidit Alfred Holder. kl. 8. (314 Seiten.) M. 4.50.
8. **Notker's Schriften.** Eingeleitet und herausgegeben von Professor Dr. Paul Piper. **Erster Band.** Mit 19 Holzschn und 14 Figuren im Text. kl. 8. (CLXXXXIII und 870 Seiten). M. 15.—.

Zunächst erscheinen folgende Bände:

9\. 10. **Notker's Schriften.** Zweiter und dritter Band. (Ostern 1883.)

11\. **Kurzes Wörterbuch zu Otfrid's Evangelienbuch.** Herausgegeben von Professor Dr. Paul Piper.

12\. **Saxonis Grammatici historia Danica.** Edidit Alfred Holder.

13\. 14. **Beowulf.** Herausgegeben von Alfred Holder. II. Der hergestellte Text. III. Glossar.

15\. **Iordanis, De summa temporum uel origine actibusque gentis Romanorum.** Edidit Alfred Holder.

Dr. Alfred Holder. Akademische Verlagsbuchhandlung von J. C. B. Mohr.

*) d. h. billig im Verhältniss nicht nur zu der gebotenen, soliden Ausstattung in Druck und Papier, sondern auch zum Absatzkreise.

GERMANISCHER BÜCHERSCHATZ

HERAUSGEGEBEN VON ALFRED HOLDER

8. M. 15.—

DIE SCHRIFTEN NOTKERS UND SEINER SCHULE

HERAUSGEGEBEN

VON

PAUL PIPER

ERSTER BAND

MIT 19 HOLZSCHNITTEN UND 14 FIGUREN IM TEXT.

FREIBURG I. B. UND TÜBINGEN 1882

AKADEMISCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG VON J. C. B. MOHR

(PAUL SIEBECK)

DIE

SCHRIFTEN NOTKERS

UND

SEINER SCHULE

HERAUSGEGEBEN

VON

PAUL PIPER

ERSTER BAND

SCHRIFTEN PHILOSOPHISCHEN INHALTS

MIT 19 HOLZSCHNITTEN UND 14 FIGUREN IM TEXT.

FREIBURG I. B. UND TÜBINGEN 1882
AKADEMISCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG VON J. C. B. MOHR
(PAUL SIEBECK)

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

überg. 866,1 hant*d*ir *rad.* 7 gewarno*t* . *aus* n *rad.* 18 necheiman 19 m*v*oze *überg.* 20 g*v*ote *desgl.* 21 richt*v*om *desgl.* 22 *nach* da *oben ein Punkt, wohl von zu früh angesetztem* b 867,5 t*v*o *desgl.* 8 geb*v*ozan . *desgl.* 9 *n*iwit *aus Ansatz von* w *rad.* 11 . 19 . bo*v*m *überg.* 22 hin *am Rande nachgetr.* 25 m*v*ozint *überg.* 868,1 get*v*ot . *desgl.* 7 dihne 13 m*v*ozist *überg.* 17 m*v*ozint *desgl.* 18 noker

Altona, den 3. Oktober 1882.

P. Piper.

NACHTRAG.

XII,20 *ist hinzuzusetzen:* 2 . von de musica p. 10—16 (vgl. *Gerbert*, script . eccl . mus . I 96—102 *v. d. Hagen*, Denkm. des M. A. I,25 *Hattemer* III 586—590 . *Steinmeyer,* ZfdA. XVII, 503 f. *Piper* ZfdPh . XI, 257 f. Ausgabe I 853,5—859,18).

XCI,25 *das Stück des* Cod. Lips. de musica *ist zuerst abgedruckt in* „Bericht der deutschen Gesellschaft zu Leipzig 1836.“ S. 56—60.

CLXXXVIII, 17, 19 und CLXXXIX,5 *lies* Riemann *statt* Riezler.

EINLEITUNG.

Für die vorliegende Ausgabe sind folgende Handschriften benützt worden:

A. *Cod. Sangallensis* 825; *derselbe enthält* 1) p. 4—271 *die* consolatio *des* Boetius (*Bd.* I, 1—363), p. 272—274 *sind leer.* 2) 275—338 *einen Theil der Categorien* (*Bd.* I, 367—477); *vgl. über den Codex Scherrer, Catal. S.* 278 *f. Hattemer Sprachdenkmahle* III, 9 *f.* 376. *Steinmeyer ZfdA.* XVIII, 449—464 . 504. *Piper ZfdPh.* XIII, 305—316. 322—330. 336.

B. *Cod. Sangallensis* 818 *enthält* 1) *S.* 3—143 *die Categorien* (I, 367—495); 2) 143—246 de interpretatione (I, 499—588); *vgl. Scherrer aaO. S.* 276. *Hattemer* III, 375 *f. Steinmeyer ZfdA.* XVII, 474—503. XVIII, 160. *Piper ZfdPh.* XIII, 322—337.

C. *Cod. Sangallensis* 111 *enthält p.* 352 *einige der deutschen Sprichwörter der Schrift* de partibus logicae (I, 595); *vgl. Graff, Sprachsch.* I, LXIII *Hattemer* I, 410, b. *Müllenhoff. Denkm.*^{2} *S.* 45. 351. *Piper ZfdPh.* XIII, 446.

D. *Cod. Turicensis* 121, *der aus St. Gallen stammt, enthält von hier in Betracht kommenden Stücken* 1) *p.* 28^r *Z.* 3—49^r *Z.* 12 de syllogismis (I, 596—622,8; *vgl. Piper, ZfdPh.* XIII, 459—461); 2) *p.* 49^v *Z.* 13—51^v *Z.* 14 *ein*

Stück aus Boetius (I, 176—179,20; *vgl. Piper ZfdPh.* XIII, 459); 3) *p.* 51ᵛ, 15—54ᵛ de partibus logicę (I, 591—595,28; *vgl. Piper ZfdPh.* XIII, 459); 4) *p.* 54ᵛ—55ᵛ *das folgende Stück, dessen Abschrift aus der Hds. ich der Güte des Herrn Dr. Herm. Escher in Zürich verdanke:* QVIS SIT DIALECTICUS. Quis est dialecticus? Qui nouit illa quinque . quę? diffinire argumentari [D 55ᵛ] raciocinari diuidere partiri. Da diffinionem . nomen est pars oracionis significans corpus proprie . ut roma tiberis petrus paulus et omnia corporalia propria. Uel est nomen pars oracionis . significans corpus comuniter . ut urbs flumen . ciuitas . monasterium arbor . erba et septem species metalli. Aurum . argentum . plumbum stagnum. Plectrum . aes . ferrum . et omnia corporalia appellatiua. Uel est nomen pars oracionis significans rem proprie . ut grammatica aristarchi . arihtmetica nicomachi . et omnia incorporalia propria. Uel est nomen pars oracionis significans rem communiter . ut uirtus uicium . et quatuor principales uirtutes . Prudentia . Iusticia . Fortitudo . Temperantia. Quę sunt lateralia prudentiae? Prudentia habet in dextro latere astuciam et uersutiam. In sinistro latere habet ebetudinem mentis. Quę sunt lateralia iustitiae? Iusticia habet in dextro latere pleonesiam hoc est plus iusto. In sinistro latere meonesiam hoc est minus iusto. Quę sunt lateralia fortitudinis? Fortitudo habet in dextro [D 55ᵛ] latere audatiam in sinistro latere habet ignauiam. Quę sunt lateralia temperantię? Temperantia habet in dextro latere luxuriam in sinistro latere insensatum et ebetudinem . v . sensuum corporis . et octo principalia uicia . Castrimaria . Filargiria . Ira . Tristicią . Fornicacio . Acedia . Cenodoxia . Superbia. Dic substantialem diffinionem. Quid est homo? Animal ra-

tionale mortale risus capax. Duę specifice differentie constituunt hominem. — 5. *p.* 55^v—58^v *folgende Stelle (ebenfalls auf Grund einer Abschrift des Herrn Dr. Escher)*: DE DIFINITIONE PHILOSOPHIE. Quid est philosophia? Philosophia est diuinarum humanarumque rerum . quantum homini possibile est . probabilis scientia. Uel est philosophia rerum . humanarum diuinarumque cognitio . cum studio bene uiuendi coniuncta. Seu est philosophia . ars artium et disciplina disciplinarum . et omnium consumatio uirtutum. Siue est philosophia contemptus seculi . meditatio mortis . dux uitę . indicatrix uirtutum . expultrixque uiciorum . quę diffinitio maximę conuenit christianis qui seculi . ambitione calcata . conuersatione disciplinali . ad similitudinem futurae patrię uiuunt. ⌈Unde dicitur philosophia? [D 56^r] Ipsum nomen philosophię . latinę interpretatum . amor sapientię sonat. Nam grece philo amor . sophia sapientia dicitur. Unde constat philosophia? Philosophia duabus ex rebus constare uidetur. Quibus? scientia et opinione. Quid est scientia? Scientia est uirtus qua aliqua res certa ratione percipitur. Quid est opinatio? Opinatio est cum adhuc incerta res latet . et nulla ratione firma uidetur . ut puta sol utrumne tantus quantus uidetur . an maior sit quam omnis terra. Item . globosa sit . an concaua . uel conuexa et stellę utrumne adhereant cęlo . an per aerem libero cursu ferantur. Cęlum ipsum qua magnitudine . uel qua materia constet . utrum quietum et inmobile sit . an incredibili celeritate uoluatur. Quanta sit terrę crassitudo . aut in quibus fundamentis librata . et suspensa permaneat. In quot species diuiditur philosophia? Philosophię (*das zweite* i *später an das* h *ligiert*) species tripertita est. Nam prima species est naturalis

quę grece phisica nominatur . in qua de naturę inquisicione disseritur. Secunda species est moralis . quę grece ęthica dicitur . in qua de moribus hominum tractatur. Tertia species est rationalis . quę greco uocabulo logica appellatur . in qua disputatur . quemadmodum in rerum causis . uel uitę moribus ueritas [D 56^{v}] ipsa quęratur. In phisica igitur causa quęrendi . in ęthica ordo uiuendi . in logica . ratio intellegendi uersatur. Quot sunt illę questiones . quę uidentur principales? II . quę sunt? philosophica et ciuilis questio. Quid est philosophica questio? philosophica questio est controuersia in dicendo posita . sine certarum personarum interpositione. Quę sunt philosophicę questiones? Ergo philosophicas questiones . dicimus thesin . i . propositum . quasi longe et in absentia positum . quia philosophi non requirunt eoʀum aspectum de quibus disputant . ut puta de phisicis . i . de naturalibus rebus huius mundane molis aut de deo aut de moribus in hunc modum uerine sint sensus . quę sit forma mundi . quę sit magnitudo solis . lunę uel terrę . quod sit bonum in uita preter honestatem . an sit philosophandum . an casu cuncta constent . an diuina prouidentia regantur. Quid est ciuilis questio? Ciuilis questio est controuersia in dicendo (*zwischen* i *und* c *Rasur*) posita . cum certarum personarum interpositione. Quę sunt ciuiles questiones? Ergo ciuiles questiones dicimus ypothesin . i . subpositum . quia persone subpositę sunt oculis . illę uidelicet persone de quibus questio mouetur. Quis primum phisicam inuenit? Phisica apud grecos primus [D 57^{r}] perscrutatus est tales milesius unus ex septem illis sapientibus. Hic enim (*Rasur*) ante alios cęli causas atque uim naturalium rerum perspicaci contemplatione conspexit. Quam postmodum plato in . IIII .

diuisiones distribuit . i . in arihtmeticam . geometriam . musicam , astronomiam. Quis primum ęthicam inuenit? Aethicam socrates primus ad corrigendos componendosque mores instituit . atque omne eius studium ad bene uiuendi disputationem perduxit . diuidens eam in . IIII . principales virtutes . i . in prudentiam . iustitiam . fortitudinem . temperantiam. Quid est uirtus? Virtus est animi habitus naturę decus . rationi consentaneus. Vel est uirtus uitę ratio morum . pietas . cultus diuinitatis . honor hominis . meritumque ęternę beatitudinis. Quid est prudentia? Prudentia est principalis uirtus . qua in humanis rebus a bonis discernuntur mala . vel est prudentia . rerum . bonarum et malarum per omne tempus scientia. Siue est prudentia rerum humanarum diuinarumque scientia prout homini datum est in qua intellegendum est quid cauendum sit homini uel quid faciendum prout homini datum est. Quę sunt lateralia prudentię? Prudentia habet in dextro laterę [D 57v] astutiam et uersutiam. In sinistro hebetudinem mentis. Quę sunt partes prudentię? Memoria . intellegentia . prouidentia . intellegentia presentium . memoria preteritorum . prouidentia futurorum. Quid est iustitia? Iustitia est principalis uirtus . qua rectę iudicando sua cuique distribuuntur. Vel est iustitia animi habitus ita informatus ut omnibus meritis tribuat dignitatem . siue est iustitia animi nobilitas . unicuique rei proprium tribuens decorem. Quę sunt lateralia iustitię? iustitia habet in dextro laterę pleonesiam . hoc est plus iusto . in sinistro meonesiam . hoc est minus iusto . Quę sunt partes iustitię? Ius naturale . ius consuetudinarium . lex diuina et humana . Quę sunt partes iuris naturalis? Religio . pietas . uindicatio . obseruantia . ueritas . gratiarum actio . uel gratia . quę

antiquitus erat tripertita. Nam ut fabulę aiunt. Tres fuere sorores . liberi et ueneris filię solitę lauari in acidalio fonte . harum unaquęque gratia dicta est . proprio nomine. Hęc ideo depingebantur nude quod gratia debet sine fuco esse. Exdem etiam erant inter se inuicem conexe. Quia gratiam condecet insolubilem esse . quod uero una auersa depingebatur . [D 58r] duę nos respicientes hęc ratio est quod gratia solet . a nobis duplex reuerti. Vnde ait uirgilius. Non metus officio . nec te certasse priorem peniteat . quę sunt partes iuris consuetudinarii? par . pactum . iudicatum . quid est fortitudo? fortitudo est principalis uirtus . qua aduersa ęquanimiter tollerantur . vel est fortitudo considerata periculorum susceptio . et laborum perpessio. Siue (S*eu* *unterpunktiert, darüber* i; *nach* u *ist* e *mit Häkchen überg.*) est fortitudo . magnanimis patientia . et perseuerantia . et longanimitas . (*das erste* n *überg.*) in bonis operibus et uictoria contra omnium uitioʀum iacula . Quę sunt lateralia fortitudinis? fortitudo habet in dextro latere audatiam . in sinistro ignauiam . Quę sunt partes fortitudinis? constantia . patientia . perseuerantia . Quid est temperantia? Temperantia est principalis virtus . qua libido concupiscentiaque frenatur . vel est temperantia . circa res inutiles . et inhonestas uictrix . ac pudica dominatio . Siue (*aus* Seu *wie oben*) est temperantia totius uitę modus . ne quid nimis homo uel amet uel odio habeat sed omnes huius mundi uarietates considerata temperet diligentia. Quę sunt lateralia temperantię? modestia . dementia continentia (*am Rande ist noch* temperantia *mit Zeichen nachgetr.*) . istas . IIII . uirtutes unus quisque habere debet . prudentiam contra uitia . iustitiam contra munera (n *überg.*) . fortitudinem [D 58v] contra

peccatum . temperantiam contra luxuriam. Non sufficit tibi si fueris prudens . et non habueris temperantiam. Non est tibi utile si habueris fortitudinem . et non habes iustitiam. Neque una sine altera stare postet . istas IIIIor uirtutes tene iunctas . et deus ostendit tibi altiora . culmïna uirtutum . Quę est spiritalis morum perfectio? fides firma in corde galea salutis in cąpite. Signum christi in fronte. Verbum ueritatis in ore . voluntas bona in mente . dilectio dei im pectore . precinctio castitatis in circuitu. Honestas in actione . sobrietas in consuetudine . stabilitas in bonitate . patientia in tribulatione . spes in creatore . amor uitę ęternę . solicitudo contra uitia. Remedium salutis . consolatio doloris. Notitia ueri luminis . fons sanctitatis. Nutrimentum caritatis. Sincera fides . cum operibus. Desiderium spiritale . cum perseuerantia . modestia cum diligentia . castitas cum humilitate. Ieiunium cum temperantia . paupertas cum largitate. Silentium cum locutione . dispensatio cum ęquitate. Sustinentia sine odio. Abstinentia cum temperantia. Zelus sine asperitate. Mansuetudo cum iustitia. Confidentia sine trepidatione . confessio sine excusatione. *(vgl.* I, 623 f.) — 6. p. 59^{r} *(ebenfalls nach Abschrift des Dr. Escher).* De principalibus questionibus. Quot sunt genera questionum? duę . quę sunt? Phylosophica questio . et ciuilis questio. Quid est phylosophica questio? Philosophica questio est controuersia in dicendo posita sine certarum personarum interpositione. Quę est philosophica questio? Ergo philosophicas questiones dicimus thesin . i . propositum quasi longe et in absentia positum . quia philosophi non requirunt eorum aspectum de quibus disputant . ut puta de phisicis . i . de naturalibus rebus huius mundanę molis aut de deo . aut de moribus in

hunc modum . uerine sint sensus . quę sit forma mundi quę sit magnitudo solis . lunę uel terrę . quid sit bonum in terra preter honestatem . an sit philosophandum . an casu cuncta constent . an diuina prouidentia regantur. Quid est ciuilis questio? ciuilis questio controuersia in dicendo posita . cum certarum personarum interpositione. Quę est ciuilis questio? Ergo ciuiles questiones dicimus ipothesin (h *überg.)* . i . subpositum quia personę subpositę sunt oculis . illę personę de quibus questio monetur *(vgl. oben)* . — 7., p. 59^{r}—71^{v} de rhetorica *vgl.* I, 645,28 — 684,13; *vgl. Anm. zu* 652,7 *und Wackernagel. ZfdA.* IV, 463—478. — 8. p. 71^{v}—73^{a} Omnis res *bis* uidentur (I 644,4—645,27). *Alle Stücke dieser Hds. sind hier in neuer Collation gegeben.*

E. *Cod. Vindonensis* 275 *enthält* p. 91^{v} *das Stück* I 591,2 — 592,23 de partibus logicae. *Eine Collation verdanke ich Herrn Dr. Jos. Seemüller in Währing bei Wien.*

F. *Cod. Sangallensis* 242 *enthält* p. 267 *ein Stück der Logik* (I 591,2—593,10) *vgl. Scherrer aaO.* S. 89.

G. *Cod. Brusselensis. Der betr. Band stammt aus S. Nicholas bei Cuss und umfasst die Nummern* 10615 *bis* 10729 *(vgl. de Reiffenberg im Annuaire de la bibliothèque royale* 1843, p. 57 ff. *und Catalogue* I, S. 214). *Der Codex besteht aus vielen verschiedenen Theilen, von denen für unseren Zweck nur ein Quaternio in Betracht kommt* (fol. 58—65). *Derselbe ist zweispaltig* (à 70 *Zeilen*) *geschrieben. Wertvolle Nachrichten über seinen Inhalt, besonders auch eine neue Abschrift des Briefes Notkers, verdanke ich der Güte des Herrn* Dr. *C. L. Ruelens, Conservators an der K. Bibliothek. Ich habe den ganzen Quaternio neu copiert. Folgendes ist der Inhalt desselben* (No. 10661 — 10665)

1) p. 58^{r}a, Z. 1—33 *Notkers Brief, vgl. J. Grimm Gött. Gel. Anz.* 1835. S. 911. *Hattemer* III, 3—5 (I, *Anhang*) 2) p. 58^{r}a, Z. 34—60^{r},b Z. 46 de arte rhetorica (I 643 *bis* 684,13); *vgl. ein Stück davon bei O. Schade* Germania XIV, 40—47 *und weitere Angaben E. Plew* Germania XIV, 47—65. 3) 60^{r},b Z. 47—64^{v},a Z. 68 *das folgende Stück:* **EXPLICIT . INCIPIT Quomodo . VII . circumstantie rerum in legendo ordinande SINT** Sciendum quod . v . principales sunt orationes vt boetius in commentariis periermeniarum docet Enunciatiua Imperatiua Optatiua Interrogatiua. Inuitatio Quarum enunctiatiua sola affirmationem et negationem verum aut falsum significat et habet difficultatem constructionis maxime in continuo genere locucionis de quo post dicetur . et non multi sciunt qui ordo in legendo tenendus sit et quid primum aut secundum aut ultimum competenter inferatur Sunt namque in ea septem dinoscenda vt rethores docent . persona . res . locus . causa . tempus . modus . materia uel facultas. Hoc est quis *(Cod.* qd *unter* d *ein Punkt,* is *darübergeschr.)* fecerit quid ubi cur quando quibus amminiculis uel qua materia. Harum VII^{em} principales partes sunt enunciatiue orationis . quis et quid hoc est subiectiuum et declaratiuum. Subicitur enim quis fecerit et declaratur quid fecerit. Et subiectiua pars nominatiuum habet declaratiua verbum indicatiuum. Nec minus (*Cod.* minoribus) his duabus partibus esse poterit nisi in inpersonalibus sententiis ut disputatur a cicerone plena enunciatio est facta ex indicatiuo uerbo et ablatiuo casu Similiter penitet ciceronem de uerbo et accusatiuo casu. Contingit etiam ut in subiectiua parte uerbum indicatiuum in declaratiua nominatiuus inueniatur propter infinitiuum nomen qui ut qui disputat

cicero est Vir qui non abiit in consilio impiorum beatus est. Neque hic tamen in subiectiuo (*Cod.* uel subiectiue uerbum est sine nominatiuo nec in declaratiuo nomina (*Cod.* nominaE) sine (n *aus* t *corr.*) uerbo Ergo relique quinque partes quando accedunt non subiectiuo sed declaratiuo accedunt videamus interim quod ex his duobus merito suo priorem locum teneat in constructione subiectiuum aut declaratiuum et [G 60ᵛ,a] utrum cicero disputat aut disputat cicero in erudiendo lectionem melius dicamus Sed hoc solum etiam nomen declarat Subiectiuum enim quid aliud intellegitur nisi fundamentvm et declaratiuum nisi quod superedificatur Pone ergo personam quasi fundamentum et predica de ea quicquid uis quasi superedificans nam eius dignitas est de ea aliquid audiri et de ipsa est actio uel passio non ipsa de illis Ex eo certum est recto ordine dici cicero disputat Ceterum eundem intellectum habet disputat cicero Nam sicut boni ordinis est dicere caput et pedes dextera et sinistra et tamen mutato ordine pedes et caput sinistra et dextera idem significant. Ita in scripturis indifferenter accipitur quantum ad intellectum dominus dixit et (*überg.*) dixit dominus (*Cod.* dom. dix. *durch* b *und* a *darüber umgestellt*) et equaliter uerum est deus hominem et hominem fecit deus Audi marcianum hoc in sua dialectica docentem plenum inquid proloquium est omnis homo animal est Et quamuis (*Cod.* queuis) natura illud exigat ut primo nomen et postea uerbum dicatur non desinit uerum esse proloquium etiam si dicas animal est omnis homo Quę est (*mit Häkchen überg.*) illa natura? dictum est quia prius est de quo predicatur quam predicatum hoc est prius est subiectiuum declaratiuo. Nec mediocriter confundit lectorem hęc nescire ita ut incipiat non

catholicus esse in euangelio secutus ordinem uerborum prepostervm ubi dicitur et deus erat uerbum Oportet namque illum ex agnitione subiecti et predicati distinctionem hanc facere ut dicat et uerbvm deus erat Nec umquam admittit ratio pro subiectiuo poni deum in hoc loco et predicari de eo uerbum ut post quam dicat deus distintione (*sic*) interposita predicet de eo erat uerbum dicit et in simbolo ubi fidem confitemur dicentes ita deus pater deus filius deus spiritus sanctus cautissime intendendum est proloquiorum veritati (*über* caritati, *welches durch daruntergestellte Linie getilgt ist*) que fiunt ex subiectiuis trium personarum et declaratiuis trine repetitionis in hunc modum Ita pater deus est Ita filius deus est Ita spiritus sanctus deus. Ergo naturale est dicere sol splendet cicero disputat verum est dicere splendet sol disputat cicero Maior quoque enunctiatio fiat et addatur locus ad personam et ad rem quod per nomen sepe fit et aduerbium per nomen hoc modo cicero disputat in tusculano Locus postremus est in hac constructione At si per aduerbium dicimus rome ordo mutabitur sic Cicero rome disputat quia aduerbium melius preponitur verbo Sicut enim adiectiua nomina solent preponi aliis nominibus sicut (*sic*) et aduerbia adiectiua sunt uerborum et eundem locum habent Item si adiciamus tempus dicendum est cicero disputat longo (*unterstrichen; darüber* uel multo) tempore At si aduerbium posueris mutabitur ordo . ut cicero diu disputat Coniungamus hęc IIII^{OR} in unam sententiam et erit (*Cod.* ert) talis . cicero disputat in tusculano multo tempore vel aduerbialiter cicero rome diu disputat Similiter deus regnat in celo omni tempore vel deus ubique semper regnat (e *überg.*) Aut prepone tempus ut dicas deus

semper ubique regnat cicero diu rome disputat Adiciamus et modvm ut sit cicero disputat miro modo uel mirum in modum uel aduerbialiter [cicero mire disputat. et coniungamus cicero (i *über ursprüngl.* e) diu rome disputat mirum in modum vel aduerbialiter] (*das Eingeklammerte über der Spalte mit Zeichen nachgetragen*) ut cicero diu rome mire disputat Sed tot aduerbia simul raro inueniuntur Causam quoque adiungamus huic sententie dicentes cicero disputat propter communem utilitatem Facultatem quoque ut est cicero disputat magna excellentia ingenii Ex his omnibus in unum conuenientibus talis sententia (ten *mit Häkchen oben nachgetr.)* erit Cicero disputat in tusculano multo tempore mirum in modum propter communem utilitatem magna excellentia ingenii uel aduerbialiter cicero rome diu mire disputat propter compmvnem (*das zweite* m *überg.*) utilitatem magna excellentia ingenii. Harum parcium unaqueque in tantum potest crescere vt non unam putes. sed duas aut plures ut cicero disputat agens et actio singulis dictionibus alterum de altero predicatur Item cicero patre natus equite romano de regno genere velscorum rhetor (h *überg.*) eximivs et consulari dignitate preclarus ipse disputat de natura deorum quę mirabilis et ignota mortalibus est idem significat plurimis uerbis tempus quoque declaratur uno uerbo vt quondam item quondam post exactos reges iam consulibus cessantibus et imperatorum monarchiis incipientibus tantundem significatur locus etiam uno ut rome sed si addas ubi caput gentium unde tocius orbis iura. leges magistratus et imperia suscipiebantur idem significat similiter et in ceteris Ordinem autem naturalem quem diximus earundem parcium omnis forte

siue quodlibet inueniantur in eruditione tantvm scolastica tenemus scribentibus autem et loquentibus ex arbitrio suo licet quamlibet earum alteri preponere ut exemplis declaratur. A subiectiuo incipit hęc oratio Dominus possedit me initio uiarum suarum antequam quicquam faceret a principio A declaratiuo incipit uidit iacob scalam summitas eius celos tangebat et descendentes angelos et d . v . l . v . s . est . (*Gen.* 28,12) A tempore incipit prius quam te formarem in utero noui te et a . q . ex . i . d . uulua sanctificaui te A loco incipit In celestibus regni sanctorum habitatio est et in ętternum requies eorum. A causa incipit Propter syon non tacebo et propter uerbum n . q . a . e . ut s . i . eius. A modo incipit In sudore u . t . u . p . t . d . d . a . adam (*d. i.* uultus tui uesceris pane dixit dominus ad adam) A materia incipit De v^{que} p . et d . p . s . d . vm . h. Ita uarie incipere sententias que enunciant aliquid uoluntatis est scriptorum aliquando tamen necessitatis ut in exameron Dixit quoque deus. Hunc ordinem mutare licet Deus quoque dixit ea constrictus ratione non potuit ne uideretur alter prius dixisse quia conciunctio quoque alternitatem (r *überg.*) significat. **QVOT SINT GENERA elocutionis et quod sit COLON et comma.** Ergo altius repetamus ut possimus regulam dare constructionis Duo genera locucionum quorum aliud est distinctum per cola et commata et non moratur intellectum aliud est continuum et non intellegitur usque ad finem sententie. Quid autem sit colon (*unter der Zeile nachgetr.*) et comma statim dicamus ut ex his hęc genera melius [G 60^{v},b] cognoscantur. Sunt enim partes sententiarum ita ut colon dicas integrum et absolutum intellectum siue finita sententia siue non finita comma autem pendente sen-

tentia et unum colon inplet sententiam ut homo animal est . celum uoluitur sol est super terram . terra inmobilis est pudet me uiuere tedet me uite commata (*Cod.* commota) autem ut sunt quando uenit plenitudo temporis Si offers m . t . a . (*d. i.* munus tuum ante) altare ex quo mundus factus est Ille homo qui dicitur iesus Si quis fecerit uoluntatem patris mei quid perfecti habent. Non ergo possunt per se sententias facere ideo cum suspensione uocis in constructione legenda sunt (*darnach ist* autem *durch darunter gestellte Linie getilgt*) Cola autem cum depositione ut intellegas hęc tantem distare sensv quantum et in metrica distant scansione Nam ibi ad hanc similitudinem ubi in secundo aut tertio loco finitur pars orationis cum pede ut uirgilius in sexto ostendent terris hunc tantum quia hoc aliquid integrum est quasi vellam ramum de arbore aut pedem de uictima colon dicitur Dvm aut pars orationis terminata non simul pedem (*Cod.* pedum) terminat sed diuidit medium ut arma uirumque cano hec sectio uelud si de uictima aliquid frustratim et non membratim abscidas (c *fehlt*) aut de uite caudicem falce reseces coma dicitur et hec metricis propria sunt quia sola scansione fiunt que autem prius dicta sunt quia sententiam diuidunt omnibus scribentibus communia sunt Hoc autem comma in utroque genere inuenitur distincto (*Cod.* distinctio) et continuo fieri tamen non potest ut in distincto comma sit sine colo sed colon sepe sine commate vt pene primus psalmus distinctus est colo sine commate in continuo uero commatum contingit fieri conexionem sine colo ut exemplis post (post | post)li quebit Item aliud comma est significans hoc idem quod et colon . sed paucioribus uerbis uno scilicet aut duobus uel maxime

tribus ne (*Cod.* me) si ultra extendatur colon pocius esse uideatur Et possunt eiusmodi commata multiplicari in una sententia aliquando per se aliquando interpositis his quę cola dicuntur ut est illud in libro machabeorum Hec eadem scripta sunt demetrio regi et attalo et arabę (*d. i.* ariarathi) et arsaci et in omnes regiones et samsame (*d. i.* Lampsaco) et spartanis (n *aus* m *corr.*) et delo et mido (*d. i.* myndo) . et svcione . (*d. i.* sicyonem) et carię et samum et pamphiliam et liciam et alicarnasvm . et rohdum et phaselida . et choo . et siden . et arado . et gortinam et obeudon (*d. i.* gnidon) et cyprum et cyrenen (I. *Machab.* 15,23) in hoc periodo precedente uno colo quod est hęc eadem scripta sunt demetrio regi (*Cod.* regni) reliquasque sequuntur quamuis per se plenum intellectum habeant propter paucitatem uerborum commata dicenda sunt (sic) quia tot cola in una sententia cumulari non possunt. Sic et epistula numerantur uitia singulis uerbis. Ire rixe dissensiones secte inuidię (*darnach* inuidie *unterstr.*) vel contra uirtutes gaudium pax . longanimitas et plenum sensvm habent et tamen commata sunt in esaia quoquę lunulas torques et monilia et armillas mitras discriminalia et periscelidas et murenulas et olfactoriola et inaures et anulos et gemmas in fronte pendentes et mutatoria et pallia et linteamina et acus et speccula et sindones et uittas et teristra (*Jes.* 3, 18—23) quis nisi commata dicat? (*Cod.* dicatur) Forte sunt qui huiusmodi solum comma dici uelint quæ beda de metrica arte (*am Rande* deest hic pars; *auf beigefügtem Zettel:* hic est quod deest *und das folgende in eckigen Klammern stehende bis* XXI,21) [Vnum penę ęstimat colon et comma . tale exemplum de commate dans in epistula pauli. Sustinetis enim .

si quis uos in seruitutem redigit si quis deuorat . si quis accipit si quis extollitur si quis in faciem uos cedit; Marcianus uero diffinitionem simul dat et exemplum de commate dicens. Cesum est pars oracionis . ex duobus aut pluribus uerbis . dum quicquam absolute significamus quamquam cesam oracionem dicamus . dum singula uerba . quiduis significantia proferuntur Vt est Quis est iste homo qui sine ferro ne nunc quidem tecum est quis est iste locus? armiger catilinę stipator tui corporis concitator tabernariorum percussor dilapidator curię et in uerrinis Comites illi dilecti manus erant tuę accersiti medici aruspices scribę manus erant tuę Abstulit enim nobis subtractionem (*das zweite* t *fehlt*) his exemplis quid uelit comma (*Cod.* commam) dici utique singula uerba . uel paulolum plura . per se aliquid significantia. Item comma dicitur breuis sentencia de quo lucanus in titulo sui libri loquitur dicens Continuo nunquam direxi carmina ductu quę tractim serpant plus michi comma placet; **DE GENERE DISTINCTO** Qvod ergo distinctum genus est locucionis potest extendere sententiam usque ad sex cola sicut marcianus docet . et quę vno plus sentencia extenditur periodos dicitur.' quę ad unum contrahitur monocolon dicitur Sex membris constat . Omnes manus dissoluentur . et omnia genua fluent aquis et accingent se ciliciis et operiet eos fortitudo et in omni facie est confusio et in uniuersis capitibus eorum caluicium vno constat Deum nemo uidit umquam In hoc loquendi genere esaiam prophetam totum se interpretatum fuisse . hieronimus quo facilius possit intellegi in eiusdem prophete prologe testatur ad exemplum demostenis et tullii rhetoris qui in libris suis eo uti sunt soliti non transseuntes (s|s) ad aliud genus

quod continuum dicitur Talis est idem tullius in philippicis et rhetoricis (h *überg.*) de senectute et de officiis (*das letzte* i *fehlt*) Ad herennium quoque et in uerrinis (*Cod.* uectiuis) . Vt legentibus liquet Hoc genus et lucanus se elegisse testatur uerbis supra dictis Ergo totum uetus et nouum testamentum ob difficultatem fugendam morem tenet circum (*darnach ein Wort rad.*) scriptę locucionis et de trinitatę per cola et commata quod genus periodos dicitur id est circuitus . quem circuitum partes eius faciunt . dum singulę per se perfectum sensum ostendunt et ad alium atque alium reuertuntur (*das erste* t *aus* d *corr.*). Circuitus enim reuersio est vt illud et samsamę et spartanis sicut dictum est propterea periodos dici non potest sentencia que unimembris est. In hoc scilicet genere quia singule partes uersus per se construuntur leuis fit uerborum transposicio vt in psalmo . si uolumus construere Vir qui non abiit in consilio impiorum beatus est qui non stetit in uia peccatorum beatus est et qui non sedit in cathetra pestilencię beatus est tam facile quoque construitur illud initium eneidos arma uirumque cano] quoque construitur illud initium eneidos arma uirumque cano Diceńdum enim cano arma et uirvm ibi uerbo nominatiuus subauditur et fit comma quia incertum est quem (*Cod.* que) uirum canat donec aliud aditiatur et dicatur qui profugus ab oris troie fato primus uenit ad italiam ut comma cum commate colon efficiat. **DE CONTINVO** (*am Rande*). Qvod autem continuum genus est epimone lexin grci (*sic*) dicunt id est conexionem dictionum eo quod semper ultra tendat quod dicitur et donec ad clausulam ueniat non admittat perfectam intellegentiam . Diffusior enim locutio est et porrigitur eius interdvm sententia ad

integram (a *aus* u *corr.*) paginam perpetuis et choerentibus partibus. Qualis est illa quo siluius eneas regnauit in italia templum domino toto orbe famosissimum rex salomon filius dauid . cui similis in sapientia nullus ante eum uel post inuentus est quia tabernaculvm in silo ubi erat archa angustum populo uisvm est ad orandvm et sacrificandum hierosolimis loco quem ad hoc elegit dominus ex lapidibus preciosis . sectis et quadratis et lignis cedrinis ex libano monte per iram regem tyri administratis prospere plus quam credi potest construxit et ad perfectum elimauit hanc sententiam uerbum ad finem usque reseruatvm esse fecit continuam quia si ante finem aliqua uerba occurrerent Hec colon aut comma formarent . s . simili modo sensvm distinguunt dum idem significant et non fiunt sine uerbo uel subaudicione uerbi sicut nec illud fit sine uerbo comma quod in utroque genere inuenitur et non sensvm distinguit sed compaginem dictionum illius similitudine metrici commatis quo in scansione pedes distinguuntur et non partes orationis Potest autem et questio fieri si continua est quedam oratio quare aristotiles in cathegoriis orationis inter eas numerauit quantitates que distinctas ab inuicem partes habent. Ad quod respondendum quam uerum est quod singulas dictiones et sillabas et litteras habet oratio distinctas et quod de significatione sententię ille nihil dixit quod in intellectu sepe continuatur literis et uocibus semper distinguitur Singule autem dictiones de quibus aristotiles dixit minime sunt partes orationis maiores sunt septem supra dicte que plures possunt comprehendere dictiones Hę quoque distinctę sunt et in continuis sententiis locvm ipse respirandi legentibus monstrant quia dum sint actiones et passiones adiacentię

premisse quidem per se agnoscuntur (do non nouissimum uerbum adiciatur cuius autem sint) nec aliter discernerentvr cuius autem sint (*das Eingeklammerte ist in der Hds. unterstrichen*, *das Folgende darüber geschr.*) non agnoscitur donec nouissimum uerbum adiciatur Habent ergo ordinem constructionis talem **A SVBIECTIVO** (*am Rande*) **R**ex salomon filius dauid cui similis in sapientia nullus ante eum uel post inuentvs Ecce persona Sequitur actio contrucxit (*sic*) templum domino toto orbe famosissimum et ad perfectum elimauit Sequitur modus ne aduerbivm longe sit a uerbo prospere plus quam credi potest Vbi? Hierosolimis loco quem ad hoc elegit dominus vnde? Qua materia? Ex lapidibus preciosis sectis et quadratis et lignis cedrinis ex libano monte per yram regem tyri administratis . Quando? tempore quo siluius eneas regnauit in italia Quare quia tabernaculum in silo ubi erat archa angustum uisvm est ad orandum et sacrificandvm Hęc oracio (*mit Häkchen überg.*) historica narratio est et bis ordinata eundem [G 61ʳ,a] intellectum habet sed posterior ordo ad herudiendum pertinet . sunt et in ea omnes ille . VII . partes que simul in una sententia rarius inueniuntur. Quotquot (*Cod.* Quodquod) tamen inueniuntur licitum est post principales (n *überg.*) duas hoc est quis et quid fecerit sumere (*Cod.* sūmere) de reliquis quelibet commoda fuerit. **C**onstruamus et illam que similiter continua est christus assistens pontifex usque introiuit Ergo christus assistens pontifex futurorum bonorum hoc est subiectiuum introiuit semel in sancta hoc declaratiuum (*Cod.* declaratvm) est Quomodo? [eterna redemcione inuenta quomodo?] (*Das Eingeklammerte ist über der Spalte mit Zeichen nachgetr.*) Quo ordine qua uia?

Per amplius et perfectius tabernaculum . i . non per tabernaculum manu factum neque huius creationis neque per sanguinem hyrcorum aut uittulorum sed proprium sanguinem in his maxime necessaria est constructio Frequens enim earum usus est non apud seculares tantum auctores sedet apud catholicos scilicet augustinvm . cassianum . orosivm bedam ceterosque Inter quos omnes saltim de cassiano proferatur exemplum in secunda parte collationum ipse prologum incipit his uerbis Debitum quod beatissimo pape castori in eorum uoluminum prefacione promissvm est que de institutis cenobiorum et de octo principalium uitiorum remediis . XII . libellis domino adiuuante digesta sunt in quo et tenuitas nostri sufficit ingenii utcumque sanctitum (*sic*) est et inferius Nunc autem quia derelinquens nos pontifex supradictus migrauit ad christum harum interiorum collationem summorum patrum . i . anachoretarum qui in heremo (*hier ist* sic *durch Strich darunter getilgt*) scithi morabantur quas ille incomparabili flagrans studio sanctitatis simili sibi iusserat sermone conscribi non expendens pre multitudine caritatis quanto infirmas (firmas *mit Häkchen überg.*) ceruices pondere pregrauaret uobis potissimum o beatissime (*Cod.* a beatissimo) papa leonti et sancte frater elladi credidi conseruandas. **A SVBIECTIVO.** Construamus ergo Debitum quod promissum beato papæ castori in prefacione eorum uuoluminum (*sic*) que digesta sunt . XII . libellis domino adiuuante de institutis cenobiorum et de remediis octo principalium uitiorum. Ecce subiectiuum Sancitum sit predicatiuum est Vt cumque modus actionis est In quo tenuitas nostri sufficit ingenii eiusdem partis est Quicquid eiusdem partis est separari ab ea non debet Quod autem dictum est in quo

intellegendum est ad quam rem scilicet utcumque soluere debitvm quod promissum est Ergo nominativus debitvm pro quis accipitur Sanctitum est pro quid accipitur vtcumque pro modo accipitur Et infra **A SVBIECTIVO Nvnc** autem credidi o beatissime papa leonti et sancte frater elladi interim consecrandas esse vobis potissimum has . x . collationes summorum patrum . i . anachoretarum qui morabantur in heremo schiti quas ille subauditur castoris flagrans incomparabili studio sanctitatis iusserat conscribi simili sibi sermone non expendens pre multitudine caritatis quanto pondere pregrauaret infirmas ceruices meas Hucusque predicatiua pars que dicitur quid subiectiua autem pars est nominatus (*sic*) qui subauditur in uerbo credidi Quia supradictus pontifex derelinquens nos migrauit ad christum. Hęc est causa facti sunt utique quis quid cur Nam in priore uersv subiectiua pars dilatata est . In inferiore autem declaratiuo et neque tamen istam neque illam quis potest soluere ut prima duas uel tres habeat ita semper supradicte vii partes requiri et ordinari debent maxime ubi plurimis uerbis protrahitur sententia fitque ut magnam utilitatem legentium non sine difficultate media primis et primi (*sic*) nouissimis construantur et longe separata concurrant . vt sensus pateat et ut possit dinosci quis et quid fecerit uel passus sit cum ceteris circumstantiis sine quibus ad integrum res quemquam dicere inpossibile est **VNDE INCIPIENDVM SIT quando non oportet a subiectiuo** (*Cod.* assubiectiuo) **construentem incipere**. Sed tunc nominatiuum preponere incongruum est quando a relatiuorum obliquis casibus incipit uersus ut est in euangelio Quia cum impleta esset educentes et secus litus sedentes elegerunt bonos

in uasa sua malas autem foras miserunt (i *über unterpunktiertem* a) Hanc particulam in primo loco positam transferre et dicere educentes quia cum impleta esset non consentit relatio nominis respicientis ad superius nomen hoc est sagenam Non enim sine causa dicuntur relatiua nomina qui et que et quid propterea ubi hec occurrunt in primo loco immobilia esse necesse est Est etiam quando uel uerbum uel aduerbium uel coniunctio uel obliqui casus necessitate preponuntur tam asscribentibus (*sic*) quam a legentibus et constructionem meditantibus et propterea uel a declaratiua parte uel a ceteris circumstantiis ipsi adherentibus incipiendvm est. Que deinde omnia nos persequi oportet preponitur uerbum **A VERBO** In enunciatiua oratione vt illud quod prius dictum est Dixit quoque deus Item ag̅ (*d. i.* augustinus) dicit putauerunt etiam philosophi non unum mundvm esse sed plurimos Huiusmodi sententias aliter construere magis est destruere quia si preposuerimus nominatiuum dicentes philosophi etiam intellegitur hoc prius dedictum aliis quam de philosophis et secundum eum intellectum coniunctio nominatiuo seruiet et non uerbo Melius etiam interrogatiue preponitur uerbum ut est venit ille? Et sicut uirgilius dixit Heu uidit inquam quis (*Cod.* quo) tantvm scelus **A TEMPORE** (*am Rande*) Sepissime etiam aduerbio constringimur verbum nominatiuo preponere cum per aduerbium posteriora copulantur (copularentur *unterstrichen*, ntur *darüberg.*) superioribus vt illud interea medium eneas iam classe tenebat certus iter Est enim constructio. interea tenebat iam eneas classe medium iter certus eundi Non enim uerbvm potest separari a precedente aduerbio Item Non aliter si parua licet componere magnis Cecropias innatus apes amor urget

habendi Munere quaeque suo Constructio est **A MODO** (*am Rande*) Non aliter innatus amor urget habendi quaeque suo munere Si licet componere parua magnis Hec constructio cogit nos declaratiue parti subiectiuam interponere ne coniuncte dicamus vrget apes nisi itteremus uerbum interrogando quem urget? cecropeas aues Item ipse Hinc tibi quę semper uicino ab limite sepes Hibleis apibus florem depasta salicti Sepe leui somnum suadebit inire susurro hinc alta sub rupe canet frondator ad auras construitur sic **A LOCO** (*am Rande*) Hinc a uicino (auaro *unterpunkt.*, *darüber* a uicino) limite semper est sepes que depasta florem salicti ab hibleis apibus sepe suadebit tibi leui susurro (susurr*u* *unterpunkt.*, *darüber* o) inire sonum Hinc sub alta [G 61ʳ,b] rupe canet frondator ad auram Hęc tam frequens est constructio ut in nulla pene desit lectione. **A MATERIA** (*am Rande*) Vltimus etiam construitur nominatiuus cęteris dictionibus necessitate precedentibus (*hier ist* nominatiuus *durch daruntergesetzten Strich getilgt*) ut illud. Necnon et uario noctem sermone trahebat infelix dido Ingreditur enim ista constructio per eam partem quę dicitur materia et sicut dicimus construentes nam et loquela tua facit te manifestum . non ita possumus dicere . necnon et dido trahebat noctem uario sermone quia precedentes duę coniunctiones postpositiua et subiunctiua seruiunt ablatiuo . de ablatiuo autem ad uerbum et inde ad nominatiuum in ultimo peruenitur **AMPLIUS** (*am Rande*) Similiter in sententiis incipientibus ab aduerbiis temporalibus cvm . quando . postquam . vt et similibus cauendum est ne nominatiuum casvm et indicatiuum uerbvm preponendo . ea que prius gesta sunt aut gerenda posterius dicamus ordine rerum tur-

bato Hęc (*sic*) sententię commaticę sunt . id (est) quę nullo membro distinguuntur sed in pendulo et continuo sensv . censuram uerbi patiuntur cum repetitionem aduerbii precedentis in quibus ea que tempore priora sunt ordine percurrentes et uocem ultra tendente sententia suspendentes ultimvm uerbvm signamus ipsius depositione uocis . vt illud uirgilii postquam res asię priamique euertere gentem inmeritam uisvm superis Hic quia uerbvm occurrit uisvm est et tamen pendet intellectus comma fit et suspendenda est uox Ceciditque superbvm ilivm (*Aen.* III, 1 *ff.*) Hic quoque et omnis humo (*Cod.* himo) fumat neptunia troia Et hic diuersa exilia et desertas (t *aus* f *corr.*) querere terras auguriis agimur (*Cod.* augimur) diuum Hic demum deponenda est uox ut intellegatur finis sententie et in hac ultima parte significatum est quis quid fecerit et ab ea incipiendum esset . nisi hec ordinem rerum confunderet Quid ergo? Nullamne habent contructionem (*sic*) tales sententię? Habent utique illam quę communis est omnibus sententiis casuum et uerborum multiplicem et subtilem contructionem in qua precianus sudauit quam commemorari hic breuiter oportet quoniam ab ipso plenius discenda est **DE CONTRVCTINE** (*sic*) **CASVVM INTER SE ET VERBORVM CVM CASIBVS.** Nam ut et antea dictum est nominatiui omnivm casualivm verbis preponuntur sed aliquando absolutis ut homo uiuens spirat socrates philosophatur Aliquando transitiuis ut mater diligit filium vxor odit (oodit *durch daruntergestellten Punkt getilgt*) pelicem Ipsa autem uerba transitiva quando sunt actiua uel neutra aut deponentia preponuntur obliquis alia genitiuo ut abstineo iræ alia datiuo ut benedico tibi noceo illi alia accusativo ut doceo te amo te

alia ablatiuo ut potior illa re fruor ratione (*Cod.* ratiti | tione) utor nummo Si autem passiua sunt solo ablatiuo ut doceor a te amor ab illo Quando autem uerbum preponatur nominatiuo prius dictvm est tunc nominatiui qui per se non possunt intellegi et ideo uocantur ad aliquid preponuntur diuersis casibus (*hier beginnt andre Dinte*) Alii genitiuo ut heres. patris uxor mariti datiuus ut carus deo . utilis hominibus . accusatiuo non nisi figurate ut celer pedes . latus humeros ablatiuo ut dignus laude . mactus uirtute uerbvm autem aliquando preponitur obliquo trahenti post se alios obliquos ut fac te immemorem iniurię fratrum tuorum contruitur quoque unum atque idem uerbvm sine prepositione . simul duobus casibus et cum prepositione aliis duobus ut misereor tui . misereor illi . misereor super illum . misereor super illo . Habent et nominatiui duplicem constructionem ad obliquos ut amicus illius amicus illi . socius illius socius illi Et quia uerba transitiua sunt uideamus unde et quo transeant . Scilicet a nominatiuo in obliquum si actiuum uerbvm est hoc est ab agente in patientem vt uarro docet ciceronem Si autem passiuum est transitio fit de obliquo in nominatiuum vt cicero docetur a uarrone itaque (*am Rande nachgetr.*) nisi discrecionis causa vt est dicit quoque deus de quo prius dictum est aut aduerbii aut coniunctionis aut alicuius certe rationis siue dicta sit siue non sit dicta uerbum quod natura posterius construi ante nominatiuum non potest neque item obliquus ante uerbum trahit enim nominatiuus uerbum post se verbum quoque obliquum casvm et ille obliquus si per se non intellegitur necesse est ut et ipse trahat alias partes orationis (*Cod. a*rationis *unterpunkt., darüber* o) usque ad plenum intellectum . vt est omnis homo primum ponit

uinum bonum Hic quia aduerbium quod est primum et adiectiuum quod est bonum ultra tendunt sequitur et cum inebriati fuerint et id quod deterius est. . Quę autem intransitiua sunt uerba absoluta dicuntur uel idiopatha . i . reciproca . Et si sunt absoluta vnde sunt absoluta? i . a copula obliquorum casuum ut est homo uiuit . homo spirat. Reciproca uero . i . passionem a se in se retorquentia . cur reciproca dicerentur si non retrograda fierent ad eosdem a quibus in alios tendere uisa sunt ut homo sudatur Homo febricitat . Sed dehinc prescianus . propterea sciendvm est hanc rationem constructionis obseruandam esse a quacumque parte incipiant siue a subiectiua propter dignitatem . siue ab alia qualibet propter ordinem rerum que sicut geste sunt ita et eodem ordine legende sunt . prius est enim troiam ruere quam ciues eius exulare Sic et in constructione obseruato ordine rerum sola uerba pro arbitrio scriptoris (*Cod.* scriptores) ordinata a construente alium ordinem suscipiant secundum legem grammaticorum prescriptam sed dicis forte grammatici quid cui sit coniungendvm non preponendum docuerunt Donatus enim quamuis diceret comparatiuis seruit ablatiuus non tamen dixit preponendum Sed quis nesciat eum casvm qui rectus est preponendvm esse obliquo. Aut uerbum quod transit in obliquum ipsi preponendvm esse? Quia prius semper transitus deinde peruenitur . et prius semper actio et [deinde passio in uerbo enim accio est] (*das Eingekl. am Rande mit Zeichen nachgetr.*) in obliquo casv fit passio et ideo medium locum tenet uerbum inter nominatiuum et obliquum quia nominatiuus dirigit uerbvm [G 61^{v},a] in obliquum teneamus ergo hanc regulam et redeamus (*hier tritt wieder die erste Dinte ein*) ad constrendvm (*sic*) superius exemplum dicentes **A TEM-**

PORE (*am Rande*) Postquam uisvm est superis euertere res asię et immeritam gentem priami et postquam superbvm ilium cecidit et omnis neptunia troia fumauit humo agimur auguriis diuum querere diuersa exilia et diuersas terras Hoc modo fit ut subiectiua pars orationis que dignior est quam declaratiua aut quę illi accedunt non debent primum locvm habere in construenda oratione quia melius rerum ordinem obseruamus quando alia res legitur sequi post aliam Ergo semper subiectiuum naturaliter prius est declaratiuo sed non semper ab eo incipienda est constructio Hec duplex regula constructionis teneatur quia est quando circumstantię rerum simul et uerba sunt transponenda vt in superioribus aliquando alterum sine altero locum mutabit ut in hoc nouissimo exemplo Talis est et illa presciani in prologo suo cum omnis eloquentię doctrinam et omne studiorum genus sapientię luce prefulgens a grecorum fontibus deriuatvm latinos inuenio proprio sermone celebrasse Hic prima suspensio . Et in omnibus illorum uestigia liberalibus artibus consecutos uideo Hic secunda Nec solvm in his quę emendate ab illis sunt scripta sed etiam quosdam errores eorum amore doctorum grecorum deceptos imitari Hic tercia cuius auctores quanto sunt iuniores tanto perspicatiores et ingeniis floruisse et diligentia ualuisse et omnium iuditio confirmantur eruditissimorum Hic quia interposita ratio est et quasi extra hanc sententiam suscipienda est et quia potius colon est quam comma non suspendenda sed quodam modo mutanda est uox Quid enim herodiani artibus cercius? quid appollonii scrupulosis questionibus enucleatius possit inueniri Hęc interrogatiue legenda sunt Cvm igitur eos omnia fere uitia quecumque antiquorum commen-

tariis relicta artio grammatice expurgasse comperio Hic quarta certisque rationis legibus emendasse Hic quinta Nostrorum autem neminem post illos immitatorem eorum extitisse Quippe in neglegentia cadentibus studiis litterarum propter inoppiam scriptorum Hic sexta (*Cod.* sexsta) Quod hucusque dictum est ad eam partem pertinet que causa facti dicitur Sequitur Quamuis audacter sed non impudenter ut puto conatus sum pro uiribus rem arduam quidem sed offitio professionis non indebitam supra nominatorum precepta uirorum quę congrua sunt uisa in latinum transferre sermonem Hec sunt quis quid fecerit . et qualiter fecerit. et hic deponenda est uox In uerbo enim conatus svm nominativus sub auditur qui subiectiua pars est huius sententie a qua parte non incipiendum esset si hoc ordini rerum congrueret Construamus ergo a causa incipientes in hunc modum **A CAVSA** (*am Rande*) Cvm inuenio latinos celebrasse proprio sermone doctrinam omnis eloquentię. et omne genus studiorum prefulgens luce sapientie deriuatvm a fontibus grecorum . et cum uideo eos consecutos uestigia eorum in omnibus liberalibus artibus nec solum immutari in his que emendate scripta sunt ab illis sed et deceptos amore doctorum grecorum imitari quosdam errores eorum in quibus greca uetustissima grammatica ars maxime arguitur peccasse cuius auctores confirmantur iudicio omnium eruditissimorum quanto iuniores sunt tanto perspicatiores floruisse ingeniis et ualuisse diligentia Quid enim possit inueniri cercius artibus (*hier ist* ei *durch daruntergestellte Linie getilgt*) herodiani Quid possit inueniri enucleatius scrupulosis questionibus apollonii? Cum igitur comperio eos expurgasse omnia fere uitia grammaticę artis quecumque relicta sunt commentariis antiquorum et emendasse

certis legibus rationis neminem autem nostrorum extitisse post illos imitatorem eorum quippe cadentibus studiis litterarum in neglegentiam propter inopiam scriptorum conatus svm quidem rem quamuis audacter sed ut puto non impudenter arduam pro uiribus sed non indebitam officio professionis quid est hoc? transferre in latinum sermonem precepta supra nominatorum uirorum que congrua uisa sunt . Sumatur et de augustino aliqua talis sententia pendula et continva atque commatica . De primo enim homine loquens dixit Quia ergo contemptus est deus iubens qui creauerat (*das erste* a *mit Haken überg.*) Hic prima suspensio Qui ad suam imaginem fecerat Hic secunda qui ceteris animalibus preposuerat Hic tertia (*mit H. überg.*) qui in paradiso constituerat Hic quarta Qui rerum omnium copia (*sic*) salutisque prestiterat Hic quinta Qui preceptis nec pluribus nec grandibus nec difficilibus onerauerat Sexta Sed uno breuissimo atque leuissimo ad obedientię salubritatem adminiculauerat quo eam creaturam cui libera seruitus expediret se esse dominum commonebat Septima Vsque huc cavsa (v *überg.*) Sequitur subiectiuum cum declaratiuo Iusta dampnatio subsecuta est Hic uox deponitur ut finis intellegatur et quia causa dampnationis prior est quam ipsa dampnatio oportet nos hunc ordinem tenere et a causa que prior est constructionem incipere . ut dictum est Commata (*Cod.* Commota) huius sententię ut sunt breuia ita quoque facilem constructionem admittunt in hunc modum **A CAVSA** (*am Rande*) Quia ergo deus qui creauerat iubens contemptus est qui fecerat ad imaginem suam qui preposuerat ceteris animalibus qui constituerat in paradyso qui prestiterat copiam omnium rerum et salutis qui nec

onerauerat pluribus preceptis nec grandibus nec difficilibus sed adminiculauerat ad salubritatem uno breuissimo atque leuissimo precepto obedientię qui commonebat eam creaturam cui libera sersuitus expediret esse se dominum iusta dampnatio subsecuta est . Notandum est in his tribus exemplis quia prepositis [G 61ᵛ, b] primis particulis . postquam cum quia commata erant ablatis eis tot cola erunt et eo minus distinctę erunt orationes . ita pautiores dictiones colon faciunt quod finitum est quam comma quod infinitum est . Nam et cicero disputat finitum est colon est et proloquium est Quia cicero disputat nec finitum est nec colon est nec proloquium est Veniamus ad illam cassiani sententiam quam in secunda parte collationum ita incipit dicens Cum in heremo scithi ubi monachorum probatissimi patres et omnis commorabatur perfectio abbatem moysen qui uehementius inter illos egregios flores non solum in actuali verum etiam in theorica uirtute flagrabat institutione eius fundari cupiens expetissem Hic primi commatis suspensio vnâ cum sancto germano cum quo mihi ab ipso tirocinio ac rudimentis milicie spiritalis ita indiuiduum deinceps contubernium tam in cenobio quam in heremo fuit vt cuncti ad significandam soliditatis ac propositi sensusque nostri parilitatem pronunciarent unam mentem atque unam animam inesse duobus corporibus Secunda pariterque ab eodem abbate edifficationis sermonem fusis lacrimis ambiremus Tercia Quippe cuius hunc animi rigorem manifestissime noueramus vt nisi fideliter desiderantibus et cum omni cordis contritione querentibus nequaquam penitus adquiesceret perfectionis aperire doctrinam Quarta Ne seculorum si passim uel nolentibus eam uel tepide sicientibus eam exhiberet

res necessarias et que solis perfectionem cupientibus debent esse comperte indignis et fastidiose suscipientibus pandens aut iactantię uitium aut perdicionis crimen uideretur incurrere Qvnta (*sic*) Hec omnia pro quando accipienda sunt tandem fatigatus precibus nostris ita exorsus est Hic finis cum depositione uocis adiungitur et est subiectiuum cum declaratiuo Hec commata sunt talia vt secundum seruiat primo et quartvm tertio . et quintum quarto In secundo enim adimpletur primum quia dum huiusmodi commata quedam sint collectiones dictionum que in uerbo concluduntur quod uerbum tamen non finiat sed interrumpat intellectum fit prima interruptio cum expetissem fit secunda cum repetitione uel subauditione eiusdem uerbi sic cum expetissem . una cum germano Quę duo commata in unum potuissent contrahi si diceret cum expetissemus ego et germanus ideo secundo primum adimpletur Quod autem in tercio dicitur fusis lacrimis eius ratio reddita in quarto propter rigorem animi eius vnde uero ille rigor esset aperitur in quinto eo modo tria commata seruiunt duobus Sed et illud monendum est ne quis in commatvm numero errare incipiat propter plurima uerba que aliquando in uno commate reperiuntur Primum enim huius (*ein zweites* huius *durch darunter gesetzten Strich getilgt*) sententię comma concluditur cum expetissem interponuntur alia duo . i . commorabatur et flagrabat que non concluduntur comma sed relatiue dicuntur refertur enim ad scithi quod dicitur ubi commorabatur Refertur ad moysen quod dicitur qui flagrabat sic et in ceteris uerbis error cauendus est Uideamus deinde ordinem constructionis . prius ergo est ad abbatem in heremum uenire deinde uolentem tacere ad sermonem excitari curramus ita in

construendo **A TEMPORE** Cvm expetissem abbatem moysen in heremo scithi ubi probatissimi patres monachorum et omnis perfectio commorabatur qui moyses uehementius flagrabat inter illos egreios flores non solum in actuali uerum etiam in theorica uirtute quare expetissem? cupiens fundari institutione eius cum expetissem eum una cum sancto germano cum quo mihi contubernium fuit ab ipso tyrocinio ac rudimentis spiritalis militię tam in cenobio quam in heremo . ita deinceps indiuiduum ut cuncti pronuntiarent unam mentem atque unam animam inesse (in *mit Häkchen überg.*) duobus corporibus . quare? ad significandam parilitatem sodalitatis ac propositi sensvsque nostri et cum pariter ambirens (*sic*) fusis lacrimis sermonem edificationis ab eodem abbate quare fusis lacrimis? quippe cuius animi hunc (*mit Häkchen überg.*) rigorem manifestissime noueramus ut nequaquam penitus adquiesceret aperire doctrinam perfectionis nisi fideliter desiderantibus et querentibus cum omni contritione cordis ne scilicet uideretur incurrere aut uitium iactantie aut crimen perdicionis si passim exhiberet eam uel nolentibus uel tepide sicientibus pandens (e *überg.*) res necessarias et quę debent comperte esse solis cupientibus perfectionem cui pandens? indignis et fastidiose suscipientibus tandem fatigatus nostris precibus ita exorsus est. Notandum quia relatiui nominis obliqui non patiuntur preponi sibi uerba ut dicamus noueramus rigorem cuius animi quia relatiuum nomen quod refertur ad precedentia primum locum necesse est optineat sicut et antea dictum est inter has constructiones et ille numerantur quę ex obliquo casu incipiunt in quo aduerbium temporis aliquod de supra dictis intellegitur cum quando uel postquam ut est

A TEMPORE Transito iordane filii israel Hic suspensio uenerunt in galgala. Et illud in exitu israel de egypto Suspensio Domus iacob de populo barbaro Suspensio. Facta est iudea sanctificatio eius Depositio. In exitu israel de egypto. et in exitu domus iacob de populo barbaro. Id est quando israel et domus iacob exierunt de egipto. et de populo barbaro. facta est iudea sanctificatio eius Similiter in illo tempore Dixit iesus discipulis suis. In diebus illis dixit esaias Hoc est quando ipsi erant hęc et hec locuti sunt Quodsi aliter dixeris et construxeris. id est si a nominatiuo inceperis ordinem temporis retrogradum fecisti Tale est illud uirgilii vere nouo gelidus canis cum [G 62r, a] montibus humor liquitur et zephero putris se gleba resoluit Depresso (*Cod.* Depreso) incipiat iam tum mihi taurus aratro ingemere construuntur sic **A TEMPORE** Cvm intrat uernum tempus Hic suspensio et cum liquitur gelidus humor in canis montibus Et hic et cum putris gleba resoluit se zephiro Et hic iam tum incipiat mihi taurus gemere depresso aratro. Depositio Nota quia uerbum construitur ante nominatiuum propter aduerbium **AMPLIVS** Item sunt enuntiationis comperatiuę quę simili modo ut supra dictum est legende sunt in quibus aduerbia similitudinis velud quasi ceu sicut siue nomina relatiua qualis quantus ordinem mutare non sinunt Habent enim naturam prepositiuam et tendentem ad sequentia redditiua. preponuntur enim uelud quasi cęu sicut. et respondent. ita sic non secus haut aliter vel preponuntur qualis quantus. et respondent talis tantus Multe sunt in uirgilio huiusmodi comparaciones (*Cod.* comparacion*i*s *darunter Punkt, darüber* e) atque similitudines verbi gratia in decimo eneidos. (*Aen. X*, 707) Ac

uelud ille canum morsu de montibus altis actus aper multos uesulus quem pinifer annos defendit multos palus laurentia silua pastus arundinea postquam inter recia uentum est Substitit infremuitque ferox et inhorruit armos Nec cuiquam irasci propiusque accedere uirtus sed iaculis tutisque procul clamoribus instant Haut aliter iuste quibus est mezentius ire . Nulli (*sic*) est animus stricto ocurrere ferro Cuius commata sic per ordinem construenda sunt **A MODO** Ac uelud ille aper quem pinifer uesulus defendit multos annos et quem laurentia palus defendit multos annos (*hiernach* et quem laurentia *durch Strich darunter getilgt*) Pastum arundinea silua actus morsu canum de montibus altis postquam uentum est inter retia substitit Hic prima suspensio Et ferox infremit Secunda et inhorruit armos Tercia Nec uirtus est cuiquam irasci Quarta vel propius accedere Quinta Sed procul instant tutis iaculis et clamoribus Sexta Sequitur clausula cum demissione uocis Haut aliter non est animus illicorum quibus mezentius est iuste ire concurrere stricto ferro Ergo naturalis ordo est Velud aper haut aliter mezentius . Ac uelut nemo audet concurrere apro haut aliter nemo audet concurrere mezentio velud nemo audet concurrere apro . eundem sensvm exprimis . sed (*Cod.* fed) ordinem turbasti . **A MODO** Similiter quoque ordo cognoscendus est in omnibus eiusmodi vt qualis uirgiluis talis homerus Quantus hector tantus eneas Quod homines tot sententie Quotus in primo uersv numeri senarius totus in secundo sexagenarius **QVOT SINT CONSTRVCTIONES** Dicamus ergo tot esse constructiones quot earum sunt initia . et tot initia quot etiam rerum circumstantię . a quibus uicissim omnis lectio et omnis constructio incipienda est . Alia

est enim que a subiectiuo et alia est quę a loco et alia que a tempore . alia que a causa . et alia que a modo uel materia incipit . vt prius exemplis declaratvm est . additur his que a relatiuo exorditur que non est principalis eo quod alia precedente hanc necesse sit subsequi **QVE COMMVNIS SIT** (*am Rande*) **H**is constructionibus dicamus eam communem esse que est casuum inter se . uel uerborum cum casibus et omnium parcium orationis atque accidentium eis Ea talis est que lege quadam nos cogat que disiuncta sunt et longe disiecta reuocare . et sibimet copulare ut in cassiano ubi cum expetissem plus quam triginta dictionibus interpositvm est . Sic in presciano cum inuenio (*Cod.* inuerao) . et in uirgilio velut substitit plurimis uerbis interposita sunt et tamen quis nesciat aduerbium uerbo coherere? Qui hęc spernit vult sine lege loqui et legere **QUOD genus maivs in VSU SIT** (*am Rande*) **U**ix autem in tota serie ueteris et noui testamenti ob difficultatem fugiendam multorum commatvm suspensio inuenitur si non necessitate interpres coartatus sit vt in hieremia Et uir si fuerit iustus . Prima suspensio et fecerit iudicium et iusticiam Secunda in montibus non commederit . Tercia Et oculos suos non leuauerit ad idola domus israel . Quarta . Et uxorem proximi sui non uiolauerit Quinta Et ad mulierem menstruatam non accesserit . Sexta et hominem non contristauerit . Septima pignus debitori reddiderit Octaua per uim nihil rapuerit . Nona . panem suum esurienti dederit Decima Et nudum operuerit uestimento vndecima ad usuram non commodauerit Duodecima Et amplius non acceperit tercia decima ab iniquitate manum suam auerterit Quarta decima Iudicium uerum fecerit inter uirum et uirum Quinta decima

In preceptis meis ambulauerit Sexta x^{ma} Et iuditia mea custodierit ut faciat ueritatem xvii^{ma} Hucusque quod <ad subiectiuum pertinet Dehinc declaratiuum sequitur cum demissione uocis Hic iustus est Quę prolixio non studio facta est sed coaceruatione uirtutum que diffiniunt iustum et que non potuerunt interrumpi donec (don& *darunter Punkt*, *darüber* ec) in tantvm prolongarent uersus Hic propter breuitatem commatvm nulla est difficultas constructionis Contingit etiam ut in longo uersv vix aliquod uerbum per constructionem possit transponi vt est illud de iamplico philosopho exemplum augustini Igitur homines inquit ratione plaudentes oratione pollentes immortalibus animis moribundis membris leuibus et anxiis mentibus brutis et obnoxiis corporibus dissimilibus moribus similibus erroribus permeati (?) audatiam pertinaci spe casso labore fortuna caduca singillatim mortales cuncti tamen uniuerso genere perpetui [G 62^{r}, b] vicissim sufficienda prole mutabiles volucri tempore tarda sapientia cita morte querula uita terras incolunt . Est enim totus uersus subiectiuum usque ad illud declaratiuum quo et clauditur terras incolunt Et quid hic per rationem constructionis mutandum est nisi plaudentes ratione pollentes oratione incolunt terras tantvm reflectas? Similiter in cantico (*Ps.* 8,8) ignis grando nix glacies et species procellarum quę faciunt uerbvm eius Montes et o. e. l. f. & o e. Bestie et v. p. s. &. u. p. Reges . t. et o. p. p. et o. v. t. Iuuenes et u. s. c. i. l. n. d. (*darnach ist* quia e. ē. n. eius s. *durch Strich darunter getilgt*) inmobili ordine posita sunt Sed hęc oratio cum subiectiuo protracto et declaratiuo contracto non enunciatiua est sed exhortatiua (h *durch Punkt darunter getilgt*) aut pocius imperatiua ubi omnes crea-

ture iubentur laudare deum videtur quoque et illa immutabilem ordinem habere quę in danihele (h *überg.*) est imperatiua oratio tyranni (*Dan.* 3,15) . nunc ergo si estis parati sydrac misac et abdenago quacumque hora audieritis sonitvm tubę fistule et citharę sambuce et psalterii . et sinphonię procidentes adorate statuam quam feci Est enim de enunctiatiua oratione quę sola obnoxia est ueritati et falsitati trahendvm exemplum ad imperatiuam et deprecatiuam et ceteras quia et in his membra et cesa et circumstantie rerum dinoscende sunt verbi gratia Sidrac (Sidra*e unterpunkt.*, *darüber* c) mysac et abdenago subiectiuum est procidentes adorate statuam quam feci declaratiuum est . quacumque hora audieritis musicam quando est si estis parati causa est . QVESTIO . Querendum est si hęc commata que non singulis uerbis clauduntur cum suspensione uocis legenda sint . Dico autem qualia sunt quę predicta sunt uolucri tempore . Tarda sapientia Cita morte querula uita Vel ignis grando nix . Vt tube fistulę cytharę sambucę et psalterii ubi singule dictiones uel paucule separatim sonant quod fit ubi cumulantur plures substantię uel plurima accidentia que in oratione proprie cęsa . (*darnach ist* cesa *unterstrichen*) dicuntur quia minutatim et singulatim et tamen coaceruatim depromuntur . Illa ergo commata quibus singulis singula uerba coaptantur solent finem nondum finitę sententię mentiri vnde sepe auditor minus doctus fallitur nisi cum suspensione uocis legantur . Est enim omnis uis intellectus nec sine eo clauditur sententia Tunc autem uerbum minime claudit sententiam dum apponuntur ei infinitę particulę cum quando si nisi postquam vel infinita aut relatiua nomina qui qualis quantus quot quotus Vel comperatiua aduerbia sicut

uelud quemadmodvm et similia . Ad hęc discernenda id est quando claudant uel non claudant sententiam uerba oportet ut arsis (arsi*t unterpunkt.*, *darüber* s) et thesis in eis resultent verbum uero si non sonat in commate sed expectatur . vt est ignis grando . nix . nondum esse finem sententię possumus intellegere . Ergo in continua oratione uel nullum est comma ut in illa Christus assistens pontifex futurorum bonorum . uel tale quod integrum sensvm nequeat expedire vt est Et uir si fuerit iustus Vbi autem tale comma inuenitur quodsensum possit distinguere vt est et attalo et arsaci con tinuum illud genus dici non potest. Distinguitur enim ex precedenti uerbo. Quod si uerbvm non precedit sed exspectatur vt est ignis grando nix continuum dicitur Sciendum uero ab auctoribus hoc genus scribendi optimum duci et maxime in usu esse quod uariatur continuis et distinctis orationibus vt in augustino de ciuitate dei aliisque eius uariis libris et in orosio et in cassiano et ceteris **QUOD QUIDAM AVCTORES DE ILLIS GENERIBUS SUNT AMBIGUE LOCVTI.** **O**mne tamen comma in periodo fieri quidam uoluerunt Quodsi hoc uerum est . non est continua oratio . nisi ubi colon aut comma non est. Hoc et remigius affirmauit in commentariolo quem in marcianum scripsit dicens. Caret enim illud genus conexe locutionis . colis et commatibus et periodis. Incertum tamen est an de omni commate hoc dixerit quia est comma quod distinguit sententiam . et est comma quod non distinguit sententiam sicut predictum est. Verum marcianus quid sit conexa locutio incepit ostendere ex miloniana ciceronis paucissimis his uerbis. Occidi non spurium melium quod annone leuande iacturis et cetera.

Cum ergo non sufficiant hęc uerba pro exemplo his qui illum librum non legerunt remigius tamen ad eum locum ueniens de nocioribus scripturis quod maxime debuit nullum aliud exemplum dedit Isydorus autem tamquam nulla sit continua locucio orationis talem dedit diffinitionem dicens. Componitur autem construiturque omnis oratio uerbis . commate . colo . et periodo fitque ex coniunctione uerborum comma . ex commate colon ex colo periodos vnde etiam et posituris ipse tot loca dedit primum commati que positura dicitur subdistinctio propter punctum subpositum litere secundum colo que dicitur media distinctio propter appositum medie literę tercium periodo que ultima distinctio dicitur quia claudit totam sententiam ad summam literam puncto apposito Queramus has posituras tres secundum hunc modum in omni oratione ut uideamus an periodica possit fieri omnis oratio apostolus dixit (*Rom.* 8, 11) Quodsi spiritus eius qui suscitauit iesum christum a mortuis habitat in uobis . comma est cum puncto sub his notato. Qui suscitauit iesum christum a mortuis uiuificauit et mortalia corpora uestra . colon est punctum habens ad mediam literam propter inhabitantem spiritum eius in uobis . periodus est . et ad summam literam puncto signatus est. Item Sanctus augustinus de ciuitate dei scribens ait Nunc uero quid a me expectetur agnoscens meique non immemor debiti [G 62v,a] de duarum ciuitatum terrenę scilicet et celesti quas in hoc interim seculo perplexas quodammodo diximus inuicemque permixtas exortu et excursu et debitis finibus quantum ualuero disputare eius ipsius domini et regis nostri ubique opitulatione fretus aggrediar huius sententie nulla pars per se intelligitur que membrorum dici debeat et ad mediam

literam adfixo (adfix*e unterp., darüber* o) puncto (n *überg.*) notetur. Neque hoc manifeste apparet si uel commata dicenda sint conuenticula dictionumque casibus tantvm constant sine conclusione uerbi ut est meique non immemor debiti et quod sequitur de duarum ciuitatvm terrene scilicet et celestis et iterum inuicemque permixtas et iterum exortu et excursv. Illud quoque et debitis finibus et cetera ad quę singula respirandum est . et propterea subtus punctum habent et per se tamen nihil sunt propter coherentiam totius sententie. Quid hanc sententiam nisi continuam dicamus? que periodum sine colo et commate perficere non potest et punctis locum non dat nisi aut unum ante clausulam aut in clausula summum. In periodo enim quot cola uel commata numerantur tot et uerba et quot uerba tot et constructiones et uel singulis sunt singula uerba uel unum quod repetatur et commune sit omnibus aut precedens aut subsequens vt prius ostendimus. Hic autem aggrediar unum solum uerbvm est quod non reperitur . et in quo clauditur et continuatur tota sententia quod ex constructione clarebit Est enim huiusmodi Nunc uero agnoscens quid exspectatur a me et non immemor mei debiti. Ecce subiectiuum . Aggrediar disputare quantum ualuero de exortv et excursv et debitis finibus duarum ciuitatvm terrene scilicet et celestis quas diximus quodammodo perplexas interim in hoc seculo. Hoc declaratiuum Qua facultate? quibus amminiculis? Fretus ubique opitulatione eius ipsius domini et regis nostri. Mille sunt tales sententię in eodem libro sicut et in aliis auctorum commentariis aut hystoriis que conectvntur et non possunt singillatim construi per cola et commata quemadmodvm periodus vtile est tamen

omnia que de duobus locutionis generibus dici possunt magis in questione esse apud scolasticos quam temere quicquam indicare quia et apud scriptores arcium hęc pene inconstanter diffinita sunt. Supradictus uero marcianus postquam nimis breuiter et obscure de conexa locutione dixit periodum nobis demonstrauit de ceciniana ciceronis hoc exemplo (*Caec.* $\mathrm{I},_1$). Si quantum in agris locisque desertis (*Cod.* de|desertis) audatia potest tantum in foro indiciisque impudentia (*Cod.* imprudentia) ualeret non minus nunc aulus cecina cederet sexti ebutii inpudentię (*Cod.* sexti buti inprudentię) quam in ui faciunda cessit audatię. Item partem periodi (*das letzte* i *auf* e *corr.*) que membrorum dicitur hoc exemplo. Etsi uereor iudices ne turpe sit pro fortissimo uiro dicere incipientem timere. Isydorus namque uolens ostendere quid sit colon secutus eum eodem exemplo usus est et hoc membrum constare dixit ex duobus commatibus ita inquiens. Etsi uereor iudices (iudice*r* *unterp.*, *darüber* s) vnum comma est sequitur et aliud comma. Ne turpe sit pro fortissimo uiro dicere incipientem timere et factum est colon . quod intellectum sensui prestat sed adhuc pendet oratio. Pendet inquid oratio. Quomodo ergo colon est ? audiamus iterum eundum quem ille secutus est marcianum paulo inferius dicentem. Uerum periodos constat ex duobus membris et ex tribus et ex quatuor interdvm et sex quamuis ex uno membro putentur nonnulli posse compleri quem monocolon periodon apellant cum sit colon potius. His uerbis docemur quia minimus (*sic*) periodos duobus membris constat et que minor est oratio colon est. i. unimembris est. Huius exemplum sit omnis creatvra dei (*mit Häkchen überg.*) bona est. Item qui adheret deo unus spiritus est. Item

Nulla est homini (h *mit Häkchen überg.*) causa philosophandi nisi ut (*mit H. überg.*) beatus sit. Huiusmodi cola quia per se orationem faciunt pendulvm sensvm habere non possunt. Quomodo ergo in pendula parte orationis colon est? Vtique manifestum est non (*überg.*) conuenire eum sibi in eo quod primum et postea dixit de membro orationis. Iudicio (*Cod.* Indico) quoque isidori non dubito periodum illum quem dedit idem duobus membris constare ita ut primum comma quod est si quantvm in agris locisque desertis audatia potest et secundum quod est tantvm in foro iudiciisque inprudentia (*sic*) ualeret (le *überg.*) colon perficiantur. Similiter non minus . nunc aulus cecina cederet sexti buti (*sic*) impudentie et quod sequitur quam in ui faciunda cessit audatie . duo commata secundvm colon faciant et finiant periodum. Sed preualuit consuetudo vt quod pendet in oratione comma dicamus et quod per se potest intellegi colon dicatur. Vt sicut sunt duo commata cvm subleuasset occulos iesus et uidisset quia multitudo maxima uenit ad evm et non possunt colon facere . propter pendentem sensvm nisi addatur aliquid Ita sint duo cola. Ite in castellum quod contra uos est . et inuenietis asinam alligatam et pullum cum (*cum* | cum *unterstr.*) ea quia per se intelleguntur quamquam (*Cod.* q[a]) nihil addatur Beda quoque et supra dictum est cum esset scrutator talium in libro de metrica arte distinguere et diffinire cola et commata recusauit dicens ea indeferenter et confuse ab auctoribus dici. Forte propter augustinum qui in quarto libro de doctrina christiana eorum que dicuntur membra et cesa ex apostolo plura exempla dedit ita tamen vt uix posset ulla ratione discerni. Sed negari non potest eum cesa dicere ut etiam

marciano placet quę singulis uel pauculis uerbis numeris uel casibus uel terminatione similia ueluti crebris ictibus pronunctiata sunt. Verbi gratia sex illa in interrogando et tria respondendo (*II Cor.* 11,22). Hebrei sunt? Et ego hisrahelite sunt? Et ego Semen abrahe sunt? Et ego Et alibi IIII^{OR} que sunt in laboribus plurimum in carceribus habundantibus plagis supra modum in mortibus sepius. Et item XIIII sicut ipse numerat quę sunt in itineribus sepe periculis fluminum periculis latronum periculis ex genere periculis ex gentibus periculis in ciuitate periculis in deserto periculis in mari [G 62^{v},b] periculis in falsis fratribus in labore et erumpna in uigiliis sepius in fame et siti in ieiuniis sepius in frigore et nuditate. Membra autem nominauit que maioris sunt ponderis et non tam festinato fundi possunt. Quorum ille aliquando plura dicit comprehendi in uno periodo et non minus quam duo. Dat ergo bimembrem periodum hunc. Iterum dico ne quis me existimet insipientem esse. Item trimembrem. Alioquin uelud insipientem suscipite me ut et ego modicum igitur glorier Item quatuor membra habentem quod loquor non loquor secundum deum sed quasi in stultitia in hac substantię glorię (*sic*) Cicero quoque ad herennium membrum diffinit dicens. Membrum orationis appellatur res breuiter absoluta sine totius sententię demonstratione que denuo alio membro orationis explicitur hoc modo Et inimico proderas idem unum quod appellatur membrum. Deinde hoc excipiatur oportet altero et amicum ledebas Ex duobus membris hęc oratio constat . Sed commodissima ad ornatum et absolutissima et que ex tribus constat hoc pacto. Et inimico proderas et amicum ledebas et tibi non

consulebas. Item nec reipublice consuluisti nec amicis profuisti nec inimicis restitisti Cesum autem idem cicero alio nomine articulum uocans ita ostendit Articulus dicitur cum singula uerba interualle distinguuntur cesa oratione hoc modo Acrimonia uoce (uoce | uoce) uultu perterruisti Item inimicos inuidia iniuriis potentia perfidia sustulisti Subiungitur quoque quid intersit inter membrum et cesum dicens Inter (I*treum unterp., darüber* nter) huius generis et illius superioris uehementiam hoc uelud (? *Klex*) tardius et rarius uenit hoc et crebrius prouenit Itaque in illo genere ex remotione brachii et contentione dextere gladius ad corpus afferri in hoc crebro et celeri uulnere corpus consauciari uidetur. Secundum hęc exempla et secundum has diffinitiones nequaquam congruum uidetur eas partes orationis cesa dicere que plurimis constant dictionibus ut illa est apud cassianum . cum in heremo scithi (s *mit Häkchen überg.*) abbatem moysen expetissem sed ut predictum est ubi prolixa sententia verbo interrumpitur comma solet uocitari ad similitudinem metrici commatis quod fit dum scandendo pars orationis media inciditur. De partibus periodi quid cicero dicat audiuimus audiamus quoque quid continuum ipse dicat Subiungit ergo Continuatio est extensa frequentatio uerborum cum absolutione sententiarum hoc pacto. Ei non multum potest obesse fortuna qui sibi firmius in uirtute quam in casu presidium collocauit. Item Nam si quis spei non multum collocarit in casv quid est quod ei magnopere casvs obesse possit? Item Quodsi in eos plurimum fortuna potest qui suas raciones omnes . in casvm intulerit non sunt omnia committenda fortune ne magnam nimis in nos habeat damnationem (? *Cod.* d'nationem).

Hęc tria breuis continuatio oratoribus conuenit prolixior est historiographorum. **DE NATVRA QVID SID.** Natura generale nomen est omnium rerum et earum que uidentur et que mortalibus latent. Naturam duobus modis dicimus . ued dei essentiam per quam cuncta procreantur uel procreationem hominum et cęterorum animalium que gignunt et gignuntur . i. usia et eius accidentia que sunt nouem [VIIII] quantitas (*Cod.* quantas) ad aliquid qualitas et cetera in omni re que uidetur et tangi potest . et in omnibus creaturis est. In malo non est usia quia malum non est usia quia nihil est. Non enim habet substantiam Deus itaque natura dicitur eo quod nasci faciat omnia . Creatura omnis natura dicitur eo quod nata sit deus nihilum dicitur non quod aliquid non sit sed propter excellentiam ultra quam nihil est . Quicquid est siue uisibile . sensibile . siue intellegibile creans siue creatum natura dicitur. Ergo generale nomen est natura et omnium que sunt rerum et illarum que non sunt. Illa autem non esse dicuntur que nec sentiri nec intellegi possunt . non quod non sunt sed quod ita sunt ut omnem cognicionem corporis seu mentis transcendant . Deus itaque natura dicitur quod cuncta nasci faciat creatura quoque omnis natura uocatur eo quod nascitur. Natura sicut tribus modis dicitur ita tribus modis diffinitur. Si naturam intelligis (*Cod.* intellegis *unterp., darüber* i) omne quod est . hęc est diffinitio Natura est earum rerum quecumque sunt et que quolibet modo intellectu capi possunt Si uero naturam corporeas et incorporeas intellegas substantias hoc est diffinitio. Natura est earum rerum que facere et pati possunt. In qua etiam deus deprehenditur cvm enim dico . facere incorporeas intel-

ligo substantias que sunt in deo et in angelis cum dico pati corporeas. Si autem naturam tantvm de corporeis uelis dicere rebus ita diffinitur. Natura est motus principium secundum se non per accidens. Quod motus dixi . hoc est omne corpus proprium habet motvm ut ignis sursvm terra deorsvm. Quod autem secundum se non per accidens dixi tale est quod lectum quoque lignevm ferri necesse est. Non enim quia deorsvm mouet sed quia terra est. **O**mne quod simplex est caret numero . diuisione . colore . differentia . asperitate . lenitate . pondere . leuitate . qualitate . quantitate . et ob hoc etiam fine. Quod uero compositum est aut ex duobus [aut tribus aut et ex quatuor compositum est aut certe ex pluribus et quia composita sunt necessario etiam] (*das Eingekl. ist am Rande mit Zeichen nachgetr.*) diuidi possunt. Igitur illud quod simplex est his omnibus caret quibus solui quod subsistit potest sine dubio inconprehensibile et immensum neque initium ullum sciens . et ideo unum et solum . et sine auctore subsistens. Quod autem compositum est . et numero ac diuersitati diuisionique subiacet . necessario auctore aliquo compositum est . et numero in unam speciem diuersitas congregata. Quod uero immensvm est bonitate pater est uirtute conditor **QVOMODO QVID SIT**
Omne quod est aut in se est aut subiectum aut in subiecto. In se ipso est deus Subiectum in rebus incorporeis animus. In subiecto sapientia in corporeis uero subiectum corpus color corporis in subiecto. Sed est quod neque in subiecto est neque de subiecto predicatur. Substantia est plato uel cicero in subiecto est caluus uel crispus De subiecto predicatio est scribit uet legit . et ideo substantia non est in subiecto sed

potius subiectum quia in illa sunt alia non illa in aliis uel de aliis. Omnes res significant substantiam aut accidens ut homo lapis (lap*es* *unterp., darüber* i). Comparatio nominum oritur ab adiectiuis i. firmis (i. firmis *ist überg.*) nominibus non significantibus substantiam sed quantitam et qualitatem. Si dico homo substantiam significo Si dico magnus . quantitatem Si dico lapis substantiam. Si dico albus aut niger qualitatem significo (1 1/2 *Z. leer*). Domino . i. liberalium uirtutum agyasmate precellenti. Et summe fidei sinceritate deuotus . aeternę felicitatis decus. Quocienscumque necessariis intelligentie facultatibus exterius pulsatur animus襲 tociens mentis acumen ad interiora reflecti [G 63^{r},a] necesse est quia dum secularium occupationum negotiis impeditur in plura minor fit ad intuenda mystice contemplationis archana. Sed quia ferrum ferro sepe accuitur nec non collidentes dicis incussu micantis igniculi iubar exoritur/ iccirco uestrę ammoniconis instinctu quidam fomes latentis memorie enucleat quod prius obstruso cordis sacrario sine luminis crepusculo occulebatur. Questiuncule igitur indaginem quam breuiculi theoremate nuper nobis proposuistis prout ingenioli nostri capacitas (?) exigere potuit breuiter intimare curauit Decem igitur predicamenta que ab aristotele descripta sunt cum inter se equiuoca sint de subiectis speciebus uniuoce predicantur . et quia porphirius textum ysagogarum ad predicamenta composuit boetius quoque translationis commentum desuper expedire instituit antequam de genere uel specię disputationis sumpsisset exordium statuit de triplici vi animę tractare . non ut tocius in partes sed ut nobis uidetur tanquam generis in species et quia substantia ceteris predicamentis prior est eo

quod superuenientibus nouem accidentibus quasi fundamenti loco nititur ab ipsa prius exordium ordiri uisvm est. Videndum quippe est hęc diuisio quanam ratione cum subiectorum natura concordat Anima arborum uel herbarum est substantia incorporea que uitam corpori nascendo sumministrat et alendo et crescendo corroborat [Anima brutorum animalium est substantia incorporea que uitam corpori nascendo sumministrat et alendo et crescendo corroborat Anima hominis est substantia incorporea que uitam corpori nascendo sumministrat et alendo et crescendo corroborat] (*das Eingeklammerte steht zweimal im Cod.*) Nec illud obficere putandum est quod anima hominis immortalis est. peccudvmque (*darnach ist* ē *durch Punkt getilgt*) uel arborum mortalis cum sub animali ponuntur rationale irrationale mortale inmortale generum diuisiue sed specierum constitutiue. Quodsi consideremus diuisionem generis in species uel tocius in partes aliud species aliud esse partes manifestum est Species enim sepe partes. partes uero numquam species appellamus. Differt uero hoc a se quoniam pars totius membra coniungit. species totum diuidit atque dispertit Nam ut liquido patet partes eius dum copulantur non suscipiunt nomen totius neque enim fundamenta uel tectum domus dici possunt Nam nisi omnia que quid efficiunt iuncta sunt totius uocabulum singula non habebunt At uero etiam singulae species generis nomen suscipiunt. ut homo animalis Et fit ut in hiis illa differentia possit agnosci. quod partes quidem tocius partes species uero non totius sed uniuersalis rei. i. generis species esse dicuntur. Differt uero totum a genere quod genvs quidem uniuersale est totum uero minime quod probatur hoc modo Si enim

id quod totum dicitur ut domus uniuersale esset./ partes quoque eius totius susciperent nomen . At non suscipiunt ut pluribus notum est Quod ergo totum est./ uniuersale non est. Genus uniuersale esse manifestum quoniam eius nomen ab eo deducte forme suscipiunt Item alia differentia genus semper speciebus suis (propter *durch Strich darunter getilgt*) propriis est Totvm non sine partibus passim inuenitur nisi enim partes fuerint totum non potest iungi . Quo fit ut si genus pereat species etiam perimantur Si species pereunt maneat genus . Quod in partibus totoque contrarium Nam si pars quelibet pereat simul totum necesse est interire Sin uero totum quod partes iunxerat dissipetur . partes maneant distributa et ueluti si domus tecta ac parietes ac fundamenta a semet ipsis disiuncta intelleguntur domus quidem non erit quia coniunctio distracta est partes tamen manebunt quapropter recte diffinitionis modus in hiis adhibendus est ubi partes nomen et naturam sui generis sorciuntur . Diffinitionum autem duo genera prima marcus tullius ait vnum earum rerum que sunt alterum earum que intelliguntur (*das zweite* i *über früheres* e *geschr.*) Omnia enim que diffiniuntur aut corporalia sunt aut incorporalia Res enim omnes in hac primitus diuiduntur Ea que corporalia sunt esse docuit ea uero que incorporalia non esse non quod omnino ea quȩ incorporalia sunt non sint alioquin nec diffinitionem reciperent Nam si diffinitio est qua explicatur id quod diffinitur quid sit./ eius rei que omnino non est ne quid sit ulla explicatio esse potest Sed quia humanum genus sensibus degit id maxime esse arbitratur quod sensuum comprehensioni subicitur Quis enim sibi non magis scire uideatur hominem quam

iusticiam uel quicquid aliud non sensibus sed intellegentia comprehenditur vnde fit ut propter euidentiam cognitionis ea magis esse uideantur quę subiecta sunt sensibus ea minime quę intellegentię ratione capiuntur Sed sciendum est marcum tullium ad communem hominum (*Cod.* adominum) protulisse opinionem non ad ueritatem Nam inter optime philosophantes constitit illa maxime sunt quę longe a sensibus segregata sunt. illa minus quę opiniones sensibus sumministrant vnde etiam plato ait in thimeo Quid est quod semper sit nec ullum habeat ortum et quod gignitur hoc umquam sit/ quorum alterum intellegentię ratione comprehenditur alterum affert opinioni sensus rationis expers? Hic igitur id quod semper sit . rationi adiecit id uero quod numquam sit sensibus iunxit Sed ut uerius dici potest corporalia esse et incorporalia non esse . non ad ueritatem sed ad communem hominum opinionem locutus est Hec iccirco prelibauimus ne quis arbitretur incorporalia sicut etiam corporalia non minore termino diffinitionis describere/ presertim cum omnia que sunt in hiis duobus maxime diuiduntur Quę cum ita sint triplex uis anime diuiditur sicut genus . in species non sicut totum in partes Hęc pro effectate breuitatis notitia partim nostris partim marci tullii uerbis intimare curauimus Nunc ergo si meliuscule examinationis uobis utilitas prouenerit non tanquam peritis sed tanquam idiotis nobis rescribite Nos igitur cuiusdam questiuncule ambiguitate pulsamur quam uobis innotescere dignum duximus et quę decretalis assertio nobis uidetur diligenti studio nobis e nucleo restudere Queritur enim de tercia vi triplicis animę que est arbor si est inmortalis an non proponunt namque quidam didascalorum para-

dysus si est periturus an perpetuus igitur ita asserunt formulas argumentorum paradysus plantatio dei est sicut scriptum est plantauerat autem dominus deus paradysum uoluptatis et cetera et plantatio dei est [G 63r,b] requies sanctorum sicut elię et enoch et ceterorum Si requies sanctorum est perpetuus est Si perpetuus est quia arboribus repletus est anima arborum immortalis est Item paradysus hereditas hominis est quia ab illo sumptus est Necesse est enim ad originem propriam redire omne quod est Cum enim duę partes hereditatis sunt una peritura altera perpetua (*Cod.* peritura) hereditas paradysi perpetua est. Nisi enim perpetua est exilium (*sic*) non (*überg.*) hereditatis est Si ergo paradysus hominis hereditas est . et arboribus consitum est anima arborum inmortalis est . Amplius mundus iste peregrinatio uite est paradysus autem uoluptas uite est Si ergo mundi transit concupiscentia permanebit uoluptas paradysi cum letitia . Cum autem perire ac permanere contraria sunt/ quod dicitur de uno non conuenit in altero Quodsi transire conuenit in mundo permanere autem in paradyso paradysus quoque arboribus repletus est Anima arborum immortalis est Amplius Si sol supra terram est dies est absentia autem solis nox est In hoc quippe mundo dies sequitur noctem In paradyso denique neque dies sequitur noctem . neque (*ein zweites* neque *durch Strich darunter getilgt*) nox diem quia perpetua lux ibi est Quodsi perpetua lux ibi est et arboribus ornatus est anima arborum immortalis est amplius in hoc mundo uitę (*Cod.* uita) est contraria mors vitam quippe commitatur lęticia/ mortem autem tristitia In paradyso ergo uita est sine mortis tristitia Quodsi uita et mortis tristicia repugnantia sunt uita

uero paradysi sanctorum est perpetua leticia paradysus quoque perpetuus est. Quodsi perpetuus est et arboribus refertus est anima arborum immortalis est **INCIPID DIALECTICA**. Dialectica est bene disputandi scientia. Est autem bene disputare. cum ratione uel affirmare uel negare. Hec ratio affirmandi uel negandi. in syllogismis fere est. et argumentis et diffinitionibus (*über unterstrichnem* distinctionibus). Sed argumenta potius ad rethores pertinent. Victorinus quoque rhętor maxime ad se rapuit intellegentiam diffinitionum et earum XV^cim^ modos esse docuit. Ergo in sylogismis maxima uis est disputandi et eorum sicut magna subtilitas et difficultas sic et magna est utilitas nec ad eorum notitiam alia uia tendit nisi quam ipse monstrauit aristotiles huius discipline summus magister. **DE GENERE SYLLOGISMORUM** Est syllogismus qui dicitur cathegoricus. i. predicatiuus.' et est qui dicitur ypoteticus id est conditionalis. Horum scientia dicitur apodictica et dialectica Suntque species illius quę dicitur syllogistica. Peruenitur ergo a genere ad species ita ut in eo libro aristotiles quem prima analitica appellauit syllogisticam (*das zweite* l *überg.*) generaliter comprehendat deinde in secundis analiticis apodixen in topicis dialecticam species syllogisticę discernat (t *über unterpunkt.* n) et doceat. Ante hos tres libros. alios quoque duos ipse conscripsit cathegorias et periermenias (*Cod. g*ermenias *unterp.*, peri *überg.*). ut is ordo discentibus sit per duos ad tres peruenire Itaque ut boetius monet ante dialecticam apodictica. ante apodicticam syllogistica (*das zweite* l *überg.*) ante syllogisticam periermenię et ante has cathegorie legende sunt atque discende His quinque libris porphirius unus ex aristotelicis postea sextum

addidit et logicam adimpleuit . Est enim eius non mediocris utilitas ad cathegorias et ideo uocauit eum isagogas id est introductiones . **QUID SIT INTER LOGICAM ET DIALECTICAM** Hinc manifestum est a parte ad totum uocabulo tracto eam non dici dialecticam quę (*Cod.* quę | que) olim logica (g *mit Häkchen überg.*) dicta est et a platone tercia species philosophię inuenta est ante . **DE INTENTIONE LOICĘ** Ergo logice tota intentio spectat ad sylogismos et dum eorum in arte postremum sit studium precedentes libros his materiam et instrumenta philosophis (dicit *durch Punkte getilgt*) dedit ita ut quicquid conferat hoc artificium quicquid ualeat in syllogismorum sit firmitate solidatum Sex enim librorum supra scriptorum unusquisque tendit ad sequentem **DE YSAGOGIS** (*am Rande*) Et ingredientibus primo sciendum est quid sit genus quid species quid differentia quid proprium quid accidens de quibus porphirius in ysagogis diffiniendo et exponendo nos habundanter informat In cathegoriis uero quod X^{cem} sunt (*darüber* sint) genera generalissima tardius ab aristotele disceremus si non prius quid ipsum genus sit a porphirio perciperemus et dum ab eo genera in differentias et species et item species in indiuidua diuidantur quomodo diuisionem hanc internoscere potuissemus . ignoratis his ipsis que diuidantur . Ita etiam et accidens in nouem diuidi docebimur dum quid sit ipsum prenoscimus . **DE CATHEGORIIS** . Accedamus ducatu porphirii ad cathegorias librum inter philosophicos pene incomparabilem . Conuincitur enim nihil integrum nihil perfectum scire et neque se ipsum scire qui cathegorice sit penitus exspers (*das erste* s *überg.*) industrię Sicut ergo rusticus est qui ex grammatica non nouit octo par-

tes orationis et quales in se ipsis sint id est casibus debeat (*sic*) flecti aut temporibus aut forte inflexibiles sint sic multo peius desipit qui ipsas partes orationis . i . singulas dictiones non nouit substantiam (aut | *durch Strich darunter getilgt*) aut accidens significare et rerum naturam quamlibet extra se notare et nouem esse genera accidentium dum unum solum sit substantiarum . Sciamus ergo iterum in hoc opere quid sibi uoces uelint singulę ut sciamus in sequenti opere quid et uelint composite Quę enim nesciuntur singulę minus coniuncté Hoc uero iam dictum est omnes dictiones non ultra quam ad . X. significationes extendi que subit substantia . quantitas . qualitas ad aliquid ubi quando situs habitus facere pati . Grece autem ut uictorinus interpretatur . usia . peon . pason . prosti . pu . pote siste . echin . piin . pascin . Hec decem (x *überg.*) genera dicuntur generalissima id est amplissima et genera quę tantum sunt genera Horum sunt plures et innumerabiles species ergo et ipse si alias sub se habent species subalterna dicuntur genera id est genera sub generibus Sunt enim species superioribus generibus et genera subpositis sunt speciebus Que uero species solum sunt et non genera specialissimę dicuntur sub his speciebus indiuidua tamen (?) sunt et infinita sunt Sciendum est a gramaticis propria dici . quę [G. 63,[v]a] dialecticis indiuidua dicuntur . ab eis appellatuia dici que a dialecticis genera et species dicuntur . Distat uero inter genera et species quod genera multo plura comprehendunt quam species ita ut et ipse generibus species comprehendantur . Homo enim species est visibilia tantum significat . animal genus est et omnia spiritu uiuentia significat Item species de indiuiduis genus non solum de

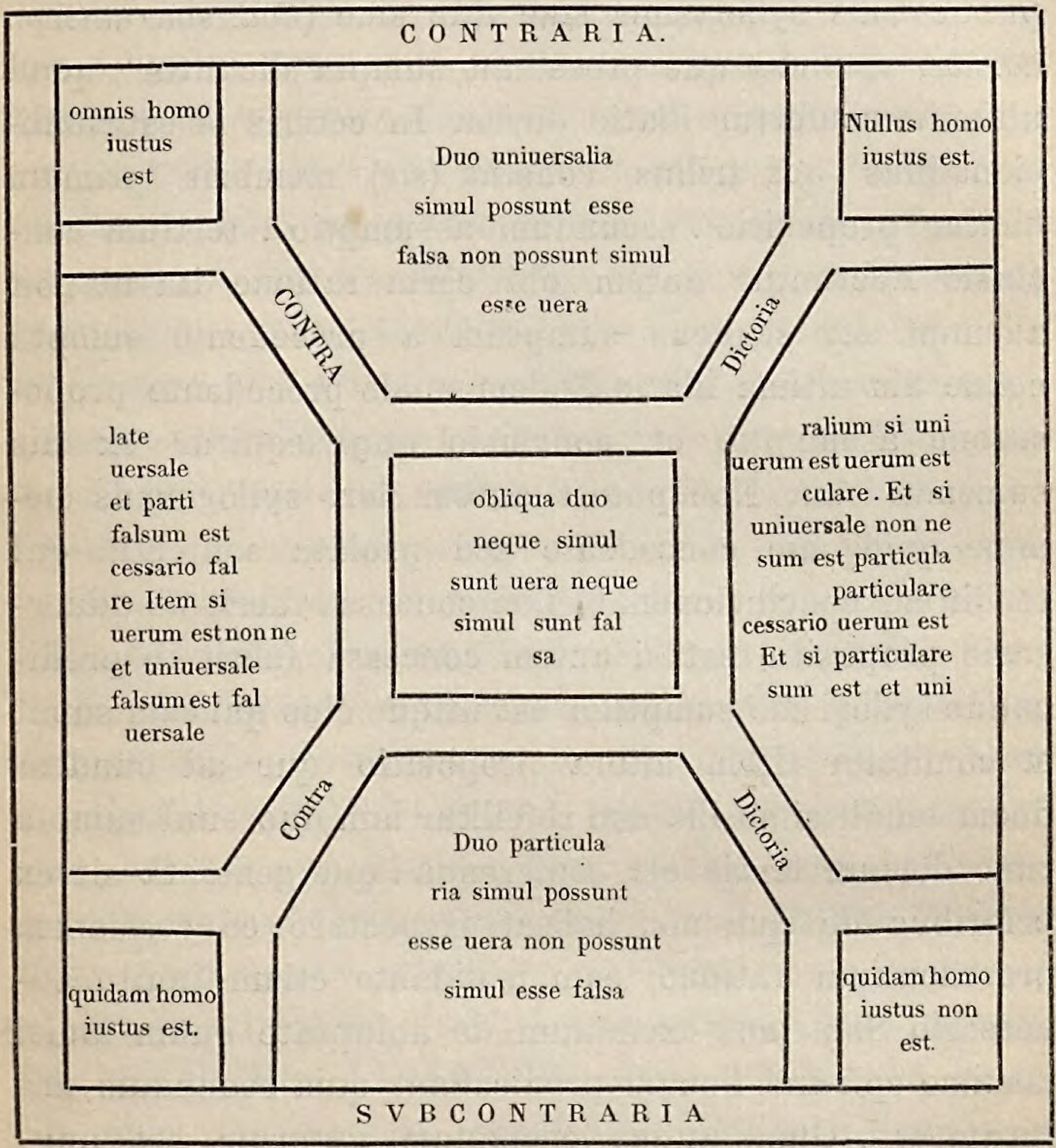
indiuiduis sed de ipsis speciebus dicitur quia sicut indiuiduum vt est socrates animal est contra species quod est homo animal est per hęc quasi per quandam scalam diuidendo descendendum est . colligendo ascendendum est . Genus diuiditur in species . et species in indiuidua . Item colliguntur indiuidua et rediguntur in species . colliguntur species et rediguntur in genera . Amplius his non inuenies in cathegoriis Omnia quę sunt et que disci possunt aut genera aut species aut indiuidua aut pars alieni : : : : (*q* : SOR?) Ut enim animal et arbor genera sunt ita caput animalis et ramus arboris partes genera sunt Et ut homo et uitis species sunt ita quoque et brachium hominis et palmes uitis partes sunt species Similiter ut cicero et una quedam arbor dum indiuidua sint manus ciceronis et hastile unius arboris partes indiuidua sunt Partes semper totius esse dicuntur totum autem solemus potius de indiuiduo dicere quod nullam aliam sectionem recipit . nisi parcium . et ideo hęc sectio partitio dicitur . in genere autem et specie quia intelleguntur tantvm partes que non cernuntur . plus fiunt diuisiones quam particiones . generis sunt species . et species sunt indiuidua . Differentię que dicuntur ut rationale mortale et immortale aut bipes aut quadrupes . siue uolatile . siue natatile uel gressibile uel reptile . similia genera esse subalterna quis dubitat? habent enim sub se plures species non sunt quoque unius cathegorie (h *überg.*) sed communes sunt Significant enim rationale et mortale uel inrationale et inmortale substantiam et qualitatem bipes et quadrupes substantiam et quantitatem . Similiter uolatile et natatile . gressibile et reptile substantiam et qualitatem significant Diuidunt namque he differentie genus quod est animal

et habent cum eo communes auem bestiam piscem serpentem quȩ non sunt specialissime He uero subposite (t *über unterpunkt.* t) si alias non habent sub se specialissimȩ dicuntur ut asinus et turtur et delphinus et similia . Genus et species nomen suum dant subiectis suis totum autem id est indiuiduum neque subiecta habet neque suum nomen partibus dabit . Non enim manus ciceronis cicero dicitur ipse autem a superioribus suis trahit id est genere et specie ut homo et animal dicatur Uidetur autem contrarium rationi quod scolastici faciunt Respondent enim de generalibus et specialibus nominibus appellatiua ea esse et mox in declinando appositis articulis ex appellatiuis propria faciunt dicentes nominatiuo hoc animal . genitiuo huius animalis . Ut nominatiuo hic homo . genitiuo huius hominis quod de proprio solet intellegi ut hic cicero . huius ciceronis . In omnibus ergo cathegoriis infirma sunt quȩ indiuidua dicuntur et subiecta tantum sunt neque de subiecto ullo predicantur Et contrarium uero suprema sunt genera generalissima quȩ tantum de subiecto predicatur (*sic*) . non sunt autem ipsa alieni subiecta preter substantiam generalissimam que et ipsa quoque non habet supra se cui subiecta sit . sed alio modo aliis nouem subiecta est . In medio sunt species specialissimȩ et subalterna genera quȩ et subiecta sunt et de subiectis predicantur Nouem enim cathegoriȩ quȩ accidentia significant in subiecto sunt . Sola substantia non est in subiecto sed ipsa est subiectum sicut dictum est . Tale est quod singule uoces significant **DE PERGERMENIIS RATVM (RA** *unsicher*) **QUID SINT ELOQUIA ET PROLOQUIA** Qvȩ singula substantiam significant aut accidens ut in cathegoriis (h *überg.*) declaratum est coeunt

et nihil horum designatur Erit enim ex his iunctis eloquium aut proloquium Sunt autem eloquia composita uerba usque ad plenum intellectum que uero sunt obnoxia ueritati et falsitati ut sunt imperatiue . optatiue . interrogatiue . et inuitatiue orationes De quibus exemplum dare facillimum est . Imperatiue in terentio dictum est cape hoc et da dorcio Optatiue in lucano O ut in talamos inuisi cesaris issem Interrogatiue autem uirgilius protulit Et quę tanta fiunt romam tibi causa uidendi? Inuitatiue quę iam est in alio loco Huc ades o me (?) libet (t *aus* e *corr.*) Eloquia autem quia ad disputationem sunt non necessaria et nullus ex eis potest confici syllogismus . ideo prosecta sunt a philosopho Pertinent enim ad ręthores et istoricos Proloquia autem sunt que similiter habent plenum intellectum et significant uerum aut falsum Horum principalis oratio est quę dicitur enuntiatio cuius primę sunt species affirmatio et negatio ut socrates disputat socrates non disputat Hec autem partes habet subiectiuum et declaratiuum Subiectiuum est quod subicitur ut socrates . declaratiuum est quod de eo predicatur ut disputat . **DE DIFFERENTIA eorum** . **H**abent et differentias IIII^OR^ duas in quantitate et duas in qualitate Quantitatis est quod alia sunt uniuersalia ut omnis homo iustus est alia particularia ut quidam homo iustus est ascribuntur particulari quia non necessario uniuersaliter accipiuntur Item qualitatis est quod alia sunt dedicatiua ut omnis homo iustus est alia abdicatiua ut nullus homo iustus est . **QVĘ EX HIS CONVERTI POSSINT** . Est autem certa regula ea posse conuerti quę equa sunt ut species cum proprio suo uel cum differentiis suis . quę autem disparia sunt ut species cum genere aut accidente aut proprio non

possunt conuerti propterea uniuersale dedicatiuum non semper conuerti potest aliquando potest . Non potest conuerti (*Cod.* conuerte) omnis homo animal est [G 63,ᵛ b] ut sit similiter uerum omne animal homo est . Uerum autem fit (*überg.* uel sit) si adhibeas (b *aus* t *corr.)* ad predicationem differentias aut proprium hoc modo Omnis homo animal rationale mortale est omne rationale mortale homo est Similiter particularis (*das letzte* i *über unterpunkt.* e) abdicatiua non recurrit semper Ut enim uere dicitur quidam homo albus non est quoddam album homo non est non ita ex utraque parte fit uerum quidam homo non grammaticus quidam grammaticus homo non est Item uniuersalis abdicatiui necessario recurrit vt est nullus homo inrisibilis est nullum inrisibile homo est Ita et particularis (*das letzte* i *über unterp.* e) dedicatiua Quidam homo albus est . quoddam album homo est perse proloquia talia sunt . **QVALIA SINT AD INUICEM** . He quatuor differentie sibi opposite fiunt aliquando . contrarię . aliquando . contradictorię Sunt enim contrarię quę delentur ab inuicem . ut omnis homo iustus est . nullus homo iustus est . Sunt autem contradictorię quę se non ex toto destruunt . ut omnis homo iustus est non omnis homo iustus est propterea hęc ordinanda sunt in quadrata figura (*hier folgt die Fig. von S. LXIII.*) Ex multis huiusmodi descriptionibus in primo ac secundo boetii in periermenias commento quales sint ad inuicem propositiones agnoscitur Fit namque earum non paruus error qui nascitur ex particulis negatiuis in et non et nullus et non omnis et non in et in non et non non Uidentur ergo eędem esse dum dissimiles sunt et dissentire (r *überg.*) quando consentiunt . et uere esse dum false sunt et falsę dum uere sunt quare

diligenti discretione (*Cod.* discrtoione) loici se muniebant/ — et perpathetici (h *überg.*) contra sophisticas conclusiones que fiunt dum mendaciter colliguntur. syllogismi. ut capiantur incauti Sophiste uero possunt latini (uel late *darüberg.*) dici false argumentatores Inde

est quod aristotiles dum earum uim ex profundo sensu eructuat calamum in corde tinxisse perhibetur. Sciendum autem propositiones et proloquia unum atque idem significare. **DE PRIMIS ANALITICIS.** Dictum est autem quia singule dictiones componuntur ut fiant pro-

loquia . iterum componuntur proloquia . id est propositiones ut fiant syllogismi qui latine dicuntur ratiotinationes Sunt autem proloquia membra syllogismi que fiunt aliquando plura quando minimum tria et (*et* | *et*) non uocitantur eodem modo in omnibus syllogismis in predicatiuis syllogismis siue duo siue (*Cod.* si*n*e *unterp.*, *darüber* v) plura que precedunt sumpta dicuntur . quod ultimum confertur illatio dicitur In ceteris id est condicionalibus qui tribus constat (*sic*) membris primum dicitur propositio . secundum assumptio . tertium conclusio Nectuntur autem sibi certa ratione ita ut non alienum sit sequens sumptum a precedente sumpto neque his ultima illatio Eodem modo precedente propositione assumptio et conclusio quę sequitur ex his sumenda sunt Non potest autem fieri syllogismus nemine quicquam concedente sed prolata sententia qui tendit ad conclusionem si non concessa fuerit ab aduersario propositio est si autem concessa fuerit in predicatiuo syllogismo sumptum est utique eius qui eam sumit et confitetur Item altera propositio que ad eundem finem tendit si ad illa non refellitur iam duo sunt sumpta tunc demum tercia est conferenda . que generata sit ex prioribus de qua non habeat exspectare concessionem precedentium ratione eam solidante etiam inuito aduersario Sumamus exemplum de uoluptate quam inuiti maxime epicurei bonam predicabant quia secundum naturam est. Quod autem secundum naturam est nunquam fugendum . sed appetendum esse iudicabant Contra illos pitagorici qui aliter sentiunt proponunt dicentes Omnis uoluptas semper uana est Non acquiescunt eis hii qui dicunt non est uanum procreare filios et filias et substituere prolem omnis carnis quod non potest

fieri sine uoluptate Laborat in isto loco propositio et confitere (*sic*) nihil potest quia retunsa est Iterum ergo prouocandi sunt donec adquiescatur Quod si acquiescerit sumptum est Accedat ad hoc quicquid uanum est spernendum est Quo concessa duo sumpta sunt Sequitur necessario qui (*sic*) his duobus constat illatio Omnis namque uoluptas spernenda est in conditionali autem syllogismo prima sententia siue concessa siue non concessa propositio dicitur vt est illud aut uoluitur mare aut tranquillum est Si conceditur ad primam secunda assumenda est quia et assumptio dicitur ita uoluitur autem Si et hoc conceditur necessario sequitur conclusio talis Ergo tranquillum non est Omnis autem syllogismus oritur questione conficitur argumento uel diffinitione quę pro argumento sumitur et dum incerta est questio per certam rationem argumenti uel diffinitionis . ad certum et ipsa deducitur. Ut in exemplo precidenti questio est Voluptas an bona an mala sit . Diffinitione hoc discitur omnis [G 64,r a] uoluptas uana est Et item quicquid uanum est spernendum est Item in alio exemplo questio est de mari tranquillum sit an non Que dum duo sint de quibus dubitatur quorum alterum necesse est inesse quod malus (*sic*) est argumentum unum debere excedi quam quod alterum tollitur Hanc communem regulam syllogismorum in primis analiticis aristotiles dedit et eam syllogisticam uocauit. **DE SECUNDIS ANALITICIS.** Ergo syllogismus genus est . eius species sunt predicatiuus et conditionalis ut predictum est. Predicatiuus idem est qui et cathegoricus qui constat duobus sumptis et illatione Et hoc prius dictum est Sed hęc sumpta ita sibi nexa sunt ut secundo subiectiua pars uel declaratiui primi et nouum aliquid quod accedit extrinsecus suppletionem tribuat deinde illatio

conficiatur ex eo quod accessit extrinsecus in secundo et ex eo quod de primo non est repetitum exemplo iam dato superus (*sic*) utamur . hoc est omnis uoluptas uana et vana quod est declaratiuum repetatur . et spernendum ei extrinsecus accedat in sumptum posterius fiat sic Omne uanum spernendum est Ergo spernendum quod nouum uenit in secundo proloquio . et de primo uoluptas conueniant ad confectionem illationis ita Omnis ergo uoluptas spernenda est Huius generis tres formę sunt I (*diese Zahlen stehen am Rande*) prima est in qua declaratiua particula prioris sumpti sequentis efficitur subiectiua . aut subiectiua prioris declaratiua sequentis Declaratiua prioris fit subiectiua sequentis ut in priori proposito exemplo Subiectiua autem superioris . fit declaratiua sequentis . si hoc modo uelis conuertere Omnis uirtus bona est iusticia uirtus est omnis iustitia bona est II Secunda forma est in qua declaratiua (*Cod.* declatiua) superioris sumpti eadem etiam est . declaratiua sequentis vt omnis homo animal est et omne non uiuum non est animal omne non uiuum non est homo III Tercia forma in qua subiectiua superioris sumpti eadem est etiam subiectiua sequentis vt quidam homo caro est omnis homo substantia est quedam substantia caro est Concluditur autem aliquando directim (*Cod.* drectim) aliquando reflexim Est enim directum concludere particulam quę in sumptis erat subiectiua aut declaratiua eam similiter fieri in illatione Cum enim fit uersa uice reflexim est In prima forma et uniuersaliter et particulariter et dedicatiue et abdicatiue concludi potest In secunda uniuersaliter et particulariter nisi per contrarium concludi non potest Est enim contrarium omne et nullum omne est et omne

non est ut in exemplo eiusdem forme primum sumptum predicat de homine omnis est et illatio de non uiuis . omne non est In tercia uero particulariter tantum concluditur Quapropter (*Cod* Qu*i*apropter *durch Punkt getilgt*) non est frustra hic ordo seruatus Nam merito prima forma dicitur in qua omni (*Cod.* omnini) modo concludi potest Secunda item recte in qua concludi potest uniuersaliter et particulariter quamuis per contrarium Tercia item recte quia in quantitate minor est in qua nisi particulariter concludi non potest Nunc dicendum est singule forme quot modos (*Cod.* modis) recipiant Nam recipiunt intra certum numerum Extra quos modos quicquid conclusum fuerit non est temere concedendum Recipit autem prima nouem modos Secunda IIII^{OR} Tercia sex De quibus marcianus in sua dialectica et apuleius in suis periermeniis . ita caute et distincte docent ut ab eis pocius discende sint Hic autem aliquid addere uel demere aut mutare rem est obscurare Hęc ergo pars apodictica i . demonstratiua proprie dicitur **DE TOPICIS** **Y**poteticus syllogismus est qui et condicionalis cuius modi numerati sunt septem I (*diese Zahlen am Rande*) primus est argumentum trahens (t*h*rahens *durch Punkt getilgt*) a precedentibus ut ortus solis precedat (*sic*) diem Forma eius hęc | est Si primum et secundum Si sol est super terram dies est primum autem est autem sol super terram Igitur et secundum igitur dies est II Secundus est a consequentibus ut dies sequitur ortum solis Forma eius est hęc Si secundum et primum si dies est sol est super terram Non secundum autem non autem est dies Igitur non primum non igitur sol est super terram III Tercius est a pugnantibus (*sic*) ut repugnant solem esse super

terram et non esse diem Forma est . neque primum neque secundum non est sol super terram et non est diės primum autem . est autem sol super terram Igitur et secundum igitur dies est . IIII Quartus est argumentum trahens a contrariis per disiunctionem . propositionis et affirmationem assumptionis in hanc formam Aut primum est aut secundum . aut sanus est aut imbecillis primum autem sanus est autem Non est igitur secundum non est igitur imbecillis V Quintus est eiusdem argumenti per disiunctionem propositionis et negationem assumptionis secundum hanc formam . aut primum aut secundum aut sanus est aut inbecillis Non autem primum non autem sanus Igitur secundum igitur inbecillis . VI Sextus quoque a contrariis est negans eo simul inesse posse et assumens primi confirmationem et concludens per alterius infirmationem hac forma Non est primum et secundum non est sanus et inbecillis primum autem sanus est autem Non igitur secundum . non igitur inbecillis VII Septimus similem sexto propositionem habet uersa (*sic*) in contrarium assumptionem conclusione . Forma eius est Non est primum et secundum non est sanus et inbecillis Non primum autem non autem sanus Igitur secundum igitur inbecillis Condicionalis autem syllogismus unde dicitur? Uidetur namque a uerbo condo condis nato participio conditus conditi et addita o fieri conditio a quo rursus fit conditionalis Sed ysidorus et alii conditionales dicunt quasi condicionalem eo quod condicit et pactum facit qui aliud de alio (ali*a unterp., darüber* o) confirmat dicens Si hoc est aut non est illud quoque est aut non est. Hęc enim condicunt quorum unum non dicitur sine altero . ut nemo sanum predicat nisi ab-

dicando inbecillum Non autem estimandum preter hos solos septem modos . alios non esse ypoteticos syllogismos . et non de reliquis eos quoque sumi argumentis De omnibus enim argumentis sumuntur syllogismi Qui autem de iis surgunt supradictis locis argumentorum id est de antecedentibus consequentibus repugnantibus philosophorum proprii sunt sicut et illi decem et nouem (*über unterstrichenem* nom) modi syllogismorum que in apodictica (*das erste* a *überg.*) numerati sunt Quare hoc? quia in his semper ueritas inuenitur et ineuitabilem euentum habent. Qui [G 64 r, b] autem de reliquis surgunt argumentis probabiles sunt . i . similes ueritati . et ad rethores uel iuris peritos potius pertinent Quodsi manifesta falsitas ex eis colligitur hi tales sophistici et cauillatori (*sic*) sillogismi dicuntur et hereticorum sunt . Ergo conditionales syllogismi ex argumentis fiunt Debemus autem et ipsa argumenta syllogismos dicere sed inperfectos quia uel sola propositione simul et assumptione ut si licite sunt nuptie non sunt dampnande . licite autem sunt . His duabus partibus si addideris terciam . i . conclusionem erit plenus et legitimus syllogismus in hunc modum Si licite sunt nuptię non sunt dampnande licite autem sunt . non ergo sunt dampnande . Deinde ipsa loca de quibus loquimur cercius noscenda sunt a quibus omne argumentum sumendum esse aristotiles censuit et cum tribus supra scriptis sedecim numero dedit A toto ut omnibus membris ualidus pede non claudicat . a parte ut si caput tueri debemus . cur non totum corpus? A nota id est interpretatione uel sicut greci dicunt ethimologia in hunc modum ense necatus gladio periit Hęc in ipso negatio sunt affecta autem . i . extrinsecus

cognata sunt que sequuntur a coniugatis . que sub unum iugum declinando . uel deriuando ueniunt ut illud Qui consul est oportet eum consulere a genere qui scientiam desiderat grammaticam non spernat A specie castitatis amator homo uirtutis est Assimili (*sic*) ut quod tibi non uis alio ne facias A differentia id est a dissimili ut est non quia occulus uidet totum corpus uidet A contrariis ut in ebrietate nemo sobrius est Ab adiunctis id est que uicina sunt cum necessitate choerent ut ubi occulus ibi amor ubi dolor ibi manus . Ab antecedentibus ut si concubuit uirgo non est A consequentibus ut si peperit cum uiro concubuit A repugnantibus ut quomodo qui parasitus est ridiculus non sit Ab efficientibus rebus id est a causa ut ubi sol ibi lux Ab effectis ut ubi fumus ibi ignis A conparatione tribus modis a maiore . a minori . a pari . a maiore vt ne mireris fratrem cedere qui patrem (*Cod.* par*t*em *durch getilgt*, t *überg.*) occidat . a minore ut putas qui furtum punit sacrilegum inpunitum relinquat . A pari ut nihil differt qui preest faciat aut consentiat Ergo grece topos locus dicitur . inde dicitur topica hęc sedecim loca argumentorum ab aristotile inuenta Ipsa autem argumenta in eis inclusa . idem philosophus dialecticam uocitauit separans hanc partem argumentationum ab ea parte quam in secundis analiticis ipse apodicticam uocauit . ut intellegas dialecticam probabilem argumentationem et uerisimilem . apodicticam uocauit ut intellegas dialecticam probabilem argumentationem apodicticam uero necessariam et ueram argumentationem. Et quia plato et post illum stoici omnem necessariam argumentationem dialecticam uocauerunt . placuit aristotili translationem huius nominis facere de necessariis

ad probabiles argumentationes. Dum autem dialecticorum sit semper studere ueritati et inreprehensibiliter astruere uel destruere que in questionem ueniunt nonnumquam aliquando eis utilia sunt ad argumentandum ea loca que non semper fallunt quę autem nunquam fallunt certissima eorum sunt et firmissima presidia Propterea et cicero in topicis suis tria loca supra dicta dialecticorum esse dixit propria eo quod semper eueniant Sed ipse in rethoricis quasi alia loca ostendit unde coniecturam et argumenta ducere debeamus . siue necessaria . siue probabilia dicens omnem rem argumentando firmari ex his que personis atributa (i *mit Häkchen überg.*) sunt uel negotiis Deinde personis undecim atributa numerat . id est numen (*sic*) naturam uictum fortunam habitum affectionem studia . consilia . facta . casus . orationes . Negotiis IIII^OR^ id est quo sunt continentia cum ipso negotio et quę in gestione negotii considerantur et que adiuncta negotio sunt . et que gestum negotium consequentur. Quę loca in subdiuisionibus ipse tam plura ostendit quod sunt nature in hominibus quot affectiones quot studia . quot consilia . quot facta . quot casus . uel quot partes ceterorum esse possunt que attributa sunt personis et negotiis . Necessaria non discernens a probabilibus non locis ea distare docet sed qualitate et quod necessaria tractentur in dicendo tribus modis aut (per) conplexionem aut per enumerationem aut per simplicem conclusionem et quod necessaria sint que nec aliter fieri nec aliter credi possint probabilia autem sint que credi possint ex tribus rebus consuetudine opinione similitudine Hinc questio nascitur quoniam alia loca argumentorum cicero quam aristotiles monstrat uel cur eadem res a duobus tam diuerse trac-

etur maxime quod preter ista sedecim loca supra dicta boetius in commento testetur nullum ulterius locum (positu *durch Strich darunter getilgt*) posse reperiri . Ad hec respondendum quia aristotiles loca argumentorum (gu *überg.*) philosophis et oratoribus communia demonstrauit et quod sub his comprehenduntur omnia que cicero commemorauit quasi alia loca . Inpossibile enim est quicquid coniecturatur ex his ad aliquem locum eorum sedecim non pertinere que nobis ab aristotile sunt insinuati (*sic*) Quę uero philosophus infinite multitudinis loca sub breuitate constrinxit ex eis oportuit oratorem aliqua cercius nominatim exprimere que ad oratorem maxime pertinent Quapropter et illud singulariter ad eum pertinuit ostendere quia dum IIII^OR^ sunt conclusiones necessariorum argumentorum ut uictorinus testatur tres ex illis tantum conueniunt oratoribus que supra dicte sunt et quod probabilia argumenta id est credibilia que in tredecim locis inueniuntur . tribus causis fiunt credibilia que similiter dictę sunt consuetudine opinione similitudine Ea enim maxime credimus que ita fieri consuerunt [G 64^{v},a] ut si mater est diligit filium Medea tamen non dilexit Nam si dilexisset non occidisset . Sic et ipsa facile creduntur que in opinione sunt . etiam si uera sint ut antipodes sub terra ut cetus in abysso qui ambiat terram et dum bis se uertat inter diem et noctem accessum maris facere et recessum ita et illa que similitudinem habent vt si oppugnator patrię pęnam meretur propugnator premium meretur in his omnibus nihil aristotili cicero contrarium sensit Sane ex illo habuit . ut hoc eadem diceret sumpta sunt autem ex ea parte logice (g *überg.*) quam nunc agimus id est dialectica

quod interpretatur de dictione Liquet enim ex ipso uocabulo ad oratorum usum magis eam pertinere quia sermo philosophorum oratorum est dictio vnde et rethorica dicitur bene dicendi scientia . Constat ergo tota dialectica in argumentis et in eis que ex ipsis predicuntur (*sic*) ypoteticis syllogismis Quorum propositiones per quamlibet coniunctionem proferuntur copulatiuam aut disiunctiuam aut causalem . (*hier ist ein* aut *durch Punkte getilgt*) ut et aut . si Ideo ex duobus sumptis predicatourum syllogismorum una efficitur conditionalis propositio vnum sumptum est in predicatiuo syllogismo omnis homo animal est et aliud est omnis homo immortalis est Copulantur hęc coniunctione . si in unam condicionalem propositionem ut omnis homo animal est nullus homo inmortalis est vna quoque propositione predicatiua ut omnis homo animal est . sit conditionalis in hunc modum Si homo est animal est Sola autem coniunctio si facit ut conditionales dicantur Recte ergo apodictica dicitur argumentatio . quia ueritas demonstratur in disputando . recte quoque quia et dialectica cui in dicendo credibilis est argumentatio . et non tam apta est disputantibus quam rethorice suadentibus . Illi enim qui ratiotinantur in sua quadrata figura depictum cernunt . quibus proloquiis conuenientibus necessitate credendum sit (*Cod.* fit) . isti sunt autem quibus suadendi officium est certa loca habent unde sumant que credibilia dicant Propterea latior est hęc pars argumentandi . quam ista ratiotinandi . Ad plures enim uadit opinio quam scientia . et tamen pluris est scientia quam opinio quia fallitur opinio . non fallitur scientia . Noscitur autem opinio maxime ex consuetis rebus ueluti consuetvm est . et fere solet fieri . ut quod in toto

ualeat . ualeat in parte . uel quod ualet in parte . ualeat in toto . Quodsi semper uerum esset numquam in eis falleretur opinio Nam si a toto uelis argumentum ducere . hoc aliquando uerum erit in hunc modum Si mundus diuina prouidentia regitur . homo quoque qui pars eius est . diuina prouidentia regitur . Item falsum erit hoc modo . Si cicero homo est pes quoque ciceronis homo est Simliter a parte uerum aliquando trahitur argumentum hoc modo Uno membro languente compatiuntur omnia membra Falsum quoque ut est Quia occulus uidet . totum corpus uidet . Potest autem et unum exemplum proferri in quo aliquando fit uerum argumentum aliquando falsum Ut si putes letum hominem si quem uideas ridentem et ludentem et dicas de eo . Letus est namque ridet . et in lusu est Hoc non semper uerum est quia re uera et simulatione fit Ab adiunctis (*Cod.* adiuctis) enim hoc argumentum ducitur in omnibus namque argumentis probabilibus ad hunc modum ueritas et mendativm inuenitur Tria sola argumentorum loca sunt et que prius et que postea (chepta ?) sunt in quibus semper uerum est dicere secundum ciceronem (*Cod.* cicerorem) . si hoc est illud est. Sed uictorinus hoc destruit (e *über unterp.* i) et contendit omnia argumenta potius esse probabilia ut scientia tantum in apodicticis argumentationibus sit opinio autem in dialecticis Et cum aristotiles ęque laborauerit in utrisque id est in docendis syllogismis apodictice in quibus omne iudicium . que credi aut non credi debeant et in inueniendis argumentis dialectice in quibus nondum est indictum certum . sed questio multum incusatur stoicos cicero . eo quod solum sibi assumpserint magisterium iudicandi et dereliquerint eam partem que

est inueniendi. (*Hier beginnt andere Schrift*) Secundum quod . V.^{que} principales sunt orationes . ut boetius in commentariis periermeniarum docet Enunciatiua . imperatiua . optatiua . interrogatiua . inuitatiua . Quarum enunctiatiua sola affirmationem . et negationem . uerum aut falsum . significat et habet difficultatem constructionis maxime in continuo genere . locutionis . de quo post dicetur . et non multi sciunt qui ordo in legendo tenendus sit . et quid primum aut secundum aut ultimum competenter inferatur . Sunt namque in ea septem dinoscenda ut rethores docent . persona res . locus causa . tempus modus materia . uel facultas . Hoc est quis fecerit . quid ubi cur . quando quibus amminicvlis (amminic*il*is *unterp.*, *darüber* v) uel qua materia . Harum . VII . principales partes sunt enunciatiue orationis quis . et quid hoc est subiectiuum et declaratiuum subicitur enim quis fecerit et declaratur quid fecerit . Et subiectiua pars nominatiuum habet declaratiuum uerbum . indicatiuum . Nec minus his duabus partibus esse poterit (*Cod.* peterit) nisi in impersonalibus sententiis ut disputatur a cicerone plena enuntiatio est facta ex indicatiuo uerbo et ablatiuo casu . Similiter penitet ciceronem . de uerbo et accusatiuo casu . contigit (*sic*) etiam ut in subiectiua parte uerbum indicatiuum et declaratiuus nominatiuus inueniatur propter infinitum (u *mit Häkchen überg.*) nomen . qui aliquid disputat cicero est . vir qui non abiit in consilio — 4., 64^v, a *Z.* 69 — 65^r, *Z.* 14 de partibus logicae (I 591, 2 — 595, 28). — 5., 65^r, a *Z.* 14 — 65rb *Z.* 70 *das folgende Stück, dessen Schluss fehlt:* **INCIPIT DISTRIBVTIO OMNIVM SPECIERVM** (*Cod.* S*R*ECIERVM. *unterp., darüber* p) . **NOMINVM** (*Cod.* NO:IN$\overline{\text{V}}$ *Ras.*, M

überg.) **INTER CATHEGORIAS ARISTOTILIS** . **O**cto partes orationis in grammatica quales in se ipsis dictiones sint ľiquido ostendunt Decem (*Cod.* Deēc) uero aristotilis (aristotil*e*s *unterp.*, *darüber* i) cathegorię quę ad logicam pertinent quid ipsę partes orationis extra se significent . deinde quales per se sint ipse Hunc ordinem in pueris natura ostendit qui prius intellegunt ea uox que est homo . unde predicętur quam in ipsa uoce fieri discant . hanc flexionem . homo hominis homini hominem ab homine Et a prima origine linguarum omnes se ad intellectum solum sermonum ferebant postea aliqui ceperunt de ipsa quoque uoce sermonum tractare Ergo inter scolasticos fit questio . que pars orationis ad illam uel illam cathegoriam pertineat Certum est namque nomen ad . V.^{que} cathegorias (*Cod.* *ch*athegorias *durch Punkt getilgt*) significationem suam extendere ut in illo uersv apparet quo priores uestri ad agnoscenda . X .^{cem} predicamenta exemplum dederunt augustinus magnus predicator filius munice stans in templo hodie infulatus disputando fatigatus Ergo substantia quantitas qualitas ad aliquid habitus singuli ex his nominibus ostenduntur augustinvs magnus predicator filius infulatus Vnde apparet quoque omnes illas species nominis quas numerauit presciamus indiuisis significationibus His . V . predicamentis subditas esse . Quę species etsi non omnes a significatione aliqua (li *mit Häkchen überg.*) sint appellate ut denominatiuum aduerbiale participiale . ipsa tamen quę in eis comprehenduntur nomina nil extra hęc predicamenta significare possunt Hęc nomina si quis discernere posset et in singulis speciebus ad certum dinoscere cui predicamento assignentur non paruę hoc scientię et utilitatis esse iudicaretur . **PRENOMEN . NO-**

MEN . AGNOMEN . COGNOMEN . Planum est illud primas IIII^OR species propriorum nominum prenomen nomen . agnomen . cognomen primas substantias significare Quę primę substantię a grammaticis propria a dialecticis indiuidua uocitantur Quid enim publius prenomen cornelius . nomen scipio . cognomen affricanus . agnomen nisi substantiam et eam indiuiduam significant? **CORPORALE** Corporale quoque substantiam significat aliquando primam . aliquando secundam . Secundę substantię sunt apud dialecticos genera et species apud grammaticos . appellatiua sunt primę substantie . ut plato . cicero . Sunt partes eius ut manus platonis . uel oculus ciceronis Sunt secundę substantię ut homo animal Sunt partes earum ut manus hominis oculus animalis Itaque de toto . i . indiuiduo . ut est cicero . si interrogaueris cuius speciei? Respondendum est proprie . Item cuius speciei de propriis? corporalis potest et alterius esse? utique . Dic (*sic*) agnominis atque sinonimi . Si autem interrogaueris . Marcus tullius . cicero . tria nomina huius nominis . cuius speciei? Respondendum est quia in unum collecta unius sunt quoque speciei ut corporalis uel synonimi Separata uero trium cernuntur esse specierum . prenominis . nominis . agnominis . Item de partibus indiuiduorum Manus uel pes . ciceronis . cuius speciei? corporalis potest et alterius esse? non potest Similiter ungula buzephale . uel rhebi . uel ramus ficulneę (*Cod.* faculneę) cui maledixit dominus uel parietes (*nach* a *ist noch ein* r, *nach* i *noch* es *überg.*) templi salomonis et similia . corporalis sunt speciei et non alterius Item de generibus ut serpens . piscis . auis . pecus . animal arbor herba . lapis metallvm frumentum uestimentum . uas . telum et talia . cuius speciei? Corporalis Possunt et

alterius esse? possunt cuius generalis (*Cod.* geneneralis). Item interrogandum de speciebus eorum ut hoc equus. bos. canis. lec. draco. scorpius. aquila. grus. delphinus. anguilla. lilium. rosa. uitis. laurus. aurum. argentum. triticum. hordeum. pallium. toga. urceus. ydria. uenabulum. sagitta. gladius. et his similia cuius speciei? corporalis possunt et alterius esse? Utique. cuius? Specialis Item de partibus generum et specierum Ut caput ęqui capud animalis manus hominis. animalis pes. et similia cuius speciei? Corporalis possunt et alterius fieri Non possunt Si autem eisdem partibus secundarum substantiarum nihil addideris uidentur secundvm aristotilem ad aliquid esse vt caput capitati. manus manuati. ala. alati. penna. pennati. remus. remite rei folium foliatę rei Cauendum est in hac specie. totum dum scitur ne partes nesciantur. Vt cęlum totum quiddam est. et substantia est polus autem non idem sed pars eius est. Terra quoque totum elementum est. partes eius asia. europa. affrica. partes parcium. egyptus. syria. palestina (*Cod.* apalestina). italia. grecia yspania. numidia. mauritania. Mare similiter totum est partes eius freta estus sinus. Et quia non de solo mari dicuntur estus et sinus possunt quoque ad aliquid esse Terrenum (*d. i.* tyrrhenum) uero et ionicum. et adriaticum. ligusticum pamphilicum liburnicum. si mare adieceris partes eius sunt. si per se quid significent. consi[G 65r, b]derantur ad aliquid sunt. quia tirrenum ionicum adriaticum ligusticum pamphilicum liburnicum est (si mare *durch Strich getilgt*) non solum mare sed quicquid est tirrenię. ionię. adrię. ligurię. pamphilię. liburnie. Huius namque speciei nomina. et si cum aliis speciebus (*das zweite* e *überg.*) possunt esse

communia ad unam tamen solam cathegoriam pertinent substantiam . **INCORPORALE** . Incorporale ut priscianus docet non tantum ad substantiam sed ad qualitatem quoque et ad alias cathegorias transit . Commune est etiam (cathegorias *durch Strich getilgt*) propriis et appellatiuis nominibus et diuersis speciebus ut uirtus dea indiuidua substantia est . uirtus autem communis generalis qualitas est . Hinc datur intellegi omnia nomina harum duarum specierum esse corporalis et incorporalis sunt quia et alias quoque species transeunt de his maxime interrogandum est . **OMONIMVM SYNONIMVM** . **O**monima . et synonima . i . equiuoca et pluriuoca . in substantiis et qualitatibus et in ceteris cathegoriis inueniuntur Pirrus namque filius achillis . et pirrus epirota substantię sunt . Homo pictus et homo uerus etiam de diuersis cathegoriis ęquiuocantur dum uerus homo substantiam pictus imaginem que ad aliquid est . significare uidetur Et latinus proprium et latinus gentile uel possessiuum omonima sunt Aristotiles album corpus et album quod ipsam albedinem significat equiuoca nuncupat Et hęc qualitatis sunt Pluriuoca uero ut substantia sunt marcus . tullius . cicero . ut in qualitate bonum honestum uirtus apud antiquos unum atque idem significant **ADIECTIVVO** (*sic*) Adiectiuum semper quantitatis qualitatis esse dinoscitur Quod enim magnus paruus altus et talia nisi quantitate significantur ? Tamen quia infinita est huiusmodi quantitas relatiuam uim habet ut magnus ad paruum altus ad breuem uel tenuem refertur . Quid etiam bonus et malus . pulcher et deformis significant nisi qualitatem ? Et dum sint adiectiua fiunt tamen aliquando quedam ex eis relatiua ut similis simili sit similis Ideo tribus cathegoriis adiectiua soci-

antur Ennosigeus . et gradiuus et quirinus magis propria sunt quam adiectiua Hoc autem magnopere addiscendum quia adiectiua maxime de his fiunt que natura dat ut prudens . sapiens . uelox . fortis . pulcher bonus malus eger (eg *mit Häkchen überg.*) sanus clarus albus . niger Quę autem studio fiunt affectiones qualitatum ut medicus . mechanicus . grammaticus . uel si addisciplini (*sic*) sunt ut socraticus platonicus phitagoricus non adio (*sic*) possunt recipere comparationem . et adiectiua dici sed adiectiue speciei sunt **AD ALIQVID DICTVM** (*am Rande*) Ad aliquid dictum species nominis dicitur ut dominus seruus non ut species possit fieri quod generalissimum est sed ad similitudinem quia nomen quasi genus comprehendit significationes diuersarum (*Cod.* duersarum) cathegoriarum et ipse ei quasi species subponuntur Queri autem potest cur prescianus alia generalissima substantiam qualitatem . quantitatem habitum non similiter species supposuerit nomini Dicendum est utilius esse ad intellectum distinctionem subalternorum generum ponere ne obscurę fierent tot nominis significationes supprimo (*sic*) tantum genere posito Sunt enim in cathegoriis subalterna genera . corporale . incorporale numerale . locale . temporale . Sed hiis cathegorię subalterna genera ab aristotile nulla percepit Ideo generalissimum necessitate posuit Quę tamen eius species esse uideantur postea non tacebo **QVASI AD** (*mit Häkchen überg.*) **ALIQUID** Quasi ad aliquid sunt ut dies et nox que tempus significant et quantitatem . Dextera quoque et sinistra que partes substantie sunt **GENERALE** (GE*R*ERALE *unterp.*, N *überg.*) **ET PATRIVM** (*am Rande*) Generale et patrium gentem et patriam significant gentem ut grecus latinus patriam ut athe-

niensis romanus Gens est alicuius multiplicata posteritas que quod ab uno sit nata et genita. gens et natio. dicitur ut ad (*sic*) heber hebrei. ab ismahel ismahelita. Patria est locus alicuius et certe sedes et dicta patria quasi patrum terra vt roma bruto athene demosteni Grecus et latinus aliquando propria sunt ut grecus rex a quo greci dicti. et latinus filius fauni a quo latini dicti Aliquando gentilia. ut grecus homo latinus ciuis aliquando possessiua ut grecus habitus latinus ager Nam gentilia per se quoque possunt intellegi Et cum dicitur ethiopes. arabes. indi. scithę. traces. greci. latini et si nihil addatur gentes intellego **POSSESSIVVM** Possessiua uero ut ethiopicus arabicus indicus sciticus treitianus (ti *durch Punkt getilgt*) grecus latinus. nisi addatur sermo. uel mos. uel habitus. aut tale aliquid intellectus ambiguus est Nec uno modo fiunt gentilia Sunt enim aliquando a primo parente dicta ut ab israel et ismahel israhelite et ismahelitę aliquando a rege ut a greco greci Aliquando ut isidorus docet a rege primum terra nominatur. et genus deinde (a) terra nominatur vt hispanus rex dictus a quo ispania (*Cod.* ispana) Item ab hispania (*Cod.* ipania, h *vorn überg.*) hispanus (*das erste* s *überg.*) Eadem quoque genus bis nominatur a rege et a prouincia triplici. diriuatione facta ut grecus tessalię rex grecis nomen dedit Transmigrantes deinde greci in italiam. greciam nuncupabant a quo iterum qui ibi nati sunt greci sunt dicti Hoc considerato diffiniendum est cuius sint cathegorie. non enim sunt substantie quia interrogantibus quid est homo? nemo respondet grecus aut latinus est Item qualis uel quantus est homo nemo dixerit grecus aut latinus Si autem dixero cuias est

(*Cod.* cuius as) homo? uel cuius gentis homo? recte respondetur. grecus aut lautinus. Dicamus ergo ea ad aliquid dici et referri ad genitiuos primitiuorum siue propriorum uel appellatiuorum Omnis enim genitiuus ad aliquid dicitur. Similiter et nominatiui in quibus et genitiui primitiuorum intelleguntur Nam nisi greci regis sit uel grecię quomodo dicatur grecus greca gentilis speciei? uel grecus greca grecum. possessiue speciei? Itaque gentilis nominatiuus ut est grecus homo intellegitur greci regis homo uel grecię possessiuus autem nominatur ut est greca uestis. grecum uinum grecus mos. intellegitur regis greci uel grecorum Hismahelita (*sic*) quoque gentile intellegitur [G 65ᵛ, a] progenitus. progenitus israhelis pluraliter autem israhelitę gens quę progenies est israelis Hisraheliticus autem mos israhelitarum mos intellegitur Ergo israhelitæ possessorem significat israhelicus. possessionem. Sicut enim nostri primituum possessorem noster uero diriuatiuum possessionem significat Ita omnia possessiua nomina in genitiuo primitiui possessorem et in diriuatiui nominatiuo possessionem significant (tionem *hier durch Strich darunter getilgt*) ut euandri et euandrius cesaris et cesarivs heotoris et hectoreus regis et regeus (*sic*) vxoris (v *über älterem* o) et uxorius (Genitiuus *hier durch Strich darunter getilgt*) Genitiui quoque propriorum nominum a quibus gentilia nomina deriuantur ut est greci latini eam discrecionem habent ad nominatiuos deriuatorum gentilium ut est grecus latinus quę est inter regem et regnum Nam greci et latini regnum sunt regis greci. et latini regis (*Cod.* reges) genitiui uero terrarum ut sunt grecię latii ad gentilium nominatiuos grecus et latinus ita sunt ut quod continet ad hoc

quod continetur. Nam gretia (*sic*) et latium continet grecos et latinos Similis ratio est de nominibus patriam significantibus quia romanus et alexandrinus et antiochenus et thebanus intelleguntur homines urbis romę alexandrię antiochię (*Cod.* atiochię) thebarum et omne quod alicuius esse intellegitur ad aliquid dici necesse est Non enim roma alexandria thebę antiochia nominatim ad aliquid dici possunt Significant enim indiuiduam substantiam sed genitiui illorum et omnium nominum ut supra dictum est Sicut enim omne quod urbis est urbanum est ita omne quod romę est romanum est Ergo romanus romana matrona romanum mancipium patrium est. si autem de aliis rebus ut romanus ager romana lex romanum rus romanorum ager. et lex et rus intellegitur et possessiue dicitur Sic et in ceteris **INTERROGATIVVM** Interrogatiuum est ut quis qui quę quid qualis quantus quotus quot cum suos seruant accentus. i. cum quis et quid acutum (*Cod.* a*c*cutum *durch Punkt getilgt*) accentum habent quę qualis circumflexum quantus acutum quotus circumflexvm quot acutum (*Cod.* ac*c*utum *durch Punkt getilgt.*) Hoc ergo sciendvm de his quia de quibus interrogant hęc et significant Quis et qui et que et quid aliquando substantiam requirunt indiuiduam ut quis uel qui homo uicit hannibalem? Scipio que creatura prestat in terris? uel quod animal? homo aliquando quantitatem indiuiduam ut quis locus? iste uel ille Quod tempus? Hoc presens uel illum (*sic*) preteritum que oratio? Hęc interrogatiua quis uel qui numerus? Septenarius uel denarius Aliquando qualitatem indiuiduam siue specialem ut quis color soli? Igneus quis color cigno? albus Qualis de sola qualitate interrogat indiuidua. uel speciali. ut

qualis socrates? caluus crispus Qualis est homo? Rationalis mortalis Quantus certam mensuram uel numerum aut pondus desiderat ut quantus est chorus? XXX[a] modiorum. Quantus est circulus lunaris? Decem onuenalis Quantum est magnum talentum? LXX[a] duarum librarum Quot solius numeri interrogatio (*das zweite* r *überg.*) ut quot sunt dies anni? trecenti sexaginta (i *überg.*) . V.[que] sine quadrante. Quotus ordinem querit ut quota est hac nocte luna? XII[ma] ordo autem ad aliquid dicitur quia ordinate rei est **INFINITIVVM** Infinitiuum est interrogatiuö contrarium quia in interrogatiuo propria et indiuidua querit infinitum uero ad omnes communiter destinatur ut qui tyrannum occiderit premium accipiat Hic nulli uni certo homini premium proponitur dum dicitur qui occiderit sed omnibus communiter et dum infinitum est semper substantiam significat in aliis autem cathegoriis quociens inuenitur necesse est precedere sententiam ex qua intellegatur ac si aliquis de numerorum diuersitate loquatur et dicat. qui suis partibus constat perfectus est Hoc de senario intellegitur Sic qualis et quantus et quotus et quot infinita sunt quando grauem accentum habent ut quales dederis tales reddidero. quantos dederis tantos reddidero quot dederis tot reddidero. Terentius Quot homines tot sententie Quotus in nauali certamine cloantus (*sic*) uicit totus merito et remunerabitur. Similitudinis quoque erunt qualis et quantus dum alterum quemlibet alteri comparamus ut qualis uirgilius talis homerus. quantus hector tantus eneas (*h*eneas *durch Punkt getilgt.*) **DEMONSTRATIVVM** Demonstratiua etiam erunt dum aliquem cernentes nomen eius tacemus et digito eum monstrantes. similem illi esse alterum dici-

mus ut si ciceronem uidentes dicamus talis et tantus erat uarro . **REDDITIVVM** Redditiua quoque hęc sunt quando precedit interrogatio vt quis est gratus (*Cod.* gratis) deo? Qui custodit mandata eius Quales oportet esse filios dei? Quales sunt angeli dei . Quanti peruenient ad regnum celorum? Quanti remanserunt in cęlo angeli post ruinam (n *überg.*) diaboli **RELATIVVM** (*am Rande*) Relatiua sunt autem quando ad precedentem sententiam sine interrogatione respondetur vt est illud Dum intrasset iesus quoddam castellum occurrerunt ei X uiri leprosi Sequitur relatiuum Qui steterent a longe Item talis enim decebat ut nobis eorum pontifex Nam ad priorem sententiam respicitur Item scriptum est in liuio In ultionem lucrecię omnes tarquinii bruto faciente urbe expulsi sunt tanta erat auctoritas bruti **COLLECTIVVM** (*am Rande*) Collectiuum est quod in singulari numero multitudinem significat ut populus plebs concio . Cuius hęc sunt cathegorię? Hoc ex diffinitione considerandum est . Est enim populus multitudo hominum collecta in unam ciuitatem plebs uero inferior pars populi est contio conuenticulum est hominum ad audiendum aliquem qui concionator dicitur . Nam et turba et turma et cohors (*Cod.* c*h*oors *durch Punkt getilgt,* h *mit Häkchen überg.*) . et concilium et exercitus . et chorus . et grex [G 65ᵛ, b] talia sunt Hęc si unam rem significarent unius predicamenti diffinitionem ad certum susciperent sed quia substantiam significant et multitudinem . multitudo autem infinitę quantitatis est et ad aliquid predicatur Ideo duobus his asignantur (*sic*) predicamentis ęque communia substantię et relationi Aristotiles uero non mirandum esse dixit scientiam simul qualitatiuę et relatiue dici et duarum esse cathe-

goriarum Et differentias bipedale et quadrupedale duplicis nouimus predicationis esse substantie scilicet et quantitatis Alias autem differentias que sunt rationale et inrationale . mortale et inmortale substantie et qualitatis apud omnes constat Nam inter genera substantiarum subalterna in ysagogis ponuntur et recipiuntur tamen ad naturalem potentiam et inpotentiam in predicamento qualitatis . Sicut enim durus et mollis . fortis et fragilis . quod naturaliter facile uel difficile patiantur ostendunt Ita mortales et inmortales qui potest mori et non mori significant rationalis autem et inrationalis qui ratione possit uti uel non uti simili modo declarant Magnum uero et paruum et ceteras infinitas quantitates confusę predicari et magis tamen esse ad aliquid ab ipso aristotile accepimus ventus quoque et fluctus commotus aer et commota aqua et non aer tantum nec aqua tantum confuse similiter predicantur . Eo igitur modo et collectiua predicari dicimus **DIVIDVVM** Diuiduum est quod a duobus uel pluribus ad singulos habet relationem uel ad plures innumeros pares distributas (*sic*) ut uterque alteruter quisque singuli bini terni centeni Discernenda sunt hęc Nam uterque et alteruter a duobus habent relationem ad singulos quia] uterque duorum dicitur et alteruter similiter duorum dicitur Quisque autem et singuli uel trium uel IIII^{OR} uel X uel C uel M solemus dicere Item de amplioribus quam duo solemus dicere bini terni centeni et hęc est relatio ad plures innumeros pares distributos Dicimus enim XXX^{ta} homines exierunt de ciuitate bini atque bini uel terni et terni Item dicimus innumerabiles homines transierunt deni atque deni uel centeni et centeni Hęc relatiue dici et ad aliquid esse ipse docet

prescianus Conuertuntur ergo ad hunc modvm Si duo sunt est et uterque et alteruter et si uterque est uel alteruter duos esse necesse est Item si plures sunt et singuli et bini et terni et centeni Et si non sunt singuli uel bini . uel terni uel centeni quomodo plures? **FACTITIVM** Factitium est quod a proprietate sonorum per imitationem factum est et est commune substantię cęterisque cathegoriis ut tintinnabulum turtur corax . cicade . grus . cuculus . substantie sunt Clangor autem et fremitus et stridor . et screatus . et gargarismus et talia ad aliquid dici possunt Vt clangor clangentis et non hominis sed ipsius tubę **GENERALE** Generale est quod in diuersas species potest diuidi vt animal arbor . in substantia Numerus et oratio in quantitate uirtus et scientia in qualitate comparatio et appositio in ad aliquid **SPECIALE** (*am Rande*) Speciale est quod a genere diuiditur ut homo ęquus uitis laurus in substantia . par et inpar uel affirmatio et negatio in quantitate prudentia . iustitia uel sapientia et eloquentia in qualitate Maior et minor uel habitus et priuatio in ad aliquid **ORDINALE** (*am Rande*) Ordinale est quod ordinem significat . ut primus et ad primum secundus . tertius . IIII^{us}. V^{us}. XII^{us} centesimus quę in infinitum relatiue dicuntur et ad aliquid sunt **NVMERALE** (*am Rande*) Numerale quod numerum significat ut unus d^{II}uo IIIes et quantitatis sunt **ABSOLVTVM** (*am Rande*) Absolutum est quod per se intellegitur et non eget alterius coniunctione nominis vt deus . ratio substantia et qualitas . Temporale est quod tempus significat ut mensis et annus quę quantitatis sunt **LOCALE** (*am Rande*) Locale est quod locum significat . ut longinquus propinquus medioximus proximus . hęc

ad aliquid sunt Dicente augustino de doctrina christi quia proximus proximo proximus est uel propinquus ad propinquum dicitur medioximus siue medius ad extremos Nam positiui positiuis comparantur ut longinquus longinquo propinquus propinquo Et non solum positiui inter se sed eorum quoque comparatiui ad eos ad utrosque autem superlatiui ita fit comparatio longinquus (*sic*) ad propinquum . propinquus ad propinquiorem propinquior ad proximum Notandum quod dixit locale est quod locum significat sicut prius dixit temporale est quod tempus significat . et uerum est quia mensis et annus tempora sunt Propinquus autem et longinquus non sunt loca Nam ut iustus et sanctus qualia sunt et non qualitates . Item ut antiquus et modernus temporalia sunt et non tempora ita longinquus et propinquus localia (localia *doppelt*) sunt et non loca Quare hoc? Ferte non inuenit exempla que daret de loco . quia loca quę nos (*noch einmal* que nos) dicimus ut roma kartago non loca sunt sed in loco et locus in illis Nam ut uictorinus dicit et unus locus potest esse totius mundi et multa Si mundus totus unum corpus est . unum locum oportet habere Si plurima sunt mundi corpora Singulis si uis locus est Non potuit ergo locum (habere *unterstr.*) monstrare sine corpore sicut numerum monstrauit sine corpore I . II . III . Ergo ut cicero in rethoricis testatur . difficile est diffinire locum et tempus Ipse tamen tempus diffinitur partem esse ęternitatis Quod si hoc uerum est mensis et annus quę prescianus exempla dedit temporalia partes partis sunt ęternitatis (sunt ęternitatis *noch einmal*) Locum uero diffinire non presumpsit sed in questione dimisit quid locus sit species an indiuiduum Inde forte

est quod prescianus non simpliciter locum significantia nomina potuit inuenire . **PATR** . (*am Rande*) **Patro**nomicum (*sic*) cum est quod a propriis nominibus patrum tantummodo deriuatur (sed *unterstr.*) Secundum grecam formam et grecam |terminationem ut eacides quod significat ęaci filius uel nepos Apparet ex hac diffinitione omnia patronomica ad aliquid.

Der Inhalt dieses ganzen Quaternios scheint auf Notkers Schule zurückzuführen zu sein; der Verfasser hat dieselben Quellen benützt wie Notker, besonders bezeichnend ist die öftere Berufung auf Boetius (vergl. LI,27 . LVI,28*). Alle Theile rühren inhaltlich von dem Verfasser des an der Spitze stehenden Briefes, d. h. von Notker her, wie aus* LI,22 *und besonders aus* LIV,23—27 *hervorgeht. Die Schrift ist ausserordentlich klein und Interpunktion, wie aus den ganz abgedruckten Stücken hervorgeht, fast fehlend, deshalb ist sie auch in den Collationen nicht berücksichtigt. Die hier abgedruckten Stücke sind nicht in den Text gestellt, weil sie nichts Deutsches enthalten. — G zeigt schon bei flüchtiger Beobachtung sich nahe verwandt mit H, besonders haben beide eine grosse Anzahl von auffälligen Fehlern gemein. Da sie gleichwohl auch grosse Unterschiede zeigen, so lässt sich die Annahme einer gemeinsamen Vorlage, welche von beiden oder eine von beiden Handschriften frei verarbeitet worden ist, nicht von der Hand weisen. Genauere Nachweise gebe ich an anderem Orte.*

H. *Monacensis Cl.* 4621 *aus Benediktbeuren enthält* 1., *p.* 47^{r}—75^{r},3 *die Rhetorik nebst der allgemeinen Einleitung* (I 623—684,13); 2., *p.* 75^{r},4—75^{v}16, *eine Stelle aus* de partibus logicae (I 593,2—595,4); *vgl. Münchener Catal.*

I. *Cod. Sangallensis* 872 *enthält p.* 4—170, *zum Theil als rescriptus, die Bearbeitung von Martianus Ca-*

pella (I 687—847); *vgl. Scherrer, Catal. S.* 302. *Hattemer, Denkm.* III *p.* 259—262. *Steinmeyer ZfdA.* XVII, 450. 464—474. 504. *Piper, ZfdPh.* XIII, 316—322.

K. *Monacensis Cl.* 18937 *aus Tegernsee, zuerst veröffentlicht von Schmeller ZfdA* VIII, 108, *enthält die Abhandlung* de musica; *vgl. Münchner Catal.*

L. *Cod. Lipsiensis Paulinus* 1493 (*univ.*). *Unten auf S.* 2^{v} 3^{r} *steht* liber veteris celle monasterii repositus ad armarium publicum . | anno virginei partus millesimo DXXVI° . *Der Cod. besteht aus einer Lage von vier Doppelblättern* (1—8), *einer zweiten von sieben* (9—19); *nach* 9, 12, 15 *ist je ein Blatt ausgeschnitten*; *einer dritten von* 8 (20—30), *nach* 21 *sind* 2, *nach* 26 *sind drei Blätter ausgeschnitten; einer vierten von* 6 (31—40); *nach* 38 *und* 39 *ist je ein Bl. ausgeschn.; einer fünften von* 5 (41—46); *nach* 40, 42, 43, 45 *je ein Bl. ausgeschn.; einer sechsten von* 6 (47—56); *nach* 47 *u.* 54 *ein Bl. ausgeschn.; dann folgen* 57, 58 *u. der Rest eines ausgeschn. Blattes, dann eine Lage von* 3 (59—62), *nach* 59 *sind* 2, *nach* 61 *ist ein Bl. ausgeschn.*, 60 *ist auf die Reste des einen ausgeschn. Blattes aufgeklebt; dann Bl.* 63 *u.* 64, *von deren jedem ein Bl. ausgeschn., dann zwei Lagen von je* 4 (65—80) *Doppelblättern, und eine von sechs* (81—90); *nach* 80, 81 *u.* 88 *Spuren je eines ausgeschn. Blattes. Der Cod. beginnt defect:* enim diatesseron consonantia (*aus* cp. XXI); 3^{v} EXPLICIT DE MUSICA ID EST ARMONIAE INSTITUTIONIBUS | LIBER PRIMUS . INCIPIT SECUNDVS . *p.* 14^{v} Expl. II. inc. III. ; 25^{r} expl. III. inc. IIII., 40^{v} expl. IIII. inc. V. *Schluss p.* 46^{r}; *p.* 47^{r} Musica Bernhardi . DOMINO dilecto archipresuli Piligrimo uero huius mundi ad | uenę & peregrino . bern . licet paruus mentis *fol.* 60^{r}, *b unten:* suffragantibus principis apostolorum meri-

tis . cuius amo | re tuis beatissime pater in hoc opere | studuimus obedire preceptis . | explicit liber berno . | An demo regulari monochordo etc. *Der Text* de musica *geht bis* 61^{v} *Col.* 2 *oben. Unten steht noch von späterer Hand:* Quarta nonas septembris . ////////// . sancti Emelrici confessoris . | None nouembris . ////////// sancti Emelrici confes . *von anderer Hand dazugesetzt:* translatio . | Liber sancti petri in Merseburg . (*auch auf* 90^{v} *steht* S. petri in Merseburch). *Fol.* 62^{v} *Col.* 1 *steht das Gedicht* Qui rogo ciuiles cupiat cognoscere mores — apes . (*Dümmler,* Alcuini carmina lxxx^{II} *p.* 300), *dann* DISPUTATIO DE RETHORICA . | ET DE VIRTVTIBVS SAPIENTISSI|MI REGIS KAROLIS ET ALBINI | MAGISTRI . KAROLVS REX . | ET ALBINVS MAGISTER . | 2 *Z. Zwischenraum* | Quia te uenerande magister albine deus adduxit et reduxit . *etc. p.* 80^{r} *col.* 1 *das Gedicht* O nos est aetas iuuenes quibus apta legendo *bis* in orbe tuum (*Dümmler a. a. O.* lxxx^{I} *p.* 299 *f.* = *Cod. Mon.* 6407), *darnach* 17 *Z. leer, dann das Gedicht* Me lege qui ueterum cupias cognoscere sensus (*Dümmler,* lxxvii *p.* 298) *bis* orbe suo.; *p.* 80^{r} *col.* 2 INCIPIT DIALECTICA ALBINI MAGISTRI . Quia mentionem philosophię in priore disputationis nostrę sermone fecimus etc. *Die Angaben über die Hds. verdanke ich der selbstlosen Güte meines Freundes Alfred Holder.*

M. *Monacensis Cl.* 27300 *enthält* Notker de musica *auf Bl.* 75^{r} 75^{v}; *vgl. Münchner Sitzungsber.* 1870. i *p.* 365 (*Hofmann*) *ZfdA.* viii, 109 (*Schmeller*). *Das Blatt ist unten halb abgeschnitten. S.* 75^{r} *endigt:* cheliu téil. unde gib lun. daz. *S.* 75^{v} *endigt:* fólliu dríu ín . so sól ér daz dritta. *Was Schneller sonst noch gibt, steht nicht da. Meine Collation enthält viele Besserungen.*

N. *Cod. Guelferbytanus Gudianus* 72. *Als Titel steht auf dem vorderen Deckel* (saec. xv) Musica Boecij et enkyriades | Ottonis . item scholia ottonis | in enchiriadem suam . idē dic̄ . *d. i. Boetius de musica u. Otto's von Clugny musikal. Handbüchlein mit den alten vor Guido v. Arezzo üblichen Notenzeichen. Bl.* 1^r *steht* S. AFRE. *Der Cod. besteht* 1., *aus einer Lage von* 5 *Doppelblättern* (1—8) *vor* 1 *und nach* 8 *fehlt ein Blatt, einer Lage von dreien* (9—14); *vor Bl.* 15 *ist* 1, *nach Bl.* 15 2 *Bl. ausgeschn.; einer Lage von* 4 *Doppelbl.* (16—21); *nach* 18 *u.* 21 *ist ein Bl. ausgeschn.; dann folgt Bl.* 21*B*. 22. 23. *u. eine Lage v.* 4 *Doppelbl.* (24—31); *vor Bl.* 24 *ist* 1 *Bl. ausgeschnitten;* 5 *Doppelbl.* (32—41); *Bl.* 37 *ist länger;* 4 *Doppelbl.* (42—49); 4 *Doppelbl.* (50—56; 53 *ist doppelt gezählt*); 3 *Lagen von* 4 *Doppelbl.* (57—80); 3 *Doppelbl.* (81—84), *vor* 81 *ein Bl. ausgeschn.,* 85 *ist als Deckblatt aufgeklebt. Der Inhalt ist f.* 1—48^v Boethii de musica libri v. titulis et figuris minio pictis . 1^r PROEMIUM . MUSICAM . NATURALITER NOBIS ESSE CON | IUNCTAM . ET MORES UEL HONESTARE UEL EUERTERE . | OMNIUM QVIDEM PERCEPTIO SENSUUM . ITA SPONTE AC NATURALITER | quibusdam uiuentibus adest . *am unteren Rande* REGINB. *fol.* 1^v legitur decretum Spartiatarum de Timotheo Milesio expellendo, non parum discrepans ab impresso Glareani (*nach Oskar Paul nicht so gut wie die Cölner Hds.*) *fol.* 5^v *Cap.* XII DE DIUISIONE UOCUM . EARUM QUE EXPLANATIONE. — Et continua quidem est . qua loquen | tes vel prosam (*darüber* h : : nfst : m) orationem legentes . uerba percurrimus . f. 6^r (*cp.* 15) DE ORDINE THEOREMATUM Sunt autem hęc diatonum | cromaticum . enarmonicum . de quibus ita demum expli-

candum est . si prius de tetrachordis disse|r*e*mus . (*unterpunkt., darüber* a *von anderer Hand*) et quemadmodum . auctus neruorum numerus . quo nunc pluralitatis est usque (*darüber* s. eo) peruenerunt | *am Rande:* temp. h ·::· k :·: s | Id autem fiet si prius com*me*moremus . (*mit Häkchen überg.*) quibus proportionibus symphonię musicę misceantur *p.* 11^{v} (34. *Kap.*) ac de poetarum carmi|nibus diiudicandi EXPLICIT DE MUSICA ID EST ARMONIAE INSTITU|TIONIBUS LIBER PRIMUS . INCIPIT SECUNDUS . *p.* 11^{v} *schliesst* (*cap.* 11) Primus omnium pytagoras sapientię studium philosophiam nuncupauit . quam . 12^{r} *beginnt* (cp. 8) nullo errore labatur . p. 20^{v} (31. *Kap.*) *bis* nunc uoluminis seriem fastidii vitator astringam . EXPLICIT DE MUSICA ID EST ARITHMETICA | INSTITUTIONE LIBER II . INCIPIT TERCIUS ID EST PROHEMIUM | ADUERSUM ARISTOXENUM . DEMONSTRATIO SUPER PARTI | CULAREM PROPORTIONEM . DIUIDI NON POSSE ATQUE IDEO NEC TONUM . (S)vperiore uolumine demonstratum est. — *f.* 31^{v} *schliesst* Quoniam enim paranete hyperboleon ane | ten hyperboleon in diatonico quidem genere tono distat.; *Rest der Seite leer. p.* 48^{v} de mensura fistularum organicarum (I, *Anhang*) p. 49^{r} descriptio monochordi . Super unum concavum lignum in una linea sub una corda fit tribus pene diuersis duplis armonica regula *etc. von anderer Hand; Z.* 16 *bis* His pręmissis armonicam regulam encheriadis describere placuit . (*vgl. Gerbert* I *p.* 103 *aus S. Emmeramer Cod.*); *f.* 49^{v} *bis* Tandem quatuor tetracorda semis | totidem dexterę manus adscribantur digitis quorum primus fit auricularis graui | tetracordo notabis (*d. i.* notabilis *vgl. Monatshefte f. Musikgesch.* VII, 47. 51) *dann in* 9 *Zeilen*

die ebräischen nomina dei. 50^r *wieder die alte Hand Reginbalds bis* 58^v. 50^r *oben steht* S. AFRĘ *unten* REGINB̄. *Von späterer H.* Enchiriades Ottonis abbatis Cluniacensis (S)ICUT VOCIS ARTICVLATĘ ĘLEMEN | tarię atque indiuiduę partes sunt litterę *etc.* (*stimmt genau mit der etwas älteren Cölner Hds.;* cf. Gerbert Scr. eccl. I p. 152—173). f. 58^v Huiuscę oratiunculę ponamus hic finem .; *dann* 6 *Zeilen leer.* f. 59^r INCIPIT SCOLICA ENCHIRIADES DE MUSICA . M. Musica quid est? D. Bene modulandi scientia. f. 79^v *bis* & symphoniam seruat. tropique retinet modum.; (*Gerbert* I —*p.* 202), *dann* 21 *Zeilen frei. f.* 79^v INCIPIT COMMEMORATIO BREVIS DE TONIS ET PSALMIS MODULANDIS . | DEBITVM SERVITVTIS NOSTRAE QVI AD MINISTERIVM LAVDATIONIS | domini deputamus . *am l. Rande von sp. H.* Otto de tonis . f. 84^v *bis* Quorum exerciciis hec pauca confeci cupiens | eos laudis dei disciplinam nosse et cum supplici deuotione scienter deo obsequi; 13 *Zeilen leer. p.* 84^v *sind die* Syllabae Nolane *mit Neumen.* (cf. Gerbert I p. 213—229) *am Schluss:* MIRA VIDES LECTOR IUNIORIS UERBA CATONIS . HAS COLE UIRTUTES SALUA SIT ALMA FIDES .; *Reginbaldus war der erste Abt* restaurati a Benedictinis monasterii *v. J.* 1012—1014, *dann Bischof v. Speier* (*vgl.* Placid. Braun, Not. codd. S. Balrici et Afrae Tom. II p. 4—7). *Ueber die Hds. vgl.* Schoenemann, notit . et exc. Codd. Wolfenb. Progr. Helmst. 1829. p. 22. 23. *Das vordere Deckblatt* (*aufgeklebt*) *enthält v. alter Hand*: BOETIUS DE GEOMETRIÆ ARTE . *Die Hds. ist* 0,285 : 0,257 *m. Bl.* 19 *ist* 0,189 : 0,198 *m. Bl.* 21, II 0,168 : 0,182 *m. Bl.* 37 0,272 : 0,357 *m. Gefasst ist der Cod. in*

einen gepressten braunen Holzdeckel mit Schloss. Auch diese Notizen verdanke ich Holder.

O. *Cod. Sangallensis* 556, *enthält p.* 394 *f. Ruodperts Brief; vgl. Goldast,* alem. rer. ss. II 88 *Scherrer a. a. O. S.* 175 *Müllenhoff-Scherer, Dkm.*^{2} 202. 570—573. *Piper ZfdPh.* XI. 285 *f.* (I *Anhang*).

P. *Cod. Turicensis* 129 *aus S. Gallen stammend, enthält ebenfalls p.* 96^{b} *Z.* 5—8 *ein Stück aus Ruodperts Brief* (I *Anhang*)*; vgl. Müllenhoff Dkm.*^{2} *Sp.* 202 *u.* 571. *Wackernagel Leseb.* (1859) *Sp.* 119 *Hoffmann, Glossen S.* 52 *Piper ZfdPh.* XIII, 456.

Q. *Cod. Argentoratensis von* Gregorii Magni Moralia in Job *enthält auf p.* 154^{v}, 155^{r} *das* Memento Mori (I, *Anh.*)*; vgl. Barack ZfdA.* XXIII. 212—216 *Facsimile Strassb.* 1879 *Bartsch Litteraturbl.* I *Sp.* 13. *Steinmeyer, AnzfdA.* V, 431 *f. Scherer ZfdA.* XXIV 426 *ff.*

R. *Cod. Sangallensis* 21, *die Hds. von Notkers Psalmen, der cantica u. der katechetischen Denkmäler, aus Einsiedeln stammend* (*unter dem* 2. *Bilde p.* 5 *steht:* Iste liber mon. heremitarum est domino Jodoco de Mos militi commoranti Luceria, *hinten steht eingekratzt:* restitui fratri heinrico de Ligerz Thesaurario eiusdem monasterii. 4 *Blätter sind hinten ausgeschnitten, vgl. über den Cod. Scherrer, Catal.* 8—11. *Graff, deutsche Interlinearversion der Psalmen. Quedlinburg u. Leipzig* 1839. *Wackernagel, Leseb. Hattemer, Denkm.* II (*auf p.* 540) *Müllenhoff Denkm.*^{2} *S.* 193—199. 569 *ff. Schilter* thesaurus I, 2,1 *ff. E. Henrici ZdfA.* XXII, 228 *Steinmeyer, AnzfdA.* III 138—164 *Piper, Litteraturgesch.* I *S.* 100 *f. ZfdPh.* XI, 275—285. (*Bd.* II *der Ausg*).

S. *Codex Vadianus, jetzt verloren, Stücke davon in Stumpf, Schweizerchronik* (*Zürich* 1548) *Bl.* 295^{b} *u. Goldast* vet. al. ss. (1606) III 47. (*Bd.* II *der Ausg.*)

T. *Monacensis Cl.* 7637 *aus Jndersdorf; vgl. Catal. enthält Notkers Paternoster; vgl. Massmann, Glaubens- u. Beichtform S.* 163 *ff.* 49. *Müllenhoff. Denkm.*[2] *S.* 193—199. 569 *f.; von mir auch neu verglichen.*

U. *Monacensis Cl.* 188 *aus Seon, enthält Ps.* 10, 4—18 *mit Accenten. Massmann, Denkm. S.* 120—122. *Hattemer* II 535. *Hier neu verglichen.* (*Bd.* II *der Ausg.*)

V. *Cod. Wallersteinensis ein Blatt bez.* I.3 *„eine kleine der Zerstöhrung entrissene Ausbeute widmet seinem Freund Ludwig Fürsten zu Oettingen-Wallerstein in seine Kostbahre Samlung der Fürst Anselm Maria Fugger zu Babenhausen.“ Das Format ist das des St. Galler Psalterium, doch die Schrift, viel enger und einspaltig, zeigt Aehnlichkeit mit der der Categorien. Auf der Rückseite oben ein Leimstrich, als wäre das Blatt in ein Buch geklebt gewesen, doch ist die Schrift klar und deutlich; enthält Ps.* 104,30—108,5. *vgl. Hattemer* II 532—534. *Hier neu verglichen mit vielen Besserungen* (*Bd.* II *der Ausg.*).

W.[1] *Cod. Basileensis* I *ein Doppelblatt, enthält Ps.* 136,5—137,8. 139,6—140,6 *vgl. Wackernagel, Hds. der Basler Univ. Bibl.* (1833) *S.* 11 *ff. Hattemer* II 536. *Hier neu verglichen. Die inneren Seiten sind beklebt, aber gut lesbar.*

W.[2] *Cod. Basileensis* II *zwei Doppelblätter, enthalten den Schluss des* canticum Ezechiae regis, *die* cantica Annę, Moysi, Abacug, Deuteronomii (*das letzte unvollst.*) *vgl. Wackernagel und Hattemer a. a. O. Hier neu verglichen.* (*Bd.* II *der Ausg.*) *Vom zweiten Blatt ist ein Stück abgeschnitten.*

X. *Cod. S. Pauli Lavant.* 0,268 *m. hoch* 0,178 *m. br. Bl.* 1 *mit* 30 *Zeilen, Bl.* 2 *und* 3 *mit je* 29; *enthalten Ps.* 17,37—51. 118,170—120,1. *Die Kehrseite des ersten*

Blattes hat rechts durch Beschneiden etwas gelitten. vgl. A. Holder Germ. XXI, 129—134. *Heinzel ZfdA.* XXI, 160 *ff. Holders Güte danke ich die Benützung seiner Originalcollation.*

Y. *Cod. Vindobonensis* 2681, *aus Wessobrunn stammend (vgl. meine Litteraturg.* I *S.* 103), *enthält Ps.* 1—50. 101—150, *ferner die cantica und katechetischen Stücke, Wessobrunner Glaube und Beichte und Predigtbruchstücke; vgl. Müllenhoff Denkm.*^{2} 199—202. 570. 212—219. 583—589. *Hoffmann Fundgruben* I 48 *ff. Graff Diut.* III 124—141. *Eccard Franc. or.* II 930—935. 941—948. *Schilter* III 86. *Massmann, Gebetformeln* (163—165. 49. 72. *f.* 35. 88—106,40) *Heinzel u. Scherer, Ausg. Strassb.* 1876. *Hier nach meiner Collation.*

Z. *Monacensis Cg.* 5248,3 *enthält Predigtbruchstücke aus demselben Codex vgl. Keinz Münchner Sitzungsber.* 1869. I 542 *f. Ein neues Bruchstück veröffentlichte Keinz* ZfdA. XXVI, 176—178.

Von anderen zu Notkers Schule in Beziehung stehenden Handschriften ist mir nichts bekannt. Namentlich ist, wie ich durch M. L. Delisle's *Güte erfahre, die Bemerkung bei Hoffmann, Ahd. Gl. S.* XLV[34])*: „In Rostgaards Leben (Dän. Bibl.* VI. *Stück S.* 554) *heisst es“ „Zu Paris fand er Gelegenheit von des* Notkeri paraphrasi psalmorum *eine accurate Abschrift zu nehmen, welche an vielen Orten vollständiger und richtiger ist als die Ausgabe, welche Schilterus besorgt habe“ auf eine Verwechselung zurückzuführen, da in der* Bibliotheca Rostgardiana p. 544. 545 *auf* no. 978 Notkeri paraphr. theotisca psalt. Davidis magna cura . descripta et collata. In 4^0 ligatura Gallica, *die n* . 979 *folgt:* Fragmentum linguæ theotiscæ vetustissimum ex libello Isidori His-

palensis contra Iudæos quod ex antiquissemo codice bibliothecæ Colbertinæ bona cum venia domini Stephani Baluzii v. c. descripsit F. Rostgaard anno 1697. in 4⁰. *Die zu no.* 979 *gemachte Bemerkung ist also von Hoffmann flüchtig auf no.* 978 *übertragen worden.*

Von den bei meiner Ausgabe sonst gebrauchten Hilfsmitteln führe ich nur ausdrücklich an die Ausgaben der consolatio *v.* R. Peiper. Lips. 1871, *von* de interpretatione *von* C. Meiser Lips. 1877, *von* Martian. Capella *von* F. Eyssenhardt. Lips. 1866; *ausserdem die Basler Ausgabe des* Boethius *v. J.* 1570. *Alle übrigen Hilfsmittel sind bekannt.*

Im Folgenden stelle ich die Lesarten zusammen mit dem Bestreben, das mir bekannte handschriftliche Material vollständig zu geben. Umfangreiche Untersuchungen werden nötig sein, um festzustellen, was in allen einzelnen Fällen von Notker herrührt.

I. Boetius. 5,8 begôndôn 6,5 uuôrte 7,12 dr*â*nen . *auf Rasur* 8,2 F*ó*ne *auf Rasur* 10 surd*a* *auf Rasur* 20 hábet . *nû lénget*|nû lénget *radiert* 10,3 uuât uuâs 15 quędam 26 in*ter* *übergeschrieben* 11,6 *d*îe *auf Rasur für* t 23 accedere accedere 12,14 si*e* *aus* a *corr.* 26 ints*l*âfent *corr. aus* a 13,4 geu*u*áltîgo *auf Rasur für* *á*lt 17 mít *auf Rasur* 14,4 roseis *radiert* 31 *zéich*an . *auf Rasur* 15,2 Uuáz *auf Rasur* 28 educatis 16,12 *g*ezógeni *unter der Zeile nachgetr.* 17,8 choro *auf Ras.* 16 bísa 18,1 íh *uuas* fóne *durch Zeichen darüber getilgt* 19,25 *uu*îse *auf Ras.* 20,1 tôtên 14 nebráhta. 23 indísemo *auf Ras.* 21,12 dîe : mauricium *Ras. von* s 18 zócchônt*e*n *aus* o *corr.* 29 *b*éidíu *aus* p *corr.* 22,9 i . dispersit . *v. anderer H. übergeschrieben* 23,10 meecripse . ien . 12 opera 25 bûo*h*chámera *übergeschr.* ips*a* *aus* e *corr.* 24,19 uuúrf zâueles 25,9 háfta síh *auf Ras.* 21 a*m*ministrationis . *auf Ras.* 24 mí*h* . *auf*

Ras. 26,3 Ne*uuág* *auf Ras.* 8 neuuéreta *am Rande mit Verweisung v. andrer H.* 18 quisquam *fehlt* 27,2 *sélb*ûn *auf Ras.* 7 nôttur|túrfte . 10 Ún*de brâh*ta *auf Rasur* 14 consu:le . *Ras.* 17 *nach* albinum *Ras.* 28,4 *bín aus* p *corr.* 15 gaud*entium auf Ras.* 25 atqui . *auf Rasur* 29 ges*á*get *aus Corr.* 29,13 *mih k*érno *auf Ras.* 31,9 *zwischen* dioterih *und* tîa *ein senkrechter Strich, wohl Anfang eines* d 24 táz *ih übergeschr.* 28 zêh. *auf Ras.* 32,19 únde mala? 33,6 U*uîo auf Ras.* 17 usquam 34,8 fá*f*en *auf Ras.* 15 fínfstû*n*t *aus* t *corr.* 35,3 pesmîzen *Circumfl. aus Acut corr.* 5 non *auf Ras.* 20 m*é*nnisko *Acc. verwischt* 24 íst *imo* únmûoza . *durch Zeichen getilgt* 27 P*i*reterea *radiert* 36,8 *cri*minis *auf Ras.* 16 : cnûoge . *Ras. von* n 18 *uu*anda si mih sculdigunt . *auf Ras.; das Ganze m. andrer Dinte von dems. Schreiber nachgetragen.* 37,1 sie diu *auf Rasur für* diu ding 4 *nach* déro *Ras.* 5 *der Punkt nach* populi . *ist aus einem Fragezeichen corr.* 8 ker*úo*bôn? *auf Ras.* 19 á*m*bahtes *aus* b *rad.* 38,10 *vor* Tû *Ras.* 11 n*i*xus *durch* e *gezogen* 23 *á*negâenda *aus* â *rad.* 39,10 bo*o*tis . *aus* e *corr.* 16 Uu*â*r *aus* i *corr.* 26 tréttônt *aus* ê *radiert* 31 Méine*i*da *übergeschr.* 41,10 Íh nemáhti 42,5 mír *Acc. verwischt* 24 fr*â*taten . *Circumfl. aus Acut corr.* 43,9 cęlū *auf Ras.* 11 lé*z*est . *auf Ras.* 44,17 bachǒs . 45,25 du dâr *auf Ras. für* dar fóre 46,3 sentententia 15 íh *sehr schwacher Acc.* Numne inquit 18 &'*e*uuâr|uuâr *auf Rasur von* te; *das erste* uuâr *rad.* 47,2 ábe̍r 2 gehú*ht* . *auf Rasur von* g : s : : 12 háb*int auf Ras.; das Ganze von andrer Hand übergeschr.* 48,8 Nam *bis* 13 ánder *am untern Rande von andrer Hand;* Nam *bis* 9 er(*gézen*) *auf Ras.* 12 dînis *auf Ras.* 13 ánder 16 finis*po* ignoras *rad.* ignor*as* . *rad. u. corr.; aus* e? 22 táz *auf Rasur* trítta *am Rande mit der Verweisung* ħ 23 fîerda . *auf Ras.* 25 fím : fta . *Ras.*

von p; *das Ganze auf Ras.* 27 séhsta . *auf Ras. von* fímfta . 50,6 par . *der Punkt auf Ras. von* s 24 mán *s* ánasî . *radiert* 51,5 aň *auf Rasur von* ll 52,3 dô : *Ras. von* h, *Circumfl. aus Acut corr.* 53,6 suaderæ . *auf Ras.* 18 *nach* únsínnigê *Ras.* 19 Úuánda 54,10 *t*áz *auf Rasur von* h 23 *t*ibi *auf Ras. von* s 24 nóh fóre *auf Ras.* 26 díh *auf Ras.* 55,1 tu *in gûotemo* | in gûotemo *ausrad.* 22 éinen nesól *auf Ras. von* ześ : : : : s . nain 56,6 dî*n*\|nen *radiert* 10 conpascu*us aus* s *rad.* 16 dîa dû *auf Ras.* 21 dû nîeht *auf Ras. von* geskíht 31 d*á*z *sehr schwacher Acc.* 58,24 réht éines . *durch Zeichen umgestellt* 59,5 tá*n*nân . *aus* z *corr.* 12 Nulla: *Ras. eines Buchstaben* 60,12 uuílôn 27 *ó*bera *auf Ras. von* nid 61,2 skénde: \|\|da . *Ras.* 18 ín *auf Ras.* 22 capti? *regis durch Zeichen getilgt* 62,10 didisti 18 béidero . *Punkt aus Fragezeichen corr.* 64,3 cupidinem*?* *radiert* 22 s̄ quidē s̄ speciosa . 65,9 gesprâ*c*hi . *auf Rasur* 10 *ú*nde so *auf Ras.* 11 íst dúrfto . Tára *auf Rasur für schlechtes* dúrfto . Tára 13 sâr *mit Häkchen überg.* 23 sîa *gerno* gehôre? *durchstrichen und durch Punkte über und unter den Buchstaben getilgt* 66,8 man *v. andrer H. mit Häkchen überg.* 10 pedíu \|\| *bedíu* héizet (*wie* gerno 65,23) 20 legem . (*wie* man *z.* 8) 67,21 stángo *ebenf.* 27 tínges *ebenf.* 68,10 genómen*t rad.* 11 súle^{a} sa^{c}rilegium álde^{b} f^{c}u^{b}r^{a}tum . *durch Buchstaben umgestellt*, b *über* f *verwischt* 21 álde mínnera ándôt . *mit* ∽ *am obren Rande nachgetragen* 24 constantinopolitanum *episcopum* . (*wie* gerno 65,23) 26 geríhte*n rad.* 70,1 d*á*z *aus* e *corr.* 71,6 sôlsól *Circumfl. aus Acut corr.* 16 strîten: . *Ras. eines Fleckes* 27 álde *so durch Punkte über und unter den Buchstaben getilgt* 72,27 S*EQ*UITUR . *auf Ras. von* SEU 73,3 dí*z aus* h *corr.* 7 scúldîgen *v. andrer H. überg.* 17 nume*r*orum . *rad. felicitat*is *auf Ras. von* Hábest 21 uuéiso *uuur*\|uuúrte. *rad.*

74,9 úberhéuen. *jüngrer Acc.* 14 dehéinero *auf Rasur* 16 uuérden. *Punkt aus Fragez. corr.* 20 uuérden *auf Ras.* 21 *nach* álles *Ras.* 24 curules. *auf Ras.* 26 uuésendo. *aus* e *rad.* 75,12 uuâren *aus* e *corr.* 16 enfángen *auf Ras.* *von* a 17 in *auf Ras.* 19 táz *ebenf.* 77,15 óîvs (vs *in Ligatur*, i *bildet mit dem ersten Striche des* v *ein* u 24 rôtiu *aus* e *rad.* 26 tîen skîmôn *auf Ras.* 78,8 Crede *bis* fugacibus *oben am Rande mit Verweisung von andrer Hand nachgetr.* (Crede *auf Ras.*), *ebenso* 11 So *bis* 12 ménniscon. 17 Cum 21 férte. *verwischter Accent.* 27 sâligen. *aus* n *corr.* 79,11 de infortunio *fehlt* 12 tíur. esta 18 quod 31 Sô lêbet 80,24 omnis 81,27 úmbe *darüber Haken eines Fragezeichens radiert* 28 bonorum *fehlt* 82,21 siv *auf Rasur* 83,25 esse *überg.* 84,24 Si *nicht eingetragen* 30 dáz *auf Ras.* 85,18 ne dubitat. 86,14 uuérlt sâlda. *auf Ras.* 26 dív *mit Punkt überg.* 87,15 fingere 27 vtendum *a. Ras.* *für ein auf* dsi *ausgehendes Wort* 88,7 ána *überg.* 13 quod in 28 scázzes. *Punkt aus Fragez. corr.* ménnisken? *auf Ras.* 89,8 ér *am Zeilenschlusse nachgetr.* 23 totas *am Rande mit Verweisung* et *auf Ras.* 29 An *nicht eingetr.* 90,16 únde *auf Ras.* 17 scônî:: *Ras.* 25 maris. *auf Ras.* 91,1 splendore *am Rande mit Verweisung durch Haken* 8 lîebera *auf Ras.* *für kürzeres Wort* 25 infuderis. *überg.* 92,2 uariis *fehlt* 9 A:n *Ras. von* a; *vor* A *ist am Rande schwarzes* a *vorg.* 94,12 hábede? *auf Ras. für kürzeres Wort* 18 *Nec intelligitis*. *quantam* *auf Ras.*, Nec *für* ac, t *für* b 95,2 chît. *dáz* sô *rad.* 97,22 litora.] maria. 99,2 únde d*az* *Strich darüber rad.* 22 Sôl man *Circumfl. aus älterem Acut rad.* 100,3 máhtî ian 4 zechéd|denne. 102,21 sînflûot. 103,19 deferantur *auf Ras.* 20 quod in 104,1 muros. 13 *nach* quempiam *Ras. eines Fragez.* 15 *vor* únde *ebenf.* 105,24 Ne enim 107,23 adiunget 108,9 máhtî *überg.* 109,5 phoebus

überg. 10 harenas ardentes; *durch Zeichen umgestellt* 25 lúst*a* *aus* e *corr.* 110,29 linea *ist* déro *rad.* 111,8 uuíder|der demo 32 canc*r*um. *auf Ras.* 112,2 sc*it*hico *corr. aus* n 113,9 Adde. Dénche] Álde dénche 12 mânige 22 martii 114,24 ino*p*s *aus* b *corr.* 27 quod 115,10 Ze 14 proportionem. 19 compara*ri* *überg.*, *das letzte* a *aus* i *corr. von andrer Hand*; 20 diuturnitatem 23 se *fehlt* 25 geméz*en* *auf Ras.* 116,29 iz *überg.* 117,1 dáz *auf Ras.* 23 sẻlda. 118,23 Ér *bis* smáhen. *oben am Rande mit Verweisung nachgetr.* 119,11 tenuis. 18 *Daneben* e *am Rande eingekratzt* 123,9 *vor* ferlórnes. *Ras.* 21 *U*uér *nicht eingetr.* 124,27 p*h*oebe *überg.* 126,5 nîe*h*t *Punkt darüber und darunter* 14 fortunę *nachgetr. und verwischt*, OR *ligiert*, tunę *überg.*, *am Rande* e *eingekratzt*, *ebenso neben Z.* 16 16 *nach* dîen *Ras. eines Buchst.* 21 si*v* *über* e *geschrieben* 127,9 quoque *fehlt* 31 fruticibus.] radicibus. 128,16 *zwischen* tû *und*. *Anfang eines* O 129,19 *am Rande* e 130,13 *S*unt *nicht eingetragen* 131,17 dára *überg.* 132,14 tríffet fínuen. *durch Zeichen umgestellt* 133,9 íéhen 12 *nach* abrahæ: *Ras. von* m, e *ist später angehängt* 16 guúnne*t*. *auf Rasur* 135,19 *am Rande* e 136,4 *ebenf.* 16 quod 137,9 *am Rande* e 13 ménniskên 138,9 *p*réchent *aus* b *corr.* 25 *vordara* fûora fóre *v. andrer H. überg.*; fóre *unterstrichen*, *am Rande steht* e 139,5 rectum 140,14 *misse*léitet *auf Ras. von* léitet 141,13 ze 25 mán áber *durch Zeichen (drei Punkte) umgestellt* 143,7 tín 22 famen 144,24 gignant*ur*? *radiert* 145,23 Únde 29 abiciant; e *am Rande* 146,3 tés tóh 7 e *am Rande* 16 Non *enim* | enim *ausrad.* 147,1 e *am Rande* 8 cn*ô*to *auf Ras.* 148,6 ūmbratiles 149,12 mili*ū* *aus* a *radiert* 23 ze romo hîezen || ze romo comitia. 151,8 e *am R.* 9 dūūuiros 152,26 scônî. *Punkt aus Fragez. corr.* 153,9 uerentis *am Rande* e 15 *ebenf.* 25 zîtên. *jün-*

gerer Circumfl. 27 quidem *fehlt* 154,22 r *am R.* 155,29 bâde. *Circumfl. aus Acut corr.* 156,6 seque ferre 157,23 oggosas *hat einen Haken nach unten, wie ein* g (*vgl. Eurip. Androm.* ὦ δόξα δόξα μυρίοισι δὴ βροτῶν οὐδὲν γεγῶσιν ὄγκον ὤγκωσας μέγαν) 158,4 e *am R.* 9 *ebenf.* 159,2 fáz. *aus* s *corr.* 3 e *am R.* 160,16 uoluptate 19 Tér 162,13 deu*i*a *aus Ansatz eines* a *corr.* 163,2 in | in ámbahte s:kînen? *Rasur von* a 164,13 síh *überg.*; h *auf Rasur* 24 er] *überg.* 165,26 e *am R.* 28 Uuír neuuízen *ist anradiert*; 29 uuér *bis* 30 hîez. *ist unterstrichen* 32 infirmitas.] intuitus. 166,14 prín*g*en *aus* n *corr.* 23 efficient*i*a *aus* u *durch Punkte corr.* 25 dârazûo *Circumfl. aus Acut corrigiert* 167,12 gémmas 168,4 transtelliferum 18 mendacis] falsę 170,4 spernendumque *am Rande* e 10 *ebenf.*; reuerendum 25 úndu*r*ftîg *aus* f *corr.* 171,15 e *am R. rad.* 173,11 neq^e^ | at. 174,3 e *am R. rad.* 24 e *am R.* 175,3 prestare potest.] prestant. *am R.* e 17. 32 inquit 25 chád sí*h*. *unterpunkt.* 32 e *am R.* 176,2 placet nostro *placet nostro* platoni. *rad.* 17 o *am R.* *Die Hdsch.* **D** *hat an den cursiv gedruckten Stellen die gleichen Accente, sonst keine, ausser den hier angegebenen.* 18 himelis **D** 19 uuerelt **D** ordenôst **D** skáffôst. **D** 20 rihtest **D** uuîstûme. **D** iubes. **D** 22 uerte **D** 23 samint **D** uuerelte. **D**. 24 euuigheit. **D** manens **D** 25 uuérbist **D** 27 uuándôt **A** causę **D** des scaffelôse: (n *rad.*) zimber:: (is *rad.*) uzer (zemachônne *fehlt*) **D** 177,1 uuerelt **D** 2 ih meino dia saminthaftîgun **D** erist **D** 3 keskeidenis **D** 4 selbis **D** 5 ínniglîcha **D** 6 mundum **D** 7 îu **D** uuerelt. **D** 9 Sc*h*uofe *ausgestrichen* **D** 10 muotis. **D** 12 nebíldôta niôman **D** fóre **A** 13 partes. **D** 14 getâniu stúche **D** 15 máchon. **D** uuérch. *rad.* **D**. 16 uuâllichin **D** 17 .áller **D** uuélte. túrhscáffenêr. siâ **D** 18 túrh **D** téilin. **D** 19 Tû **D** elementa **D** 20 diceret **D** píndist tû **D** 22 fíur **A** 23 uuázir **D**

dúrre D 24 fásto A 25 fóre A 25 ûf *mit Einschaltungspunkten überg.* A flîege A táz lûtera D fíur. A 26 íz D 27 suâri. D tia A 29 animam D 31 díen D gemeinen líden. D 32 zeteilest (zetéilet A) sia *auf Ras.* D sunnun. kânda D 178,1 kânda D 2 septem] VII D hiezen*t* *rad.* D 3 grûet D 4 sî.] tiu sunna. D tuot tie lide. D 5 ist. D sî skînet prutet D 6 prennent D 7 *siune*brutent *auf Ras.* D 8 lichámen D 11 cursum. D 12 fárt. A 13 erda D 14 under] óbe A sî uuidersinnentiu D e *am R.* A 16 nahtis D sî tia D 17 fárt. A uart D unde *über der Z. nachträglich eingekratzt* D 18 sî D himel. D 19 animas D 20 causis D causis D 21 obędirent. D 21 scufe D 24 *uu*elichen *rad.*, k *darübergeschr.* D 25 ángelos A 26 meino ratione D 27 sublimes D hô *er* heuende *aus* i *corr.* D 28 sputîgên D 30 animas D 31 conuersas D me*n*te *überg.* D 31 reuerti] conuerti A D te. D 32 uuidersinn*en* *aus* a *corrigiert* D 179,1 keuuante D 2 eius.]meę. D 3 mûote.] sinne. D iz]er D muge D 4 stûole taz er D 6 ketuo in uinden kuôtis D fínden A 7 liêht D 10 terren*i*. *darüber* e *geschr.* D Zeirfûore A 11 dia sunda. des irdesken D 14 bist kemacchiu D *am Rande* r A 15 guôtuuíllîgen. D 16 táz íst táz íst énde. A *am Rande* r A principium uector dux semita D 18 fueret. D 19 ende D râmêen. INCIPIT DE PARTIBUS LOICĘ D 30 uu*â*r *aus Corr.* 180,27 natura *fehlt* 181,20 íîhet 183,9 uuánd*a* *aus* o *corr.* 14 m*i*t *Acc. matt* 19 fér*r*olicho *aus* l *corr.* 24 e *am R.* 186,23 cogitare. *auf R.* 29 tiu offici | efficientia 187,3 má*g* *aus* b *rad.* 15 prepositis 189,22 ego *fehlt* 28 co*r*ollarium. *aus* l *corr.* 192,3 ch*a*d *darüber Ras.* 5 *h*oc *überg.* 192,26 fórent. 194,13 bo|bonitas 20 tam] tantum 196,19 animo 25 skí*men* *anradiert* 199,13 Nosti 20 anima*s* *rad.* 200,17 desiderat? 25 e *am Rande* 201,19 q*u*antum *von andrer Hand*

übergeschr. 203,2 uuéri*g* *aus* z *corr. von andrer Hand* 15 autem || autem quod 16 consertat . 204,14 e *am R.* 205,7 ti*u* natura . *aus* a *rad.* 21 uuérenne*s* . *aus* i *corr.* 23 *in*dubitato *überg.* 207,8 héize . *aus* h *corr.* 208,6 dîen 12 inquit . *fehlt* 15 *b*onum *auf Ras. von* b 209,20 mersu*s* *corr. aus ?* 24 effect*u* . *aus Corr.; darüber ein Strich* 210,17 gu*b*ernaculis *auf Rasur von* g 30 orationibus 212,10 e *am Rande* 11 geríhte*nt* *rad.* 214,23 uoluntarie 218,4 deo *auf Ras.* 10 b*o*nū :: *aus* u *corr.* *i*óh *aus* n *rad.* 12 *Von S.* 177 *ab andere Schrift und schwärzere Dinte* 219,10 *e*inánderiu *Acc. getilgt* 15 *klóub*|klóublichi *rad.* 29 f*ó*ne déro *Acc. rad.* 220,18 . i . *überg.* extortionibus . *bis* geiíhtedon . *a. Ras. v.* táz chît fóne geiíhtedon extortionibus 221,16 *v. S.* 179 *ab die alte Schrift* 18 ne *überg.* 25 παντόθεν εὐκύκλου σφαίρης ἐναλίγκιον ὄγκῳ 223,14 trenara . 224,4 î*o* *aus* n *corr.* 17 *geuuûo*hse . *auf Ras.* 21 uincimus 225,5 d*â*r uuárteta *aus Corr.* 226,22 r*h*etorica . *überg.* 228,12 e *am Rande* cuius] quibus 15 kélfentemo . 16 ríche 27 cognouisti . *überg., das erste* o *aus* a *corr.* 229,25 e *am R.* 26 sínt *ausgestr., darüber v. andr. H.* síhet . *geschr.* 230,10 Íz *a. Ras.* 14 únde *ausgestr., darüber* álde *von andr. H.* 16 ér 231,3 immemor *v. andrer H. überg.* 8 *nach* noctem *Ras.* 21 inquit *v. andr. H. überg. mit Einschaltungskomma* 23 e *am R. rad.* 232,10 procedamus . 233,26 *der Punkt nach* kûot . *aus Fragezeichen corr.* 234,21 non adipicendi . 23 Quiquis 235,14 Úbi 20 áber*ne* uuéhselônt . *rad.* 237,30 gí*i*htîg *mit Einschaltungskomma übergesch.* 239,7 án *kurzer Acc.* 30 túeres *mit Einschaltungskomma von andr. H. überg.* 240,2 obluctare 11 ferlîesent *v. andrer H. überg.* 14 quę *bis* quoque *auf Ras.* 241,4 stât . *Circumfl. aus Acut corr.* 17 Non 242,12 knóto 244,16 desiderant . 28 non *von ganz später H. überg.* 246,29 gûoten

30 geuuórten. *darüber* v̂ *geschr.* 247,10 gûoti *von andrer H. mit Häkchen überg.* 248,29 tár 249,4 quoque *v. andrer H. überg.; links am Rande ist schwarz* q *vorg.* 6 nehéin *auf Ras.*, uuîse mán *am Rande mit Verweisungszeichen v. andrer H.* 21 sibi *fehlt* 30 hârto 250,6 lêrta *Circumfl. aus Acut corr.* 251,19 fó*r*htelêr. *aus Ansatz von* h *corr.* hírze *gelî*chêr. *auf Ras.* 252,12 e *am Rande* úz *aus* f *corr.* 253,3 mâ*l*eta *unterp.*, *darüber* l 8 pa*b*ula *aus* p *corr.* 253,12 íóh 26 MALO*S M*INUS *a. Ras.* 254,3 lî*c*hamôn *aus* a *corr.* 255,14 S*s*ed *rad.* 256,20 êrera *von andrer H. mit Häkchen überg.* 257,15 zálo: *ein Buchst. rad.*, ér *von andrer Hand mit Häkchen überg.* 25 uitiis zuéin. *durch Zeichen umgest.* 258,25 inquam] umquam 258,28 Ne*g*áhen *durch Punkte getilgt*, *darüber* i 259,3 *k*eléget *corr. aus Anfang von* g 19 quidem *v. andrer H. mit Häkchen überg.* 30 íh (*ohne Punkt*) 260,5 sînt. *Circumfl. aus Acut corr.* 14 *g*íhet *durch Punkte deliert*, i *mit Häkchen übergeschr.* 20 relinquis. *Punkt aus Fragez. corr.* 24 inqu*i*t. *aus* a *corr.* 261,4 SUNT.] EST. 5 Id] Ad 262,1 áht*â aus* o *corr.* 7 íro *theilweise rad.* 9 quorum 263,25 chád ih zefernémenne *châd ih* dîa *umzäunt, das folgende* d *aus* t *corr.* 264,1 úbel sînt. 265,15 n*á*ls *aus* u *corr.* 21 uuîs *v. andrer H. überg.* 267,25 Dó 268,23 uûize *rad. aus* bûoze. 28 confusionis. *von andrer H. über unterstrichenes* confessionis. *geschr.* 269,28 lḕgat bootes ′′tardus. i. s̀equatur plaustra. i. ′′tardus ad occasum. *durch Zeichen so umgestellt* 271,2 gebrístetṡsînes *rad.* 5 erch*ó*ment *aus* n *corrigiert* 10 túndere 13 fláhet. 20 uulgus. *v. andrer H. überg. mit Häkchen* 23 Cess*a*nt *über ausgestrichenem* e 272,7 satis: *Ras. v.* est, sit *mit Häkchen überg.* 15 *s*láhen *aus* f *rad.* 21 he*r*cules *überg.* 273,4 *Ras. nach* pegríffen 12 Fóne *auf Ras. von* 3 *Buchst.;* gáhên geskíhten. *auf Rasur* 31 sínt.

274,4 áber *mit Häkchen überg.* óuh dáz *durch* a *und* b *umgestellt;* d *aus* t *corr.* 5 iz *aus* s *corr. oder umgekehrt* 20 ordine. 275,12 bed*é*nchet. *aus* u *corr.* 276,10 de*i* *aus* us *rad.* 277,19 fat*i* *aus* a *rad.* 27 :ráde *auf Ras.*, *vorher* r *rad.* 278,20 *g*ebénde *aus* b *corr.* 279,21 ér *mit Häkchen von andrer H. überg.* 280,7 rés 281,17 . i . reguntur *von andrer H. überg.* 24 órdo . 25 uuéndigen *Acut auf Rasur* 26 ut *fehlt* 29 disponit . 283,6 amaria 14 egri*t*udinis . *aus* d *rad.* têr 15 mét*e*munga *aus* u *corr.* 18 probitas . *Punkt aus Fragez. corrigiert* 284,19 sô *bis* pézera . *zweimal, das zweite Mal unterstrichen* . 285,14 mét*é*munga . *aus* u *corr.* 15 *E*st *roth* 22 ἀνδρὸς δὴ ἱεροῦ δέμας αἰθέρες οἰκοδόμησαν 286,17 ángest . *Circumfl. rad.* 287,4 lîeb *v. andrer H. mit Häkchen überg.* 13 uero] ergo 19 tam *fehlt* 20 natura .] fortuna. 288,18 díssentiat . 22 decernunt . 289,4 h*á*zênt . *aus* e *corr.* 19 pr*â*ht *Circumfl. aus Acut corr.* 20 dé*mo* *später am Rande nachgetragen* 24 ἀργαλέον δέ με ταῦτα θεὸν ὥς πάντ' ἀγορεύειν 290,4 dispon*a*t *aus* e *corr.* 18 *S*ed *roth* 291,18 cursus *alternos cursus* alternos *mit Linie umzogen* 292,8 *S*edet *roth* 12 zúol . hérro 14 sistat . 293,8 qui*a* *rad.* 294,8 inquit *fehlt* 9 uideamus . 296,2 qu*i* *aus* a *rad.* 7 gerúcchent 16 adducitur . *auf Rasur* 297,2 túgedîgen *darnach angefangenes Fragez.* 4 Prelíum *über* l 12 últra 298,22 láng 27 fábulę 31 er *von andrer H. mit Häkchen überg.* 299,14 occidentali*s* *radiert* 30 cn*h*úttele . *aus Ras.* 300,3 quadragis . 9 pudibúnda 23 *g*áb *aus* b *corrigiert* 301,6 *precium ulti*mi *auf Ras.* 303,12 $\overset{a}{u}$uâren fóne [iro] í$\overset{b}{m}$o *durch* a *u.* b *umgestellt* 304,21 reueharis 305,10 questionis 12 *te* *aus* s *corr.* 306,22 sâmen: *Ras. von* t 25 sâmo *auf Ras. von* en 307,1 existere . *auf Ras.* 8 ín *mit Häkchen v. andrer H. überg.;* í *auf Ras. von* a 18 *das zweite* ł *von andrer H. überg.* 29 rei? *rad.* 308,1 in*tendebatur v.*

andrer H. übergeschr. über ausgestrichnem tuebatur; *am Rande* e, *letzteres auch neben* 308,2 . —16 eó loci *aus* b *rad.* 18 ér *mit Punkt überg.* 309,12 *ge*rínnen *überg.* 19 ITE : : : *Ras. von* 3 *rothen Buchst.* 311,5 naturę . 7 *angeli in cęlo* . *ho*mines *auf Ras.* 10 ELECTIO 14 *Ras. nach* . skéide . 312,13 díccho: *Ras. von* t 15 óuh *v. andrer H. mit Häkchen überg.* 28 *únfr*îeren *auf Ras.* 313,12 ser*ui*tutem *von andrer H. mit Häkchen überg. auf Ras.; vor* ui *war noch ein mit* so *beginnendes Wort überg.* 20 *benéimd*en . *auf Ras.* 21 πάντ' ἐφορῶν καὶ πάντ' ἐπακούων 28 per*r*umpere *aus Corr.* 29 ti*a aus* u *corr.* 314,5 *ú*instri *aus* fi *corr.*, *das erste* i *mit Häkchen überg.* 7 plícche*s v. andrer H. auf Ras.* 21 dúnche*n*t *von andrer H. mit Häkchen überg.* 28 nîeht *ebenf.*; trîgen *unten am* n *rad.* 315,8 nemág *ke*trîegen . *rad.* 9 e *am Rande* 10 qu*a*m *aus* e *corrigiert* 21 hábent *rad.*; e *am Rande* 316,6 *ebenf.* 317,5 uuârre*r aus* n *rad.* 10 utr*a*que . *aus* o *corr.* 319,25 *von S.* 243 *ab sind die grossen Anfangsbuchstaben roth nachgemalt;* uuérden: . *Ras. eines hohen Buchst.* 32 hęc *fehlt* 320,5 uuî:zegtûom *kleine Ras., von* c? 8 si : uti *Ras. von* c 22 ET *mit schwarzer Dinte und Häkchen überg.* 321,3 ûnsélbuualtig 15 fr*é*hto . *Circumfl. aus Acut corr.* 20 nege*stánde auf Ras.* 32 órdine. 322,1 *â*na *Circumfl. aus Acut corr.* 4 éin*ig*a *v. andrer H. mit Häkchen überg.* 7 humilitatis . *indeum* s . *umzäunt* 22 principi? 21 conecti *später über* ingredi *geschr.* 25 Sô *bis* 26 míttundes *doppelt*, *das erste mal*, *wo* du *ohne Circumfl. steht, ausgestrichen* 323,4 díngo*? rad.* 5 mánnes . *Punkt aus Fragez. corr.* 10 dúrh 10 ne *von andrer H. mit Häkchen überg.* 14 *un*gehélli? *mit Häkchen überg.* 16 hâbent 19 tenu*e*s *über aus* o *corr.* e 26 d*i*en *darüber Ras.* 324,6 *ap*|ap|petit *ausgewischt*, *das zweite* ap *am Zeilenanfang nachgetr.* 9 blínt *aus* blindet *corr.*

27 Souuuér 325,19 tie *darüber Ras.* 326,6 fógalo *aus* l *rad.* prorsus *überg.* fóregeuuízedo . *mit andrer D. durchstrichen* 32 erríhto . *aus* a *rad.* 327,9 impediri de 9 réda *auf Ras.* 21 ea *aus* t *corr.* 29 únderskéít 26 uuérdent . *rad.* 328,17 dóz iz 21 necessitatem *von andrer H. über ausgestrichenem* libertatem 28 dîu 329,18 tóh *von andrer H. über ausgestrichenem* táz 331,13 e *am Rande* 23 fiant . *aus* u *corr.; am Rande* e 332,29 zíhen *auf Ras.; am Rande* e 334,25 Intellegentia 335,2 *nach* iz *Ras.* 4 ménnisken *aus* k *rad.* 337,11 oúh *von andrer H. auf Ras. überg.* 12 formam . *von anderer H. über ausgestrichenem* intellectum . 338,8 diffinit *Auf dieser und den folgenden Seiten ist das Eingeklammerte im Pergament abgerissen und ergänzt.* 339,1 tíu *Acc. rad.* 4 dér . *Acc. zweifelhaft* 339,10 tâhtigen *Circumfl. aus Acut corr.* 340,22 uigens 23 álliu *v. andrer H. mit Häkchen überg.* 28 hûfôn *Circumfl. rad.* 341,4 rationes? *rad.* 342,23 fúrefángoe *aus* t *rad.* 343,4 dâz 13 âne *Circumfl. aus Acut corr.* 344,1 éin *von andrer H. mit Häkchen überg., von derselben H. wie das* h *in* síh 345,1 adsurgere *doppelt, das erste durchstrichen* 4 Uuánde *v. andrer H. nachgetr.* 22 Uuánda sús *von andrer H. über ausgestrichenem rubr.* Sô 346,1 gelóuben *aus* i *corrigiert* 11 erigamus 22 Núllis 25 ERECTO *QUOQUE ausgestrichen* 26 ERIGI *schwarz über rothem* INDUI 347,27 ze *von andrer H. mit Häkchen übergeschrieben* 30 c̄ : prehendentium . *Ras.* 348,2 sélbero *doppelt, das zweite durchstrichen* 12. mâligon *Circumfl. aus Acut corr.* 349,16 Dóh *aus* áz *rad.* 29 totum 350,9 unréhto . *v. andrer H. mit Häkchen überg.* 12 hórent . 353,17 stândíu . *Circumfl. aus Acut corr.* 354,4 géristig *über ausgestrichenem* ster *überg.* 23 er *v. andr. H. überg.* 355,2 sint . 356,7 tínges *v. andr. H. mit Häkchen überg.* 11 ióh nôtháfte *a. Rande mit Verweisung* (/.)

v. andrer H. 23 díu ist *sehr schwache Accente* 26 est *doppelt, das erste m. andrer D. durchstrichen* 30 iz *v. andrer H. mit Häkchen nachgetr.* 357,8 nôt *v. andrer H. mit Häkchen überg.* 13 ESSE. *schwarz v. andrer H. aus rothem* EST. *corr.* 27 fiunt 358,25 eas referre 29 zuéi *unten am* z *rad.* 359,4 existent. 7 faciendum. 19 ipsa *überg.* 25 *b*e *aus* p *corr.* 361,3 uuîlon *Circumfl. aus Acut corr.* 26 scientię causā (*aus* e *rad.*) *durch Zeichen* (··) *umgestellt* 362,6 gelírnenne. 363,12 tîsemo **II. Categorien.** 367,1 ĘQUJUOCA. **B** 2 Nomen **B** 3 kenámmen **A** échert **B** 4 unde **B** ist. **B** íst." **A** substantię. diuersa **A** 5 zala **A** uuaz siu **B** 6 sîn demo **A** uólgendo an **B** sie **B** 7 d*é*n *Acc. rad.* **B** sín **A** 8 homo et **A** 9 est ut **A** sunt *überg.* **A** uerus **A** 10 lingua **A** genámmen **A** 11 ménnisco. **B** pingitur **B** 12 gelîhnisse." **A** 13 úngelicho uuáz *er* sîe *aus-rad.* **A** sie **B** 14 demo namen uolgendo der *a. Ras.* **A** sie **B** máchôt." **A** 15 assignet **A** eorum **A** 16 îoman daz **B** îo uuederiz **B** 17 ter **A** îo uuedermo **B** súnderiga **B** 18 H*omo a. Ras.* **B** animal **A** Ter **B** 19 sínnig **B** 20 est **A** Tér gemâleto **A** 21 lîbelos. **A** 24 iohanes **A** kenámmin. i. hábint **B** 25 námin. **B** úngelicha. **B** úngelîcha **A** 368,1 ist. **B** tiu **A** sie **B** 3 est. **B** babtista. **B** baptista **A** 4 euuangelista **B** 6 mortale! **B** 7 *homi*nis *a. Ras.* **A** 10 nîeh*t a. Ras.* **B**. 11 namen **A** ter **A** sie **B** 12 unde **A** 13 habent **A** hábint **B** sie **B** 14 ęquiuoci **A** unuoci. **A** 15 kelîhnamig. **B** 16 éinnamîg. **B** geméinn*á*mig. (*Acut rad.*) **B** geméinnamîg. **A** 17 uuérdint **B** 20 VNIUOCA UERO **B** dicuntur **A** 22 héiz*i*nt *aus* e *corr.* **B** aber éinnamîg. **A** éinn*á*mig. *Acc. rad.* **B** geméinnamîg. **A** *Acc. über* a *u. Circumfl. über* i *rad.* **B** 23 unde **B** témo námin. **B** 24 siu sîn. **B** sínt só **A** héizet." **A** siu héizit. **B** 25 homo **A** 29 Síe héizint **B** kemeinlîcho *Circumfl. rad.* **B** 30 ist. **B** sie

B 369,1 s subaudis | s . A sie B héizint . *aus* i *corr.* A „Si A 2 $q^{i}d$ (*sic.*) A s*i*nt *Acc. rad.* A 3 *p*êdero . *a. Ras.* v. b A B îouu*é*deriz *Acc. rad.* B zala . A tíu B zala? A 5 sie B 6 also A sie B hé*i*zent . *nachgetr.* A 8 animal*ia*? *rad.* B 9 dáz íst B Ál daz A anim*al* *i*st *a. Ras.* B . sint *sint unterpunkt.* A 11 hábint B difinitionem A 12 modum . A 14 nîhet . A taz B *gé*meine *ná*mo *a. Ras.* A 15 ist . A 16 . uuéhsele . A 17 ęquiuoca . B 19 uuérdint ęquiuoca . uuîlon úngeuu*â*ndo . *Circumfl. rad.* B . ungeuuândo . A 20 fortuitu B 21 uuîlôn *Circumfl. rad.* B *gelúb*edo *a. Ras.* B 22 *m*arii *a. Ras.* B 23 pictvs A 24 múgin B bêd*í*u *Acut rad.* B apellatiua . B 25 hic *bis* uerus *a. Ras.* B 26 pictus B communiter sint B 27 ęquiuocis . B 28 tícch*ô*r *Circumfl. rad.* B 30 uuérdint B 370,1 est . A Vuîlon A 2 patria B 3. 4. 5. Uuîl*ô*n *Circumfl. rad.* B 3 professione A 5 con*s*ul *a. Ras.* B 6 seruo A mánig*î*u *Circumfl. rad.* B 7 uuésin múgin B mánigiu B uuésen múgen . *durch Zeichen umgestellt* A múgin uuésin . B 8 díngal*î*h *Circumfl. rad.* B *i*z *Ac. rad.* B 9 námin geméinen B 10 Ú*n*de *a. Ras.* A âber *a. Ras.* B aequiuocum A ęquiuocum . B temo A 11 hábit B námin B úng*é*meinen . *Ac. rad.* , i *a. Ras.* A B , *auf d. zweiten* e *Circumfl. rad.* B 13 aristoteles B aristot*iles bis* appellatiuis . *a. Ras. v. andrer H.* A est B 15 DE *DE*NOMINATIUIS . *fehlt* A , *schwarz überg.* B 16 quęcunque B 18 different*e* *a. Ras.* A *v.* ia B h*é*izint *Ac. a. Ras. eines Circumfl.* B 19 námin B genámot B sint . A 20 keuuéhselotomo A ûzl*â*ze . *Circumfl. rad.* B deriuatum B 21 mit B fóne A námin . B 22 gramatica A *g*rammatica *a. Ras.* B 23 TRIB; QVARE A P̄MISSA B SUNT . B 25 dísen B 26 predicamenta B aristotelis A 27 námin hábint . B 28 Predicamenta B unde B genera . B 371,1 sint A 2 úngel*î*h . *Circumfl. rad.* B aequiuoc*e* *a. Ras.*

von a A ęquiuoce B genámôt. *Circumfl. rad.* B 3 sé*lb*en *a. Ras.* B sîe *Circumfl. rad.* B 4 siu : keméina (*Doppelpunkt*) B 5 hábint B uniuoca B 6 ęquiuoca . B 6 uuérdent *darüber ist* i , *darunter ein Punkt rad.* B 8 sih A 9 er *überg.* B nímit B *é*r *Acc. rad.* B íst *überg.* A 10 Légit B *é*r *Acc. rad.* B *ist er ha*bens . *a. Ras.* A *é*r *Acc. rad.* B 12 unde B ná*m*|men *rad* A námin B dann*â*n *Circumfl. a. Ras. eines älteren Circumfl.* B geuuúnet . A guu*í*nnet . *überg.* , *über dem ersten* u *ist Circumfl. rad.* B . 13 *f*óne *aus* u *rad.* B 14 fone B uestitus *f*óne *aus* u *rad.* B u*é*ste . *Acc. rad.* A B 16 namî*g*'giu . *rad.* A n*á*migiu . *Acc. rad.* B 17 marcus . B 18 míssen*á*migiu . *Acc. rad.* B 18 *c*olor . *a. Ras. f.* g A 19 dero? A né B *bed*órfta *a. Ras.* A er A *é*r *Acc. rad.* B 20 dísemo B buôche . *a. Ras.* A 21 DICTIS B 25 uuérdint súmelîchiu B súmelichîu A 26 gel*é*gitiu . *Acc. a. Ras. eines alten Acc.* B súnderigî*u* . *zu* o *geändert* A súnder*î*go . *Circumfl. rad.* B 27 quę B dicuntur A 28 m*á*n *Acc. rad.* B gel*é*git*i*u . *Accente rad.* B m*á*n *Acc. rad.* B 372,2 sunderîgo B 3 currit *bis* 6 er *v. andrer H. und bis* 5 *zesáme*ne *a. Ras.* A 4 tiu B súnder*î*gen *Circumfl. rad.* B daz A er an B 5 zesámine B kelégetin A 6 *é*r *Acc. rad.* B . 7 periermeniis A 9 sunt A *sunt* . *ali*a *a. Ras.* B 10 Súmel*î*chiu *Circumfl. rad.* B 11 díngo B 12 (*zweimal*) . 13 . 15 únderin . B 12 tíu *bis* únderen . *oben mit Verweisung v. anderer H. nachgetr.* A 13 . únderen." A 15 d*é*mo A *Acc. rad.* B 16 ételîchemo *Circumfl. rad.* B ménniskin . B 17 díe B gramm*ati*ca *a. Ras.* B 18 uuérdint B fón*e a. Ras.* B 19 áber *a. Ras. von* cpprie B proprie B s*í*nt . *aus* u *rad.* A 22 *homo gesp*róchen . *a. Ras.* B 23 *a*n *corr. aus* i A 25 *ess*e *a. Ras.* A 28 dicuntur A Tára gágene B 379,1 in A d*é*mo *davor Ras. v.* î A únderin B 2 . 3 . siu B 2 únderôren A únde-

rôrên *Circumfl. rad.* **B** 3 únderôsten . *Circumfl. rad.* **B** 4 in *überg.* **A** 5 inpossibile *aus* a *corr.* **A** 9 uuesin **B** únderin . **B** tar **B** íst unde **A** 10 ne*í*st . *aus* s *corr.* **B** iz **A** nîener **A** 12 quedam **B** 13 Álso **B** *é*ines *Acut aus Circumfl. corr.* **A** 14 unde **A** *f*óne *aus* u *rad.* **A** 15 gespróch*e*n *darüber* i *rad.* **A** gesprôchin **B** 16 er íst . **B** *é*r sîn *Acc. rad.* **B** er **A** animę . **B** 22 . 23 éinl*ú*zzên *Acut rad.* **B** nals **A** 24 uuérden **A** 25 UNIUER*SALI ACCIDENTE a. Ras.* **B** 26 dicuntur . *bis* 28 uniuersalia *auf Ras.* **B** 27 kesprochen **B** fone **A** 28 siu **B** 374,2 íst íro stûole . *a. Ras.* **B** 3 T*á*z *Acc. rad.* **B** 4 s*î*a *Circumfl. rad.* **B** ut *bis* tregit . *fehlt* **A** *a. Rande mit Verweisung* **B** 5 s*î*a . *Circumfl. rad.* **B** ut grammatica scientiam . *fehlt* **A** *a. Rande m. Verw.* **B** 6 ist **B** 6 . 7 . máhti **B** substanti*a*? *a. Ras.* **B** uuízen . *aus* i *corr.* **B** 9 d*î*en *Circumfl. rad.* **B** 13 Aber **A** sint **A** súmel*î*chiu . *Circumfl. rad.* **B** 15 fone **A** 16 s*í*u *Acc. rad.* **B** 17 d*í*u *Acc. rad.* **B** ęquus . **B** 19 t*é*ro *Acc. rad.* **B** éinl*u*zzôn **A** *Acc. rad.* **B** substantiarum **B** 21 únderen **A** 22 PRĘCEDENTIBVS IIII^OR^ . **B** 23 N*û rother Circumfl.; vor* N *ist rothes* T *getilgt* **B** Nu **A** *f*î*eriv* getéilit tíu er *a. Ras.* **B** 24 z*é*eniu . *Acut a. Ras. eines Circumfl.* **B** 25 uuíderuu*á*rt*î*g . *Acut u. Circumfl. rad.* **B** particular*e a. Ras. v.* ia **B** 375,4 éinluzz*iu a. Ras.* **B** 5 sint . **A** sô *a. Ras. v.* ar **B** 7 diu underôsten . **A** 8 s*ú*melîh *Acut aus Circumfl. rad.* **A** 9 an **A** nals **A** 10 s*í*u *Acc. rad.* **B** 11 iz *überg.* **A** 12 t*í*u *Acc. rad.* **B** 13 t*á*z *Acc. rad.* **B** 14 T*í*u *Acc. rad.* **B.** 15 éinl*u*zzên **A** *Acc. rad.* **B** 16 iz **A** 22 geméinl*î*cho *Circumfl. rad.* **B** ín **A** 23 SVUM **A** 25 predica*tur* . *a. Ras.* **B** 28 fone **A** 29 tánne *a. Ras.* **A** 376,1 taz **A** 6 underen . **A** 8 péi*di*u *a. Ras. v.* diu **B** 11 uuírdit **A** uuírdet . **B** 12 GENERA **A** 14 D*iuers*orum *a. Ras.* **B** subalter*ernatim*|natim *rad.* **B** 16 diu **A** 17

specie*s* . *rad.* B 18 daz A uuúrchent . *darüber* i *geschr.* A uuúrchint . B animal*i*s *a. Ras.* A 19 skidunga A sint . B 21 súmelîchiu *beidemal Circumfl. rad.* B 22 Scientie B differ*en*tię *überg.* A horum A B 23 . 30 mán A *Acc. rad.* B 29 u*u*óla *aus* l *rad.* A 30 skídôn . *Circumfl. rad.* B 377,1 predicantur A 2 dîen *Circumfl. rad.* B 3 táz *Acc. rad.* B 6 alle die A skíd*un*ga *a. Ras.* B 6 dés *Acc. rad.* B 7 generi*s* . *a. Ras.* B ube A *nach* sie *Ras.* B 8 múg*i*n . B *über* e *geschr.* A 9 tes B 11 Álsô *Circumfl. rad.* súmelîh *Circumfl. rad.* B 12 sumelih *überg.* A . animal . A 13 tíe A 14 nedúrhcânt A fone A 17 tíe A tes B 19 ra : : tionał *a. Ras.*, *nach* a *Ras. v.* ti B sî A 20 QUOD B 26 éin-lú*z*zi*u* *Accente rad.*, iu *a. Ras.* B etelîh A ételîh *Circumfl. rad.* B 28 anahábid . B 378,1 bicubitum A zuéiélnîg . trîélnîg . *Acute u. Circumflexe rad.* B 3 Ad *:: aliquid a. Ras. v.* liquid ; *Ras. v.* al B 7 oberôstin . B échert B 10 sint A u*î*er*î*u? *a. Ras.* B 12 HĘC B 16 sint . B éinlúzzi*u* *a. Ras.* A *zweite Acc. rad.* B . 17 nehéina *a. Ras.* A uéstenúnga A 19 gelége*n*tên . *rad.* B 25. 26. ér *Acc. rad.* B 26 predi-*ca*mentis . *a. Ras.* A 27 êriste*n* . *a. Ras.* A *das zweite* e *zu* i *corr.* B daz A 28 skídungo A 379,1 *DIUISIO bis SE*CUNDAS . *a. Ras.* B SUBSTANTIARUM A PRIMAS . A 3 Substantia *a. Ras.* B propri*e* *aus* ę *rad.* B 9 tie A 10 héiz*int* . *a. Ras.* B 11 stan*d*o . *a. Ras.* B 12 Sô *desgl.* íst . *desgl.* 16 ánderen *darüber* i *geschr.* A ánderin B 17 áber *überg.* A die ánasíhtîgen . A 18 éin *a. Ras.* B 21 est *desgl.* 23 begrîf*et* *a. Ras. v.* f B 25 uernúm*ste sin*t *a. Ras.* B 26 uuâr*î*n *Circumfl. rad.* B 27 negeu̇uôge B nî-*om*an . *a. Ras.* B 380,1 VNIUOCE A PRĘDICANTUR B 3 ĘQ*I*VOCĘ . *überg.* A 7 uone A 23 rehtor *mit Zeichen* (⊣ *u.* ⊢) *der Umstellung über* e *u.* t B 24 ouh A 28 námo . *námo* . *durchstrichen* B 29 fone A 30 *ir*o *a. Ras.* B 381,2

súmel*î*chero *Circumfl. rad.* **B** 3 cum *a. Ras.* **B** 9 ę[i]quocatio **A** equiuocatio . **B** 10 CETERIS **A** 12 quę **B** 14 daz **A** t*ír* **A** *Acc. rad.* **B** 15 substanti*as* . *a. Ras.* **B** 16 tûont **A** lígent *darüber* i **A** . **B** , *in* **B** *noch Punkt darunter* 21 accidenti*bus* . *a. Ras.* **B** 22 Ergo *bis* predicatur . *fehlt* **B** 25 gesprochen . **A** 29 éinl*ú*zzemo *Acc. rad.* **B** 382,2 ânæ **B** 3 e *a. Rande* **A** 8 d*á*z *Acc. rad.* **B** 9 substantię *a. Ras. v.* is **B** 10 neuuârîn accidentia **A** 12 unde **A** trágendo **A** 16 ist **A** substa*n*tia *überg.* **B** 17 tanne **A** 18 nâhôr, *der erste Circumfl. zu Acut geändert, der zweite rad.* **B** 19 t*é*ro **A** *Acc. rad.* **B** 21 qam **A** 22 éinl*ú*zza *Acc. rad.* **B** zéigôt **A** 24 assignando manifestius *bis* 27 magis *a. Ras.* **B** . manifestius *bis* assignando *fehlt* **A** 25 du **B** zéigôst **A** 26 tanne **A** 28 communis . **A** **B** 383,4 unde *sprei*|spréid . *rad.* **A** 7 sunt **A** 12 Sicut *a. Ras.* **A** 13 habe*n*t . *überg.* **A** 15 substantię *darüber* a **A** 18 sprichit *a. Ras.* **A** 19 neuuírdet *darüber* i *geschr.* **A** neuuírdit **B** 21 Tánnan **B** nâhôr **A** n*á*hor *Acut a. Ras. v. Circumfl.*; *Circumfl. auf* o *rad.* **B** 22 animal **A** Ipsarum *bis* 25 primę *a. Ras.* (3 *Zeilen*) **A** 24 alia *a. Ras.* **B** 26 dáz **B** 32 Téro **A** *Acc. rad.* **B** éinl*ú*zzôn *Acut u. Circumfl. rad.* **B** 384,1 hártôr *Circumfl. rad.* **B** 2 d*í*u *Acc. rad.* **B** ánderiu . **B** 3 nî*é*ht *Circumfl. rad.* **B** 4 *h*óhso . *rad.* **B** 6 *secundę sub*stantię . *a. Ras.* **B** 7 t*i*en **A** *Circumfl. rad.* **B** 8 genémen **A** 10 hę **B** 11 éinin **A** éinen *a. Ras.* **B** zéigônt *Circumfl. rad.* **B** 16 zéigôt *ebenf.* **B** danne **A** 17 genere **A** 18 quilibet **A** 19 Sô **A** *Circumfl. rad.* **B** 20 míssené*m*mendo . *rad.* **A** 21 Álsô *Circ. rad.* **B** 22 m*í*ssenímet . *Acc. rad.* **B** 23 hae solę **B** 24 héizint **A** tie **A** 25 . 27 (*ebenso* 385,7) substantię . **B** *díe prim*ę *a. Ras.* **B** 28 Secundis *bis* substantię (*eine Zeile*) *a. Ras.* **A** 30 under **A** 31 nelâgîn . *a. Ras.* **B** Netrûegîn *Circumfl. rad.* **B**. 32 s*í*u *Acc. rad.* **B** 385,2 s*í*u

A *Acc. rad.* **B** 4 secundę **B** sí*n*t *a. Ras.* **B** 6 úndert*â*n. *Circumfl. rad.* **B**. 9 trágetên. **A** 10 héizent. *bis* 11 substantię *überg.* **B** 14 únder *ac*|accidentibus. *rad.* **B** 15 so **B** 17 Uu*á*nnân *a. Ras.* **B** 24 *b*ipedale. *a. Ras. v.* p **A** 29 substantię **B** 386,3 T*í*u *Acc. rad.* **B** 6 quidem **A** 9 uuanda **A** 11 *â*na *Circumfl. aus Ac. corr.* **A** ânæ **B** 12 d*é*mo *Acc. rad.* **B** 14 sélber **B** 17 óuh *überg.* **A** taz **A** 21 substantię **B** 23 aliquotiens **B** 27 uuîlôn *Circ. rad.* **B** 28 nîom*ê*r. *ebenf.* **B** 31 pé*i*diu *überg.* **A** idiu *a. Ras.* **B** i. *überg.* **B** 387,5 neí*st a. Ras.* **B** 8 *sî neis*t *a. Ras. v.* neíst tóh **B** 10 er **A** sûoche*ndo a. Ras. v.* chendo **B** substantię. **A** 14 SUBSTANTIAE. **B** 17 differentię. **B** 18 éigin *a. Ras.* **B** 21 Fone **A** 22 differentia. *überg.* **A** 23 Ĵro **B** 25 gress*ibi*le. *a. Ras.* **A** 26 (*ebenso* 388,1) differentię **B** 27 Fone **A** démo *überg.* **A** 29 Uelu*t a. Ras.* **B** Uelud **A** 30 p̄dicatur. *rad.* **A** gressilis **A** 388,1 homine. *bis* 5 gressibilis. (4 *Zeilen*) *a. Ras.*. **B**. 3 imo. **B** diffinitio. **A** 6. 7. *in* **B** *rad.* 12 s*í*u *Acc. rad.* **B** 13 substantię. **B** *unten am Rande von S.* 28 *eine Zeile rad.* **B** sie **A** 14 substantia*e*. *a. Ras. v.* s **B** 16 substantię **B** 17 sunt *a. Ras.* **B** 20 SUBSTANTIAE **B** SE& **A** DIFFERENTIAE. **B** 22 differenti*i*s. *überg.* **A** 24 diff*eren*tiis *a. Ras.* **B** 25 uuérdi*n desgl.* **B** 389,2 *dé*mo *desgl.* **B** 6 homine ioh **A** 8 in*di*uiduis *überg.* **A** 10 tiu **A** t*íu éina a. Ras.* **B** 11 substantię **B** 15 Sô *hábit óuh homo a. Ras.* **B** tiu **B** 20 tiu **A** ge*mácha a. Ras.* **B** 23 háb*int ebenf.* **B** 26 uuízîst. *a. Ras.* **A** substantiiis **B** 30 síh **A** 390,1 ITE *a. Ras.* **B** SUBSTANTIAE. ET NON **B** 4 d*ing a. Ras.* **B** 9 bezéichenet. *a. Ras. v.* nt **A** iouuéderis **B** 10 únsp*â*ltîg. *Circumfl. rad.* **B** 16 taz **B** 17 bezeichenint **B** 16 substantię. **B** 23 simplicit **A** simplicit̄ **B** 25 Nihi*l aus* b *rad.* **A** 26 so **B** 28 âne *bis* 31 míte *a. Ras.* **B** uuîolichi. **B** 29 determinant. **B** 30

sézzeNT B 31 úmbesézzeNT . B 31 úmberingiNT B 391,3 bezéichen*it* *a. Ras v.* ent B . Sô neíst A S*î* *a. Ras. v.* o B 5 So B 11 É*niu* *a. Ras.* B 13 nóh A 17 . 29 (*ebenso* 392,1) substantię B 19 aliquid] nihil AB 22 *úr*sprínge *a. Ras.* B 24 unde uérristin . B 25 tîgelônt . A 26 íst B tero B 29 &iā *a. Ras.* B 392,4 láng B 6 so B 8 únmánig*iu* *rad.*, *darüber* ên *geschr.*, mánig *a. Ras.* A . 9 uuíderuuálôn . B 11 guí*sso*tôn *a. Ras.* B 12 úngeuuíssôt*ê*n *Circumfl. rad.* B 14 ne *überg.* A 15 uuíderuuártîgi A uuíderuuartîgi . B 17 Videtur B 18 minnera A mín*ner*a *a. Ras.* B 20 *a sub*stantia . *desgl.* B 22 éin *bis* 23 substantia *a. Ras.* B 23 ánderiu . *bis* hábo . *desgl.* B 26 magis] maius A B 27 danne A 29 se ipso *fehlt* A B 393,2 ímo *bis* 8 ménnisko . *a. Ras.* B 6 ándermo . B gûot *überg.* A 7 ménnisko . B 13 Únde uuárm *a. Ras.* B 14 chálter B uuírdit B 19 . 21 substantię B 19 Mennisko B 23 mín . A 26 ist . B 27 substantiæ A substantiae . B 29 OMNI . A 29 (*ebenso* 394,2 . 4 . 13) substantię B 394,2 táz táz A 6 est . *überg.* A dien A 9 nig*r*um . *überg.* A ęadē A 11 unde B 12 tât A 19 paruus B 20 unde dáranâh B 21 cháld . B *unten auf S.* 290 *steht ausgewischt* a anima mea turbata . anima A 23 tu B sóles A 25 MVTARI . A MUTARI B 26 obponat B 28 Ęadem A *e*adem *a. Ras. v.* o A 29 Uuanda B 30 unde B uuésin . A 395,2 geskíh*e*t . *aus* i *corr.* A 4 íst . *aus* sî *corr.* A 5 so A 8 uuâr*e* *rad.* B 9 so B trî*u*git *a. Ras.* B 12 unde B 12 iz A 13 sunt B 17 ałtrū A 18 unum quid motationem A B 19 *c̄tra*riorū . *a. Ras.* A *S.* 292 *u.* 293 *haben andre Schrift* A 20 *u*uéhselônt . *a. Ras.* B . 21 in A 22 uuórten*iu* *rad* A 23 sacha B 23 únde *bis* 24 uuórteniu . *fehlt* B 25 iz B 28 unde B 29 sih B 32 ęadem . B 396,3 uera . aliquando *fehlt* B 4 . 17 unde B 6 iz . A 11 infáhên A infáhe*n* *a. Ras.* B

zuei *a. Ras.* **B** 12 *von jetzt ab die Capitelüberschriften schwarz, jeder erste Buchst. jedes Capitels und die Figuren roth* **A** 16 Ýbe **A** 18 siu **A** s*í*u *Acc. rad.* **B** neuuéhseloen . **A** 19 nîeht **A** nāmq, **B** 23 álde án síh *fehlt* **B** 24 *mugîn . a. Ras. f.* mug **A** [27 ł . **A** 28 Also **B** 28 álde neíst . *fehlt* **B** 29 *uuir*dit *a. Ras.* **A** nelîd*i*t *unterpunkt., darüber* e **B** [31 mouetur *fehlt* **A B** 397,3 uuíderuuártigô*n* . *a. Ras.* **B** 4 n*î*eht *Circumfl. aus Acut corr.* **A** 7 [*substantia a. Ras,* **A** 10 unum quid **A B** *contrario*rum *a. Ras.* **A** 13 ánanemiga **A** 18 *nach* sint . *ist roth* EXPLICIT . *rad.* **B** 20 Uuío **A** dí*u*tin *Ras eines Acc.* **B** unde **B** 21 substantia **A** 22 termíte **B** S*ú*melîche *Acc. rad.* **A** 23 uuésinne **B** 24 substantia **A** 25 mit **A** Videtur **A** 26 compositum . îeht‖ **B** 31 quasi *a. Ras.* **A** 398,1 nîouuiht . **B** 8 historiis **B** 9 . 10 . unde **B** 10 specie **B** 18 posumus **B** 20 *M*axime *a. Ras.* **A** *die zweite Hälfte der zweiten Spalte von S.* 293 *ist leer* **A** *interpre*tatio . *a. Ras.* **B** 24 legunt*ur* . *rad.* **A** . úbêrhéuen . **A** 26 *von hier ab stets U, nicht V, geschrieben* **A** DIUISIO **A** 27 Quantitatis **A** 28 habint **A** zesámine . **B** 29 súmeliche **A** [únderskéid*in* . *a. Ras.* **B** 399,1 DI*UI*SIO *a. Ras.* **A** 4 posi*t*ionē *aus* c *corr.* **A** 6 únlígendê*n* . *aus* o *corr.* **A** 10 linea superficies **B** 11 tempus **B** 12 únderskeidena **B** zála **B** 31 sih zesámine **B** ter **B** *o*beslíhtî *aus* b *rad.* **A** 14 diu héui . **B** 15 stát . *a. Ras.* **A** stât . **B** 18 téil *a. Ras. v.* zálo **A** 20 zesámine **B** 20 sunt] est **A B** 21 particula . **A B** Á*lso a. Ras.* **A** Also **B** 21 (*zweimal*) 26 . 27 fínuiu . **B** 22 zesám*ene a. Ras.* **B** 25 sunt **A** 26 zesamine **B** 400,14 nebéndit neheîn **A** 15 gemeîne **A** 15 . 24 zesámine . **B** 16 est **A** 18 geméina **B** 19 dîe syllabas *Acc. verwischt* **A** 19 sínt Síe **A** 20 geskéid*in a. Ras.* **B** stât **B** 21 CONTINUIS **A** 25 er **A** *d*ér *a. Ras. v.* t **B** 26 téilis **B** 27 uuínsterin **B** modum

B 28 pars dextera B *die Striche a. Ras.* B *Striche roth, Punkte schwarz* A B , *ebenso auf S.* 401 29 rêiz . *Circumfl. aus Acut corr.* A mítemin . A sint B 401,2 rêizo . A 4 teîl A réizis . B 5 zeîgôn A zeigôn B 6 teîla A reîzes . A réizis . B hálbin . B 8 Tér rêiz A breîti . A 9 rêiz *Acut?* A tu B geteîlen A 10 sélbin B tû *am Zeilenanfang nachgetr.* A 11 quantitate . B 13 superfici*es überg.* B 14 Plane B 15 particulę *fehlt* A B copulantur . *a. Ras. v.* cōm A 16 uuérdin B 17 reîze . A teîl A hábint B 18 &elîchero A geméina *a. Ras.* A 19 rêiz A 20 reîz A 21 *die Abtheilung der Bezeichnungen in der Figur ist links und rechts* kemeine | marcha, *auf dem ersten und zweiten Dritttheil der Diagonale:* kemeine | marcha A 402,1 zuêi . A so B 2 alla dia B tûohis *a. Ras.* A 3 geméinæ A teîlo . A 4 an A scrôtin . *a. Ras.* A 5 sínt *undeutlicher Acc.* A tuôh . A únde uzer B 6 unde B sínt . A durhkánga . B 7 úzer A beuore uuas . B sîhet *über* h *ist ein Circfl. rad.* B plicatus B *der Theilstrich der zweiten Figur ist schwarz, ebenso die zwei innern Striche der dritten Doppelfigur* B Diuisus A 9 hábi*nt durch Punkt darüber und darunter deliert* A tero A iro B 10 rêiz . A 12 dero A 16 alde B tiu B 17 heui . B 19 bló*che* . *a. Ras.* B 403,2 dero stein B d*az Acut rad.* B so B uuîr A 3 uórnahtîgemo B splálte . A die B 4 durhkáng . B éin *a. Ras.* B ane B uuîr A 6 brêitit B díg *a. Ras.* A dí*ch a. Ras.* B 7 níuuin *a. Ras.* A skínet . A 8 Uuío A 9 *super*ficies *a. Ras.* A *k*eméinmér*che? a. Ras.* B iz . *desgl.* 10 uín*dest bis án* hólze . *desgl.* 13 unde die B 16 stráza A 18 gemeiníu . A 20 anmítên A 21 holz . alde B 23 danne B skîne*nt a. Ras.* B terminus . B Duo A 404 Superficies communem termi|num facit A Superficies . communem | terminum facit . B duo ex | uno B . 3 keskihet A

an B 4 uérním A uvóla . A t*íu* *Acc. rad.* A teílint . B 5 téilint B 6 uérnim *a. Ras.* A Ube B 7 uvîchen A 8 íro énin téil . B 9 skinet îo B 11 h*ú*fo A *Acut zu Circumfl. corr.* B alde B íro uuágôt B 13 turh B 405,1 síu B únde íro quantitates *doppelt, das erste durch Zeichen getilgt* A 2 unde B 4 copulatur B preteritum B Táz kágenuuérta B 5 háftet zu A démo feruárenên B 6 keméine A iro B 7 anauáng B 8 S*tát* *a. Ras.* A háftentôn . B 10 optine*n*t . *durch Punkt darüber und darunter getilgt* A 11 *nach* stát . *ist* fóne díu pehábit éina stát . *durchstrichen* . B pehábint A 12 oúh *a. Ras.* B particulę . A 14 gemêinero B Érgo A 15 obtinent . A 19 dero B 20 târ *a. Ras.* B 21 zesamine B 23 gemein*ero* *a. Ras.* B márchô . B uuérdint B 24 márchô . B Álso B dáz A ein B 20 díe A dîe uuénde *Circfl. rad.* B sínt *a. Ras.* B so B tie B 27 déro A díe A 28 haftênt . B tíe A 29 diu B séhsiu A 31 Vuéliu A T*áz* A *Acc. rad.* B obe . B zéseuun . A 406,4 QUAE B 5 HABENTIUM A 6 Fér*nim áber a. Ras.* A Férním A 7 in B 8 in zuéi . B 9 in B Alia A B consta*n*t ex partic*u*lis *a. Ras.* B const*ant* *a. Ras.* A 11 alia A B Sumelîche B 12 pestânt . B 13 su*m*elîche *a. Ras.* A 14 *q*uidem *a. Ras.* A B 17 keorto . keorto . keorto . B 19 únde A unum quid . A B 20 Unde B 21 vuâr A téile*n* *rad.* B 23 Ýnde A uuéle B 24 álso A 25 Similiter *bis* 26 positionem . *ist unten auf S.* 48; 26 Tíu *bis* 28 gesîto . *unten auf S.* 49 *nachgetr.* B 26 plani . A quandam *a. Ras.* A 27 dero B eteuuâr . 407,1 unum quid A B zéigon A 2 îogelîhiz A uuâr : îogelîchez *Ras.; von* b ? B copulantur A B se *fehlt* A B liget . B 3 ánderíu : : *a. Ras.*, *darnach* 2 *Buchst. rad.* B 4 stôzen . B *tûont* | tûont *rad.* A *in der Figur ist immer* keor|to *abgetheilt* ; kesi|to *an* 1 . 2 . 3 . 4 . 7 ., ke|sito *an* 5.

u. 6. *Stelle* A 6 solid*itatis* *a. Ras.* B q̊q , *a. Ras.* B 7 ostendentur . A zeigôn . A 8 dero B héui A dero A Tiu A 9 tiu hôi B Diu B 10 quíssiu A stát B 11 dero díc-chî . A té*r*o *Acc. rad.* B 12 érd*o* . *a. Ras.* B Ýnde A ánderen? B 13 ándérmo A *ausserhalb der Figur links steht von unten nach oben:* ein obe an-dermo ein obe andermo A 408,2 déro A zéigonne . A quuíssen A 3 daz A íst . *a. Ras.* A dés A déro A 4 bér-gis . A 5 búrg A 6 ligent siu B ein anderen? A geórto A 7 fingeris . B 9 hóubet B tûot A *vor* hálse . *Ras.* A *der Cod.* A *ist falsch gebunden; die Forts. v. S.* 298 *steht auf S.* 303*; S.* 299 *ff. schliessen sich an* 332 . 10 quíss*in* *überg. über verwischtem* e A 11 sî . an A téile *bis* nóh *auf Ras.* B 13 alde B fóre B after . B 14 óster hálb A nórdenân B 15 quissen B 16 ABENTIBUS B 19 h*á*beant . *Acc. rad.* A 21 téilin B dero A zál*o* . *corr. aus* a A 22 ne*uu*\| uuéder *rad.* A 23 georto . B 24 lígên*t* *rad* A zese*uûn* *a. Ras.* B ze *fehlt* B 25 îener A háfeên A háfte*ê*n . *a. Ras.* B 26 e*e* *Haken darunter eingekratzt, so dass es* ę *wird, darüber Ras.* B 27 nehábint A 28 díu B 409,1 stíllô B negestânt A 2 *n*û *a. Ras.* B 3 unde B ist . B 8 chédin . A sus B 9 uérte *sin*\|SÍNT? *rad.* A Unde A 11 chédin A *é*telîcha *Acut aus Circfl. corr.* A órdinhaftîgi A uuésen*t* *rad.* A 13 des B 14 er B 15 So B tu B chédin A dáz A 16 pivs B 17. 21 ist B 19 quendam *a. Ras.* A 21 nehéina . *Sed* \| Sed *rad.* A 22 eius . A 24 dictum . est . A 26 máht A 27 kesprochen A 30 téilô . A síu *a. Ras.* B neuuerênt . A 410,4 ist B aleuuâr . B 5 téil*en* . *unter-punkt., darüber* i *geschr.* B 6 sumelîche B unlígendên . A 7 PROPRIĘ B 8 Proprie B h*ę* *a. Ras.* A solę B 9 *f*úrenómis *a. Ras. v.* u A 11 ánder*ên* *ca*thegoriis *a. Ras.* B *cathegoriis* *mí*chelíu *desgl.* A . lúzeliu A hêizint . B 12

héizint **B** síbenen **B** 14 namen . **B** ánderen **A** 15 díngin . **B** eîgin . **A** 16 gehéizên . **B** 18 uuîr **A** ôuh **A** díngin . **B** 19 *quan*|quantitates *rad.* **A** 20 uuír **A** chéden **B** 22. 24 Unde **B** 22 uuîr **A** uuir **B** 23 chédên . **B** uuán **B** 24 múltus . **A** 25 chéd*ê*n *a. Ras.* **A** lán*gêr* *a. Ras.* **B** lôuft . **A** 26 *i*st . *a. Ras.* **A** 29 actio **A** annuam **B** 411,1 mo **A** Álso **A** ter **A** 2 lángsami **B** dés **A** zeîgot . **A** 3 uué*r*h *überg.* **A** *Acut rad.* **B** sô *fehlt* **B** 5 ságend*e* . *aus* o *corr.* **A** 6 dáz **A** 10 se . **B** 11 heize*n*t *durch Punkte darüber und darunter deliert* **A** 12 síe **B** d*ú*rh *schwacher Acc.* **A** 14 námin . **B** *adiectiua nîe*ht *a. Ras.* **A** 17 Álso **A** an **B** 18 quantitibus **B** *quanti*tatibus *a. Ras.* , ta *am Zeilenanfang nachgetr.* **A** 18 *ú*nde actiones . *a. Ras.* **A** 19 chédin . **A** daz **B** 20 *nach* quantitas *Ras.* **B** 21 aluuâr . **B** 22 úngeskéidin **B** heizin **B** sín **A** 24 áfter **B** 25 ist **B** ac*t*io . *aus* c *corr.* **B** passio **B** 26 pédíu **A** ist **B** 27 eîgîn **A** éigin **B** actio . **B** 30 Únde **A** 412,2 delæctatio . **A** 3 *gezá*ltên *a. Ras.* **A** . 4 magnę **B** paruę . **B** multę **B** breues **B** breuęs . **A** 7 REQUIRITUR **A** 9 lírne **A** pechénne **A** 11 uuíderuuártigis **B** 12 geuuíssôten síbenin . **B** 13 tricubito **B** 14 superficiei **A** 15 zuéio élne méze **B** 16 uuíd*er*uuártîgis *a. Ras.* **B** 19 . ł . **A** 20 paruo **A** 21 unde **B** uuídaruu*á*rtîg . *Acut aus Circfl. corr.* **A** 22 aliq*ui*d *corr. aus* aliq*uo*d **B** 25 . (*ebenso* 413,28) aliquid *ebenf.* nehéizit **B** 26 zu **B** 27 dicitur **A** ma*g*num . *aus Corr.* **B** 413,1 hoc *a. Ras.* **B** 2 vero . **A** 3 luzzelêr **A** 4 án : derên *Ras. eines hohen Buchst.* **A** 5 eorum *a. Ras.* **A** 6 sie **B** 7 paruum . **A** 8 paruus **B** 9 diceretur **A** míchel . **A** 10 uu*úrt*în . *a. Ras.* **B** 11 kehéizin **B** lúzelêr . **A** micheliz . **A** 13 chédîn **A** 14 in dero **A** 15 danne **A** 17 sîn*t* *rad.* **A** 18 in **B** únmanige **B** 19 Lóse *nóh mer* . *a. Ras., über* mer *Spur eines alten Acut* **A** mer *fehlt* **B** Bicubitum **B** 21 uero **B** 22 aliquid . *s. oben* 23 spectat

a. Ras. **A** 25 daz **B** getân*a* . *rad.* **B** geuuis **A** 27 dánne? : S *rad.* **A** danne? **B** bezéichenit **A** 28 *f*óne *a. Ras. v.* o **A** 29 án ánder séhent . **B** 30 fernômen . **A** fernómin . **B** 414, 1 UIDERI **B** 7 al*t*erius *darüber wagerechter Strich rad.* **B** 9 férnémen **A** fern*ém*in *a. Ras.* **B** nechêr iz unde **B** 10 ze éinemo **B** 12 *die Ueberschrift* PROPOSITIO (*in* **B** *a. Ras.*) nach Amplius . (Amplivs . **B**) autem (*a. Ras. in* **B**) **A B** 13 autem *fehlt* **B** 15 sî*n a. Ras.* **B** 16 sélb*e*mo *aus* o *corr.* **A** 17 . uuíd*er*uuártîg . *a. Ras.* **B** 18 ASSUMPTIO . **B** 19 paru*o unterpunkt.*, v̄ *darüber geschr.* **B** esse **A** 21 aliquid **A** 23 tíng íst míchel *a. Ras.* **A** 415, 2 magnum **B** 3 geskíhet **B** 3 sîn*t rad.* **A** 5 zuei **A** zuei *a. Ras.* **B** 8 sîn . **A** 9 uuírdit **B** *Ras. nach* trâge **A** 10 contrariorum *a. Ras.* **B** 12 Álso **A** Si **B** trágin **B** 13 nioman **B** 14 uuîz **B** 18 nîomer **B** negeskîhet **A** 19 ITEM . **A** PRO*PO*SITIO . *a. Ras.* **A** 23 uuíderuuartîg . **A** béidiu . **B** 416,1 ASSUPTIO . **B** 3 uuíd*ir aus* e *corr.* **B** 7 Pédíu **A** 8 luzzel . **B** 11 dánne nebabit **A** 12 uuí|uuárten . **B** 15 quantitatis **A** 16 ist **A** 18 phylosophi . **B** 19 mun*di s*it *a. Ras.* **B** 20 uuísegérnen **A** uuîsegérnin **B** uuíder*uuártîg a. Ras.* **A** daz **B** ist . **B** 21 témo daz **B** ist . **B** 22 mít*te*mo *a. Ras.* **B** 23 sie **B** ist **B** 24 liget . **B** uuérélte . **A** uuérlte . **B** suéibotôt . **A** aliorum . **A** 417,3 distant **B** 4 Tí*u s*íh *a. Ras.* **B** 5 skéidint . **B** chómin **B** mûotir . **B** 6 uuîz **B** mûotir . **B** 7 héizint **B** 8 súrsum **A** sîniu *Circfl. verwischt* **A** 10 in **A** 18 uuérdin **B** 19 maius **A** 20 ist . **B** 21 dánne dáz **A** Vuîo **A** 22 anderiz ? **A** 23 neuínd*ist a. Ras.* **B** mêr **B** 25 mensur*a* . *wagerechter Strich darüber rad.* **B** 26 zál*a* . *aus* o *corr.* **B** 27 nîoman **A** 28 tria quam **B** 29 N*ec a. Ras.* **A** 418,1 zît *a. Ras.* **B** ándir . **A** 2 s*ep*tem *a. Ras.* **B** 3 síbenin **B** 4 *suscip*it *a. Ras.* **A** 10 homine **B** 11 PRO*P*RIUM . *aus* R *rad.* **A** SOLI . **A** 13 est **A** 15 dáz **A** táz *a. Ras.* **B**

ébinmíchel **B** 16 únébin*mí*chel . *a. Ras.* **B** 16 Singul*e* *unterpunkt., darüber* v̄ *geschr.* **A** 18 inquale . **A** îogelicho *a. Ras.* **B** 19 ébinmichel . **A** ébenmíchel . **B** únébinmíchel . **A** Vt **A** 20 inequale . **B** 21 inequale . **A** ébinmíchel . **B** 22 únébinmíchel **B** zála unde **B** 23 dicimus **B** ébinhéuîg . **B** 24 ébinmánig . **B** is íst **A** ísist **B** 28 dî*e* *aus schlechtem* e *gebessert* **B** 29 vero **A** quæ **B** 30 uideatur **A** ęquale **B** inequale **B** dici . Ánderên **A** 419,1 quántitates **A** nesint . **B** 2 bore **A** uuéig*i*ro . *aus* e *corr.* **B** i. nesól **A** 4 ęquale **B** 5 in*ęquale* *a. Ras.* **A** Qual*it*ates . *desgl.* 6 affectio . **A** unde **B** héizint **A** similes **B** 7 est *überg.* **A** 8 inęquale*s* *rad.* **A** 9 kemâze **B** 10 EXPLICIT **A** 11 kedíutit **B** 12 ríga . **A** unde stríh **B** dúrhgáng . **B** heîzit **A** 15 ólangiz . **B** 16 álegánzi*z* . *a. Ras.* **A** únholiz . **B** 17 est **B** *die Zeichnungen roth* **A B**, *ebenso die Schrift dazu* **B** , *die Schrift fehlt* **A** 20 Cuius **B** sunt **A** *tetra*gonum . *a. Ras.* **B** 21 pentagonum **B** *et dein*ceps *a. Ras.* **B** 420,2 trianguli sunt . species **A** rect*um* . *a. Ras.* **B** 3 hunc *a. Ras.* **B** *Zeichnungen wie die vorigen* **A B** Quę **B** 7 *In* **A** *ist noch eine Halbkugel neben den Cubus gezeichnet, in* **B** *ist sie nebst zwei Reihen rother Schrift rad.* 11 habet **B** 13 hu*n*c *a. Ras.* **B** 14 sunt . *der Punkt rad.* **B** 421,2 sp*a*cium *a. Ras.* **B** in*iti*o mundi *a. Ras.* **A** 5 preteritum **A** 6 In **A B** aristotilis **A** 8 etates . **B** 9 dies **B** 11 annum **B** 14 dinosc*itur* . *a. Ras.* **A** 15 keràd **B** únkerád . **A** 16 inparis **B** 17 arithmethica **A** 19 Enuntia*tiu*a *a. Ras.* **B** Impe*a*ratiua . *durch Punkte darüber und darunter getilgt* **A** 21 species **B** 22 affirmatio **B** *Nach* negatio . *in* **A** *Raum v.* 8 *Zeilen* 23 ALIQUID **B** 25 vero **A** 27 *éte*uuíu *a. Ras.* **B** unde **B** 28 heizint . **B** 29 uuérdint . **A** uu*ér*dent . *a. Ras.* **B** e*in*emo *a. Ras.* **B** 422,1 daz **B** mêrôra **A** 2 merôra **B** 3 éini*s* *aus* e *corr.* **B** 5. 7 zuíualt **A** 6 éinis **B** zuîualt . **A** 7. 8 éteuues **A** 8 z*i*uuált . *a. Ras.* **B** 9 (*zweimal*) que-

cunque **B** 10 múg*in* *a. Ras.* **B** 11 uernómin uuérdin . **B** 12 gespróchin **B** 14 áliorum **A** ł . **A** 15 súmelichíu séhint **A** 16 vt **A** simpli*ci* . *rad.* **B** 18 dici*tur* *a. Ras.* **A** 19 accusa*tiuo* *desgl.* neséhint siu . **B** Uuéli*h* *aus* z *rad.* **B** 20 i. *überg.* **B** 22 *ma*gnum *a. Ras. f.* mg **A** 23 réhtiu **A** Târmítte **B** 26 simplum **B** 28 genitius *überg.* **B** 29 re*s* *a. Ras. v.* us **B** 30 item . **B** rei . **A** 423,1 úngelîchin **B** 2 nominatiui **B** 3 genitiuū*m* *rad.* **A** ább*i*r *aus* e *corr.* **B** díe **A** 4 nominatiui sensibilis . **A** 5 éiscont **B** 8 uuîr teutones **A** chédin **B** dés hérren **A** 9 scálhc . *a. Ras.* **B** dés fátir **A** 10 Ábir **B** nîht **A** 11 oppos*iti* . *a. Ras.* **B** 12 zuíualt hálblîchis . er **A** 13 hálblih . **B** gágin **B** 14 sensu **A** 15 nesínt opposita nomina *a. Ras.* **B** nomin*a* *aus* e *corr.* **A** fúndin . **B** . 16 spréche . *der Punkt auf Ras. v.* n **A** d*óh* *a. Ras.* **A** dóh . fernémln an in **B** 17 ih **B** férstân **A** ferstâ*n* *a. Ras.* **B** 18 tingi*n*s . *rad.* **B** múgin **B** uuízin . **B** férstantnísseda **A** 19 férstân **A** . ferstâ*n* *a. Ras.* **B** mág álso **B** chédên **B** 20 que **B** 21 gágene **B** uuán*nan* *a. Ras.* **A** 22 taz? mit **B** uuí*o* *unterpunkt., darüber* v *geschr.* **A** 23 res **B** 24 Uuízinthéit ist **B** 25 uuízin (*zweimal*) **B** 26 uuízenthéite *Seqvitur* . *roth* **A** 28 Aduero **A** **B** hęc **B** habitus **A** 424,2 únfestiu . **B** 4 álliu **B** 8 éteuues **A** zúht **B** 9 hábamáhtîgis tíngis . **B** hab*e*máhtîga *a. Ras.* **B** 11 res **B** 12 Táz **A** zúhtiga **A** zúhtîga . **B** 13 est **A** 14 disciplinatum . *disciplina* disciplinatum est . *unter der Zeile nachgetr.* **B** 15 gesázta **A** Vt **A** 16 positio *fehlt* **B** ést . **A** 18 dîen *a. Ras.* **B** *tûo*t *desgl.* **A** 19 Ánahéfteda **B** Táz **A** 20 ánage*háfta* . *a. Ras.* **B** 21 affectus **B** 22 autem affectu . ł . **A** 23 lérit . **A** 24 Ábir **B** *partici*pia *a. Ras.* **A** *unten auf der Seite steht verwischt* anima ; *von S.* 311 *ab beginnt andere Schrift* **A** 25 constructionem . **B** Uuîr **A** 28 múgin chédin . dara **B** *chéd*en *a. Ras.* **A** beskériter . **B** darazû

B 29 (*zweimal*) gramátiche A beskéritêr . B 30 keháftêr . A sâr *a. Ras.* B uuéhsel . B 31 uuîr A 32 f*ó*ne *aus* e *corr.* A beĩdên *Circfl. aus Acut corr.* A chédin . B 425,1 éteuuaz A 2 uuá*rm*|rmdêr . *rad.* A 2 sâmo A B 3 *su*árzentêr . *a. Ras. v.* sa A étéuuaz A 4 suarzêr B sâmo A B *suárz*têr . *a. Ras.* B suârztêr . A 5 quęcunque A 6 quo*m*odo *a. Ras. v.* d A libet . Aliter B 8 eteuuîo se*hen*|hent *rad.* A 11 gágin B 12 ad *fehlt* B 14 getâni*u* *a. Ras.* B 17 accubitvs B sessio B 18 quedam B Táz B 19 Álso B 21 bîetúnga . B kestélleda B 23 siu A 25 tiu A chédent A chédint . B 27 múgin B chédin B des B 28 stântin . B stânto . íst B 29 légir B lígentis B sízentis . B 30 *gá*gene . *a. Ras.* A gágane . B lîgendêr . A lígendêr B 31 autem B stare B 426,2 dictę . B 3 siu uerba sínt A 4 Tánne B siu A 5 áber *fehlt* B 6 bezéichen*int* . *überg.* A bezéichen*in*t . *a. Ras.* B situm B 7 QUERERE A 9 contrarieta*tis* *rad.* B 12 uuíderuu*ár*tîg *a. Ras.* B íst A 14 únchunnôn . *aus* u *corr.* B 15 contra*rie*tas . *a. Ras.* B iz *desgl.* gemêine . A 17 ull*i* *aus* u *rad.* B Zuíualtemo únde dríualtemo . A anderen B 18 nîeht *a. Ras.* A 19 ET DE MINUS B 20 Videtur A B 21 óuh *fehlt* A uuáhsen B 23 inequale B 25 aliqu*id* *aus* u *corr.* B 26 (*zweimal*) inęquale B 27 sint . B 427,2 in B 4 zíuuáltera B únzíuualtera B 5 sólchês B 11 maius minore B 12 alii*s* . *a. Ras. v.* u A Áliu A 13 dîen A űbe A 14 álso B ge*n*ámdên *a. Ras.* B 16 míssehillet B 17 casus . B 20 sen*su* *s*ensatum . *a. Ras.* B u*ó*re *desgl.* B sêhent A 22 casus A 21 f*ó*re *darüber* v *geschr.* B 26 i. non potest conuerti . *unten am Rande nachgetr.* B 28 conuenienter ad quod de B 428,1 prędicetur . B Rela*t*iuum *aus* l *rad.* A 2 iz A 3 assign*at* . *a. Ras.* B 3 der B 4 únscultîgen . A 5 umbe B 6 conuertitur B si*t* *überg.* B 8 fétachis B 9 assig*n*atum *a. Ras. v.* g A 10 zechédenne

fétah B 11 fógalis . B er ánderis nesî B 12 uógalis . B 13 uéttah A 14 uuírdit . B tárazûô A daz fogal B 15 tara B 16 daz B geuéttachôtêr A ist . B 19 fogeles . B fetâcha B 20 Quare B 21 *von* et *ab andre H.?* A 22 gespr*o*|chen *rad.* A 23 Alai alati A et | &alatum A 24 geuéttachôtis . B 25 daz B geu*ét*tachôta *a. Ras.* B uéttache A 27 FIGENDI B fi*n*gere *überg.* B 29 positvm A 30 daz B 429,1 namen B 28 zefíndenne . A 2 vúnden A kelímflicho A 3 *Von* Ut *ab wechselt die Schrift; vor* U *Ras. v.* U A 5 ist B N*e*q, *a. Ras.* B 7 íst . *a. Ras.* B 8 daz B ruoder B s*o* *a. Ras.* B 9 sámi*n*t *überg.* A 10 cnûegiu . B m*it* *a. Ras.* B 11 Qu*a*re *aus* o *corr.* B 14 rûoderskef . B scáltséf . A 15 forte conuenientior B quodammoda B 18 sô A 20 ímo B 20 fúndenêr A 21 gât A 22 uuírdit . A 24 ge*r*rûoderôt . *rad.* B fóne A 26 capud A 28 keuuáll& A hoûb& . tes hóub&-áhten . A 29 so B 30 animal est . B 31 iz nehabit B hóu*b&* . *a. Ras.* B 32 dero nôte B ist . B 430,1 animalia B cnûegíu houbetlôsiu . B 5 ih A 6 namen . B fóre ge-skáffen A 8 geskáffen uuérdent A 9 fóne dien A zu A 14 assign*entur* . *a. Ras.* B 15 Álliu B 16 gágenchértên . B siu A 18 quod] aliud A B 19 ándermo B demo A 20 siu A 21 PRĘDICATIONIS . B PREDICATIONIS A 24 dicuntur B 26 assi*g*netur . *a. Ras.* B 27 Férním A daz B nehéin . B 431,1 mí*t*te gaêndên . *durch Punkt darunter getilgt* A míte gâenden B 6 er A 7 unde B er A geságet A 9 Sô A 10 unde bipes . B 11 nehéin*e*mo *a. Ras.* B 12 be*uue*|uuéndet *rad.* A er *fehlt* B 13 sî . *a. Ras. v.* íst . A mag B remus B zîuuelî-gerin B 14 *sint hábin co*nuersionem . *a. Ras.* B siu B 15 gægátên . *aus* e *corr.* A 16 erit *fehlt* A 16 Sólih assignatio . A 17 pédíu A 18 *R*EQUIRENDA *a. Ras.* A 20 Amplius A dicitur A 22 késpróchena . dára gespróchen . uuírdet B gezeichénit . B 24 pereuntibvs B tíen A t*îe*n *rad. aus* e

B 25 uertîlîgôtên . **B** 26 vnuertîligôtemo **B** 29 tiu **B** 30 Alsô **B** 432,1 omnibvs **B** 3 Vt **A** bipedem . *Strich darüber rad.* **B** 4 Alsô **B** imo **A** 5 ménnisken **B** gelírnîgen **A** 6 semper *überg.* **A** 7 Nebestâ*nde seruo ni*êht *a. Ras.* **A** nieht **B** dominus **B** 9 id **A** 10 uuirdet . **A** 11 íst **A** 13 eina . **B** 15 nehábit **A** 16 Álso **A** 17 seruvs **A** 18 unde **B** 24 neís*t* . *a. Ras.* **B** tarmíte neist . **B** 25 féret **A** 27 taz **B** nîomer **B** 30 tes **B** 32 uuerden . **A** 433,3 uúndener . **B** 4 siet . **B** iz *aus* h *corr.* **B** lîe*ht* . *a. Ras.* **B** Ýbe **A** daz **B** sol **B** 5 *sic red*dantur . *a. Ras.* **B** manifest*um desgl.* **B** 7 daz . **B** siu **B** vmbe . **B** 8 RELATIUA . **A** 9 Uidetur **A B** 10 gélîh **A** 10. 14 sáment **A** 10 sîn . *a. Ras.* **A** 12 uuâr . **A** . állen **B** duplum **B** 13 . Zuíualt unde **B** 15 táz **B** 17 *ó*uh *aus* u *corr.* **A** 18 S*íu a. Ras.* **B** 21 Ýbe **B** 22 *das zweite* éniz *fehlt* **A** 24 uerít **B** iz . **A** 25 SCIENTIA . **A** 26 uerum uidetur . **B** 27 gelîh **B** 28 álliu **A** sám*e*nt *aus* i *corr.* **B** naturlîcho . **A** natûrlicho . **B** 434,1 scientia . **B** Êr . **B** 2 tanne **B** prius *fehlt* **A B** 4 uuórtênên **A** méist*i*gên . *aus* e *rad.* **B** uuúrtin **B** 5 uuârin **B** álliu **A** méistigiu . **A** 6 antchúnde . **A** Ártes **B** 7 mágtî . **A** mán **B** sie **A** 9 scientia **A** alde **B** 10 té*mo*|mo . *rad.* **A** 11 chame . **A** der **A** 12 dár*a*míte *rad.* **A** er sîa **A** 13 sî aber **B** er **B** 14 er is **A** zíuuelôt . **B** er sía **B** 15 so **B** 17 Tára ána **A** 18 síu nîeht **A** 19 scientia túrh **B** 21 *scientia* Scientia *a. Ras.* **A** 22 Ube **B** nóh . *der Punkt rad.* **B** 23 Ube **A** 24 Uelut]Ut si **A B** 25 scibil*i*s *aus* e *rad.* **B** ipsa] illud **A B** 26 est . *a. Ras.* **A** 27 c*h*únne *a. Ras. v.* c; c *später vorgesetzt* **B** 28 unde **B** si **A** aristotiles **B** 29 geometrci **A** 30 uuío **A** mán **B** 31 Síd **B** funden . **B** Uuêr **A** iz **A** 435,3 máchon **B** 4 circulus **B** 5 uzer **B** *die Figur ist angefangen, aber wieder ausrad.* **A** 8 Amplivs **A** 9 conti*n*git . *überg.* **A** 11 zegángen **B** 12 alsô **B** figure . **B** 14 e*t a. Ras.* **B** 15 sunt

A sô íst *aus* z *rad.* B 16 umbe B enim B 436,2 uérstántnísseda . A 5 dér man uérstân A sehéndo . A crîfendo . smechendo . se B 6 siu B 7 sensus . A . zegangene . B nezéigéngent A 8 uuârin sens*us* *a. Ras.* B 9 tanne? A Sensvs B 11 est . A 13 corpus . s. : |*illorum a. Ras. v.* nim; *Ras. v.* a A i. corporalia . *überg.* B só B 14 zalo stant . B . i . corporalium . *fehlt* B 19 gesíunlichîu B sé*l*biu gésíht . *überg.* A 20 dia A 21 taz? B 22 *u*ero *darüber ein* o *rad.* A 25 kesiht . B gesíhtîgiu . A infúndelîchíu . A 26 uuármiu A uuârmíu B sint . B 27 álliu A 29 sensvs . B Táz A 30 sámet A 437,1 huiusmodi B 3 omnino B 4 álterin A animal B 7 pla*to*nicus *überg.* A tér . B 8 imo B chî*t* *a. Ras.* A 9 uuas? B iz *fehlt* B 10 uuío A daz A uuirdet? B 11 uuâ*rin*|rin . *rad.* A ánderiu A 12 uuârin A 13 Fone A Fóne *Acut aus Circfl. rad.* B 14 álliu A 19 contingat . B secundum *a. Ras.* A 20 urágênne B 22 deh*ein*eró *aus* m *corr.* B 23 An A 24 substantiis . A ís*t* *aus* z *rad.* B 25 totę B 26 mítallo . A mitállo . B teil . B neséhent *fehlt* A neséh*ent* *a. Ras.* B 29 relatiue B *possessi*ue . *a. Ras.* A 438,1 ali*qu*i *a. Ras.* B 5 an teile . B 6 quedam B 7 manvs . B 8 éin B éte*u*ues *davor Ras.* B 9. 10 (*zweimal*) capud . A 11 éin*es* *rad.* A éin B 12 hóubit B 13 species . A speciebvs . B 14 pluribvs . B an mánigên . A 15 selben . B Vt A 18 nîehtis B 19 iz A huivs modi B 21 neist B 23 partibus . A iz B 25 hóubet B 26 andere A lide . B 28 pédiu B siu B tien B 439,2 Si g (i über g) eo|rūquę (sufficienter *fehlt*) A 4 gétân A 5 difficile A 6 alde B únmahtlîh A uérságenne . A 10 *ipsum a. Ras.* B 11 gnûegta *ze*chédenne . *desgl.* B 12 siu B 16 éteuuív . A 17 a*l*iquid *aus* d *rad.* A B 17 uuírdet *fehlt* A 18 diffinitio A 20 álta platonis *fehlt*, A spráh B 25 néist B 26 uuésen B siu B sint siu? B Jro B 27 *t*ia *a. Ras.* A in nîeht B 28 mít *a.*

Ras. A 30 alsô B *cat*onis *a. Ras.* A tûo*t* . *a. Ras.* B 31 i. bene A 440,1 mêr B uuirdet . B 2 *rela*tio . *a. Ras.* A 3 haba . B 6 PROPRIO B *P*ER *a. Ras.* A 9 Uuannan? B hábint B 10 ínfáhet A démo B 11 óffen . B 12 scie*t* . *a. Ras.* A quid A 13 dáz B 15 aliquit . B 16 uérmíssist A 18 tíen B u*u*ésen . *aus* e *corr.* B 20 haben zu etéuuíu . B Tánnan A 21 béid*í*u *Acut aus Circfl. corr.* B enim *a. Ras.* B 22 iômán B dáz B 23 uocem*!* quia B 25 habet *a. Ras.* B aliquod . A 26 íst *fehlt* A 28 er B *á*nder . *a. Ras.* B 29 iz A síh] íst . B éteuuio A 441,1 Ýbe A er B 3 sciturus est *fehlt* A B 7 díen B nouit . B 9 ter A duplum guísso bechénnet . táz binarii A 11 diffini*tiuo*rum *a. Ras. v.* torū A er A 13 *nouit . Sô ne*uuéiz *a. Ras.* A 14 sî A 16 est . A *nach o*úh *Ras.* A 17 bézéro B uuéíz B er . A bézéro B 18 bézero B Álso A mán B æneam B 20 hęc B dien A 21 indiuiduis . B iz A 25 táz den nebéchénnet . A té*s a. Ras.* B pézero B 27 danne B *uu*ízenthéit . *a. Ras.* A 442,1 demo A sîd . B kezéigô*n a. Ras.* A 2 contigit . B 4 est quia B nouerit . B 6 dív B mán B dáz B 7 daz A táz B 9 singula B 11 hánt . alde A 12 (*zweimal*) mán B siu síhet B 13 dén B 14 dicantur A 16 caput ł . A scire] dicere A B 17 mán B n*é*uuéiz . *Acc. rad.* B 'uué*s a. Ras.* B 18 hóub*e*t *aus* i *corr.* B diu A dés B 19 nesihet . B Quarê B hęc B P*é*díu *Acc. rad.* B 20 membra A 21 substatiarum . A Uuârin A . 23 éteuues A 26 Sî*d aus* nt *rad.* B 27 *m*êr *a. Ras. v.* me A 29 diu B únánasí*h*tîgen *aus* s *rad.* B 443,3. Fórtasse A 5 Íz B Ih A sus B 7 Du*bitare autem de sin*gulis . *a. Ras.* A 8 dár ána A B zûiuelôt . B 9 chúmit iz A guisheite . B 13 magnum . A paruum B 16 enim *a. Ras.* B 17 ea . v . species A 19 superparcies . multiplex A 21 conprehendunt B dicendę B 26 *refert*ur *a. Ras.* A 27 sesquitertius . A sesquiquartu*s rad. aus* m

B 444,1 uocubulis . *a. Ras. v.* uocabilisilis . A 2 modis . *a. Ras.* B 3 maior A 5 Per ad positionem A 6 paru*u*m . *darüber wager. Strich rad.* B 7 comparamus . B 8 paruitatem B 13 quartus A quintus A 14 ł coniugati . ł A speciem *aus* s *rad.* B speci*em* *fa*ciunt *a. Ras.* A 16 ł . A 20 procae B 21 *amico* . *a. Ras.* A 22 uicinvs B 23 proximvs B *pro*ximo *a. Ras.* A 24 conlactanus A 25 conlactane*i* . *a. Ras. v.* o; coetaneus *fehlt* A coheres *co*heredis . *a. Ras.* A coeredis . B 27 concordium B 27 amicit*i*a *a. Ras.* A 31 affini*t*as *a. Ras.* B 32 ł . A 445,6 quoque . ł . A 9 dissonvs B 10 inpar inpari . A 11 inequali . B 14 obuii B 16 aduersorum . B 18 dissonorum . *a. Ras.* A inimiticia . A 19 disparitas disparium . *fehlt* B 20 disiunct*o*rum . *a. Ras. v.* a B 21 *dist*inctorum . *a. Ras.* A 23 puncnantium . A 24 prelium A 26 huivsmodi B 28 est . B 30 *die Absätze hier und auf den beiden folgenden Seiten sind nicht in* B 30 nomina . et officiorum A 31 primâs . A 32 principatvs . B ips*i* *aus* ū *rad.* A 446,1 ł . A 2 2 suffectvs . B 3 consulatvs . B 5 prepositvs B discipulvs . B imperium et imperator . *durch Zeichen umgest.* A 8 tribunatvs . B dicta*tor*¦tura . *rad.* A dic*ta*tura *überg.* A 10 : ita *Ras. v.* s B 11 : quę *Ras. v.* s B 13 nostri A *n*ostri . *aus* s *rad.* B 15 diuini uel B 16 seruus A seruvs . B 17 significat A 18 Hęc B 22 Ut · *Punkt rad.* B diligo illum . *fehlt* B colo illum . diligo illum . capio B 26 *das letzte* rem *fehlt* A 32 potivs B 447,1 laudabilis laus *durch Zeichen umgest.* A 3 sęsura A cęse B ho*no*rabilis *überg.* A 5 permisse B 6 regimen . ł . A 8 recordate B suscepte B 9 inuent*i*o *aus* e *rad.* B inuente A 10 rela*t*iuam *a. Ras.* A 14 *g*audeo *aus* to *corr.* B 15 doleo *a. Ras. v.* o B 16 orior . *a. Ras.* A Intra*n*sitiua *überg.* A 17 . 18 . ł . A 17 . 18 est B 19 fri*g*idi . *aus* d *rad.* B 26

calidvs . B lang*u*idus . *überg.* A 30 prędicamento . B 32 ipse . A 448,1 suum B 2 pręscianus B 3 Jnfinita B Infinitiua sunt . A 6 terni . *a. Ras.* A 7 quędam . B 8 sunt *bis alt*eruter . *a. Ras.* B 9 *vor* alterutris *ist* s̄ *rad.* A 15 duo . ł . A 20 qualis . alicui A 21 quantvs B 23 non] si B 27 dicamvs . B 27 ęneędę . *zu* a *corr.* A 28 eneades B enee . B 28 pater *ad* athlas *rad.* B at*h*las *überg.* A 30 modum A 449,2 INCIPIT . B QUALI B ET Q*VAL*ITATE *rad. aus* UANT B ET QUANTITATE; A 4 dic*imur* . *a. Ras.* B *héizo nachgetr.*, *weil das rothe* Q *v. Z.* 3 *über das ursprüngliche, nun radirte* héi *hinweggegangen war* B íh B gehéizin B 5 uuérd*en* *aus* i *corr.* B Jn A lingua B 7 héizit B 8 heizit B 10 mánigfalte . B Ét *Acc. v. andrer H.* B 12 dicuntur . A B s*l*áhta *a. Ras. v.* a B héizit B *ióh pe*skérida . *a. Ras. v.* únde A 17 dánna B 17 scientię uel B 18 chúnna B 20 difficile *aus* l *rad.* B iôh uuirig . B 21 *ú*nsámfto . *Acc. rad.* A 21 quis . uel . A 25 uuéhsel *a. Ras.* B 26 egritudine . B uel . A *hui*usmodi . *a. Ras.* A 27 sîechelhéite B etelîchero A 450,1 .ter B 2 kenese*n*nêr . *rad.* B sînis B 3 négehúgita . B uirtus ut iustitia B 6 unde B *uúreb*úrt . *a. Ras.* B 7 gelîchíu B samfto B eruuégét B géuuéhselôt B 12 ún*de*uéste *rad.* B uuéhselont . B 13 híez A 14 ęgr*i*tudo . *aus* e *corr.* A egritudo . B Álso B 15 uuármi . A uuá*r*mî . *a. Ras. v.* l B unde chálti . B 17 Tér A uuírdit A 20 egritudinem B 21 chált B 22 iz A ánderên B 25 an B *Mit S.* 327 *beginnt in Cod.* A *eine andere, gewandtere Schrift, das Pergament ändert sich, und der Text ist in ganzen Zeilen geschr.* geuéstenot A 26 uel . A ex*i*stat *a. Ras. v.* s B affectvs . B 28 ze néménne . B Quem ita quilibet A 451,4 diuturniora B uel . A difficil*e* *aus* i *corr.* B 5 skîne*t* *a. Ras. v.* nt B hába . A 6 ábagánt . A abagánt . B 8 obliuiosos*os*dicunt

rad. A 9 âgezelen . A díen B 10 síe B ânæ A 11 eîne A 12 keánaleítot B keánaleitôt . A Quare B 14 diuturnius . A diuturn*i*us *überg.* B difficil*e*e *rad.* B 15 hába . B 19 uero . B Hába . A 22 ea . B uel . peius . uel . A Tîedír B 23 hábint B beskérit B sie A 24 *nach* dispositi *Ras.* A sunt B 25 beskerit . únde beskîbet sínt zû éteuuíu B zê eteuuíu . A 26 iz A 27 cnûo|iz B peskérit A 452,2 uel . A 3 uel . salubres . uel . A 4 némên B 5 lóupfen . *aus Corr.* A gánze alde B ungánze . A quecumque B 6 uel . A inpotentiam B 7 únsculdin A 8 genámo*t* uuerdent . *a. Ras.* B máhte B 10 mán B 12 skînen . A uel . (*zweimal*) A facere A 13 quid facile . A B 14 dáz . únde B 15 zetûónne . B álde siêh . únde siêh zésînne . B 16 pupillatores B uel . A 18 genémmit B 19 strîtlóupfin B tíe iz A nî*o* *aus* e *corr.* B ;netáten . A 20 uuola B t*u*ôn *aus* o *corr.* B 23 uuérdent B 24 ánauállúngâ B neuuégên B fróst A uróst . *Acut aus Circfl. corr.* B 25 uero B 26 únganze A 27 hálzi A fértrágen A 30 potentiam . non cicius A citivs B héizét B 31 u*u*érden . *überg.* A 32 ipsivs B 453,1 unmágtîg A unspûete . A 2 passibiles . qualitates . uel et B qualites A 4 unde B lérit A 5 uérnémin . A uerném*in* . *überg.* B 7 austeritas B 7 Tíse] Tîe B iz . A pitteri . B 8 gelêgeniu . A 9 autem A andere . B Calor A albedo A albédo . *Acc. rad.* B 10 uróst uuîzi B 12 tísíu B 14 iz A offen . B siu A tiu B 16 héizet . *darüber* i *geschr.* B 17 díu B súêzi . A corpvs album B 18 Ýnde A *á*lsô *corr.* A uuizer B 19 día B habit . B 20 íz B dîen B 24 Passibil*e*s *aus* i *corr.* B qualitates A 25 gustum B uel . A 29 díen A ín *überg.* B 30 dicitur B 454,1 Hónang B 2 iz A 5 calor A frigvs . B 6 passibiles . B quali*ta*tes *überg.* A 7 corpora B 11 nehéinzent A 12 íro îeht *aus* e *corr.*, r *noch einmal darüber geschr.* B 13 díu B 14 uuîr A 15

Ýnserên B siu A dolungo . B 17 infínden A 18 dés B 20 tísen A Ýnde A 21 súlin B héizen *darüber* i *geschr.* B 22 tôlemachîge A *A*lbedo *roth* B 23 al*ii* *aus* l *rad.* B 25 suarzî B 29 dólúngôn . B 455,2 passionē : : *Ras. v.* 2 *Buchst.* A 4 fáreuua A fone B ételîchero *undeutlich*, *darüber noch ein* e B 5 rubevs factvs B 5 passionem . A 7 uone uór*h*tôn . *übergeschr., vor* u *ist* u *rad.* B 8 kelîh . A *f*óne *aus* u *rad.* B 9 Quare . uel . si A Quare uel si B 11 ter B samelîcha A 12 háben B naturlicho A solêes kesáh . A kescá*h* . *a. Ras.* B 16 scámon . A 17 geskíhêt A naturlîcho A gebórn uuérde*a* . *rad.* A so A 18 daz A ouh naturlicho so uaro A uáre B Quęcumque B 19 talivm A 20 mobilibvs . B 21 Sô uuélche sô B 22 so uárauua A sô uáreuuâ B 23 fone A stétîgê*n* unde *a. Ras.* A 24 die A 26 s*ecundum a. Ras.* A substantiam A 28 dicim*v*r . *rad. aus verschlungenem* VS, *klein* u *darüber geschr.* B plechi A . 29 alde A unde A 456,1 alde A 2 egr*it*udinem *aus* u *corr.* A æstum . B 3 vel nigredo A 4 preteri*t* . *a. Ras. v.* it A 5 dicantur . A 6 kesk*í*het . *aus* e *corr.* B 7 mán *fehlt* B 9 in A 12 hî*s* *Circfl. rad.* B soluentur . B 13 transeuntes A B 14 késkéhent . B 15 gélóubent . B spuêtigo *a. Ras.* A 16 tolunga (*zweimal ohne Acc.*) B 17 scáma B sie *darnach Ras.* B 19 nâh B 20 factvs B 21 d*é*r *a. Ras., und über* é *noch ein* e B dér *überg.* A 22 t*v*rh *aus* a *rad.* A 23 tér *fehlt* A uórhton A uór*h*tôn *aus Corr.* B 25 ad *fehlt* A 26 mer A 28 sie A dólunga*!* B 457,2 NON *fehlt* B 3 his B anima*m* *aus* s *rad.* B 4 N*á*h *aus Corr.* B 6 téro B 7 Souuéliu A héize*nt* *überg.* A 9 dementia B uel . A 10 Álso A zórnmuôtigî B 11 gelîchú . B dici*mur* . *a. Ras.* B 13 I.iracundi A zórnmuôtige A unde B 14 quęcunque A 15 factę B 16 inmobiles B 17 huivsmodi B nâh téro B 19 stéstîge A 21 heîzen A 22 MOMENTANEOS A B AUTEM *fehlt* A 24 citivs

B 25 muôtegîna A muótegîna . B *snél*lo *a. Ras.* B 26 érchert B tôlúnga . B 27 contristatvs B Álso A 28 ube B geléidegôter . B éteuuaz A eteuuáz B sih pilget . B 29 dicitur . A huivsmodi B 458,1 passvs . B 2 ter B *ne*héizet *überg.* A cheden . B 3 erbólgen A 4 huiusmodi . A huivsmodi B 6 uuôlîchîna . B uerlóufeten B sint A 7 cat*h*egorię . *überg.* B tîu B 10 uíerda A 11 daz pílde . B 12 uu*él*emo *a. Ras.* B Amplivs B 13 pilde . A Rectitudo B uel . A 14 quic*q*d *aus* d *corr.* A créhti . B 15 c*h*rúmbî . *überg.* A 16 scré*g*ehôri . *a. Ras. v.* h B 17 Nâh B 18 enim B uel . A 19 uîe*r*scoziz . *Acc. rad.* B 20 geréhtiz A chrúmbiz . A 22 nâh B 23 Q*ue*ʋę *rad.* A 24 uero A spissum A 26 sléhtez . A sie A 27 bezéinenche, *am Rande ist* bezeichen *eingekr.* B huivsmodi B 28 siu A 459,3 télelîh A té*i*lelîh *aus* l *rad.* B an B 4 iz A 5 sínt . B 6 teîl A lîgent . A B 8 uerro B 10 diu . B síniu têil A ébenhô B 12 g*â*t *aus Corr.* A 13 taz A sínt*a* *rad.* A álso A 14 genvs B 17 *né*íst *a. Ras.* B uerchúnn*é*nne . *darüber* i *geschr.* B ándériu A 20 DENO*M*INATIUE *a. Ras. v.* M A 21 iz *tîe fehlt* A 22 uero B 23 Unde B 24 in B 25 gramatica cramaticvs . B *a* iustitia *fehlt* B 26 iustitia*is* *rad.* A uuîzer A uuîzi . A gramátichare B 27 recter A réhte . genámote B 460,1 iz A 2 uuerdent B kenamôt A 3 EX*CIPI*TUR . *a. Ras.* B 4 qualibus B 6 námen *fehlt* B 7 *nach* uúndene *Ras.* B tien A 12 áfter *a. Ras. v.* fóne A máhtîn ; B uuérdent B 13 chéphin . B 15 nehêine A 16 uúndene B síe B sint . B 17 quas B ł . A ł . palestrici A 18 affectionem *fehlt* A 19 pégúnste . B 20 uéhtârra . B 23 *Tán*nân *a. Ras.* B 24 díe A 25 EX*CIPI*TUR . *a. Ras.* B 461,1 hábit . B genámot B 2 studiosvs . B îligêr A 3 nâh A 4 non *überg.* B 5 Sélbun dia A tôh *Circfl. aus Acut geändert* B 6 nâh iro namen B 7 autem *a. Ras.* B In B únmanigên A 8 mán

B *tîa aus* d *rad.* B úngelichî . A qualia *fehlt* A B 9 denominatiue . B 11 geskáfôt . B 12 s*k*áfúnga . *aus* c *corr.* B 13 CONTRIETATE . A 19 uuîzi A déro B 21 dicuntur B iu*o*sto . *rad.* A 22 gesprógen A uuérdént . B 23 uuíderuuartîg . A únrehtez A 24 omnibvs B 25 in B 26 coloribvs qualitatibvs existentibvs . B 28 qualitatibus . B 462,3 Amplivs . B Férnim A 4 zuêio A 5 dáz B táz B *á*nder *aus Corr.* B 8 Táz B 9 táz B 10 cat*he*goriis . *überg.* B 12 anderiu B 14 uuidersácho . A 16 quicquam B 17 prędicamentum . B 19 iz A oú*h aus* l *corr.* B án *fehlt* B 22. 23. 24 minvs . B 23 alterom *darüber* v *geschr.* A 24 l*á*dent *darnach Ras.* B 25 mêr B 27 iz B uuîzera . B íst *fehlt* B 29 uuáhsint] uuáz sint B 463,4 autem] tamen B 5 mánigiu A iz . A 7 sélbiu A 8 suíne . B mán B 9 affectibvs . B mán B anderên B 10 talibvs . B 12 minvs B sanitatem . A 13 Síe A sélben B iustitia A 15 iz A Íst *bis* 16 réht *fehlt* A 16 Minvs B altero . B 17 minvs . B 18 súmelîgiz . A gánzi . A 19 dáz B únganzera A 20 uuésen B unréhtera . A gramatica A 21 affectvs . B s. *fehlt* B 21. 23 minvs . B 22 affectvs B 24 uuérrint B 25 gramàtica . A 27 conparationem . A Gramatitior A 29 réhtero A réhterô . B gramatîchis B 464,1 chúnnigôro . B uuirdet A uuírdet . B 2 iz A án *fehlt* A ánderên B 6 dr*í*órtêr . *könnte auch Circfl. sein* B uiêrortêr . A uierórtêr . B einêr A 7 nôh A nehei*ni*s *überg.* B pildis B 9 recipiunt . A triangula B ł . A 10 Só uuéliu A So uuelíu B 11. 13. nôtmez A 11 habint . B 14 nehábint B danne B 16 Ebénláng A 17 uiera . B *für die beiden Figuren ist in* A *Raum gelassen* 18 díudír B 20 neuuérder B in B zâla B 21 óffeno *a.* o *corr.* A óffene B zeságên*ne* . *a. Ras.; nach* z *kleine Ras.* B 22 . i.] uel B 24 ríng A 27 conparationem . B 465,2 prędicta B 3 *nach* uóre . *Ras.* A námdôn nehéin . B 4 *et dis*simile *a. Ras.* B 5 Kélîh B 6 éigenafto B ge-

sp*ó*chen . *zu* é *corr.* A gescṕchen . B 8 ándérmo . A 9 gespróchen A 11 Fóne *bis Schluss fehlen* A 13 ché*de*nne *a. Ras.* B 17 tîen lectoribvs B 18 únsíh A 19 neinc*h*únne . *überg.* A 20 dárnâh B gnûo*g*ez *a. Ras. v.* z A B Habitvs B 21 dicebant . A 22 díu A habitvs B 23 zerelatiuis *a. Ras.* A mán B 25 talibus . A 466,1. 2. genvs B 3 Éteuues A 4 sunt . *a. Ras.* B 5 neheízꝯnez *rad.* A 6 sîn . *bis* alterius *a. Ras.* B alicuius] alterius A B 8 relatiue B grammatica B 9 éteuues A 11 Táz B 12 mán B 13 eté-uues (*zweimal*) A gelírn . Ér *a. Ras.* A nechídet B 15 man] ér B 15. 16 etéuues A 18 keskídotiu A aliquid A 19 ungeskídotiu A sîn . B enim . B 20 *Mit* Táz *beginnt eine andere Hand* B 22 habemus A 23 scien*tien*tias . *durch darüber und darunter stehende Punkte getilgt* A Uuîr A 25 déro specierum . A 27 *t*íu *a. Ras.* B 28 Hęc B eorum . *a. Ras.* B 29 F*i*rním *aus* e *rad.* B 30 táh . B 31 hoc *fehlt* B 467,1 peidíu A 2 péidên A 3 EXPLICIT *fehlt* B 6 m*agis a. Ras.* B dir bezechenent B bezéiche*nent tûon á*lde *a. Ras.* A 7 ofto B 9 fr*i*gidum *a. Ras. v.* g A 11 chu*e*lin . *aus* l *corr.* B uuíderuuartîg . A 12 uuármen . B chaltên . A sîn . B léidig *sîn* . *a. Ras.* A léideg B 17 uuár-mê*n* . *a. Ras.* B 18 minus . B 19 *dó*len*ni*s . *a. Ras.* B dolén-nis . A 21 sus B 26 sed*ere* . *a. Ras.* B 27 bezéichénent . A nominibus . B 28 bezéichent . B 468,1 QUA*N*DO *a. Ras. von* TO A QUANTO B 5 u*ó*ne *aus* u *corr.* B 6 se*m*fte *aus* f *rad.* B áne A 8 caltiatum A Táz B 9 bezéizenet A keskích*en a. Ras.* B únde] álde B 10. 11 in B in uuélero . ín uuélero stéte . A 12 quę *dic*ta *a. Ras.* B 13 sunt A generibus . B 14 gesaget . B 21 uuíderuuártîg*i*n . *aus* e *corr.* B priua*tio* . *a. Ras.* B 23 unde A unum *fehlt* A 469,1 ingágen B 2 figuratum A ságênne . *Circfl. rad.* B 3 dimidio . So B 4 témo B uuí*deru*uártigíu *a. Ras.* B 7

cęcitas **B** 10 Also **B** sízzet **A** 14 Tíu *bis* 16 dicitur . *a. Ras.* **B** 15 sêhent **A** 16 est **B** 17 zíuuált **B** etéuués **A** *iz* **A** *Acut rad.* **B** 19 zuíualt . **B** hálbin **B** si . **B** 21 gágenstéllit **B** zu **B** séhentiu . **A** 23 lêr*a* *corr. aus* e **B** 25 i. adisciplinam . **A** uuírt **A** 26 gespróchen **A** 470,1 gágensíhte . **A** 3 siu **B** 4 zéinen ánderên . **B** zu einên ánderen . **A** 5 CONTR*A*-*RIIS* . *a. Ras.* **A** 6 opponuntur *fehlt* **A B** 7 uuíderuuár-tîgi **B** opposita . *bis* 12 er *a. Ras.* **B** 9 einên **A** ánde-rên . : : án *Ras. v.* Neq , **B** sint . **B** 10 sehent . **A** einên **A** 12 t*á*z **B** *Acc. rad.* **A** gûota **B** 13 uuíderuuartîg . **A** álbum **A** 14 nehît . **A** 18 DE *fehlt* **A** 19 HABENTIUM ET **B** 21 necessari*um* *a. Ras.* **A** 23 T*á*z *a. Ras.* **B** uuédériz **A** îo *fehlt* **B** ist . **B** 24 siu **B** sint . **A** sínt **B** siu **B** 471,2 ételih **B** 3 MEDIUM **B** 5 Álso **B** gán*z*i *aus* h *corr.* **A** 7 . ł . lan-guorem . ł . **A** 8 sól *steht nach* benôte **B** 9 lichámen . **A** lîchamin . **B** gesúndeda . **B** Sie] Sed **A B** par *a. Ras.* **B** 10 predica*n*tur . *durch Punkt darüber und darunter getilgt* **A** d*é*ro *Acc. rad.* **B** 11 gespróchen **B** ún*ger*ád . *a. Ras.* **B** 12 habundans **B** 14 diu **B** géebenôt*íu* . *Acut rad.* **A** 16 habu*nda*ntem *corr. aus* t : : **A** 21 aber **B** 23 hábet **A** *cor*-pori *a. Ras.* **B** 24 uuíz **A** s*u*árz *a. Ras.* **B** es*t* *a. Ras.* **B** 26 neheîn **A** 472,4 fone **B** díngin . **B** 7 súmelîch*ên* *a. Ras.* **B** omnia **B** ł . **A** praua . **B** sunt . *steht erst hinter* studiosa **B** ł . **B** 8 díngolîg **A** díngelîh **B** 10 sie **A** 11 pallidum **B** Suárz*i*s *a. Ras.* **B** 12 plêih **A** crâ **B** 13 *ru*brum *a. Ras.* **A** uirid*e* . *a. Ras. v.* : le **A** 14 rôt **B** 15 salo . **B** crâ . *Circfl. rad.* **B** cóltfáro **B** 16 unde cûotis **B** 19 álso **B** ríh-tûm **A** skôni . **B** 20 sie **A** hábin *a. Ras.* **B** 21. 26 súme-lichên **A** 22 námin **B** 23 suázis **A** 24 sínt pleîh **A** 26 medi*i*s *aus* s *rad.* **B** 27 s*u*mmorum *aus* ū *rad.* **A** 28 dí*u* *a. Ras.* **B** 31 neuuéder sínt . **A** 32 úbel **B** nóh*t* *rad.* **A** unréht*e* . *rad.* **A** *nach* únreht . *Ras. v. roth* DE HABITU ET PRI-

UATIONE . **B** 473,1 et *a. Ras.* **B** dicitur *fehlt* **B** 3 cecitas **B** 4 gespróchen **B** 5 blíndi . **A** 8 díu **B** 9 tarána **B** dárba **B** 11 únzit **A** nesol **B** 13 unum *a. Ras.* **B** habitus . **A** chéden **A** 14 îo gelîc*h*iz *a. Ras.* **B** tanne . **B** 15 n*at*um *a. Ras.* **B** 17 *das zweite* non *fehlt* **A** 18 nehéizen **B** 19 z*á*nelôsen . *a. Ras.* **B** 20 conti*n*git *aus* g *rad.* **B** 22 Quedam **B** 23 dentes **A** 25 dic*un*tur *a. Ras.* **B** 25 edentuli **A** edentati . **B** cęci . **A** **B** 26 zánelos . **B** 27 zánolôs . **A** *Punkt fehlt* **B** hârlos **B** 28 Nîouuí*h*t *a. Ras.* **B** 29 lé*be*|beta . *rad.* **B** 30 siu **A** 31 nehabit . **B** 474,2 CUM EISDEM SIGNIFICARE . **A** 3 *non est h*abitus *a. Ras.* **B** 4 éteuuaz bábin . **A** 5 Priuatio **B** Priuatio uero cęcitas . *fehlt* **A** 7 plíndi **A** kesîunis . **A** 8 *c*ęcum *a. Ras.* **B** 9 Nóh **A** 10 quedam **B** 11 Caecum **B** 12 darba . **B** 13 caecitas . **B** 14 prędicarentur . **B** 14. 19. blíndi **B** 15 uuúrtin **A** siu **B** gesprochen . **B** 18 dir man **A** nals **B** 22 sélbiu **A** Módus **A** 25 caecum **B** uisum *a. Ras.* **B** 26 álso díu **B** 27 uuésén . **A** 475,2 RATIO **B** lóugen*e* . *a. Ras.* **B** *táz aus* z *corr.* **B** 6 diu **B** *uéstén*unga . *a. Ras.* **A** sélber **B** 7 affir|tiua . **B** 8 Féstenúnga **B** 9 lóugen **A** 10 uero *bis* 13 Concedantur *a. Ras.* **B** 12 rédon **A** Tíu **B** 13 reda . **B** 14 opposita . **A** *Punkt rad.* **B** tamquam *bis* 17 idem *a. Ras.* **B** 16 sint . **B** 17 oppositioni*s aus* b *rad.* **A** est . *überg.* **B** 19 Álso **B** 21 sizzet **B** 23 unde dáragagene **B** 26 PRIUATIONE . *a. Ras.* **A** 28 opponuntur **B** uuízen **A** 29 Nîeht **A** 476,1 ips*um aus* ū *rad.* **B** 2 Táz **B** 3 Visus **B** caecitatis **B** Vuánda **B** 6 caeci*tas di*citur *a. Ras.* **B** 8 ge*héizen a. Ras. v.* siunis **B** darba **B** 9 Caecitas **B** dicitur non . *durch Zeichen umgest.* **A** 10 Férnim ío **A** 11 omnia reciprocatiue *a. Ras.* **B** 15 aliquid **B** 16 dicitur **B** 17 gágensihtîgo **B** 18 zu **B** si **B** 19 dicitur uisus . **A** caecitatis **B** 20 nechît **B** blíndi . **A** 23 opponuntur **B** 24 secundum . **B** 26 táz keóffenônt *a. Ras. v.* tíz

keóffenônt A keóffenont B 477,2 siu múgin B 6 démo A 8 *nach* gánzi *Ras.* A únebenemo A 11 neheîn A 12 candi*dum a. Ras. v.* um A *c*andidum *a. Ras.* B candidum B ł. (*zweimal*) B calidum. *a. Ras. v. c*andidum A 14 nôt. B 15 uuárm*m*. *rad.* A 17 stant. B etiam] autem A B 18 inesse *a. Ras.* A 19 suscepti*b*ili. *aus* p *corr.* A mitta. B 21 l*a*zo *darüber Loch im Perg., deshalb ohne Circfl.* B 22 dáz A ána daz B 23 Álso uíu*r*e *a. Ras.* B 26 geskîhet A 28 frigidum. A u*iur a. Ras.* B 29 sné A 30 eorum *fehlt* B 31 állen B 32 âna B. *Von hier ab nur Hds.* B 478,4 únueruué*h*selôt *a. Ras. v.* s 9 Uuío *Acut aus Circfl. rad.* 18 Uuánda éin *a. Ras.* 19 dárba *bis* 21 uisionem *a. Ras.* 24 alterum A B 31 quíss*e*mo *aus* i *corr.* námin. *a. Ras.* 32 uúire. 479,10 uúire 11 languore. 12 studios*o* : *aus* u *corr., Ras. v.* m prauum. *a. Ras.* 14 uuîz. 18 ui*rtu*tem. *desgl.* 27 sumat. A B 480,1 fér*rôr a. Ras.* 3 contrari*um desgl.* 9 a *fehlt* 11 hábo*e* ín *rad.* 21 afirmatio 481,5 CONTRAD̄. DIC̄. AB AD ALIQUID. 8 CT̄ D̄. AB 10 priuatione 15 alterum *fehlt* 17 uisi*o aus* u *corr.* 482,6 geléit*e*ro *aus* o *rad.* 10 necessarium] contrarium 482,23 *tîen con*trariis *a. Ras.* 483,17 Quare *bis* 19 sunt. *a. Ras.* 21 né*i*n *Acut rad.* 30 iniu*stitia*. *a. Ras.* 484,21 álbedo 24 Si *bis* 25 languere *a. Ras.* 485,2 sócrates 3 langere 5. 20 CONTRARIA 13 Álbedo 17 hominis *fehlt* 25 gener*a a. Ras.* 486,8 DE PRIORE 11. I. *schwarz, gleicht einem* i., *doch ist* 18 II. *und* 487,6 III. 25 IIII. *roth, ebenso der je erste Buchst. nach diesen Zahlen* 14 êr*era*. *a. Ras.* 19 conseque*nti*am. *a. Ras.* 21 Ut *bis* 22 est *a. Ras.* 22 éin *bis* 23 *zúei*. Uuáz *a. Ras.* 24 zúei *bis* existentibus. *a. Ras.* 28 con*uer*uertitur *rad.* 487,4 *D*uo *aus* T *corr.* 12 lê*i*ren *rad.* 30 héizen*t rad.* 31 uué*rderen a. Ras. v.* deren 488,4 alter *eos* esse *ausgestrichen* 8 uuéder*ez a. Ras.* 13 hominem.] omnem. 15 *m*it *aus* s *rad.* 30 uera *fehlt* 489,5

SIMUL . 14. II. 25. III. *nebst dem darauf folgenden Buchst. roth* 22 dimidium.] medium . (*zweimal*) 23 alteri *fehlt* 29 *t*îzen . *a. Ras.* 490,1 tu*o*nt . *aus* n *corr.* 5 *g*genere *rad.* 16 T*iu* *u*óne *a. Ras.* 19 uerskî*z*ent *aus* h *corr.* 22 aquatil*i* *a. Ras.* 29 éin *a. Ras.* 491,6 MOTU 8 uuéh*sales* . *a. Ras.* 10 Ánderlî*chi* . *a. Ras.* 491,23 necesarium 492,11 sô*l*sólti *rad.* 14 uuéhsalo . *a. Ras.* 25. 26. 27. *Figuren roth* 493,4 His *a. Ras.* 8 óuh *desgl.* 11 d*é*mo *Acc. rad.* 14 *ûf*rúcchen . *a. Ras.* 18 sit] est 22 Nisi *bis* 26 uuíderuuártîga . *a. Ras.* 25 uuíderuuá*r*tîg *überg.* 26 ándera *desgl.* 28 *ún*de *a. Ras.* 30 mot*a*tio *aus* t *corr.* 494,6 uuéhsal *a. Ras.* íst uuîz *a. Zeilenschlusse nachgetr.* 21 éteuuáz *a. Ras.* 26 d*î*en *Circfl. rad.* 29. 30 languena 495,6 *í*n únserro *Acc. rad.* 13 míteuuíst*e* *rad.* 14 eo *a. Ras.* 17 ké*n*gesta *aus* g *rad.* **III DE INTERPRETATIONE** . 499,14 uuérd*e*nt *darüber Ras. v.* h 20 zeiúngist . 500,13 uocu*m* *a. Ras.* 28 Et *bis* 501,1 *a. Ras.* 501,9 g*nûge* *a. Ras.* 15 kelî*h*nísse . *a. Ras.* 19 zesámene *aus* i *corr.* 20 uu*ír*d*e*t *a. Ras. v.* âr 24 igitur *a. Ras.* 28 âne *a. Ras. v.* lóug 502,2 hoc *a. Ras.* d*í*r *Acc. rad.* 9 nespréc*he* *a. Ras.* 14 ánderês*t* *rad.* 16 NOMEN 503,1 At *bis* 4 sáztên . *andere Schrift* 3 *éin*lien *a. Ras.* 9 est *a. Ras.* 15 Íh] Íz 17 dir *v. a. H. überg.* 23 NOMINA 24 Latine *bis* 25 nomen . *und* 26 At *bis* 27 appellari *standen in umgekehrter Folge und sind durch Zeichen umgestellt. Auf* nomen *folgte nochmals der Satz* At *bis* appellari . 26 nec *überg.* 27 ap*pel*lari . *a. Ras.* 504,1 úngu*i*s *a. Ras. v.* s 6 ca*t*onis *a. Ras.* 12 t*u* *a. Ras.* 13 secundum *desgl.* 17 est 22 UERBUM 24 *acti*one . *a. Ras. v.* passi 27 E*t est a. Ras.* 505,21 siv *v. a. H. überg.* 22 POSSUNT 506,13 cas*us* *a. Ras.* 20 lóuf*et* *a. Ras.* 26 infinitiu*ū* *aus* ū *rad.* 27 lóu*fen* . *a. Ras.* 29 lǒfenn*is* *a. Ras. v.* is, *das überg.* v *v. anderer H.* 31 skínêt 507,4 sámo|sámo 12 Íz *aus* h *corr.* 16 uéstenunúnga 19 ze-

sám*ene a. Ras.* 22 ORATIO 26 *von* áber *an andere Schrift* 29 ł. 508,1 lúzziz *a. Ras.* 4 ł. 10 nehéina *doppelt, das zweite Mal durchstrichen* bezéichen: nísseda . *Ras. v.* s. 18 ORATIO 21 p*a*lacitum . *rad.* 23 inst*r*umentum . *überg.* 25 *Mit* Natûrlîh *beginnt andere Schrift* . 509,5 bítter . *scheint rad.* 9 únde *aus* uuánda *rad.* íst *am Zeilenanf. nachgetr.* 15 ORATIONIBUS 510,2 enuntiatiua . *a. Ras.* 7. coniunctione*s rad.* 18 sî 511,6 nîeh*t a. Ras.* 9 *dáz zweifelhafter Acc.* 20 enim in eo 23 tractare *fehlt* 512,13 mánege *aus* i *corr.* 15 uuérden *von andrer Hand überg.* 513,8 hęc *fehlt* est *fehlt* 10 enun*t*iationum . *aus* u *corr.* 12 d*i*r *Acut rad.* 23 zúei *doppelt, das erste roth durchstrichen* 27 enu| enuntiatio . *rad.* 514,1 diuis*a aus* u *corr.* 515,2 uéstenúng*o*. *a. Ras. v.* a ; unde uéstenunga *von andrer H. überg.* 10 *bei* Also *beginnt eine andre H.* 16 sophist*icas a. Ras. v.* as 21 . Ł . 516,6 uuílôn 17 állelîchêmo *Circfl. rad.* 19 CONTRARIAS 24 sá*g*â . *aus* b *corr.* autem *a. Ras.* si*n*gnificantur *durch Punkte getilgt* 517,3 ún*álle*lîcho *a. Ras.* 16 omne *überg.* 17 ne *desgl.* Spréche *bis* 18 uuâr *am oberen Rande mit Verweisung v. andrer H. nachgetr.* 23 *von* omne *ab beginnt andre Dinte* 25 subiectu*m* . álde *a. Ras. v.* tiuū 518,4 signinificat . 19 uuíder*ché*tigûn *a. Ras.* 26 CONTRADICT*IO*nes *a. Ras. v.* or 519 *die Figur steht in der Hds. hinter* 520,13 . 520,1 állelîche *aus* t *corr.* 2 îo *a. Ras.* 8 est . *v. andr. H. am Zeilenschlusse nachgetr.* 10 há*lb*uuâr *a. Ras.* 520,16 s̄ *a. Ras. v.* ē 24 lie͡bsam . *a. Ras. v.* b 25 *éi*nêr *a. Ras.* 29 est 522,14 de*scrip*tionem . *a. Ras.* 24 CONTRAR*IAE* . *a. Ras.* 28 *proposit*iones . *a. Ras.* 523,11 *alb*um unum *a. Ras.* 25 ró*g*h *aus* h *rad.* 26 chéde . *a. Ras.* 524,3 dí*ng a. Ras.* 12 no*t. a. Ras.* 13 ęquiuo*uocationibus* . *desgl.* 525,9 *non omnis homo sa*piens *a. Ras. v.* Socrates est sapiens 15 SINGULAR*I*BUS *a. Ras.* 21 *u*uéderez *desgl.* 26 má*nig*|nig-

fáltero *rad.* 29 omnē 526,9 *écher*t *a. Ras.* nemúge*n von andrer H. überg.* 17 *i*z *Acc. rad.* 18 zelóugene*n*ne . *a. Ras.* &si *a. Ras. v.* s 25 *E*ST . *a. Ras.* 527,5 *A*ut *a. Ras.* 6 uuéderê*r a. Ras.* 7 álde*r rad.* 11 Utrumlibet *bis* 12 habebit . *oben auf S.* 176; 12 Tiz *bis* 14 uuérdinne *oben auf Seite* 177 *v. andrer H. mit Verweisung nachgetr.* 24 non *von andrer H. überg.* 28 zee*r*uuéndenne . *a. Ras. v.* uu 528,2 F*óne a. Ras.* 16 s*í*u *Acc. rad.* hérto*n aus* r *corr.* 21 *u*erum *a. Ras.* 529,10 omn*is* affirmatio . uel negatio . *a. Ras.* 12 *singu*laria . *a. Ras.* 13 oppos*iti*onem *aus* nt *corr.* 16 consiliari*i* . *rad. neque* neque *ausgestrichen* 19 keméinlîceh . 21 héize*t aus* r *corr.* 530,8 nestâ*tis a. Ras. v.* sis 19 esset] est 351,8 taz *v. andrer H. überg.* b*í*rn *a. Ras. v.* r 14 quedam esse . uł *v. andrer H. überg.* 15 act*u aus* ū *rad.* 532, 3 *û*nuerslízenez *a. Ras. v.* si 9 nec*essitate a. Ras.* 10 an *v. andrer H. überg.* 12 nô*t*e *a. Ras.* 16 *negatio* magis *unterpunkt.* 20 uer*o aus* ū *corr.* 26 *est* quando *a. Ras.* esse *a. Ras. v.* est 27 quan*do*|do *rad.* 533,14 *im*mortalem *v. andrer H. überg.* 20 óuh *a. Ras.* 23 uóre *a. Ras. v.* f : : : 27 futur*ōrū* *unterstrichen* 30 *ne*cesse *a. Ras.* 534,12 geb*ú*reda . *Acut rad.* 28 d*í*cchôr *a. Ras.* 29 nî 535,6 habent 6 possibil*i*bus *a. Ras.* 9 nesínt . *a. Ras. v.* sínt 10 núbe iz fóreságeta . 17 uoc*is* . *a. Ras. von* s 20 *n*omen *a. Ras.* inno*m*inabile . *a. Ras. v.* e: 21 díuti*n a. Ras.* 536,1 & non *überg.* 4 . infininitum 5 uerb*o* . uel *aus* u *corr.* 10 P*RETER a. Ras. A*UTEM *desgl.* 15 propositio*?* álde *rad.* 24 homo non 28 u*i*êrda *nachträgl. eingeschoben* 537,6 zégunga 22 zíuualti 27 q*u*atuor *überg.* 538,1 sim*il*es *a. Ras.* 7 . Duo 13 tuônt ergo] enim 19 *e*nim *a. Ras.* 25 a*n*aliticis . *desgl.* 25 *am Rande ein Obelos* 32 huius*us*modi *rad.* 539,9 sî*n* . *a. Ras.* 11 affirmatio 540,1 particularēs 11 *das erste* non *überg.* 27 sie *sie ausge-*

strichen 541,17 ñiustus *überg.* 19 *t*er *a. Ras. v.* d 22 *de* êrerin . *v. andrer H. überg.* 25 EST 542,8 se*d aus* t *corr.* 12 non *überg.* 14 iz *a. Ras. v. andrer H.* 18 non *fehlt* 543,3 affirmationi*. a. Ras.* 11 quo*d*dam *überg. a. Ras.* 16 Quoniam *bis* 17 opposita . *am Rande von andrer H. mit Verweisung* 21 . 28 . *Strich roth* 26 non *v. andrer H. überg.* 544,26 urage*t so sa*mo *a. Ras.* 28 *nah* náh *durch Strich darüber und darunter getilgt* 545,3 omn*i*s *aus* e *corr.* 19 nomen unde âne uerbum? *a. Rande von andrer H. mit Verweisung* 547,1 Ł . 5 signific*ant* . *a. Ras.* 8 mísse-sázte*n desgl.* 12 *u*na *desgl.* 16 tíu *a. Ras. v.* dir 29 (*das zweite*) *al*bus . *a. Ras.* 30 ún*b*esprocheno *a. Ras. v.* g 548,1 pédiu 6 albus homo *a. Ras. v.* homo albus *Figur roth* albus homo . *a. Ras.* v. homo albus 9 fit] sit 20 un*o* . *aus* u *corr.* 23 éin *a. Ras. v.* reht 549,1 *e*x *a. Ras.* 11 *b*éllenten *aus* p *rad.* 19 *mit S.* 202 *beginnt andre Schrift, in welcher für* quoniam *die Abbr.* q̄m *statt des sonst gewöhnlichen* quō *vorherscht.* 20 animal . so *vor* so *Ras.* mansuetum] manifestum 25 sínt *v. andrer H. überg.* 550,19 beceichen*e*t . *aus* i *corr.* 551,12 eliegere 12 utrum 13 opórtet 27 HEAC QUIDEM PREDICATUR 552,11 ge-legétiu 13 heac 14 su*n*derigo *überg.* 16 si *fehlt* 26 únge-limp*h*u*i* . h *a. Ras.* , i *später nachg.* 553,4 soc*r*ate *überg.* 6 t*i*ser *v. andrer H. aus* e *corr.* 8 dáz *v. andrer H. überg.* 15 zeêrist *überg.* 24 che*d*enne . *aus* t *corr.* 554,1 chede*n*ne *überg.* 6 qui 22 . *ê*reren *a. Ras.* 26 gespró-chen*t rad.* 27 demo *a. Ras. v.* homine 29 *ni*eht *a. Ras.* 555,7 béi*dvi a. Zeilenschlusse v. andrer H. nachgetr.* 10 *lîe*hto *a. Ras.* 16 a*n*mal i *m. andrer Dinte in Ligatur daran gehängt* 556,8 Sôuuér : : : : : mit *Circumfl. und* ch : : t *rad.* 9 ma*g* . *aus* n *corr.* 10 *vor* sâr *Ras.* 13 díu *diu*daz . *rad.* er *v. andrer H. am Zeilenschl. nachgetr.* 558,16

also ē*r* *rad.* 32 elo*quentem* *esse* . *a.* *Ras.* 559,8 *esse* possibile . *a.* *Ras.* 9 et inpossibili 25 albūs *rad.* 560,18 ne *überg.* 21 est *non* ambulat *durch Punkte getilgt* 22 sá*g*un . *oben daran rad.* 561,4 que *bis* 6 uáren *a.* *Ras.* 11 non ambulare et non diuidi *desgl.* 22 ei *fehlt* 25 ambula*bile* . *a.* *Ras.* 26 taztir *darüber* o *geschr.* 562,13 modvm . *v. andrer H. überg.* 16 tiu dír 23 ist *v. andrer Hand überg.* 23 d*i*en *überg.* (*ebenso* 563.10) 563,31 neuuérden*t* *v. andrer H. überg.* 564,8 negatio necessarum 11 affirmatione*s* *rad.* 30 uernín 565,21 sô *bis* 22 contingere *a. Rande v. andrer H. mit Verweisung nachgetr.* 28 *non* necessarium *überg.* 566,5 Illa 7 unde *unde* únmahtlih *durchstrichen* 9 Illi . uero 12 t*a*z . *aus* i *corr.* 20 *der Strich darüber fehlt* . 17 . 20 . 23 . 26 *roth, ebenso die Striche* 567,6 contradictori*e* *a. Ras.* 7 *von* tingens *beginnt andere Schrift* 12 . 17 *die Striche roth* 18 *die halbe Seite* 222 *ist leer; es sind darauf vier Zeilen schwarzer Majuskeln ausrad., eine ebensolche über der letzten* (*schwarzen*) *Zeile der Seite* 568,7 ím | dia 8 necesse *a. Ras.* 11 considera*n*dum *überg.* 18 m*ittemen* *a. Ras.* 25 *contradictorie noh con*trarie . *desgl.* 28 *ê*ristun *desgl.* 569,5 *non* esse . *überg. v. andrer H.* non est necessarium esse . *a. Rande v. andrer H. mit Verweisung* 569,6 *tes neist ne*héin *a. Ras.* 12 . 17 *Striche roth* 12 Inpossibile 12 Non impossibile est *a. Ras.* 12 . 14 . 16 *das erste, mittelste u. letzte Wort roth* 14 Non possibile est *a. Ras., das folgende* non *überg. Vor* CONTRADICTIO . *ein Wort rad.* 16 NEGATIO . *a. Ras. Die Zeilen sind im Codex abgesetzt geschrieben, so dass mit dem Worte* CONTRADICTIO *die zweite, vierte u. sechste Zeile dieser Gruppe beginnt* 22 NEGATIO . AFFIRMATIO . *roth, ebenso die Striche. Zwischen S.* 224/225 *ist ein Perga-*

mentzettel eingeheftet, welcher mit der Bezeichnung RECTIUS *den corrigirten Text von Z.* 12—14 *und von* 573,27—32 *enthält* (*vergl. ZfdPh. XIII,* 334). *Dieser schreibt* 12 NEGATIO . 570,7 un*de in a. Ras.* 10 est *esse* . *später am Rande nachgetr.* 12 dr*i*ttûn *darüber zwei Acute, die zum Circfl. zusammenlaufen* . 15 Ân*a a. Ras.* 18 uuélsel . 20 uuíderuuártîg*o aus* a *rad.* 23 *id*em *a. Ras.* 28. 29. 30. CT̅R̅A̅D̅ *roth.* 571,1. 3. 5. 7. 9. CT̅R̅A̅D *roth in* 1 *und* 9 *ist statt des rothen* D̅ *schwarzes* R̅ *corr.* 5 possibi*le a. Ras.* 30 inpossibile est esse . *fehlt* 572,1 ne *a. Ras.* 20 contin*g*it *a. Ras.* 21 *au*tem *a. Ras.* 25 *nec*esse esse . *a. Ras.* 573,5 poss*ib*ile *a. Ras.* m*á*g *desgl.* 6 *non* necesse *desgl.* 23 inpossibil*ia* i *zu* e *corr.*, a *zu* e *corr. und dann* æ *rad.* pos*itis* . *a. Ras.* 26 únsîh 29 *P*ossibile *a. Ras.* 27—32 *weichen im Context von den Lesarten des Zettels an folgenden Stellen ab:* 27 Inpossibile inpossibile 29 Possibile est esse 31 *das letzte* n̄ (*d. i.* non) *rad. Im Context sind die Striche* 27. 32 *roth,* 27. 29. 31 *das erste, mittelste und letzte Wort ebenf.; die drei Zeilen im Context in sechsen geschrieben, so dass die zweite, vierte, sechste mit* CONTRADICTIO . *beginnen.* 574,7 *geh*élle *a. Ras.* 9 n̄ *a. Ras. v.* p. 13 utr*eq*, *a. Ras. v.* aq, 14 kelό*g*en *a. Ras. v.* n 20 fúo*l*get *rad.* 25 erit *a. Ras.* 575,6 neuuérden*t von andrer H. überg.* 10 habe*nt a. Ras. v.* ant 12 inration*abilem* . *a. Ras.* 13 calefaciend*i desgl.* 14 po*t*estates *a. Ras. v.* st . pl*u*rimorum *a. Ras.* 19 possibile*s rad.* 27 sînt 576,2 lîez *ih*] iz 6 ean*d*em *aus dem letzten Striche v.* m 13 sint ungelîch*o aus* e *corr. Zu* sint *noch einmal am Rande* ungelîche *mit Verweisung v. andrer H.* 15 kesproche*n* ne*u*uérdet . n *v. andrer H. überg.*, u *a. Ras.* 18 *a*mbulat . *a. Ras.* 19 quod] quoniam 24 *t*ûon *a. Ras.* 26 E*ST schwarz a. Ras.* 28 SOLI*S EST*

a. Ras. 29 *im*mobilibus . *v. andrer H. überg.* 577,5 qu*o*d. *a. Ras. v.* i 6 âna 10 ne*g*ehillet *unten rad.* 12 uniuersal*e* *aus* ē *rad.* 13 uol*g*et . *a. Ras.* 17 sô *Circfl. rad.* pose 19 PRINCIP*IUM rad. aus* UM 578,1 TEMPO|PORIS . 6 íst . *a. Ras.* 25 potesta*t*e *corr. aus* s 579,11 mánn*o*lîh *aus* i *corr.* 12 *ú*nreht . Uuédir *rad.* Uuédir *bis* únre*h*t . (*überg.*) *am Rande v. andrer H. mit Verweisung.* 25 opin*a*tio *a. Ras.* 28 uu*âne*s *a. Ras.* 580,13 *d*emo *a. Ras. v.* m 21 *e*st *a. Ras.* 23 propo*si*tionum *v. andrer H. überg.* 30 falsū *a. Ras v.* a 581,2 *B*oni *a. Ras.* 7 *mit S.* 239 *beginnt andre Schrift* 14 non in eo 18 *ped*iu *a. Ras.* ahto*n*t *durch Punkt getilgt* 20 *von hier ab stehen die Ueberschriften auch schwarz am Rande, sind aber rad.* 24 QVONIAM] QVOD 25 i*z a. Ras.* 582,5 opina*n*tur . *durch Punkt getilgt* 13 *d*az *a. Ras. v.* a 583,10 zûgeslúngen . *a. Ras. von* ánaburte . 584,4 contr*a*rium *von andrer H. überg.* díngo*lî*chemo *a. Ras. v.* go 5 lúk*k*ero *a. Ras. v.* o , ro *ist überg.* 14 u*ú*ideruuartig *Acut rad.* 15 e*st a. Ras.* 17 quę *est a. Ras. v.* esse 18 *u*uân *überg.* 20 U*uán*da *a. Ras.* 585,6 contrari*a rad. aus* ū 10 qui*dem a. Ras.* 14 te*r a. Ras. v.* n , den *v. andrer H. überg.* 17 con*tra*dictio *überg.* 21 óú*h Acut rad.* 25 bon*i rad. aus* ū 586,4 enim*e*aliquando *rad.* 9 uu*î*lon *Circfl. undeutlich, aber sicher* 12 der *a. Rande nachgetr.* ne *überg.* 15 bóume *a. Ras.* 26 Tisémo 587,9 ál*l*elichen *überg.* 10 opini*o*ne *a. Ras.* 17 affirmationis *darnach Ras.* 30 opinione 31 contradictione . ein*en überg.* 588,3 *von* Circa *ab andre H.* 8 t*az darüber Spur eines Accents* ge*k*|skehen *rad. Die letzte halbe Seite ist leer, ebenso S.* 296 ; *S.* 247—295 *des Cod. enthalten die Topica Ciceronis.* **IVa. De partibus logicae.** 591,1 *fehlt in* E F G; *in* D *beginnt der Text mit der sechstletzten Zeile von* 51ʳ . *In* E *ist die Schrift*

klein, doch deutlich mit schwarzer Dinte 591,2 *mit* Quod sunt *beginnt* G 64^{v}, *a. Z.* 69. — 2 VOT SUNT PARTES logicę? E loycę? F Quinque E v. F v^{que} G 3 aristotelem. F sextam F G prophirius aristotelicus. F 4 quę D sunt. D F Isagogę. E ysagogę F ysagoge. i. introductiones G Cat*h*egorię. *überg.* E categorię. i. predi[G 64^{v},b]camenta. G Periermirię. (*die ersten Buchst. verwischt*) E periermenię. i. de interpretatione. G Prima analitica. Topica. E secunda analitica. i. resolutoria. topica. i. sedes argumentorum. G considerantur G tractatur F 6 ysagogis? F *nach* ysag. *ist* Genus est quod de pluribus *ausgestrichen* G Quid E F G sit *fehlt* F quit species. D *immer Q*uid E diferentia. D 7 genus est? E 8 genus F de *fehlt* E 9 Species *bis* 11 predicatur. *fehlt* G 9 est. F. 10 genus. F 11 est que E numero *fehlt, es ist aber dafür ein grosser Raum gelassen* E differentibus. F 12 est. F 13 que G 14 quadrifarię E 15 Nam F accidit *auf radierter Stelle, daher unsicher, ob nicht* accidet E accidit. soli D 16 ut E F G accidit *bis* 17 homini *fehlt* E 16 esse. ł. F 17 ut G homini. accidit bipedem F et F G 18 soli E F *m*omni *rad.* D omni F aliquando E ut E F G homini accidit in F 19 concurrit E F concurrit et G soli homini. E 20 et omni *bis* ut *fehlt* D omni F homini accidit risibilem F risibilē *Strich über* e *verwischt* D quamuis: *Ras. eines Buchst.* E 592,1 rideat E tamen naturale est ei. risibile. Sicut equo naturale est hinnibile. Quia quicquid hinnibile est. equus est. et quicquid equus est. hinnibile est. et quicquid homo est risibile est. et quicquid risibile est homo est. F 2 est homo E 3 *a*equus *rad.* D equū E 4 equ*ū* *undeutl., es ist, nebst* ē., *über den Rand geschr.* E equus G 5 *a*best. *unterp., darüber* d G et *fehlt* G accidit G recedit F 6 preter E F corruptionem. E F G Et G genus neque E G 7 neque diffe-

rentia . neque G differentia *undeutl.* E est Quid E 8 cat*he*-*g*oriis? *undeutlich* E significatio E i. quod F 9 singulę E G utrum F ut G *ut*rum *rad.* E substantia E substantiam . F G 10 an] et G substantiam . E F G substantia . E F G *Punkt fehlt* D G 11 utrum *bis* 14 inrationalem . *fehlt* D G 11 utrum *fehlt* E Corp . an inc . viuam an *n* (*rad.*) uiuam . Spiritalem . an carnalem Anim . an inanim . Mob . an immob . Superiorem an inferiorem . Subiectam uel predicatam . Uniuersalem . uel part . Gen . uel spec. Totam uel indiuiduam . Quid E specialem . uniuersalem aut particularem . priman an secundam . partes primarum aut partes secundarum . Quid tractatur F 15 aut] uel G primam G 17 Quid G 18 periermeniis? quid composite . et quid coniuncte dictiones significent . Vt cicero disputat . cicero non disputat . homo currit homo non currit . et proloquia . Omnis homo animal est uniuersale dedicatiuum . Nullus homo animal est uniuersale abdicatiuum . Quidam homo animal est . particulare dedicatiuum . quidam homo animal non est . particulare abdicatiuum . D Quid coniunctę et copulatę dictiones significent . vt est illud . Christus (*Strich der Abbreviatur verwischt*) uincit . homo currit . Homo non currit alexander regnat . alexander non regnat . Et proloquia ut est illud . Omnis (*Schluss der Hds.* E *in welcher darnach ein Blatt ausgeschnitten ist*)*) 18 Quid compositę et quid coniunctę dictiones G 19 utrum] ut G simplicia *bis* 19 sunt *fehlt* G 20 homo currit . homo non currit . *steht hinter dem zweiten* disputat . G et alexander *bis* 22 Composita *fehlt* G 22 Et proloquia . Omnis G 23 homo . G 24 uerum est . *fehll* G 25 prol . fals . est . *fehlt* G 26 didicatiuum proloquium est . uerum est .

*) *Zwar nicht aus Notkers engerer Schule, sondern aus Bayern stammend, ist das folgende der Handschr. entnommene Stück doch wichtig, da es, wie Scherer (Dkm.* ^{2} 574) *beobachtet, durch eine Stelle im Boetius* (I, 207,6) *angeregt ist, und finde hier, nach Dr. Seemüllers Collation, eine Stelle. Seite* 92^r *hat* 24 *deutlich eingeritztè Zeilen. Z.* 1 *bis* 7 *und Z.* 24 *sind leer. Z.* 1 *bis* 19 *zeigen deutlich die Spuren einer Radierung. Die Schrift beginnt zwischen Zeile*

F proloq . uer . est . *fehlt* G 27 animal non est animal particulare G 28 prol. uer. est . *fehlt* G consid.] tractatur

8 *und* 9 *und ist mit gelblicher Dinte geschrieben. Z.* 3, 5, 7 *sind in die Rasur hineingeschrieben. Nach Z.* 12, 15, 18 *sind Spuren eingeritzter Zwischenlinien zu bemerken. Auf der letzten von diesen sind vor* discernere *und über* chît *Spuren einer Schrift mit gelblicher Dinte wahrzunehmen. Mit dem Anfang von Z.* 20 (knotmezon) *beginnt eine andre Hand mit schwarzer Dinte und erheblich kleiner; das Blatt ist von dieser Zeile an glänzend. Seite* 92^{v} *ist ohne Glanz, die Schrift anfangs klein, schwarz, allmählich von Beginn der Z.* 11 *an* (nale mortale . Quid) *wird sie grösser und blasser. Z.* 1 *ist besonders gedrängt geschrieben:*

[E 92^{r}] Duę speciei (*das letzte* i *mit dunklerer Dinte*) differencię constituunt hominem . Quid est diffinitio? Diffinitio est ita rem ostendere uerbis . ut nec plus . nec minus . nec falso (*darüber* o) aliquid dicatur . uel est diffinitio . determinatio rerum et plicatio . Mit tero uns geougit (*aus* u *corr.*) uuirdit . unde vragenten (*durch die Ras. undeutlich*) gantwrtit wirdit . waz daz *unde* (*am Rande rechts*) *daz* (*am Rande links*) si . In hunc modum . Waz sint salida . ewige rawa . Item diffinire est rebvs certos fines et terminos dare . Et quod confusum est *d* discernere . (*rad.*) Daz chît knotmezon . unde gescidon unde geundermarchon . *E*xplicare (*undeutlich*) est inplicitam et inuolutam rem euoluere . Taz chit tia zesamine geuundenun sacha . uel reda intuindun (*Cod.* ītuindun) unde uuerrechin Iudixet? Diffinitio est rei constitutio (*das erste* t *undeutlich*) et present*atio* (*undeutlich*) [E 92^{v}] Taz heizit se*il*hiu (*undeutlich*) diu ding sezzi unde selbis dinges kougida . Eligamus ergo ex his omnibus ut dicamus diffinitionem knotmez . Quid est hoc . quod nec plus nec minus est ipsa res qu*e* (*aus* ę *corr.*) diffinitur . In hunc modum . Homo est animal rationale mortale risus capax . Ter mennisco ist ein ding libhafte . redohafte . totig . lachennes machtig chit aber animal rationale et mortale . Taz ist imo gemacze mit tiu habist tu in genoman uzer den anderen lebeten Tiu zuei uurchant dien menniskin . quasi diceres . i . anima (*Cod.* animi) et corpus . Anima est rationale . Corpus est mortale . tiu sint zimber . mit dien gat er umbe . In hunc modum . Quid est homo? Animal rationale mortale . Quid est animal? Rationale mortale . Homo Chit ouch dara zuo risibile . Taz nehabet er mit nehenemo gemeine . sona maht tu inan baz gezeigon . dar ist al daz er ist . Mit temo gat er umbo . Ad hunc modum . Quid est homo? Risibile . Quid est risibile . Homo . Hec (*aus* ę *gebessert*) est qu*e* (*desgl.*) maxima dicitur diffinitio . Item est alia diffinitio non substantialis sed accidentalis . In hunc modum . Animal est quod moueri propria uoluntate potest . Taz ist libhafte . daz sih ruerin mag Namque motus . (*Punkt sehr blass*) et uoluptas et possibilitas accidentia sunt anim*ali* (*undeutlich, da das Blatt hier durchgekratzt ist*) et non substantia eius . Animal corporale est . Corporalia corpor*al*ibus (*überg.*) *p*roprie (*davor blass* in *überg.*) diffiniuntur utique suis speciebus aut suis generibus quibus ipsa inclusa est . In hunc modum . Quid est? Cicero . Homo . Quid est homo? Animal . Quid est animal corpus . Quid est corpus? Substantia . Item incorporalia (d*as ursprünglich folgende Blatt ist herausgeschnitten*).

F 29 Syllogistica F Sillogistica G que G regula . D 30 syllogismorum necessariorum F 31 cath*t*egoricorum . *durch Punkte getilgt* F et ippot . *fehlt* G ypotheticorum . F 32 predicatiuorum . F G conditionale*u*m . *durch Punkte getilgt, darüber* i F condicionalium . G 593,1 analiticis . G demonstratiua . F G que G 2 syllogismos F 3 cons .] tractatur H *fehlt* F tropicis? F Dialectica F G H 4 a*r*gumentorum . *überg.* F argumentorum H Quot *bis* xvi *fehlt* F G 5 Quę sunt? F Que sunt G quę sunt . H *immer* A F H id est ab ethimologia . *fehlt* H ethimoloia F imologia . G 6 hęc *bis* 8 sequentur . *fehlt* F G Hęc H intrinsecus H 7 negotio . Extrinsecus H ista *fehlt* H 8 secuntur . H 8 ff. *immer* a *und* ab F G A coniugatis a genere a specię . H 9 s*p*ecie . *überg.* G a simili . *und fortan stets* a H 11 comparatione que G 13 toto . G maiori D 14 partem H mundus G H 15 ut G H nanque D 16 Et item si H uasa . H abusque H 17 moriens . H peccuniam . H 19 peccuniam? D 19 Item *bis* 22 chústic *fehlt* H ualidus G 20 claudicat . Teutonice . Tárder ist eîn funt ubelero phennígo . tár nîst neheíner guôt V̂nde dârdêr îst éin hûs fóllez ubelero liûto . dâr nist neheiner chûstêg . a parte 23 totum . Uno menbro languente . H uno G 24 compat . G H euuangelio . H 25 simplex D corpus tuum H 26 Et G *fehlt* H corpus tuvm G *fehlt* H Teutonice . *bis* 28 ézzen . *fehlt* H 27 Fone dêmo lîmble begînnêt der hûnt lêdêr ezzen a nota G 28 nota . i. ab H ethimoloia . D fit *bis* 30 etiam *fehlt* H *nach* argum . (30) qui amat *bis* (31) abstinentiam . G 29 teut . *fehlt* G Dír ârgo dér ist dêr ubélo . Térdêr stúrzet . dér uallet . G 30 Qui H 31 abstinentiam .; Haec tria locatur intrinsecus . H hęc *bis* 594,1 secuntur . *fehlt* G 32 Extr. H hęc *fehlt* H 594,1 argumentum ut G H 2 exemplum D Si G Sic H Si*cut rad.* D conpascuus G 3 eum *fehlt* H com-

pascere D Et si rex H 4 ducere D Si *bis* 6 scribere *fehlt* H 5 s*c*rictor *überg.* D 6 eua G H 7 euuangelio . Si filius dei uos liberauerit . H Si G 8 estis . H Teutonice *bis* 9 îo *fehlt* H Têr scolô suffîcit . îo der gou*h*gûchot (*überg.*) îo G 10 argumentum . D *am Rande nachgetr.* G si G quoque est bona . H 11 Vnde *bis* 14 mân *fehlt* H Unde G 13 vbê man allîu tîer fu*r*btin (*überg.*) sal . nehêin soharto so den man G 14 spece G argumentum . Si H Si G 15 rationabilis G H est D prutum H 16 coniectari D connectari G 17 uit . uend . auro uiri . D auro uend . uit . uiri . G 18 fit *bis* ita . *fehlt* H Ubi G ubi H ubi amor *bis* 19 timor . *fehlt* H vbi G 19 occulus . Ubi G A simili fit argumentum . Locatur H A simili fit arg*u*ata (*überg.*) locatus G 20 bos . si casu mortuvs H fuerit D 21 quia *bis* 22 restituitur . *fehlt* H 22 A diss . fit arg . G H 23 holeribus . ne solvm propterea G licet D ellebore D aut] et G 24 his herbis uesci H Multum namque difert H 25 *h*ortulanas *überg.* G agrestes herbas . G Nec *bis* 27 ludus . *fehlt* H 26 troco G 27 Ab antec . fit arg . G 28 fefellit D tercio G H et H 29 sunt*!* minores qui eis successerunt quomodo sunt inmortales G sunt . min . qui succ . eis . quomodo sunt inm. ? H 30 nupsit*!* H 31 si peperit . H Si cicatrix *bis* 595,1 iuuenis . *fehlt* H 32 antea G 595,1 iuuenis fuit . A contrariis fit arg . G 2 fugenda D H est . uita appetenda est . H 2 . 3 . appetenda . G 3 fugenda D fugienda*!* H appetenda est . H sanus inbecillis H 4 est.; H 5 Vbê dîr u*ue* (*überg.*) îst so nesist aber uuola . a repugnantibus fit arg . G 6 esse parasitus G 9 Teutonice tu nemâht nieht mit einêro doêhder zuêna [G 65r, a] eîdîma mâchôn . Noch dunemâch nîet fôll*o*n (*unterp., darüber* e) mûnt hab*a*n (*unterp., darüber* e) undê doh blasen G 10 ei*di*ma *aus* ta *corr.* D 12 causis fit arg . G lonę (*darüber* v) G 13 teutonice . Soiz regênot

so nazzên dî boûma . So iz u*v*aet (*mit Häkchen überg.*) s*o* (*überg.*) uuagent di boumâ . **G** soiz regenot so nazscent te boum*ma* (*überg.*) soiz uuath so uuagont te bǒmma sodiz re*h*pochchili (*überg.*) fliet so plecchet imo ter ars *steht auf Z.* 9. 10. 19 *der S.* 352 *von* **C** 15 possemus uti exemplo . **G** 16 sonum uocis scias **G** Et **G** 18 a minori . a pari . a maiori Ne mireris **G** 19 cedat **G** si **G** 21 Si furto **G** dampnatur **G** 22 sacrilegio? Et **G** si **G** 23 a pari . **G** 24 Quoniam . Italia agunt **G** 26 aquę **G** 27 tûo *verlöscht* **D** vbele tûo bezeres ne uuane **G** **IVb De syllogismis.** 596,14 Zuéi *b*iêtende *aus* p *rad.* 15 uuí*d*eruuárten *aus* r *corr. u. rad.* táz *a. Ras.* 597,4 Ne*d*rúnche *zu* t *corr.* 11 manea*n*t . *durch Punkte getilgt* 12 crûozit *aus* a *corr.* 21 I . Tîe 27 syllogi*s*mus *überg.* 598,5 ke*ü*hte; *a. Ras.* 10 háfte*n*t *überg.* 11 ánderi*s* *a. Ras.* 21 effici*t*ur *durch* e *gezogen* 23 uué*h*selônt *überg.* 25 fúnd*ament uuirdit a. Ras.* 599,8 ió u*e*rságent . *aus* i *corr.* 10 QVOD 14 uniue*r*sale *überg.* 25 di*f*fert *desgl.* 600,5 du iz mísse *a. Ras.* 10 f*éste*-*n*ungo . *a. Ras.* 21 ló*u*gene . *überg.* 24 réht*e* *rad.* 28 In 601,10 reflex*i*o *überg.* 15 d*á*z *Acut rad.* 28 m*o*do *überg.* 602,14 Nehéin (reht) únera 28 *n*on *aus* h *corr.* 30 réht *überg.* 603,9 dedicatiuus . 23 tuô*t* *aus* n *rad.* 604,2 direhtum; állis féstenungo . *a. Ras.* 14 m*o*dus *überg.* 21 úbel Súm 33 est *überg.* 29 non *überg.* 30 particular*i*ter *durch* e *gezogen* 605,5 precedenti*b*us *überg.* 15 Lús*t*sam *überg.* 20 bonum *überg.* 606,9 t*é*r *Acc. verwischt* 11 concess*i*o *durch* e *gezogen* 13 nô*h*t . *rad.* 16 d*á*z *Ac. rad.* 20 píutet . *a. Ras.* 21 d*é*mo *Acc. verwischt* 31 pár|tium . 607,2 ándere*n* . *aus* i *corr.* 608,1 nîom*ê*r *Circfl. verwischt* . *neskéi*dent *a. Ras.* 5 ypot*h*eticis *überg.* 7 fóregant . *überg.* 9 Fóregânt *überg.* 609,1 secundum *quod* e *durch Strich darüber u. darunter getilgt* 8 Nû n*e*íst *überg.* 12 Ter drítto modus ist . *a. Ras.*, *auf dem zweiten* o *ist ein Circfl. rad.* 30 quo*n*-

tiens *durch Punkte darüber u. darunter getilgt* 610,15 tág . íóh 18 Ter *Acc. rad.* 20 uuérde *a. Ras.* 25 d*á*z *Acc. rad.* 28 *ebenf.* 32 táz t*á*z *Acc. rad.* daz *aus* t *corr.* 611,6 . 7 d*á*z ánder . *Acc. rad.* 9. 12 t*á*z êrera . *Acc. rad.* 21 sequntur . 22 dies *non* est . *überg.* 612,10 máchon*t* . *überg.* 11 târ *Circfl. rad.* 12 T*í*en *Acut aus älterem Circfl. rad.* 19 récchen *überg.* 20 d*á*z *Ac. rad.* 27 *á*ber *Acut aus Circfl. rad.* d*é*s éinen *Ac. rad.* 613,13 rh*e*tores *überg.* 17 assum*p*tionis . *überg.* 23 ad*b*reuiatum . *aus* p *corr.* 25 d*í*u *Ac. rad.* 614,3 quę *überg.* 18 keréccha *a. Ras.* 22 geskáf*é*niu *Ac. rad.* 23 gerécho . *überg.* 24 keréch*era* *a. Ras.* 24 d*é*ro *Ac. rad.* 25 skép*f*o . *a. Ras. v.* h 615,1 propo*sitio* *überg.* 615,12 uuêllên 13 *u*érrolîh *a. Ras.* 19 t*í*u *Acc. rad.* 20 *tóuf*ta mán *a. Ras.* 21 uuîb *a. Ras.* 32 g*é*iíhtin . *überg.* 616,14 ís*t* tíz sús . *a. Ras.* 617,1 c*hí*dit *ligiert* 3 philoso*pho*rum *überg.* 13 íruáreni . *Acc. rad.* 22 frū́min . zeú*r*teildo *a. Ras. v.* l 26 d*e*tectio *überg.* 27 géeiscôt 618,7 síbin *a. langer Ras.* 10 îihet 12 nu*n*cupare . *überg.* 21 t*h*opicis . *überg.* 27 rh*e*tores *überg.* 30 stéti*n* *zu* m *corr.* 619,3 sprâ*ch*mánnin . *durch Punkt darüber und darunter getilgt* uuîst*ûo*mis *überg.* 8 propterea 11 z*u*uô *überg.* 18 dic*tionem* *a. Ras.* 29 d*á*z *Ac. rad.* 620,13 *ist óuh apo*dictica . *a. Ras.* 28 chán uínden . *a. Ras.* 621,11 r*h*etoribus; *überg.* **IVc de arte rhetorica.** 623,13 diuidit? 624,1 astro*no*mia. *überg.* 3 potesta*s* . *aus* t *corr.* 7 Quid est *bis magnitudines* (*eine Zeile*) *ganz rad.* 15 *Unten auf S.* 47ᵃ *steht* Monasterium Benedíctenpêwren ., 625,10 *nach* altitudine . *ist* unius *v. andrer H. überg.* 14 theban*u*s *darunter Punkt, darüber* u 18 *in* specie *durch Strich darunter getilgt* 30 Quod 626,6 diff&#, *darüber* ert *v. andrer H.* 20 *a*dest · *später vorgeschr.* 25 *n*aris . *aus* m *rad.* 627,2 de subiect*o* *aus* us *rad. u. corr.* 9 Quantitas 9 situs 10 ui*n*ctis *überg.*

13 lo*n*gitudo *überg.* 14 dextrum 20 *E*st *aus* i corr. 23 M . N . Sed 628,12 pace . *durch Strich darunter getilgt,* ti *von andrer H. überg.* 16 qu*a*s *aus* u *corr.* quidā *aus* e *corr.* 25 Quo*t aus* d *corr.* 30 non *überg.* 629,1 corporis uel passione nascuntur . 3 animę . *a. Ras.* 7 formosus 10 iniustia . 11 te*t*ragono . *aus* r *corr.* 26 Necesse 31 an 630,7 occu*|*pat *halb abgeschnitten* 9 put*a* | *ebenf.* 25 vnde 631,1 sillogissi 9 heę 13 Quomodo? condiciones? 16 ret*o*ndum *darüber* v *geschr.* 632,3 priuantiua 6 dēē 9 *nach* microcosmus *Lücke von einer halben Z.* 31 causis 633,2 a dultiu *durch Strich darunter getilgt* 7 *im*prudentes *mit Einschaltungspunkten überg.* 9 pontu 14 equ*o*s *aus* u *corr.* 19 Ab adiectiuis 24 cede 634,11 Nomen uerbum 13 platitum . 16 socr*a*tes . *aus* e *corr.* 18 inu*i*sibile . *überg.* 29 ęedem 635,2 substantiali 5 nom̄ 17 acci*d*ANT . *aus* t *corr.* 24 perfectam*que überg.* 27 cecinit | *dit* . hęc *unterstrichen* 636,1 gammaticorum . 7 Alicuius : *Ras.* 9 Negoti*a darüber* o *geschrieben, das erste* o *zu* a *corr.* 13 ret*h*orica? *überg.* 14 persuadendum . 18 oficium 27 h*a*bet . *aus* e *corr.* 29 rethorica *a. Ras.* 637,2 Pertinati*a aus* o *corr.* 19 Oberit quid ē? *rad.*23 *R* M . Retor *rad.* 29 Inuentio 30 esse*t rad.* 638,5 soll*e*cismus *aus* o *corr.* 10 magnam dicitur pompa 25 status 28 coniecturę 639,1 inutile . *an überg.* 12 re*l*ationem . *aus* d *corr.* 640,2 simplex . | a coniuncta 8 sesisse 10 edictis . *a. Ras.* 11 acida 18 Iudicatio 641,21 Absolutioni et pautitati 24 modis sit . 28 Argumentationes 642,1 nox 8 spextatur . 9 Sunt . ne 9. 10. quę in perductionem 10 *nach* fiunt . *Lücke von* 1/3 *Z.* 12 nolente 16 Ratiacinatio 21 falsum . Aut 28 Qui*d* | *am Zeilenschlusse nachgetr.* 29 est *a. Ras.* a|uer*sa*rium *mit Punkt überg.* 643,1 *die Brüssler Hds.* (*G*) *beginnt hier* 1 *minuskel* **G** cuius **G** EST *fehlt* **G** 2 qualis] quanta **G** 3 des*unt unterstr.*,

iuit *darübergeschr.* **H** 4 ita languent homines **G** 7 usvm **G** 8 sine quia **H** 9 uentilandvm! **G** 10 in *fehlt* **H** 12 rethorica **G H** 13 exstincta **G** 14 Vnde hodieque **G** 17 doctrine **G** 18 his] huius **G** 19 ęmulari **G** 21 ligare. **G** 22 reseruaretur? **H** 23 immitatio **G** 24 uerbi **G** quis **G** nuncius **G** 26 commendetur. **G H** 27 rethorica **G H** 28 ceperat **G** poterat. **H** ut ergo. **G** 29 commitata **H** 30 fonte **G** 644,2 ret*h*or **G** *überg.* **H** Hęc sunt autem **G** 3 que **G** et **G** 4 Omnis bis 645,27 *fehlt* **G** *steht aber in* **D** 71^{v}— 73^{r}. 6 adtributum **D** At **H** adtributas **D** 7 natura. **D** fortuna. **D** 11 dificile **D** Parte **D** 16 numerantur. **D** Ad **D** 17 considerantur **D** uirile. amuliebre **H** 18 etate. **D** graius sit **D** barbarius **H** 19 sit *fehlt* **D** Etate. **D** 20 . ł . **H** 21 Cognatione **D** sanguineis **H** 22 Preterea **D** 24 aut] autem **D** uelox an tardus. *fehlt* **D** 25 aut] at **D** 28 omnino *fehlt* **D** 29 corpore **H** hec **D** 30 considerar*i* *aus* u *rad.* **H** 32 liberalium artium **D** liberarium **H** 645,1 in questu negotio. **D** 3 administrat. **H** 4 lb **H** potest*a*te. Si *aus* e *corr.* **H** 6 quales lib. hab. *fehlt* **D** 7 an si non de uiuo queritur. **D** 12 Et *fehlt* **D** 13 non] in **H** naturam **D** industrio paratam. **D** 15 causā **H** letitia. **D** 16 modestia. **D** delibe*r*as *aus* t *corr.* **H** 19 phylosophię **D** 20 literarum. Consilium autem est **D** 23 aut quid (*beide mal*) **D** dixit **H** 24 aut quid (*dreimal*) **D** accid*a*t. *aus* i *corr.* **H** 25 aut quid facturum **D** 26 qu*a* *aus* u *corr.* **H** oratione usurus. **D** 27 adtributa **D** 28 *fehlt* **H** *minuskel* **D** retoricę. **D** Rustolice. **G** 29 *bis* 652,6 (*s. daselbst*) *fehlt* **D**, *welches dafür einen andern Abschnitt hat*. 19 sal **G** vverche **G** 30 vt **G** rethorica **G** rethorica. **H** 646,1 res **G** *statt* fiunt *Lücke* **G** 2 cause **G** māchunga *H* distrides. **G** dis stritis. **H** 3 verbi **G** orestes **G** historia **G H** 4 clytęmnestram. **G** qđ *ein*

durch den Schaft des q *gelegter Strich rad.* **H** 5 su*a*v (*unterpunktiert*) **G** factvm **G** 6 effecio . **H** 8 dicunt aduersarii **G** eius *fehlt* **G** 9 dicitur . strit **G** 11 *fehlt* **H** Quod **G** cavsarvm **G** 12 iudicialis . **G** tíu dínclicha **G** 13 equum . **G** 14 iniquvm **G** versatur **G** 15 defen*den*do *mit Häkchen a. Rande nachgetr.* **H.** 16 penam **G** horestem . **G** 17 spáclicha **G** peméinit **G** pemeinit **H** chuisit **G** 18 at*h*tot *überg.* **G** achtot . **H** faciendvm quid non faciendvm **G** 19 Hec **G** quid utile . *fehlt* **H** 20 et in diss . **G** Vt **G** 21 oloferni **G** 22 Judith **G** 23 zeigonta unde diu chiesenta . **G** chîesinta . **H** 24 episcopatv . **G** 25 desiderat . **H** uel *et* uers . *mit Häkchen überg.* **G** 647,1 *fehlt* **H** QUE **G** HARVM TRIVM DIVISIO **G** 3 legales **G** 4 dvm *überg. über unterpunkt.* in **G** 5 interpretari **G** *fehlt* **H** 6 alii reprobant *mit Häkchen überg.* **G** 7 *fehlt* **H** QVOD **G** 8 scriptvm **G** *darnach Lücke von* $^1/_2$ *Z.* **H** scríft **G** scri*p*sit . *überg.* **H** 9 unde *fehlt* **G** ambigue **G** Ambiguę leges latoris . Ambigue **H** 10 contrarie **G** 11 rect*h*saga (*überg.*) vvaz iz si **G** rectsaga uuaz ez si . **H** contr*a*uersia *unterp.*, *darüber* o **H** ut **G** 13 nauem **H** opus **G** 14 in **G** *s*aucium (*aus* r *corr.*) **G** sautium **H** hoc **G** 15 nauem (*zweimal*) **H** scrafa **G** 16 hoc **G** remanere **G** eînis dînges **G** énis tingis **H** 17 fone fonanderme **H** 18 scriptvm **G** 19 *fehlt* **H** QVOD **G** 20 statu*i*s *rad.* **H** IIII^{OR} **G** 21 coniectura . **G** 22 ut **G** 23 singulari *fehlt* **G** ignoto **H** 24 II^{a} **G** *fehlt* **H** Di*f*finitio *mit Häkchen überg.* **H** námin **H** name*n* *aus* m *corr.* **G** 25 scaffunga **G** 26 Vt **G** 648,1 an] aut **G** rapinam **H** 2. 4 *die Nummern fehlen* **H** 2 furtvm III^{a} **G** 3 malvm **G** 4 aut iniustvm **G** aū iniustum **H** IIII^{a} translatio uuêhsal **G** uuechsil . **H** 5 persone **G** 6 pęne **G** Vt **G** erat *mit Häkchen überg.* **G** opportuit **G** 7 aput **G** *nach* catholicos . 1 *Zeile leer* **H** 8 *fehlt* **H**

SVBALTERNIS **G** 9 Qvalitas **G** iuriditiale . **H** unbe diz tiet recht . **H** 10 negotiale . **G** str*i*ht *überg.* **G** dez **H** quôneheide . **G** 11 assumptuosum . i . dáz **H** 12 taz ântseigidiga **G** acsolutvm . **G** absolut*am* . *unterp., darüber* v **D** et abs. *fehlt* **H** para **G** 13 ântseigida . G 14 absolutum **G** 15 IIII^{OR} **G** sunt confessio **G** 16 keucht *deutlich* **H** subaudias facti **G** 16 remotio abenemunga **G** 17. 18. s. (*d. i.* scilicet) *fehlt* **G** 18 lędente **G** 19 comparatio **G** 20 maius . item **G** 21 unculdigunga **G** deprecatio . *i* . *fehlt* **H** 22 gnadonfleg*h*a *überg.* **H** imprudentia casvs **G** vnuuizênheit vngeuúandvi gescitnot **G** 24. 25 *fehlt* **H** 24 STATVS **G** CONSTITVT . **G** 25 VNDE constent **G** 26 gestellêda **G** 649,1 iam *fehlt* **G** 2 modvm non **G** tuā . *aus* ū *corr.* **H** 3 malîze **G** iure **G** occidi . *aus* e *corr.* **H** 4 unrectis . **H** et **G** 5 'illa **G** 6 antseîgida . i . sui **G** non **G** 7 in *fehlt* **G** 8 lûzeda . **G** eius **G** 10 gêmageda **G** gem̓agedo . **H** 11 maius **G** ansa **G** ipsvm senatvm **G** 12 republicā **H** 13 firmamentvm . **G** suę] siue **H** Hęc **G** *rad.* **H** 14 in **G** 15 tantvm **G** et *fehlt* **G** in ceteris **G** 16 depraecationem . **H** 18 in **G** firmamentvm **G** 18—20 est . Status autem et constitutiones dicuntur quia uerbis decertantes . Solemus 23 & ad *rad.* **H** ceteros **G** 25 matrem suam **G** 26 sue **G** tociusque **G** rei pubplice Hęc . **G** 27 questio **G** dic . *bis* quęstio *fehlt* **G** 28 Hec **G** strit **G** 29 materia **G** 650,1. 12. 18 *fehlt* **H** SI*T* *überg.* **G** RHETORICA .] *STA* rethoricA *rad.* **G** 2 ut **G** *nach* quos $^1/_2$ *Z. leer* **H** ac] ex **G** 4 ceteris **G** 6 illam *artem* autem et *am Rande nachgetr.* **G** . 7 rethoricam **G** 9 sed] si **G** 10 orestes **H** 11 exsp.] datur . **G** 12 VNDE **G** SVMENDA **G** 12 Parat **H** 14 suę *fehlt* **G** 15 quantum **G** 19 IIIes **G** 20 ut **G** 21 taz si . (se **H**) in gu*o*demo (*überg.*) sinne attentos . i . zuoze (*überg.*)

ímo lôsende . dociles . i . fernumftige . **G** 23 rethoricis **G** **H** discendvm **G** 651,1. 14. 22 *fehlt* **H** *nach* partitio . $^{1}/_{2}$ *Z. leer* **H** particio deinde **G** iste **G** 3 accepte etiam **G** historiographos **G** 4 . ì . prologus . **G** 5 prol . **G** beniu . **G** Ben*eu* . *darüber* i **H** 6 historiis **G** *das letzte* in *fehlt* **H** 7 rethor . **G** 10 histor . **G** 11 vt **G** spuêdich **G** spûe*tich rad. darüber* tich **H** ôffin **G** 12 kelov̂plich pro **G** 13 ciceronem **G** 14 CONCLVSIONE . **G** 15 si **G**. orestes **H** adversarii **G** 16 reprehenderint*!* **G** 18 si iam] suam **H** 20 innocentiam **H** 22 IVDICATIONE **G** 23 inponitvm **G** 25 orestem **G** nece **G** 26 s' (*d. i.* sed) *a. Ras.* **H** 652,1 parrididam **G** patrie **G** 2 exemplvm **G** 3 est **G** 4. 11. 16 *fehlt* **H** CONVICTVRA **G** 6 tradendvm **G** 7 *bei* Nam *beginnt* **D**, *welches statt des Vorhergehenden* (*vergl.* 645,29) *folgende Stelle hat:* De materia artis retoricę . Quot sunt genera causarum? tria . quę? iudiciale genus causę . Deliberatiuum genus causę . Demonstratiuum genus causę . Quid considerandum est in iuridiciali (*durch* e *gezogen*) genere causę? quid ęquum [D 59ᵛ] quid iniquum . quid iustum . quid iniustum . quid bonum . quid malum . In qua re uersatur? In premii et penę peticione . in accusatione et defensione . Quid considerandum est in deliberatiuo genere causę . quid utile . quid inutile . In qua re consideratur? In suasione et disuasione . Quid considerandum in demonstratiuo genere causę? Quid honestum . quid turpe . in qua re uersatur? In laude . et in uituperatione . Et una quęque harum trium causarum diuiditur in duos statvs . in racionalem et legalem . Et rationalis statvs diuiditur in . IIII . in coniecturam . et in finem . et in qualitatem . et in translationem . Tres autem ex illis . i . coniecturalis . et difinitiuus . et translatiuvs . intelleguntur per se non in suis parti-

bus . Et ille quartvs qualitatiuvs . non tractatur per se . sed in suis partibus . i . in iuridiciali . et negotiali . Negotialis enim intelligitur per se non in suis partibus . Iuridicialis autem non tractatur per se . sed in suis partibus . s . in absumptiuo . et in absoluto . Absolutum autem intelligitur per se . non in suis partibus . Absumptiuum autem non tractatur per se . sed in suis partibus . s . in *purgatione* (*durchstrichen*) comparatione . et remotione . et in relatione . et in concessione . Tres autem ex illis . s . comparatio . remotio . relatio . *non* (*fehlt*) intelleguntur per se . sed in suis partibus . [D 60[r]] Et ille quartvs concessio non tractatur per se . sed in suis partibus . s . in purgatione . et deprecatione . Deprecatio intellegîtur per se . non in suis partibus . Purgatio autem non tractatur per se sed in suis partibus . s . in inprudentia . et in casu . et *in* (*überg.*) necessitate . Et illi tres statvs intelleguntur per se non in suis partibus . Legalis statvs diuiditur in quinque in scriptum et sententiam . in ambiguas leges . et contrarias leges . diffinitionem . et ratiotinationem . Nam in coniectura *etc.* **D** 7 coniȩctura **H** in *fehlt, dafür* . t̄ **G** et *fehlt, dafür Punkt* **D** 8 ut **G** **H** salomonem **D** duȩ *fehlt* **G** **H** 9 dormiens **D** inquid **G** obpressit **D** oppressit **H** 10 Et *fehlt* **D** E **G** Contrario **D** dicebant *durch Punkt getilgt* **G** *Meritis* . Mentiris; *durchstrichen* **H** mentiris . **D** Mentiris; : : : ǀ one aū *Ras. von* def *am Zeilenschlusse, unter der Ras. ein liegendes Kreuz* **H** 11. 16 *fehlt* **D** 12 factvm **G** 13 vt **G** 14 sacrilegi **D** 13—15 exemplo furtum . sacrilegum negat . *alles andere fehlt* **H** 12. 17 autem *fehlt* **D** 17 *zu* de *am Rande steht* pro **G** facto **D** fecto . **G** 18 non **D** **G** dic . *fehlt* **D** 19 est **H** Vt **G** cȩlebrare . **H** aut **D** **G** 20 ut **D** vt **G** archiepis-

copatum **H** uestiri . in die **D** 21 diȩ **G** sollemni aut **D** sollempni aut **G** a *fehlt* **D** ut **D** **G** 22 babtizari . au quo **D** aut **G** vt **D** ut **G** 23 scismaticvs est hereticvs **D** scismatic*us est* . *a. Ras.* **H** aut **G** at **D** pena . **D** factum est *fehlt* **D** 24 vt **D** ut **G** *mit* Ut *beginnt eine neue Z.* **H** sit **G** 653,1. 7. 24 fehlt **D** **H** QVALITAS *am Rande* **G** 2 constitutione . **D** constituti*one überg.* **H** 3 factum *fehlt* **G** a*n mit Häkchen überg.* **G** utile *sit* aut *durch Strich getilgt* **G** 4 equum **G** iustum . **D** iust*um a. Ras.* **H** ȩqu . aut iniq . *fehlt* **D** 5 declaratur **H** Sunt *bis* 6 *steht hinter der Ueberschrift v. Abschn.* 18 **G** enim] autem **G** iuridiciale . et negotiale . **D** 7 DE *überg.* NEGOCIALI **G** 8 din .] enim est **D** inuolunta **H** 9 questio **D** hoc quod **D** 10 altera pars **D** alt*e*ra *aus* a *corr.* **H** ut **D** vt **G** 11 dux . in quadr . **D** XLma **G** que **G** 12 gen . fil . **D** 13 eius *fehlt* **D** filio *fehlt* **G** Non *beginnt neue Z.* **H** non **D** **G** 14 heres patris **D** heres patris iure **G** est . **D** que **G** **H** 15 ipsa facta est . **D** 16 quomodo quȩ lic . er . patri . **D** 17 erant **G** essent? **G** Et **D** **G** li*t*ita *darüber* c) matronia **H** inlicite **G** inlicite perpetrasset et inique . **D** inique . **G** 19 patris . *fehlt* **G** uerbis et hinc or . **G** plurima oriuntur . **H** 21 quȩ implicitas in ciuili iure **D** ciuile **H** implicitas **G** questiones . **D** 22 cic . ex . de h . const . **D** de h . const . cic . ex . **G** 23 cons*u*etudine . *überg.* **D** 24 IVRIDICIALE **G** 25 Iuriditiale **H** planius **D** **G** 26 nature **G** 654,2 iuridiciale **G** uoc . *nach* const . **D** eo **D** 3 iure nat . dic . **D** dic . se natu*l*ale (*darüber* r ; i *durch* e *gezogen*) **G** . 4. 12. 22 *fehlt* **D** **H** 4 ASSVMPTIVVM . ET ABSOLVTVM . **G** 5 *H*abet *nicht eingetr.* **G** assumptiuum . **G** absumptiuum et abs . **D** *nach* Ass . ½ *Z. leer* **H** 6 absolutvm . **G** s . a def . *bis* 7 Ut *fehlt, dafür* Absolutum est ut **D** 7 antsêgido unde . **G** antsegida . **G**

vt **G** 8 obiurgatvs **D** hoc *sibi* **G** *fehlt* **D** Hoc *bis* 10 est . *fehlt* **D** hoc **G** 10 Absumptino **D** assumptiuo **G** IIII^{OR} **G** IIII partes . comparatio . remotio . relatio . concessio **D** 11 Relatio **H** 13 Agnoscitur *ist p.* 60^{v}, 19 *in* **D** 13 aut .] enim **D** 14 improb . **G** . re improb . **H** 15 ita *fehlt* **D** 16 ipse *fehlt* **H** piscator **H** 17 de naui lapsum cum **G H** delapsum **D** 18 unico **H** ad pisc . hab . (*zwischen* h *u.* a *Ras.*, a *u.* h *durch Haken verbunden* **H**) **G H** 19 eius inf . oc . **D** qui **D** Qui *in* (*mit Punkt überg.* **H** .) iud . postea d . **G H** 20 oculi eius . **H** 21 periculi **D** mort . euad . **H** 22 DE REMOTIONE **G** 23 aut . tal . *fehlt* **D** ut **G** Ut **H** quis *fehlt* **H** 24 neglegentię **G** negligentię **H** Non **H** 25 aut] Uel **H** facti (facta **G**) arg . alt . **G H** 26 fec . se **D G** ut **G** Ut **H** opbtulit . **G** optulit . **H** 655,1 obiurgatur **G H** 2 Et] Aut **G** 3 argueret **H** *fehlt* **D** se **H** sibi *fehlt* **H** 5. 8. 11. 18 *fehlt* **D H** 5 *am Rande* **G** quando **G** dum **D** 7 ut **G H** 9 in **G** purg . et depr . **D** depraecatione **H** 12 Depraecationem **H** cottidianam **G** docent **D** 13 delinque*n*|te*s später zugesetzt*, t *aus* r *corr.* **G** 14 aliunde *fehlt* **G H** sicut **D** conf*e*ssus *aus* i *corr.* **H** 15 dicens **H** Et nathan **G H** 16 prophęta **H** promisit **H** Dominus **G H** 17 tuum **H** 18 PVRG . **G** 19 Pvrg . **G** Inprud . **D** 20 Necess . **D** 656, 1. 9. 16. 19 20 *fehlt* **D H** 1 *am Rande* **G** INPRVD . **G** 2 . Imprud . **H** se purg . **G H** patrem **H** *vor* fratr . *ist* patrem *durch Strich darunter getilgt* **G** 3 agnoscit . **G H** 4 inprud . conf . est **G** impr. [61^{v}] conf. est dicens . Nesciui **H** 5 princ . esse . **G H** Scriptum **G H** 6 enim] ergo **G H**, *darnach* ppłi *durch Strich getilgt* **G** Pricipem **H** po*p*uli *aus* b *corr.* **G** maledicens **G** item . **H** 7 plasphemus **D** Blasphemus . **H** 8 sum **H** 9 *am Rande* **G** CASV **G** 11 morbo preuentus . **G H** uuln .] munera . **G** gladio **H** aut *fehlt* **G** 12 graui

inopinat D inoppinata G 13 oboedire H 14 uxorem D Vxorem G possvm G venire H potuit D en .] quidem H 16 *steht schon auf S.* 58^{v}, *b* G 17 Necessitatem . H sępe *Häkchen rad.* H 18 audiuimus . G H uî G . oppressam G H mulierem H 19 *bis* 657,18 *fehlt* D 19 STATIBVS G SCRIPTVM G 21 controuersię G ortę . G 22 Vt G iniuste G quid*a*m *aus* e *corr.* H 23 repetitor G 24 uile G praecium H 657,1 equo G pretiosissimo H at G 2 iusticiam G 3 de G 4 inquid *nū*quam *unterstrichen* ū *darübergeschr.* G ad] ob G 5 s' H 8 tantvm G 9 fra*i*dasti *unterp., darüber* v 10 potes*t* ea *durch Punkt getilgt* G potes ea H quę mihi suad . G 11 suscipiendvm G eo G 12 credendum H 13 modvm G resti*t*uendo *überg.* H equo G 15 *nach* carius *ist* esse *durch Strich getilgt* G 16 scriptum *fehlt* H 17 *ali*us *unterstr., am Rande dazu mit Häkchen* altiru | (*abgeschn.*) H interprętandum H 18 scriptor G *nach* contr. *ist in* D *eingeschaltet* : Legalis status diuiditur in scriptum et sententiam . in ambiguas leges . et contrarias leges . difinitionem . et ratiocinationem . Scriptum et sentenciam . D 19 Ergo cicero D status exempl . de gr . hyst . nob . dedit . H 20 epemenondas D theb . dum annuam . potestatem . H 22 tempore . H exer*t*itum *aus* c *corr.* H redidit . D 23 publicę H aliquando H diucius aliquanto G si eum H 24 scriptvm G sententia D racionabiliter D 26 *fehlt* D H AMBIGVIS LEGIBVS G 27 Ambigue H Ut ex . cic . de lege . H 28 non D uel si D 29 estu . H potest G 30 autem *fehlt* D 658,1 Unusq . (unusq . G) suam ux . hab . G H 2 melius H *u*ri *aus* ui *rad.* H 3 enim *fehlt* H uidetur an de laicis dixerit tantum . uel etiam dediceris . H 4 dix . *fehlt* G 5 . 19 . *fehlt* D H 6 leges *fehlt* G *nach* uid . *Lücke von* 1/2 *Z.* H quę huivsmodi sunt . H] de quibus scriptum est . in libro salomonis . D 7 stulto H ne *bis* 9 suam *fehlt* H ne

bis 8 similis . *fehlt* **G** 8 responde **G** 9 *ve unterp.*, *darüber* n **G** vid . sap . S' **H** per discr . utraque **G H** 11 qui **D G** tir . **D** 12 prȩmio **H** 13 est *fehlt* **H** Tir . **D** eius quoque quinque prox . **D** quinque ei . prox . **G H** 14 magistratvs **D** tir . **D** 15 hec **D** Hȩc **G** 16 tirano **D** tyrann*o* *aus* u *corr.* **H** 16 habebat **H** impremii **H** locum deposcebat . **D** Sunt **G H** 17 occ. puerum **H** 20 Difinitio . Communis **H** 21 modum . **H** diuina **G** 22 Diliges **G H** proximvm **H** ipsvm . **G** 23 . Quȩstio (Questio **G**) est . **G H** Quis **H** proximus meus? fiat **G** Fit **H** Qui **G H** 24 *statt* Cicero bis 660,8 sit . *steht in* **D** Et item . saucium se facere in naui . i. relinquere nauem . et de scapha gubernare nauim . hoc est remanere in naui . De ratiocinatione tale exemplum habetur . famis tempore a quodam auditum est qui humanis carnibus uescebatur . quo ducto in iudicium non est inuentum qua pȩnitentia . uel qua pæna dignus sit . **D** 26 quidem 28 Vident 659,1 tendente . **H** uero **G** 2 nauim **G** adplicauerunt . **G** 3 sustulerunt **G** tantvm **G** ut **G** 4 scafam **G** 5 inde a fun . qui pupi **G** 6 scafam **G** 7 Ille **G H** In **H** 8 Hic] Hac **H** 9 gubernaculvm **G** et] ad **G** 12 cuonere **H** cum *h*onere *durch Punkt getilgt* **G** 13 dicebat **G** 14 remanere **G** 16 *fehlt* **H** RATIOTINATIONE **G** 17 ratiotinatio **G H** tale **G** 18 *nach* parentem *ist* oct *durch Strich getilgt* **G** 19 ȩi] & **H** *fehlt* **G** 20 os **G** 21 preligatum **G** ibi] ubi **H** 22 in *i*quem *rad.* **H** 23 defereretur **G** deferetur . **H** interea **G** 24 tabulam affer*a*nt (*darüber* v) **G** 27 inter **G** 28 he*re*ditate *überg.* **G** 30 legibus **H** 660,1 ipsvm **G** 2 ad *v. j. H. überg.* **H** 3 ratiotinationem **G H** 4 queratur **G** 5 famis **G** a quodam auditum est **D** 6 ex eo **H** quo ducto **D** 7 qu*a* *aus* e *corr.* **H** penitentia **G** pena **G** pȩna **D** 8 Hec **G** exemplo **H** Hȩc *bis* 666,12 *fehlt* **D** 9 ceteris **G** 10 eis **G** 11 causȩ *überg.* **G** orte **G** 12

Cetere **G** Ceterę *Häkchen v. j. H. zugesetzt* **H** quę **G** 14 vt **G** oreste **G** 16 . 17 *fehlt* **H** 16 SATVS **G** CONSTITVTIO **G** 17 QVOD **G** QVESTIO **G** 18 quia et proprię **G** 19 questio **G** cause **G** 20 . i. *bis* 21 partes . *fehlt* **G** 21 intentio **H** uel] et **G** 22 questiones **G** he **G** que **G** 24 pûrhclíute **G** purchlîc*he* (*überg.*) strite ciues **G** 26 gêuue alie **G** philosophice ut **G** discernantur philosophice questiones **G** 28 posite **G** sinę **H** ceterarum **G** interposicione vt **G** 29 celum (*zweimal*) **G** Hę **G** 661,2 posite **G** ceterarum **G** 3 dâz sînt dîe strîte dîe einlîche quíssê menniscin ânagânt . ut **G** 7 *fehlt* **H** *It* EMPLV̄ (*aus* E *corr.*) **G** QVESTIONVM **G** 8 questiones . **G** Quęstiones **H** 9 absentiam **G** 12 mundane **G** Verine **G** Uerine*ne* *durch Punkte darunter getilgt* **H** que **G** 14 que **G** solis (*richtiger als* **D**) **G** 15 casu' **G** 17 questiones **G** hypothesin **G** ut *fehlt* **G** 18 occulis **G** questio **G** 19 que **G** 20 falsvm **G** que **G** facti **H** 21 que **G** 22 inequum . **G** utile aut inutile . **G** 24 quod **H** adfirmandum **G** 27 discendo illi **G** 28 cętu . **G** 29 questio **G** 662,1 questio **G** arti **H** 2 ostendam **H** 3 iuditiali . **H** 5 pupplicę **H** in **G** *bei* In *Absatz* **H** 6 . i. in conprobandis **G** 7 ordinandisue **G** 8 indignum **H** 9 Questiei **G** *bei* Quęstio *Absatz* **H** quę **G** similiter est *fehlt* **G** 11 uerum **G** 12 *fehlt* **H** 13 *nach* const . $^{1}/_{2}$ *Z leer* **H** statibus **G** 15 esse non debet . **G** 16 nec *bis* 17 debeat *fehlt* **G** 19 particio **G** 20 assercionis **G** asertionis **H** 21 disponi . **H** 23 paruum **G** 24 uiciosissimum **G** De quibus partibus prec . **G** 25 d*a*ta *aus* e *corr.* **H** 27 discenda *sit* sunt *durch Punkte getilgt* **G** 28 r*a*tiones *aus* o *corr.* **H** cotidie **G** 29 suadendi atque **G** 663,1 . 5 *fehlen* **H** 1 QVOD **G** 2 Rationibus **H** 3 attici **H** 4 asiani **G** asini **H** 5 GRAVI **G** 6 Doccumentum **G** Ad **G** 8 peņe **G** estmari . **H** 9 epota*ta* *überg.* **H** contranseunte **G** 10 constrati **G** excite **G** 12

sufficiebat a*d* *aus* l *corr.* **H** 14 athon t*h*essalię *mit Häkchen überg.* **G** monte **H** abscindens a mare **G** 15 nauigabilem **G** 16 acuta **H** 17 herennum **H** 18 indiciale **G** h*e*s *darunter Punkt, darüber* i **G** 19 nostrum **G** 23 ingenuum **H** ingenuum . *bis* 24 uiolassent *fehlt* **G** 24 necassent ingenuum matremfamilias constaprassent uiolasset aliquem aut post*r*emo (*überg.*) necassent (*so, zweimal*) **G** 25 huic *fehlt* **G** 26 penam **G** 664,6 menibus **G** irruerent **G** q̊mo **H** 8 matribus familiis **G** *v. andrer H. unterpunkt.*, v *darüberg.* **H** 9 urbs *fehlt* **H** accerbissimo **G** 11 sanctissime patrie **G** 12 miserandvm **G** uiderint] uendiderint **G** uenderint **H** 14 fe*r*ro *unterpunkt.* **G** uo*s* *überg.* **G** Uester] Verum **G** Uerum **H** 15 animvs **G** animantissimus **H** reipupplicę facile **G** 17 spurcissimorum **G** 18 nefariū *unterp., darüber* o 19 uuî **H** heuîgor **G** 20 non est ten . **G** 21 Veni gemine **G** substancie **G** 22 cętera . **G** 23 fiugens **H** 26 *fehlt* **H** ACVTE **G** 27 accute **G** est . *fehlt* **G** 28 dica*s* . vel *aus* t *corr.* **G** 665,1. 14 *fehlen* **H** 1 *am Rande* **G** 2 oratus **H** 3 schemate **G** 4 Vt **G** 6 Magnarvm **G** herculis **G** 7 difficile **G** 8 Sunt **G** 10 totum *bis* 11 positiuo *fehlt* **G** superlatiuo **H** 12 post declinatione **G** que **G** 13 pertinet docebimus . **G** 14 COPIOSVM **G** 15 Aut **G** 16 aff. rationibus . ad **G** proposicio **G** 17 que **G** 18 admin . **G** . domus **G** 19 omnibus **G** 20 que **G** 21 admin. **G** 23 stulticia **G** 24 alicuius **G** 26 figure **G** 27 et *fehlt* **G** rationes . **H** diefinitiones . **G** 29 rethoricę **GH** quędam **G** grammatice **G** diolecticę **H** 666,4. 12. 19 *fehlen* **D** **H** 5—11 *steht in* **D** *hinter* 671,3; 4 QVID **G** OPVS **G** 4 Ait **D** Omnis *a*rator *unterp., darüber* o **H** 6 attraahat **H** 7 persuadeatur? **D** persuadeat **G** hoc *fehlt* **D** 8 bonum iustum aut honestum esse aut econtra quod inpugnat turpe et inpudendum et ab **D** 9 Uel ē contra **H** 11 iusticia **D** **G**

atque] et **G** alienum **G** 12 SVMATUR **G** 13 Erg*a unterp.*, *darüber* o **G** 15 scientia .] sententia . **D** 16 vt **D** ut **G** intellegas **D** 17 quid ipsa] quę **D** 18 propinet . **D** in oratione *fehlt* **D** Et eadem quid sit . sic definiatur . **D** 19 RETHORICA **G** 20 Rethorica **G** . Diffinitio *bis* 22 ostendi . *fehlt* **DH** 21 geôtmezûnga . *unterp.*, *darüber* n **G** 22 Et quid **G** 22 Quid *bis* 26 *fehlt, dafür:* Rhetorica est bene dispudandi scientia . Et quidem requirit (*Cod.* requ^{i}) *a* . (*überg.*) bene dicere . Diffinitio interpretatur gnôtmezunga . i. nihil plus nihil minus Potest et aliter ut ante ostendi . *b* . (*überg.*) Apposite . i. apte et congrue ad persuadendum dicere Unde haec quis potest? Natura administrat ea . doctrina vero nutrit et auget (A *und* b *sind Umstellungszeichen der Sätze*) **H** 23 dicere Apposite . **G** aliquid *fehlt* **G** ad pers . dicere . **G** 24 uel ad diss . *fehlt* **G** Unde hęc quis potest Natura **G** 25 eam **G** 667,1. 14 *fehlen* **DH** 1 QVE **G** 2 v **H** inuentio **G** **H** disposicio **G** 3 memori*a* . *aus* o *corr.* **H** elocucio **G** pronunciatio **G** Pronuntiatio . **H** 4 nuncium **DG** et *fehlt* **H** 5 uuld **G** enarrare **G** asserere **H** uiua uoce uult narrare . **D** 6 autem *fehlt* **H** v **G** *a. Ras.* **H** IIII^{OR} **G** 7 *E*t *fehlt* **G** sunt *fehlt* **G** 8 part . supr . **G** supradicte *fehlt* **D** orationis . **H** illius sint **G** *a*rator (*unterpunkt.*, *darüber* o) **H** in causis utitur . **GH** 9 exo . partitio . narr . conf. . repr . concl . **GH** conclusio *am Rande nachgetr.*, **G** *nach* nulla *ist* sibi *durch Strich darunter getilgt* **G** v^{que} **G** 11 poterit . **H** partibus *fehlt* **G** quicquid **G** Quicquid enim **D** 12 laud . uel repr . **GH** 13 quemlibet parcium **G** pertinent . **H** ad has quinque pert . partes . **D** 14 *steht in* **D** *erst vor* 668,15*; am Rande* **G** 15 *bis* 668,14 *fehlt* **D** 14 VICIIS **G** v PARCIVM **G** 15 false **G** inuectionis **G** 16 nec **G** qui **H** 17 nec *fehlt* **H** 19 suum emulum **G** 20 eet **H** 21 uerus . **G** poętam **G** 23

scribit uel *fehlt* **G** 26 uiciose disposicionis **G** enee **G** 27 cepit **G** 28 sicule **G** 668,1 presciani . **GH** gramatici **G** 2 gramaticum . **G** 3 habere **G** 5 reprehendimus **G** 6 solęcismum **G** sollo*e*tismum *überg.* **H** uici*a* **G** 8 Vnde **G** 10 abbutendis **H** occio (*durch Punkt getilgt*) **G** 14 ITEM DE INVENTIONE **G** 15 Est autem inu . **G H** uerarum **H** aut] uel **G** 16 que **G** s .] i . **D** 17 iuridiciali **G** iuditiali **H** genere uel quam suadere uis **GH** 18. 19 . genere causę *fehlt* **G H** 19 demostratiuo . **H** uel suadeatur . **GH** 20 uel laudetur . **H** *fehlt* **G** i . lóbesam uel clôublich **H** *fehlt* **D** i . lobesam uel cloublîch **G** 21 salamon rem quam **H** 22 que **GH** 23 uidi . dicens **H** Hoc **G** noluit audire **DG** 24 que **G** Quę **GH** autem non erat mater . **H** 25 fieri hoc *postulauit* . (*über unterstrichnem* uoluit **G**) .**GH** daniel **GH** 26 argumentum **H** probauit **H** falsvm **G** 27 susannam quia **GH** prino] rino **D** 28 Causam **GH** 29 sussannę **D** susanne **G** defendit **D** cloûblicha . **G** *fehlt* **D** 30 hęc **D** sunt *mit Häkchen überg.* **G** iuditiali . **H** iud . 669,1 coniectura *fehlt* **G** 669,1 iudith **D** iudiht **G** uidit **H** inueni*t überg.* **G** inu . rat . **D** 2 *h*olofernem *überg.* **D** 3 que **G** est **H** ciuitatem **H** 4 i . lobêsama **G** *fehlt* **D** autem *fehlt* **GH** 5 demonstratiua samuel **GH** *Ite* est *unterstr. und verwischt, darüber* Hic **G** Iste est **H** 6 alii **DG** 7 viuat **D** filii **DG** 8 num **DG** pot . iste salu . nos? **D** Pergunt deinde saul **GH** samu*h*el *überg.* **H** ammon **D** 10 rationem *fehlt* **D** 11 quam **H** causa suam **D** 12 parcium **D** sa*v*lis *überg.* **G** samuhelis **D** dicent*e*s *aus* i *corr.* **H** 13 samu*h*elem . *überg.* **H** ubi **D** non poterit saul regnare super **D** 14 saul *fehlt* **G** Sed *bis* 32 facti . *und* 670,4 Item *bis* 10 partibus . *fehlt* **D** 17 et **G** 25 inquam .] numquam **G** 27 commedi . **GH** et **G** quę **G** 28 intellegeretur . **G** *das Stück* Paulus *bis* 670,4 christianos . *fehlt* **G** *und steht in* **H** *nach* 670,19 orationem . 670,3 con-

tingerunt . **D** contingerant . **H** 4 christianos . **D** 7 Oportet *enim* inqui (*durch Strich getilgt*) **G** 9 quę **G** 10 rethoricę reli*n*quis *durch Strich getilgt* **G** partibus **H** 11 *fehlt* **H** DISPOSIONE . **D** 12 Disposicio **G** est . Rerum s . sententiarum . **H** 13 Táz chît *fehlt* **GH** . i . scaphûnga unde ordenûnga des kechoses **G** i . scáffunga unde órdinunga dis kechôsis . **H** des kec*h*ósis (*überg.*) **D** 15 qu*o* *aus* e *corr.* **H** Non **H** 17 regnum **G** obitus . **GH** gesserit . **D** gesserinit . **H** 20 *fehlt* **H** QUID SIT MEMORIA (*am Rande*) **G** 21 ac uerb . **G** . **H** 22 invent . **H** 22 percepio . **D** Táz **D** Daz chit kehugeda . dêstû gethadost . ze sprêc*c*henne (*überg.*) **G** kehugeda **G** tu gedachtost **H** sp*r*echenne . *überg.* **H** 25 fieri **H** 26 Solemvs **H** suc*currere obliuioni mit Zeichen a. Rande nachgetr.* **G** 27 cogitauimus **H** 671,1 subst*i*tuendo . *aus* a *rad.* **H** 2 facilę **G H** elabitur . **H** 3 casu **D** *hier folgt in* **D** 666,4—11 ; 4 *fehlt* **H** *ist in* **D** *S.* 64^{r} *Z.* 4 QVID SIT ELOCVTIO . **G** 5 est . **H** 6 accō|datio . **H** 6. 7. 14 acommodatio **D** Elocucio **G** dâz chît rêcht gesprache . uel rêcht kecôse (ist *fehlt*) **G** Récht **H** kespraché . **H** 7 recht **H** re*h*t *überg.* **D** kechôse . **H** idoneorum **G** accomodatio **G** 8 Dêro sculdêgon uuôrdo leida zêdinên gedarihchen ze démo so dû spre*ch*en (*mit Häkchen überg.*) uullest **G** legid*a* *aus* u *corr.* **H** 9 kedanchin . **D** démo **H** 10 quodsi **D** achirologiam **G** achitologiam **H** pa*t*ris . *rad.* **H** 11 Item **D** 12 c̄bibe **H** bibe ita **G H** 14 idoneorum **G** 15 propiorum **D** verb . **H** 16 eloquentie **H** 17 elocucio **G** cętere **G** quatuor *fehlt* **D** 18 *nach* eloq . *ist* currere obliuioni . *durch Strich getilgt* **G** . Quarum *bis* 20 quentię . *fehlt* **D** **G** 20 eloquentię **H** 21 *fehlt* **D H** QUOD **G** ELOCVTIO **G** 22 Eloc . *etemplum* (*durch Strich getilgt*) dupl . est ratio . **G** . Una quia **H** 23 verbis **H** altera **G** 24 ipsivs **H** feruetur . **H** structure **G** 25 elocucionis **G** loqui pleneque **H** 26

Duo **G H** copiosę **G** 27 Propria **H** 28 Haec **H** 672,2 precepta **H** 3 dicat **H** aliena **H** alienienata **D** ad *bis* 4 aliena. *am Rande nachgetr.* **G** 4 nam **G** 6 *hac*hęc *durch Strich getilgt* **G** 7 scri*p*tores *überg.* **D** scriptores plerique scriptores **D** fuerunt *corr. aus* posuerunt . **D** . 8 *nach* fastigia *ist* fuer̃ *durch Strich getilgt* **H** vero **H** quasi *überg.* **G** . 9 propria] propter **H** uerba propria **G** 10 aliena . **H** 11 vt si **G** Ut si **H** studium dicamvs . **H** 12 insulsum **H** 14 sapientem . **H** est **H** 15 intellegendvm in **G** 16 locucio est in **G** 17 ite **G** 18 ihōni **G** 19 illi . **H** *h*erodi *überg.* **G** 20 illa **H** Quid **G** desertum **D** harun . *bis* 21 uel *fehlt* **G H** 22 locuti . **D** locucio est . **G** locutio est **H** *am Rande steht* queruntur aliena ut gemmare uites . i . ôugen réba dicimus et letas segetes i . scôniu chorn non inuenientes quid aliud dicamus Aliquando sunt propria **G** 23 desun **D** propria **H** queruntur **D**] que quia non sunt ornata requirimus **G** gemmare *bis* 27 ut *fehlt hier* **G** 24 ôugén dé rǽba **H** dicimus . **H** letas **D** 25 scónuiu chórn **H** alius **D** 26 dicamvs . **H** 27 ornata requirimus aliena **H** segetes . **H** 28 dicimus . **G** 29 idonea **H** sunt **G** 30 ipse **G H** intendendum **G** Intuendum **H** 31 caute **H** quid *a*rator (*unterp.*, *darüber* o) **H** dicat **G H** 32 dicat **H** 673,1 sententiarum , **H** 2 habeant . **D** 3 habundantia **G** Ut **H** 4 qua plac . eos et beniuolas f . **H** 5 refert **H** 6 tagâltlichên **G** i . tágalichen **H** instæt . **H** 7 personam . **H** uerbis **H** 8 ridiculam **G** 11 locucio **G** 13 intelligentiam **G** admin . **G** 14 proprietatem **D** 15 artificiose **G** artificiosę **H** 16 aliene . **G** Ut **G H** apto uirg . **D** manus *fehlt* **D** 17 choors **G** ma **H** Ma **G** 18 ors **H** uis et ui **G H** similes . **G** sillabe **G** syllabę . **H** 19 distincte **G** concinnitudinem . **H** fit] si*n*t (*durch Punkt getilgt*) **G** 21 delectionis . **H** 22 *s*teutonicum . (*durch Punkt getilgt*) **G** 23. 25 *ohne Accente ausser* slîemo **H**

Sósé snêl snêllemô pêgagênet andermo sô uuîrt file slîumo fersniden scilriemo 24 andremo H 25 uuirt H 26 firsníten sclitriemo . H 28 Der ebêr gat (H) in litun (lîtun . H) erteget (ertrégit H) sper in sîtun . sîn bald ellên nelazêt in uuellén . G sînt balt éllen nelazit in u*a*llin . (*später aus* e *corr.*) H 674,1 He figure G lexêos H dicitur . D 2 comp . plac . uerb . D 4 Alie G daneos D *vor* dicitur *Ras.* D 5. 7. intelligitur G 6 sine*c*dochice . G *rad.* H sinodochę D 7 sutoris totum D tintum G 8 Vel G iperbolice . Ut H carbdi . H 9 abrutum D 10 fluctus G H egerit alternos . G H 11 Nam G 12 theutonice G 13 Ímo sînt fuêze fudermâze . îmo sînt purste ebên hôh fôrste ûnde zêne sîne zvelifelnîge G fuêze H 14 fuodermâze H 15 imo sint purste H 16 fórste H 17 sîne H 18 zuúelifelnîge . G 19 Hec D G aliena H sunt H 20 intellegitur H Ut H ut G suetudine D 21 latinoRvm D interrogantibus quęsiuit H aliquis . H 22 heîl ûnde saldâ G hêl unde sâlda . H 23 unminesam D *unmise* ûnmînnesam zê sprecchene *unterstrichen* G zesprêchinne . H theutonice G 25 promittimvs H Allês libês cnuôge *überg.* G cnûege . H 27gramatice H 29 scire as orat . G 30 vero G Continua . *ut* . *a. Ras.* H est . *fehlt* H 675,1 perfectus tabernaculum H 2 hyrcorum G H 3 uittulorum . G proprium H 4 Hęc G H 5 intellegi H 6 consequaNtur . H Propterea G tocius G 7 expectatur H ut *überg.* G 8 distincta . G H 9 commota . G H cesurę . D cesure . G 10 Vt G Ut H illa G H 11 clausvm G intvs (*fehlt* H) sunt G Non H 12 possvm G Hec D Hęc G dicitur . G H tribus uel quatoor . *darüber* v H IIII^{OR} G 15 peridos D dic . sed col . H 16 Marcianus G 17 dat . H absol*a*ta *unterp.*, *darüber* v H 18 Cesum G 19 eius H dicitur H 20 intelligitur H Omnis plant*a*tio *aus* u *corr.* H 21 cęlestis . H 22 intelletum .

D intellectvm G cradicabitur . H Et G 23 ex *fehlt* D comatibus . G Sed *necessarium* est *unterstr., darüber* cesum G 24 stat . H 25 cesum G seq . mox . G H 26 In G eam H 28 *fehlt* D H DE VITIIS SINGVLARVM DICTIONVM G 29 icendum D quoque est G uittiis D elocutionibus . H que G 30 in *fehlt* D 676,2 impropria . H 3 repetita .] recta . D 3 Barbara . G Barbaria . H 4 a . endrîskîv aldê fremîdiu G éndirskiú álde frémidiu . H . i . qualia D dicit mastruga . G H 5 in *fehlt* H 6 nast*h*ai *mit Häkchen überg.* G nasthai . H et fred . et uueregeldum (uueregeldvm G) G H 7 samerartiu . G H chirographum pro chyrographum G cyrographum pro chirographum . H 8 ut G H 9 euuang . H pro] per (*beidemal*) G periurus pro H 10 intelligere . pro H inpropria G 11 unsculdêgen G unsculdigen H achyroloias D 12 gcrē G possumus G inmanuales G H 13 Ut H sicut G uersv . G 15 de *bonis* malis . *durch Strich getilgt* G est H 16 itinere . pro H 17 gratiam . G fi*r*nîu (*überg.*) G firniu . H firuuôrfeniu G firuuorfeniu . H Ut H 18 capratum . G H que G antiqus H 19 marcianus G Huiusm. *bis* 20 obsoleta . *fehlt* D Huivs*modi fehlt* H 20 absoleta . G H alucinari . H 21 alucinar*i durch älteres* e *gezogen* G ticiones G H 22 Cerritus G H 23 cer*e*re *mit Häkchen überg.* G Capratus G H hyspidus G pilosus uel . D 24 et *bis* 25 obsoleta . *fehlt* H 26 . i . unchiúskiu . G *fehlt* D Ut H arrie G 27 pamphile . *fehlt* G H 28 siglodius H malitia H 29 affricani . H 31 al*i*ena *mit Häkchen überg.* G ungêhástiu G ungehastiu H 32 vt G 677,1 stolidum . H 2 longe D G ze uêrrô genôminíu . G ze uuérro genominiu . H 3 Ut H 4 geûuoneheide . G geuuóneheite . H 5 que G diriuationem G H 7 regul .] singulariter . D Ut H ut G 9 temperandvm G seldsani aldê ungeuuonehêide

G 10 seltsani . **H** ungeuuotieheite . **D** uisvm **G** 11 sotherem **G** 12 est **H** 14 *fehtt* **H** VITIIS **G** coniuctorum **D** UERBORVM **G** 15 con.] compositis **D** structura **D** 17 dicunt **G** 18 speties **H** lautacismi **D H** 19 polysignia . **D** polisigmia . **G** diffora . **H** *fehlt* **G** 20 cuiuslibet . **H** litterę **G** 21 repetita uel multe bręues **H** syllabę . **G H** 22 Moitacismi **H** pilosigmia **G** polysigmia **H** 23 he **D** litterę **H** 24 distinguntur **G** distinguuntur . **H** uocalibus . **D G** 25 luna **H** celo **G** lucent . **H** 26 lucet luce **D** iure uino uiui uincta est . uel non est . **H** 27 iuditium iuditii . **H** 28 iudices sunt . Ut **H** suo *fehlt* **G H** 678,1 Omoeoproferon **G** Omoepproferon **H** pronunctiatio . Ut **G** 2 tite tute **H** 3 Diproferon **G** 4 pedem pede . **D** 5 Hiulce **H** compositiones . **H** 6 Ut **H** insule **G** 8 sunt *fehlt* **D** dur .] diruit **H** 9 ut **G** Ut **H** et] ab **G** 10 freni **G** similes *fehlt* **D** 11 Ut **H** prostrati **D** 12 Ut **H** iuat **D** uiuat **H** 13 caca **G** casa **H** ventrem **H** 14 equat **G H** 15 una ef*t* (*rad.*) tantum littera distante . **H** 15 littera **G** mulieribus **G** mulie*b*ris*t* (b *überg.*, t *rad.*) **H** 16 Unde **H** 18 litterę **G H** 19 . i . *fehlt* **H** unlûstsamo geabêrter puochstâb . vt **G** unlustsamo **H** gehabenter **D** pûchstab . Ut **H** 20 casandra **G** cascandra **H** 21 vero **H** *überg.* **G** 23 vel **G** Uel **H** 24 resurrexistis **G** christo **H** sursvm **G** sunt quęrite . **H** sunt . *sapite* (*darüber* i . querite) **G** 25 syllabę **G H** uitande **G** Ut **H** 26 animalia **H** tamen *fehlt* **D** 28 cauendę **D** clausule **H** 29 que **G** cauende . **H** Sed de bonis **D** 679,1 *fehlt* **H** CLAVSVLIS **G** 2 Monosilbę **D** Monosillabę **G** Monosyllabe . **H** Dictiones . **H** *nach* ubi 1/2 *Z. leer* **H** 3 ponuntur **H** 4 *nuila unterstr., darüber* longam **G** lex **H** nox precedit **H** 5 trochevs **G** Ut **H** lēx **H** 6 addebet **G** Addebet **H** republic*a* *überg.* **H** uox . **H** 7 anapestus **H** 8 vt **G** Ut **H** tota **H** modica . **H** 9 uărīīs ĕ **H** monosyllaba **G H** monosillabe **D** 10 longa **D** tv **G** Item . Filius **H** 11 mei

meus nepus ĕst *bis* 12 sunt *oben nachgetr.* **G** meus] filius **H** dissyllabe **G** Dissyllabę **H** sententi*as* . *unterp.*, *darüber* i **H** fit **G**] Et **D** 13 ut **G** Ut **H** Felix **H** que **G** 14 bŏnōs concĭuēs . **D** trochevs **G** Ut **H** corona **G** 15 ambigat căpūd **H** 16 est . *fehlt* **G H** lex **G** 17 similiter **G** spondevs . Ut **H** 18 que **G** Trissyllabam clausulam **H** 20 trocheum **H** Ut **H** ut **G** tulli **G** Mare *bis* 22 est *fehlen* **D** mare **G** 22 vt **G** mare **G** 23 in duas *fehlt* **H** 24 ut **G** ēmĭlĭe . Uel **H** tertiam **H** 25 Ut **H** item **H** 26 trochei . **H** Ut **H** curas | curas **H** rĕgĕrĕ . animorum **H** 680,1 tē deuitiosis . ; **H** VITIOSIS **G** 2 monosyllabis **G H** 3 commate **H** 4 Ut **G H** ista **G** mea res est . **D** 7 Dissyllabę **H** ut **G** Ut **H** est **H** 8 Vel **G** spondeo . **H** Ut **H** 9 A*a*ut *durch Punkt getilgt* **G** pyrrichio . **H** . ut **G** Ut **H** 10 aut **G** Ut **H** 11 parĕntīb ; sŭīs . **H** pyrrichius . Ut est . Pugnare **H** 13 pirrichivs . **H** Ita **H** 14 troch*eu*s . *aus* a *corr.* **H** vt **G** Ut **H** conqueritur **G** 15 pirrichius **G H** vt **G** Ut **H** imputat **G** 16 trochevs **H** Ut **H** 17 uīdēs . **H** trocheus **G H** et pirrichius **G** *fehlt* **D** vt **G** Ut **H** 18 aspice **G** clau*su*la *überg.* **G** elagiaci **D** eleiaci **G** 19 pentametri metri . **D** 20 trissyllabis **H** 21 Ut **H** mare **G** tŭpēs **H** Item *bis* 23 ēiēctīs . *fehlt* **H** 23 ē*ie*ctīs . *überg.* **G** uitiosa . **G** primi **H** 24 he*r*|roicum . *rad.* **H** vt **G** Ut **H** 26 s. *fehlt* **G H** tertia **H** ut **G** Ut **H** te *fehlt* **D** 28 endecasyllabi phaleucii **G H** vt **G** Ut **H** 29 lucius **G** metellvs . **H** 30 fines . **H** similes . **H** uiciosi **H** 681,3 fehlt **H** ELOCUTIONIS **G** 4 *nach* inuentionem . ½ *Z. leer* **H** Maximam **H** 6 in libro *fehlt* **D** herentium **D** scripsit *fehlt* **G H** 7 Debetur *fehlt* **D** Namque habet elocutio nimium **D** nimivm **G** exercitation*e*s. *darüber* i *geschr.* **H** exercitationis . i . nimium ind . **D** 9 elocucio **G** aparet **H** 10 uerba **G H** 11 in his *fehlt* **D** duobus **H** 12 in *vor* inu . *fehlt* **D** 13 hac *pallā* palmam *durch Strich darunter getilgt* **G** 14 dicente **G** 15 quanto

D Quantvm G studiosvm G 16 studiosorum H Tam] Ea D 17 est *fehlt* G H elocutio ut G H 18 inuentio*ni* *überg.* H uilem G H 19 ut G H euangelica exposi*t*ione *überg.* G 20 euuang . H 24 eos . quoque auditor erat*a* . *rad.* H 25 scilicet *fehlt* H 26 ornatur D manicheia c *aus* o *rad.*, a *rad.* H 27 *am*brosii . de *am Zeilenanf. vorg.* H 28 uerbis . H 682,1 esset H 2 eum *fehlt* D 3 litteris H 5 PRONVNTIATIONE G *nach* PRON . ½ *Z. leer* H 6 Pronunciatio G 7 vocis H 8 dâz îst tiu gêrêrtida dero stîm̂mo . iôch tis lichâmîn nâch́ dero geríste dêro uûoto ûnde dero uûrto ûnde dêro dîngo G Daz est H 9 stimmo iôch H lîchamin nâch H gériste dero uúorto únde dero díngo . H 11 Item quidem pron . ? H kêrêrtida . kebârdâ . kehâbâ . keûurftîgi . kezâmî . sîntsâmi . zûchtîgi . G kerertada kebârda . kehaba . keuuirftigi . kezâmi . sintsámi . zuchtigi . H 13 pronunctiare G dicimus . H ferrenan G H sagen . G sagan H 14 corporis . H vocis . H 15 gestus? G H Antpârâ . tatuuichûnga . ânterûnga . anterunga uuerbida G Aut parauûichunga . anterunga . uuerbida . H 16 scaphunga . mezunga . mêtensgaft . G scafunga mézunga metelscaft . H 17 apparet D 19 ad hec G in or . *fehlt* G H u*u*ox *durch Punkt getilgt* G 20 *h*oris *ebenf.* G habitus . H de G 21 reth . dig . *fehlt* G H 22 constat H firmitate H 25 spatium . H qui G 27 deambulatio extenuat . ac fatigat . Post G H 28 ambulationem H 30 initio G H 683,1 c*l*amandum . *überg.* G clama*n*dum *desgl.* H inchoandum H ut H] et G 2 Uultus G H 4 istrionibus G H anterarin G ánterarin . G toquendo . G 5 prîechên mâchôndo . G máchondo H motus G H silêlîche gebârda G spîlelîche gebârda . H 7 est *fehlt* G H mezlûstigi G mezhaftigi . H 8 hilaritate H anasehungo . G anaseunga H 10 premendi . H frontibus G f*r*ontem *überg.* H 11 ûf ûnde nidîrganten dín brauûon nîst ze uuînstrînne

nôch ze uûitsehonne . G unde niderga*n*ten *überg.* H . 2 brauuon . H nist ze uistrine *unterstrichen,* nist zeuinistrine *überg.* H noc ze uuîtseonne . H 13 handêgo sciltit G handego sciltit . H 14 agendi G nôch zê liso nêrûre sich G noh ze lîso nerurê sich . H 15 Nec H latera . i . G H 16 nôch uuibêlîchô neuuarchôie mitîen siton G noch uûiblicho neuuánchoge mittin sîton H iactando H 17 nôh nehalsuuerfoie G H ungêzamero G ungezêmero H 18 illa*sh*ortensii (*überg.*) deducatur ill . G unzuchte . G unzuhte . H 19 uidebantur D 20 tiêrteta zêro nidôch kômelîcho G dierteta zêeronidoh komelicho . H sumam D 21 schenę D scene G scęne H 22 dicuntur H *subauditur* subauditur fab . *unterstr.* H 23 traicarum H 24 ze uerro hînagerâcher ârm strîtendo G geráchter H arm strîtendo H 25 unde ábêr uuidêre gezuhter sagendo G unde áber uuidere gezúhter ságendo . H 26 pręcipue G 27 presta*ti*dum *unterstr., darüber* n de*o*eant *unterp., darüber* c H prud . magis G 28 seruetur . G 684,1 *fehlt* G 2 .v. G Partes H rethorice G rethoricę H ipsam tenet . H 3 et partes . *fehlt* G 4 eivs . H latet G occulto . G 5 uidelicet G H vbi H 7 inuent*o* G 8 populi cibi H iuditia plebis et H 9 princip*or* *unterpunktiert, darüber* v̄ G principum H admin . G ammin . H 10 hausit . G H 11 rethoricorum . H 12 materia . H 13 oratio . ; H oratio EXPLICIT INCIPIT Quomodo vii circumst . *etc* . G v **Martianus Capella** . 687,14 gesézz*ene* (*zweimal*) *nachgetr.* 16 *úmbe sie ge*fréhtoton *a. Ras. v.* gefréhtoton 688,2 kehî*i*en *überg.* philo*logia a. Ras. v.* sophia 4 uuízze *überg.* 9 fru | *Perg. abgeschn.* 10 uuîr 689,14 d*uí*ngest *a. Ras.*, 16 úngelich*en* *überg.* 690,2 *von* diu *ist nur der untere Theil sichtbar* 3 hérta *aus* a *corr.* 9 *ster*stérchende . *rad.* 10 cip*r*idis *überg.* 11 hîmachare . *desgl.* 20 carmina *desgl.* 28 . s . dona

a. Ras. v. dona 31 gebarda . *für* geuuúrftîgi ., *das durch Punkte getilgt ist* 691,1 sáng cú*t*ten *rad.* 4 can*o aus* a *rad.* 20 *d. i.* ὑμνολογεῖς 692,3 *uué*ist *a. Ras. v.* uuest 4 *d. i.* ἐγέρσιμον 6 i*s aus* z *rad.* 9 góte*n überg.* 10 N*ec a. Ras.* 15 profluxeri*n*t . *überg.* 17 *S*satyra *rad.* 19 neb*é*néme *Acc. rad.* 693,2 mánigi . *a. Ras.* 9 humanit :: as, *zwei Buchst. rad.* 14 con*sonarent* . *rad. aus* sonorant 18 ságetin . *a. Ras.*, ęt*h*erias *überg.* 22 *iáh*e *a. Ras.* 23 suadent*e überg.* 25 trepid*a über Ras.* 32 : sententia *ein Buchst. radiert.* 694,12 *Aesc*ulapio *a. Ras.* 17 *d*en *a. R. v.* t pechêr*et a. Ras.* 19 cu*b*ele *a. Ras.* 22 memphit*ic*am *desgl.* tantv̄ *aus* o *rad. u. corr.* 26 negetr*ôste a. Ras.* 695,3 dero góto *überg.* 5 mín*n*eglîchen *desgl.* 7 annua *desgl.* 9 (*das erste*) ín *desgl.* 18 chníurigen ármin *a. Ras.* 19 *stá*rchi *desgl.* 20 pubentis 23 cyp*r*idis *überg.* sineb*ant* . *a. Ras.* 24 nelîeze*n a. Ras. v.* z 696,3 *in*dustrię *v. andrer H. nachgetr.* 4 deliber*ationi*s *a. Ras.* 11 *unten auf p.* 10 *steht* anim *verwischt* 14 collectanea . 19 ungeskêide*n*ero *nachgetr.* 25 fili*a*rum . *über unterpunktiertem* o 26 in*g*genium . *radiert* 697,2 gehîe*t* . *a. Ras. v.* n 7 *u*uánda *a. Ras.* 17 *táz a. Ras. v.* d 18 geêret*o*stûn *aus* e *rad.* 29 m*it iro smóochen* . *ába genó*menero *a. Ras. von* ro smóochen ába genome 698,1 *t*émo *a. Ras.* 2 Sô gezímit animę . *a. Ras.* 4 bed*uú*ngen . *a. Ras., über dem ersten* u *ist noch ein alter Acc. sichtbar* 8 íro *a. Ras.* 9 tréget . *desgl.* 11 uuîzeg*tû*om *desgl.* 12 ást*n*eûfen *radiert* 13 ímo :::: uuâr *Ras. von* re :: 27 sêlo *überg.* 699,7 mit *p*pluômon *rad.* 10 ho*no*rationis *überg.* 16 *prún*n*ô*da . *auf Ras.* 17 inslî*h*efe *darüber Tilgungszeichen* 21 lústsam*i* . *a. Ras.* 23 q*î*s *überg.* 25 *trâte*n *a. R. von* tâten 26 s*p*uôtigo *überg.* 700,1 suâr*ti* . *a. Ras.* 6 *H*is *nicht eingetr. dita*tam *a. Ras.* 10 *himelis*ken *a. Ras.* 13 potentia *a. Ras.* superi . *de a. Ras.* 17 geskéi*de*na *desgl.*, na

überg. 18 skîezen*ten* *a. Ras.* 19 fásto *desgl.* gebúnde*n*a . *desgl.* 25 deligeretur *desgl.* 26 cnôto geáhtote*n* *lôzes* *desgl.* 701,4 d*es* *a. Ras.* 5 *nach* nesúln *Ras.* 6 bor*é*férro *Acc. rad.* 8 *ne*nelâze . *rad.* 10 *u*bicumque *a. Ras.* 11 frater esset adiretur . *desgl.* 12 sôuuâr *Circfl. rad.* 13 fuôre . *PIT rad.* 16 uola*tilem* *a. Ras.* 20 méi*no* *ca*duceum . dáz *si imo desgl.* 21 ében*spûotig*o *a. Ras.* 26 sín 702,2 loqu*e*bantur *a. R. v.* a 3 sor*titus . i . di*uinationes *a. Ras.* 6 frísk*i*ngen *Acc. scheint rad. tie in hér*deren *a. Ras.* 8 uuílon óuh 11 arent*i*s *aus* e *rad.* 17 uuórm*m*élo *a. Ras.* 23 skéidenne *desgl.* 26 contami*ne* *mon*endorum . *a. Ras.* 27 de*d*ignatur *desgl.* 28 *fórn úrdruzz*e uuórte*ner* *desgl.* 703,1 delon::::: *Ras.* lyciumque *a. Ras.* 12 uuîzigtuom|mo . 18 gesuâs*en* *bér*ge *a. Ras.* 19 T*amen* *a. Ras. v.* andem 23 *í*n *Acc. rad.* 704,5 immine*t* *a. Ras.* 12 *tô ze gá*genuuérti . *a. Ras.* 14 proli*x*xitas . *rad.* 15 uelu*t* *a. Ras.* 20 sus*urran*tibus *desgl.* 23 *óuh te*m*o* *desgl.* 25 *fóne gehéll*emo ánas*tôze des desgl.* 28 dist*e*nta . *aus* a. *rad.* 705,7 an íro fûoginon *darüber nachgetr.* 14 áll*a* *aus* o *corr.* 16 *cill*enio *a. Ras.* 19 sáme*lichero desgl.* 20 *gehéll*en . *desgl.* 32 phoebus . *desgl.* 706,5 cesariē*s* *rad.* 9 Hinc *bis* hinc *a. Ras.* 20 sólton *bis* er *a. Ras.* 23 *ú*nda *Acc. rad.* rapt*a*bat . *aus* e *rad.* 24 *déro sél*bon *a. Ras.* 27 T*í*u *Acc. rad.* 29 únde lázota *a. Ras.* 707,8 rapid*i*tate *aus* a *rad.* fr*a*gososque *a. Ras.* 10 fílo *desgl. hirlîchemo scúze uuâ*ren *desgl.* 12 spuôte síh *desgl.* 16 dáranâh*c*rán . *rad.* 20 día *metem* métemscaft *rad.* gelá*m*f *a. Ras. v.* f 23 stationarię . *a. Ras.* 24 illo 28 *smal*dum . *a. Ras.* 708,4 dulcis*i*simo *rad.* 6 deera*n*t *überg.* 8 gebáhe*t* . *a Ras. v.* n 9 scrí*cchen* . *a. Ras.* 11 síe *sih* óuh *rad.* 17 úm*be-sueifte* . *a. Ras.* 20 *am*mixtione . *a. Ras.* 23 íro *nachgetr.* 26 sî . uuílon 27 s*î* . *Circumfl. rad.* 29 flexuosisque *a. Ras.* 709,9 tero *a. Ras.* 11 uiolensque *a. Ras. v.* rapiditas 16

k*á*hen *aus* e *radiert* uuá*n*dôn *überg.*, a *auf Rasur*, ô *auf Rasur v.* a 18 easdem . *a. Ras.* 21 *ferchnist*i . *a. Ras.* 27 *sa*turni *desgl.* niêht *desgl.* 710,2 similitudi*n*is *a. Ras. v.* s 5 inóben*á*htîga *Acc. rad.* sîesie *rad.* 6 blûot fáreuu*un* *a. Ras.* 8 sluuiorum . 18 tamen . 711,7 éinze*n* *übergeschr.* 26 hízza *desgl.* 712,7 r*îfon* . *a. Ras.* 8 suîd *desgl.* 9 *tinges* *su*éndi . *desgl.* 10 resplen*d*entis . *desgl.* 13 zeséuuun 713,7 héilesama *a. Ras.*, *das letzte* a *aus* e *corr.* 10 *vgl.* φοῖβος ἀκερσεκόμης λοιμοῦ νεφέλην ἀπερύκει . 12 crisoco-mes *a. Ras.* 17 *vor* chád *Ras.* 22 h*â*lemo *aus* o *corr.* 29 er *nachgetragen* bechn:âta *Ras. von* a, *über* h *Ras. v.* n 714,8 p*h*oebus . *überg.* 10 díen *a. Ras.* 25 defixis *und* s. deorum *nachgetr.* 26 preobtare *defixis* . si *rad.* 715,22 bru-ôdero*n* *rad.* 27 doct*a* *aus* o *corr.* 716,3 *ip*se posse *rad.* 11 quoque *mit Punkten über der Z. nachgetr.* 717,10 arra-garit . 13 g*á*reuui *aus* e *rad.* 22 *r*áten *a. Ras.* ántuurt*a* *a. Ras. v.* imo 23 í*mo* *nachgetr.* 27 *nostrum pec*tus *a. Ras.* 718,8 fit] sit 18 ába*ge*genómen . *rad.* 22 tonantis *a. Ras. v.* a 29 dîn*ê*n *Circfl. verwischt* 719,3 dicente mercurio . *durch Verweisungszeichen* (;/) *über beiden Worten umgestellt* 13 dí*r* *aus* n *rad.* 16 apollininei 18 *f*estinata . *a. Ras.* 24 keskî*het* . *a. Ras.* 27 gesk*îhet* *a. Ras.* 30 pia *überg.* 720,1 co*n*ibens *aus* h *rad.* 5 stationariã . *Der Punkt a. Ras. v.* s 6 zeî*c*hene *a. Ras.* 17 rábena *a. Ras.* 721,4 lumina . 6 ueria *a. Ras.* 8 *er*gléiz *überg.* tíu *Acut rad.* óugôn . *Acut a. Ras. eines Circfl.* 11 tíu *Acut rad.* 13 cui'*us* | dam *rad.* 16 hôrtî*st* . *Circfl. rad.* 21 rárt*a* *aus* o *corr.* 22 bechnât*a* . *desgl.* 29 Erato *bis* modulatur . *mit Verweisung a. Schlusse d. Seite nachgetr.* 722,4 uener*io* *sociatur a. Ras.* 8 hospi*c*ium . *a. Ras.* 10 ra*u*cioribus *desgl.* geróbe *desgl.* 23 *inmutatur in radios* . *laur*usque *a. Ras.* 24 retinebat . *desgl.* 27 *ir*skêin *überg.* 723,2 dáz *a. Ras.* Téro *Acut rad.* 724,1 héilesodes . *a Ras.*

chéttende *desgl.*, *das zweite* t *überg.* 6 minor*e* *aus* ē *rad.* 7 iugat*a* *aus* ā *rad.* 8 om*s* *rad.* 13 héileso*d* *a. Ras.* 27 séstunga 725,9 Álso *a. Ras.* 14 dû *überg.* 24 iu*n*getur *rad.* 726,1 héimleit*i* *a. Ras. v.* ti 6 inquirit . *a. Ras.* 9 *mul*ta *desgl.* 10 su*p*plicabat . *aus* b *corr.* 11 est . *a. Ras.* 13 uuúnnesami *a. Ras.* 17 *gelêrte . dára* *a. Ras.* 23 *refragari* . *a. Ras.* 24 diligebat . *desgl.* 27 gesôugter . *Circfl. aus Acut corr.* 30 all*e* *aus* a *rad.* 727,1 íh méino *a. Ras.* 9 ermafrodit*o* *desgl.* gigner*e* *desgl.* 19 *erm*afroditum . *übergeschr.* 30 famul*itio* *a. Ras.* 728,8 m*a*rmoris . *aus* o *corr.* 10 lîeb*eb*lîcha *rad.* séltsani *a. Ras.* 14 íst *überg.* 18 repigritior 20 gefrístet . *a. Ras.* 21 trâ*g*heit *aus* h *corr.* 25 *dúrh*kât . *a. Ras.* 29 dés *desgl.* 729,5 periernium 6 árbeitsamen*a* *rad.* 10 perscrutation*e* *aus* ē *rad.* 17 philologi*a* . *aus* e *corr.* 20 plane*ta*tarum . *rad.* 24 sá*ment*ment *rad.* 730,2 possit pigrescere *a. Ras.* 5 sámen*t* *überg.* 6 trâkon *a. Ras.* *é*rbúretên *Acut rad.* 7 uuîti*n*a *aus* m *rad.* 9 *io*h *a. Rasur* 12 d*á*nne *aus* e *corr.* 21 hóhera *a. Ras.* 22 uibrantiorisque 22 allaps*a* *a. Ras.* 23 de*scendit* . *desgl.* 28 tan*dem* *desgl.* 30 hóubete *a. Ras.* 731,13 *s*îst *aus* b *rad.* 19 í*s* *aus* st *rad.* 27 kechîesest . *a. Ras.* 732,3 summi*s*sior *überg.* 11 manere *bis* 13 tía *a. Ras.* 20 hîl*î*cho gebórn *a. Ras.* 24 zê*h*ne *überg.* 28 r*a*diorum *aus Corr.* 733,7 fórderot*a* *aus* o *corr.* 8 gehît*e* *a. Ras.* 14 Augusti*us* *desgl.* 21 hértuo*mis* *überg.* tuo *a. Ras.* 22 fr*ó*nesi . *Acut rad.* 25 t*á*z? *Ac. verwischt* 27 cnûoge *bis* 28 gefólgeta *a. Ras.* 28 Ac *bis* 29 scriba *desgl.* 735,2 N*é*c *Ac. rad.* 5 mísselich*e* *aus* a *rad.* 27 ter *überg.* 736,14 e*a*dem *aus Corr.* 18 m*u*lciber . *rad.* fa*u*orque *desgl.* 23 proxim*a* *aus* o *corr.* 26 hóf *a. Ras.* ch*ór*ngéba . *desgl.* 29 fa*u*or . *rad.* 30 gelá*dot iouis súne* . *a. Ras.* 737,1 búr*g*halto *a. Ras. v.* h 8 uuólt*on* *a. Ras.* *von* u 10 diênot*a* *rad.* rethorica 16 uuárd *a. Ras.* 17 fúref*á*rn . *aus* o *corr.* 21 et *fehlt* 24 *un*fúrhta . *überg.* 25

zêhendem . *Ras. eines Accents* 26 refutatis . *aus* f *rad.* 27 hi in *a Ras.* 32 affirm*a*t *desgl.* 738,2 dríttez*endun* . *desgl.* 5 Ex bis] Bis 11 fínftezêndun . *a. Ras.* 15 márc*h*ôn *mit Punkten überg.* 17 čuocaNTvr *am Rande durch das Zeichen* h̄ *v. jüngrer H. nachgetr.* 23 omiss*o*que *rad.* 24 gáskeftô . 27 *g*gnôte . *rad.* 29 ze romo *desgl.* 30 sáment tien góten *desgl.* 32 sîe *Circfl. verw.* 739,27 brúst*e*tûoche . *rad.* 28 zîto *a. Ras.* 740,6 in *überg.* 17 grí*f*fela . *überg.* 23 contracturus *in* senatum . *rad.* 30 bedáh*ta a. Ras.* 741,8 uibratus *a. Ras.* 13 porectiore *a. Ras.* 14 dáz : chît *Ras.* 32 mánega *aus* e *corr.* 742,18 iacyncti *a. Ras.* 28 *der Punkt nach* nubibus . *a. Ras.* 743,1 sereni*ta*te *überg.* 4 ęt*h*eri *überg.* 8 *uú*irt *a. Ras.* 16 t*â*r *Circfl. rad.* 20 *s*ustinens . *a. Ras.* 25 ers*úiz*zende . *desgl.* 27 calcei*s* *rad.* 744,11 ánte 13 multip*li*ci *a. Ras.* 745,11 ersé*uuen*uuen *rad.* 24 hêrôte *Circfl. rad.* 746,5 lázot*a* *aus* o *corr.* tectus *fehlt* 18 l*x* . *v* . *a. Ras.* 747,5 *scázza gól*des *a. Ras.* ge*u*uáhste . *aus* h *rad.* 10 ferbórgen *a. Rasur* 12 ethna *desgl.* 13 *s*ustentasse *desgl.* 16 *m*an *desgl.* 21 expetitur . *desgl.* 748,26 lúft *desgl.* 30 lapidum *desgl.* 750,15 zeséuuen 18 la*tine sucul*ę . *a. Ras.* 24 sie *sint rad.* 25 sínt *nachgetr.* 26 ne*héin*e *a. Rasur* 27 Áber *bis* 28 táuro *desgl.* 28 *s*ínt *desgl.* óuh *nachgetr.* 751,7 piscē*m* *rad.* 14 *kemá*hcha *a. Rasur* 24 resplendeba*n*t . *überg.* coruscat*i* *desgl.* 752,2 (*H*)iacincto *nicht eingetr.* 6 gegrásegot*o*n *aus* a *corr.* 14 skîmen || *skîmen* *rad.* 26 únebensît | tig 753,10 Uuárt*e* *aus* a *rad.* 12 zúene *nachgetr.* 18 máht *tu* tû *rad.* 21 *P*osterior *nicht eingetr.*, *ein schwarzes* p *am Rande vorg.* ydathite *a. Ras.* 754,6 *u*rz*e*um *desgl.* 10 *über* uuîto *ist* t *rad.* 22 *I*psius *nicht eingetr.* 24 sîne*z* *rad.* 27 *tenuissim*a . *a. Ras.* 29 *appare*bat *desgl.* 755,2 trâ*tes iungelin*ges . *desgl.* 4 *ih* íh *rad.* 15 *sk*skílte *rad.* 19 gelîche . *a. Ras.* 24 *Q*uem *nicht nachgetr.*,

dafür schwarz q *am Rande* 756,4 *Post desgl., schwarz* p *a. Rande* alter *nachgetr.* 14 tartareę *a. Ras.* 17 hél*lo*lichun *überg.* 757,2 *U*erum *nicht eingetr.* 14 tîehs*a*mo . *aus* e *corr.* 15 chúmet . *aus* i *corr.* 19 cênzegos | stun . 23 *D*ehinc *nicht eingetr.* 25 ruber *a. Ras. v.* s ; siti*t*orque *überg.* 28 túrst*e*sare *aus* a *rad.* plûotes . *überg.* 758,2 Uuáz *a. Ras.* 3 mínnesa*m*era *desgl.* 6 chópf *desgl.* 8 *Huius gres*sus *desgl.* 9 scránchéli*ge* . *desgl.* odorat*i* . *aus* e *rad.* 11 stárche*n* *aus* s *rad.* 13 *P*ost *nicht eingetr.* 23 fûoze*n* *aus* s *rad.* 25 skînen*t* *überg.* 30 únder *überg.* 759,5 *D*ehinc *nicht eingetr.* 7 soli*che*s*ches *rad.* 9 *h*ercules *überg.* 16 gûollîhkéînôn . *Circfl. rad.* 27 máchot . *a. Ras.* 760,13 *C*um *nicht eingetr.* 21 *Q*uidam *desgl.* 761,11 *T*unc *desgl.* 15 *í*n *Acut rad.* 17 íst gnúht uuíderuuartîg . *durch Zeichen umgestellt* 23 grece *a. Ras.* 24 súmeliche *desgl.* 27 scôzen . *a. Ras. v.* barme 762,4 pré*c*chende . *durch Punkt getilgt* 14 fa*c*torum *rad.* 26 *fést*e *a. Ras.* 6 *I*upiter *nicht eingetr.* 13 commone*b*at . *a. Ras.* 19 *er deu*s *a. Ras.* 21 *Tu*nc *a. Ras.* nc *überg.* 25 *N*i *nicht eingetr.* 26 Suspensio . *überg.* 27 scún*ti* *a. Ras.* 764,1 Et hic . *überg.* 4 Depositio . *desgl.* 4 uúio *a. Ras.* 9 geb*ó*t . *Acut aus Circfl. rad.* 12 únfrôl*î*h *Circfl. rad.* 21 rât *a. Ras.* 22 *er*go *nicht eingetr.* 765,16 êr 17 l*í*get *Acut rad.* 23 recense*b*at . *rad.* 25 gezálôt . uuáz *a. Ras.* 27 *á*nteuolans *Acut rad.* 766,9 *A*t *nicht eingetr.* 11 ében*flîzig* . *a. Ras.* 24 pechénne*n*t *überg.* 29 zesámine mít héilesode . *durch Zeichen umgest.* 767,4 *S*ed *nicht eingetr.* 5 *suffragi*um *a. Ras.* 6 álle*z* *a. Ras.* 7 *nach* fieri *Ras. eines Buchst.* 11 *appetit*um *a. Ras.* 16 mêist*ist* *rad.* 17 hímel*g*elúst . *darnach Ras.* 19 thebę . *a. Ras.* 28 lí*den am Zeilenanf. nachgetr.* 768,3 gelóbontemo . *überg.* 769,2 *S*ed *nicht eingetr., dafür am Rande ein schwarzes* s 11 *fác*chelôn . *a. Ras.* 12 sîe *a. Ras.* 22 *in* uirgine *überg.* 770,10 tu*ên*

a. Ras. 11 nider*on* hángenton *rad.* 13 óffe*ne* . *mit Punkten überg.* 18 Zuêne *bis* fûozen *überg.* 21 sîrium . *Circfl. rad.* *t*ánne *a. Ras. v.* d 771,4 nórdzéichen*n* *rad.* 13 *D*enique *nicht eingetr.* 15 *m*ulta *a. Ras.* 17 *únz hí*na *am Anfang d. Zeile* f. únz hína , *das zu weit vorgeschr. war* 20 *exilie*ndumque *a. Ras.* 30 Quę (*sic*) 772,5 eruuín*de*nten *a. Ras.* 10 plûomond*o* . *aus* e *corr.* 11 ze*é*ruárenne . *Acut rad.* 13 s*o*brietatem . *a. Ras. v.* a ; m *auch a. Ras.* Té*r aus* s *rad.* 16 sálb*o*ton *a. Ras.* 22 d*í*u *Acc. rad.* 23 áber *überg.* 24 sî ne 31 opin*atione* *a. Ras.* 773,4 s*î* *Circfl. rad.* 6 *I*taque *nicht eingetr.* 8 compuletur . apt*o* *aus* a *rad.* 9 ex nuptiali *a. Ras.* 16 zetêilta *desgl.* 21 *imo ge*scáffôt *desgl.* 24 U*erum desgl.* 30 xyr*i*os . *aus* e *rad.* 774,1 fír-u*u*izze *der zweite Grundstrich rad.* 3 sú*n*der *überg.* 4 auctorite 6 ânæ 9 *ixi.* *a. Ras.* 11 uuánda *desgl.* sô || *sô rad.* 21 *úm*be *a. Ras.* 26 *d*uuírt *rad.* 30 longitudi*n*is . *a. Ras. v.* s 775,2 dén*b* *rad.* 18 mínnero*n*da *a. Ras. v.* t 20 dánn*e* *c*êniu . *a. Ras. v.* en 21 d*r*íu *darüber ein Punkt* 23 *nach n*âmen . *Ras. v.* O 776,9 vuúrchet ér *durch Zeichen umgest.* 18 gi*g*gnit . *rad.* 22 Únde dáz íst *a. Ras.* 25 s*y*mphonias *über* i *geschr.* 27 diapason . *a. Ras.* 777,2 ui*cibus* . *i. a. Ras.* 14 réht*e* *a. Ras.* 17 Áber *desgl.* 18 óuh *überg.* uuýnderchún*n*iga *a. Ras.* 25 *u*nde duo . *darüber Spur eines Acc.* 778,1 cęli 6 . i. phit *überg.* 7 mathente*t*radan . (= μὰ τὴν τετράδα) *aus* d *rad.* 25 *A*ne *Circfl. aus Acut corr.* 31 simphoniam . que 779,6 diplas*i*oque *a. Ras., über dem ersten* i *ist* v *überg.*, s *ist überg.* 13 *á*n *Acc. rad.* 17 stúcch*é* . *a. Ras. v.* án 18 gratulatur . *a. Ras.* 27 ὁμαλῶν 780,5 métemung*o* . *aus* a *rad.* 20 fólgee*n* . *überg.* 24 acchermán *überg.* 26 *g*ebrîefent . *aus* b *rad.* 29 d*í*u chég *Acut rad.;* g *corr. aus* t 31 d*é*ro *Acc. rad.* 781,20 táz *überg.* t*a*rána *Circfl. rad.* 782,1 *convb*ium *a. Ras.* 5

*CORPO*RALITATI *a. Ras.* CONTRA*I rad.* 15 *t*ôdigên *a. Ras. v.* an 21 únuua*r*tesalig *aus* l *corr.* 26 permixt*i*s *aus* a *corr.* 27 dárazûo *rad.* 28 zûo *rad.* 783,3 adaman tini*a* acuminis . *rad.* 14 s*ó*lta . *a. Ras. v.* l 17 s*á*lb . *a. Ras. v.* l 784,4 sîa *überg.* 18 uuóla *desgl.* 19 uuídemdíuu*e* . *aus* a *corr.* 20 brûotegómen *rad.* 22 N̄c *rad.* 24 brûotegomo *rad.* 785,22 um*bra*bratii . *rad.* 786,23 s*í*h *a. Ras. überg.* 787,1 D*é*r *Acut rad.* 9 *vor* ANTE *Ras. von fünf Buchst.* 19 h*â*zessa *Circfl. aus Acut corr.* 21 síh *überg.* 23 *é*zen *aus* héi *rad.* 788,2 di*e aus* a *rad.* 7 á*h*a *aus* b *rad.* 15 méister*l*icho *a. Ras.* 16 N*am aus* ec *rad.* 25 s*i*e *Acc. rad.* 31 lûtreist*i aus* e *rad.* lústsam*i desgl.* 789,2 súnge*n überg.* 6 tî*e*rna *aus* r *corr.* 12 gesuîge*n*tên . *überg.* 18 . s . *überg.* 20 *s:*âgende *a. Ras.*, fr *überg.* 790,3 tûot *überg.* 4 in *desgl.* spûot *darnach Ras. eines Buchst.* 5 radi*u*s . *über unterpunkt.* i 6 mâne*n überg.* 20 poscit *desgl. über undeutlichem* poscit 23 MUSICAE DE PERITIA . *durch Zeichen umgest.* 29 libe*tr*os . *überg. über undeutl.* tr 30 poetę sîn . *durch Zeichen umgest.* 791,5 . s. sáment tien poetis tíh *ebenf.* 16 tero *mit Punkten überg.* 19 nouum fidis 24 héilig*a rad.* 792,15 rithmica *mit Punkten überg.* 18 únében*mâ*zero *am Zeilenanfang nachgetr.* 20 qui*d überg.* 21 figuret *rad. aus* fugaret 21 trigo*nus a. Ras.* 793,11 *q*uón *a. Ras.*, *davor Ras. v. zwei Buchst.* 15 *nach* fabularum *ist ! rad.* 20 applaud*en*te *a. Ras.* 22 trûog*i*n . *aus* e *rad.* 23 gehîelt*i*n . *desgl.* 26 máge*d aus* g *rad.* d*ú*nse *Acut rad.* 794,10 N*ú Acut aus Circfl. rad.* 11 *ge*sprâchi *überg.* 13 tûont *überg.* 27 *unten auf S.* 112 *steht* anima mea turbata . 795,5 intsízzent *a. Ras.* 7 .coll*ectiones desgl.* 17 kechôses *a. Ras. v.* sa : : 26 *ze*zelône *rad.* 27 árbeit*o a. Ras. v.* e 796,14 chláfondo *uuínt* . dóner *rad.* 22 ęris . *darüber* a 797,9 re : : muneratione *Ras. v. zwei Buchst.* 17

cura . *a. Ras.* 19 semper *überg.* 20 cartis . *a. Ras. v.* k 21 prescia *a. Ras. v.* c 798,14 uoluere 799,1 merculiali 2 ke*h*ìen *aus* z *rad.* 8 *ló*besánge *a. Ras.* 7 aderis 10 contingit 11 sol*u*s *a. Ras. v.* ler 20 óberôr*o* *a. Ras.* 21 parentis *mit Punkten überg.* 800,1 sû*ona* *a. Ras.* 2 *sn*íte . *a. Ras.* 4 ten rât . *desgl.* 7 uí*l*o . *a. Ras. v.* n *d. i.* iuno 14 chî*t* *a. Ras. v.* d 15 doct*i*us *rad.* 801,2 SOFROSINI . 9 Uuâr*a* *rad.; Circfl. aus Acut corr.* 10 fróu*v*ûn *am Zeilenanfange nachgetr.* dára *aus* t *rad.* 11 lústsamer*o* *rad.* 27 Únmî*o*tegerniu . *a. Ras.* 802,7 si*e* *a. Ras. v.* a 24 Álso s*î* *Circfl. rad.* 803,6 speculis 18 drítt | ta . 19 . 20 cantes 21 *u*uérdent . *Ras. eines Circfl.* 26 getâten dô *durch Doppelpunkte umgestellt* 30 tré*t*tenôda . *rad., auf* a *ein Circfl. rad.* 804,13 *d*ôza *a. Ras. v.* t 13 bezéi*n*lichemo, *darüber* chin *v. andrer H., am Rande mit Verweisungszeichen* bezéichenlichemo 26 *Cod.* inditam 805,4 hôre *Circfl. aus Acut corr.* 806,7 flî*e*de *überg.* 8 car*b*asinis *aus* p *corr.* uolumi | minibus . 10 scáp*h*inis *überg.* 25 egypti*i*s *aus* ii *rad.* 807,4 effuderat *a. Ras.* 10 gezív*u*ge . *durch Punkte getilgt* uranię 13 ges*á*menotôn *a. Ras. v.* n 28 u*u*ír *darüber Ras.* 29 trís*c*ozên . *darnach Ras.* 808,23 íst *überg.* únde zéichen dero numerorum . *steht zweimal, das zweite mal durch Zeichen getilgt* 809,2 bînun *überg.* 30 *m*itti *a. Ras. v.* d 810,5 chî*t* *aus* d *rad.* 8 uuérlte ánasíhtigun . *durch Punkt- u. Strichzeichen umgest.* 811,1 quadam *überg.* 4 sóltî . *a. Ras. v.* a 11 *in*mortalisque *rad.* 22 eius*a* apotheosi *rad.* 812,2 héllevu*i*nnâ *aus* u *rad.* 12 des *überg.* 20 uideba*n*tur *rad.* 813,17 posset *über unterp.* i 814,1 fólgeta *überg.* 7 *ad*uenire *subito desgl.* 16 *é*r *Acc. verwischt* 25 iu*u*ando *a. Ras. v.* an : : 27 díh *überg.* 28 lucina . 815,7 *gebúr*te *a. Ras.*, te *überg.* 8 sléhtero . *rad.* 10 Itducam 13 om̄*en* *rad.* 14 re*l*inquas . *a. Ras. v.* n 17 *férte uuá*ltêst . *a. Ras*

29 uoco nuncupatam . *durch Punkt- u. Strichzeichen umgest.* 30 Et hic . *überg.* 31 *p*oscenti *aus* p (= per) *rad.* 816,2 Únmîst 4 fûore . *a. Ras.* fél*d* . *aus* t *rad.* 18 die *überg.* 817,12 infe*ri*oris *aus* t *rad.* 15 sâligostên 21 an *a. Ras.* fórezezéichenente . *rad.* 27 *v*irgilius *a. Ras.* 818,5 *dien* || dien *rad.* 29 esse *überg.* lucide *esse durch Zeichen getilgt* 819,26 human*a* *a. Ras.* 28 *zegem*áche *desgl.* 820,2 *unten auf S.* 138 *steht* animanima *rad.* 7 alcmene *a. Ras.* 8 Sî*e* *rad.* 821,23 . s. *überg.* ut *desgl.* 32 kemúge*n*tôn *überg.* 822,12 táz *bis* 13 chûeniga . *überg.* 12 hérting*a* *aus* o *corr.* 14 presu*l*es *aus* d *rad.* 17 omnis aeris hęc *durch Punkt- und Strichzeichen umgestellt* 20 pl*a*tonis *darüber* v 26 ill*a* (*darüber* o) tribu*e*ntur . *darüber* v 823,24 únde *bis* mania . *v. andrer H. überg.* 824,2 Hin*c*que *überg.* 26 satyric*i* *unterp.*, *darüber* a 26 *inlude*ndi . *a Ras. v.* fabulę 825,8 ánanénd*ennes* . en *a. Ras.*, nes *mit Punkten überg.*, *vor dem letzteren steht ein verwischtes* den 12 uuîelt*e* *rad.* 13 *him*eliskiu *a. Ras.* 15 Sî chît . *überg.* 826,3 *ú*nde *a. Corr.* 22 ze *a. Ras.* 25 blécc*h*ezeta *überg.* 29 héizet *a. Ras.* latine . *überg.* 827,10 *p*referebat *aus* s *corr.* 12 stéccheliu . *rad.* 15 fîer *a. Ras.* 17 prim*a* *a. Ras.* 828,7 femin*a* *aus* e *rad.* 20 zîerd*â* . *Circfl. rad.* 29 êrin *bis* 30 domicilium . *a. Ras.* 829,16 *ze* *a. Ras. v.* u 17 uirg*a* . *aus* o *corr.* 25 der*o* *rad.* 830,2 *v*uúrmen . *überg.* 6 *nach* egypziskes *Ras.* 13 úngeêr*e*ta *aus* a *rad.* 18 *ke*uuálte . *a. Ras.* 19 . 21 blancę . *desgl.* 23 sia *a. Ras. v.* dîe 25 lucr*o*rum *a. Ras.* 27 ópferfrískin*g*en *aus* n *corr.* 29 s*î* *Circfl. rad.* 831,13 s. *überg.* ueneri*i*s *rad.* 16 *m*ít *der erste Strich a. Ras.* 24 *nach* éin *Ras.* *ascen*sus . *a. Ras. v.* tonus 28 D*â*r *Circfl. aus Acut corr.* 832,1 Áll*íu* *a. Ras.* 2 scipiônis . 6 dáz ín *a. Ras.* 9 s. *überg.* 27 lîeht*e* . *rad.* 833,20 ęthe*r*erem . *durch Zeichen getilgt*, h *überg.* 21 ęther . 22 lôset . *Circfl. aus Acut corr.* ín *sînes* sînes *rad.*

834,6 perfectus*narius* *rad.* 21 alipedes *aus* i *corr.* 22 hábenis . 24 dementa mundi *durch Punkt- u. Strichzeichen umgest.* 28 H*i*nc *aus* u *rad.* 835,11 té*n* *aus* r *corr.* 14 chí*NT* *a. Ras.* 21 patern*e* . *aus* ę *rad.* 25 mentis *überg.* 30 ęt*h*erios *überg.* 31 ment*i* *a. Ras.* cę*tus* . *rad.* *aus* li 836,7 hemitoni*o* *a. Ras.* 15 *h*emitonii *überg.* 837,2 tô*g*gefáren *rad.* 7 Hinc 11 stábênte*n* *aus* r *corr.* 12 dero *überg.* 19 c*rist*ę *a. Ras.* 24 álle *überg.* 838,4 maximis *a. Ras.* 6 ton*o* *a. Ras.* dimidi*o* *desgl.* 16 *erfáren hábe*tôn . *a. Ras.* tôn *überg.* 17 recrea*ti* . *a. Ras.* 19 fólleglich*ûn* *a. Ras.* 24 skrícchendiu . *a. Ras.* 839,4 ligurgos . 10 syderum crebroru m*durch Zeichen umgestellt*, r *überg.* 17 summitate *a. Ras.* 19 Et hic *a. Ras.* *überg.* in áleríhte *a. Ras.* 21 *coR*|poralis *am Rande rechts nachgetr.* 26 secessise . 840,1 gau*de*dentem . *rad.* 11 ign*i*ta *darüber* o *geschr.* 21 sen*sibilis* *sp*erę *a. Ras.* 23 ána*uuá*ltôn *desgl.* 30 diei noctisque *desgl.* 841,4 i. semel *überg.* i. bis *desgl.* s. i. substantia *desgl.* 6 dîe *dir héizent* *a. Ras.* 14 uuârhéit *a. Ras.* 18 *ge*stûont *überg.* 20 góta*!* únde *a. Ras.* 842,7 *uuérlt úmbeg*riffe . *a. Ras.* 8 d*î*e *aus* a *rad.* 14 Scônív *a. Ras.* 15 cl*í*zen *Acut a. Circfl. rad.* 843,12 ch*ó*men *desgl.* 19 uuérb*i*n *aus* e *rad.* 22 Údus *Acut rad.* 30 scrupulosus 32 uuésen *überg.* 844,6 fûorta *éin* frûot *rad.* 7 *vor* screib . *Ras.* 10 dis*cre*pantibus *a. Ras.* pan *überg.* dis*son*abat . *a. Ras.* 24 in *überg.* 845,2 ei*demque überg.*, ei *a. Ras.* 6 fôlgeta . 12 scáme*lîn uuás* . *a. Ras.* 18 sposalium 18 p̄parauerat *a. Ras.* *v.* c̄ *d . i.* com 19 non deesset . *a. Ras.* 23 Tun*c*que *überg.* 24 popeamque *aus* a *rad.* 25 ge*l*ésen *desgl.* 27 popeus *a. Ras.* *v.* a 27 íu *überg.* 846,5 *er*uuéleta *a. Ras.* 17 ter *gágen* || gágenuuérto *rad.* únde *bis* 16 tág *überg.*, *vor* tímberen *ist* tág *rad.* 19 habitu 27 asserent *undeutlich* 28 librales 847,2 fucum . VI A . DE

MUSICA . 851,1 *Ueberschr. fehlt* **K L** 2 monachondo **L** 3 vuerden **K** 4 seiten . vnde **K** unte **L** 5 lengistên seiten . **K** der . **L** 5 . 7 heizit . **K** 6 unte *und so immer* **L** 8 zuiualti **K** dar **K** erera **K** êrere **L** 9 lichanos . **K** 10 fierualta **K** 11 sezzo **L** 12 dar **K** 14 furese*zze a. Ras.* **L** 15 so*i*st *mit Häkchen überg.* **K** 16 fahe **K** ande **K** 17 in nin driu . **L** 18 du **K** 19 gezeichenet **K** 20 churcesten **K** fure sezzi **L** 852,1 . A . gezeichenet **K** 5 diezeugmenon **L** 7 mese **K** 8 churcisten **K** inquit **K** uuanta **L** 10 andra **L** gerobor *uel oberore überg.* **L** 11 mese **L** 12 lichanos **K** 13 furisezze ouh . **K** 14 zuei **K** 16 ypatemeson . **L** 17 geroluti | ubi habet **L** 18 uuanta **L** 19 lichanum **K** 20 parypateypaton . **K** 21 tes **L** unde **L** unte **K** 25 uuada **K** uuanta **L** 26 fure*sezze fehlt* **L** 27 sehzehentun **L** seiten **K** 30 monocordum **K** Uuio hil **K** 31 in chrom . gen . unde in arm . **K** 853,1 tia **K** einan slatha **L** 2 uobet **K** 3 iuuoro ena **L** *Nun folgt in* **L** 61ʳa *das von Riezler (Studien z. Gesch. der Notenschrift. Leipz.* 1878 *Tafel* II,2) *veröffentlichte Täfelchen von fränkischen Tonbuchstaben und fränkischen Dasianzeichen, welches den* Γ *entsprechenden Ton als* Quintus Primo *bezeichnet, das zugehörige E aber auslässt (Riezler a. a. O. S.* 35). *Dann folgt :* Prima fistula in VIII . diuisa octaua pars auferatur . et erit sec$\overset{B}{un}$da . Secunda fistula in VIII . diuisa . octaua pars auferatur . et erit terc$\overset{C}{ia}$. Tertia non potest diuidi in . VIII . ut faciat . III . sed sic temperetur quarta . ut ter ducta cum tercia parte impleat primam . hoc est . $\frac{D}{IIII}$. fistula . Quarta diuisa in VIII . octaua pars auferatur eterit . $\frac{E}{V}$. Quinta in VIII . diuisa . octaua pars auferatur . eterit . $\frac{F}{VI}$. Sexta in VIII . diuisa . octaua pars auferatur . eterit . $\frac{G}{VII}$. Septima in VIII diuidi non potest . ut faciat VIII . sed sic temperetur . ut adeam dupla sit pri$\overset{A}{m}$a .

Dann nach einer Z. Zwischenraum Tempora bone artifex organum corporis nostri . ut armonię mentis posset aptari . nec sic roboretur ut superbiat . nec sic languescat ut deficiat . *Dann nach einer Z. Zwischenraum das Stück* 857,17—859,18 (*Riezler a. a. O. S.* 298). — 853,7 discrimin*a aus* o *corr.* 11 daz *mit Punkten überg.* 12 síben*e rad.* 20 *ûf a. Ras.* 25 *die a. Ras.* 854,5 únde *a. Ras.* 18 órga*n*ûn *dr*íu *a. Ras.* 21 áb*a aus* e *corr.* 855,12 dorium . 14 *ist* éines *am Zeilenanf. v. ders. H. u. Dinte nachgetr.* 21 ypermixolius . 25 de*mo óberôsten a. Ras.* 30 úbe *überg.* 856,4 ypermixoli*di*us *mit Einschaltungspunkt überg.* 6 mú*g*en . *aus* b *corr.* 8 g*â*t . *aus* e *corr.* uu*î*lôn *Circfl. aus Acut corr.* 12 íh nû chád . *steht noch einmal am Rande von Z.* 1, *aber ausgewischt* 16 sîne*mo* | *fehlt* buôhstabæ . 19 *buóh*stabe . *a. Ras.* 21 permixolidio . 857,1 chúnn*&* *unterp., darüber* n 4 êris*tûn a. Ras.* 14 *trien*tem . *a. Ras. im Folgenden hat* L *nur die besonders angegebenen Accente,* N *accentuiert nur bis* 23 diametrum . 857,17 tu N becennêst . F benechennest L 18 díe N suégela F suegalan L ánderon *darüber* e *geschr.* N énchédên . F 19 dich N L ouch L mazza L *zelírnen*ne . *a. Ras.* N Mách*á der zweite Acc. getilgt, das zweite* a *a. Ras. für* et F *davor* PRIMA . L êristûnt N 20 sô *bis* uuéllêst . *fehlt* L N únte L N 21 so du L dero L uuîti N sie F 22 únte L N méz N bêdero N 23 érist uuío F uúit N s*î* sî . *Circfl. rad.* F dui uuîti N du uuîti L *über dia*metrum . *ist* I, *nach* trum *ist* II *überg.* N 24 . II Tara nah L *Nummer fehlt* F andero . L suegelun*t rad.* N léngi . F 25 uuîti . N unte L sîa L sia *a. Ras.* N 26 tannan N unze ze dero L unze dero N d*iu aus* ui *rad.* N plect*r*um *v. andrer H. überg.* N 27 n*iu*n *aus* ui *rad.* N ébenmíchélíu . *Acc. anrad.* F teilo L N 28 daz L Daz N lengi L fondero L N 29 ûf . L úf . N III.

über L *ist* a *geschr.* N III lâ L *Nummer fehlt* F 858,1 suuegelun L lengi L N 2 vnta teila L taz N nuniu . Vnte L unte N 3 nuino N tero drittun . N der der trittun . L daz L leng*o* *darüber* i N lengi L 4 fondero L N ŷf L *nach* uf . *ist* IIII. *überg.* N *am Rande* IIII L*Nummer fehlt* F dánne] dara nâh L tara nah N tie L tia N eristun N 5 unte L N fora L drittun L tritten N teîl *Circfl. aus Acut corr.* F di*â*metri . *schwacher Circfl., scheint getilgt* F 6 unte L N teila sîa L dánn*ân* *aus* e *corr.* F tannan N unze N unza L *fehlt* F 7 in *fehlt* L fiar L unte L N driu L 8 daz L taz N Vnte L N unze *fehlt* F tara F giêt . dyatesseron . L diatesseron N 9 V. *fehlt* F *überg.* N *am Rande* L Unte L Vnte N ioh L 10 ze îogelîchemo . F zeiegelichemo L zegelihemo N | lichemo M mále . M male L fon L N zungu*n* *aus* s *corr.* M uf . M . ûf . L 11 Sónim M erestun L êrestûn . M unde M unte N *fehlt* L la fore an iro lengi L N lâ ân F lengi fóre . M 12 den *bis* teil *ohne Accente* M uûiti . unde M uuîti . unte L unte N téila F sîa L driu M tr*iu* *aus* ui *rad.* N 13 unde M . unte L N zúei teil déro finftun . M dero L Daz M daz L N 14 VI *fehlt* F M *überg.* N . *a. Rande* L Nim dáranah . selbun . dia finftûn . M finftun L unde M unte N L an íro léngi . M 15 fore . M áhtoden M tes N diámetri . M unde *bis* 24 VIII . *fehlt* F , 17 An dero *bis* 24 VIII . *fehlt* M . *Statt dessen hat* M *:* Dára nâh míz tía síbendûn . bî dero fierdûn . lâ an déro fiêrdun fóre den dríttun téil . des diámetri . *und* F M *:* únde (unde M) téile daz ánder in fîeriu . (fíeriu . M) únde (unde M) gíb téro dríu dero síbendûn (sibendun . M) — 15 unte L N teila sîa L 16 unte L N tero . N ahtouuiv L 17 an L scoltu sinomenon L 18 ha*l*ben *überg.* N unte L N 19 unte L N dr*iu* temo *aus* ui *rad.* N sinomenon . L 20 siu] iro L VII *überg.*

N *a. Rande* **L** *fehlt* **F** ti sibentun bero **N** tie sibentun bi dero **L** 22 unte **L N** lâ **L** ahto*d*a *aus* t *corr.* **L** fore . *aus* e *v. andrer H. corr.* **N** unte **L** n *überg.* **N** fon **L N** de*ro* *v. andrer H. überg.* **N** 23 ûf teil **L** taz **N** nuniu . **N** 24 dero **L** *h*ahtouuiu . *rad.* **N** taz **N** VIII . *überg.* **N** VIII *a. Rande* **L** 25 Tánne **F** tie **L** áhtodûn **M** be **N** êrestûn . **M** lâ **F L** in **L** an **M** déro **M** 26 eristûn **M** *heller* **N** fore **L N** so uûio uílo **M** des *heller überg.* **N** diámetri **M** diametri . **L** taz **N** quîd **M** chît . **N** 27 fóre . **M** alla dia **M** alle di **N** alle die **L** unte **L N** zúei ébenmicheliu **M** 28 ebenmichiliu **L** unde **M** unte **L N** éinez *bis* (*áhto*)-dun . Daz *abgeschnitten, ebenso* 29 íst *bis* 859,3 éin **M** 28 tero **F** 29 daz **L N** fonne **L** ûf . **L** Vnze dara **L N** 30 gad **N** dyapente . **L** semitonio . **N** Dara **L** 31 *g*ib **L N** k *heller darübergeschr.* **N** tie **L** mazza **L** den **L** sibinun **L** sibene*n* . *aus* m *rad.* **N** tie **L** tu **N** 32 dero **L** ereston . *darüber* v **N** ten **L** tin **N** eren **N** 859,1 tiu **N** eresta **L** *áh*|todûn *a. Ras. v.* ahto **F** unte **L N** ein *heller überg.* **N** 2 Unte **L** Vnte **N** 3 finftunzehentun . **L** finfto zehentun . **N** unte **L N** 4 d*iu* *aus* ui *rad.* **N** êrista . **M** lengi **M** dero finfto-zehendun . **M** finftozehentun . **N** finftunzehentun . **L** 5 unte **L N** unde **M** driu **M** tríu **F** 6 uunder **M** uunter **L N** ist **L N** ziuu **F** ziu **M** íro driu **M** sin **L N** náls zúei . **M** nalso zuei **L** nals ziuuei . **N** ih **M** gíbo **M** gibo **N** dír **M** 7 Wánda **M** Uuanta **L** Vua*n*da *heller überg.* **N** só **M** andéro eristun fóre lazet ein **M** 8 unde **M** unte **L N** si *bis* dupla est *ohne Acc.* **M** sî *fehlt* **L N** noch danna ist dupla **L** 9 déro **M** ahtodun **L N** diu iro **M** ist . **M** unde **M** unte **L N** auer **L** 10 dero lengi . **M** fore *fehlt* **L** firlazenémo **M** firlazanemo **L** diámetro . **M** halbiu *bis* 11 ist *ohne Acc.* **M** uuir*t* *heller hinzugeschr.* **N** 11 finftozehendun **M** finftozehentun . **N** finftun zehentun . **L** déro **M** dero **L N**

áhtodun **M** *note hell a. Ras.* **N** zuíualt . **M** zuuiualt **L** zuiualt **N** 12 tanne déro finftozehendûn . unde ein diámetrum . unde déro êristun nôte fîerualt unde zúei diámetra . **M** finftozehentun . **N** finftun zehentun . **L** unte (*zweimal*) **L N** 13 erestun **L** fie*l*ualt . *darüber* r *v. andrer H.* **N** unte **L N** *diamet*ra . *a. Ras.* **F** 14 erista **M** ereste **L** Vuil **M** . auer **M** 15 fure **M** sipenzehen alde sehszehen seiten buohstaba **M** finfzehene **L** finfcehene . **N** ode **L** fure sehszene **L** fure sehszehene **N** seiten **M** *gegen* séhszen *durch Zeichen umgestellt* **F** buohstabe **L** buohstabo **N** 16 alfabeta machon . **L N** *abgeschn., ebenso alles von* mézen *ab* **M** so **M** scol **L** ér **M** er . **N** daz *überg.* **F** dritta **M** tritta **N** 17 mez [61,^{v}b] zan **L** den **L** eren **N** eron **L** 18 demo **L N** erestun . **L** *Unten steht von späterer H.:* Quarta nonas septembris //////// sci Emelrici confessoris . None nouēbris . ///////// sci Emelrici cfes; *von andrer Hand dazugesetzt:* translatio . **L B** . **NOTKERS BRIEF** . 859,20 sancto *mit Häkchen überg.* 23 Commoni*ta*tur *durch Strich getilgt* 860,3 propter quod 5 nota 12 ausvm facere 15 artigrū 17 de] & 17 ragatus 22 ar*i*stotilis *aus* e *corr.* 31 nos 861,3 scito rapiuntur 7 acuto] de uto 12 pignere 16 dam*p*num *überg.* **C** . **RUODPERTS BRIEF** . 862,3 fides **O** 5 Tiu *bis* 7 únde *fehlt, dafür* Táz chît **O** 6 taz **P** 7 kúishéit tére **O** 7 úrôugôn . **O** 12 déum*v*oti . *überg.* **O** pasc*h*ale *überg.* **O** 14 *N*omen . *vor der Linie* **O** 18 quod **O** 20 eîgen *aus* i *corr.* **O D** . **MEMENTO MORI** . 863,2 *N*v *nur eingeritzt* 14 siene *rad.* 864,8 drort *durch Punkte getilgt und rad.* 15 gn*v*oge *überg.* 19 lebint . *aus* i *corr.* 20 m*u*oztis *überg.* iungest *st* reda *rad.* 28 einimanne . 865,1 gebot *mit Häkchen überg.* 3 ir *über einer rad. Stelle* 7 einiman . 15 cho*v*f *überg.* 17 s : iv *Ras. von* i ? 21 uerchov*f*ta *überg.* 23 mvoz *desgl.* 24 se*l*ben *mit Häkchen*

überg. 866,1 hant*d*ir *rad.* 7 gewarno*t* . *aus* n *rad.* 18 necheiman 19 m*v*oze *überg.* 20 g*v*ote *desgl.* 21 richt*v*om *desgl.* 22 *nach* da *oben ein Punkt, wohl von zu früh angesetztem* b 867,5 t*v*o *desgl.* 8 geb*v*ozan . *desgl.* 9 *n*iwit *aus Ansatz von* w *rad.* 11 . 19 . bo*v*m *überg.* 22 hin *am Rande nachgetr.* 25 m*v*ozint *überg.* 868,1 get*v*ot . *desgl.* 7 dihne 13 m*v*ozist *überg.* 17 m*v*ozint *desgl.* 18 noker

ALTONA, den 3. Oktober 1882.

P. Piper.

NACHTRAG.

XII,20 *ist hinzuzusetzen:* 2 . von de musica p. 10—16 (vgl. *Gerbert*, script . eccl . mus . I 96—102 *v. d. Hagen,* Denkm. des M. A. I,25 *Hattemer* III 586—590 . *Steinmeyer,* ZfdA. XVII, 503 f. *Piper* ZfdPh . XI, 257 f. Ausgabe I 853,5—859,18).

I.

ANICIUS MANLIUS SEVERINUS BOETIUS

DE

CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE.

PROLOGUS.

Oportet nos memores esse . quę de romano imperio paulus apostolus predixerat quondam. Multis enim per pseudoapostolos territis . quasi instaret dies domini . ille arrexit corda eorum his dictis. Quoniam nisi discessio primum uenerit . s. romani imperii . et reueletur filius iniquitatis . i. antichristus. Quis enim nesciat romanos olim rerum dominos fuisse . et fines eorum cum mundi finibus terminari? Postquam autem barbarę nationes . alâni . sarmatę . daci . uuandali . gothi . germani . et alię multo plures . quę eis subditę . uel cum eis fęderatę erant . rupta fide et foedere . rem publicam inuaserant . et nulla eis uis romana resistere poterat . inde iam paulatim uergere tanta gloria . et ad hanc defectionem quam nunc cernimus . tendere coeperat. Namque contigit sub tempore zenonis . qui ab augusto transactis iam quingentis et uiginti tribus annis . quadragesimus nonus imperator extiterat . ipso in constantinopolitana sede posito . odoagrum turcilingorum et rugorum regem . qui et herulos et scyros secum habuit . romanos et italiam sibi subiugasse. Theodericum uero regem mergothorum et ostrogothorum . pannoniam et macedoniam occupasse. Deinde ab imperatore theodoricus constantinopolim propter uirtutis famam accitus . et magnis honoribus quasi socius regni apud eum diu

habitus. et familiaritati atque intimis consiliis admissus. precibus egit. ut annueret ei. si contra odoagrum dimicaret et uinceret. ipse pro eo italiam regeret. Et sic eum a se discedentem. magnis zeno ditauit muneribus. commendans ei senatum et populum romanum. Ingressus ergo italiam. odoagrum intra triennium ad deditionem coegit. atque occidit. deinde potitus ets totius italię. Romanorum autem iura consulto imperatoris primum disponens. dehinc uero succedente anastasio imperatore. et iustino maiore. rem pro sua libidine administrare incipiens. contradicentes occidit. Inter quos symmachus patricius. et gener eius boetius gladio perierunt. Sanctissimum quoque papam iohannem. usque ad necem carcere afflixit. Ipse autem sequenti anno regni sui trigisimo. ira dei percussus est. succedente in regnum adelrico nepote eius. Hinc romana respublica iam nulla esse cęperat. quę [A 5.] gothorum regibus tunc oppressa est. usque ad narsetem patricium. qui sub iustino minore propulsatis gothorum regibus. langobardorum manibus italiam tradidit. et simili eam fecit peste laborare. Horum autem iugum. post ducentos et quinque annos. ex quo intrauerunt italiam. Karolus francorum rex abstulit. et auctoritate leonis papę. qui eum ad defensionem apostolicę sedis inuitauit. ipse imperator ordinatus est. Post ipsum uero et filius eius. imperatoris nomen ad saxonum reges translatum est. Ergo romanorum regnum defecit. ut paulus prophetauit.

ITEM PROLOGUS TEUTONICE.

Sanctus paulus kehîez tîen . dîe in sînên zîten uuândon des sûonetagen . táz er êr nechâme . êr romanum imperium zegîenge . únde antichristus rîchesôn begóndi. Uuér zuîuelôt romanos íu uuésen állero rîcho hêrren . únde íro geuuált kân ze énde dero uuérlte? Sô dô mánige líute énnônt tûonouuo gesézene . hára úbere begóndôn uáren . únde ín állên dísên rîchen keuuáltigo uuíder romanis sízzen . tô íu stûonden íro díng slîfen . únde ze déro tîlegúngo râmen . tîa uuír nû sehên. Tánnân geskáh pi des chéiseres zîten zenonis . táz zuêne chúninga nórdenân chómene . éinêr ímo den stûol ze romo úndergîeng . únde álla italiam . ánderêr náhor ímo greciam begréif . únde díu lánt . tíu dánnân únz ze tûonouuo sínt. Énêr hîez in únsera uuîs ôtacher . tíser hîez thioterih. Tô uuárd táz ten chéiser lústa . dáz er dioterichen uríuntlicho ze hóue ládeta . tára ze dero mârun constantinopoli . únde ín dâr mít kûollichên êron lángo hábeta . únz er ín dés bíten stûont . táz

er ímo óndi . mít ótachere zeuéhtenne . únde úbe er ín úberuuúnde . romam ióh italiam mít sînemo dánche zehábenne. Táz úrlub káb ímo zeno . sîn lánt . ióh sîne líute . ze sînên tríuuôn beuélehendo. Sô dioterih mít témo uuórte ze italia chám . únde er ôtaccheren mít nôte guán. únde ín sâr dáranâh erslûog . únde er fúre ín des lándes uuîelt . tô netéta er ze êrest nîeht úber dáz . sô demo chéisere lîeb uuás. Sô áber nâh ímo ándere chéisera [A 6.] uuúrten . tô begónda er tûon . ál dáz in lústa . únde dîen râten án den lîb. tîe ímo dés neuuâren geuólgig. Fóne díu slûog er boetium . únde sînen suêr symmachum . únde dáz óuh uuírsera uuás . iohannem den bâbes. Sâr des ánderen iâres . uuárt thioterih ferlóren . sîn néuo alderih zúhta daz rîche ze síh. Romanum imperium hábeta îo dánnan hína ferlóren sîna libertatem. Áber dóh gothi uuúrten dánnân uertríben fóne narsete patricio . sub iustino minore. Sô châmen áber nórdenan langobardi . únde uuîelten italię . mêr dánne ducentis annis. Nâh langobardis franci . tîe uuír nû héizên chárlinga . nâh ín saxones. Sô íst nû zegángen romanvm imperivm . nâh tîen uuórten sancti pauli apostoli.

INCIPIT LIBER PRIMUS BOETII.

1. CONQUESTIO BOETII . DE INSTABILITATE FORTUNĘ.

Qui peregi quondam carmina florente studio . hev flebilis cogor inire mestos modos. Íh tir êr téta frôlichív sáng . íh máchôn nû nôte chárasáng. *Ecce lacerę camenę dictant mihi scribenda.* Síh no . léidege musę . lêrent míh scrîben. Táz mír uuíget . táz uuíget ín. Tîe míh êr lêrton iocunda carmina . tîe lêrent míh nû flebilia. *Et rigant ora elegi . i. miseri . ueris . i. non fictis fletibus.* Únde fúllent sie mîniv óugen . mít érnestlichên drânen. *Has saltim comites nullus terror potuit peruincere . ne prosequerentur nostrum iter.* Tíse geuértun nemáhta nîoman eruuénden . sîe nefûorîn sáment mír. Quasi diceret. Úbe íh ánderro sáchôn beróubôt pín . mînero chúnnôn nemáhta míh nîoman beróubôn. *Gloria felicis olim uiridisque iuuentę . solantur nunc mea fata . mesti senis .* Êr uuâren sie gûollichi mînero iúgende . nû trôstent sie míh álten . mînero mísseskíhte. *Uenit enim inopina senectus properata malis.* Tés íst óuh túrft . uuánda mír íst úngeuuândo . fóne árbéiten zûogeslúngen . spûotîg álti. *Et dolor iussit inesse suam ętatem . s. ideo suam . quia*

citius cogit senescere. Únde léid hábet míh álten getân. *Funduntur uertice intempestiui cani.* Fóne dîen [A 7] díngen grâuuên íh ze únzite. *Et laxa cutis. tremit effeto corpore.* Únde sláchíu hût. rîdot an chráftelôsemo lîchamen. Táz chît. mîne líde rîdont únder sláchero híute. *Felix mors hominum. quę nec se inserit dulcibus annis. et sepe uocata uenit mestis.* Táz íst sâlig tôd. tér in lústsamên zîten nechúmet. únde in léitsámên geuuúnstêr netuélet. *Eheu. quam surda aure auertitur miseros.* Áh ze sêre. uuîo úbelo ér die uuênegen gehôret. *Et sæua. claudere negat flentes oculos.* Únde uuîo úngerno ér chéligo betûot íro uuéinonten óugen. *Dum male fida fortuna faueret leuibus bonis.* Únz mír sâlda fólgetôn. in állemo mînemo gûote. mír únstâtemo. álso iz nû skînet. *Pene merserat tristis hora caput meum.* Tô hábeta míh tiu léida stúnda nâh kenómen. íh méino diu iúngesta. *Nunc quia mutauit nubila fallacem uultvm. protrahit impia uita ingratas moras.* Uuánda si mír áber nû gesuíchen hábet. nû lénget mîna uríst. mîn árbéitsámo lîb. *Quid totiens iactastis me felicem amici?* Uuáz hîezent ir îo míh sâligen fríunt mîne? Uuâr íst iz nû? *Qui cecidit. non erat ille stabili gradu.* Tér dóh îo uîel. fásto nestûont; úbe er fásto stûonde. sô neuîle er. Argumentum a repugnantibus. Repugnant enim stare et cadere.

2. DE INGRESSU PHILOSOPHIAE. ET EIUS HABITU.

Hęc dum mecum tacitus reputarem ipse. Únz íh tíz suîgendo in mînemo mûote áhtota. *Et signarem*

lacrimabilem querimoniam . officio stili. Únde íh sús âmerlicha chlága scréib mít temo grífele. *Uisa est mulier astitisse mihi supra uerticem.* Uuâr sáh íh . éin vuîb stân óbe mír. *Reuerendi admodum uultus.* Êruuírdigero tâte hárto. *Ardentibus oculis.* Mít érnestlichên óugôn. *Et perspicacibus . ultra communem valentiam hominvm.* Únde dúrnohtor séhentên . tánne îoman ménniskôn séhen múge. Ióh profunda dei gesíhet philosophia. *Colore viuido.* Mít iúnchlichero uáreuuo. Sî neáltêt nîeht. *Atque inexhausti vigoris.* Únde mícheles mágenes; únde úngebróstenes; quia pertingit a fine usque ad finem fortiter. *Quamuis ita plena esset ęui.* Tóh si sô ált uuâre [A 8]. *Ut nullo modo crederetur nostrę ętatis.* Táz síh nîoman íro negelóubti . uuésen ébenált. Uuánda sî uuás îo. *Státurę discretionis ambiguę.* In íro geuuáhste zuîueligero mícheli. Íh nemáhta uuízen . uuîo míchel si uuâre. *Nam nunc quidem cohibebat sese ad communem mensuram hominum.* Uuánda éina uuîla . kezúhta si síh hára zu únsermo méze . uuánda si uuîlon humana áhtôt. *Nunc uero uidebatur pulsare cęlum . cacumine summi uerticis.* Ándera uuîla tûohta si mír den hímel rûoren . mít óbenahtigemo hóubete . uuánda si astronomiam uuéiz. *Quę cum altivs extulisset caput . etiam ipsum cęlum penetrabat.* Sô si daz hóubet hô ûferbúreta . sô úberslûog iz ten hímel . táz tûot sî diuina scrutando. *Et frustrabatur intuitum respicientium.* Únde sô tróug si déro sîa ánauuártentôn óugen.

3. DE AMICTU EIUS.

Uestes erant perfectę tenuissimis filis. subtili artificio. indissolubili materia. Íro uuât uuás chléine. únde uuáhe. únde festes kezívges. Tíu uuât íst tíure. târ díu dríu ána sínt. Íro uuât. táz sínt artes liberales. Táz sî chléine íst. táz máchônt argumenta. táz sî uuáhe íst. táz máchônt figurę dianoeos únde lexeos. Táz sie uéste sínt. táz máchôt tiu uuârheit. Sô uuârên sumptis uuâriu inlatio fólget. sô nemág tárauuídere nîoman nîeht ketûon. Fóne díu íst îo in uuârhéite fésti. *Quas ipsa texuerat manibus suis. uti post cognoui eadem prodente.* Tîa uuât sî íro sélbiu uuórhta/ sô íh áfter dés fóne íro uernám. Uuánnân máhtin dîe artes chómen. âne uone dei sapientia? *Quarum speciem obduxerat. quędam neglectę uetustatis caligo. ueluti solet fumosas imagines.* Íro bílde uuâren fóre álti uersáleuuet. sámo so rúcchegiu gemâle. Uel sic. Áltiu sûmhéit hábeta uertúnchelet íro uuáhi. Uuánda sô die artes nîoman neûobet. sô uuírt iro geâgezôt. *Harum in extremo margine. legebatur intextvm π grecum.* Zenîderost án dero uuâte. stûont kescríben taz chrîecheska p. Táz pezéichenet practicam uitam. táz chît actiuam. *In superiore uero legebatur θ.* Zeóberôst stûoNT [A 9] theta. Tíu bezéichenet theoreticam uitam/ dáz chît contemplatiuam. *Atque inter utrasque literas uidebantur insigniti quidam gradus in modum scalarum.* Únde únderzuísken pûohstaben. stûonden sámo so léitersprózen gezéichenet. álde stégon stûofa. *Quibus esset ascensus. ab inferiori ad superius elementum.* Áfter dîen man stîgen máhti. fóne demo níderen pûohstabe zu

demo óberen. Uuánda sancti únde sapientes. fárent fóne actiua vita. ad contemplatiuam. *Eandem tamen uestem. sciderant quorũndam uiolentorum manus.* Tîa sélbûn uuât hábeton ferbróchen súmeliche nôtnúnftara. *Et abstulerant particulas quas quisque poterat.* Únde uuâren sie ánauuert mít íro stúcchen. dîe îogelicher besuérben máhta. Uuánda epicurei únde stoici. únde achademici stríten. únde téiltôn síh in mísseliche sectas. *Et gestabat quidem dextra libellos. sinistra uero sceptrum.* Án dero zéseuuûn trûog si bûoh. târ liberales artes ána uuâren. án dero uuínsterûn sceptrum! uuánda si chúningen íst. Sî chád. per me reges regnant. et trhonus meus in columna nubis.

4. DE EXPULSIONE BLANDIENTIUM MUSARUM.

Quę ubi uidit poeticas musas. assistentes nostro thoro. Sô sî gesáh fóre mînemo bétte stân. tîe mêteruuúrchun. *Et dictantes meis uerba fletibus.* Únde mír trâne récchende. mít íro uuórten. *Commota paulisper.* Sâr dés éin lúzzel zórneg uuórteníu. *Ac toruiinflammata luminibus.* Ióh trôlicho séhendíu. *Inquit.* Frâgeta si. *Quis permisit has skenicas. i. theatrales meretriculas accedere ad hunc ęgrum?* Uuér lîez hárain ze dísemo sîechen. tíse geuuéneten hûorra ze theatro? In fornicibus theatri. uuúrten meretrices prostratę. dánnan íst fornicatio gehéizen. Álso dîe den man mít íro lenociniis árgerotôn. sô tâten óuh tíse mít íro âmerên uuórten. Fóne díu héizet er sîe meretrices. Álde skenicas meretriculas. héizet er skeni-

cas musas. álso comedię uuâren. únde tragędię. díe óuh [A 10] mánne scádotôn. uuánda comedię ráhtôn ímo risum. tragędię luctvm. *Quę non modo nullis remediis fouerent. dolores eius. uerum insuper alerent dulcibus uenenis.* Tîe ímo sîn sêr nîeht éin nehéillent. núbe ióh mêront. mít sûozemo éitere íro uuórto. *Hę sunt enim quę necant infructuosis spinis affectuum. uberem segetem fructibus rationis.* Tíz sínt tîe den uuûocher únde dén ézisg tero rationis ertémfent. mít tîen dórnen uuíllônnes. Táz chît mít íro uuíllechôsonne. ergézzent sie mán sînero rationis. *Hominumque mentes assuefaciunt morbo. non liberant.* Únde ménniskôn mûot stôzent sie ín dia súht. sîe nelôsent sie nîeht. *At si quem profanum detraherent blanditię uestrę. uti uulgo solitum uobis.* Áber infûortînt ir mir éinen uréden. mít íuuermo zárte. sô ir díccho tûont. *Minus moleste ferendum putarem.* Táz neuuâge mír sô nîeht. *Nihil quippe lederentur in eo operę nostrę.* Án démo neinfûore mír nîeht mînero árbéito. *Hunc uero innutritum eleaticis studiis. atque achademicis. s. non patior mihi subtrahi.* Áber dísen chrîechiskero méisterskéfte. únde achademiskero dúrhlêrten. *Sed abite potius sirenes. usque in exitium dulces.* Rûment sirenes. lústsame únz án dia uerlórnísseda. Sirenes sínt méretîer. fóne déro sánge intslâfent tie uérigen. et patiuntur naufragium. *Et relinquite eum curandum sanandumque meis musis.* Únde lâzent míh ímo sîn mûot néren. únde héilen mít mînên carminibus. *His ille chorus increpitus. deiecit humi mestior uultum.* Tô snífta níder dáz sús erstóuta gezuâhte. *Confessusque rubore uerecundiam. tristis limen excessit.* Únde uóre schámon irrótende.

gelîez iz síh. *At ego cuius acies caligarat . mersa lacrimis . nec dinoscere possim . quęnam esset hęc mulier tam imperiosę auctoritatis . obstipui.* Áber íh erchám míh tôdés . uuér dáz uuîb uuâre sô geuuáltîgo uárentíu . íh nemáhta sia bechénnen . uuánda mír daz óuga tímbereta . fóllez trâno. *Uisuque in terram defixo.* Únde íh fúre míh níderséhende. *Quid* [A 11] *deinceps esset actura . explorare tacitus coepi.* Pegónda íh suîgendo chîesen . uuáz sî dáranâh tûon uuólti. *Tum illa propius accedens . consedit in extrema parte lectuli mei.* Tô hítemon náhôr gânde . gesáz si ze énderôst mînes péttes. *Et intuens meum uultum grauem luctv.* Únde ánaséhende mîn ánalútte . trâglichez fóne vuûofte. *Atque deiectum in humum merore.* Únde fóne trûregi nídergehángtez. *His uersibus conquesta est . de perturbatione nostrę mentis.* Chlágeta si síh mít tísen uérsen . mînes únmûotes.

5. CONQUESTIO PHILOSOPHIAE SUPER AEGRO.

Heu quam hebet mens . mersa precipiti profundo. Áh uuîo hárto síh míssehábet mánnes mûot . káhes kestúrtez ín dia grûoba. *Et relicta propria luce . i. naturali sapientia . tendit ire in externas tenebras . i. in insipientiam . quę contra eius naturam est.* Únde uuîo gnôto iz tánne îlet . ûzer demo lîehte . ín dia uínstri. Uuîo iz síh kelóubet sînes trôstes . únde héftet síh in úndrôst. Uuánne tûot iz sô? *Quotiens noxia cura . aucta terrenis flatibus . crescit in inmensum.* Sô sîne sórgun êrerôn fóne fránspûote . ze ún-

mézig uuérdent. Uuánda úbe er êr rîche uuás . sô ímo dés káhes kebrístet . sô uuíget iz ímo. *Hic quondam liber . assuetus aperto cęlo ire in ętherios meatus . cernebat lumina rosei solis . uisebat sydera gelidę lunę.* Tíser uuás keuuón dénchen án die hímelférte . únz er in geréchen uuás . únde chôs er in héiteri . dero súnnûn uérte . únde des mânen. *Et uictor habebat comprehensam numeris . quęcumque stella exercet uagos cursus . flexa per uarios orbes.* Únde uuíssa er óuh tîe uérte bezálo . tîe dehéin planeta tûot . feruuállotíu in ánderro planetarum uérte. Ér uuíssa uuóla . die mânôtzála . ióh tia iârzála íro îogelichero uérte. Uuánda ér uuíssa . dáz saturnus úmbegât ten hímel triginta annis . iouis duodecim . mars duobus . sol in uno anno . mercurius únde uenus infra annum . luna triginta diebus. Únde dáz téro îogelih uuíderfért [A 12] temo ándermo. Sô luna tûot soli . tánne tágé ínstri uuírdet . únde sô uuír martem sáhen uuíderfáren demo mânen . dô er drînahtig uuás . únde úber mítten gân . náls nîeht úndenân . núbe óbenân. Fóne díu chît er . flexa per uarios orbes. *Quin etiam solitus rimari causas . unde sonora flamina sollicitent ęquora ponti.* Ér uuólta ióh uuízen . uuáz tia uuínda recche . tîe den mére vuûolent. Uirgilivs uuânda dáz sie eolus ûzlîeze. Sîe lâzet ter ûz . qui producit uentos de thesauris suis. *Quis spiritus uoluat stabilem orbem . s. ideo stabilem . quia uoluitur et non cadit.* Uuér dén únerdrózenen hímel úmbetrîbe? Uuér âne spiritus dei? *Uel cur sydus in hesperias casurum undas . surgat ab rutilo ortv.* Álde uuîo uuéstert in sédel gândíu zéichan . áber chómên ad ortum. Tér hímel án démo siu

stânt . tér trîbet siu úmbe. *Quid temperet placidas horas ueris.* Uuáz ten lénzen getûe sô línden. *Ut ornet terram floribus roseis.* Táz ér dia érda gezîere mít plûomôn. Táz tûot tíu hára eruuíndenta súnna . fóne demo hiemali circulo. *Quis dedit ut fertilis autumnus grauidis . i. maturis uuis influat . i. habundet pleno anno?* Únde uuér dáz kébe . dáz ter hérbest chóme geládenêr . mít rîfen béren . in râtsámemo iâre? *Atque . s. solitus erat . reddere uarias causas latentis naturę.* Únde chónda er geántuuúrten mániges tínges tóugenes . uuáz táz únde dáz méine. *Nunc iacet effeto lumine mentis.* Táz uuíssa er ál . nû íst er uuízzelôs . nû íst er âneuuórten des mûotes túgede. *Et pressus colla grauibus catenis.* Unde úmbe den háls kechétennotêr . táz chît mít úndrôste behéftêr. *Et gerens decliuum uultvm pondere.* Unde mít téro búrdi nídergenéigtêr. *Cogitur heu cernere stolidam terram.* Síhet er úndánches ze érdo . ténchet er lêuues án dia tóubûn érda . tíu ménnisken tóube máchôt.

6. EXPERIMENTUM MEDICATRICIS . AN LĘTALIS MORBUS SIT AEGRI.

Sed tempus est inquit medicinę quam querelę. Nû íst áber dóh mêr zît . láchennis tánne chlágo. *Tum uero intenta totis luminibus in me .* [A 13] *inquit.* Unde míh táranâh cnôto ánaséhentíu . frâgeta si. *Tune es ille qui quondam nutritus nostro lacte . nostris educatus alimentis . euaseras in robur uirilis animi?* Neuuúrte dû mít mînemo spúnge gesóuget . únde mít mînero

frûondo gezógen . únz tû gestíge ze gómenes sínne? nebíst tv̂ dér na? *Atqui.* Ze uuâre. *Contuleramus talia arma.* Íh káb tír óuh sólíu gesáreuue. *Quę te tuerentur inuicta firmitate.* Tíu díh skírmdin . mít úngesuíchenero uésti . únder dîen . dû gehálten uuârist. *Nisi prior abiecisses.* Úbe dû siu gérno hína neuuúrfîst. *Agnoscisne me?* Pechénnest tu míh? *Quid taces?* Zíu suîgest tu? *Siluisti pudore an stupore?* Uuéder fóre scámôn . álde fóre erchómeni? *Mallem pudore . s. quia pudorem facit reuerentia . stuporem conscientia.* Mír uuâre lîebera fóre scámon . táz chît fóre gezógeni . únde fóre chíuski . únde fóre mîdinne . únde fóre êrháfti. *Sed ut uideo . stupor oppressit te . i. conscientia torquet te.* Míh túnchet áber . fórhta tûot tir uuê . tv̂ uuéist tíh scúldigen. *Cumque me uidisset non modo tacitum sed elinguem prorsus et mutum.* Sô si míh tô gesáh . nîeht éin suîgenten . núbe sámo stúmmen . únde zúngelôsen. *Admouit leniter manum pectori meo.* Sô légeta sî íro hánt mámmendo an mîna brúst. *Et nihil inquit pericli est.* Nîeht fréisôn chád si. *Lęthargum patitur.* Úngehúht hábet er geuángen. *Communem morbum inlusarum mentium.* Keméine súht tero âuuízzôntôn. *Oblitus est sui paulisper.* Ér hábet sîn éin lúzzel ergézen. *Recordabitur facile! si quidem ante cognouerit nos.* Ér behúget síh uuóla sîn . échert er míh êr bechénne. *Quod ut possit.* Únde dáz er míh pechénnen múge. *Tergamus paulisper lumina eius . caligantia nube mortalium rerum.* Sô uuískên sîniu óugen . petímbertíu mít témo nébele tero stírbigôn díngo. *Hęc dixit.* Sús chád si. *Et contracta ueste in rugam . siccauit oculos meos . undantes fletibvs.* Únde mít keléso-

temo tûoche íro uuâte . uuísta sî mîníu vuûoffenten óugen.

7. DE ILLUMINATIONE EIUS.

Tunc discussa nocte . liquerunt me tenebrę. Sâr hína uertríbenero náht . [A 14] pegáb míh tiu uínstri. *Et prior uigor . rediit luminibus.* Únde chám mír óugôn lîeht . sólih ih fóre hábeta. *Ut.* Álso iz tánne uéret. *Cum glomerantur sydera! precipiti choro.* Sô die stérnen bedécchet sínt . fóne uuólchenmáchigemo uuínde. *Et polus stetit nimbosis imbribus.* Únde der hímel álagáro íst ze dícchên régenen. *Sol latet.* Únde súnna neskînet. *Ac nox funditur desuper in terram . nondum uenientibus astris cęlo.* Únde iz náhtêt . êr an hímele stérnen skînen. *Si boreas emissus ab treicio antro . i. a uallibus tracię . hanc uerberet.* Álso iz tánne uéret . úbe dáranâh tiu bîsa fone tratia uuântíu . dia náht zefûoret. *Et reserat clausum diem.* Únde dén dág máchot héiteren . dér uóre fínsterêr uuás. *Emicat phoebus.* Únde dánne súnna skînet. *Et uibratus subito lumine . ferit radiis mirantes oculos.* Únde sî gâes skînende . skíuzet tien líuten síh uuúnderônten únder diu óugen. *Haud aliter dissolutis nebulis . hausi cęlum.* Álso zestóbenemo nébele . sáh íh ten hímel. *Et recepi mentem . ad cognoscendam faciem medicantis.* Únde uuárd íh sínnig . sía zebechénnenne! táz si lâchanarra uuás. *Itaque ubi deduxi oculos in eam.* Sô íh sia diu óugen ána uerlîez. *Intuitumque defixi.* Únde íh sia gnôto chôs. *Respexi nutricem meam philosophiam.* Pechnâta íh sia uuésen mîna ámmûn. *Cuius laribus obuersatus*

fueram ab adolescentia. In déro séldôn íh fóne chínde uuóneta. *Et quid inquam o tu magistra omnium uirtutum . delapsa supero cardine . uenisti in has solitudines nostri exilii?* Únde uuáz chád íh . uuóltôst tû állero túgedo méistra fóne hímele hára in díz éinôte mînero íhseli? *An ut tu quoque mecum rea . agiteris falsis criminationibus?* Ínno . dáz óuh tû gescúldigotív . fóne lúkkên léidúngôn . kemûot uuérdêst . únde in nôt prâht uuérdêst? *An inquit illa desererem te alumne?* Sólti íh míh tánne chád si tîn gelóuben . mîn héimegezógeno? *Nec partirer tecum communicato labore sarcinam . quam sustulisti . inuidia mei nominis?* Únde nesólti íh nîeht [A 15] ébentéila uuérden dînero árbeito . tîe dû lîdest úmbe mînen nîd? *Atqui.* Tríuuo. *Philosophię non erat fas relinquere incomitatvm iter innocentis.* Philosophię negezám nîo . táz sî den únsúndigen lîeze fáren âne síh. *Meam scilicet criminationem uererer?* Sólti íh chîst tu mîna léidunga fúrhten? *Et perhorrescerem quasi aliquid noui?* Unde míh téro erchómen? sámo so ételiches níuues tínges?

8. NON MELIORA SPERANDA NOUIS QUAM PRISCIS TEMPORIBUS.

Censes enim nunc primum . lacessitam esse periculis sapientiam . apud improbos mores? Uuânest tu nû êrest sapientiam in nôt kestôzena fóne dien úbelên? *Nonne certauimus sepe apud ueteres quoque ante ętatem nostri platonis . magnum certamen cum temeritate stultitię?* Neuáht íh ófto ióh pi dîen áltên . fóre platonis

zîten. stárchen uuîg. uuíder dero góucho nánde? *Eodemque superstite. preceptor eius socrates. promeruit uictoriam iniustę mortis. me astante?* Únde ímo lébendemo. úber sî genôta sîn méister socrates ten dôt. mír zûoséhentero? *Cuius hereditatem cum deinde molirentur raptum ire. epicureum uulgus. ac stoicum. ceterique quisque pro sua parte.* Únde dánne sîn érbe îltîn zócchôn epicurei atque stoici. únde óuh ándere. îogelîh gágen sînemo téile. *Meque traherent uelut in partem prędę. reclamantem et renitentem.* Únde si míh. álso dâr. man róub téilet tánsotîn. uuídere zíhenta. únde dáz uuíderônta. *Disciderunt uestem. quam texueram meis manibus.* Zebrâchen sie mîna uuât. tîa íh sélbíu uuórhta. *Abreptisque ab ea panniculis.* Únde blézzen tarába gezúhtên. *Credentes me sibi totam cessisse! abierunt.* Síh uuânende míh álla hában. fûoren siu mít tíu. *In quibus quoniam uidebantur quędam uestigia nostri habitus.* Uuánda dóh an dîen zócchâren. ételîh kelîhnísse uuás mînero getâte. *Rata imprudentia. meos esse familiares.* Únfrûoti uuânentíu sîe uuésen mîne gesuâsen. [A 16.] *Peruertit nonnullos eorum.* Petróug si íro súmelicho. *Errore profanę multitudinis.* Mít témo írreglichen uuâne. dér îo uuírbet mít téro uerulûchenun mánegi. Sîe gelóubtôn téro mánegi. táz sie uuîse uuârin. *Quodsi nec fugam anaxagorę nouisti.* Úbe du nîo negéiscotôst. uuîo anaxagoras stoicus philosophus indrán. s. ut non pateretur tormenta. únde ér fóne díu lángo uuás in exilio. *Nec socratis uenenum.* Nóh uuîo socrates kenôtet uuárd trínchen cicutam. uuánda ér iouem únde apollinem hîez mortuos. Únde er chád tén éid uuésen tíureren. dén man suûore bi

demo lébenden húnde. dánne bi demo tôten ioue. *Nec zenonis tormenta.* Nóh uuéliu uuîze zeno philosophus léid. tér ímo sélbemo dia zúngûn ábabéiz. uuánda ér dîe méldên neuuólta. dîe ér uuíssa coniuratos. *Quoniam sunt peregrina.* Úbe dû iz fóne díu neuuéist. uuánda iz in urómedemo lánde geskáh. íh méino in gretia. *At scire potuisti canios.* Tû máhtôst áber uuízen canio gelîche. tér be gaio imperatore uuás. *At senecas.* Únde senecę gelîche. dér uóne neronis gebóte erslágen uuárd. *At soranos.* Únde óuh sorano. *Quorum memoria nec uetusta nec incelebris est.* Téro geuuáht nóh nîeht ált neíst. nóh únmâre. *Quos nihil aliud detraxit in mortem.* Tîe nîeht ánderes ze demo tôde nebrâhta. *Nisi quod uidebantur instituti nostris moribus.* Âne dáz sîe uuâren gerárte nâh mînemo síte. *Dissimillimi studiis improborum.* Úngelîche démo flîze dero scádelôn.

9. ADUERSA NON TIMENDA.

Itaque nihil est. quod ammireris. si agitamur. in hoc salo uitę. circumflantibus procellis. Tíh nedárf nehéin uuúnder sîn. úbe uuír in dísemo mére geuuérfôt uuérdên. fóne in állen sínt zûostôzentên uuínden. Táz [A 17] chît. úbe uuír in dísemo uréisigen lîbe árbéite lîdên. fóne mánigên persecutoribus. *Quibus hoc maxime propositum est. displicere pessimis.* Uuánda uuír uuéllên dien úbelên mísselichên. únde dáz íst úns fástôst in mûote. *Quorum quidem exercitus tametsi numerosus est. tamen spernendus est.* Tére hére nîo sô míchel neíst. íz nesî zeuerchîesenne.

Quoniam nullo duce regitur. Uuánda iz fóne nehéinemo uuîsen geléitet neuuírt. *Sed raptatur tantum errore . temere ac passim limphante.* Núbe échert fóne uuûotigero írrighéite . râtelôslicho dára únde dára gefûoret uuírt. *Qui si quando struens aciem . contra nos ualentior incubuerit.* Ýbe óuh táz sîna skára ríhtet uuíder úns . únde iz únsíh mágenigôr ánauéret. *Nostra quidem dux contrahit copias suas in arcem.* Sô zíhet únseríu hérzogen uirtus . íro hére in íro uésti. *Illi uero occupantur circa diripiendas inutiles sarcinulas.* Táranâh uuérdent sie únmûozig . zócchôndo íro gebúlstere. Álso dîe tâten . dîe mauricium slûogen. Sô ín sélben únde álla dia legionem uirtus fidei ze hímele gezúhta . tô téiltôn sîe den róub . Uuáz máhta ímo dô únuuérdera sîn . tánne dáz sîe zócchoton? Fóne dív chîd si háranâh. *At nos irridemus desuper . rapientes uilissima quęque rerum.* Uuír éigen áber óbenân dîe zócchônten sô bôsa sácha . ze hûe. *Securi totius furiosi tumultus.* Síchure uuórtene álles uuûotiges stúrmes. *Eoque uallo muniti.* Únde mít téro fésti beuuárote. *Quo non fas sit aspirare grassanti stultitię.* Tára nehéin uuég zûo nesî . tero uuínnentûn góuhhéite.

10. QUID FACIAT CONSTANTIAM.

Quisquis serenus composito ęuo subegit pedibus fatum . i. prosperam fortunam et rectus tuens . i. recte intuitus est utramque fortunam. Souuéler in sînemo áltere stíllêr . únde gezógenêr . sâlda in uersíhte hábeta . únde er áfter réhte béidíu uer[A 18]sáh . íh méino sâlda . ióh únsâlda. *Potuit tenere inuictum uul-*

tum. Tér máhta háben uéste gehaba. Álso socrates nehéinêst sîn ánalútte neuuéhselôta . uuánda er îo in éinemo uuás! ane láhter . únde âne trûregi. *Illum non mouebit rabies ponti et minę . exagitantis funditus uersum estum.* Tén sólên nebrútet nîeht tíu úngebârda . únde dîe tróuuûn des méres . uuûollentes . únde fóne bódeme ûfchêrentes sîna zéssa . Táz sínt tumultus secularium. *Nec mouebit eum ueseuus . quotiens ruptis caminis uagus torquet . i. dispersit . fumificos ignes.* Nóh ín nebrútet tér brénnento bérg ueseuus . tér in campania íst . sô er uerbróchenên múntlóchen uuîto zeuuírfet sîníu ríuchenten fíur. Táz sínt furores principum. *Aut uia ardentis fulminis . soliti ferire celsas turres.* Nóh ín nebrútet ter scúz tero fíurentûn dónerstrâlo . tíu hohíu turre díccho níderslât . Táz íst tero chúningo geuuált . ter ófto die rîchen insézzet. *Quid tantum mirantur miseri . i. insipientes . sęuos tyrannos . furentes sine uiribus.* Uuáz íst tîen mûodingen . dáz sie dîe geuualtîgen fúrhtent? chráftelôse . dóh sie uuínnên. *Nec speres aliquid . nec extimescas . exarmaueris iram impotentis . i. ualde potentis.* Fólge mînes râtes. Nîeht nebeuuâne díh zeguuúnnenne . nîeht nefúrhte zeuerlîesenne . mít tíu infûorest tu demo geuuáltîgen sîn zórn. *At quisquis trepidus pauet uel optat . eo quod non sit stabilis . suique iuris . abiecit clipeum . i. robur dominicę protectionis.* Tér áber sô tûon neuuíle . únde er fúrhtet zeuerlîesenne . álde gérôt zeguuúnnenne . uuánda dér únstâte íst . únde úngeuuáltîg sîn sélbes . pe díu hábet er hína geuuórfen den skílt . dáz chît tes mûotes fésti . únde gótes zûuersíhte. *Et motus loco . nectit catenam . qua ualeat trahi.* Únde ába stéte gedrún-

genêr . sô iz in uuîge féret temo sîgelôsen . smídôt ímo sélbemo chétenna . mít téro man ín bínde.

11. UULNUS NON ESSE TEGENDUM. [A 19]

Sentisne inquit hęc . s. carmina . atque illabuntur animo tuo? Uerstâst tu díh tísses îeht chád si . álde gât iz tíh îeht ín? Táz íh tír líudôn . bechúmet tíh táz îeht? *Ananos liras . i. expers lirę . quid fles?* Léidego . únde lîrun spíles ergázto . uuáz ríuzest tu? *Quid manas lacrimis?* Zíu ulîezent tir trâne? *Exomologese . i. confitere . mee cripsei en . i. ne abscondas unum.* Iíh uuáz tir sî . éin neuerhíl du. *Si exspectas operam medicantis . detegas uulnus.* Úbe du genésen uuéllêst . únde árzates hélfa uuéllêst . sô óuge dia uuúndun.

12. EGER QUO MORBO LABORET . APERIRE CONATUR.

Tum ego. Tô ántuuúrta íh iro. *Collecto animo in uires . i. collectis uiribus in animo.* Mít éteuuáz chréftigoren mûote. *Anne adhuc eget ammonitione?* Sól is nóh túrft sîn zeságenne? *Nec per se satis eminet asperitas fortunę seuientis in nos?* Neskînet tíu mísseskíht uuóla ná! tíu mír ánalíget? *Nihilne mouet te . ipsa facies loci?* Nebechúmet tíh nîeht sélbív des chárchâres éigeslichi? *Heccine est illa bibliotheca.* Íst tánne díz nû díu bûohchámera. *Quam ipsa delegeras tibi certam sedem in nostris laribus?* Târ du gérno ínne sâze ze mînemo hûs? *In qua mecum sepe residens . disserebas de scientia diuinarum humanarum-*

que rerum. Únde sáment mír sízzendo . tráhtotôst állen dén uuîstûom . tér an gót kât! únde án die líute. *Talis habitus . talis uultus erat! cum rimarer tecum secreta naturę?* Uuás íh in dîen uátôn . tô íh tir hálf crúnden tîa tóugeni dero naturę . i. phisicas questiones? *Cum describeres mihi radio . i. uirga uias syderum . i. planetarum.* Tô du mír bíldotôst án dero áscûn . mít tînero zéigorûoto . dîe uérte dero síben uuállôntôn stérnôn. Philosophi hábetôn éin brét fóre ín . dáz sîe hîezen mensam . súmeliche hîezen iz abacum . dáz uuás pezétet mít clésinemo puluere . chléino gemálnemo . únde gnôto geuéutemo. [A 20] únde sâzen sie mít íro rûoto in hénde . mít téro sie íro iúngerôn án déro sélbûn áscûn píldotôn dîe uérte dero stérnôn . únde álle dîe figuras . tîe man lírnen sól in geometrica. Abacus íst éin descriptio . dáz chît éin bílde án éinemo bréte . álde an éinero pagina . sô uuír iz nû séhên in dísên zîten . târ mísseliches píldes caracteres ûfkeléget uuérdent . álso dâr man uuúrfzáueles spílôt. Mít tien caracteribus uuérdent spûotigo eruáren állero numerorum diuisiones . únde multiplicationes . souuéder man iro bedárf . in musica . álde in arithmetica. Tíu disciplina héizet mathematica. *Cum formares mores nostros . et rationem totius uitę . ad exemplar cęlestis . i. angelici ordinis.* Tô dû mîne síte . únde álla dîa uuîsûn mînes lîbes . scáffotôst nâh témo bílde dero éngelo. Uuánda dârúmbe chám christus dei sapientia hára in uuérlt . táz er ménnisken lêrti . in terris angelicam uitam ducere. Târfúre lêrtôn philosophi ęthicam . i. morum disciplinam. *Hęccine premia referimus . obsequentes tibi?* Hábo íh nû súslichen lôn . tír lósendo?

13. AMBITIONEM EXCUSAT.

Atqui . tu sanxisti . i. statuisti hanc sententiam ore platonis. Tríuuo . dû fúnde dîa réda . únde lêrtôst sia mít platonis múnde. *Respublicas beatas fore . si uel regerent eas studiosi sapientię . uel si contigisset rectores earum studere sapientię.* Álliu rîche . únde álle ándere geuuálta dánne uuésen sâlige . úbe iro ulâgîn uuîse . álde dîe síh pegóndîn héften ze uuîstûome. Salomon uuás uuîse . áber darius háfta síh ze danihele demo uuîsen . únde pharao ze ioseph. *Tu monuisti ore eiusdem uiri . hanc causam capessendę rei publicę . necessariam esse sapientibus.* Tû lêrtôst únsih óuh mít sînemo múnde . állên uuîsên núzze uuésen . in dîen uuórten geuuált zeguuúnnenne. *Ne gubernacula urbium relicta improbis et flagitiosis ciuibus . inferrent bonis pestem . i. scandala . ac perniciem . i. mortem.* Nîo er dien úbelên ze hánden uerlâzenêr . scáden [A 21] únde uerlórnisseda tûên dien gûotên. *Hanc igitur securitatem secutus.* Tés fólgendo . uuánda iz fóne dír chám. *Optaui transferre in actum publicę amministrationis . quod a te didici inter secreta otia.* Uuólta íh skéinen án demo ámbahte . táz tu míh kesuâso lêrtôst. *Tu et deus qui te inseruit mentibus sapientum . conscii . s. estis.* Tû eriíhest míh . únde gót . tér díh ín getéta dien uuîsên. *Nullum studium contulisse me ad magistratum . nisi commune omnium bonorum.* Míh nehéine dúrfte áhtôn án demo ámbáhte . íh méino án demo consulatu . âne geméine dúrfte. *Inde graues et inexorabiles discordię cum impiis.* Tánnan errúnnen mír stárche fîentskéfte fóne dien úbelên . dîe nîoman uerzéren nemáhta. *Et quod habet*

libertas conscientię. Únde álso îo tûot tíu báldi dero síchurhéite. *Spreta semper offensio potentium . pro tuendo iure.* Neuuág mír nîeht úmbe réhtes mínna . dero geuuáltigôn bólgenscáft.

14. OPERA PIETATIS SUĘ COMMEMORAT.

Quotiens excępi . i. prohibui ego conigastum . facientem impetum . in fortunas cuiusque imbecilli? Uuîo ófto neuuéreta íh conigaste demo gotho . dánne er ánauártota uuéichero mánno gûot? *Quotiens deieci triguillam prepositum domus regię . ab incepta iniuria . prorsus iam perpetrata.* Uuîo díccho nestîez íh ten fálenzcrâuen triguillen . ába sînemo únrehte . dés ér begúnnen hábeta . únde ióh fólletân hábeta? *Quotiens protexi miseros . quos semper uexabat impunita auaritia barbarorum . i. gothorum infinitis calumniis?* Uuîo ófto neuuás íh fóre mít mînero námeháfti uuênegên . dîe dero héidenon uréchi in geníuz árbeita . mít únzálaháftên léidtâten? *Numquam detraxit me quisquam ab iure ad iniuriam.* Míh negechêrta nîo nehéin man ába demo réhte án daz únréht. *Prouincialium fortunas pessumdari . tum priuatis rapinis . tum publicis uectigalibus . non aliter indolui . quam qui patiebantur.* Nîeht éin dero búrglíuto . núbe óuh sô ih sáh tero lántlíu-[A 22]to gûot ferôset uuérden . úmbe frônozíns . álde óuh sús fóne îomannes nôtnúmfte . dáz uuág mír ébenhárto dîen . dîe iz líten. *Cum tempore acerbę famis . grauis atque inexplicabilis coemptio campaniam prouintiam profligatura inopia . indicta a prefecto pretorii . uideretur . s. quando horrea regis aperiebantur.*

Tô in hándegên húngeriâren strénge chórnchóuf in campania . únde úbelêr zegeuuérenne . únde dîa sélbûn gebûrda erármen súlendêr . fóne demo chúninge gebánnen uuárt. *Suscepi certamen aduersus prefectum pretorii . ratione communis utilitatis.* Tô hínderstûont íh tarúmbe zestrîtenne . uuíder demo flégare des pretorii . dés ámbáht íz uuás . úmbe geméine nôttúrfte. *Rege cognoscente contendi.* Temo chúninge . tés chórn iz uuás uuízentemo . stréit ih. *Et euici . ne exigeretur coemptio.* Únde brâhta íh iz tárazû . dáz sie nîoman nenôti des chóufes. *Paulinum consularem uirum . cuius opes iam spe atque ambitione deuorassent palatini canes . traxi ab ipsis faucibus hiantium.* Paulinum éinen geríslichen man ze consule . tés kûot tie hóuegîra . sô uílo iz ze íro uuâne únde ze íro gíredo gestûont . íu uerslúnden hábetôn . tén zôh íh ín gínentên ûzer dero chélûn. *Ne albinum consularem uirum corriperet pęna preiudicatę accusationis . opposui me odiis cipriani delatoris.* Nîo albinum éinen sámohêren mán âne díng . táz er neuerskîelte dáz er uerléidôt uuás . târúmbe sázta íh míh gágen sînes léidares házze cipriani. *Uideorne exaceruasse . i. multiplicasse in me satis magnas discordias?* Nedúnchet tír míh háben gerécchet mír sélbemo gnûog mánege uîentskéfte? *Sed tutior debui esse apud cęteros . i. apud senatum.* Nû sólta ih áber dero ánderro hálb . sô uilo sîn síchurera. *Quo mihi amore iustitię . nihil reseruaui! apud aulicos . quo magis tutior essem.* Sô uilo ih min úmbe réhtes mínna . uuírs kebórget hábeta . uuíder die hóuelíute.

15. QUOD A NON PROBATIS PERSONIS MINIME DEBERET ACCUSARI. [A 23]

Quibus autem differentibus perculsi sumus? Fóne uuélichen léidaren bín ih tóh nû in ángest prâht? *Quorum basilius . olim depulsus regio ministerio . compulsus est in delationem nostri nominis . necessitate alieni ęris.* Tér nû lángo uerstôzeno basilius ába des chúninges ámbahttîeneste . dér uuárt ánabrâht . dáz er míh léidota . mít téro nôte des scázzes . tés er scúldig uuás. Tér lôsta síh mít tíu. Tér scáz tén íoman ándermo gélten sólta . tér hîez ze romo ęs alienum. *Cum uero decreuisset regia censura . opilionem atque gaudentium ire in exilium . ob innumeras multiplicesque fraudes.* Tô óuh ter chúning opilionem únde gaudentium hîez taz lánt rûmen úmbe mánige . únde mánigfalte íro úndríuua. *Cumque illi nolentes parere . tuerentur sese defensione sacrarum ędium.* Únde sîe ze chîlechûn flíhende . daz kebót uuéren neuuóltîn. *Compertumque id foret regi.* Únde demo chúninge dáz zeuuízenne uuúrte. *Edixit . uti insigniti notas frontibus pellerentur . ni recederent rauenna urbe . infra prescriptum diem.* Kebôt er . sîe nerûmdin rauenna . êr démo tágedínge . dáz er ín légeta . dáz man sie únder óugôn zeichendi . únde sô gezéichende . uertríbe. *Quid uidetur posse astrui . huic seueritati? atqui . eo die deferentibus eisdem . suscepta est delatio nostri nominis.* Uuáz uuânest tu nû déro sárfi des chúninges . fóne ín dîen ér sô grám uuás . múgen ze gelóubo geságet uuérden? Únde dóh tés sélben táges kelóubta ér ín . dáz sîe fóne mír ságetôn. *Quid igitur?* Uuáz nû fróuua? *Nostręne artes ita meruerunt?* Hábent

táz kedîenôt mîne chúste? dîe íh skéinda? *An illos fecit iustos accusatores premissa damnatio?* Tíu êrera íro úbertéileda. máchota díu sîę êhafte léidara? *Itane nihil fortunam puduit?* Íst tiu fortuna sô skámelos? *Si minus. s. puduit accusatę innocentię. at accusantium uilitas.* Úbe sî mînero únscúlde síh neméid. zíu nedûohta íro scámelîh. [A 24] dero léidaro uersíht? *At cuius criminis arguimur?* Uuáz· sínt tóh nû mîne scúlde?

16. REMOTIO CRIMINUM.

Summam quęris? Uuíle du daz knôtesta uuízen? *Senatum dicimur saluum esse uoluisse.* Taz rûmiska hêrtûom míh kérno geséhen gehältenez. zíhet man míh. *Modum desideras?* Uuíle du uuízen uuîo? *Delatorem impedisse criminamur. ne deferret documenta quibus faceret senatum reum maiestatis.* Mán zíhet míh ten méldare dés keírren. dáz er demo chúninge dîe brîeue nebrâhti. mít tîen er daz hêrôte gehóubetscúldigoti. Hóubetscúlde sínt. dáz man án den geuuált râtet. Taz rûmiska hêrote uuólta síh chlágon. mít prîeuen ze démo chéisere. dér dioteriche ze sînen tríuuôn daz lánt peuálh. únde die líute. dáz er ín íro libertatem benómen hábeti. dúrh táz áhtota der chúning sélben boetium únde ándere senatores reos maiestatis. *Quid igitur magistra censes?* Uuáz túnchet tír is méistra? *Inficiabimur crimen. ne simus tibi pudori?* Sól íh is lóugenen. nîo íh scúldo eruárner. dír ze únerôn nesîn? *At uolui senatum saluum esse.* Cuísso uuólta ih sô. *Nec umquam desistam uelle.* Ióh tô uuólta. ióh nû uuíle. únde îomer. *Fatebimur.*

Dés iího ih. *Sed cessauit opera . i. non est a me data opera impediendi delatoris.* Ih neírta dóh ten méldare nîeht. Íh tâte uuóla úbe ih ín írti . dóh neírta íh in is nîeht. Énes iího ih . tísses neiího íh. *An optasse salutem illius ordinis . i. senatorii . nefas uocabo?* Sól íh táz fúre únreht háben . táz íh kérno sího gehältene . dîe déro ordinis sínt? *Ille quidem . s. ordo effecerat decretis suis de me . i. consulem me constituendo . uti hoc nefas esset.* Ér hábet míh kescúldet, mít sînero benéimedo . dáz chît consulatum mír benéimendo . dáz mír dáz únmûoza uuâre . úbe íh sie gérno nesáhe gehältene. *Sed sibi semper mentiens . inprudentia . non potest inmutare merita rerum . i. operum.* Áber díu íro sélbero ze uuêuuôn lîegentíu únfrûoti . nebestúrzet nîomer mít lúginen dia uuârhéit . únde dîe urêhte dero uuércho. Sî nemág míh nîomêr fóne únscúldigemo bríngen ze demo scúldigen. *Nec arbitror* [A 25] *mihi fas esse . socratico decreto . i. iuditio . uel oculuisse ueritatem . uel concessisse mendatium.* Nóh íh neuuâno mír mûoza sî áfter socratis zálo . hélen dia uuârhéit . álde iéhen dero lúgino. *Uerum id quoquomodo sit . tuo sapientiumque iuditio estimandum relinquo.* Áber dáz ál . souuîo íz sî . únde uuîo scúldig íh târána sî . dáz lâzo íh in dînero úrteildo stân . únde dero uuîson. *Cuius rei seriem atque ueritatem . mandaui stilo memorięque . ne latere quidem queat posteros.* Íh hábo óuh tîa uuârhéit téro sélbûn tâte áfter órdeno gescríben . dáz iz únsere áfterchómen ióh keéiscoen.

17. ITEM.

Nam quid attinet de compositis falso literis dicere . quibus arguor sperasse romanam libertatem? Uuáz hábo íh nû fóne dîen lúgebrîeuen zeságenne . mít tîen sie míh zíhent uuéllen uuídere guuúnnen úmbe den chéiser dia rûmiskûn sélbuuáltigi? Tiu rûmiska sélbuualtigi uuás târána . dáz nîoman úber dáz nîeht nesólta tûon . sô dáz hêrtuom síh keéinoti. Tíu éinunga hîez senatvsconsultum. Uuánda ín dioterih tîa genómen hábeta . únde ín dáz uuág . pe díu uuâren sie in únhúldi. *Quarum fraus aperta patuisset.* Téro brîeuo úndriuua châme uuóla uúre . mán geéiscoti uuóla . uuér sie scríbe. *Si licuisset nobis uti confessione ipsorum delatorvm.* Úbe íh chómen mûosi ze íro ánaságûn! dîe míh is zíhent. *Quod in omnibus negotiis maximas uires habet.* Táz in állên díngen stárchesta íst . íh méino úbe man ze gágenuuerti chómen mûoz. *Nam quę reliqua libertas potest sperari?* Sîd uuír nóh ze gágenuuerti díngen nemûozen . uuélero libertatis múgen uuír dánne dâr fúrder gedíngen? *Atque utinam esset ulla.* Uuólti gót hábetîn uuír dehéina. Nû neíst tés nîeht. *Respondissem uerbo canii.* Mûsi íh ze gágenuuérti chómen déro . dîe míh zíhent táz íh tarúmbe uuúrbe . dîen uuólti íh ántuuúrten mít témo ántuuúrte canii. *Qui cum a gaio cęsare filio germanici diceretur conscius fuisse contra se factę coniurationis . si inquit ego scissem . tu nescisses.* Tô ín gaius zêh . dáz er dîa éinunga uuíssi . díu uuíder ímo [A 26] getân uuás . úbe íh sia uuíssi chád er . sô uuâre si díh ferhólen.

18. CUR DEUS MALIS CONSENTIAT.

Qua in re . non ita hebetauit meror sensus nostros. An állero déro nôte . nehábet mír léid tóh nîeht sô genómen mînen sín . nóh sô uuíderstôzen. *Ut querar impios moliri scelerata contra uirtutem.* Táz mír chlágelih túnche . dáz síh îlent úbele uertûon án dien chústigên. *Sed effecisse quę sperauerunt uehementer admiror.* Núbe dáz ín dés kespûen mág tés sie îlent . tés íst míh uuúnder. *Nam uelle deteriora . fortasse fuerit nostri defectus . i. interitus.* Argêr uuíllo . dér íst ôdeuuâno únsêr uerlórnisseda. *Posse contra innocentiam quę sceleratus quisque conceperit . inspectante deo . simile est monstri.* Táz áber góte zûséhentemo . úbel man án demo gûoten geskéinen mág sînen árgen uuíllen . táz íst égesen gelîh. Táz uuír árguuillig pírn . táz ist úns skádo. Táz iz óuh kót lâzet tien gûotên skádo sîn táz íst uuúnder. *Unde haud iniuria quesiuit quidam familiarium tuorum . siquidem deus est inquit . unde mala? bona uero unde si non est?* Fóne díu urâgeta mít réhte éiner dînero gesuâson . uuánnan chád er chúmet taz úbel . úbe gót íst? únde úbe er neíst . uuánnan daz kûot?

19. MALA SIBI REDDITA PRO BONIS.

Sed fas fuerit nefarios homines . qui petunt sanguinem omnium hominum bonorum . totiusque senatus . nos quoque perditum ire uoluisse . quos uiderant propugnare bonis senatuique. Nû sî óuh mûoza dien árgên . díe álle gûote . únde állez taz hêrtûom gérno uerlîesent . óuh míh kérno uerlîesên . uuánda ih ín îo

bîstûont. *Sed num idem de patribus merebamur?* Hábo íh óuh tés sélben daz hêrtûom gescúldet? *Meministi ut opinor. quonjam ipsa semper presens me dirigebas. dicturum quid. uel facturum.* Íh uuâno dû gehúgest uuóla. dáz tû míh sélba lêrtôst. ál dáz mír zetûonne uuás! únde zespréchenne. Uuîo máhta íh tô míssetûon? *Meministi inquam.* Tû gehúgest uuóla. *Cum rex* [A 27] *uerone auidus communis exitii. delatum crimen maiestatis in albinum. transferre moliretur ad cunctum ordinem senatus.* Tô der chúning ze berno éines mánnes hóubetscúlde. an állez taz hêrote chêren uuólta. nîomannes neuuéllende bórgên. *Quanta securitate mei periculi. defenderim innocentiam uniuersi senatus.* Mít uuélero uertrôstedo. únde mit uuélên úndûron mînero uréison. íh fersprâche tîe únscúlde álles tes hêrotes. *Scis me et hęc uera proferre. et in nulla umquam mei laude iactasse.* Tû uuéist táz ih uuâr ságo! únde íh nîo úmbe lób míh nerûomda. *Minuit enim quodammodo secretum. i. meritum se probantis. i. laudantis conscientię. quotiens ostentando factum. quis recipit precium famę.* Íh uuéiz uuóla. dáz feruuândes hérzen urêhte. dánne suînent. sô iz sîne tât rûomendo. lób tarúmbe enfáhet. *Sed uides. quis euentus exceperit nostram innocentiam.* Nû síhest tu uuóla. uuîo mír engángen íst. mîn únskádeli. *Pro premiis uerę uirtutis. subimus poenas falsi sceleris.* Fúre tríuuôn dáng. engílto íh únscúlde. únde lúkkes únlíumendes. táz íh sî reus maiestatis. *Et cuius umquam facinoris manifesta cônfessio. ita iudices habuit in seueritate concordes. ut non aliquos summitteret. i. ad misericordiam inclinaret. uel ipse error humani ingenii. uel conditio fortunę cunctis incerta?* Únde uuér

gesáh nóh sô geéinôte díng mán ze úngnâdon . úber dén . dér ióh scúldo eruáren uuás . íro ételichen neuuánti . dáz scúlde den iudicem lîehto trîegent . álde er óuh neuuéiz uuáz ímo sélbemo geskíhet? *Si diceremur uoluisse inflammare sacras ędes . si iugulare impio gladio sacerdotes . si struxisse necem omnibus bonis.* Uuâre íh pezígen dáz ih uuólti chîlicha brénnen . únde fáfen sláhen . únde állên gûotên uuéllen des lîbes fâren. *Presentem tamen confessum . conuictumue sententia punisset.* Nóh tánne uuâre réht . sô iz ze gágenuuérti châme . únde íh scúldo ge[A 28]iáhe . únde úberságet uuúrte . táz tánne úber míh réht úrteilda gîenge. *Nunc procul moti . s. ab urbe . quingentis fere passuum milibus.* Nû uóne romo ze paueio nâh úber fínfstûnt cênzeg mîlon in íhseli gefûortêr. *Atque indefensi.* Únde míh nîoman ze ántséido nelîez. *Ob studium propensius in senatum . morti proscriptionique damnamur.* Úmbe míchela mínna . dîa íh temo senatui skéinda . pín ih ze tôde uerscálten . únde ze geurônedo mînes kûotes. Tér hîez ze romo proscriptus . tér dir uuás porro . i. longe scriptus . a bonis suis. Sô iz in urôno gebrîeuet uuárd . sô uuás iz ímo uérro. *O neminem merito posse conuinci . de simili crimine.* Áh ze sêre . dáz man mit réhte nehéinen mêr úberuuínden nemág solichero scúlde. *Cuius reatus dignitatem . uiderunt etiam ipsi qui detulere.* Sélben die méldara . bechnâton iz uuésen hêrliche scúlde;

20. PURGAT SE SUSPITIONE SACRILEGII.

Quam uti fuscarent admixtione alicuius sceleris . mentiti sunt polluisse me conscientiam sacrilegio . i.

nicromantia . ob ambitum dignitatis. Tîa zegehônenne mít ándermo únlíumende . zígen sie míh úmbe des ámbahtes mínna . daz mûot pesmízen háben mít kálstre. *Atqui et tu insita nobis . pellebas de sede animi nostri omnem cupidinem mortalium rerum . et non erat fas locum esse sacrilegio sub tuis oculis.* Tríuuo béidiu sínt uuâr . ióh táz tû mír ínneuuésentíu benómen hábest álla uuérltkíreda . ióh mír únmûoza fóne díu uuás . dáz íh méin zuo mír lîeze . dír ánaséhentero. *Instillabas enim auribus meis cottidie . et cogitationibus meis . phitagoricum illud! epi . ov . theon.* Tû lêrtôst míh tágelichen . táz phitagoras phylosophus spráh . de non sacris . álde de non diis. Sínt sie non sacri . sô sínt sie sacrilegi . sínt sie non dii . sô sínt sie demones. *Nec conueniebat captare me presidia . uilissimorum spirituum . quem tu in hanc excellentiam componebas . ut consimilem deo faceres.* Uuîo sólti íh tero ueruuórfenôn tîeuelo fóllest fór[A 29]derôn . sîd tu míh erháuen hábest ze gótes kelîhnisse? Ter ménnisko íst keskáffen ad imaginem et similitudinem dei. Ér íst imo similis náls ęqualis! táz chît kelîh . náls kemâze. Uuánda der angelus malus síh ímo ébenmézon uuólta . pe díu íst er feruuórfen. Fóne díu íst únmûoza . táz ter ménnisko gót ferlâze . sô dîe tûont . dîe nicromantiam ûobent . álde dehéina prestigia . táz chît zóuuer . únde er inmundos spiritus ládoe ze sînero hélfo. *Preterea penetral . i. secretum . uel cubile . quod pro uxore accipiendum est.* Únde âne dáz mîn uuírten filia symmachi. *Innocens domus! i. familia.* Únde mîn únsúndig hîiske. *Cętus honestissimorum amicorum.* Únde álle mîne hárto chíusken fríunt. *Socer etiam sanctus.* Únde mîn gótedehto

suêr symmachus. *Et ȩque ipso actu reuerendus.* Unde sámo êruuirdig in sînero tâte. Uuánda ér skéinet án dîen tâten . uuér ér íst. *Defendunt nos ab omni suspitione huius criminis.* Tîe geántséidônt míh uuóla dírro ínzihte.

21. DOLET IN SE MAGISTRAM INFAMARI;

Sed o nefas. Áber áh ze hárme. *Illi uero capiunt de te fidem tanti criminis.* Tíh ánauuânont sie sólchero scúlde. *Atque hoc ipso uidebimur affines fuisse malefitio . quod imbuti sumus tuis disciplinis . instituti tuis moribus*; Ióh an démo dínge túncho ih ín zóuuerlîh . dáz íh ánchunde bín dînero lísto . únde gezógen nâh tînên síten ; *Ita non est satis nihil mihi profuisse tuam reuerentiam . nisi ultro tu potius lacereris mea offensione.* Ze déro uuîs nedúnchet in nîeht cnûoge . dáz ih tés nîeht knîezen . nemág . dáz tû êruuirdig píst . tû neuuérdêst fúre míh án mír indêret . uuanda si mih sculdigunt.

22. DE INIQUA OPINIONE ERGA MISEROS.

At uero accedit hic etiam cumulus nostris malis. Táz hûfot síh óuh úber daz ánder léid. *Quod existimatio plurimorum non spectat merita rerum! sed euentum fortunȩ.* Táz mánigero uuân [A 30] síh nîeht nechêret . án díe urêhte dero nuércho . núbe an dîa geskíht dero trúgesâldôn. *Et ea tantum iudicat esse prouisa . quȩ felicitas commendauerit.* Únde uuânet échert târ geuuárehéite . dâr sâlighéit fólgêt. Târbî

uuéllen sie diu díng chîesen. álso tres amici iob uuóltôn. *Quo fit ut existimatio bona prima omnium deserat infelices.* Tánnan geskíhet. táz kûot ánauuânunga êresta déro síh kelóube. dîen místelungen íst. *Qui nunc rumores populi. quam dissonę multiplicesque sententię. piget reminisci.* Uuánda uuélih líument nû únder dien líuten uóne mír sî. uuîo mísseliche. únde uuîo mánigfalte zála. uuér mág táz kerúobôn? *Hoc tantum dixerim ultimam sarcinam esse aduersę fortunę.* Íh uuíle échert táz héizen. daz knôtesta léid án dero mísseskíhte. *Quod dum affigitur miseris. aliquod crimen creduntur meruisse quę perferunt.* Sô man îeht scúlde ánasmîzet. dîe in nôt kestôzen sínt. dáz man sie sâr áhtôt frêhtige. dés sie lîdent.

23. DE INIUSTA RERUM UICISSITUDINE;

Et ego quidem pulsus omnibus bonis. exutus dignitatibus. existimatione foedatus. ob beneficium supplicium tuli. Uuáz íst nû dés mêr? ába mînemo gûote uerstôzenêr. ámbahtes indânotêr. mít únlíumende besmízenêr. lîdo ih léidtâte. úmbe uuólatâte. *Uidere autem uideor nefarias officinas sceleratorum. fluctuantes gaudio lętitiaque.* Mír dúnchet íh nû séhe fólleuuémon. méndi únde uréuui. állero fertânero sélda. *Perditissimum quemque inminentem nouis fraudibus delationum.* Únde îogelichen dero uerlórnôn fârênten. uuîo er mít níuuen lúginen chómendo. éteuuen méldee. *Iacere bonos prostratos. terrore nostri discriminis.* Kûote negetúrren ûferbúrren íro hóubet. erbrútte fóne mînên fréison. *Flagitiosum quemque. incitari quidem impunitate ad audendum facinus. premiis uero ad*

efficiendum. Únde îogelichen úbelen. úbeles síh erbáldên! fóne únengéltedo. únde dés fóllefrúmigen dúrh lôn. *Insontes autem. non modo priuatos secu-* [A 31]*ritate. uerum etiam ipsa defensione.* Únsúndige állero síchurhéite betéilte. unde ióh állero ántséido. *Itaque libet exclamare.* Nû uuíle íh míh is ze góte irrûofen.

24. SOLOS HOMINUM ACTUS A DEO SPERNI DECLAMAT.

O conditor stelliferi orbis. Tû sképfo des hímeles. *Qui nixus perpetuo solio. uersas cęlum rapido turbine.* Tû îo ze stéte sízzentêr. dén sélben hímel uuérbest. mít snéllero uuándo. *Et cogis sydera pati legem.* Únde die stérnen héizest hûoten íro êo. *Ut luna nunc lucida pleno cornu. obuia totis flammis fratris. condat minores stellas. nunc pallida obscuro cornu propior phoebo perdat lumina.* Sô gnôto. dáz ter mâno uuîlon fóllêr gâendo gágen dero súnnûn. túnchele die ánderen stérnen. Uuîlon áber hórnahtêr. suînendo gánge náhôr dero súnnûn. *Et hesperus qui agit algentes ortus tempore primę noctis. iterum mutet solitas habenas. pallens lucifer ortu phoebi.* Únde óuh ter âbentstérno. tér uuîlon in ánegâenda náht ûfkât. únde in âbentchûoli skînet. áber uuéhseloe sîna uárt. ûfkândo uuíder tág. únde tágostérno uuérde. *Tu stringis lucem breuiore mora frigore frondifluę brumę.* Tû getûost ze uuíntere. sô daz lóub rîset. chúrzeren dág. tánne diu náht sî. *Cum uenerit feruida ęstas. diuidis tu agiles horas nocti.* Áber dáragágene. sô héiz uuírt ze súmere. kíbest tu mínnera stúndôn dero náht. tánne

demo táge. *Tua uis uarium temperat annum.* Tû getémperôst taz iâr . tû getûost iz mísselîh . mít tînero chréfte. *Ut frondes quas aufert spiritus boreę . mitis zephyrus . reuehat.* Sô . dáz taz lóub . táz tiu bîsa genímet . ter uuésteneuuíNT kerécche. *Et semina quę arcturus uidit . urat syrius altas segetes.* Únde dáz chórn . dáz man ze hérbeste sáhet . sô arcturus mít tero súnnun ûfkât . ze súmere rîfee . sô áber syrivs mít tero súnnun ûfkât. Arcturus íst éin stérno in signo bootis . ánderêr íst syrius in lingua maioris canis. *Nihil solutum antiqua lege . linquit opus proprię stationis.* Nehéin díng neíst [A 32] êolos . nóh ába sînero stéte gerúcchet. *Omnia rector gubernans certo fine . respuis solos actus hominum . cohibere merito modo.* Álliu díng kót in geduánge hábende . neuuíle du ménniskôn tâte . tuíngen ze íro réhte. Uuâr uuâre dánne liberum arbitrium . úbe ér sie tuúnge? *Nam cur uersat lubrica fortuna tantas uices? Noxia poena debita sceleri . premit insontes.* Uuîo íst táz sô? dáz fortuna trîbet sô únrehten uuéhsal? Dér scádo dér dien scúldigên sólta . dér líget ána dien únsculdigên. *At peruersi mores resident cęlso solio.* Fertâne líute . sízzent frámbaro. *Et nocentes calcant iniusta uice . sancta colla.* Únde scádele tréttônt únder fûoze . dero héiligon hálsa . mít únrehtemo uuéhsale. *Uirtus clara . condita obscuris tenebris . latet.* Túged . tíu îo zórft uuás . líget ferbórgen ín dero uínstri. Tîe óffeno túgedîg sínt . tîe bérgent síh. *Iustusque tulit crimen iniqui.* Ter réhto éidôt . tes únrehten scúlde. *Nil nocent ipsis periuria . nil nocet fraus . compta mendaci colore . i. ypocrisi ornata.* Méineida netáront in . nóh úndriuua . mít lîchesungo bedáhte. *Sed cum libuit*

uiribus uti . gaudent subdere summos reges . i. perfectos quosdam . qui mores suos regunt. Sô sie dánne uuéllen chórôn . uuáz sie getûen múgin . sô uáhent sie án die máhtigôsten chúninga . sô dîe sínt . tîe nîoman réhtes eruuénden nemág*!* tîe béitent sie síh nâh ín gebréchen. *Quos metuunt innumeri populi.* Tîe mánige líute fúrhtent . s. propter iusta iuditia. *O . quisquis nectis foedera rerum . respice iam miseras terras.* Uuóla gréhto . dû dero díngo állero éinunga máchôst . erhúge dero uuênegôn . dîe in érdo SÍNT. *Non uilis pars tanti operis homines! quatimur salo fortunę.* Uuír dir míchel téil bírn dînes frámbaren uuérches . uuír ríngên in dísemo mére dero fortunę . dáz chît tero uuîleuuéndigi. *Rector comprime rabidos fluctus.* Stílle ríhtare . dîe zâligen uuélla. *Et firma stabiles terras . i. homines . foedere . quo regis inmensum cęlum . i. angelos . uel sydera.* Únde mít ál sólemo fríde . dû diu hímelisken díng réchenost . sô récheno diu írdisken . ketûo sámo[A 33]stâten frído in érdo . sô in hímele.

25. QUID SIT UERUM EXILIUM . ET UBI SIT UERA PATRIA;

Hęc ubi delatraui continuato dolore . illa uultu placido . nihilque mota meis questibus . inquit. Sô íh sús kescréiota in átehéftemo sêre . dô spráh si mít hóltlichemo ánalútte . únde únzórnegiu mînero chlágo. *Cum uidissem te mestum et lacrimantem . ilico cognoui miserum exulemque . i. a ratione remotum.* Sô íh tih êrest sáh trûregen . únde uuûofenten . sô uuíssa íh tíh sâr uuênegen . únde élelenden. *Sed nesciebam*

quam longinquum esset id exilium . nisi tua prodidisset oratio. Íh neuuíssi áber . uuîo férro táz élelende uuâre . úbe mir iz tîn zála neóugti. *Sed tu quidem non pulsus es quam procul a patria . sed aberrasti.* Tóh nebíst tu nîeht héimænan uérro uertríben . núbe írrondo ueruuállôt. *At si mauis te existimari pulsum . ipse te potius expulisti.* Uuíle du óuh chéden uertríbenen . táz tâte îo dû dir sélbo. Tû hábest tíh sélbo uertríben. *Nam id quidem de te numquam cuiquam fas fuisset.* Íz nemáhti nîoman ánderro getûon. *Si enim reminiscare . cuius patrię oriundus sis . non regitur imperio multitudinis . uti quondam atheniensium.* Uuíle du uuízen . uuánnân du búrtig sîst . târ neuuáltesot nehéin mánegi nîeht . sô iz íu fûor ze athenis . tô ín lacedemones íro uîenda gesézzet hábetôn triginta dominos. Lís orosium . ér ságet tir íz. *Sed éis kirîos éstin . éis basileus.* Núbe éin hêrro íst târ . únde éin chúning. *Qui lętetur frequentia ciuium . non depulsione.* Tér sîne búrglíute gérnor sámenôt . tánne uertrîbe. *Cuius agi frenis . i. subici disciplinis . atque obtemperare iustitię . summa libertas est.* Tér démo dîenôt . únde úndertan íst . tér íst fóllun urî. *An ignoras illam antiquissimam legem tuę ciuitatis . qua sancitum est . ei non esse ius exulare . quisquis maluerit fundare sedem in ea?* Neuuéist tu uuîo iz fúnden íst . án dero búrg êo . dánnân du búrtig píst? Souuér dârínne uuélle zímberôn . táz tér neuuérde ze ûztríppen getân. *Nam qui continetur uallo eius ac munimine.* Tér dârínne sízzet pezûndêr . [A 34] únde beuéstenôtêr. *Nullus metus est . ne mereatur exul esse.* Tér nefúrhtet tia íhseli nîeht. *At quisquis desierit uelle inhabitare in ea . pariter desierit etiam me-*

reri. Souuén áber nîeht nelústet târínne zebûenne. dér neîlet iz óuh nîeht keurêhton.

26. AD SUPERIORA RESPONDETUR.

Itaque non tam mouet me facies huius loci. quam tua. Nû nemísselîchêt mír nîeht sô hárto dísses chárchâres ánasíht. sô mir dîn ánasíune tûot. *Nec requiro potius parietes bibliothecę. comptos ebore ac uitro. quam sedem tuę mentis.* Nóh íh neuórderôn dîe gezîrten uuénde dînero bûochamero. mít hélfentpéine. únde mít cláse. sô gérno íh táz ánasídele fórderôn dînes mûotes. *In qua non libros. sed id quod precium facit libris. quondam collocaui sententias librorum meorum.* Târ ih ínne íu betéta. dáz án dien bûochen stât. dero bûocho tíuri. náls sélben diu bûoh. *Et tu quidem uera dixisti. de tuis meritis in commune bonum. sed pauca pro multitudine gestorum tibi.* Uuáz tu in frôno gûotes ketân éigîst. tés hábest tu lúzzel geságet; uuíder díu iz uuâr íst. *De honestate uel falsitate obiectorum tibi. cunctis nota memorasti.* Tû ságetost fóne chíuskero tâte. déro sie díh zíhent/ álde fóne dien lúginen. dáz in állên chúnt íst. *De sceleribus fraudibusque delatorum. recte tu quidem putasti. strictim attingendum.* Táz fóne léidarro frâtaten. únde úndríuuon. lúzzel dír si zeságenne. dâr dúnchet tir réhto. *Quod ea melius uberiusque celebrentur ore uulgi. omnia recognoscentis.* Uuánda díu díng der líut állêr. démo siu uuóla chúnt sínt. páz únde fólleglichôr chôsôt. *Increpuisti etiam uehementer factum iniusti senatus.* Temo hêrtûome hábest tu fílo hárto úberléget. sîna únrehtun

úrteilda. *De nostra etiam criminatione doluisti.* Óuh chlágetôst tu . dáz sie míh scúldigônt. *Lesę quoque opinionis damna fleuisti.* Ióh tîa únera dînes únlíumendes chlágetôst [A 35] tu. *Postremus dolor incanduit . aduersus fortunam.* Ze iúngest pîege du uuíder dero fortuna. *Conquestusque non pensari ęqua meritis.* Únde chlágetôst tu díh . tír únrehto uuésen gelônôt. *In extremo seuientis musę . i. contra deum murmurantis . posuisti uota . uti pax quę cęlum . terras quoque regeret.* Án dîen zórnlichên uérsen . pâte du ze lézest . táz frído in érdo . sámo so in hímele.

27. QUID UALDE EGROTANTI PRIMUM CONUENIAT.

Sed quoniam incubuit tibi plurimus tumultus affectuum . et te diuersum distrahunt . dolor . ira . meror. Uuánda dóh nû in dînemo hérzen stúrment mánege úngedulte . únde díh in mánigíu chêrent . sêr . zórn . trûregi. *Uti nunc mentis es . nondum contingunt te ualidiora remedia . i. nondum tempus est . ut ostendam tibi summum bonum.* Sô dir nóh ze mûote íst . sô netúgen dir stárchíu lâchen. *Itaque utemur paulisper lenioribus . i. prius ostendendo . quia fortuna nihil est.* Nû fáhên zûo mít línderên. *Ut quę influentibus perturbationibus induruerunt . in tumorem . ad recipiendam uim acrioris medicaminis . tactv blandiore mollescant.* Táz tîe hérte uuórtenen gesuúlste . fóne ánauállonten léiden . mít líndemo uâske . geuuílchet uuérdên . zedólenne stárchera lâchen.

28. DATUR SIMILITUDO . OPORTERE . ORDINEM IN MEDICINA SERUARE.

Qui tum credidit larga semina negantibus sulcis . cum graue sydus cancri inęstuat radiis phębi . elusus fide cereris . pergat ad quernas arbores. Tér dô . dô diu súnna in cancro méistûn hízza téta . fílo sâta in únuuílligen ácher . uuánda iz únzît uuás . tér gánge be díu chórnlôsêr ze hólz . éichelôn . únde déro nére síh. *Lecturus uiolas . numquam cum inhorruit campus stridens sęuis aquilonibus . petas purpureum nemus . i. uiolarium.* Úbe du óuh plûomôn uuéllêst . sô daz félt kestrûbet sî . fóne ch« ltemo . únde ál rûtôntemo nórduuínde . sô negáng ze blûomgárten . dâr rôsâ . únde ríngelen . únde uiolę uuáhseNT . tîe den gárten brûnent. *Nec si libeat frui uuis . uerno queras* [A 36] *auida manu . stringere palmites . autumno potius contulit sua munera bachvs.* Úbe díh uuînebero lánget . túrh táz negedénche in lénzen hándelôn die drûoben. Hérbeste gáb kót tîe êra . náls temo lénzen. *Deus signat tempora . aptans propriis officiis.* Kót hábet álle zîte gezéichenet . únde gefûoget ze íro ámbahten. *Nec patitur misceri uices . quas ipse coercuit.* Nóh ér nelâzet feruuórren uuérden án ín dîa hérta . dîe ér sélbo geúnderskéitota. *Sic.* Álso dû nû uernómen hábest. *Quod precipiti uia deserit certum ordinem . non habet lętos exitus.* Táz îo míssefádondo síh ríhti gelóubet . táz neuólleuéret nîo uuóla únz in ûz. Pe díu sól ih tíh státelicho lâchenôn . ze ánderro uuîs nemág iz tíhen.

29. ATTRECTATIO UULNERIS.

Primum igitur. Nû ságe ze êrest. *Paterisne me attingere te atque temptare statum tuę mentis . pauculis rogationibus? Ut intellegam qui modus sit tuę curationis.* Uuíle du mír héngen . frâgêndo begréifôn . únde besûochen dîn mûot . uuîo iz stánde? Táz íh uuíze . uuîo ih tíh héilen súle. *Tu uero inquam rogato arbitratu tuo quę uoles ut responsurum.* Áfter dînemo uuíllen fróuua chád íh . frâge dés tu míh uuéllêst ántuuúrten. *Tum illa inquit.* Tô chád si. *Putasne hunc mundum agi temerariis et fortuitis casibus? An credis inesse ei ullum regimen rationis?* Uuânest tu díse uuérltlichen geskíhte uerlâzene uáren . únde stúzzelingun? Álde uuânest tu darána uuésen dehéina ríhti áfter rédo? *Atqui inquam nullomodo existimauerim . ut tam certa moueantur fortuita temeritate.* Tríuuo chád ih . táz nechâme nîomer in mînen sín . táz sô guíssiu díng . fárên áfter uuánchelînero únrihti. *Uerum scio deum conditorem . presidere operi suo.* Núbe gót uuéiz ih flégen sînes uuérches. *Nec umquam fuerit dies . qui depellat me ab hac sententię ueritate.* Nóh tér tág neuuírt nîomêr . tér míh ába déro zálo geneme. *Ita est inquit.* Táz íst sô [A 37] chád si. *Nam id etiam paulo ante cecinisti.* Táz sélba súnge du dârfóre. *Et deplorasti homines tantum exsortes esse diuinę curę.* Únde chlágetôst tu . éinen die ménnisken . kóte in únrûochôn sîn. Táz uuás tô er . chád . omnia certo fine gubernans . solos hominum respuis actus! merito rector cohibere modo. *Nam de cęteris nihil mouebare . quin ratione regerentur.* Úmbe diu ánderíu

nezórnotôst tu . síu neuuúrtîn geléitet áfter rédo. *Pape autem uehementer ammiror . cur locatus in tam salubri sententia ęgrotes.* Únde nû íst míh hárto uuúnder . zíu du an sô héilesámero rédo stândo . dóh uuánchoest. *Uerum altius perscrutemur . nescio quid abesse coniecto.* Sûochên tîefôr . neuuéiz uuáz túnchet mír . dír gebrésten. *Sed dic mihi . quia non ambigis mundum a deo regi . quibus etiam gubernaculis regatur aduertis?* Ságe no . sîd tu uuéist . kót tia uuérlt ríhten . mít uuíu er sia ríhte uuéist tu? Mít uuélemo rûodere? Sî uuólta in lêren dáz prospera únde aduersa dero uuérlte gubernacula sínt. *Uix inquam nosco sententiam tuę rogationis! nedum queam ad inquisita respondere.* Íh neuerními sâr . uués tu frâgêst. Mêra sólti íh tir ántuuúrten. *Num me inquit fefellit abesse aliquid . per quod inrepserit morbus perturbationum in animum tuum . uelut te hiante robore ualli?* Neuuíssa íh uuóla chád si . dír éteuuâr geméngen . târ mûot súht ínslîefen mág . sámo dúrh skétero getâna spízzûn? Târ romani hérebergotôn . dârúmbe grûoben sie síh . únde uuúrfen dia érda ínnenân . uuíder sélben den gráben. Ûfen den grábohûfen . sáztôn sie sîne uuélbe spízze bóuma . sô sie gedrúngenôst máhtôn . dáz man dâr dúreskîezen nemáhti. Tér zûn hîez uallum . sélben die bóuma hîezen ualli! tíu lúccha únderzuískên bóumen . hîez interuallum. *Sed dic mihi . meministine quis sit rerum finis? quoue intendat intentio totius naturę?* Nû ságe mir. Pehúgest tu díh . uuáz állero díngo énde sî . únde uuára allíu [A 38] natura râmee? Sî uuólta er châde . ad bonum. Uuánda gót íst bonum . ér íst finis . álso er óuh principium íst. *Audieram inquam.*

sed meroʀ hebetauit memoriam. Ih uuíssa iz íu chád ih . mír íst áber nû fóre léide ingángen diu gehúht. *Atqui scis unde cuncta processerint.* Tríuuo dû uuéist tóh . uuánnân álliu díng châmen. *Noui inquam.* Táz uuéiz ih. *Deumque esse respondi.* Únde chád íh sâr . gót tén uuésen. *Et qui fieri potest . ut principio cognito . quis sit rerum finis ignores?* Únde uuîo máht tu chád si . uuízen daz ánagénne . dû neuuízîst taz énde? *Uerum hi perturbationes morum . ea ualentia est . ut possint quidem hominem mouere loco . conuellere autem . sibique totum exstirpare non possint.* Mûotsúhte hábint tîa chráft . táz sie ménnisken múgen álso éinen bóum in stéte stânden eruuékken . náls áber eruuélzen ûz . nóh ûz eruuúrzellôn. Sîe múgen in írren sînes sínnes . sîe nemúgen in ímo dóh nîeht kenémen. *Sed hoc quoque uelim respondeas . hominemne te esse meministi?* Tóh uuólti íh táz tu mír ságetîst. Uuéist tu díh ménnisken uuésen? *Quidni inquam meminerim?* Zíu nesólti íh táz uuízen? *Quid igitur homo sit poterisne proferre?* Chánst tu mír dánne geságen . uuáz ménnisko sî? *Hoccine interrogas . an esse me sciam . rationale animal . atque mortale?* Frâgêst tu míh tés . úbe íh míh uuíze uuésen . álso aristotiles chît . rationale animal únde mortale? *Scio . et id me esse confiteor.* Táz uuéiz íh . únde dáz iího ih míh uuésen. Álso ih in scûolo gelírneta . sô gehúgo íh is nóh. *Et illa.* Ýnde sî áber. *Nihilne aliud te esse meministi?* Néuuéist tu dánne díh îeht ánderes sîn? *Nihil.* Néin íh. Sî uuólta er châde . se hominem in deo deum esse. *Iam scio inquit . aliam uel maximam causam . morbi tui . quid ipse sis . nosse desisti.* Nû chád si uuéiz íh . dîa gemáchûn

stúreda tînero súhte . únde óuh fílo chréftîga. Tû ne[A 39]uuéist gubernacula mundi . nóh finem rerum . uuáz tu sâr sélbo sîst . tés hábest tu díh kelóubet zeuuízenne. *Quare inueni plenissime uel rationem ęgritudinis tuę . uel aditum reconciliandę sospitatis.* Fóne díu hábo íh nu uuóla fernómen . ióh uuîo du sîeh sîst . ióh uuîo man zûofáhen súle . tíh tînero gesúndedo zegeréchenônne. *Nam quoniam tui obliuione confunderis.* VVánda du dîn sélbes ergézen habêst . dáz íst éin. *Et exulem te . et exspoliatum propriis bonis . esse doluisti.* Únde dih chlágetôst élelendên . únde piróubôten dînis kûotes dáz íst taz ánder.

30. QUAMUIS GRAUITER ĘGROTANTEM . NON DESPERANDUM ESSE;

Quoniam uero quis sit rerum finis ignoras . nequam homines atque nefarios . potentes felicesque arbitraris . quoniam uero quibus gubernaculis mundus regatur oblitus es . has fortunarum uices estimas sine rectore fluitare . magnę causę non modo ad morbum . uerum quoque ad interitum. Sîd tû neuuéist . tero díngo énde . dáz íst táz trítta . únde dû uuânest fertâne líute máhtîge únde sâlige . dáz íst taz fîerda . uuánda du óuh ergézen hábest . mít uuíu gót tia uuérlt ríhte . dáz íst taz fímfta . únde uuânest tîa uuéhsela dero uuîlsâldôn tuárôn âne ríhtare . dáz íst taz séhsta . dés íst tir gnûoge . nîeht éin ze súhte . núbe ze tôde. *Sed sospitatis auctori grates . quod te nondum totum destituit natura.* Áber góte dáng . tér dia gesúndeda gíbet . táz tíh nóh álles tînes sínnes .

tiu natura intsézzet nehábet; *Habemus maximum fomitem tuę salutis . ueram sententiam de mundi gubernatione . quod non credis eam subditam temeritati casuum . i. temerariis casibus . sed diuinę rationi.* Ih hábo gnûog míchelen fúnchen dînero geníste . án déro dînero uuârûn rédo . fóne dero uuérltríhtníssedo . dáz tû sia neuuânêst úndertâna únórdenháftên geskíhten . núbe gótes uuîsheite. *Nihil igitur pertimescas . iam tibi illuxerit uitalis calor . ex hac minima scintilla.* Hábe gûoten drôst · lîblîh chécchi chúmet tir fóne dírro lúzzelûn uernúmiste. *Sed quoniam nondum tempus est firmioribus remediis . et constat eam naturam esse mentium . ut quotiens abiecerint ueras . falsis opini*[A 40]*onibus induantur . ex quibus . s. opinionibus . orta caligo perturbationum . uerum illum confundit intuitum . hanc temptabo paulisper attenuare . lenibus mediocribusque fomentis.* Uuánda áber nóh zît neíst stárcheren lâchenes . únde óuh ménniskôn mûot sô getân íst . táz iz síh tero uuârhéite gelóubendo . sâr héftet án den lúkken uuân . fóne démo diu tímberi chúmet . tero mûottrûbedo . tíu uuârra ánasíht írret . sô chóroên dia trímbi ze êrest úbernémen . mít lénên únde mézigên gebáhedôn. *Ut dimotis tenebris fallatium affectionum . uerę lucis splendorem possis agnoscere.* Sô díu uínstri dero lúkkôn mûotpehéftedôn ábachóme . táz tu dánne múgîst taz uuâra lîeht keséhen.

31. ITEM SIMILITUDINE OSTENDITUR. QUATUOR AFFECTIONIBUS CALIGINEM MENTIS NASCI;

Nubibus atris condita sydera . nullum possunt fundere lumen. Stérnen nemúgen skînen . sô trûobíu

uuólchen darfóre sínt. *Si turbidus auster uoluens mare . misceat ęstum.* Úbe óuh ter uuínt mískelôt tia céssa . únde den mére getûot uuéllôn. *Mox resoluto cęno . obstat uisibus sordida unda.* Sâr hórouue uuórtenemo . uuéret síh tien óugôn daz trûoba uuázer. *Dudum uitrea . et par . serenis diebus.* Dáz fóre uuás lûter . únde héiterên dágen gelîh. *Et defluus amnis qui uagatur altis montibus.* Únde díu níderrínnenta áha ába demo bérge. *Resistit sepe obice rupe soluti saxi.* Uerstôzet tíccho án dîen skórrentên skíuerrôn . dero uerbróchenôn stéino. *Tu quoque si uis cernere uerum claro lumine.* Úbe óuh tû uuéllêst mít cláten óugôn chîesen dia uuârhéit. *Recto tramite carpere callem.* Unde áfter réhtemo uuége uádôn. *Pelle gaudia . pelle timorem.* Sô lâ dîn ménden sîn . lâ dîn fúrhten sîn. *Et fugato spem . nec adsit dolor.* Kedíngi ne[A 41]hábe . ríuuûn nehábe. Táz chît . neménde dero sâldôn îo ána . nefúrhte únsâlda hína fúre. Negedínge guuúnnen hínafúre . neríuue díh ferlóren háben îo ána. Táz sínt fîer behéfteda des mûotes . gaudium . spes . timor . dolor . téro óuh uirgilius keuuânet . téro zuô ad presens tréfent . zuô ad futurum. Fóne dîen sélbên chád cicero . souuélíu íro demo mán ánasî . dáz tér nemúge réht iudex sîn. Témo fólgêndo . chît si nû. *Mens ubi hęc regnant . nubila est . et uincta frenis.* Táz mûot tés tísiu uuáltent . táz íst trûobe . únde háft;

EXPLICIT LIBER PRIMUS BOETII . DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE;

INCIPIT LIBER SECUNDUS BOETII. [A 42]

1. QUĘ SIT CAUSA MORBI.

Post hęc paulisper obticuit. Háranâh ketágeta si éin luzzel. *Atque ubi collegit meam attentionem . modesta taciturnitate.* Únde sô si án mînemo gezógenlichen suîgenne . gechôs mîne ánadâhte . dáz chît uuîo gnôto ih ze íro lóseta. *Sic exorsa est.* Fîeng si sús ána; *Si penitus cognoui causas et habitum ęgritudinis tuę.* Úbe íh rehto bechénnet hábo . uuánnân dîn súht chómen sî . únde uuîolîh sî sî . uuáz tír ánasî. *Tabescis desiderio prioris fortunę.* Sô suuíndest tu fóre démo nîte dero êrerûn sâldo. Téro lángêt tíh. *Ea mutata . sicuti tu tibi fingis . peruertit tantum tui animi.* Sî hábet tíh sô hárto bestúrzet tînes mûotes . keuuéhselotiu sô dû dénchest . s. dáz si dánne uuâre . úbe si stâte uuâre. *Intellego multiformes fucos illius prodigii.* Ih pechénno álliv díu trúgebílde dés égetîeres. *Et blandissimam familiaritatem cum his quos eludere nititur.* Únde uuîo mánmantsámo sî síh kesuâset ze dîen . dîe sî betrîegen uuílle. *Eo usque dum confundat intolerabili dolore . quos insperata reliquerit.* Únz sî dîe mít hándegemo sêre . íro mûotes keírret . tîen si úngeuuândo gesuuîchet.

2. FORTUNAM ETIAM DUM BLANDITUR . DETESTANDAM ESSE;

Cuius si naturam . mores . meritumque reminiscare . nec habuisse te aliquid in ea pulchrum cognosces . nec

amisisse. Únde úbe du díh pehúgen uuíle íro naturę. únde íro sítes. únde uués si díh. únde mánnolichen gescúldet hábet. sô gesíhest tu. díh án íro dô nîeht lússames hában. nóh sîd ferlîesen. *Sed ut arbitror. haud multum laborauerim. reuocare tibi hęc in memoriam.* Íh neuuâno óuh túrfe bóreuílo ríngen. díh tés zegemánônne. *Solebas enim presentem quoque. blandientemque. incessere uirilibus uerbis.* Tû uuâ[A 43]re íro óuh tô sítig zeuuâzenne. mít kómelichên uuórten. únz si dír gedîene uuás. únde dír zártôta. *Et prolatis sententiis. insectabare eam de nostro adito.* Únde mít áltchetenên uuórten. iágetôst sia. ûzer únserên séldon. Tû gehúgetôst téro sententię. Omnium rerum uicissitudo est. Únde déro. Non eodem ordine respondent ultima primis. *Uerum omnis subita mutatio rerum. non sine quodam quasi fluctu contingit animorum.* Nû negeskéhent tóh nîeht nehéine gáhe stúrza dero díngo. âne ételiche úndulte dero mûoto. *Sic factum est. ut tu quoque paulisper descisceres. a tua tranquillitate.* Tánnân íst keskéhen. dáz óuh tû éteuuáz kerúcchet sîst. ába dînero ébenmûoti.

3. DE ADHIBENDIS PRIMUM MEDICAMINIBUS.

Sed tempus est. haurire te ac degustare. aliquid molle. atque iocundum. Áber nû hábest tu zît. uuánda du sô sîeh píst. éteuuaz líndes. únde sûozes zetrínchenne. únde nû ze êrest zechórônne. *Quod transmissum ad interiora. uiam fecerit ualidioribus haustibus.* Táz fóre geslúndenez. uuég tûe stárcherên tránchen. i. antidotis. *Adsit igitur suadela rhę-*

toricę dulcedinis. Nû hélfe is rethorica . mít íro sûozûn scúndedo. *Quę tum tantum procedit recto calle.* Tíu échert tánne réhto uádôt. *Cum non deserit nostra instituta.* Sô sî úber mîna lêra nestéffet. Táz íst álso si châde. Mîn sínt álle disciplinę . íh lêrta in rhetorica suadere . quę bona . quę iusta . quę honesta . quę utilia . quę necessaria . quę possibilia sunt . tér úber dáz tûot . suadendo mala . turpia . iniusta . inutilia . non necessaria . impossibilia . tér uuéndet rhetoricam in árg . táz chît . abutitur arte. Fóne díu íst in rhetorica gescríben. Orator est uir bonus . dicendi peritus. Íst er malus . tóh er óuh sî dicendi peritus . sô neíst [A 44] er îo nîeht orator/ núbe seductor. Álso dér uuás . tér dir chád suadendo . nequaquam moriemini . sed eritis sicut dii. Rhetorica gemág míchelíu díng. Sî bechêret tie ménnisken ába mendatio ad ueritatem. Sî gíbet mestis consolationem . únde incredulis fidem . únde únsínnigê getûot si sínnige. Uuánda dáz sô íst . pe díu íst si philosophię sô gehénde . pe díu uuíle si dísen sîechen mán . mít íro túgede genérien. *Et cum hac succinat musica . nostri laris uernacula . nunc leuiores . nunc grauiores modos.* Únde mít rhetorica . sî álegáro musica . mîn gehûsa . únde sínge sâr nâh tero prosa . uuîlon suârera sáng . sô heroicum metrum íst . uuîlon daz lîehtera . sô iambicum íst . únde ánderíu metra.

4. DESCRIPTIO FORTUNAE.

Quid est igitur o homo quod te deiecit in mestitiam et luctum? Iâ lieb man . uuáz hábet tíh prâht ze dírro uáto? in dísa trûregi . únde in dísen uuûoft?

Uidisti aliquid credo . nouum et inusitatum. Tír íst pegágenet neuuéiz uuáz níuues . únde séltsânes. *Tu putas fortunam erga te esse mutatam.* Tû uuânest síh tiu fortuna hábe uuíder díh keuuéhselôt. *Erras.* Târána írrost tu. *Hi semper eius mores sunt! ista natura.* Tíz sínt íro síte . sús íst sî getân. *Seruauit circa te propriam potius constantiam . in ipsa sui mutabilitate.* Sî hábet tír mêr geóuget íro stâtigi . án sélbemo íro uuéhsale. Táz héizet argumentum a nota . táz chît ántfrístungo des námen. Uuáz íst ánderes fortuna . âne mutabilitas prosperitatis . únde aduersitatis? *Talis erat cum blandiebatur.* Sólih uuás si . dô si dír gemáchesta uuás . tô si díh zárta. *Cum tibi alluderet inlecebris falsę felicitatis.* Tô si dír zûospíleta . mít tîen lúcchedôn . lúkkero sâligheíte. *Deprehendisti ambiguos uultus cęci numinis.* Nû bechénnest tû dáz ánalútte . dés síh pérgenten trúgetîeueles. [A 45.] Álde chíd . plíndero gútenno . uuánda sia ueteres hábetôn . pro dea . únde sia mâletôn plínda. Zíu blínda? Uuánda íro gében álso getân íst . sámo sî negeséhe . uuémo si gébe. Sî gíbet temo uuírseren . únde úberhéuet ten bézeren. *Quę sese adhuc uelat aliis . tota tibi prorsus innotuit.* Tíu . síh . nóh fóre ánderên pírget . tíu hábet síh tír erbárôt. *Si probas . utere moribus.* Sî si dír gelóub . trág íro síte. *Ne queraris.* Únde nechlágo díh nîeht. *Si perfidiam perhorrescis . sperne atque abice pernetiosa ludentem.* Úbe du íro úndríuua léidezêst . sô uersíh sia . únde âuuerfo sia . ze úbelero uuîs spílonta. Únz si spíloe ze dír . únz kemîd tíh íro! êr si dír gebréste. *Nam quę nunc tibi est causa tanti meroris . hęc eadem debuisset esse tranquillitatis.* Tés tû nu

trûreg píst . tés sóltôst tu in gûotemo sîn. *Reliquit enim te.* Uuánda díh hábet nû uerlâzen. *Quam non relicturam nemo umquam poterit esse securus.* Tíu nîomer nîomanne guís neuuírdet. *An uero tu preciosam estimas abituram . i. recessuram felicitatem?* Áhtôst tû tíura múrgfâra sâlda? *Et est tibi cara presens fortuna . nec manendi fida . et allatura merorem cum discesserit?* Únde sól dír díu lîeb sîn sáment tír . díu âne tríuua mít tír íst . únde díu díh éteuuénne ferlâzendo sêregôt? *Quod si nec potest retineri ex arbitrio.* Ube sia nîoman gehában nemág . áfter sînemo uuíllen. *Et fugiens facit calamitosos.* Únde sî sie hínauárendo sêrege getûot. *Quid aliud fugax est . quam quoddam iudicium futurę calamitatis?* Uuáz íst sî flúhtiga dánne . âne uuórtzéichen dero chúmftigûn léidegúngo? Sólih uuás ęneas didoni. Táz argumentum héizet ab euentu/ hoc est a fine . siue ab effectu . uuánda uuír finem ánaséhen súlen . án dero fóretâte. Also virgilius chád. Inter agendum occursare capro . cornu ferit ille [A 46] caueto. *Neque enim suffecerit intueri quęlibet . quod situm est ante oculos.* Nóh tés éinen nesól nîoman séhen . dáz fóre óugôn íst. *Prudentia metitur exitus rerum.* Frûothéit pedénchet állero díngo énde. Sî dénchet îo fúre. *Eademque mutabilitas in alterutro.* Únde gelîh uuéhsal béidero . kûotes . íóh úbeles. *Nec facit formidandas minas . fortunę . nec exoptandas esse blanditias.* Nelâzet sia . ş. prudentiam fúrhten chúmftiga dróuuûn dero fortunę . nóh mínnôn íro gágenuuérten zárta.

5. NON INPATIENTER FERENDUM IUGUM. GRATIS SUSCEPTUM.;

Postremo cum semel summiseris colla iugo eius. oportet toleres ęquo animo. quicquid geritur intra aream fortunę. Ze demo gnôtesten. úbe du éinêst íro dînen háls úndertûost. sô mûost tu ébenmûoto uertrágen. souuáz tír getân uuírdet in íro hóue. únde souuáz tír dâr begágenet. Táz héizet argumentum a coniugatis. Tés káb cicero súslih exemplum. Si conpascuus ager est. licet conpascere. Táz chît. íst tiu uuéida geméine. sô mûoz man sia geméinlicho nîezen. Témo íst tíz kelîh. Si te subiugabis. iugum feras oportet. *Quod si uelis legem manendi. legemque abeundi scribere ei. quam tu sponte legisti dominam tibi. nonne iniurius fueris?* Uuíle dû dînero fróuuun dîa dû dánches kuuúnne. sézzen êa. uuîo lángo si mít tír sî. álde óuh uuénne si rûme. neférest tu íro dánne únzálelicho míte na? *Et inpatientia exacerbes sortem. quam non possis permutare.* Únde du mít úngedúlten bréstêst taz lôz. táz chît úngedúltigo léidezêst. tía geskíht. tîa dû nîeht keuuéhselôn nemúgîst. Táz íst rhetorica dissuasio. minime temptare. quę non possunt fieri. *Si committeres uela uentis. non promoueres quo uoluntas peteret. sed quo impellerent* [A 47] *flatus.* Lîezîst tû dînen ségel demo uuínde ze geuuálte. sô nefûorist tu nîeht tára dû uuóltîst. núbe dára díh uuínt fûorti. *Si crederes semina aruis. pensares inter se. feraces annos. et steriles.* Úbe dû dero érdo dînen sâmen beúlehîst. sô uuâgîst tu be nôte gûotiu iâr. únde ṽbelív. Tés úbelemo iâre prâste. dáz ersáztîst tu mít temo gûoten. *Dedisti te regendum fortunę. opor-*

tet obtemperes moribus domine. Tû beuúlehe díh fortunę. dáz si dîn flâge! nû fólge íro síten. dáz íst réht. Súslicha copiam paradigmatum. dáz chît exemplorum. chúnnen dîe fúrezíhen. dîe potentes sínt in eloquentia. Pe díu íst óuh kehéizen rhetorica apud grecos. a copia fandi. *Tu uero retinere conaris impetum uoluentis rotę.* Péitest tu díh kehaben daz suéibônta rád. táz si trîbet? *At stolidissime omnium mortalium. si incipit manere. desistit fors esse.* Mánno túmbesto. pegínnet sî in stéte stân. sô neíst si uuîluuéndigi. Táz argumentum héizet a contrariis. uuánda aristotiles chît. táz motus quieti contrarius sî.

6. QUANTA FACIAT DUM UIRES OSTENTAT;

Cum hęc uerterit uices. superbia dextra. fertur more exestuantis euripi. Únde sô si dánne diu díng stúrzen gestât. mít íro úbermûotûn zéseuuûn. sô uéret si álso dér uuéllônto uuérbo. Tíu figura héizet parabole. dáz chît comparatio. *Seua proterit dudum tremendos reges.* Únde uertrítet sî sárfíu. dîe míttúndes ántsazigen chúninga. *Et fallax subleuat humilem uultum uicti.* Únde dáragágene héuet si ûf lúkkíu. des sígelôsen hóubet. *Non illa audit. aut curat. miseros fletus.* Sî netûot nehéina uuára. uuêneg-liches uuûoftes. *Et ultro ridet gemitus. quos fecit dura.* Únde gérno láchêt si dés sûftodes. tén sî gerécchet. Mít superbia. únde mít crudelitate óuget si sia dignam odio. mít fallatia despectibilem. sô lêret rhetorica démo tûon. dén uuír îo [A 48] îomanne léiden uuéllên. *Sic illa ludit. sic probat uires suas.* Táz íst íro spíl. sús chórôt si. uuáz sî getûon múge.

Et monstrat suis magnum ostentum . si quis uisatur una hora stratus ac felix. Únde daz uuúnder tûot sî íro uuártâren uóre . uuélêr míttúndes in éinero chúrzero uuîlo . béidiu uuérde . sâlig ióh únsâlîg.

7. QUALIS FORTE POSSET FIERI RATIO IPSIUS FORTUNĘ.

Uellem autem agitare tecum pauca . uerbis ipsius fortunę. Íh uuóltî nû gérno íro sélbero uuórto . mít tír uuáz chôsôn. *Tu igitur animaduerte . an ius postulet.* Chíus tû . úbe si réht fórderôe. *Quid tu homo agis me ream cottidianis querelis?* Uuáz mûost tu míh lio tágelîches . mít tînên chlágôn? *Quam iniuriam fecimus tibi?* Uuáz hábo ih tír únréhtes ketân? *Quę tua bona detraximus tibi?* Uuáz hábo íh tír infûoret tînes kûotes? *Contende mecum quouis iudice . de possessione opum . et dignitatum.* Mâlo míh fóre souuélemo fógate du uuéllêst . úmbe dîn gûot . únde úmbe dîn ámbaht. *Et si monstraueris quid horum proprium esse cuiusquam mortalium . ego iam sponte concedam tua fuisse quę repetis?* Únde zéigôst tû mír dehéinen mán . démo dés îeht éigen sî . sô iího íh óuh tír dés . dáz tû éiscôst. Táz argumentum héizet agnem . uuánda dáz állero réht íst . táz íst óuh éines réht. Fóne állên féret iz ze éinemo. Tér status . táz chît tér búrgstrît . héizet in rhetorica absolutum . sô dér . dén man mâlôt . tero tâte nelóugenet . únde er áber scúlde lóugenet . únde er chît . uuóla sô tûon mûosi. *Cum produxit te natura nudum ex utero matris . suscepi te nudum et inopem omnibus rebus . meis opibus foui.* Tô dû náchet kebóren

uuúrte . dô nám íh tíh nácheten . únde álles tínges únêhtîgen. [A 49] únde fûorota díh mít mînemo gûote. *Et quod nunc te facit inpatientem nostri . prona fauore . indulgentius educaui.* Unde dáz tû nû zúrdel bíst . táz íst tánnân . táz ih tír gérno uuíllôndo . díh ferzôh. *Circumdedi te affluentia et splendore omnium quę mei iuris sunt.* Álles tés míh háftêt . in gnúhte . ióh in scôni . dés kenîetota íh tíh. *Nunc libet mihi retrahere manum.* Nû lústet míh mîna hánt zu mír zezíhenne. *Habes gratiam . uelut usus alienis.* Nû hábest tu mír is zedánchônne . álso dér frémide gûot níuzet. *Non habes ius querelę . tamquam perdideris prorsus tua.* Tû nehábest nehéina réhta chlága . sámoso dû daz tîn ferlóren éigîst. *Quid igitur ingemiscis?* Uuáz sûftôst tû dánne. *Nulla tibi a nobis illata est uiolentia.* Íh nehábo dír mít nôte nîeht kenómen. *Opes . honores . cęteraque talium . mei sunt iuris.* Ôtuuála . únde êra . únde dáz sô getâna . táz háftêt ál míh. *Dominam famulę cognoscunt . mecum ueniunt . me abeunte discedunt.* Mîne díuuâ sínt sie . míh pechénnent sie . sáment mír chóment sie . sáment mír rûoment sie. Tíu ornatus locutionis . héizet omoeoteleuton . táz chît similiter finitum. Cicero ad herennium héizet sia similiter desinentem . uuánda si geslágo chúmet . álso scópf. *Audacter affirmem.* Íh ketár dáz páldo chéden. *Si tua forent . quę amissa conquereris . nullo modo perdidisses.* Úbe dîn uuâre dáz tû díh chîst ferlóren háben . sô nehábetîst tû iz ferlóren . sô neuuâre iz tír alienum. Táz argumentum héizet a repugnantibus . uuánda proprium únde alienum . díu sínt repugnantia. Táz îoman naturaliter hábet . dáz íst sîn . dáz nemág ér ferlîesen . dáz

er extrinsecus kuuínnet . táz íst alienum . dáz mág er ferlîesen. *An ego sola prohibeor exercere . meum ius?* Nemûoz íh éina dán[A 50]ne nîeht mînen geuualt skéinen? Táz íst indignatio cum emulatione . álso iuno chát fóne minerua. Pallasne potuit exurere classem argiuum . atque ipsos submergere ponto? *Licet cęlo proferre lucidos soles . et eosdem condere tenebrosis noctibus.* Ter hímel mûoz hértôn gében líuhtîge tága . únde uínstere náhte. *Licet anno nunc redimire uultum terrę floribus . et frugibus . nunc confundere nimbis et frigoribus.* Taz iâr mûoz hértôn . dia érda zîeren mít chrûte . únde mít chórne . uuîlôn óuh keúnuatôn mít ánasláhte . únde mít fróste. *Ius est mari . nunc blandiri strato ęquore . nunc inhorrescere procellis ac fluctibus.* Ter mére mûoz óuh stílle sîn . mít sléhtero ébeni! uuîlon óuh strûben síh fóne uuínde . únde fóne uuéllôn. *Nos alligabit ad constantiam . nostris moribus alienam . inexpleta cupiditas hominum?* Sól míh uuíder mînemo síte stâta getûon . tero ménniskôn úneruúlta gîrhéit? Taz íst rhetorica declamatio . dáz chît úberlága . únde scéltúnga . álso óuh táragágene acclamatio chît lób. *Hęc nostra uis est . hunc continuum ludum ludimus.* Tíz íst mîn chráft . tísses spíles spílon íh. *Rotam uersamus uolubili orbe.* Mít sínuuélbemo ráde spílon ih . táz trîbo íh. *Infima summis . summa infimis mutare gaudemus.* Míh lústet táz nídera ûf . únde daz óbera níder zegechêrenne. *Ascende si placet.* Sízze darûf . úbe díh is lúste. *Sed ea lege.* Áber in dîen uuórten. *Ne uti putes . i. ut non putes iniuriam descendere . cum poscit ratio ludicri mei.* Táz tír nîeht neuuége zeirbéizenne . sô síh mîn spíl sô gezíhe. *An tu ig-*

norabas meos mores? Neuuás tír mînes sítes nîeht chúnt na? Táz íst confutatio . dáz chît skénde[A 51]-da . sámoso châde . úbe dû únfrûot píst . íh frûoto díh. *Nesciebas croesum regem lidorum ciro paulo ante formidabilem . mox deinde miserandum . traditum flammis rogi . misso cęlitus imbre defensum?* Neuuéist tu dáz croesus . tér in lidia chúning uuás . sô er míttúndes ciro fórhtlîh uuás . dáz er sâr dáranâh erbármelih uuórtenêr . únde fóne ímo ín dáz fíur geuuórfenêr . fóne ánasláhte errétet uuárd? Uuánda croesus babiloniis uuíder ciro ze hélfo chám . dánnân geskáh . táz er ín dánnân uertréib . únde er ín sâr nâhfárendo gefîeng . únde ín daz fíur uuárf . ûzer démo ín gót lôsta. Tô ér áber dés cóte nedánchôta . únde er síh rûomda sîn sélbes sâlighéite . tô uuárd . táz ímo trôumda . táz er sáhe iouem síh uuázer ánagîezen . únde dia súnnûn dáz ábauuísken. Tén tróum ántfrístôta ímo sô sîn tóhter . dáz ín cirus áber sólti geuáhen . únde án daz chrûze hénchen . únde sô ín der régen názti . dáz in diu súnna trúcchendi . álso iz táranâh fûor. *Num te preterit paulum inpendisse pias lacrimas calamitatibus persi regis a se capti?* Íst tíh ferhólen . paulum emilium consulem . kûotlicho uuéinôn . dáz léid uuénde persi regis macedonum . dén ér sélbo gefángen hábeta . uuánda ér dâhta . dáz ímo sámolih keskéhen máhti? Historici héizent ín perseum . náls persum. Sîe ságent óuh uuîo díccho er ándere consules fóre úbersígenôta . únde sô ín paulus kefángenen ze romo brâhta . uuîo er in custodia erstárb . únde sîn sún úmbe ármhéit smídôn lírneta . únde síh tés néreta. *Quid aliud deflet et clamor tragoediarum . nisi fortunam indiscreto ictu*

uertentem felicia regna? Uuáz chárônt tragoedię âne fortunam úndûrlicho stôrenta . gûollichíu rîche . dáz si nehéines [A 52] mêr nesíhet tánne ánderes? Tragoedię sínt luctuosa carmina . álso díu sínt . díu sophocles scréib apud grecos . de euersionibus regnorum et urbium . únde sínt uuíderuuártig tien comoediis . án dîen uuír îo gehórên lętum únde iocundum exitum. Úns íst áber únchúnt . úbe dehéine latini tragici fúndene uuérdên . sô uuír gnûoge fíndên latinos comicos. *Nonne adolescentulus didicisti iacere in limine iouis . duis pithus ton men ena*
duo dolia articulus quidem unum
kakon ton de eteron elon.
malum articulus autem alterum bonum.
Nelírnetôst tû na chínt uuésentêr . dáz pacubius poeta scréib. Zuô chûfâ lígen fólle . únder iouis túrôn . éina gûotes . únde ándera úbeles? Vuér íst . ér negetrínche béidero . ér nechóroe árbéite . ióh kemáches? Mít tíu óuget si . dáz si ín nîeht fermîden nemáhta aduersitatis. *Quid si uberius sumpsisti de parte bonorum?* Uuáz chlágetôst tu díh . úbe du mêr getrúnchen hábest tes pézeren? Sámo si châde . úbe íh tíh nîeht úber al fermîden nemáhta . nû nehábo íh tíh tóh . pórhárto tróffen. *Quid si a te tota non discessi?* Uuáz úbe íh tíh nóh nehábo gáreuuo uerlâzen? *Quid si hęc ipsa mei mutabilitas . tibi est iusta causa sperandi meliora?* Uuáz úbe dísêr stúrz . tíh tûot mit réhte díngen des pézeren? Álso dîe álle mit réhte díngent tes pézeren . qui persecutionem patiuntur propter iustitiam . uuánda sie déste sâligoren sínt. *Tamen ne contabescas animo.* Nû nesîst tóh sô mûotsúhtîg nîeht . lâ dîn mûotpréchôn dîh sîn. *Et locatus*

intra commune omnibus regnum . ne desideres uiuere proprio iure. Únde nemûoto nîeht éino in geméinemo rîche . dînero ríhti zelébenne. Nû íst sî chómen ad communem locum. Táz héizet communis locus án îogelîchemo statu . táz man nîomannen némmendo . keméine âchuste lúzzet . álso díse uérsa [A 53] tûont.

8. LOCUS COMMUNIS.

Si confundat copia pleno cornu tantas opes . quantas pontus incitus flatibus uersat harenas. Uuáz íst tés mêr? Scútti copia ministra fortunę dien ménniskôn ûzer íro hórne sámouílo râtes . sô mére tíuret crîzes . fóne uuínde eruuégetêr. Hîer íst suspensio uocis. Fabulę ságent . táz achelous amnis tíu in grecia rínnet . ze fárre uuórteníu . mít hercule fúhte . únde hercules temo fárre daz hórn ábaslûoge . únde ér iz kâbe gnúhte . díu ministra íst fortunę . dáz si íro uróuuûn gûot mít témo ûzkâbe. *Aut quot sydera fulgent cęlo . edita stelliferis noctibus.* Álde sámománige stérnen in hímele skînent . téro náht . sô iz kestírnet íst. Sô íst óuh hîer. *Nec retrahat manum.* Nóh hánt ze íro nezúge . dáz chît . nóh sîa is irdrúze. Únde óuh hîer. *Haud ideo cesset humanum genus . flere miseras querelas.* Túrh táz netâte nîomêr ménnisko lába sînero ármelichûn chlágo. Hîer íst depositio. *Quamuis accipiat deus libens uota . prodigus multi auri . et ornet auidos . claris honoribus . nil iam parta uidentur.* Tóh óuh kót sélbo . íro díge gérno uernâme . únde ín sînes kóldes mílte uuâre . únde ín óuh êra uuéllentên . déro uílo gâbe . nóh sô nedûohtî ín gnûoge . dés sie hábetîn. *Sed sęua rapacitas . uorans*

quesita. alios pandit hiatus. Núbe diu míchela gîrhéit. éin uerslíndende. gínêt îo sâr gágen ándermo. *Quę iam frena retentent precipitem cupidinem certo fine?* Uuér mág tia gîrhéit intháben. îo fúrder béitenta? *Cum fluens largis muneribus. sitis potius ardescit habendi.* Sô láng sî gnûoge hábendo. îo dóh mêr háben uuíle? *Numquam diues agit. qui trepidus. gemens.* [A 54] *credit sese egentem.* Tér neuuírt nîomêr rîche. tér sórgendo. únde sûftôndo. síh ármen áhtôt. Hîer íst tér status ûz. uuánda sî síh ímo sámoso gágenuuértemo. mít rédo errétet hábet. Pe díu spríchet ímo nû zû philosophia. fóne íro sélbûn.

9. EX SUA PERSONA.

His igitur si pro se tecum fortuna loqueretur. quid profecto contrahisceres non haberes. Úbe fortuna síh sélbûn sus ferspréchen uuólti. dáragágene nemáhtîst tu nóh erlíuten. *Aut si quid est. quo querelam tuam iure tuearis! proferas oportet.* Álde úbe dû dîna chlága geskéinen máht réhta uuésen. sô tóug. táz tu sia fúrezíhêst. *Dabimus locum dicendi.* Íh tûon dír státa zesprécheme. *Tum ego inquam. Ista sunt quidem speciosa. oblitaque melle rhetoricę ac musicę dulcedinis.* Tíz sínt ál chád íh tô. skôníu geschôse. únde sámo so gehónogotíu. mít rhetorica. únde mít musica. Uuánda hîer nû ánderêst keuuáht íst rhetoricę dulcedinis. únde man êr nîeht pechénnen nemág íro dulcedinem. êr man sîa sélbûn bechénnet. sô neíst táz hîer nîeht zeúberhéuenne. sô uílo man chúrzlicho geságen mág. uuáz sî sî.

10. QUID SIT RHETORICA.

Rhetorica íst éin dero septem liberalium artium . dáz chît tero síben bûohlísto . dîe únmánige gelírnêt hábent . únde áber mánige genémmen chúnnen. Téro síbeno íst grammatica diu êrista . díu únsíh lêret rectiloquium . dáz chît réhto spréchen . táz ióh chínt kelírnên múgen . sô uuír tágoliches hôrên. Tiu ánderíu íst rhetorica . tíu únsih férrôr léitet . uuánda sî gíbet úns tîa gesprâchi . déro man in dínge bedárf . únde in sprâcho . únde souuâr [A 55] dehéin éinúnga íst geméinero dúrfto. Tárazû diu chínt nehéin núzze sínt . núbe frûote líute. Sprâchâ únde díng . nemúgen âne strît nîeht uuérdent. Uuâr íst sâr sólih strítôd uuórto . sô in dínge . únde in sprâcho? Pe díu neíst nîonêr gesprâches mánnes mêr dúrft . tánne dâr. Souuér dér íst . dér den strît mít rédo uerzéren chán . únde er dáz in rhetorica gelírnêt hábet . tér íst orator . in dés múnde fíndet man rhetoricam dulcedinem. Íst er áber úngelêret . únde íst er dóh kesprâche . sô mág er ûoben officium oratoris . sélbo nemág er orator sîn . uuánda dáz ex natura íst . táz neíst nîeht ex arte. Uuér íst tér dîa dulcedinem bechénne . ér neîle dára gérno . dâr êr sîa gehôre? Tô in grecia zuêne die gelêrtôsten dés lístes . eskines únde demostenes gesprâchen éinen dág . tínglicho zestrîtenne . nechâmen dára úmbe dáz na . sô cicero chît . multa milia ex omni grecia? Zíu súlen uuír dánne sô lústsámes lístes . fúrenomes únánchúnde sîn? Uuízîn dóh . táz tíu sélba scientia . díu rhetorica héizet triplex íst fóne díu . uuánda íro materia triplex íst.

11. DE MATERIA ARTIS RHETORICAE.

Uuáz íst íro materia . âne der strît? Sô der strît errínnet . sô hábet si uuérh. Ane strît nehábet si nîeht zetûonne . álso óuh medicina dánne otiosa íst . úbe morbi negeskéhent . nóh uulnera. Strîtet man úmbe réht . únde úmbe únréht . sô man in dínge tûot . tíu sláhta strîtes . héizet latine fóne iudicio iudicialis. Strîtet man úmbe ámbáhtsézzi . álso dáz íst uuér ze chúninge túge . álde ze bíscófe . uuánda man sîna uirtutem sól demonstrare . pe díu [A 56] héizet tíu sláhta strîtes demonstratiua. Strîtet man dârúmbe . uuáz núzze sî zetûonne . álde zelâzenne . álso man ze romo stréit . uuéder cartago uuâre diruenda . álde neuuâre . uuánda man dés sól tûon deliberationem . dáz chît éinunga . únde beméineda . pe díu héizet tíu sláhta strîtes deliberatiua. Táranâh súlen uuír uuízen . dáz îogelîh téro drîo sláhtôn hábet zuêne únderskéita. Téro zuéio héizên uuír den éinen statum legalem . ánderen statum rationalem. Sô man strîtet úmbe dia legem . únde sia éinêr uuíle uernémen ze éinero uuîs . ánderêr ze ánderro uuîs . tér status táz chît tér strît héizet mit réhte legalis. Sô man áber dârúmbe strîtet . uuîo rédolîh táz sî . dáz man tûot álde râtet . fóne déro rédo . dáz chît fóne déro ratione . héizet tér strît rationalis. Sô íst áber zeuuízenne . dáz man ze fínf uuîsôn strîtet úmbe dia legem . ze fîer uuîsôn úmbe dia rationem. Téro uuîsôn nesól únsíh nîeht erdrîezen zegehôrenne.

12. QUI SINT STATUS LEGALES;

Eín strît íst úmbe dia legem . dér dir héizet scriptum et uoluntas. Tér íst sús ketân. Lex monachorum chît . post completorium nemo loquatur. Sô náhtes prúnst keskíhet . sô scrîet tér dien ánderên . tér dés êrest keuuára uuírdet. Sô man dén mâlôt úmbe scriptum legis . sô ántséidôt er síh mít uoluntate scriptoris. Ér chît ter scriptor uuólti . dáz man darána únderskéit hábeti. Ánderêr geskíhet fóne contrariis legibus. Álso dîe leges contrarię sínt. Omni petenti te tribue. Únde díu. Ne aliquid cui nihil. Ter drítto geskíhet fóne ambiguis legibus. Álso dáz íst in romana lege. Meretrix si coronam auream possideat . publicetur. Uuéder sól man urônen . coronam álde meretricem? Ter fîerdo héizet latine diffinitio . táz chît cnôt[A 57]márchúnga . álde gnôtmezúnga . uuánda diu lex táz uuórt spríchet . táz in únguíshéite . únde in strîte uuésen mág . únz sîn . bezéichennísseda gnôtmézôt uuírdet. Álso ze romo in strîte uuás . úbe dér be scúlden uuâre erslágen . dén man dârúmbe slûog . táz er náhtes mít sînero stángo gîeng . uuánda romana lex chît . nocte cum telo deprehensus . occidatur. Tô uuás definitio zetûonne . uuáz telum sî. Telum íst kespróchen fóne demo chrîechisken uuórte telon . táz chît longum latine. Ter fínfto héizet latine ratiotinatio . táz chît éines tínges féstenunga fóne ándermo. Álso dér stréit . tér den exulem fílta . dáz er dáz fóne díu uuóla tûon mûosî . uuánda romana lex chît . exulem intra fines deprehensum . licet occidere.

13. QUI SINT STATUS RATIONALES.

Áber déro fîer rationalium statuum . héizet ter êristo coniectura . dáz chît râtiska . uuánda sô der ínzihtîgo lóugenet . sô râtiskôt man daranâh . mít signis . únde mít argumentis. Álso der chúning salomon téta . afferte inquit gladium . et diuidite uiuentem puerum in duas partes. Ter ánder héizet finis . uuánda sô únguís námo íst tes criminis . sô sól iz uuérden finitum. Álso dánne geskíhet . sô ûzenhálb chîlichûn genómen uuérdent sacra uasa . únde dáz in zuîuele íst . uuéder dáz héizen súle fúrtum álde sacrilegium. Iudices nemúgen êr nîeht iuditium tûon . êr nomen criminis uuírdet definitum. Ter drítto héizet translatio . dáz chît uuéhsal . únde míssesézzeda. Uués uuéhsal? Loci . temporis . personę . criminis . poenę. Sîe strîtent . táz iz neuuúrte . dâr iz sóltî . nóh tô iz sóltî . nóh fóre démo iz sóltî. Óuh strîtent sie . dáz iz tîe scúlde nesîn . ze dîen der ínzihtîgo gebrîeuet sî . álso iz ófto ze romo fûor . dáz man sie míssebrîefta. Sô geskíhet óuh táz man scúlde [A 58] hártôr ándôt álde mínnera ándôt . tánne iz réht sî. Uuéhsal héizet tér strît . uuánda er fóne uuéhsele uuírdet. Álso gregorius iohannem zêh constantinopolitanum . dáz er pallium trûoge . dánne ér nesóltî . únde in platea . dâr er nesólti. Únde paulus fideles zêh . dáz sie íro geríhte fórderôtin apud infideles. Únde álso uuír ófto chédên . zíu man échert tés scáz néme . dén man sélben háben sólta . álde zíu man dén sláhe . dér mínnerûn poenam hábet keurêhtôt. Qualitas héizet ter fîerdo rationalis status. Tér hábet námen dánnân . uuánda er qualitatem facti úr-

sûochenôt . íh méino . úbe si gûot sî . álde úbel . réht álde únreht. Uuánda áber qualitas bipertita íst . fóne díu íst si zechîesenne an íro partibus. Uuéliu sínt íro partes? Táz íst negotiale . únde iuridiciale. Negotiale íst tér strît . tér úmbe daz keuuóneheite geskíhet . álso chóuflíute strîtent . táz tér chóuf súle uuésen stâte . dér ze iârmércate getân uuírdet . ér sî réht . álde únréht . uuánda iz íro geuuóneheite íst. Iuriditiale hábet tánnân námen . dánnân óuh iuridici héizent ; Álso dîe ze romo iuridici hîezen . dîe daz púrgréht in dínge ságetôn . álso héizet tér dánnân uuórteno strît . iuriditialis. Nû sínt óuh sîníu partes zuéi . absolutum et absumptiuum. Absolutum chît pár . uuánda darána nehéin ántséida neíst . âne dáz ter bemâlôto chît párlicho . dáz er uuóla dáz tûon mûosi . dáz man ímo uuîzet. Álso cicero ságet . táz pacubius poeta . síh ze ímo chlágeti . déro únerôn . dáz ímo éin spiloman dâr ze sînemo hûs ketórsta hárên be námen. Tés nehábeta der spíloman nehéina ándera ántséida . âne dáz er ín uuóla mûosi sô námôn . sô er hîeze. Assumptiuum íst kespróchen fóne [A 59] déro assumptione defensionis . táz chît fóne déro uuárnungo dero fúrolago. Tér status hábet quatuor partes. Éin héizet relatio . dáz chît uuíderechêreda . álso sámson uuíderechêrta . sîne scúlde án philisteos . tô sie ín mâlotôn . zíu er ín íro ézeske brándi. Ánder pars héizet remotio . dáz chît ábanémunga . álso daz uuîb ába íro sélbûn die scúlde némendo . ûfen éinen ánderen sîe légeta . dô si chád . serpens decepit me. Tertia pars héizet comparatio . álso dér mít comparatione síh ántséidôta . tér daz hére lôsendo . hínagáb tien hostibus arma . únde impedimenta . dáz

chît keuuâfene . únde fûoter . únde dáz chát . uuésen bézera . dánne sélbez taz hére zeuerlîesenne. Quarta pars héizet concessio . táz chît keiíht. Tér strît téilet síh in deprecationem . únde in purgationem . dáz chît in uléha . únde in ántséida. Deprecatio íst . táz ter scúldigo chît . peccaui . ignosce . únde er nîeht nestrîtet . únde áber die ándere strîtent . dîe ín demo dínge sízzent . úbe man ímo súle ignoscere . álde nesúle. Purgatio íst triplex. Éin purgatio héizet casus . táz chît keskíht. Mít casu ántséidôt síh . tér dir chît . táz in is lázti . ánderes mánnes tôd . álde sîn sélbes súht . álde ételîh úngeuuândíu geskíht. Ánderíu purgatio héizet necessitas . táz chît nôt. Álso dáz íst . úbe ér ze uuórte hábet . táz er uuúrte captus . álde ui obpressus . álde in uincula missus. Tiu drítta purgatio héizet imprudentia . dáz chît únuuízenthéit. Álso paulus síh ántséidôta . tô er chad. Nesciebam eum esse principem sacerdotum. Tíz sínt tíu exempla déro statuum . dîe in dínge uuérdent . táz chît . tîe dir uuérdent . in iuditiali genere causę. [A 60] Tîe áber in demonstratiuo genere causę . únde in deliberatiuo uuérdent . târ man sprâchôt . tîe hábent tén sélben námen . náls áber nîeht sô getâníu exempla. Fóne dísên bechénnet man éníu lîehto;

14. QUID SIT STATUS;

Táranâh íst táz zeuuízenne . táz status únde constitutio . ál éin íst . únde sie dánnân genámôt sínt . táz tie strîtenten síh stéllent gágen éin ánderên. Intentio únde depulsio . díu máchônt ten statum. Ána-

uáng tes strîtes. héizet intentio. únde depulsio. dáz chît mâlizze. únde uuéri. Álso dáz íst dáz ter accusator chît. in dínge ze sînemo aduersario. fecisti. únde ér ántuuúrtet. non feci. Álde úbe er chît. non iure fecisti. únde ér ántuúrtet. iure feci. Tánne díu depulsio sô getân íst. táz sî chît. iure feci. merito lesi. sô sól sî sâr dés háben rationem. álso dáz íst. prior enim me lesit. Téro rationis tûot ter accusator infirmationem. dáz chît lúzzeda. Sô dáz íst. Non enim te oportuit uindicare iniuriam tuam. Chît áber der bemâlôto. non feci. non lesi. uuánda déro depulsioni. nehéin ratio nefólgêt. uués mág tér rationem gében. tér nîehtes neiíhet. sô sól der accusator mít coniecturis zûofáhen. dáz er ín dés lóugenes úberuuínde. Fóne ín zuéin chúmet ter strît. ze dien ánderên. dîe dâr in dínge sínt. táz óuh sîe begínnent strîten. feceritne. álde úbe er iz téta. iurene fecerit. Tés strîtes tûont tie iudices énde. uuánda an íro iuditio stât. uuéder man ín háben súle. fúre scúldîgen. álde fúre únscúldigen. únde fóne íro iuditio uuírdet er dimissus. álde punitus. Êr dáz sô ergánge. [A 61] êr uuírt temo oratori zegeóugenne. dîa méisterskáft sînes kechôses. únde ál dáz fúre zegezíhenne. mít tíu des tínges spûon mág. únde mít tíu gelóublih ketân mág uuérden. tien iudicibus. souuáz er uuíle háben ze réhte. álde ze únrehte. únde souuén er háben uuíle ze noxio. álde ze innoxio. Uuîolih ér fúregândo uuésen súle án demo exordio. únde dáranâh án dero narratione. únde dáranâh án dero confirmatione. únde ze iúngest án dero conclusione. únde án dîen állên. uuîo zímîg. uuîo chléine. uuîo spílolîh. târ dáz keuállet. uuîo grémezlîh. uuîo drôelih. uuîo in álla

rárta geuuérbet. tés sínt ciceronis pûoh fól. díu er de arte rhetorica gescríben hábet.

15. DE PRESENTI STATU;

Nû sûochên óuh hîer án dísemo strîte. dér únder boetio. únde únder dero fortuna íst. uuélêz intentio sî. únde depulsio. Táz íst intentio. dáz síh sús chlágôt boetius. Itane nihil fortunam puduit? Únde áber. Homines quatimur fortunę salo. Sô íst táz depulsio. dáz sî chît. O homo. quę tua detraximus bona? Nulla tibi a nobis est inlata uiolentia. Sô íst táz ratio depulsionis. Opes. honores. ceteraque talium. mei sunt iuris. Dominam famulę cognoscunt. Mecum ueniunt. me abeunte discedunt. Tíu ratio íst sô stárh. táz philosophia ímo uerságet. táz er dáragágene. nîeht sâr erlíuten múge. Álso sî dâr chît. His si pro se tecum fortuna loqueretur. quod perfecto contrahisceres. non haberes. Mít tîen uuórten hábet si ímo uerságet. infirmationem rationis. Únde uuánda fortuna réht hábet. únde sî síh íro [A 62] sítes nîeht kelóuben nemág. pe díu uuíle si ín dés rhetorice irríhten/ dáz in íro gûotes sô únuuíriges. sâr nîeht lángên nesólta. únde ín échert tés kûotes lústen sól. táz ímo éinêst chómenez. nîomêr fúrder inslíngen nemag.

16. SEQUITUR.

Tum tantum cum audiuntur oblectant. Sús scôníu gechôse. sínt tîa uuîla lústsám. únz man siu gehôret. *Sed miseris est altior sensus malorum.* Áber

beuuífenên íst mêr. dáz ín ánalíget. Sîe infíndent mêr íro léides. *Itaque cum hęc desierint insonare auribus. insitus meror pregrauat animum.* Sô sie díz állero êrest nehôrent. sô uuíget in áber dáz ze hérzen geslagena sêr. *Et illa. Ita est inquit.* Táz íst álso chád sî. *Hęc enim nondum sunt remedia morbi tui.* Tíz nesínt óuh nîeht tíu scúldîgen lâchen dînero súhte. *Sed fomenta quędam adhuc contumacis doloris. aduersum curationem.* Núbe échert súslichíu uâske! dînes úngerno héilênten sêres. *Nam admouebo cum tempestiuum fuerit. quę sese penetrent in profundum.* Íh kíbo dír sô is zît uuírt. tíu tráng. tíu díh túrhkânt. *Uerumtamen ne uelis te existimare miserum. i. ne existimes te miserum.* Áber ínin díu. hábe gûoten drôst. únde neáhto díh nîeht uuênegen.

17. DE PERCEPTIS BONIS.

An oblitus es numerum. modumque tuę felicitatis. Hábest tû ergézen dînero sâldon. uuîolîh. únde uuîo mánig sîe uuâren? *Taceo quod desolatum parente. cura te suscepit summorum uirorum.* Íh uuíle dés suîgen. dô dû uuéiso uuúrte. dáz tíh tie hêrosten in íro flíht nâmen. [A 63] *Delectusque in affinitatem principum ciuitatis. prius coepisti esse carus. quam proximus! quod preciosissimum genus est propinquitatis.* Únde gechórnêr ze déro síppo dero hêrôstôn ze romo. dáz chît ze éideme gechórnêr. dînemo suêre simmacho. uuâre du ímo lîeb. êr du ímo uuúrtîst síppe. Dáz tiu fórderôsta síppa íst. úbe der man geîlet. táz er lîeb íst. *Quis non predicauit te felicissimum. cum tanto splendore socerum. tum pudore coniugis. tum quoque*

oportunitate masculę prolis? Uuér nechád tíh tô saligen . sóliches suêres . únde sólichero suíger . sô chíuskero chénûn . sô êrsámero cómenchíndo? *Pretereo sumptas in adolescentia dignitates . negatas senibus.* Íh neuuíle dés nîeht chôsôn . dáz tû iúngêr guúnne dîe hêrscáft . dîe álte guúnnen nemáhtôn. Tû uuúrte iúngêr consul. *Libet enim preterire communia . delectat uenire ad singularem cumulum felicitatis tuę.* Táz óuh ánderên gescáh . táz uuíle íh úberhéuen . ze dînên chréftigên súndersâldôn . uuíle íh chómen . fóne dîen uuíle íh ságen. *Si quis fructus mortalium rerum . ullum pondus beatitudinis habet . poteritne deleri memoria illius lucis . i. prosperitatis . quantalibet mole ingruentium malorum?* Úbe ménniskôn dîehsemo . ze dehéinero sâlighéite zíhet . mág tánne déro skînbârûn êro keâgezôt uuérden . fóne dehéinemo geskéhenemo léide? *Cum uidisti duos liberos tuos . pariter domo prouehi . sub frequentia patrum . sub plebis alacritate.* Íh méino . dáz tû sáhe zuêne dîne súne . sáment fóne dînemo hûs kefûoret uuérden . mít állero dero hêrrôn mánegi . únde mít álles tes líutes méndi? [A 64] s. dáz sie mít tîen êrôn in curiam brâhte . pêde sáment consulatum infîengen. *Cum eisdem in curia insidentibus curules . tu orator regię laudis . meruisti gloriam ingenii . facundięque.* Tánne ín sízzentên in demo sprâhhûs . án demo hêrstûole . tû orator uuésendo . getûomet uuúrte dînes sínnes . únde dînero gesprâchî . án des chúninges lóbe? Síto uuás ze romo . sô chúninga mít síge fóne uuîge châmen . dáz man demo állero gesprâchesten beuálh taz sígelób . zetûonne in capitolio . fóre állemo demo líute . álso man ímo dô téta. Táz er áber chît insidentibus curules . táz chît er

fóne díu. uuánda reges sâzen in tribunali. dâr sie díngotôn. álde dâr sie iura plebi scáffotôn. áber magistratus sâzen in curulibus. tánne sie búrgréht scûofen demo líute. Curules hîezen. sámoso currules. uuánda íu êr consules in curru rîtendo ad curiam. târûfe sâzen. *Cum in circo medius duorum consulum. satiasti exspectationem circumfusę multitudinis. triumphali largitione.* Tô óuh táz keskáh. táz tû únder ín zuéin consulibus míttêr sízzendo. fólleglicho állero dero mánigi spéndotôst. tie sígegébâ.

18. DE TROPHEO ET TRIUMPHO;

Téro sígeêrôn. uuâren zuô. diu mínnera. únde diu mêra. Tíu mínnera hîez in chrîeskûn tropheum dáz uuás. sô die hostes uuúrten ze flúhte bechêret. Tánne chám sígenémo. fóne uuîge rîtendo. ûfen éinemo blánchen rósse. Ûfen démo uuárd er enfángen fóne demo plebe. âne die patres. tîe léitôn ín rîtenten in capitolium. únde uuúrten mactatę dâr oues in sacrificium. Fóne díu hîez táz ópfer ouatium. Áber díu mêra sígeêra. fóne déro er nû ságet. hîez in chrîechiskûn triumphus. táz uuás sô die hostes. erslágen [A 65] uuúrten. Tánne chám der uictor fóne uuîge. rîtende in curru. dîe quatuor albi equi zúgen. Ûfen déro infîengen. ín patres. sáment temo plebe. únde léitôn ín ad capitolium. únde ópferotôn dâr tauros. únde úmbe geméina fróuui. nám man frôno scáz. ûzer demo erario. únde gébeta állemo demo búrglíute! únde dien sígenémôn. gáb man palmas in hánt. únde lauream coronam an hóubet. únde gûollichôta man dén sígo mít lóbe! álso dârfóre geságet íst. Tér uuás fílo

hárto geêret. témo daz lób uuárt peuólên zetûonne. álde der scáz zespéndônne. Ter sígo hábet námen fóne dien signis. Sô dien hostibus uuérdent tie signa genómen. táz héizet sígo némen.

19. DE INDULGENTIA FORTUNAE.

Dedisti ut opinor uerba fortunę. dum te illa demulcet. dum te ut delitias suas fouet. Íh uuâno dû betrúge dia fortunam. dáz si díh sô zértet. únde díh sô urîtet. Demulcet. chît stréichôt. álso man dûot. témo man zártôt. Delitię sínt frîtliche sáchâ. dîe uuír éigen. úmbe lústsámi. náls úmbe dúrfte. álso turtures sínt. únde psitaci. *Abstulisti munus. quod nulli umquam commodauerat priuato.* Tû hábest íro ánaguúnnen. dáz si nóh nehéinemo in súnder negáb. nehéinemo dînemo gnôz. Târ sî chît priuato. dâr lâzet si échert ten chúning fóre. Sîe héizent álle priuati. dîe chúninga nesínt. *Uisne igitur calculum ponere cum fortuna?* Uuíle du nû zálôn mít íro? *Nunc primum liuenti oculo prestrinxit te?* Nû êrest prûn séhontíu. zuángta sî díh. *Si consideres numerum modumque lętorum uel tristium. adhuc non possis te negare felicem.* Úbe dû zálôst. únde chóstôst. uuáz tû nóh éigist péidero. léides ióh lîebes. sô neuerságest tu díh [A 66] nóh nîeht sâldôn. *Quodsi idcirco non estimas te fortunatum. quoniam abierunt quę tunc lęta uidebantur! non est quod te putes miserum. quoniam quę nunc creduntur mesta. pretereunt.* Áhtôst tu díh pe díu únsaligen. uuánda hína íst. táz tíh fréuta. tíz féret óuh hína. dáz tíh nû léidegôt. Pe díu nesólt tu díh uuênegen áhtôn. Táz héizet ar-

gumentum a contrariis. *An tu nunc primum subitus hospesque uenisti . in hanc skenam uitę?* Píst tû nû sô níuuenes chómenêr . gást . hára in dísses únseres lîbes skenam? In skena skéllent hértôn béide . fabulę lętarum rerum . sô comoedię sínt . ióh tristium . sô tragoedię sínt. Uuánda óuh úns pegágenent hértôn . lęta . únde tristia . pe díu íst únsêr lîb kelîh tero skena. *Ullamne reris inesse constantiam humanis rebus?* Uuânist tu dehéina stâtigi uuésen . án dero ménniskôn dínge? *Cum hominem ipsum sepe uelox hora dissoluat.* Tánne ióh sélben den ménnisken éin chúrz uuîla ófto zeerlékke? *Nam etsi fortuitis rebus . rara fides est manendi.* Úbe óuh sélten in éteuues sâldôn dehéin stâtigi íst. *Ultimus tamen dies uitę . mors quędam est fortunę etiam manentis.* Sîn énde íst îo dóh téro sélbôn sâldôn énde . níunt fóllegîengîn sie ímo únz tára. *Quid igitur referre putas . tune illam moriendo deseras . an te illa fugiendo?* Uuáz áhtôst tû dârána geskéidenes . tû sîa lâzêst erstérbendo . álde sî díh lâze . fóne dír flíhendo?

20. OMNIA MUNDANA . ESSE INSTABILIA;

Cum phoebus roseis quadrigis cęperit spargere lucem polo . pallet hebetata stella . pręmentibus flammis . albentes uultus. Sô mórgenrôtíu súnna ûfen íro réito . sô fabulę ságent . rîtentíu [A 67] begínnet skînen . sô tímberênt tie stérnen . tîen skîmôn bedécchentên íro bléichen ánalútte. *Cum flatu tepentis zephiri irrubuit nemus . i. rosetum uernis rosis . spiret insanum nebulosus auster . iam spinis abeat decus.* Sô ze lénzen fóne des uuésteneuuíndes uuarmi . rôseblûomen uuér-

dent . áfter demo uélde . úbe dánne heiz chúmet tér uuólchenônto súntuuínt . sô mûozen die blûomen . rîsen ába dîen dórnen. *Tranquillo sereno . radiat sepe mare inmotis fluctibus . sepe concitat aquilo feruentes procellas . uerso ęquore.* Éina uuîla íst ter mere stílle . únde lûtterêr . ándera uuîla tuárot er trûobêr. *Si mundo constat rara sua forma . si uariat tantas uices. Crede . fortunis hominum caducis . bonis crede fugacibus . constat et positum est ęterna lege . ut nihil genitum constet.* Ube állero uuérlte únstâte íst íro bílde . únde úbe sî sih ébendíccho uuéhselôt. So hábe dih ze múrgfaren sâldon . únde ze únstatemo gûote dero ménniscon . sô íst táz kuís . únde fásto gesézzet . táz nîeht kebórnes . stâte nesî.

21. ITEM . QUOD NON DESTITUTUS SIT OMNI FELICITATE;

Tum ego inquam. Tô antuuúrta íh íro. *Uera commemoras o nutrix omnium uirtutum.* Uuâr íst táz tu ságest . méistra âllero tûgede. *Nec possum inficiari uelocissimum cursum prosperitatis meę.* Nóh íh nemág ferlóugenen mînero spûotigun férte. *Sed hoc est quod coquit uehementius recolentem.* Táz íst . táz mír uuê tûot . sô íh is kehúgo. Táz prénnet míh. *Nam in omni aduersitate fortunę infelicissimum genus est infortunii . felicem fuisse.* Nehéinero sláhto . únsâlda neíst sô míchel . in állên mísseskíhten . sô díu íst . táz mán síh pehúget . íu êr uuésen sâligen. *Inquit.* Tô antuuúrta si. *Sed quod tu luis supplicium falsę opinionis . id rebus iure imputare non possis.* Táz tû engéltêst tînes lúkken uuânes . táz neuuîz tien dín-

gen [A 68] nîeht. Uuízîst táz tû ín is nîeht keuuîzen nemáht. *Nam si te mouet hoc inane nomen fortuitę felicitatis . licet mecum reputes . quam pluribus maximisque abundes.* Sîd tír sô héuig túnchet tér báro námo dero sâldôn. sô zálo mít mír. únde chóro míh úberuuínden . dû neéigîst nóh knûog mánigero sâldôn. Táz tû sâldâ héizest. tóh sie sô nesîn. tîe sínt tír nóh úninfáren. *Igitur. si seruatur tibi adhuc diuinitus inlesum. et inuiolatum . id quod possidebas preciosissimum in omni censu . fortunę tuę . poterisne iure causari de infortunio . retinens quęque meliora?* Hábet tír nóh kót pehálten gánz . únde úndároháft . táz tû tíuresta hábetôst . in állemo scázze . mít uuélemo réhte chlágôst tu díh tánne . hábendêr . únde óuh taz pézesta hábendêr . sámo so dû neéigîst na? *Atqui . uiget incolomis . illud preciosissimum decus generis humani . symmachus socer.* Tríuuo nóh lébet kesúnde . állero mánno êra . symmachus tîn suêr; *Et quod uitę precio non segnis emeres.* Únde dârána hábest tu . dáz tû mít temo lîbe gérno chóuftîst. *Uir totus factus ex sapientia . uirtutibusque.* Tér állêr íst túged . únde uuîstûom. *Securus suarum . s. iniuriarvm . tuis iniuriis ingemiscit.* Únde sîn sélbes síh fertrôstet hábendêr . chlágôt er échert tíh. *Uiuit uxor! ingenio modesta . pudicitia pudore precellens.* Lébet tîn chéna . álles sítes kezógeníu . in chíuski . únde êrháfti síh fúrenémende. *Et ut omnes dotes eius breuiter includam . patri similis.* Únde dáz íh sáment pegrîfe állen íro uuídemen . demo fáter gelîchíu. Tîe sácha daz uuîb sáment íro brínget. zûo demo mán . dáz íst íro uuídemo. *Uiuit inquam.* Sî lebêt chído íh. *Et exosa* [A 69] *huius uitę . tibi tantum seruat spiritum.* Únde

úrdruzíu dísses lîbes . pehébet si den âtem ínne . échert kérno dúrh tíh . táz sî geséhe . uuîo iz úmbe díh fáre. *Et tabescit tui desiderio . lacrimis ac dolore . quo uno uel ipsa concesserim . minui tuam felicitatem.* Únde nâh tír chélendo . suéndet si síh uuéinôndo . únde chárôndo . án démo éinen dínge . ióh íh iéhen uuíle . dír dero sâldôn méngin. *Quid dicam liberos consulares?* Uuáz tárf íh chôson úmbe dîne súne . dîe consules uuâren? Consulares sínt . tîe consules uuâren . álde uuírdîg sínt zeuuérdenne. *Quorum iam . i. in quibus iam elucet specimen uel paterni uel auiti ingenii . ut in id ętatis pueris.* Án dîen îu skînet tíu râtlichi íro fáter . ióh íro ánen geuuízzes . sô uílo iz in démo áltere skînen mág. *Cum igitur sit mortalibus precipua cura . retinendę uitę . o te felicem . si tua bona cognoscas . cui suppetunt etiam nunc . quę nemo dubitat cariora esse uita.* Sîd tie ménnisken nîeht sô gérno nehábent sô den lîb . uuóla gréhto dánne be díh sâlîgen . úbe dû uuéist . uuáz tír tóug . tû nóh hábest . táz tíurera íst . tánne der lîb. Tíu suasio íst in rhetorica honestissima . únde ualidissima . tíu mít temo comparatiuo uuírdet . tér mêr gemág . tánne superlatiuus. *Quare sicca lacrimas . nondum est ad unum . i. nullo excepto omnes exosa fortuna.* Fóne díu uuíske ába die trâne . fórtuna nehábet sie nóh nîeht álle in háze. Tînên fríunden íst si nóh ántlâzîg . tóh si dír duínge. *Nec tibi nimium ualida tempestas incubuit . quando tenaces herent anchorę . quę nec presentis solamen . nec futuri temporis spem abesse patiantur.* Nóh tír ne [A 70] begágenda nîeht ze stárh túnest . sîd nóh tie sénchelchrâpfen fásto háftênt . tîe nû . únde hínafúre díh nelâzent . úngetrôsten. Sô mézîg uuínt

íst . sô múgen anchorę gestâten daz skéf . sô chréftîg túnest chúmet . sô nemúgen sie. Anchorę dáz sínt suâríu îsen . chrâpfahtíu . in chrîechiskûn fóne dero hénde genámotíu . uuánda sie síh fásto hábent zûo dien stéinen . únde zûo dero érdo . dâr man daz skéf stâten uuíle.

22. RESPONSIO.

At hereant inquam precor. Háftên mûozîn sie chád ih. *Illis namque manentibus . utcumque se res habeant enatabimus.* Ín ze stéte stântên . souuîo iz sî . sô genésên uuír. *Sed quantum ornamentis nostris decesserit . uides.* Uuáz úns áber únserro êrôn enfáren sî . dáz síhest tu.

23. ITEM PHILOSOPHIA DE HUMANA CONDITIONE.

At illa . promouimvs inquit aliquantvm. Sô íst iz sâr éteuuáz nû bézera úmbe díh chád si. *Si te nondum tuę totius sortis piget.* Úbe dír iz nîeht állez kelîcho nemísselîchêt . táz tír in lôz keuállen íst . úbe dû dih tóh ze dien uríunden uersîst. *Sed non possum ferre delitias tuas . qui tam luctuosus atque anxius . conquueraris abesse aliquid beatitudini tuę.* Mír uuíget áber . dáz tû sô uerzértet píst . dáz tu sô âmerlicho únde sô ángestlicho chlágôst . táz tír îeht kebréste dînero sâlighéite. *Quis est enim tam compositę felicitatis . ut non rixetur ex aliqua parte . cum qualitate status sui?* Uuér íst sô uóllûn sâlîg . ér nerínge éteuuâr úmbe sîn díng . táz iz sô stât? *Anxia enim res est conditio humanorum bonorum.* Tíu geskáft tero

ménniskôn gûotes . zíhet îo ze ángesten. *Et quę uel numquam tota proueniat . uel numquam perpetua subsistat.* Únde íst sólih . táz si nîomer ze gánzi nechúmet . álde úbe si [A 71] chúmet . îo dóh neuuérêt. Ter mán neberéchenôt síh nîomêr álles sînes tínges . álde úbe er síh peréchenôt . sô íst iz únuuérig.

24. DISTINCTIO HUMANĘ CONDITIONIS.

Huic census exuberat . sed est pudori degener sanguis. Súmelichêr íst rîche . únde íst áber únédele. *Hunc nobilitas notum facit . sed inclusus angustia rei familiaris . mallet esse ignotus.* Súmelichêr íst chúnt mán fóne geédele . témo iz áber léid íst . túrh sîn árm geträgede. *Ille utroque circumfluus . uitam cęlibem deflet . s. si forte suis natalibus dignam inuenire non potest.* Súmelichêr hábet téro béidero gnûog . únde chlágôt áber . dáz er úngehîet íst. *Ille nuptiis felix . orbvs liberis . nutrit censum alieno heredi.* Súmelichêr íst uuóla gehîet . únde áber érbelôsêr . scázzôt er únerbôn. *Alius prole lętatus . filii . filięue delictis mestus inlacrimat.* Súm hábet chínt cnûogíu . únde chlágôt áber dáz siv frátatîg sínt. *Idcirco nemo facile concordat . cum conditione suę fortunę.* Pe díu neíst nîoman . dér síh hábe geéinôt mít sînes lîbes geskéfte. *Inest enim singulis . quod inexpertus ignoret . et expertus exhorrescat.* In begágenet állen . dáz ín únchúnt íst! êr sie iz pesûochên . únde besûochentên . mísselîchêt. *Adde quod felicissimi cuiusque sensus delicatissimus est . et nisi cuncta ad nutum suppetant . omnis aduersitatis insolens . minimis quibvsque prosternitur.* Lége dárazûo . dáz súmelichêr

álesâligêr . sô zúrdel íst . íz neuáre állez sô ér uuélle . uuánda er árbéite sô úngeuuón íst . táz er síh sâr míssehébet . ióh lúzzeles tínges. *Adeo perexigua sunt . quę detrahunt fortunatissimis summam beatitudinis.* Sô lúzzelíu díng penément ióh uuóla sâligên . dáz sie nîeht fóllûn [A 72] sâlîg neuuírdet. *Quam multos esse coniectas . qui arbitrarentur sese proximos cęlo . si contingat eis pars minima de reliquiis fortunę tuę?* Uuîo mánige uuânest tû . neáhtotîn síh kûolliche . úbe sie dóh éinen lúzzelen téil hábetîn dînero sâlighéite? *Hic ipse locus . quem tu exilium uocas . incolentibus patria est.* Tísiu sélba stát . tîa dû héizest íhselî . díu íst tien lántlíuten héimote. *Adeo nihil est miserum . nisi cum putes.* Álso guísso . neíst nîeht uuêneghéit . mán neáhtoe iz fúre dáz. *Contraque omnis sors beata est . ęquanimitate tolerantis.* Táragágene íst sâlîg souuélih lôz temo mán geuállet . úbe ér iz ébenmûote uertréget. *Quis est ille tam felix . qui cum dederit manus inpatientię . non optet mutare statvm suum?* Uuér íst tér síh kelâzet in úngedúlte . ér neuuélle uuéhsal tûon sînes tínges . souuîo iz stât? *Quam multis amaritudinibus respersa est dulcedo humanę felicitatis?* Neíst nû na dîu sâliglicha sûozî gemískelôt mít mánegero bítteri. *Quę si etiam iocunda esse uideatur fruenti . tamen retineri non possit . quominus abeat cum uelit.* Tíu démo nîo sô sûoze neíst . tér sia níuzet . táz er sîa getuélen múge . sî nerûme . sô sî uuíle? *Liquet igitur . quam misera sit beatitudo . mortalium rerum.* Nû skînet uuóla . uuîo uuêneglîh sî . dero ménniskôn sâlighéit. *Quę neque apud ęquanimos perpetua perdurat . nec tota delectat anxios.* Tíu ióh mít ébenmûotigên nîo uuérîg neuuír-

det . nóh fermúrndên . únde ángistêndên lústsám neíst . tóh íro fóllûn sî.

25. ARGUMENTATUR NON ESSE BEATITUDINEM IN PRESENTI FELICITATE.

Quid igitur o mortales extra petitis . intra uos positam felicitatem? Uuáz kânt ír líute ánderesuuâr sûochendo . dîa sâldâ . dîe ír hábent in íu sélbên? *Error uos inscitiaque confundit.* Ír neuuízent ís nîeht . ír hábent míssenómen . dáz írret [A 73] íuuih. *Ostendam tibi breuiter . cardinem summę felicitatis.* Íh óugo dir . an uuíu die méistûn sâldâ sínt . uuâr sie ána uuérbent. *Estne aliquid tibi te ipso preciosius?* Íst tir îeht lîebera . dánne dû sélbo? *Nihil inquies.* Néin chîst tu. *Igitur si tui compos fueris . possidebis . quod nec tu umquam uelis amittere . nec fortuna possit auferre.* Uuíle dû uuálten dîn sélbes . sô . dáz tu fortunam in uersíhte éigîst . sô guúnnest tû . dáz tu nîomêr gérno neuerlíusist . nóh tír óuh tiu fortuna genémen nemág. Mít tíu uuérdent tír béidíu gebûozet . íóh anxietas . íóh instabilitas . fóne dîen íh fóre ságeta. *Atque ut cognoscas non posse constare beatitudinem in his fortuitis rebus . sic collige.* Únde dáz tû uuízîst . táz tîe sâldâ nîeht nesínt . an dísên zuîueligên díngen . chíus iz sv́s. *Si beatitudo est summum bonum . naturę ratione degentis.* Úbe sâlighéit íst taz fórderôsta ménniskôn gûot. Suspensio. *Nec est summum bonum . quod eripi ullo modo potest.* Nóh táz nîeht taz fórderôsta gûot neíst . táz man ferlîesen mág. Et hic. *Quoniam precellit id . quod nequeat auferri.* Uuánda dáz échert

fórderôra íst . táz mánne benómen uuérden nemág. Et hic. *Manifestum est . quin non posset instabilitas fortunę adspirare . ad percipiendam beatitudinem.* Sô neíst nehéin zuîuel . núbe únstâte sâlda . nîeht kehélfen nemúgîn mánne . sâlighéit zeguúnnenne. Tíz argumentum chît . uuánda an summo bono sâlighéit íst . târ dés prístet . táz târ sâlighéit nesî. Táz argumentum héizet a causa . uuánda summum bonum . dáz ist causa beatitudinis. *Ad hęc.* Tárazûo ságo íh tír. *Quem caduca ista felicitas uehit . i. extollit . uel scit eam . uel nescit esse mutabilem.* Táz nemág nîo ze léibo uuérden . dén dísíu múrfâra sâlda héuet . núbe er sîa uuíze sô múrga uuîla uuérenta . álde neuuíze. Táz íst argumentum a contrariis. *Si nescit quę*[A 74]*nam beata sors esse potest . ignorantię cęcitate?* Úbe ér iz neuuéiz . uuîo sâliglîh lôz mág ímo uuésen geuállen . án dero únuuízenthéite? *Si scit . metuat necesse est ne amittat! quod amitti posse non dubitat.* Uuéiz er iz áber . sô mûoz er nôte fúrhten zeuerlîesenne . dáz er síh uuéiz múgen uerlîesen. *Quare continuus timor . non sinit eum esse felicem.* Fóne díu nelâzet ín diu átaháfta fórhta nîeht sâlîgen uuésen. Sô getân argumentatio . héizet in rhetorica comprehensio . táz chît keuángeni . uuánda er ímo nîeht indrínnen nemág . ér negefáhe in . álso er nû chît . ér uuíze . álde neuuíze fortunam instabilem . ér neíst îo sâlig nîeht. Álso dáz íst in euangelio. Baptismum iohannis de cęlo erat . an ex hominibus? Souuéder sie châdîn de cęlo . an ex hominibus . sô uuúrtîn sie geuángen. *Uel si amiserit . an putat neglegendum?* Álde uuânet er . úbe er iz ferlíuset . táz er síh is fertrôsten múge? *Sic quoque perexile bo-*

num est . quod ęquo animo feratur amissum. Ióh sô skînet úndíure . daz sîn . únde éccherôde . dáz únsih lúzzel ríuuet . sô uuir iz ferlîesên. Táz íst állez dissuasoria oratio . mít tíu si ín uuéndet . dáz er nemínnoe caducam felicitatem . uuánda dáz íst inutile . et non necessarium. *Et quoniam tu idem es . cui scio persuasum atque insitum permultis demonstrationibus . nullo modo mortales esse . mentes hominvm. Suspensio.* Únde uuánda dû dér bíst . témo dáz chúnt ketân íst . únde ín gestúncôt íst . mít mánigfáltero lêro . dáz ménniskôn sêlâ erstérben nemúgen. *Cumque clarum sit . fortuitam felicitatem finiri morte corporis.* Et hic. Únde dánne óffen sî . sáment temo lîchámen erstérben dia uuérltsâlda. *Dubitari nequit . si hęc afferre potest beatitudinem . quin omne mortalium genus . fine mortis . in* [A 75] *miseriam labatur.* Sô neíst nehéin zuîuel . úbe sî gíbet sâlighéit . álle ménnisken stérbendo . zeuuêneghéite uárên. Táz héizet argumentum ab antecedentibus . uuánda úbe beatitudo fóre irstírbet . sô fólgêt nôte miseria. *Quod si scimus multos quesisse fructum beatitudinis . non solum morte . uerum etiam doloribus . suppliciisque . quonam modo presens poterit facere beatos . quę transacta non efficit miseros?* Úbe mánige dia sâlighéit kuúnnen mít temo tôde . únde mít ánderên uuêuuôn . álso martyres tâten . uuîo mág tánne dív gágenuuertíu sâlige tûon . díu hína uuórteníu . uuênege netûot. Táz héizet argumentum a repugnantibus . álso díu sínt repugnantia . presens . únde transacta. Tíu sínt fóne díu repugnantia . uuánda éinez péitet hína . ánderez péitet hára.

26. QUOMODO TRANQUILLITAS TENENDA SIT.

Quisquis uolet cautus ponere perennem sedem. Souuér dúrh keuuáreheit sîn gesâze uuélle máchôn êuuig. *Stabilisque . nec sterni flatibus sonori euri.* Nóh ér neuuíle níderuerstôzen uuérden . fóne dîen dôsôntên uuínden. *Et curat spernere pontum . minantem fluctibus.* Únde ér intsízzen neuuíle dén drôlicho uuéllônten mére. *Uitet cacumen alti montis . uitet bibulas harenas.* Tér nezímberoe neuuéder . nóh án dero hóhi des pérges . nóh án demo grîeze des stádes. *Illud urget proteruus auster . totis uiribus . hę solutę . recusant ferre pendulum pondus.* Téret sûochet ín der uuínt in álemáht . hîer neíst úndenân uéstî . díu daz zímber múge trágen. *Fugiens periculosam sortem . sedis amęnę . memento certus figere domum humili saxo.* Úbe dû flíhen uuéllêst . fréisiga stát . scôno zímberôndo . sô sûoche níderen stéin . ûfen démo zímbere báldo. *Quamuis to*[A 76]*net uentus . miscens ęquora ruinis.* Tóh óuh tér dîezendo uuínt . uuûlle den mére . únde uélle den uuált. *Tu felix conditus robore ualli quieti . duces serenus ęuum . ridens ętheris iras.* Tû erléitest îo dînen lîb in râuuôn . sâliglicho dír lóskentêr . sámoso in éinero uésti . láchênde des uuéteres úngebârdôn.

27. INCIPIT DISPUTARE DE REBUS IPSIS.

Sed quoniam descendunt in te iam fomenta mearum rationum! puto vtendum esse paulo ualidoribus . s. remediis. Uuánda díh tóh íu íngânt mîne rédâ . mít tîen íh tíh únz nû fâscôta . sô íst nû zeuáhenne

uuâno íh ze stárcherên rédôn. Sî rédota únz hára mít ímo suadendo . únde dissuadendo . secundum artem rhetoricam. Álso dáz officium oratoris íst . suadere honesta . utilia . necessaria . possibilia . únde dáragágene dissuadere turpia . inutilia . non necessaria . impossibilia. Nû uuíle sî disputare . dáz negât ten oratorem nîeht ána . núbe den phylosophum. Táz héizet disputare . de naturis rerum . uel de deo . uel de moribus tractare. Tóh súlen uuír dáz chîesen . dáz sî hértôn begínnet péidíu tûon . ióh disputare . ióh suadere. *Age enim.* Uuóla nóh . ságe dés íh frâgee. *Si iam non essent caduca . et momentaria dona fortunę . quid in eis est . s. donis . quod aut umquam uestrum fieri queat . aut perspectum . consideratumque non uilescat?* Úbe dîe hâlen . únde dîe uerlóufenten gébâ dero fortunę neuuârîn . uuáz máhti dánne déro gébôn îomer íuuêr uuérden . úbe sî íro íu neóndi . álde uuáz rûohtînt ír déro sélbôn . sô ír sie gnôto gechúrînt? Ter mán nehábet nehéinen geuuált rîche zesînne . ímo neúnne is tiu fortuna . dér sélbo rîhtûom íst smáhe . án sîn sélbes natura.

28. DE PECUNIA.

Diuitię ne uel uestra . uel sui natura . pretiosę sunt? Íst tér rîhtûom [A 77] tíure . fóne ímo sélbemo . álde fóne íu? *Quid earum potius?* Iâ uuéder íst tíurera . íro zuéio? *Aurumne . ac uis congesta pecunię?* Uuânest tu daz kólt tíurera sî . únde díu gesámenôta mánegi des scázzes . tánne die ménnisken? *Atqui hęc effundendo magis quam coaceruando melius nitent.* Tríuuo . sîe glîzent sô báz . úbe man sie mêr ûzkíbet .

dánne man sie sámenôe. *Siquidem auaritia semper odiosos . facit . largitas claros.* CáZ skînet târána . uuánda fréchi . léidet tie ménnisken . mílti máchôt sie mâre . únde geuuáhtliche. *Quodsi non potest manere apud quemque . quod transfertur in alterum . tunc est pretiosa pecunia . cum translata in alios . usu largiendi desinit possideri.* Úbe dáz ter mán ímo háben nemág . táz ér ándermo gíbet . sô íst fóne díu zegébenne . uuánda dánne uuírt ter scáz tíure . sô er fóne spéndônne zegât. *At eadem si congeratur apud unum . quanta est ubique gentium . cęteros sui inopes fecerit.* Unde sô getân íst íuuêr scáz . úbe ín éinêr állen begrîfet . souuáz sîn ín dero uuérlte íst . táz sîn die ándere dárbênt. *Et uox quidem tota pariter replet auditum multorum.* Nû íst tiu stímma sólih scáz . táz sî állíu sáment in mánnoliches ôrôn íst. *Uestrę uero diuitię . nisi comminutę . in plures transire non possunt.* Áber íuuêr rîhtûom . neíst ánderesuuîo nîeht keméine . ér neuuérde zetéilôt. *Quod cum factum est . necesse est pauperes faciant . quos relinquunt.* Sô er getéilet uuírt . sô sínt tîe déste ármeren . dîe ín téilent . únde lâzent. *O igitur angustas inopesque diuitias . quas nec habere totas pluribus licet . et ad quemlibet non ueniunt . sine paupertate cęterorum.* Uuóla gréhto . uuîo gnôte . únde uuîo árm . dér rîhtûom íst . dén mánige háben nemúgen nóh éinemo zûo neslínget . ánderêr neármee. [A 78]

29. DE GEMMIS.

An fulgor gemmarum trahit . i. illicit et delectat oculos? Lústet íuuíh tie gímma zeséhenne? Íst íro

glíz íuuerên óugôn lîeb? *Sed si quid est in hoc splendore precipui . gemmarvm est illa lux . non hominum.* Íst ín îeht ána tíurero glánzî . díu háftêt ín . náls tien ménniskôn. *Quas quidem mirari homines . uehementer admiror.* Únde míh íst uuúnder . dáz síh íro îoman uuúnderôt. *Quid est enim carens animę motu . atque compage s. membrorum . quod pulchrum esse iure uideatur . animatę . rationabilique naturę?* Uuáz íst lîbelôses . únde lídelôses . dáz ín sêlemo dínge . sô der ménnisko íst . únde rédoháftemo . súle scône dúnchen? Ímo sól scône dúnchen dáz ímo gelîh íst. *Quę tametsi conditoris opera . suique distinctione aliquid postremę pulchritudinis trahunt . collocatę tamen infra excellentiam uestram . nullo modo merebantur ammirationem uestram.* Úbe sie óuh fóne gótes uuíllen . únde uóne íro sélbero féhi . îeht tero hínderostûn scônî hábent . îo dóh fóne íuuerro búrlichi férro geskéidené . sóltôn sie íu únuuúnderlîh kedúnchen.

30. DE MUNDI SPECIE.

Án delectat uos pulchritudo agrorum? Túnchet íu daz félt skône. *Quidni.* Zíu nesól. *Est enim pulchra portio pulcherrimi operis.* Íst éin scône téil dero scônûn uuérlte. *Sic quondam gaudemus . facie sereni maris.* Sô íst óuh ter mére mínnesám . in ánasíhte . sô er stílle íst. *Sic cęlum . sydera . lunam . solemque miramur.* Sô éigen uuír fúre uuúnder . sélben den hímel . únde állíu gestírne. *Num te aliquid horum attingit?* Ínno? trífet tíh téro dehéinez ána? kíbet iz tír îeht sînero scôni? *Num audes gloriari*

splendore alicuius talium? Ketárst tu díh îeht rûomen íro scôni? *An uernis floribus ipse distingueris?* Máht tû geuéhet [A 79] uuérden . nâh tien blûomôn? *Aut tua in ęstiuos fructus intumescit ubertas?* Álde sólt tû ébenbírîg uuérden . dîen súmerlichên geuuáhstên? *Quid inanibus gaudiis raperis?* Uuáz lâzest tû díh ána . sô úpiga méndi? *Quid externa bona pro tuis amplexaris?* Uuáz íst tír lîebera ánder gûot . tánne daz tîn? *Numquam faciet fortuna tua esse . quę natura rerum a te fecit aliena.* Tír nemág tiu fortuna dáz nîeht kegében . tés tíh tiu natura hábet keûzôt.

31. DE ALIMENTIS.

Terrarum quidem fructus . animantium procul dubio debentur alimentis. Ter érduuv̂ocher sól dien lébendên ze fûoro âne zuîuel. *Sed si uelis replere indigentiam naturę . quod satis est . nihil est quod fortunę affluentiam petas.* Uuíle du áber dés keuágo sîn . dés tíu natura bedárf . sô nefórderôst tû nehéin úrgúse dero fortunę. Uuánda démo íst sámouuóla . dér gnûoge hábet . sô démo . dér ze uílo hábet. *Paucis enim . minimisque natura contenta est.* Án únmánigên díngen . únde lúzzelên . hábet tiu natura gnûog. *Cuius sacietatem si superfluis urgere uelis . aut iniocundum fiet . quod infuderis . aut noxium.* Uuíle du íro îeht úbertûon . sô íst tír iz éin uuéder . sô únuuv́nna . álde scádo.

32. DE INDUMENTIS.

Iam uero pulchrum putas fulgere uariis uestibus? Uuíle dû gân gezîeret mít mísselichero uuâte? *Quarum species si grata est intuitu . aut materię naturam . aut ingenium mirabor artificis;* Úbe sî dien óugôn lîchêt . sô lóbon íh éin uuéder . sô dîa chléini des vuúrchen . álde dén geziug tes uuérches.

33. DE FAMULIS.

An uero longus ordo famulorum te felicem facit? Máchôt tíh tíu mánigi dînero scálcho sâligen? *Qui si fuerint moribus uitiosi . pernetiosa domus sarcina . et ipsi* [A 80] *domino uehementer inimica.* Tîe úbe sie árgchústîg sínt . zâla ín demo hûs sínt . únde búrdi . únde únhólde sélbemo demo hêrren. *Sin uero probi . quonam modo numeratur in tuis opibus aliena probitas?* Sínt sie áber chústîg . uuîo múgen dánne ánderes mánnes chúste . dîn scáz sîn . únde dîn rîhtûom?

34. ALIENA BONA ESSE QUĘ NUMERAUIT.

Ex quibus omnibus liquido monstratur . nihil horum quę tv computas in tuis bonis . tuum esse bonum. Fóne démo állemo skînet . táz téro nehéin dîn gûot neíst . tíu dû fúre dáz áhtôst. *Quibus si nihil inest appetendę pulchritudinis . quid est quod uel amissis doleas . uel lęteris retentis?* Únde úbe án ín nehéin díu scôni neíst . téro dû gérôn súlîst . uuáz íst tánne . dáz tíh súle uerlórnez ríuuen . álde gehábetez fré-

uuen? *Quod si natura pulchra sunt . quid id tua refert?* Úbe siu án ín sélbên natûrlicho gûot sínt . uuáz háftêt tíh tíu scôni? *Nam hęc quoque a tuis opibus sequestrata per se placuissent.* Neuuârin sie dîn nîeht . sô uuârîn siu dóh scône. *Neque enim idcirco sunt pretiosa . quod in tuas uenere diuitias.* Nóh táz netíuret siu nîeht . táz siu dîn sínt. *Sed quoniam pretiosa uidebantur . tuis ea diuitiis annumerare maluisti.* Súnder dánnân gestîeze dû siu hínder díh . uuánda siu dír tíure dúnchent.

35. OPIBUS NON FUGARI INDIGENTIAM.

Quid autem tanto strepitu fortunę desideratis? Uuáz uuéllent ír dóh nû getûon . mít sô míchelemo óstôde íuuerro sáchôn? *Fugare credo indigentiam opibus quęritis.* Ír uuéllent iz sô bríngen uuâno íh . táz íu nîehtes nebréste; *Atqui . hoc uobis in contrarium cedit.* Tríuuo . dáz féret ál ánderes. *Pluribus quoque adminiculis opus est . ad tuendam uarietatem . pretiosę suppellectilis.* Mísse||[A 81]lîh scáz tíurêr . bedarf óuh mícheles kezíuges . táz er beuuárôt uuérde. *Uerumque illud est . permultis eos indigere . qui permulta possideant.* Únde íst uuârez pîuuúrte . dáz man chît . tér fílo hábet . tér bedárf óuh fílo. *Contraque minimum.* Áber dáragágene bedúrfen dîe lúzzel. *Qui metiantur abundantiam suam necessitate naturę . non superfluitate ambitus.* Tîe dés séhent . táz sie íro gezíug kescáffoên áfter natûrlichero nôte . náls áfter démo únméze dero gíredo.

36. DE PROPRIO ET NATURALI BONO.

Itane autem nullum est bonum . uobis proprium . atque insitum . ut in externis ac sepositis rebus . bona uestra queratis? Prístet íu dánne án íu sélbên . dáz ír éigen gûot neéigent . nóh natûrlîcho íngetâniz . táz ír iz in ánderên sáchôn sûochent? *Sic rerum uersa conditio est . ut animal merito rationis diuinum . non aliter sibi uideatur splendere . nisi possessione inanimatę suppellectilis?* Sól nû sô bestúrzet sîn . díu geskáft téro díngo . táz ter ménnisko góte gelîchêr . án déro uuírde sînero rationis . ímo sélbemo nesúle dúnchen scône . âne fóne únlébendes tínges hábede? *Et alia quidem suis contenta.* Ánderíu tîer . sínt álliu geuágo íro gûotes. *Uos autem consimiles deo mente . captatis ornamenta excellentis naturę ab infimis rebus.* Ír áber góte gelîche in íuuermo sínne . ír uuéllent zîerdâ sûochen íuuerro frámbarûn naturę . án dien hínderôstên díngen. *Nec intellegitis . quantam iniuriam faciatis conditori uestro.* Nóh ír neuuízent nîeht . uuîo míchela únera ír góte tûont. *Ille uoluit genus humanum prestare terrenis animalibus . uos detruditis dignitatem uestram . infra infima quęque.* Ér uuólta ménniskôn sláhta . álles írdiskes tínges hêros[A 82]tvn uuésen . ír tûont áber íuuera hêrscáft hínderorûn dien hínderôstên díngen. *Nam si omne quod cuiusque bonum est . s. ut deus est iustorum . eo cuius est . constat esse preciosius . s. ut constat deum esse pretiosiorem omnibus iustis . cum uilissima rerum uestra bona esse iudicatis . s. non deum . eisdem summittitis uosmetipsos uestra existimatione;* Úbe állero díngolîches kûot tíurera íst . tánne iz sélbez sî . únde ír áhtônt íuuêr

gûot uuésen daz áfterôsta . sô úndertûont ír íuuih témo . dáz chît . sô bírnt ir hínderôren démo . áfter íuuerro áhtúngo. Táz héizet argumentvm a maiore. Úbe diuitię sínt pretio maiores . sô sínt diuites . pretio minores. *Quod quidem haud inmerito cadit.* Táz keskíhet ív mit réhte. *Humanę quippe naturę . ista conditio est . ut tum tantum cum se cognoscit . excellat cęteris rebus.* Tero ménniskôn natura íst sô getân . táz si échert tánne sô si síh pechénnet . ánderên díngen fórderôra sî. *Eadem tamen redigatur infra bestias . si se nosse desierit.* Únde áber dien tîeren hínderôra sî . úbe si síh nebechénnet. *Nam cęteris animantibus naturę est . sese ignorare . hominibus uitio uenit.* Táz íst fóne díu . uuánda iz án dien tîeren natura íst . táz siu síh nebechénnên . únde iz áber án dien ménniskôn fóne âchústen íst.

37. DE EXTERIORI CULTU NEMINEM FIERI PULCHRVM.

Quam uero late patet hic uester error . qui existimatis aliquid posse ornari . alienis ornamentis. Uuîo férro dóh nû der írredo gât . únde uuîo mánige dóh íuuêr dârána betrógen sínt . táz ír uuânent . mít tero ûzerûn zîerdo îomannen gezîeret uuérden. *At id fieri nequit.* Nû nemág áber dés nîeht sîn. *Nam si luceat quid ex appositis . ipsa quidem quę apposita sunt* [A 83] *laudantur.* Tréget îouuiht îeht scônes ána . sô lóbôt man dáz iz ánatréget. *Illud uero his tectum atque uelatum . in sua nihilominus foeditate perdurat.* Táz áber míte behéilet íst . táz fóllehábet sîna úbelo ge-

tâni. *Ego uero nego ullum esse bonum . quod noceat habenti.* Íh uuíle chéden . dáz táz kûot nesî . dáz tir tárôt temo hábenten. *Num id mentior?* Líugo ih tánne? *Minime inquis.* Táz netûost chîst tu. *Atqui diuitię persepe nocuerunt possidentibus.* Ter rîhtûom scádôta ófto démo . dér in hábeta. *Cum pessimus quisque . eoque magis auidus alieni . se solum dignissimum putat . qui habeat . quicquid usquam est auri . gemmarumque.* Íh méino . sô ételih úbel uuíht . únde ánderro gûotes sô uílo fréchera . síh éinen áhtôt uuírdigen zehábenne állen dén scáz . tér îonêr íst; *Tu igitur qui nunc sollicitus pertimescis contum . gladiumque . si uitę huius callem uacuus uiator intrasses . coram latrone cantares.* Fóne díu ságo íh tír . dû nû sórgêst táz man díh sláhe . uuállotîst tû bárêr in dísemo lîbe . ióh síngen máhtîst tu báldo fóre scâcharen. *O preclara opum mortalium beatitudo . quam cum adeptus fueris . securus esse desistis.* Uuóla uuîo tíure . dîa sâldâ dero ôtuuálôn sínt. Sîe sínt créhto sô tíure . sô dû sie guúnnest . táz tu fúrder síchûre neuuírdest. Táz héizet irrisio yronica.

38. UETERES PARUO CONTENTOS ESSE.

Felix nimium prior ętas. Tiu êrera uuérlt uuás fílo sâlig. *Contenta fidelibus aruis . i. fertilibus.* Sî uuás íro érdchúste geuágo. *Nec inerti perdita luxu . i. superfluitate quę inertes facit.* Nóh únmezes ferlórníu . nóh fóne démo eruuórteníu. *Quę solebat soluere sera ieiunia . facili glande.* Tíu dir sítig uuás spâto inbîzen . mít sléhtero fûoro. *Non norat confundere*

bachica munera liquido melle. Sî neuuíssa uuáz púrgerísso uuás . sî hábeta úngelírnêt . ten uuîn [A 84] mískelôn mít séime. *Nec miscere . i. tinguere lucida uellera servm . tirio ueneno.* Nóh tîe scônen sîdâ dero serum fáreuuen mít tîriskemo sóuue. Seres sízzent hína uérro ôstert inében india . dîe stróufent ába íro bóumen éina uuólla . dîa uuír héizên sîdâ . dîa spínnet man ze gárne . dáz kárn fáreuuet man mísselicho . únde máchôt tarûz féllôla. Sô man áber púrpurûn máchôn uuíle . sô sûochet man díu animalia ín demo mére . díu latine conchilia héizent . tíu lígent petâníu in zuéin scálôn. Tîe scála blûotent . sô man siu bríchet . mít témo blûote . fáreuuet man dia púrpurûn. Uuánda diu édelesta uuírt ze tiro . únde sî óuh târ ze érest uuárd . pe díu chît er tirio. *Somnos dabat herba salubres.* Tie líute slîfen dô héilesamo án demo gráse . sîe nehábetôn féderbétte. *Potum quoque dabat lubricus amnis.* Taz uuázer gáb ín trínchen. *Umbras altissima pinus.* Póuma scátotôn ín . sîe nehábeton híuser. *Nondum secabat hospes alta maris.* Nóh tô neuuállota nîoman úber mére. *Nec mercibus lectis . uiderat noua litora.* Nóh mít kesámenôtemo mérze . nestádeta er ûz an únchúndemo stáde. *Tunc tacebant seua classica.* Tô neuuúrten lût tíu zâligen uuîghórn . mít tîen man sie nû uuîset ze uuîge. *Neque fusus cruor acerbis odiis . tinxerat horrida arua.* Nóh táz plûot . táz fóne fîentlichên uuúndôn châme . dáz neblûotegôta dia érda. *Quid enim uellet furor hosticus prior mouere ulla arma?* Zíu sólti fîentscáft êrera uuérden . dáz chît zíu sóltîn dehéine dúrh fîentscáft zeféhtenne . êreren uuérden. *Cum uiderent seua uulnera . nec ulla premia sanguinis.* Tánne sie sáhin

BIBLIOTHECA REGIA

uuúndâ. únde nehéinen lôn dero uuúndôn? *Utinam redirent modo nostra tempora in priscos mores.* Uuólti gót eruuúndîn díse únseren zîte. hína ze dîen [A 85] áltên síten. *Sed amor habendi ardet feruens. sęuior ignibus ęthnę.* Nû neíst tés nîeht. núbe fréchi íst nû inzúndet. stréde uuálligora. dánne daz fíur in ęthna. Ęthna brínnet in sicilia. álso ueseuus tûot in campania. únde clemax in cilitia. *Heu quis fuit ille. qui primus fodit pondera tecti auri. gemmasque uolentes latere. pretiosa pericula.* Áh ze sêre. uuér uuás îo dáz. tér êristo grûob ûzer érdo. góld. únde gímmâ. fréisige tíureda. tîe nóh kérno ínne lâgîn. úbe sie mûosîn.

39. QUID SIT INTER RHETORICAM SUADELAM. ET PHILOSOPHICAM DISPUTATIONEM.

Hîer sólt tu chîesen. uuáz keskéidenes. únder rhetorica suadela. mít téro si ze êrest ánafîeng. únde únder philosophica disputatione. dâr si nû ána íst. Tô si ín sîechen fánt sînes mûotes. únde er dés fortunam scúldigôta. sámoso er sîa in dínge mâloti. dáz sî ín dárazû brâht hábetî. tô sólta si ímo nôte. uuánda si medica íst. mít tíu ze êrest héilen sîn mûot. dáz sî is keántséidoti. dîa ér is zêh. Táz téta si mít tîen defensionibus. dáz ze íro bézeren uuân nesî. nóh ze íro nîoman bezeren mûoten nesúle. únde si ánderíu uuérden nemúge. âne díu si îo uuás. Únde úbe fortuna begínne uuésen stâte. dáz si fortuna nesî. únde uuémo si nóh stâte uuúrte. únde er sîa lángôst mít ímo gehábeti. Únde sîd si uuíder ín báz hál geuáren. dánne uuíder ándere. zíu er sia mâl

Únde si ímo óuh nóh ze tâte gesuíchen nehábe. únde daz ímo lîebesta múge sîn. dáz ímo dáz úninfáren sî. Únde ze demo gnôtesten. dáz si ímo des sînes nîeht nehábe infûoret. únde si íro gûotes mûosi ímo únnen. sô lángo si uuólti. únde sî áber íro gûot zu íro zúcchen mûosî. únde er mêr fóne sînen úngedúlten. dánne fóne íro únréhte sîeh sî. Únde er síh uuárnoe souuélês [A 86] fógetis er uuélle. únde sî síh témo uuóla dínglicho eruuére. Uuér nebechénnet tíz kechôse. únde dáz ze dísemo gechôse háftêt. ál tréfen ze oratoris officio? Únde uuér neuuéiz rhetoricę facundię. díz uuésen éigen spíl? Uués sínt únmûozîg iudices. únde iurisconsulti. âne súsliches strítodes? Tíz genus causę. héizet forense. In foro skéllent tîe sô getânen controuersię. Án dísên íst suasio. únde dissuasio. Mít uuíu mág man in dínge suadere. álde dissuadere. âne mít iusto. únde iniusto? Mít uuív máhti sî ín nû stíllen. âne mít tíu dáz sî ín dûot pechénnen. dáz er án fórtunam nehéin réht nehábe? Sô man dáz pegínnet óugen. uuîo réht. únde uuîo únréht táz sî. dáz éinêr den ánderen ánafórderôt. sô spûot tero suasionis. únde dero dissuasionis. Únde uuánda sî ímo nû hábet úbernómen sîn sêr. mít téro satisfactione. pe díu stépfet si nû ába dero suasione ze dero disputatione. dáz si ímo dârmíte fólle héile sîn mûot. Nû fernémên dáz uuóla. dáz man in sprâcho dâr man ín dero deliberatione sízzet. úbe dáz únde dáz zetûonne sî. álde zelâzenne. mít utili. únde mít inutili. suasionem tûon sól. únde dissuasionem. Álso liuius scrîbet. uuîo míchel strît tés ze romo uuás. nâh tíu galli dia búrg ferbrándôn. uuéder sie romam rûmen sóltîn. únde uuâren in

veientanam ciuitatem . tíu dô gánz in íro geuuálte uuás . únde dâr fúrder sízzen álde nesóltîn. Uuér máhtî an démo strîte chéden . uuéder iz réht . álde únréht uuâre? Târ uuás ána zechédenne. uuéder iz núzze uuâre . álde únnúzze. Únde állíu díu suasio . díu dâréna uuás . díu îlta déro éinuuéderez kelóublîh tûon . dáz iz utile uuâre getân . álde uerlâzen. Áber in demonstratiuo genere causę . sô man [A 87] dâr úmbe in strîtîgemo râte sízzet . uuémo dés únde dés zegetrûenne sî . sô íst án dero suasione honestas . zenémmenne . íh méino dés . dén man dárazûo lóbôt . únde dissuadendo íst sîn turpitudo zenémmenne . úbe man ín ferchíuset. Also iz úmbe ciceronem fûor . dô man ín úmbe dîa nôt ze consule sázta . dáz sîe síh mít nîomanne ándermo netrûuuetôn catilinę eruuéren . únde sînên gnôzen . âne mít ímo. Súme lóbetôn ín dúrh sînen uuîstûom . súme châden . álso salustius ságet in catilinario . consulatum uiolari . eo quod de equestri ordine ortus sit . non de senatorio. Sús ketâne questiones . uuánda sie inter ciues uuérdent . pe díu héizent sie ciuiles . táz chît púrgliche . álde gebûrliche. Án dísên íst álso uuír geságet éigen . suasio únde dissuasio. An díse tûot síh ter orator . dîe áber ciuiles nesínt . dîe sínt philosophicę . téro uuírt disputando geántuuúrtet.

40. DE PARTIBUS PHILOSOPHIAE.

Philosophia téilet síh in diuina et humana. Diuina lêrtôn . dîe úns in bûochen gótes sélbes naturam . únde dîa ueritatem trinitatis scríben. Dîe héi-

zent theologi. Téro uuás iohannes euangelista ter fórderôsto. Humana lêrent únsih physici únde ęthici. táz chît. de naturis et moribus. Ter áltesto physicus uuás phitagoras. apud grecos. táranâh talês. únde sîne iúngeren. anaxagoras. únde anaximander. únde anaximenes. Tîe béitôn síh errâten. uuánnânûz tísíu uuérlt keskáfen sî. súm chád. ûzer fíure. súm chád ûzer uuázere. súm chád. ûzer diuina mente. Târmíte râtiskotôn sie uuánnân dágoliches geskéhe accessus maris. et recessus. uuánnân uuîlon geskéhe eclipsis solis et lunę. uuánnân vuínteres chúrze tágâ sîn. únde súmeres [A 88] lánge. uuánnân álle fontes fluminum chómên. uuéder mêra sî sol álde luna. uuîo míchel diu érda sî. uuârûfe si stánde. uuáz sía inthábee. Dáz únde álsô getânez. scríben sîd keuuárôr ambrosius in exameron. únde ándere. be dîen iz beda lírneta. dér iz áber dáranâh scréib in sînemo bûoche de natura rerum. Aethici sínt. tîe únsih lêrent háben réhte síte. Téro uuás êristo apud grecos socrates. táranâh uuâren iz mánige socratici. Téro súmeliche scríben dánnan bûoh. álso panethius téta apud grecos. et filius eius. únde cicero téta apud latinos. án sînemo bûoche de officiis. án démo er iíhet táz ér eruóllôn uuélle. dáz panethius léibta. Tîe ságetôn. uuîolih tir uuésen súle. societas humanę uitę. tîa uuír héizên mánehéit. Tés pedêh óuh cato metrice zescrîbenne. án sînemo libello. dáz tir ánauáhet. Si deus est animus. nobis ut carmina dicunt. Áber terentius comicus tér nelêrta nîeht tie mores. uuîolih sie uuésen súlîn. núbe ér ánterôta. uuîo corrupti sie sîn án dien ménniskôn. Pe díu chád er. Descripsi mores hominum. iuuenumque. senumque.

Táz chît.íh ánterôta dero ménniskôn síte. Táranâh neuerlîez óuh ambrosius nîeht. ér nescríbe de officiis. dáz chît. uuáz mánnoliches ámbáht sî zetûonne. uuáz ín ánagánge zetûonne. Târ mág man ána lírnên. integritatem uitę. díu den mán perfectum. únde sanctum getûot. Tárazûo tríffet tísiu disputatio. dáz diuitię den mán nemúgen sâlîgen getûon. únde sie be díu sîn contemnendę.

41. DIGNITATES ET POTENTIAS NON ESSE NATURALIA BONA.

Quid autem disseram de dignitatibus et potentia? Uuáz mág íh ráchôn fóne hêrskéfte. únde fóne geuuálte? *Qua uos exęquatis cęlo. inscii uerę dignitatis. ac potestatis.* Fóne déro ír íuuih uuânent ébenhóhe hímele. uuánda ír nîeht nebechénnent tero uuârûn hêrskefte. únde derò uuârvn [A 89] máhtigi? Uuélicha beatitudinem múgen sie íu gében? *Quę si inciderint in improbissimum quemque. quę incendia eructuantibus flammis ęthnę. quod diluuivm dederit tantas strages?* Uuáz netûont sie. sô sie úbelemo uuíhte ze hánden chóment? Uuélih fíur ûzer ęthna fárentez. álde uuélih sinflûot. tûot sólichen suîd. táz chît sólicha suéndi dero líuto? *Certe uti arbitror te meminisse. consulare imperium. quod fuerat principium libertatis. uestri ueteres cupiuerunt abolere. qui prius abstulerant regivm nomen de ciuitate. ob eandem superbiam.* Iâ uuóltôn íuuere fórderen. álso dû uuâno íh kehúgest. uuío dû lâse. úmbe dîa úbermûoti dero consulum. tîligôn íro ámbaht. táz sélba ámbáht. tóh fóre uuás. ánagénne dero libertatis. Táz uuóltôn sie tûon. álso sie óuh íu êr chúninges keuuált. tero

búrg ábagenâmen. Liuius ságet . uuîo tarquinius superbus . tér ze romo uuás septimus rex a romulo . fertríben uuárd fóne bruto . únde collatino . únde tricipitino . únde fóne ánderên coniuratis ciuibus . úmbe sîna úbermûoti . fóne déro ér námen hábeta . únde uuîo sie síh éinotôn . fúre die reges consules zehábenne . dîe iârliches keuuéhselôt uuúrtîn . nîo sîe lángo geuuáltig uuésendo . ze úbermûote neuuúrten. Sô óuh tîe be déro uuîlo begóndôn tyrannidem ûoben . dô uuóltôn sie óuh tén geuuált ferzéren . únde níuuív ámbáht sképfen . díu man des iâres . mêr dánne éinêst uuéhseloti . dáz tîe dîe darána uuârîn . in déro fríste ze nehéinero insolentia gefáhen nemáhtîn. Úbe potentia dúrh síh kûot uuâre . sô neléideti sî ín sô nîeht. Libertas íst zuískíu . éiníu íst . tíu den mán dés frîen dûot . táz er nîomannes scálh neíst . ánderív íst . fóne déro si nû chôsôt . tíu ín ióh chúningliches keuuáltes inbíndet . únde ér âne geméine êa . nehéinen geduuíng nehábet. *At si quando deferantur probis . quod perrarum est . quid in eis aliud placet . quam probitas utentivm?* [A 90] Chóment sie óuh ze hánden gûotên . dáz fílo sélten íst . uuáz mág án ín dánne lîchên . âne dero geuuáltigôn gûoti? *Ita fit . ut non accedat honor uirtutibus ex dignitate . sed dignitatibus ex uirtute.* Sô máht tû chîesen . dáz tiu gûoti nîeht kezîeret neuuírt . mít temo ámbahte . núbe daz ámbaht uuírt kezîeret . mít tero gûoti. *Quę uero est ista uestra expetibilis . ac preclara potentia?* Uuáz íst nû der geuuált nâh témo ír sô gnôto gân súlent . únde dér íu sô mâre íst? *Nonne consideratis o terrena animalia . qui quibus presidere uideamini?* Neuuízent ír érdtîer . uuîo smáhe ír bírnt . únde dîe . déro ír

uuânent uuálten? *Num si uideres inter mures . unum aliquem pre cęteris sibi uindicantem . ius ac potentiam . quanto mouereris cachinno?* Ínno? úbe dû únder mûosen . éina sáhîst síh ánazócchôn geuuált . únde máhtigi . ze uuélemo húhe neuuâre dír dáz? *Quid uero si corpus spectes . imbecillius homine reperire queas?* Uuártêst tû den lîchámen ána . uuáz fíndest tu dánne únmáhtigôren . dánne ménnisken sínt? *Quos sepe quoque necat . uel morsus muscularum . uel introitus reptantium in secreta quęque.* Tîe ófto erstérbet . ióh táz sie flîegâ bîzent . ióh táz éteuuáz ín sîe uerslíufet. *Quo uero quisquam possit exercere aliquid ius in quempiam . nisi in solum corpus . et quod infra corpus est?* Uuârána mág îoman skéinen sînen geuuált . âne án demo lîchamen . únde dáz temo lîchámen hínderôra íst? *Fortunam loquor.* Íh méino sîne sáchâ. *Num quicquam imperabis libero animo?* Máht tu îeht ûzerdréuuen geuuáltîgemo mûote? *Num mentem coherentem sibi firma ratione amouebis a statu proprię quietis?* Uuânest tu dehéin mûot keuéstenôtez . mít rédo ába stéte eruuékkêst . únde iz príngêst ûzer sînero stílli? *Cum liberum quendam uirum . i. anaxagoram philosophum . tyrannus putaret se adacturum suppliciis . ut proderet conscios aduersum se factę coniurationis . momordit linguam atque abscidit . et in os tyranni seuientis abiecit.* Neuuéist tv [A 91] na? Dô éinen geuuáltigen mán sînes mûotes . ter tyrannus uuânda genôten mít chéli . dáz er ímo méldeti . dîe dîa éinunga uuíssîn díu uuíder ímo getân uuás . táz ér béiz ímo sélbemo ába dia zúngûn . únde sia spêh temo tyranno . únder diu óugen? *Ita cruciatus . quos putabat tyrannus esse materiam crudelitatis . uir sapiens*

fecit esse uirtutis. Ze déro uuîs uuâfenda síh ter uuîso mít tíu ze uuéri . mít tíu der tyrannus uuólta skéinen sîna grímmi. *Quid autem est . quod quisque possit facere in alium . quod non possit ipse sustinere ab alio?* Úbe nû der ménnisko máhtîg íst . uuáz mág er nû ándermo getûon . ér nemúge dáz sélba lîden? *Busiridem accepimus solitum necare hospites . ab hercule hospite fuisse mactatum.* Uuír geéiscotôn busiridem îo slân sîne géste . únde ópferôn sînên góten . pe déro uuîlo téta ímo daz sélba sîn gást hercules. *Plures poenorum captos bello . coniecerat regulvs in uincula . sed mox ipse prebuit manus catenis victorum.* Mánige afros téta regulus in háft . únde in bánt . tîe er in uuîge gefîeng . dáranâh uuárd óuh ér geuángen . únde sámo fásto gebúnden Lís orosium. *Putasne igitur ullam eius hominis potentiam . qui non possit efficere . ne quod ipse in alio potest . id alter in se ualeat?* Uuânest tû dén háben dehéina máht . tér dáz ketûon nemág . ímo nemúge begágenen . dáz sélba . dáz er ándermo tûot. *Ad hęc . si ipsis dignitatibus . ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac proprii boni . numquam pessimis prouenirent.* Únde nóh tárazûo . uuâre îeht natûrliches kûotes . an hêrskéfte . únde an geuuálte . sô nebachâmîn sie nîo dien zágôstên. *Neque enim solent aduersa sibi sociari.* Uuánda uuíderuuartigív nebéitent nîeht zesámine. *Natura respuit . ut contraria quęque iungantur.* Natura nehénget nîeht . táz siu síh máreuuên. *Ita cum non sit dubium . pessimos plerumque fungi dignitatibus . illud etiam liquet . natura sui non esse bona . quę se patiantur* [A 92] *pessimis herere.* Álso skînet . sîd tie zágôsten ze ámbáhten chóment . táz tîe sáchâ gûot nesínt . tîe dien

uuírsistên múgen háftên. *Quod quidem dignius potest existimari de cunctis muneribus fortunę! quę uberiora perueniunt ad improbissimum quemque.* Táz man báldo spréchen mág fóne állemo démo . dáz tiu foRtuna gíbet . tés tien uuírsistên méist zûoslínget. A contrariis íst tísiu argumentatio genómen. *De quibus illud etiam considerandum puto . quod nemo dubitat esse fortem . cui conspexerit inesse fortitudinem. Et cuicumque uelocitas adest . manifestum est esse uelocem . Sic musica musicos . medicina medicos . rhetorica rhetores facit.* Fóne dîen díngen íst óuh táz zechîesenne . dáz man dén uuéiz stárchen . án démo man bechénnet tia stárchi . únde dén snéllen . an démo man bechénnet tia snélli . únde musica tûot musicos . medicina medicos . rhetorica rhetores. *Agit cuiusque rei natura . quod proprium est.* Állero díngoliches natura . uuúrchet táz íro gesláht íst zeuuúrchenne. Tíu argumenta sínt a causa . uuánda qualitates . sô fortitudo íst . únde uelocitas . dîe sínt causę . dáz chît máchunga . únde uuúrcheda dero qualium . sô fortes . únde ueloces sínt. *Nec miscetur effectibus contrariarum rerum.* Nóh sî nemískelôt síh nîeht tîen uuíderuuartigên uuúrchedôn . sô ignauia íst fortitudini . únde tarditas uelocitati. *Et ultro depellit quę aduersa sunt.* Únde gérno uuéret si síh tîen . díu íro uuídere sínt. *Atqui . nec opes queunt restinguere . inexpletam auaritiam.* Tríuuo . ze déro uuîs . sô fortitudo mánne benímet ignauiam . sô nemúgen nîeht opes mánne benémen sîna míchelûn fréchi. *Nec potestas fecerit sui compotem . quem uitiosę libidines retinent astrictum . insolubilibus catenis.* Nóh keuuált netûot tén sîn sélbes keuuáltîgen . tén sîne scádoháften gelúste bín-

dent . mít stárchên chétennôn. *Et dignitas collata* [A 93] *improbis . non modo non efficit dignos . sed prodit potius . et ostentat indignos.* Únde uuírde . dîe uuír héizên hêrscáft . úbelên ze hánden brâhte . nemáchônt sie nîeht uuírdige . núbe sîe méldent sie mêr! uuésen únuuírdige . únde dáz óugent sie. *Cur ita prouenit?* Zíu féret táz sô? táz sie gehéizent . zíu negemúgen sie dáz? *Gaudetis enim compellare falsis nominibus res aliter sese habentes.* Táz íst fóne díu . uuánda ír uuéllent tiu díng ál ánderes némmen . dánne siu getân sîn. *Quę facile redarguuntur effectu ipsarum rerum.* Tîe míssenémmedâ uuérdent sâr geóffenôt . án déro tâte . déro díngo . déro námen sie sínt. *Itaque nec illę diuitię . nec illa potentia . nec hęc dignitas . iure potest appellari.* Fóne díu nemág íro nehéin mit réhte sô héizen . sô man siu héizet . nóh táz ír héizent . rîhtûom . nóh táz ír héizent keuuált . nóh táz ír héizent uuírde. *Postremo idem licet concludere de tota fortuna . in qua nihil expetendum . nihil inesse natiuę bonitatis manifestum est.* Ze demo gnôtesten . uuíle íh táz sélba féstenôn . fóne állero unérltsâldo . án déro nîehtes neíst . zegérônne . únde óffeno natûrliches kûotes nîeht neíst. *Quę nec se semper adiungit bonis . et non efficit bonos . quibus adiuncta fuerit.* Tíu síh nîeht îo ze gûotên neínnôt . nóh tîe gûote nemáchôt . ze dîen sî síh innôt.

42. QUID SIT DISPUTATIO.

Tíz sús ketâna getrâhtede . íst philosophorum . náls rhetorvm. Sús nesól man nîeht tíngôn . nóh sprâchôn . núbe uuîssprâchôn. Tíu uuîssprâchunga .

héizet disputatio. Tér námo íst tánnân chómenêr. dáz philosophi nâh an állên questionibus zuîuelotôn. álso sie dârána tâten. uuáz summum bonum sî. únde súmelîh chád sapientia. súmelîh uirtus. súmelîh uoluptas. únde fóne díu uuárd ze êrest kesprochen disputare. diuerse putare. álso uuír áber nû chédên disputare. quod in [A 94] dubio est. cum ratione affirmare. uel negare. Sîd tes sîechen mûot ze êrest in dîen geréchen neuuás. dáz sî mít ímo máhtî disputare. uuánda îo disputatio subtilis íst. únde acuta. fóne díu sólta si ín mít rhetorica suadela. diu delectabilior. únde planior íst. léiten ze dero disputatione. an déro sî nû îo ána íst.

43. EXEMPLUM SUPERIORIS SENTENTIAE.

Nouimus quantas dederit ruinas. qui quondam urbe flammata. patribusque cesis. interempto fratre. ferus maduit matris effuso cruore. Úns íst uuóla chúnt. uuélên suîd nero téta. tér roma ferbránda. únde daz hêrtûom slûog. sînen brûoder slûog. únde síh táranâh plûotegôta grímmelicho. mít sînero mûoter. férhplûote. *Et pererrans gelidum corpus uisu. non tinxit ora lacrimis.* Únde er nîeht netrânda. dâr er íro erstórchenêten bóteh állen eruuártêta. *Sed censor. i. iudex esse potuit extincti decoris. i. corporis.* Núbe chóstâre uuésen máhta. sînero erslágenôn mûoter lído. Suetonivs ságet. táz er sînero mûoter díccho uergében uuólti. uuánda sî ín sînero síto inchónda. Tô ímo dés nespûota. únde sî dáragágene uuás antidotis premunita. dô hîez er sia gladio sláhen. Târ-

míte uuás ín fúreuuízze állero íro lído. pe díu gîeng er úber sia tôta. únde ergréifôta sia álla. únde dúrhuuártêta sia álla. únde chád tô. dáz súmeliche íro líde uuârîn uuóla gescáffen. súmeliche úbelo. *Hic tamen regebat sceptro populos. quos uidet phoebus. ueniens ab extremo ortv. condens radios sub undas.* Tér uuás keuuáltig. úber álle dîe líute. dîe diu súnna úberskînet. ôstenân chómentíu. únde uuéstert in sédel gândíu. *Quos premunt gelidi septentriones. quos uiolentus auster torret sicco ęstv! recoquens ardentes harenas.* Únde úber álle nórdlíute. únde dîen der héizo súntuuínt. hízza tûot. térrendo daz crîzlánt. *Num celsa potestas potuit tandem uertere rabiem praui neronis?* Máhta dér hóho geuuált neronem îeht uuénden sînero úbeli? *Heu grauem sortem. quotiens iniquus gladius* [A 95] *additur seuo ueneno.* Áh táz árbéitsámo geuállena lôz. sôse suért éitere gespírre uuírt. táz chît. sô úbel uuíht keuuáltîg uuírdet.

44. CONFESSIO BOETII.

Tum ego. scis inquam. minimum. i. nihil nobis dominatam fuisse ambitionem mortalium rerum. Tû uuéist uuóla chád íh. tô. mír nîo nehéina uuérltkíreda ánalígen. *Sed optauimus materiam gerendis rebus quo ne uirtus tacita consenesceret.* Núbe míh lústa státo. táz zegetûonne. dâr mîn túged ánaskîne. únde sî úngeuuáhtlicho neerálteti. *Atqui. hoc unum est. quod possit allicere prestantes quidem natura mentes. sed nondum perfectione uirtutum perductas ad extremam manum.* Tríuuo chád si. uuóla uuéiz ih. táz íst táz éina díng. táz tíu búrlichcn mûot ferspánen

mág. Púrlichíu chído íh . náls nîeht prâhtíu . mít túrnohti . állero túgedo ze dero iúngestûn slíhti. Táz íst metonimia . dáz er agentem sprìchet . fúre sîna actionem. Táz íst tero uuérhmánno síto . sô sie íro uuérh fólletûont . táz sie siu ze iúngest slíhtent. Tîe óuh íro túgede dúrnóhte sínt . tîe súlen sia slíhten mít íro déumûoti. *Cupido scilicet glòrię.* Táz sie gûollichi lústet . táz ferlúcchet siu ze dien ámbáhten. *Et fama optimorum meritorum in rempublicam.* Únde dér líument míchelero uuólatâto . dáz tîe in urôno skînên. *Quę quam exilis sit . et uacua totius ponderis . sic considera.* Uuîo éccherôde díu fama sî . únde uuîo únuuâge . dáz chíus tir sús.

45. QUAM UANA SIT TERRENA GLORIA . QUIA TERRA NIHIL EST . IN COMPARATIONE CAELI.

Omnem terrę ambitum . constat optinere rationem puncti . ad spatium cęli . sicut accepisti astrologicis demonstrationibus. Tír íst uuóla chúnt chád si . álla dia érda síh kezíhen uuíder demo hímele . gágen démo méze éines stúpfes . álso du lírnetôst in astronomia. *Id est . ut nihil prorsus spatii iudi*[A 96]*cetur habere . si conferatur ad magnitudinem cęlestis globi.* Íh méino . dáz sî mícheli nîeht nehábet . uuíder déro mícheli des hímeles. Aristotiles lêret in cathegoriis . dáz punctvm sî ánauáng lineę . únde ûzlâz . únde íro partes mít puncto únderskídôt uuérdên . únde dóh punctum fóre lúzzeli nehéin déil nesî dero lineę. Uuáz mág mínneren sîn . dánne dáz neuuéder nehábet . léngi nóh préiti? Sîd iz an linea déro terminus iz

íst . nehéinen téil nehábet . sô neíst iz óuh nehéin téil dés circuli . dés medietas iz íst. Ze déro sélbûn uuîs . nehábet óuh tíu érda nehéina mícheli . uuíder demo hímele . dés punctum sî íst. *Huius igitur tam exiguę regionis in mundo . quarta fere portio est . ptolomeo probante . sicut didicisti . quę incolatur a cognitis nobis animantibus.* Téro sélbûn érdo álso lúzzelerò . uuíder demo hímele . íst échert ter fîerdo téil besézen . fóne úns chúndên ménniskôn. Táz sî chît nobis cognitis . táz chît si ex persona hominum . úmbe die antipodas . uuánda úns tîe únchúnt sínt. Uuír uuízen . dáz tia érda daz uuázer úmbegât . únde der fîerdo téil náhôr óbenân erbárôt íst . án démo sízzent tie ménnisken. Ter hímel lêret únsíh . táz iz ter fîerdo téil íst. Álle dîe astronomiam chúnnen . dîe bechénnent táz ęquinoctialis zona den hímel réhto in zuéi téilet . únde fóne íro ze dien ûzerostên polis îouuéder hálb ébenfílo íst . íh méino ze demo septentrionali . únde ze demo australi. Sô íst tiu érda sínuuelbíu . únde íst úns únchúnt . úbe si úndenân erbárot sî . óbenân dâr sî erbárôt íst . târ sízzent tie líute . ab ęthiopico oceano . usque ad scithicum oceanum. Tîe férrôst sízzent ad austrum . dîe sízzent ín ęthiopicis insulis . tîen íst tiu súnna óbe hóubete . sô si gât ûzer ariete in uerno tempore . únde sô si begínnet kân in libram in autumno. Tîe hára báz sízzent in litore ęthiopico . tîen íst si óbe hóubete . sô si gât in tauro . únde in uirgine. Tîe óuh hára báz sízzent in meroe . tîen íst si óbe hóubete . sô si [A 97] gât in geminis . únde in leone. Tîe óuh hára báz sízzent . târ siene íst ciuitas ęgypti . tîen íst si óbe hóubete . in solstitio . sô si gât in cancrum. Tánnân

gât nórdert humana habitatio . únz ze tile insula . díu férrôst íst in scithico mari. Tîe dâr sízzent . tîe sízzent únder demo septentrionali polo. Dáz skînet tánnân . uuánda sô súmeliche cosmografi scrîbent . târ íst átaháfto tág per sex menses . fóne uernali ęquinoctio . únz ze autumnali . únde átaháfto náht per alios sex menses . fóne autumnali ęquinoctio . únz ze uernali. Táz keskíhet fóne díu . uuánda ín sínt ferbórgenív únder érdo sex signa omni tempore . pe díu íst ín náht . sô diu súnna in dîen gât . ánderíu sex sínt ín óbe érdo semper . pe díu íst ín dág . sô diu súnna in dîen gât. Uuánda septentrionalia sex signa . ín échert ze óugôn sínt . tánnân skînet . táz ín der polus septentrionalis óbe hóubete íst . únde ín dér állero hôhesto íst. Táz mág man uuóla séhen . án déro spera . díu in cella SANCTI GALLI nouiter gemáchôt íst . sub PURCHARDO ABBATE. Sî hábet állero gentium gestélle . únde fóne díu . sô man sia sô stéllet . táz ter polus septentrionalis ûfin ríhte síhet . sô sínt sex signa zodiaci ze óugôn . septentrionalia . sex australia sínt kebórgen. Tánnân uuízen uuír uuóla . dâr sie begínnent sízzen férrôst in austro . únz tára târ sie férrôst sízzent in septentrione . úbe iz maria . únde paludes neúndernâmîn . dáz iz uuóla uuésen máhti . quarta pars terrae. *Si subtraxeris cogitatione . huic quartę parti . quantum premunt maria paludesque . quantumque distenditur regio uasta . i. deserta siti . i. ariditate . uix relinquetur hominibus angustissima area inhabitandi.* Ténchest tu dánne . uuîo fílo uuázer . únde fénne . únde éinote skértent tés sélben fîerden téiles . sô íst tes ánderes échert éin énge hóuestát . tero ménniskôn. *In hoc igitur minimo puncti . quodam*

puncto circumsepti . atque conclusi . cogi[A 98]*tatis de peruulganda fama . de proferendo nomine?* Kedénchent ir nû in sô smáles téiles . smálemo téile beslózene únde behálbôte . íuueren líument únde íuueren námen zebréitenne? *Aut quid habeat amplum magnificumque . artata gloria . tam angustis . et exiguis limitibus?* Álde uuáz mág tíu gûollichi geuuáltiges . únde máhtiges háben . díu mít sô gnôtên márchôn beduúngen íst? *Adde.* Dénche dés tárazûo. *Quod hoc ipsum septum breuis habitaculi . plures nationes incolunt . distantes lingua . moribus . ratione totius uitę.* Dáz in démo sélben smálen ánasídele . mánige dîete bûent . úngeliche éinánderên . in sprâcho . únde in síten . únde in álles íro lîbes sképfedo. *Ad quas non modo queat peruenire fama singulorum hominum . sed ne urbium quidem . tum difficultate itinerum . tum diuersitate loquendi . tum insolentia commertii.* Ze dîen nóh súmelichero búrgo líument chómen nemág . mêr áber súmelichero ménniskôn . súm fóne inblándeni dero férto . súm fóne únchúndero sprâcho . súm fóne úngeuuónehéite chóufes . únde állero uuándelúngo. *Aetate denique marci tullii . sicut ipse significat quodam loco . nondum transcenderat fama romanę rei publicę caucasum montem.* Cicero ságet . táz nóh sâr dô be sînên zîten . der rûmisko geuuált chúnt uuórten neuuâre . énnônt caucaso monte. *Et erat tunc adulta . parthis etiam . et cęteris id locorum gentibus formidolosa.* Únde uuás tóh tô sô geuuáhsen . dáz ín ióh parthi . únde ándere dîete dâr in déro slíhti entsâzên. *Uidesne igitur quam sit angusta . quam compressa gloria . quam dilatare ac propagare laboratis?* Nesíhest tu nû na . uuîo énge . únde uuîo gnôte díu gûollichi sî . dîa ír

bréiten . únde férro geflánzôn uuéllent? *An progredietur gloria romani hominis . ubi nequit transire fama romani nominis?* Sól dárachómen dehéines rûmiskes mánnes keuuáht . târ sélbero romo nehéin geuuáht neíst? Táz íst argumentum a toto ad partem. [A 99] *Quid quod discordant inter se mores . atque instituta diuersarum gentium?* Uuáz chîst tu dés . táz mísselichero líuto síte . únde êa míssehéllent . éinánderên? Nemág íuuih óuh táz írren na? *Ut quod apud alios laude . apud alios supplicio dignum iudicetur?* Sô hárto . dáz éinên lóbesám dunchet . dáz ánderên dáz túnche bûozuuírdig . únde ingéltedo uuírdîg? *Quo fit.* Tánnân geskíhet îo. *Ut si quem delectat predicatio famę . huic nullo modo conducat . i. contingat . proferre nomen in plurimos populos.* Dáz témo nîeht negespûe sînen námen únder mánigên líuten zegebréitenne . dén dero líumenthâftigi lústet. *Erit igitur quisque contentus peruulgata gloria inter suos.* Sô mûoz îománnolîh keuágo sîn déro gûollichi . dîa er únder dien sînên háben mág. *Et preclara illa inmortalitas fame coartabitur intra terminos unius gentis.* Únde díu hárto héuiga líumendigi . sámoso êuuigíu . díu uuírt peduúngen ínléndes. *Sed quam multos uiros suis temporibus clarissimos deleuit . inops obliuio scriptorum?* Uuîo mánegero námen . dîe in íro zîten mâre uuâren . nesínt fóre úngehúhte dero scriptorum fertîligôt? *Quamquam quid ipsa scripta proficiant . quę cum suis auctoribus premit longior . atque obscura uetustas?* Tóh íh uuízen nemúge . souuîo íh iz chôsoe . uuáz sélben die scrífte dárazûo uerfáhên . tîe mít scrîbôn mitállo diu álti genímet.

46. QUOD NULLA SIT TEMPORIS AD ĘTERNITATEM COMPARATIO.

Uos autem uidemini propagare uobis inmortalitatem . cum cogitatis famam futuri temporis. Ír súlent tánne guuínnen . sámoso úndôdigi dúnchet íu . sô ír íuuih ketûont îomêr geuuáhtliche. *Quodsi pertractes ad infinita spatia ęternitatis . quid habes quod lęteris de diuturnitate nominis tui?* Kedénest tu dáz . únde gebíutest tu dáz . íh méino propagatam famam futuri temporis . ze déro uuîti dero êuuighéite . uuâr íst tánne díu lánguuírigi dînes námen . déro dû díh freuuest? *Si enim conferatur mora . unius momenti . decem milibus annis . quamuis minimam . tamen aliquam habet portionem . quoniam diffinitum est utrumque spatium.* Úbe éin stúnda gebóten uuírt . ze zên dûsent iâren . sô hábet sî án ín ételichen [A 100] téil . dóh er lúzzelêr sî! uuánda îouuéderíu mícheli guísmezôt . únde gnôtmézôt íst. *At hic ipse numerus annorum eiusque quamlibet multiplex . ne comparari quidem potest ad interminabilem diuturnitatem.* Áber zên dûsent iâro . únde ófto sámo fílo . nehábent sâr nehéina uuídermezunga . ze déro lángséimi . díu énde nehábet. *Poterit etenim esse finitis quędam ad se inuicem collatio . infiniti uero atque finiti . nulla umquam.* Tíu ételih énde hábent . tíu múgen éteuuio gemézen uuérden ze éinánderên . síu nehábent áber nehéina mâza ze dîen . díu âne énde sínt. *Ita fit ut si fama quamlibet prolixi temporis cogitetur cum inexhausta ęternitate . non parua esse uideatur . sed plane nulla.* Tánnân íst táz . úbe lángêr líument kemézen uuírt gágen êuuighéite . uuíder íro nîeht lúzzelêr nesî . súnder nehéinêr. *Uos*

autem recte facere nescitis . nisi ad populares auras et inanes rumores. Ír neuuéllent áber nîeht réhto fáren . âne úmbe líuto lób . únde úmbe úppigen líument. *Et relicta prestantia conscientię . uirtutisque . postulatis premia de alienis sermunculis.* Únde nehéina uuára tûondo déro stíuri déro geuuízzedo . álde déro túgede . uuéllent ir déro uuórto dáng háben . tíu fóne ánderên châmen. Tér nesíhet nîeht sînero geuuízedo . dér síh ánazócchôt fóne ímo sélbemo . dáz fúnden háben . dáz ánderêr fánt . únde síh tûomet mít tíu. Dér féret mít lótere . náls mít túgede. *Accipe quam festiue aliquis inluserit in leuitate huiusmodi arrogantię.* Kehôre uuîo gámmensámo éinêr des ánderes húhota! dér álso ferrûomet únde álso lîehte uuás. *Cum quidam adortus esset contumeliis hominem . qui induerat sibi falsum nomen philosophi . non ad usum uerę uirtutis . sed ad superbam gloriam. Suspensio uocis. Adiecissetque iam se sciturum anne ille esset philosophus . si quidem leniter patienterque tolerasset inlatas iniurias. Et hic. Ille patientiam paulisper assumpsit . et accepta contumelia . uelut insultans inquit. Iam tandem intellegis me esse philosophvm? Depositio.* Sô éteuuenne gescáh . táz tén dér síh óuh álso ánazócchôta . úmbe lóter . náls úmbe uuâra túged . táz er philosophus [A 101] neuuâre . éin ánderêr mít úbele grûozta . sîn chórondo. tér síh táz chád uuóla besûochen . úbe er sô uuâre . mít tíu . úbe er uuídermûotis kedúltig uuâre. Tô trûog ér iz éteuuaz kedúltigo . únde spráh áber sâr nâh . sámoso ín ze spótte hábendo . án stéte bechénnest tu míh îo dóh philosophum. *Tum ille nimium mordaciter . intellexeram inquit si tacuisses.* Sô

er dáz kespráh . tô ántuuúrta er ímo. Iâ gót chád ér fílo gebízeno . sô bechándi . úbe du suîgetîst.

47. QUI CLARI SUNT UIRTUTE . MERITO ILLOS FAMAM SPERNERE.

Quid autem est quod attineat ad precipuos uiros . de his enim sermo est . qui uirtute petunt gloriam . quid . inquam est . quod de fama attineat ad hos . post resolutum corpus suprema morte? Áber uuáz háftêt ze dîen mâristên mánnen . íh méino dîe . dîe mít túgede síh uuéllen fúrenémen . náls mít lóttere . uuáz háftêt ze ín . uuáz tóug ín dehéin líument . nâh temo tôde? *Nam si moriuntur toti homines . quod uetant credi nostrę rationes . nulla est omnino gloria . cum is non exstet omnino . cuius ea dicitur esse?* Irstírbet ter ménnisko mitállo . in sélo . únde in lîchámen . táz mîne rationes ferságent . uuâr íst tánne sîn gûollichi . sô er selbo neíst? Sámoso sî châde . uuâr íst taz accidens . sô diu substantia neíst? Táz íst argumentum a coniunctis . coniunguntur enim substantia et accidens. *Sin uero mens bene sibi conscia . resoluta terreno carcere . libera petit cęlum . nonne spernat omne negotium . terrenum . quę cęlo fruens . gaudet se exemptam terrenis?* Úbe áber síchuríu sélda . ûzer démo chárchare des lîchamen . ferlâzeníu ze hímele . féret . uuáz sól íro dánne daz írdiska díng . sîd si in hímele méndet . táz si fóne érdo erlôset íst? Uuáz sól íro der írdisko líument? Táz íst argumentum a dissimili . Dissimilia sunt . gaudium et carcer . cęlum et terra.

48. NIHIL ESSE FAMAM . QUAMUIS DILATA-[A. 102]TAM . QUAMUIS DIURNAM.

Quicumque precipiti mente petit solam gloriam . et summam credit . cernat late petentes plagas ȩtheris . artumque terrarum situm. Tér nâh tero gûollichi strîtigo féhte . únde si ímo dúnche díngo héuigôsta . tér séhe ûf án dîa uuîti des hímeles . únde níder án dîa smáli dero érdo. *Pudebit aucti nominis . non ualentis replere breuem ambitum.* Tánne mîdet er síh sînes líumendigen námen . nóh sâr ze énde dero smálun érdo . geréichôntes . díu éin stúpf íst uuíder demo hímele. *O quid frustra superbi gestiunt leuare colla mortali iugo?* Uuáz lêuues íst tien úbermûotên gedâht . zíu béitent sie síh in geméitûn íro hálsa irlôsen . ûzer des tôdes ióche? *Licet diffusa fama means per remotos populos . explicet linguas . s. aliarum gentium. Et licet magna domus fvlgeat claris titulis . mors spernit altam gloriam.* Tóh ter líumeNT uuállôndo síh kebréite . hína únder férre líute . únde óuh ándere sprâchâ erfúlle. Únde dóh ín demo hûs skînên manige fánen féhtendo guúnnene . tîe den mán mâren dûont . téro gûollichi állero nesíhet îo der tôd nîeht. *Inuoluit pariter . humile et celsum caput.* Ér nímet ten máhtigen . sámoso den smáhen. *Aequatque summis infima.* Únde ér brínget taz óberôsta . in ében demo níderôsten. *Ubi nunc manent ossa fidelis fabricii?* Uuâr íst sâr nû dáz kráb . dés ketrv̂en fabricii? Uuér uuéiz . uuâr iz sî? Tíz íst tér dîen bótôn ántuuúrta dero samnitvm . dô sie íro gólt púten . únde síh mít tíu lôsen uuóltôn. Ér chád romanos aurum non habere uelle . sed aurum habentibus imperare. *Quid brutus aut rigidus cato?* Uuâr

íst nû brutus. álde dér éinrihtigo cato? Brutus kuuán dia libertatem. populo romano. álso dârfóre stât. Rigidus cato uuás sáment pompeio in defensione libertatis. uuíder iulio cęsare. Únde dô iulius sígo genám. únde pompeius flíhentêr. in egypto erslágen uuárd. tô léita cato fóne [A 103] egypto daz hére. ío cęsare nâhfárentemo. állen dén fréisigen uuég. tér dánnân gât ze utica ciuitate. Târ erslûog síh sélben cato. dáz ín cęsar negefîenge. dánnân héizet er uticensis. *Signat superstes fama tenuis. pauculis literis inane nomen.* Tér chûmo ze léibo uuórteno líument. zéichenet íro námen échert. mít ûnmanigên bûohstáben. *Sed quod nouimus decora uocabula. num datur scire consumptos?* Ínno. dúrh táz uuír die námen uuízen. múgen uuír dánnân sîe sélben íu zegángene uuízen? *Iacetis ergo prorsus ignorabiles. nec fama notos efficit.* Ír lígent créhto sô. dáz íuuih nîoman neuuéiz. Nóh ter líument negetûot íuuih chúnde. Íuuih nebechénnet nîoman. dóh ír nóh sînt líumendîg. *Quodsi putatis longius uitam trahi. aura mortalis nominis. cum sera dies etiam hoc uobis rapiet. iam uos manet secunda mors.* Uuânent ir óuh íuueren. lîb kelénget uuérden fóne des námen uuírigi. uuáz tánne? Sô íu der iúngesto tág tero uuérlte. óuh tén genímet. táranâh líget íu ána der êuuîgo tôd.

49. ITEM STILUM CONUERTI A DISPUTANDO AD SUADENDUM.

Nû eruuíndet si áber fóne fortuitis rebvs ze sélbero dero fortuna. Ál dáz si fóne dîen rebus

ságet . dîe fortuna gelâzet . sô opes sínt . únde dignitates . únde potentię . uuîo múrgfâre dîe sîn . únde uuîo sie dúrh táz fersíhtîg sîn . dáz íst ál disputatio. Táz sô getâna getrâhtede . tríffet állez ad compositionem morum . et ad correctionem uitę . án démo parte philosophię . sô óuh târfóre geságet íst . táz ęthica héizet. Uuîolih áber sélbív fortuna sî . álso sî nû ságen uuíle . únde óuh târfóre ságeta . táz íst ciuile . únde tríffet ad rhetoricam suadelam . in démo genere causę . dáz demonstratiuum héizet. Tô sî sîa dés fersprâh . tés si bemâlôt uuás fóne boetio . díu defensio uuás iuditialis . náls demonstratiua. Álso man dâr in iuditiali séhen sólta . ęquitatis ún[A 104]de iniquitatis . sô sól man áber nû hîer in demonstratiuo séhen . laudis únde uituperationis. Tánne díu controuersia gât . án dehéine guísse personas . tánne íst si ciuilis . án dîa tûot síh rhetorica . dîa gesézzet si in énde . suadendo . únde dissuadendo. Dánne sî áber íst de rebus . dánne íst sî philosophica . dánne sól man óuh philosophice sîa in énde gesézzen. Tén únderskéit lêret únsih cicero . íh méino uuîo uuír bechénnen súlîn . uuélez ciuiles questiones sîn . álde philosophicę . mít tísên diffinitionibus. Ipothesis est controuersia in dicendo posita . cum certarvm personarvm interpositione. Thesis autem est controuersia in dicendo posita . sine certarvm personarvm interpositione. Ipothesis chît subpositum . thesis chit propositum. Sô man díngoe . sô man in râte sízze . sô man in chúre sízze . dáz kât îo subpositas personas ána . i. certas. Sô man áber getráhtede tûot de moribus . et de institvtione uitę . álde óuh de occultis rerum naturis . dáz íst de

propositis . dáz chît longe ab oculis positis. Táz negât tie personas nîeht ána . dîe oculis múgen uuérden subpositę. Fóne díu uuízîst . ál dáz sî nû spréchen uuíle in laude álde in uituperatione fortunę . uuánda sî certa persona íst . et quasi dea . táz si dáz rhetorice tûon sól. Suadendo únde disputando mág man den mán állero díngoliches erríhten . pe díu íst philosophia hértôn in béidên . pe díu chît lucas in actibus apostolorum . fóne paulo . disputans et suadens de regno dei. Ér uuás dispvtans . sô ér is álles káb rationem dés er lêrta . únde áber dánne suadens . sô er ságeta . uuîo gûot . uuîo réht . uuîo sâliglîh táz uuâre zetûonne . dáz er lêrta.

50. QUANTUM MELIOR SIT ADUERSA QUAM PROSPERA FORTUNA.

Sed ne me putes gerere inexorabile bellum contra fortunam . est aliquando cum fallax . illa nihil . bene mereatur de hominibus. Táz tu dóh neuuânêst táz íh trîben uuélle . sámoso geéinôten [A 105] uuîg sáment fortuna . sî lúkka . sî íst ióh uuîlôn gûot mánne . íh méino sô si lúkke neíst. *Tum scilicet . cum se aperit . cum frontem detegit . et profitetur mores.* Tánne íst si gûot . sô si síh óuget . sô si íro ánasíune erbárôt . únde íro síte nîeht nehílet. *Nondum forte intellegis quid loquar.* Tû neuuéist nóh mág keskéhen . uuáz ih ságen uuíle. *Mirum est quod gestio dicere . eoque uix queo uerbis . explicare sententiam.* Íz íst uuúnderlîh tés míh lángêt zeságenne . pe díu nemág íh iz óuh nîeht spûotigo geságen. *Etenim plus reor prodesse hominibus aduersam quam prosperam fortunam.*

Íh áhtôn gréhto únsâlda uuîlôn bézerûn uuésen. dien ménniskôn. dánne sâlda. *Illa enim cum uidetur blanda. semper mentitur spetię felicitatis.* Sô diu prospera síh tríutet mít íro mánmentsami. únde sî mánne gûot túnchet. sô tríuget si ín mít téro gelîchi dero sâldôn. *Hęc semper uera est. cum se instabilem mutatione demonstrat.* Tíu aduersa íst áber geuuâre. sô si síh uuéhselôndo óuget. uuîo únstâte sî íst. *Illa fallit. hęc instruit.* Éniu tríuget ten mán. dísíu uuárnôt in! únde lêret ín. *Illa ligat mentes fruentium. mendaci specie bonorum. hęc absoluit cognitione fragilis felicitatis.* Éniv behéftet téro mûot. tîe sîa núzzônt. mít kûotlichi. tísíu enthéftet sie! mít téro guíssûn bechénnedo. múrgfâres kûotes. *Itaque illam uideas uentosam. fluentem. suique semper ignaram. hanc sobriam. succinctamque. et prudentem exercitatione ipsius aduersitatis.* Tû máht éna séhen síh úberhéuenda. únbeduuúngena. síh nebechénnenta. tísa áber mézîga. beduúngena. únde gefrûotta. fóne déro émezîgi dero árbéito. *Postremo felix a uero bono deuios blanditiis trahit. aduersa plerumque ad uera bona reduces unco retrahit.* Tánne ze lézest ketûot tiu sâliga mít íro mánmentsámi die ménnisken âuuekkôn fóne demo uuâren gûote. tíu inblándena ríhtet sie áber ze uuége. únde ze demo uuâren gûote. sámoso mít [A 106] chrâphen sie uuídere zíhendo. *An hoc putas estimandum. inter minima. quod hęc aspera. hęc horribilis fortuna. detexit tibi mentes fidelium. amicorum?* Áhtôst tu dáz fúre lúzzel. dáz tír díu sárfa. únde díu grîsenlicha fortuna dîne nôtfríunt kezéigôt hábet? tîe dír fóne réhtên tríuuôn hólt sínt? *Hęc tibi secreuit. certos et ambiguos uultus*

sodalium. Sî hábet tír geskídôt kuíssero únde únguíssero fríundo vultus! táz chît . uuîo éne . ióh tíse getân sîn. *Discedens . suos abstulit . tuos reliquit.* Rûmendo nám si ze síh . tie íro . tie dîne lîez si dír. *Quanti hoc emisses . integer et fortunatus ut tibi uidebaris?* Uuîo tíure neuuâre dír dáz . dô du in gréchen uuâre . únde sâlîg . sô dír dûohta? *Desine amissas opes querere . quod pretiosissimum genus est diuitiarum . amicos inuenisti.* Fertrôste díh ánderes kûotes . ferlórnes . dû hábest fúnden dîne fríunt . tîe der tíuresto scáz sínt.

51. DE OFFICIO ORATORIS.

Hîer máht tu gehôren . uuîo man sól suadere. Ze démo úns léido íst . únde dén uuír fóne díu skíhên . álso álle die líute tûont . aduersam fortunam . ze démo mág man únsih lúcchen . úbe man úns sô mánige túgede begínnet fóne ímo ságen . únde sô mánigíu lîeb kehéizen . sô nû philosophia tûot . fóne déro sélbûn aduersa fortuna. Sî líubet úns sia ze zuéin uuîson . ióh sîa lóbondo . ióh prosperam skéltendo. Uuér máhti aduersę fortunę gûotes ketrûên? Sélbêr dér námo dero aduersitatis . tér léidet sia. Táragágene trívtet síh áber dér námo prosperitatis . tér fóne démo nâhkânden uuínde sô gespróchen íst . táz chît a porro spirando. Sîd áber nû mít prospera nîeht stâtes neíst . sô sî sia zíhet . nóh nîeht kuísses . únde sî die líute zóhet . únde íro mûotes pehéftet . únde sî fílo gûotlicho tûondo . síh lîchesôt táz uuésen . dáz si neíst . únde sô man állero uuíllôn ze íro uuânet . táz si dánne álles káhes síh uuéhse-

lôndo . dén mán erstúzzet . uuémo sól si dánne gûot túnchen? Úbe áber aduersa uirtutis magistra íst . únde sî [A 107] ze góte léitet . únde perfectos máchôt . únde cęlo dignos . álso sî sia gelóbot hábet . nesól úns tánne mit réhte tíu gûot túnchen na? Uuáz mág stárcheren sîn ad persuadendum . dánne daz lób íst? Rhetorica chît . táz offitium oratoris sî . apposite dicere . ad persuadendum . táz chît spénstîgo chôsôn. Neíst tíz spénstîgo gechôsôt na? Uuér chán dáz sô uuóla sô philosophia? Pe díu súlen uuír íro glóuben . dáz aduersa fortuna bézera sî . dánne prospera.

52. DE AMORE QUI AMICITIAS FIRMAT . ET OMNIA LIGAT.

Quod mundus stabili fide uariat concordes uices. Suspensio. Táz tiu uuérlt kemísselichôt mít féstên tríuuôn dîe gehéllen hérta quatuor temporum. Súmer únde uuínter . lénzo únde hérbest . sínt fóne díu mísselîh . uuánda íro nehéin ándermo gelîh neíst. Únde sínt tóh kelîh . uuánda íro nehéin daz ánder írret. *Quod pugnantia semina tenent perpetuum foedus. Et hic.* Táz tíu míssehéllen quatuor elementa . díu állero corporum sâmo sínt . êuuiga gezúmft hábent. Síu sínt uuíderuuártîg . únde sínt tóh sáment in állên corporibus. *Quod phoebus currv aureo prouehit roseum diem. Et hic.* Táz tiu súnna ûfen scônero réito rîtendív den dág récchet. *Ut phoebe imperet noctibus . quas duxerat hesperus. Et hic.* Táz áber sîn suéster luna uuálte déro náht . tîa der âbentstérno récchet. *Ut auidum mare . s. ad egredien-*

dum . coerceat fluctus certo fine! ne uagis . s. fluctibus liceat tendere latos terminos in terris. Táz óuh ter mére . dér gérno ûzkîenge . eruuénde ze guíssero márcho . sîne únstâten uuéllâ . nóh ín . íh méino dîen sélbên uuéllôn . nehénge férrôr stádôn ûz . án daz lánt. *Hanc seriem rerum ligat amor . regens terras . ac pelagus . et imperitans cęlo. Depositio.* Súslicha ordinem dero díngo . féstenôt tíu mínna . díu dia érda . únde den mére ríhtendo . duuínget . únde in hímele uuáltesôt. Uuélíu íst tíu? Táz [A 108] íst sélbêr gót. *Hic si remiserit frena . quicquid nunc amat inuicem . geret bellum continuo.* Intlâzet sî den zûol . souuáz nû gemínne íst . táz pegínnet sâr féhten. *Et machinam quam nunc socia fide incitant pulchris motibus . certent soluere.* Únde díz uuérltlicha gerúste . dáz siu nû geméinmûoto tûont háben scôno sîna fárt . dáz îlent siu zebréchen. *Hic continet quoque populos . iunctos sancto foedere.* Tíu sélba mínna hábet óuh tie ménnisken zesámine mít héilîgero gezúmfte. *Hic nectit et sacrvm coniugii . castis amoribus.* Sî féstenôt óuh ten êoháften gehîleih . mít réinên mínnôn. *Hic dictat etiam fidis sodalibus sua iura.* Ióh tîen geséllôn . dîe réhte gemínne sínt . scáffôt si êa. *O felix genus hominum . si amor quo cęlum regitur . regat uestros animos.* Uuóla gréhto dû ménniskîna sláhta . uuîo sâlig tû bíst . úbe dîn mûot ríhtet . tíu mínna . díu den hímel ríhtet.

EXPLICIT LIBER SECUNDUS BOETII.

INCIPIT LIBER TERTIUS. [A 109]

Iam finiuerat illa cantum. Sî lîe daz sáng ûz. *Cum me auidum audiendi . stupentemque . arrectis adhuc auribus . carminis mulcedo defixerat.* Nóh tô téta míh táralósên . díu sûozi des sánges . sólih nîet . únde sólih uuúnder uuás míh is. *Itaque paulo post inquam.* Táranâh úber éina uuîla chád íh. *O summum solamen lassorum animorvm.* Súnderîg trôst tero trûregôn. *Quantum me refouisti uel pondere sententiarvm . uel etiam iocunditate canendi.* Uuîo filo dumíh ketân hábest páz mágenden . mít téro uuâgi dînero rédo . íóh mít téro lústsámi dînes sánges. *Adeo . ut iam non arbitrer me post hęc imparem non esse ictibus fortunę.* Dáz hábest tu sô fílo . dáz ih míh sâr ánauuértes neuuélle uuânen îeht intuuîchen . dîen slégen dero fortunę . íh enthábe sie uuóla. *Itaque remedia quę dicebas paulo esse acriora . non modo non perhorresco . sed auidus audiendi uehementer efflagito.* Únde díu stréngeren lâchen . dînero rédo . neskího íh nîeht . únde gérno gehôro íh síu . únde éiscôn siv. *Tum illa. Sensi inquit! cum tacitus . attentusque rapiebas uerba nostra.* Uuóla chád si . uuárd íh tés tô geuuár . dô dû suîgendo gnôto lósetôst mînero uuórto. *Et eum habitvm tuę mentis . uel exspectaui . uel quod est uerius . ipsa perfeci.* Únde dés péit íh . únz tîn mûot sólih uuúrte . álde dáz uuârera íst . sólez máchôta íh iz. *Talia quippe sunt quę restant . ut degustata quidem mordeant . interius autem recepta . dulcescant.* Tíu nóh fóre sínt . tíu SÍNT sólih .

táz siu zéndent . sô du íro chórôst . únde áber ínuerslúndeníu sûoze gedúnchent. *Sed quod tu te dicis auidum audiendi . quanto ardore flagrares . si agnosceres . quo te aggrediamur ducere.* Áber dáz tû chîst kérno gehórtîst . áu . uuîo érnest tír is uuâre . uuîo dû brúnnîst . úbe du uuíssîst . uuára íh tíh pegúnnen hábo zeléitenne. *Quonam inquam?* Uuára dóh chád íh? *Ad ueram inquit felicitatem.* Ze dero uuârûn sâligheite! chád si. *Quam tuus quoque animus somniat.* Tánnân óuh tír tróumet . in dînemo mûote. *Sed occupato uisu ad imagines . ipsam il*[A 110]*lam intueri non potest.* Áber an dáz pílde uuártendo . nemág iz sîa sélbûn nîeht keséhen. Únz tû dénchest án dia uuérltsâlda . únz ténchest tu án dáz pílde . dero uuârûn sâldo . náls an sîa sélbûn. *Tum ego. Fac obsecro . et quę illa uera sit . sine cunctatione demonstra.* In gótes êra chád ih . tûo dáz . únde óuge mír dîa uuârvn âne tuuâla. *Faciam inquit illa . tui causa libenter.* Nû tûon íh táz chád si . gérno úmbe dîna mínna. *Sed quę causa tibi notior est . eam prius conabor uerbis designare . atque informare.* Íh uuíle dír áber êr fóre gemâlên . dia uuérltsâlda . díu dír chúndera íst. *Ut ea perspecta . cum flexeris oculos in contrariam partem . agnoscere possis specimen uerę beatitudinis.* Táz tu dáranâh . sô du dísa dúrhchîesêst . hínauuártêndo . éna déste báz pechénnêst . únde dû geséhêst . uuáz tarána geskéidenes íst.

1. CUR MORAM FACIAT . RATIONEM REDDITURA EST.

Qui uolet serere ingenuum agrum . liberat prius arua fruticibus. Tér gûoten ácher sáhen uuíle . dér

errûmet in êr des únchrûtes. *Falce resecat rubos . et filicem . ut eat grauis ceres noua fruge.* Fárn únde hîefeltrâ nímet er dána . mít tero ríuteségenso . dáz ímo déste bézera chórn uuáhse án demo níuríute. *Labor apivm mage dulcior est . si malus sapor prius ora edat.* Taz hónang íst óuh téste sûozera . úbe der múnt pefóre îeht pítteres kechórota. *Gratius astra nitent . ubi nothus desinit dare imbriferos sonos.* Únde glátôr skînent tie stérnen dánne . sô die régenuuínda gelígent. *Ut lucifer pepulerit tenebras . agit . i. producit pulchra dies . i. sol . roseos equos.* Únde sô der tágostérno dia náht hínauertrîbet . sô óuget tiu súnna íro rôten rós . sô chúmet sî rîtendo darûfe. *Tu quoque tuens falsa bona . incipe prius retrahere colla iugo . uera dehinc subierint animum.* Sô tûo óuh tû . lúkke sâldâ [A 111] ze êrest chîesendo . chóro díh téro inthéften . sô chóment tie uuâren dír in mûot . ánderesuuîo nespûot is tír.

2. OMNES AD BEATITUDINEM TENDERE . QUAMUIS NON RECTO TRAMITE.

Tum defixo paulolum uisu . et uelut recepta in angustam sedem . suę mentis . sic coepit. Sî dô lúzzel ze érdo séhendíu . únde sámoso in íro mûote demo chéiserlîchen gestátondíu . fîeng si sús ána. *Omnis cura mortalium . quam exercet labor multiplicium studiorum . diuerso quidem calle procedit.* Mísselichen uuég hábent keuángen állero ménniskôn sórgâ . dîe sórgâ ín récchet . únde réizet . mánigfaltíu rínga! únde mánigfáltêr flîz. *Sed tamen nititur peruenire ad unum finem beatitudinis.* Sîe râmênt tóh álle ze

éinero stéte . uuánda sie álle râmênt ze dero sâlighéite. *Id autem bonum est . quo quis adepto . nihil ulterius desiderare queat.* Únde dáz íst táz kûot . úbe iz îoman guúnnet . sô ér iz kuúnnet . táz er nîehtes fúrder gegérôn nemág. *Quod quidem est summum omnium bonorum . et continens intra se cuncta bona.* Táz íst álles kûotes taz fórderôsta . únde ál gûot hínder ímo behábende. *Cui si quid abforet . summum esse non posset.* Prâste imo îeht . sô neuuâre iz fól nîeht. *Quoniam relinqueretur extrinsecus . quod posset optari.* Uuánda âne dáz . nóh tánne uuâre . dés man gérôn máhti. Táz íst argumentum a parte. Târ éines téiles prístet . târ neíst iz állez nîeht.

3. DIFFINITIO.

Liquet igitur esse beatitudinem . statum bonorum omnium congregatione perfectum. Pe díu íst óffen . sâldâ uuésen álles kûotes fóllûn. Uuíle du chéden álles kûotes fóllûn státa . dáz íst taz sélba. *Hanc uti diximus . diuerso tramite mortales omnes conantur adipisci.* Tîa sâlighéit álso íh chád . îlent álle ménnisken guúnnen. Ze déro îlent sie álle . áfter mísselichên uuégen. *Est enim cupiditas ueri boni . naturaliter inserta . mentibus hominum.* Táz íst fóne díu . uuánda ménniskôn mûot íst natûrlicho [A 112] des uuâren gûotes kér. *Sed deuius error abducit ad falsa.* Áber díu míssenómeni . des uuéges . ferléitet sie ze demo lúkken.

4. DIUITIĘ.

Quorum quidem alii credentes . summum bonum esse nihilo indigere . elaborant ut diuitiis affluant. Téro súmelicheríngent . táz sie rîche uuérdên! uuánda sie dáz áhtônt állero bézesta . dáz ín nîehtes túrft nesî.

5. HONORES.

Alii uero iudicantes bonum . quod sit dignissimum ueneratione . adeptis honoribus . nituntur reuerendi esse suis ciuibus. Súmeliche uuânende dáz êruuúrdigi gûot sî . îlent sie êra guúnnen! dáz sie ántsâzîg sîn íro gebûren.

6. POTENTIA.

Sunt qui constituant summum bonum esse in summa potentia. Sô sínt tîe . dîe máhtigi uuânent uuésen bézestûn. *Hi uel regnare ipsi uolunt . uel conantur adherere regnantibus.* Tîe uuéllen sélben uuérden geuuáltîg . álde geuuáltigên îo mítesîn.

7. CLARITAS.

At quibus claritas optimum quiddam uidetur . hi festinant propagare gloriosum nomen . uel actibus belli . uel pacis. Tîen mârî bézest lîchet . tîe uuéllen íro námen gegûollichôn . mít ételichên dîen lísten . déro man héime bedárf . álde in hérige.

8. UOLUPTAS.

Plurimi uero metiúntur fructum boni . gaudio . lętitiaque. Súmeliche áhtônt ten bézesten uuûocher stân . an méndi . únde an fréuui. *Hi putant felicissimum . uoluptate diffluere.* Tîe áhtônt sâliglîh . mít uuúnnôn zelébenne . únde dârínne zesuuúmmenne.

9. UNUM PROPTER ALIUD.

Sunt etiam qui horum fines causasque alterutro permutent. Sô sínt óuh tîe . dîe díz úmbe énez . únde áber ándere . dîe énez úmbe díz mínnônt . únde sô geuuéhselôt hábent. *Ut qui desiderant diuitias . ob potentiam et uoluptates . uel qui petunt potentiam . seu causa peccunię . seu proferendi nominis.* Álso iz tánne [A 113] uéret . sô ételiche fórderônt rîhtûom . úmbe geuuált . únde úmbe uuúnna . únde ándere dáragágene fórderônt keuuált . úmbe rîhtûom . únde úmbe mâri. Mít tíu ér fúrder uuíle . dáz íst causa . dára er uuíle . dáz íst finis. Álso mág man óuh chéden . mít tíu er îeht méinet . dáz íst causa . dáz er áber méinet . táz íst finis.

10. QUĘ HIS ACCEDUNT.

In his igitur cęterisque talibus . uersatur intentio humanorum actvum . et uotorum. Ze dísên . únde ze sámelichên . râmêt tero ménniskôn tât . únde íro uuíllo. *Ueluti nobilitas . fauorque popularis . quę uidentur comparare quandam claritudinem.* Álso geédele

tûot . únde déro líuto lób . díu ze mâri tréffent. *Uxor ac liberi.* Únde álso chéna . únde chínt tûont. *Quę petuntur gratia iocunditatis.* Tíu man úmbe uuúnna fórderôt. *Amicorum uero genus quod sanctissimum est . non in fortuna numeratur . sed in uirtute.* Uuîo íst tíu uuúnna dero fríundo? Tíu-neíst téro sláhto nîeht . sî íst héilîg . pe díu netríffet sî nîeht ze lúkkên sâldôn . núbe ze uuârên . dára túgedhéit tríffet. *Reliquum uero assumitur uel causa potentię . uel delectationis.* Táz íh ánderro sláhto námda . dáz uuírt ál guúnnen . úmbe geuuáltes mínna . únde úmbe lústsámi. *Iam uero promptum est . ut corporis bona . referantur ad superiora* . Nû íst óuh táz óffen . dáz tes lîchamen bíderbî . ze dîen sélbên fínuen tríffet. *Robur enim magnitudoque uidentur prestare ualentiam.* Uuánda stárchi . únde mícheli . kébent máhte. *Pulchritudo atque uelocitas . celebritatem.* Scônî únde snélli . gébent mâri. *Salubritas uoluptatem.* Kesúndeda gíbet uuúnna. *Quibus omnibus liquet desiderari solam beatitudinem.* Téro állero uuírt kegérôt úmbe éina dia sâlighéit.

11. PROPOSITIO.

Nam quod quisque petit pre cęteris . id iudicat esse summum bonum. Tés îogelichêr gnôtôst kérôt táz áhtôt ér uuésen daz pézesta. [A 114]

12. ASSUMPTIO.

Sed summum bonvm beatitudinem esse diffiniuimus. Uuír éigen áber geságet . táz sâlighéit sî daz pézesta.

13. CONCLUSIO.

Quare beatum esse iudicat quisque statum . quem desiderat pre cęteris. Fóne díu . áhtôt îogelichêr dîa státa sâliga . dîa ér gnôtôst fórderôt.

14. QUANTA SIT UIS SYLLOGISMI.

Sillogismus netríuget . úbe er legitime getân íst. Sô íst er legitime getân . uuánda er in dialectica tria membra háben sól . táz téro zuéi sô geuuâríu sîn . dáz íro mánnolîh iéhen múge . únde siu éinánderên sô háfteên . dáz siu daz trítta geuuârên . ióh âne geiíht. Sô dáz nv̂ íst. Iacob uuás filius isaac . únde isaac filius abrahę. Táz sínt duo membra. Úbe man déro iíhet . sô iíhet man nôte des trítten . daz abraham uuás paternus auus iacob. Fóne díu íst óuh tíz óffen ratio syllogismi . díu úns hîer begágenet íst. Táz îogelichêr gérnôst guúnnet . táz áhtôt ér summum bonum. Sô íst summum bonum beatitudo. Táz sínt zuéi membra. Dér déro iíhet . tér iíhet sînes úndánches tes trítten . táz tir chît. Táz îogelichêr gérnôst kuúnnet . táz áhtôt er beatitudinem. Târmíte uuízîn . dáz argumentum bestât . fóne éinemo membro . álde fóne zuéin. Fóne éinemo . sô dáz íst. Úbe iacob uuás filius filii abrahę . sô uuás er nepos abrahę. Táz éina membrum héizet propositio. Fóne zuéin bestât iz . sô dâz íst. Úbe iacob uuás filius filii abrahę . sô uuás er nepos eius. Ér uuás óuh kuísso sô. Táz íst propositio . únde assumptio. Chît iz áber . iacob uuás filius filii abrahę . únde be díu uuás er nepos eius . táz íst

tánne propositio . únde conclusio. Fóne díu íst argumentvm inperfectus syllogismus. Fóllerúcchest tu iz ad tria membra . sô ist iz fóllêr syllogismus. *Habes igitur fere . s. quia forte plura sunt . propositam ante oculos formam humanę . i. falsę felicitatis.* Nv̂ hábo [A 115] ih tír geóuget fílo nâh . táz pílde dero ménniskôn sâldôn. *Opes . honores . potentiam . gloriam . uoluptates.* Íh méino rîhtûom . êra . geuuált . kûollichi . uuúnna. *Quę quidem sola considerans epicurus . consequenter sibi constituit summvm bonum . uoluptatem esse.* Epicurus tér éinêr uuás tero philosophorum . únde dér mít ín gîeng sûochendo summum bonum . tér gót neuuíssa . nóh spiritalia bona . échert án dísíu quinque dénchendo . uuólta er geslágo uoluptatem háben ze summo bono. *Eo quod cętera omnia uideantur afferre iocunditatem animo.* Fone díu geslágo . uuánda éniu fîeríu . sô ímo dûohta . uuúnna tûont temo mûote . álso uoluptas corpori tûot. Pe díu uuânda er . dáz éníu fîeríu . mít tírro éinûn begríffen vuúrtîn . únde er an íro éinûn hábeti fúnden . dáz er sûohta. Epicuros grece chît latine super porcos. Tén námen gâben ímo die ándere philosophi . uuánda ér uoluptati fólgêndo . mít sînên sectatoribus porcis . kelîcho lébeta.

15. NON IN FINE HOMINES ERRARE . SED IN UIA ET SUMMO BONO . NULLUM EX SUPRASCRIPTIS QUINQUE DEESSE.

Sed ad hominum studia reuertor . quorum animus repetit suum bonum . tametsi caligante memoria. Nû uuíle íh áher chád si ságen . uués tie líute flîzîg

sínt . téro mûot îo nâh íro gûote sínnet . tóh iz óuh úngehúhtîgo daranâh sínne. *Sed ignorat uelut ebrius . quo tramite reuertatur domum.* Únde iz áber neuuéiz sámoso iz trúnchen sî . uuélês síndes iz héim eruuínden súle. Íz sûochet táz tir zesûochenne íst . íz negât tir áber réhto nâh nîeht.

16. OPES.

Num enim uidentur errare hi . qui nituntur nihilo indigere? Uuânest tu dîe írrôn in íro mûote . díe gérno úndúrftîg uuârîn álles kûotes? Néin sie. *Atqui . non est aliud . quod ęque possit perficere beatitudinem . quam copiosus status omnium bonorum.* Ze uuâre . nîeht nemág sô uuóla dia sâlighéit erfóllôn . sô álles kûotes knúhtsám státa. *Nec egens alieni . sed sufficiens ipse sibi.* Tíu frémedes íst úndúrftîg . únde fóne íro sélbero gnûoge hábet.

17. HONOR. [A 116]

Num uero labuntur hi . qui quod sit optimum . id etiam putant dignissimum . cultv reuerentię? Írrônt tîe uuânest . tîe daz pézesta áhtônt êruuírdigosta? *Minime.* Néin sie. *Neque enim uile quiddam est . et contemnendum . quod intentio fere omnium mortalium laborat adipisci.* Táz nemáhti nîeht smáhe sîn . dára álle ménnisken zûo îlent. Síe îlent ad summum bonum . dâr sie dáz fíndent . târ hábent sie óuh fúnden . dáz reuerentissimum íst.

18. POTENTIA.

An in bonis non est numeranda potentia? Nesól man máhte gûot áhtôn na? Dáz chît . nesól man guís sîn máhte mít summo bono na? *Quid igitur?* Uuîo dúnchet tír? *Num estimandum est inbecillum . ac sine uiribus? quod constat esse prestantius omnibus rebus?* Táz állero díngo fórderôsta íst . i. summum bonum . uuîo sól dáz chráftelôs sîn?

19. CLARITAS.

An claritudo nihili pendenda est? Sól mâri mánne lúzzel gedúnchen? *Sed sequestrari nequit . quin omne quod excellentissimvm est . id etiam uideatur esse clarissimum?* Áber uuîo mág . sîd táz nôte daz mârista íst . táz óuh taz fórderôsta íst?

20. UOLUPTAS.

Nam quid attinet dicere beatitudinem non esse anxiam . tristemque . nec subiectam doloribus . molestiisque . quando in minimis quoque rebus id appetitur . quod delectet habere . fruique? Uuáz túrft íst sâr . dáz íh summum bonum . únde beatitudinem ze dîen sie sínnent . álles úngemáches ferságe . sîd sie ióh smáhes tínges kérônt túrh lústsami? An summo bono neíst nehéinez fólleglichôr . dánne lústsámi. *Atqui . hęc sunt . quę uolunt homines adipisci.* Âne zuîuel sínt tíz tíu . déro ménnisken gérônt. *Eaque de causa desiderant . diuitias . dignitates . regna . gloriam . uolup-*

tatesque . quod per hęc sibi credunt uenturam sufficientiam . reuerentiam . potentiam . celebritatem . lętitiam. Únde fóne díu uuéllen sie rîhtûom . hêri . geuuált . kûollichi . lústsámi . uuánda sie mít téro uuânent háben . fóllûn . êra . máhtigi . geuuáhtlichi . fréuui. Uuáz sólti ín rîhtûom . sîe nehábetîn fóllûn? Uuáz sólti ín hêrscáft . sî negâbe ín êra? Uuáz sóltî ín geuuált . [A 117] ér netâte sie máhtig? Uuáz sólti ín gûollichi . âne úmbe geuuáhtlichi? Uuáz sólti ín óuh uuúnnâ . sîe nefréutîn den mán? *Bonum est igitur . quod tam diuersis studiis homines petunt.* Táz íst îo éin díng . éin gûot . táranâh ménnisken in sús mániga uuîs ríngent. *In quo quanta sit uis naturę . facile monstratur . cum uarie licet sententię . dissidentesque . tamen consentiunt in diligendo fine boni.* Târána mág man sámfto chîesen . uuîo stárh tíu natura sî . tánne sô míssehélle uuîsâ . án demo ûzlâze gehéllent . tes kûotes . tára sie îlent?

21. DE NATURĘ UI.

Quantas rerum habenas . flectat natura potens . quibus legibus prouida . seruet inmensum orbem . stringatque . ligans singula inresoluto nexu . placet promere arguto cantu . lentis fidibus. Uuîo geuuáltîgo diu natura íro zóum chêre . mít uuélero êo sî beuuároe dísa uuérlt . únde uuîo si díngolîh pínde mít féstemo bánde . dáz uuíle íh lûto síngen . an lídouuéichên séiton. *Quamuis poeni leones . gestent pulchra uincula . et datas escas captent manibus . et soliti pati uerbera . metuant trucem magistrum.* Tóh tîe chûnen léuuen án ín chétennâ trágên . únde dóh man

sie âzze ába hénde . fóre mánlâmi . únde dóh sie fóne geuuónên slégen íro méister fúrhtên. *Si cruor tinxerit horrida ora . redeunt resides olim animi . et graui fremitu meminere sui.* Kechórônt sie des plûotes . sô uuírt in sâr ûf . íro érera grímmi . únde sâr behúgent sie síh . uuáz sie sínt . crîscramôndo in íro uuîs. *Laxant colla solutis nodis. Primusque domitor lacer . i. laceratus . cruento dente . imbuit rabidas iras.* Tés mézes préchent sie die chétennâ . únde gânt ten méister ze êrest ána . dér uuírt ter êresto frísking . únde ín zánôndo . uuáhset ín diu râzi.

22. ITEM.

Ales quę canit garrula altis ramis . clauditur [A 118] *antro cauęę.* Únde dér fógel . dér dar féret fóne bóume ze bóume síngendo . dér uuírt kefángen . únde in chéuia getân. *Huic licet ministret cura hominum illita pocula melle . et largas dapes . ludens dulci studio.* Tóh man démo dáranâh tînoe mít kehónagôtên sáchôn . únde mít állero fóllûn . sô gnûoge tûont . ze tágalti . únde ze spíle. *Si tamen saliens arto tecto . uiderit gratas umbras nemorvm . proterit sparsas pedibus escas . siluas tantum mesta requirit . siluas dulci uoce susurrat.* Úbe er îo dóh ûzer dero chéuio ze hólz indrínnen mûoz . târ er sînen lîeben scáto síhet . sô íst ímo diu vordara fûora únmâre . in uuálde uuíle er échert uuónên . in uuálde uuíle er zuízerôn.

23. ITEM.

Ualidis quondam uiribus acta uirga . flectit pronum cacumen. Tes iúngen bóumes óbenahtigi . uuírt óuh uuîlon mit nôt nídergezógen. *Si hanc curuans dextra remisit . recto uertice spectat cęlum.* Uuírt er ferlâzen . ér ríhtet síh áber ûf ze hímele.

24. ITEM.

Phoebus cadit in hesperias undas . sed rursus uertit currum secreto tramite . ad solitos ortus. Tiu súnna gât óuh âbendûn uuéstert in sédel . sî chúmet áber mórgenôn tóugenero férte uuídere ze íro ortu.

25. ITEM.

Repetunt quęque proprios recursus . redituque suo singula gaudent. Állero díngolîh hábet sîna uuíderuárt! únde sínnet îo dára . dára ímo gesláht íst. *Nec manet ulli traditus ordo . nisi quod iunxerit ortum fini! stabilemque sui fęcerit orbem.* Nóh nehéin ánder díng nebestât in sînero natûrlichûn órdeno . âne dáz sîn énde gerértet ze sînero úrrúnste . únde síh in rínges uuîs ketûot státa háben. Fóne díu háltet táz ménnisken an sînero natura . úbe er ze góte fóne démo er chám . uuídere fúnden chán.

26. QUOD ERROR INDE RETRAHIT . [A 119] QUO NATURA TENDIT.

Vos quoque o terrena animalia . licet tenui imagine . somniatis tamen uestrum principium. Sô tûont

óuh ír ménnisken . an souuîo écherôdemo bílde iz sî dóh keséhent ir îo . sâmoso dúrh tróum . íuuêr ánagénne. Prima preuaricatio hábet ménniskôn dáz penómen . tóh sie sûochên íro principium . dáz sie iz uuóla bechénnen nemúgen. *Uerumque illum finem beatitudinis prospicitis . qualicumque cogitatione . licet minime perspicaci.* Únde uuártênt ír álaréhto fúre ze demo sâligen ûzlâze . souuîo ír iz mít úndúrhsíhtîgemo mûote tûênt. *Eoque ducit uos naturalis intentio ad uerum bonum ! et multiplex error abducit uos ab eodem.* Fóne díu . s. uuánda diu natura stárh íst . sô léitet si íuuih álaréhto râmendo ad summum bonum . únde uuánda sî geâuuártôt íst . pe díu mísseléitet íuuih áber der írredo.

27. PROBANDUM DICIT ARGUMENTIS . AN PER HAEC QUINQUE . QUOD DESIDERATUR UALEAT ADIPISCI.

Considera namque . an per ea quibus se putant homines adepturos beatitudinem . ualeant peruenire ad destinatum finem. Nv̂ chíus tir . úbe sie mít tîen fínuen . mít tîen sie trûuuênt sâldâ guuínnen . dárachómen múgîn . dára sie râmênt. *Si enim uel pecunia . uel honores . cȩteraque . tale quid afferunt . cui nihil bonorum abesse uideatur . nos quoque fateamur . aliquos fieri felices . horum adeptione.* Múgen díu sô getânen . sô scáz íst . únde êra . îomanne dés kehélfen . dáz ímo nehéines kûotes nebréste . sô iéhên dîen dero sâlighéite . dîe déro dehéin guuínnên. *Quodsi neque id ualent efficere quod promittunt . bonisque pluribus carent . nonne liquido deprehenditur .*

in eis falsa species beatitudinis? Nemúgen siu áber geléisten dáz siu gehéizent. únde brístet ín mániges kûotes. sô sínt siu óffeno lúkkez pílde dero sâlighéite.

28. PRIMA PROBATIO IN DIUITIIS. [A 120]

Primum igitur te ipsum interrogo. qui paulo ante diuitiis affluebas. Nŷ ze êrest ságe dû mír. dû míttúndes rîche uuâre. *Inter illas abundantissimas opes. numquamne confundit animum tuum anxietas concepta ex qualibet iniuria?* Tô du rîchesto uuâre. geskáh tír îeht ángestliches. fóne îomannes scúlden. dáz tîn mûot írti? *Atqui inquam. non queo me reminisci fuisse libero animo. quin aliquid semper angerer.,* Ze uuâre chád ih. íh neuuárt nîo dés íh kehúge. sô inbúnden mînes mûotes. íh neángesti úmbe éteuuáz. *Nonne quia uel aberat. quod non uelles abesse. uel aderat. quod adesse noluisses?* Neuuás táz pe díu chád si. dáz tír ételiches lîebes mángta. tés tu dír neuuóltîst méngen. álde dír léid hábetôst. táz tu háben neuuóltîst? *Ita est inquam.* Táz íst álso chád ih. *Illius igitur desiderabas presentiam. huius absentiam.* Tô géretôst tû chád si. énes kágenuuérti. dísses ábuuérti. *Confiteor inquam.* Tés iího íh chád íh. *Eget uero inquit quisque. eo quod desiderat.* Sô íst áber mán dúrftîg chád si. dés er gérôt. *Eget inquam.* Túrftîg chád ih. *Qui uero eget aliquo. non est usquequaque sibi ipse sufficiens.* Tér îehtes túrftîg íst chád si. tér neíst álles tínges nîeht cnúhtîg. *Minime inquam.* Sô neíst chád íh. Táz íst argumentum a parte. Quasi diceret. Non habet totum. cui

partes desunt. *Tu itaque sustinebas inquit hanc insufficientiam plenus opibus?* Líte dû chád si . díse dúrfte . tô du hárto rîche uuâre? *Quidni inquam.* Uuîo ánderes chád ih. *Opes igitur . nequeunt facere nihilo indigentem . sufficientemque sibi.* Úbe díz sús íst chád si . sô nemúgen ôtuuálâ nîomêr úndúrftîgen getûon . nóh cnúhtîgen. *Et hoc erat quod promittere uidebantur.* Únde dés kelîh tâten sie dóh.

29. ITEM.

Atqui . hoc quoque maxime considerandum puto . quod pecunia nihil habeat suapte natura . ut his inuitis a quibus possidetur nequeat auferri. Táz íst óuh cnôto zebedénchenne . táz ter scáz téro tú[A 121]-gede án ímo sélbemo nîeht nehábet . ín nemúge man úndánches némen dîen . déro er íst. *Fateor inquam.* Tés iího ih chád ih. *Quidni fateare?* Zíu nesólti tû is iéhen chád si? *Cum aliquis ualentior eripiat eam cottidie inuito?* Tánne ín tágoliches . îo dér báz mág . ándermo úndanches néme? *Unde enim forenses querimonię?* Uuánnân chóment ánderes . dîe dínglichen chlágâ? únde dîe dínglichen rûoftâ? *Nisi quod repetuntur pecunię . ereptę nolentibus . uel ui . uel fraude?* Âne dáz tîe mít nôte . álde mít úndríuuôn genómenen scázzâ neuuéllentên . uuídere geéiscôt uuérdent? *Ita est inquam.* Táz íst sô chád ih. *Egebit igitur inquit quisque petito extrinsecus presidio . quo suam pecuniam tueatur.* Fóne díu íst chád si . mánnolîh túrftîg ánderes mánnes hélfo . sînen scáz zegehéienne . únde zeiruuérrenne. *Quis id inquam neget?* Uuér chád íh mág tés kelóugenen? *Atqui .*

non egeret eo . s. presidio . nisi possideret pecuniam . quam posset amittere. Nû neuuâre ímo déro hélfo nehéin dúrft chád si . úbe er dén scáz nehábeti . dén er fúrhtet ferlîesen. *Dubitari inquam nequit.* Nehéin zuîuel neíst tés chád íh. *In contrarium igitur relapsa est res.* Úbe díz sús íst chád si . sô íst taz tíng uuíderuuartîgo bechêret. *Nam opes quę putabantur facere sufficientes sibi . indigentes potius faciunt alieno presidio.* Íh méino dârána . uuánda der rîhtûom dér sie gnúhtîge tûon sólta . íro sélbero hálb . tér tûot sie dúrftîge ánderro hélfo. Táz íst argumentum ab euentu. Sámo sî châde. Quia diuites euenit egere . ideo diuitię sunt causa egestatis.

30. ITEM.

Quis autem modus est . quo pellatur diuitiis indigentia? Ze uuélero uuîs múgen dánne dúrfte úberuuúnden uuérden mít rîhtûome? *Num enim diuites esurire nequeunt? Num sitire non possunt?* Nemág tie rîchen nîeht húngeren [A 122] nóh túrsten na? *Num membra pecuniosorum . non sentiunt frigus hibernum?* Neinfíndent tero rîchôn líde des fróstes nîeht na? *Sed adest inquies opulentis . quo famem satient . quo sitim frigusque depellant.* Sô hábent sîe gezíug chîst tu . mít tíu sie gebûozên den húnger . únde den dúrst . ióh ten fróst. *Sed hoc modo consolari quidem potest indigentia diuitiis . auferri penitus non potest.* Ze déro uuîs chído áber ih . mág téro dúrfto ételih trôst uuérden . mít rîhtûome . nâh fúrenomes lába uuérden. *Nam si hęc hians semper . atque aliquid poscens . expletur opibus . maneat necesse est*

quę possit expleri. Úbe indigentia îo gîêt . únde îo gérôt . únde mít sáchôn erscóben uuírt . sô uuérêt sî nôte îo ze dero fúlli. Sîd tiu fúlli sîa netîligôt . sô uuázer fíur tûot . únde sî échert stíllêt . sô íst si îo . sô nezegât si. Uuúrte si mít opibus fertîligôt . sô neuuâre si. Argumentum a minori ad maius. Minus est enim reprimere quam extinguere.

31. ITEM.

Taceo quod naturę minimum . quod auaritię nihil satis est. Íh uuíle dés fersuîgên . dáz tero naturę lúzzel gnv̂oget . únde dero fréchi nîonêr ána gnûoge neíst. Fames únde sitis . únde nuditas . máchônt mánnolichen egenvm. Tia indigentiam múgen opes kebûozen . án dien únfréchen. Tîe áber fréh sínt . uuánda ín nîehtes fóllûn nedúnchet . pe díu sínt sie îo árm! unde îo dúrftîg. *Quare si opes nec summouere possunt indigentiam . et ipse suam faciunt . i. addunt . quid est quod credatis eas prestare sufficientiam?* Fóne díu ságe dû mír chád si . úbe rîhtûom dúrfte fertîligôn nemág . únde er ióh túrfte máchôt . uuélicha gnúht mág er dánne gében . uuânent ír? Argumentum a contrariis. Quasi diceret. Opes quę indigentiam gignunt . quomodo sufficientiam quę eis contraria est [A 123] gignant?

32. AUARO INUTILES ESSE DIUITIAS.

Quamuis auarus diues fluente gurgite auri . cogat non expleturas opes. Tóh ter frécho mán . sámo rîche uuórtenêr . sámoso ímo zûorínne daz cóld . sînen scáz

tés ímo nîomêr fóllûn nedúnchet . kehûfoe. *Oneretque colla bacis rubri litoris.* Únde er geláde sînen háls mít tîen gímmôn des rôten méres. *Et scindat opima rura centeno boue.* Únde er mít cênzeg flûogen ze áchere gánge . in bírîgemo lánde. *Nec cura mordax deserit superstitem.* Úmbe dáz negebrístet ímo nîo sórgûn lébendemo. *Et defunctum non comitantur leues opes.* Nóh úmbe dáz nefólgênt ímo nîeht tôtemo . sîne lîehtlichen sáchâ.

33. SECUNDA IN DIGNITATIBUS.

Sed dignitates reddunt honorabilem . reuerendumque . cui prouenerint? Témo áber die hêrskéfte zûogeslíngent . máchônt tîe dén êrháften . únde ántsazîgen? *Num ea uis est magistratibus . ut mentibus utentium inserant uirtutes . depellant uitia?* Íst tánne díu chráft án dien ámbáhten . dáz sie dien ámbahtmánnen túgede gébên . âchuste némên? *Atqui . non solent fugare nequitiam . sed potius illustrare.* Tríuuo . síu nesínt nîeht sítig . tes mánnes úbeli zetîligônne . núbe zeóffenônne. *Quo fit ut indignemur sepe eas contigisse nequissimis hominibus.* Tánnân geskíhet tíccho . dáz uuír siu zúrnên ze hánden chómen uuésen dien zágostên. *Unde catullus nonium licet sedentem in curuli . tamen strumam appellat.* Fóne díu uuárd táz catullus nonium gútter hîez . dóh er án demo hêrstûole sâze. Catullus uuás ueronensis poeta . nobilis . pe díu uuás ímo nonius únuuérd . tér fóne gallia ze roma chómenêr . mít gothorvm suffragio [A 124] ze consulatu gestéig. *Uidesne quantvm dedecus malis adiciant dignitates?* Nesíhest tu dârána na . uuáz únerôn ámbaht

únde uuírde gébên dien úbelên? *Atqui . minus patebit eorum indignitas . si nullis honoribus inclarescant.* Ze tríuuôn íro únuuírde skînent tésto mínnera . úbe sie nehéin ámbahtêra nemâret.

34. ITEM.

Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuisti . ut cum decorato putares gerere magistratum . cum in eo respiceres mentem nequissimi scurrę et delatoris? Máhtôn sâr díh ánabríngen dehéine fréisâ . dáz tû consulatum mít decorato hínderstân uuóltist . tén du uuíssôst skírnen . únde méldare? Tísêr decoratus uuás fautor gothorum . pe díu uuás er méldâre dero ciuivm. Uuánda er óuh târmíte spílománnes kebârda hábeta . fóne díu neuuólta er sîn collega nîeht uuérden in consulatv . tóh iz ter chúning uuóltî. Táz uuás ímo fréisa uuíder den chúning. *Non enim possumus ob honores . reuerentia dignos iudicare . quos ipsis honoribus iudicamus indignos.* Uuír nemúgen dîe nîeht áhtôn êrhafti uuírdîge . úmbe íro ámbaht . dîe uuír sélbes tes ámbahtes áhtoên únuuírdige. *At si quem uideres preditum sapientia . num posses putare eum non dignum . uel reuerentia . uel ea sapientia . qua est preditus?* Tén du áber sáhîst uuîsen . máhtîst tû dén áhtôn únuuírdîgen êrháfti . únde sélbes sînes uuîstûomes? *Minime.* Néin du. *Inest enim uirtuti propria dignitas.* Túged hábet an íro sélbûn éigene uuírde. *Quam protinus transfundit in eos . quibus adiuncta fuerit.* Tîe si sâr dîen gíbet . tîen si gelâzen íst. *Quod quia populares honores nequeunt facere . liquet eos non habere propriam dignitatis pulchritudi-*

nem. Uuánda dáz tiu uuérltêrâ nîeht ketûen nemúgen . pe díu skînet . táz [A 125] sie· nehéina scôni nehábent éigenero uuírde. Án demo fine skînet tiu causa. Úbe popularis dignitas uuâre causa reuerentię . souuér dánne dignitatem hábetî . démo nebrâste nîeht reuerentię. Pe díu héizet táz argumentum a fine. *In quo illud est animaduertendum magis.* Târ án déro stéte uuírt tés cnôto uuára zetûonne . s. uués causa dero úbelôn dignitas sî . sîd si reuerentię causa neíst.

35. PROPOSITIO.

Nam si eo abiectior est quisque . quo magis a pluribus contemnitur. Úbe mánnolih sô ueruuórfenero íst . sô er îo fóne mánigorên ferchóren uuírt.

36. ASSUMPTIO.

Cum dignitas nequeat improbos . facere reuerendos . s. quamuis notos. Sô láng taz ámbáht êrháfte getûon nemág . tie úbelen. tóh iz sîe tûe chúnde.

37. CONCLUSIO.

Quos ostentat pluribus despectiores facit. Táz iz sîe óuget . án díu tûot iz sîe fúre êrháfte uersíhtige. Târ skînet . táz tien úbelên íro dignitas íst causa despectionis. *Uerum non inpune.* Náls áber in gníuz. Ís uuírt iro gedánchôt. *Reddunt namque improbi parem uicem dignitatibus . quas conmaculant sua con-*

tagione. Uuánda sámolicha únêra tûont sie dáragágene dîen ámbáhten . tíu sie besmîzent mít íro úbeli.

38. ITEM.

Atque . s. audi . ut cognoscas non posse contingere ueram illam reuerentiam per has umbratiles dignitates. Únde lâ míh tír mêr ságen! dáz tu bechénnêst nehéina uuâra êrháftî chómen fóne dísên lúkkên hêrskeften. *Si qui functus multiplici consulatu . forte deuenerit in barbaras nationes . honorne faciet uenerandum barbaris?* Tér ióh tíccho consul uuírdet . feruuállôt tér ódeuuano férro únder énderske líute . tûot ín dánne dâr êrháften sîn héimiska êra? *Atqui . si hoc munus . i. reuerentia naturale foret dignitatibus . quoquo gentium . i. ubique terrarum . nullomodo cessaret ab offitio suo.* Uuâre díu êrháfti ánabúrtîg tien ámbahten . sô negesuíche si ín [A 126] nîonêr. *Sicut ignis ubique terrarvm . numquam tamen calere desistit.* Álso daz fíur nîonêr âne sîna hízza neíst. *Sed quoniam id eis . s. offitium dignitatis non adnectit propria uis . sed fallax opinio hominum . uanescunt ilico . cum ad eos uenerint . qui non estimant eas esse dignitates.* Uuánda áber ín dîa êra nîeht negíbet íro sélbero túged . núbe lúkkêr uuân dero ménniskôn . díe sie êrôn uuírdige áhtônt . fóne díu ingânt sie ín sâr . sô sie ze dîen chóment . tîe die êrâ fúre nîeht nehábent. *Sed hoc apud exteras nationes.* Nv̂ geskíhet táz únder frémedên.

39. ITEM.

Inter eos uero apud quos ortę sunt. dignitates num perpetuo perdurant. Únder dîen sie ióh fóne. êrest uuúrten. sínt sie mít tîen stâte? *Atqui pretura olim magna potestas. nunc inane nomen.* Táz chúnne dârána. dáz pretura íu uuás éin míchel geuuált. únde iz nû íst échert úpîg námo. *Et grauis sarcina senatorii census.* Únde héuig árbéit. tero hêrrôn scázzes. Sub augusto uuás tero senatorum numerus mille. únde íro census. tén sie iârlichen infáhen sóltôn. tés uuás sô suetonius ságet octingentorvm milium summa. Úbe pretores ten scáz récchen sóltôn. dáz nemáhta âne árbéite nîeht sîn. *Si quis quondam curasset annonam populi. magnus habebatur. nunc ea prefectura quid abiectius?* Tér óuh tes purglíutes frûondo íu flégen sólta. dér uuás máhtîg. uuélih ámbaht íst áber nû smáhera? Únz án augustum sô gnûogta romanis tero frûondo ze demo iâre! díu áfter italia únde sicilia gesámenôt uuárd. sô fóne ímo egyptus uuárd redacta in prouintiam. dáz chît in flíhtlánt. dô gesázta er ín dánnân abundantiam. ad septem menses. Tér uuás nôte máhtîg. tér sô mícheles tínges flág.

40. DE COMITIIS.

Fóne liuio. únde fóne ánderên historicis uuízen uuír. dáz tie ámbahtsezzedâ ze romo hîezen [A 127] comitia. a comendo. únde sélben diu ámbaht hîezen magistratus. únde dignitates. Téro ámbahto uuás nâh tien expulsis regibus consulatus taz hêrôsta. témo

fólgeta legataria dignitas . uuánda dáz ten consulem ánagîeng zetûonne . dáz frúmeta sîn legatus. Álso reges trûogen in capite coronam . álde diadema . sô trûogen consules târfúre fasces in capite . dáz uuâren insignia maiestatis . dáz chît zîerdâ . únde bechénnedâ dero mágenchréfte. Álso uuír ín demo hûs héizên mágensûl . dia méistûn sûl . íh méino . díu den fírst tréget . sô hîez tíu chráft tero consulvm . álde dero regum . álde dero dictatorum . mágenchráft . uuánda sî diu méista uuás. Tîe déro maiestati regum . álde consulum uuíderhôrig uuâren . únde sie dârúmbe fóre ín úbertéilet uuúrten . dîe hábetôn flúht ze dien líuten áfter dero rûmiskûn êo/ dáz sie ín dero fréisôn húlfîn. Díu flúht hîez prouocatio. Sô áber dánnân díccho eruuûohsen maxime dissensiones . dîe dissensiones zeuerzérenne . sáztôn sie dictatorem . tés maiestas sólih uuâre . dáz nîoman dés nehábeti prouocationem ad populum . dáz ímo fóre démo ertéilet uuúrte. Témo fólgeta îo magister militum . únde dén uuéleta ér imo sélbo/ also der consul téta sînen legatum. Nâh ín uuâren tribuni plebis . keuuáltigôsten . téro uuâren uuîlôn zuêne . uuîlôn ióh zêne . únde díccho uuúrten dîe sô creati . dáz sie hábetîn consularem potestatem . dáz chît similem consulibus. Tîe hîezen fóne díu tribuni plebis . uuánda sie iudicia plebis úber síh nâmen. Táranâh uuâren pretores . únde censores . únde questores. Pretores fúrefûoren den consulem . in exercitu . únde ríhtôn ímo sîn pretorium . íh méino sîn tentorium . târ ér ínne sáz ad iudicandum et contionandum . táz chît zeríhtenne . únde zesprâchônne. Tánnân hîez er pretor a preeundo . quasi preitor. Censores uuîelten frônoscázzes . ter in ęrario

gehálten uuás . fóne dív [A 128] hîezen sie a censu censores. Questores uuâren des scázzes fórderâra . dicti tamquam quesitores. Táranâh uuâren prefecti . dáz chît flégara . díe úber mísselichíu negotia uuâren. Sô uuâren ediles . tîe dero edium hûtôn . únde dîe besáhen. Duumuiri únde triumuiri hîezen dîe úber fráuali díngotôn. Fóne díu zíhet suetonius augustum . dáz er acerrimus uuâre in suo triumuiratu. Fúre duumuiros únde triumuiros . uuúrten sîd presides. Decemuiratus uuárd échert éinêst kesézzet . tô romani fúre duos consules decemuiros chúren . dáz sie éinzên fasces trûogîn . únde éinzên áfter hérto dero reipublicę flâgîn. Proconsules uuâren in loco consulum. Pontifices flâgen dero religionis. Imperatores . duces . comites . sínt chúnt.

41. DE ORDINE CIUIUM ROMANORUM.

Târmíte tóug zebechénnenne . dáz romani ciues keskéiden uuâren/ in patres . únde in plebem. Tero patrum uuâren tres ordines. Ter hêrôsto ordo uuás clarissimorum. Fóne díu lésên uuír in passione sebastiani sancti. Clarissimis cottidie uiris marcelliano et marco suadebat sęculi blandimenta respuere. Ánderíu uuás illustrium. Án déro uuás boetius. Pe díu chît tér titulus tísses pûoches. Anicii . manlii . seuerini illustris uiri. Tiu drítta uuás exspectabilium. Álso beata agatha fóne íro sélbûn chád. Ingenua sum . et exspectabilis genere. Plebis uuâren zuô ordines/ equestris . únde pedestris. Tér uuás eques . tér decem milia máhta gezíugôn déro suârôn féndingo . díe sestertia hîezên. Tíe mínnera hábetôn .

dîe mûosôn gân. Sô zît uuás ámbaht zesézzenne. sô sáztôn siu die patres/ per suffragia plebis. Íro gelúbeda . únde íro béta . dáz uuâren suffragia. Tîe fóne ánderên búrgen dárachómene uuâren . tîe hábetôn dîa sélbûn êa . âne dáz sie nîeht nemáhtôn ferre suffragia. Tánnân skînet . táz tîe dar hîezen patres . únde senatores . ióh âne ámbaht míchela dignitatem [A 129] hábetôn.

42. ITEM.

Ut enim paulo ante diximus . quod nihil habet proprii decoris . opinione utentium . nunc splendorem accipit . nunc amittit. Álso ih târfóre gréhto chád . dignitas tíu nîeht éígenero zîerdo nehábet . tíu guuínnet sia . únde ferlíuset sia/ sô dîe uuânent . téro si íst.

43. CONCLUSIO.

Si igitur dignitates nequeunt facere reuerendos. Suspensio. Si ultro sordescunt contagione improborum. Et hic. Si desinunt splendere mutatione temporum. Et hic. Si uilescunt estimatione gentium. Et hic. Quid est quod habeant in se expetendę pulchritudinis . nedum . i. ne dicam . aliis prestent? Depositio. Úbe hêrskéfte êrháfte getûon nemúgen . úbe sîe ióh hônet tero gûotelôson úbeli . únde úbe sie fóre áltî ferblîchent . táz chît slíngen gestânt . únde úbe sie fóne férrên líuten fersmáhet uuérdent . uuáz hábent sie dánne án ín lústsámero scônî . íh nedárf chéden . uuáz sie íro ánderên gébên.

44. ITEM.

Quamuis nero seuientis luxurię . i. plenus seuitię . et luxurię . comeret se superbus tirio ostro . et niueis lapillis. Tóh tér grímmo únde dér zúrlústîgo nero síh úbermûotlicho gáretî . mít tero tíurestûn púrpurûn . únde mít scônên gímmôn. *Inuisus tamen omnibus uigebat.* Ér uuás îo dóh tien sînên állên léidsám! náls êruuírdig. *Sed improbus dabat quondam uerendis patribus indecores curules.* Ér spéndôta îo dóh álso úbelêr dîen êruuírdigên hêrrôn únzímige hêrskéfte. Únzímige . uuánda sie fóne úbelero hénde châmen. *Quis igitur putet beatos illos honores . quos miseri tribuunt?* Uuér sól dánne uuânen . dîe êrâ uuésen sâlîge . tîe die uuênegen gébent? Argumentum a contrariis . ut sunt beatitudo et miserię.

45. TERTIA IN POTESTATIBUS.

An uero regna . et familiaritas regum ualet efficere potentem? Mág chúningo geuuált . únde dáz man ze ín hábet kesuâsheit . máhtîge getûon? *Quidni?* Zíu nemág chîst [A 130] tu? *Quando felicitas eorum perpetuo perdurat?* Sîd tie chúninga nîoman ába nestôzet . únde ín íro sâlighéit fóllegât? *Atqui . uetustas plena est exemplorum . plena etiam presens ętas . qui reges mutauerint felicitatem calamitate.* Uuír éigen dés mánigíu bílde . fóne áltên . ióh fóne níuuên zîten . uuîo mánige chúninga nâh sâldon ze hárme châmen. *O preclara potentia . quę ne ad conseruationem quidem sui satis efficax inuenitur.* Éin mâre geuuált íst créhto dér nû . dér nóh síh sélben hálten nemág. *Quodsi hęc*

regnorum potestas . auctor est beatitudinis . nonne si qua parte defuerit . minuat felicitatem . inportet miseriam? Úbe chúninges keuuált . sâlighéit máchôt . uuâr íst si dánne nû . sîd tés nôt íst . souuâr íro bréste . dáz tér brésto mínneroe dia sâlighéit . únde ínfûore dia uuêneghéit? *Sed quamuis late tendantur humana imperia . necesse est plures gentes relinqui . quibus regum quisque non imperet.* Préitên síh óuh férro diu írdisken rîche . nóh tánne sínt îo mánige dîete . déro éin chúning souuélêr geuuáltigôsto íst . nîeht neuuáltet. *Qua uero parte desinit potestas faciens beatos . hac subintrat impotentia . quę facit miseros.* Târ díu máht ábagât tíu sâlige tûot . târ gât tíu únmáht zû . díu uuênege tûot. Táz íst argumentum a contrariis. *Hoc igitur modo necesse est inesse regibus maiorem portionem miserię.* In dísa uuîs íst nôt . táz chît . hínnân íst nôt tien chúningen mêr ánalígen uuêneghéite . dánne sâlighéite. *Tyrannus expertus periculorum suę sortis . i. dignitatis . simulauit metus regni . terrore gladii pendentis supra uerticem.* Dionisius dér pínumftlicho uuîelt siciliȩ . únde be díu sînes keuuáltes fréisâ bechánda . dér máz tîa fórhtûn . dîe ér úmbe sîn rîche dóleta . ze dîen fórhtôn . dés óbe hóubete hángênten suértes. Ér háncta iz [A 131] témo úber hóubet pe éinemo smálemo fádeme . tér ze ímo chád . táz er sâlig uuâre . únde frâgeta ín . uuîo sâlîg píst tu nû? Uuîo sâlig mág íh sîn chád ér . únz íh tíz suért fúrhto? Álso sâlîg pín íh chád dionisius . tés sélben fúrhtendo. *Quę est igitur hęc potestas . quę nequit expellere morsus sollicitudinum . quę nequit uitare aculeos formidinum?* Uuáz keuuálto mág táz sîn . díu mánne nîeht penémen nemág . ín

nebîzên sórgûn . únde ín negértên fórhtûn? *Atqui uellent ipsi uixisse securi . sed nequeunt.* Nû uuóltîn sie dóh kérno lében síchuro . sîe nemúgen áber. *Dehinc de potestate gloriantur.* Únde rûoment sie síh tóh íro geuuáltes. *An tu potentem censes . quem uideas uelle quod non possit efficere?* Áhtôst tû dén geuuáltîgen . dér dáz ketûon nemág . táz er uuíle? *Potentem censes qui ambit latus satellite?* Ahtôst tû sâlîgen . dér îo dia sîttûn úmbestéllet . mít tien chnéhten? *Qui plus ipse metuit . quos terret.* Tér dîe intsízzet . tîen er égôt? *Qui ut potens esse uideatur . in seruientium manu situm est.* In dés mánno hánden dáz stât . táz er geuuáltîg sî. *Nam quid ego disseram de familiaribus regum . cum ipsa regna demonstrem . plena tantę imbecillitatis?* Uuáz tárf íh ságen fóne dîen gesuâsôn dero chúningo . uuîo uuéih tîe sîn . sîd íh sélben die chúninga geóuget hábo sô uuéiche? *Quos quidem regia potestas . sepe incolomis . sepe autem lapsa prosternit.* Tíe chúningo geuuált intsézzet . uuîlôn únz er gréht íst! uuîlon sô er beuállet. Sô der chúning peuállet . sô beuállent sîne gesuâsen! ófto beuéllet óuh ér sie sélbo. Sô uílo sínt óuh sîe uuéicheren. *Nero coegit senecam familiarem . preceptoremque suum ad arbitrium eligendę mortis.* Álso dârána skînet . táz nero sînen gesuâsen . únde sînen méister senecam . genôtta ze déro uuéli des tôdes. Tô ín sînes tôdes lústa . dô téta er ímo dáz sámoso ze êron . dáz er ín lîez uuéllen den tôd. Táranâh kuán er dén medicum . dér ímo blûot lîez ín demo báde . únz ímo sô [A 132] únmáhta . dáz er dés kéndôta. *Papinianum diu potentem inter aulicos . obiecit antoninus gladiis militum.* Álso gebôt antoninus . cogno-

mento pius . duodecimus ab augusto . dáz papinianum dâr in hóue lángo geuuáltîgen . sîne hérechnéhta slûogen. *Atqui . uterque uoluerunt renuntiare potentię suę.* Tîe béide uuóltôn síh kérno ûzôn . íro geuuáltes . únz sie gesúnde uuâren. *Quorum seneca etiam opes suas conatus est tradere neroni . seque conferre in otium.* Seneca uuólta ióh sîn gûot ál gében neroni . únde héime sízzen mûozîg. *Sed dum moles ipsa trahit ruituros . neuter effecit quod uoluit.* Áber sô iz îo féret . táz tie sîgenten íro suâri níderzíhet . pe díu neiruuánt íro neuuéderêr . nóh ín nespûota dés sie uuóltôn. Sîe uuâren úberlâden . dáz erfálta sie. *Quę est igitur ista potentia . quam pertimescunt habentes?* Uuîolih íst tánne dér geuuált . dén dîe fúrhtent téro ér íst? *Quam nec cum habere uelis . tutus sis . et cum cupias deponere . non possis uitare?* Tén dû hábendo únsíchure bíst . úbe dû ín háben uuíle . únde úbe dû neuuíle . fóne ímo nemáht? *An presidio sunt amici . quos non uirtus sed fortuna conciliat?* Uuérdent tír is tie fríunt ze gûote . dû nesîst únsíchure . dîe állero dícchôst fóne túgede nechóment . núbe fóne sâldôn? *Sed quem felicitas fecit amicum . infortunium faciet inimicum?* Súnder dés netrûe dû . uuánda den diu sâlda máchôta fríunt . tén máchôt sâr únsâlda fîent. *Quę uero pestis efficatior . ad nocendum . quam familiaris inimicus?* Uuélih súht íst tánne scádoháftera . dánne der gesuâso fîent?

46. QUAE SIT UERA POTENTIA.

Qui se uolet esse potentem . ille domet feroces animos! nec colla uicta libidine summittat! foedis habenis.

Tér geuuáltig uuélle sîn . dér duuínge sîn géilla mûot . nóh nelâze nîeht sînen háls úberuuúnden uuérden fóne gelúste . úndertânen sînemo scámelichemo brîdele. Táz chît . ér nehénge sînên gelústen. *Etenim licet indica longe tellvs* [A 133] *tremiscat tua iura . et seruiat ultima tile.* Uuánda dóh tînen geuuált tiu ûzerôsten lánt fúrhtên . sô india íst ôstert . únde tile nórdert. *Tamen non posse pellere atras curas . et fugare miseras querelas . non est potentia.* Táz tû îo nîeht úberuuínden nemáht scádoháfte gíredâ . únde uuênegliche chlágâ . táz chît tîe súndâ dîe zechlágônne sínt . táz sínt únmáhte . dáz tûot tíh úngeuuáltîgen.

47. QUARTA IN GLORIA.

Gloria uero quam fallax sepe . quam turpis est. Áber diu gûollichi . uuîo lúkke díu ófto íst . únde uuîo scántlîh. Scántlih pe díu . uuánda si lúkke íst. *Unde non iniuria exclamat tragicus.* Fóne díu mág páldo rûofen dér tragicus poeta apud grecos. O

gloria gloria milibus mortalium nihil aliud facta nisi aurium
doxa doxa miriisi de broton vden gagosen ei oton
inflatio magna.
oggosas megan.

Iâ gûollichi gûollichi . dûsent ménniskôn nîeht ánderes uuórteníu . âne míchel héui dero ôrôn. Taz lób kehôrent tiu ôren gérno . be díu indûont siu síh taragágene. *Plures enim abstulerunt sepe magnum nomen falsis uulgi opinionibus.* Mánige guúnnen ófto míchelen námen fóne lúkkemo líumende . des líutes. *Quo quid turpius excogitari potest?* Uuáz mág tánne lôsera sîn . álde erdénchet uuérden? *Nam*

qui falso predicantur . suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Tîe man lóbot mít únréhte . tîe scámênt síh nôte íro lóbes. *Quę si etiam meritis conquisitę sint . quid tamen adiecerint conscientię sapientis?* Úbe óuh líumenda mit réhte guúnnen uuérdent. uuáz uuéiz tánne der uuîso mán . dés tóh mêr túgede hínder ímo? *Qui non metitur bonum suum populari rumore . sed ueritate conscientię.* Tér sîne frêhte nîeht neáhtôt áfter líumende . núbe áfter geuuízenero uuârhéite. *Quodsi pulchrum uidetur propagasse hoc ipsum nomen . consequens est ut non iudicetur extendisse foedum.* Túnchet óuh mánne scône geuuîtpréitôn sînen námen . sô gezímet uuóla . dáz er ménniskôn nedúnche hônen námen bréiten . núbe uuârháfto gûollîchen. *Sed cum necesse sit uti paulo ante disserui . plures gentes esse . ad quas nequeat fama unius hominis peruenire . fit ut quem tu estimas esse gloriosum . proxima* [A 134] *parte terrarvm uideatur inglorius.* Tánne áber nôt sî . sô íh fóre ságeta . mánige líute uuésen . ze dîen éines mánnes líument fóllechómen nemág . tánnân geskíhet . tén dû áhtôst kûollichen . táz tér sî úmbehúget . in ándermo lánde. *Inter hęc uero popularem gratiam . nec dignam quidem puto commemoratione.* Târmíte neáhtôn íh sâr nîeht tero líuto lób tés uuérdez . táz íh is keuuâne. *Quę nec iudicio prouenit . nec umquam firma perdurat.* Táz fóne chîesenne sâr nechúmet . nóh síh fásto nefóllehábet.

48. ITEM.

Iam uero quam sit inane . quam futile nomen nobilitatis . quis non uideat? Áber dér námo des keéde-

les . tés síh cnûoge gûollichônt . uuîo úppig únde uuîo fersíhtig neíst tér? Fvtile héizet táz úngehába fáz . táz zeléchen . álde eruuórten íst. Témo íst kelîh . tér ze ímo sélbemo lôs íst . únde dóh uuíle héizen édeling. *Quę si refertur ad claritudinem . aliena est.* Tér námo déshálb níeht keméinet nedárf uuérden . ze mâri . uuánda er ze éinemo ándermo tríffet. *Uidetur namque nobilitas esse quędam laus . ueniens de meritis parentum.* Álso an dírro diffinitione skînet . táz nobilitas íst chómen lób . fóne dero fórderôn uuírden. *Quodsi predicatio facit claritudinem . illi necesse est clari sint . qui predicantur.* Sîd taz lób mâri tûot . sô sínt tîe fórderen mâre . déro daz lób íst. *Quare non efficit te splendidum . aliena claritudo . si non habes tuam.* Pe díu nemáchôt tíh skînbâren . ánderro mâri . úbe du dîna nehábest. *Quodsi quid est bonum in nobilitate . id esse arbitror solum . ut uideatur imposita necessitudo nobilibus . ne degenerent a uirtute maiorum.* Táz éina áhtôn íh échert kûot . uuésen án demo édele . úbe is îeht kûot íst . táz tien édelíngen dés nôt túnche . nâh tien fórderôn ze sláhenne! an íro túgede.

49. UNAM CUNCTIS ORIGINEM ESSE.

Omne genus hominum surgit in terris . ab simili ortu. Fóne gelîchemo úrsprínge . châmen álle ménnisken in érdo. *Unus enim rervm pater est . unus cuncta ministrat.* Állero creaturarum íst éin fáter . [A 135] éinêr flíget iro állero. *Ille dedit radios phoebo . dedit et cornua lunę.* Ér téta skînen dia súnnûn . hórnên den mânen. *Ille etiam dedit homines terris .*

et sydera cęlo. Ér scûof tie ménnisken in érdo . stérnen in hímele. *Hic clausit animos membris . petitos celsa sede.* Ér betéta dia sêla ín dien líden/ fóne hímele háraníder gefrúmeta. *Mortales igitur cunctos edit nobile germen.* Pe díu hábet álle ménnisken gerécchet édelêr chîmo/ uuánda sie fóne hímele búrtîg sínt. *Quid genus et proauos strepitis?* Uuáz rûoment ír dánne íuuêr chúnne . únde íuuere áltfórderen? *Si primordia uestra . auctoremque deum spectes . nullus degener exstat.* Úbe dû án daz ánagénne uuártêst . únde an gót órtfrúmen . sô neíst nîoman únédele. *Ni uitiis peiora fouens . proprium deserat ortum.* Ér neuuélle síh súndôndo gelóuben sînes úrsprínges. Ferlâzet er sînen sképfen . sô indédelet er.

50. QUINTA IN VOLUPTATE.

Quid autem loquar de uoluptatibus corporis? Uuáz mág íh chôsôn fóne des lîchamen lústsamî? *Quarum appetentia quidem plena est anxietatis . satietas uero poenitentię?* Téro demo mán fílo nôt íst . kérôndo . únde déro er sámo léideg uuírdet fólletânero? *Quantos illę solent morbos referre . corporibus fruentium . quam intolerabiles dolores . quasi quendam fructum nequitię?* Uuîo mánige súhte . uuîo chréftige suérden sî gíbet tîen íro spúlgentên . sámo ze uuûochere dero úbelî? Fóne díu chád éin poeta. Uno namque modo . uina . uenusque NOCENT. *Quarum motus quid habeat iocunditatis . ignoro.* Uuáz an íro gíredo uuúnnôn sî . dáz neuuéiz ih. Uuîo mág iz uuúnna sîn . sô iz anxietas íst? *Tristes uero exitus esse uoluptatum intelleget . quisquis uolet reminisci libidinum suarum.* Áber

uuîo léidsám der ûzlâz sî. dáz pechénnet tér. dér síh pehúgen uuíle sînero zûordôn. *Quę si beatos possunt explicare. nihil causę est. quin pecudes quoque beatę esse dicantur.* Múgen sie [A 136] ménnisken sâlige tûon. sô neménget óuh nîeht temo uéhe. núbe iz sâlîg sî. *Quarum omnis intentio festinat ad explendam corporalem lacunam.* Tés sín állêr íst ten búdeming zeerfúllenne.

51. ITEM.

Honestissima quidem foret iocunditas coniugis. et liberorum. sed nimis e natura dictum est. nescio quem inuenisse filios tortores. Íh châde chíuske uuúnnâ uuârîn. chéna. únde chínt. âne dáz man ságet. táz férro ûzer dero natura íst. neuuéiz uuélíu chínt chélen íro fáter. *Quorum quam sit mordax quęcumque conditio. neque alias expertum te. neque nunc anxium necesse est ammonere.* Souuîo chíuske íro geskáft sî. nóh tánne uuîo sórgsám si sî. dés nedárf íh tíh mánôn. ánderesuuâr erchúnnêt hábenten. únde îo ána úmbe dîn sélbes chínt ángestenden. *In quo euripidis mei sententiam probo. qui carentem liberis. infortunio dixit esse felicem.* An díu íh mînes hólden euripidis réda. lóbôn. greci poetę. et philosophi. dér den chíndelôsen chád. fóne únsaldôn sîn sâlîgen.

52. ITEM.

Hoc habet omnis uoluptas. stimulis agit furentes. Álle gelúste hábent táz keméine. dáz sie die nîetegen gértendo. iágônt ze dero tâte. *Apiumque par*

uolantum. Únde sie gelîh sínt tien bínen. *Ubi fuderit grata mella . fugit . i. ubi uoluptas perfecerit dulcedinem suam . horret facta sua.* Sô uoluptas tia tât getûot . sô léidezet si sîa. *Et ferit icta corda . nimis tenaci morsu.* Únde bîzet tánne daz keléidegôta hérza . mít fásthábîgemo bízze. Álso démo bíne geskíhet . sô iz síh réchendo . den ángen ferlíuset . únde dánne fóre fórhtôn flíhet . uuánda iz uuéri nehábet . únde áfter dés héizet fucus . i. fauum comedens . non faciens.

53. REPLICAT SUPERIORA QUINQUE.

Nihil igitur dubium est . quin hae uię ad beatitudinem deuia quędam sint. [A 137] Uuánda iz sús íst . pe díu neíst nehéin zuîuel . díse fínf uuégâ nesîn âuuekke ze dero sâlighéite. *Nec perducere quemquam ualeant eo . ad quod promittunt se perducturas esse.* Nóh sie nîomannen nemúgîn dára fólleléiten/ dára sie gehéizent. *Quantis uero implicitę sint malis . breuissime monstrabo.* Uuîo mánigíu úbel án ín sîn . díu beatitudinem nément . dáz ságeta íh fóre lángséimo/ nû uuíle íh iz pegrîfen chúrzlicho.

54. DIUITIAE.

Quid enim? Pecuniamne congregare conaberis? Sed eripies habenti. Uués lústet tíh? Lústet tíh scáz zesámenônne? Sô nímest tu ín andermo.

55. HONORES.

Dignitatibus fulgere uelis? Danti supplicabis. Uuíle du in ámbahte skînen? Sô mûost tu fléhôn den gébenten. *Et qui cupis preire cẹteros honore . poscendi humilitate uilescis.* Únde uuírdest tu bítendo smáhera . dien ánderên! dîen dû gérôst fórderôra uuérden.

56. POTESTAS.

Potentiamne desideras? Uuíle dû geuuáltig uuérden? *Subiectorum obnoxius insidiis . subiacebis periculis.* Sô uârênt tír die dîne . únde bíst tés in fréisôn.

57. CLARITAS.

Gloriam petis? Lústet tíh kûollichi? *Sed distractus per aspera quẹque . securus esse desistis.* Sô mûost tu sórgende sîn . peháftêr inblándenên díngen! mít tîen du díh tûomen uuíle.

58. UOLUPTAS.

Voluptariam uitam deligis? Uuíle du lústsámo lében? *Sed quis non spernat atque abiciat corporis seruum . rei uilissimẹ et fragilissimẹ?* Uuémo nesól áber únuuért sîn . des lîchámen scálh? tes feruuórfenôsten dínges . únde des prôdesten? Tîe uoluptati dîenônt . tîe sínt tes lîchamen scálchâ. Tîe spiritui dîenônt . dîe sínt spiritales . únde góte gelîh . tér spiritus íst . únde be díu sínt tîe frî.

59. BONIS CORPORIS. HOMINES NON AEQUARI BESTIIS.

Iam uero qui pre se ferunt bona corporis . quam exigua . quam fragili [A 138] *possessione nituntur.* Tîe des lîchamen fróma fúresézzent tîen frómôn dero sêlo . ze uuîo lúzzelmo dínge síh tîe hábent. Fóne dien simiis . tîe uuír héizên áffen . íst táz kespróchen . pre se ferunt. Ter áffo guuínnet îo zuéi uuélfer . únde déro zuéio . íst ímo daz éina lîebera . dánne daz ánder. Taz lîebera chêret îo fúre síh/ daz ánder fólgêt ímo. Sô man ín iágôn gestât . sô héuet er daz lîebera ûf zûze sînên brústen/ daz léidera sprínget ûf án ín/ unde hábet . síh ze sînemo hâre. Sô ímo dáranâh nôten gestât . sô uerlâzet er daz lîebera . únde indrínnet mít témo . dáz ímo léidera uuás. *Num enim poteritis superare elephantos mole . tauros robore?* Múgent ír uuérden mêrôren dánne hélfendâ . stárcheren dánne fárre? *Num tigres uelocitate preibitis?* Álde snélleren . dánne tigres? Tigris chît sagitta. Tén námen hábet iz fóne dero snélli . uuánda ímo nîoman indrínnen nemág. Fóne díu scrîbit sanctus ambrosius in examеron . dér ímo sîn uuélf ferstílet . únz er in uuéido íst . dér netrûet ímo nîeht enfáren . únde be díu hábet er síh keuuárnôt sînero glésinôn bállôn . únde dâr er ín erlóufet . târ uuírfet er ímo éina . sámoso ér ímo ergébe daz uuélf. In déro ersíhet er síh . únde uuânet táz pílde uuésen sîn uuélf . únde béitet síh táz sóugen. Sô ímo dés nespûot . únde er ímo áber nâhlóufet . sô tríuget er ín mít tero ánderro . únde mít tero dríttûn . únde îo sô . únz er síh kenéret. *Respicite spatium cęli . firmitudi-*

nem . celeritatem . et desinite aliquando uilia mirari. Uuártênt uuîo míchel der hímel sî . uuíder dien elephantis! uuîo féste únde stárh uuíder dien fárren . uuîo snél uuíder dien tigribus . únde nesî íuuih uuúnder dero smáhôn díngo. Sîd tiu érda míchel íst . únde dóh nehéina comparationem nehá[A 139]bet ze demo hímele . uuér mág tánne sîna uuîti uuízen . únde sîna mícheli? Sîd er dóh álso uuîtêr síh úmbeuuérbet in uiginti quatuor horis . uuáz mág tánne sô snélles sîn . únde sô drâtes? Sîd ín óuh tiu únmézig a drâti neuerbríchet . uuáz íst tánne sô féstes? *Quod quidem cęlum . non his potius est mirandum . quam sua ratione qua regitur.* Áber dero genámdôn drîo . neíst er nîeht sô uuúnderlîh . sô déro rédo díu ín trîbet. Tíu réda íst kótes uuîstûom. *Formę uero nitor ut rapidus est . ut uelox . et fugatior mutabilitate uernalium florum.* Uuártênt óuh uuîo gáhe . únde uuîo spûotîg tir íst tíu scôni des mánnes ketâte . íh méino sînes píldes . únde uuéhseligôra dánne dero blûomôn scôni. *Quodsi ut aristotiles ait . homines uterentur linceis oculis.* Úbe die ménnisken hábetîn sô aristotiles chit lúhsiníu óugen. *Ut eorum uisus penetraret obstantia.* Íh méino dáz siu den mán dúrhséhen máhtîn. *Nonne introspectis uisceribus . turpissimum uideretur . illud superfitie pulcherrimum corpus alcibiadis?* Sô siu ínnenân gesáhîn . nedûohti ín dánne ióh ter alcibiadis lîchámo úbelo getân na? Dér ûzenân állero lîchamon scónesto uuás. Uuír neuuízen uuér díu scôna alcibias uuás . tóh cnûoge râtiscôen dáz si herculis mûoter uuâre . uuánda er alcides hîez. *Igitur te pulchrum uideri . non tua natura . sed oculorum reddit infirmitas.* Táz tu scône dúnchest mánne .

dáz netûot tîn natura nîeht. uuánda dû míst ínnenân bíst. núbe dero óugôn únmágen. *Sed estimate quam uultis nimio corporis bona! dum sciatis hoc quodcumque miramini. triduanę febris igniculo posse dissolui.* Nû tíuret ten lîchamen souuîoso ír uuéllênt. dánne ír dóh uuízînt. tér íu sô uuúndertíure íst.táz tér mít trítagigemo ríten mág erstérbet uuérden. *Ex quibus omnibus licet il*[A 140]*lud in summam. i. in breuitatem redigere.* Fóne dîen rédôn állên. uuíle íh iz ze demo gnôtesten brîngen. *Quod hęc quę nec possunt prestare bona. quę pollicentur. nec congregatione omnium bonorum perfecta sunt. ea nec ad beatitudinem quasi quidam calles ferunt. nec ipsa perficiunt beatos.* Dáz tíu fínuíu díu dáz príngen nemúgen. dáz siu gehéizent. nóh fóne álles kûotes sámoháfti dúrhnóhte nesínt. ze sâlighéite uuégâ nesínt. nóh sâlige netûont. Omnium bonorum perfecta congregatio. dáz íst beatitudo. Dâr dés prístet. târ neíst beatitudo nîeht. Fóne díu íst taz argumentum gehéizen a causa. i. ab efficientia. Uuîo sól dâr sîn daz effectum. dár diu efficientia neíst? Éina uuîla lêret si ín irrâten causam a fine. ándera uuîla finem a causa. Álso causa únde efficientia éin sínt. sô sínt óuh finis. únde effectum. únde euentus ál éin. Mít tísên zuéin locis argumentorum. únde dárazûo mít óffenên exemplis. hábet si únsih irríhtet sáment boetio. dáz beatitudo an dîen fínuen fúnden neuuírt. Álle dispvtationes. hábent íro fésti. in argumentis. únde in syllogismis. únde in diffinitionibus. únde nóh tánne in exemplis maiorum. et in auctoritate diuina. Uuáz íst táz man ánderesuuîo stérchen múge? Nóh tánne íst kuíssera. dáz úns ratio syllogismorum óuget. tánne argumen-

torum . uuánda súmelichíu argumenta sínt probabilia . dáz chît klóublichíu . díu múgen uuîlôn uuâríu sîn . uuîlôn lúkkíu . ánderíu sínt necessaria . táz chît pe nôte uuâríu . áber syllogismi . dîe netrîegent nehéinêst . úbe sie legitime geuuórht sínt . pe díu hábet si dîe nóh nâh kespáret . ad ualidiorem disputationem.

60. DEPLORATIO HUMANAE CAECITATIS.

Eheu . quę ignorantia abducit miseros deuio tramite. Áh ze sêre . uuéliche únuuízze mísseléitent íuuih uuênegen . únde fûorent íuuih sô ába uuége? *Non queritis* [A 141] *aurum in uiridi arbore . non carpitis gemmas uite.* Iâ negedénchent ír góld ûfen dien bóumen zesûochenne . nóh kímmâ ába rébôn zebréchenne. *Non abditis laqueos altis montibus . ut ditetis dapes pisce.* Iâ neríhtent ir nîeht íuueríu nézze . ûfen dien bérgen zefíscônne. *Nec si libeat uobis sequi capreas . tirrena uada . i. tuscum mare captatis.* Nóh táragágene . úbe ír iágôn uuéllent . neúmbesézzent ir nîeht ten méreuuâg. *Quin etiam norunt ipsos recessus . i. secreta ęquoris . abditos fluctibus . quę unda feracior niueis gemmis . i. unionibus . uel quę rubentis purpurę . i. cocleę.* Sîe uuízen ióh uuóla dîe gesuâsen stéte des méres . uuéle gíbedîg sîn dero uuîzôn unionum . dîe uuír héizên bérlâ . uuéle dero púrpurûn . táz chît tero coclearum blûotes. *Nec non quę litora prestent tenero pisce! uel asperis echinis.* Únde uuéle stádâ gíbedîg sîn múreuuero físco . álde dero rúhôn echinorum· Echinus íst éin sûoze físg lúzzelêr . sámo rûoh sô éin ígel. Tés natura íst sólih . úbe er chlében begínnet . án demo skéffe . dáz nehéin dúnst sô míchel nechú-

met . tíu iz eruuékken múge., *Sed quonam lateat bonum quod cupiunt . cęci sustinent nescire.* Uuâr áber dáz kûot sî . dáz sie gânt sûochende . dáz neuuéllen sie uuízen. *Et quod abiit trans stelliferum polum . tellure demersi petunt.* Únde dáz ten hímel úberfáren hábet . táz uuéllen sie eruuûollen ûzer dero érdo. *Quid imprecer dignum stolidis mentibus?* Uués mág íh nû dígen mít réhte sô túmbên mûoten? *Opes . honores . ambiant . et cum parauerint falsa bona . graui mole . tum cognoscant uera.* Táz uuíle íh tés tûon. Sîd sie iruuínden neuuéllên . sô gángên nâh êrôn . únde nâh rîhtûome . [A 142] dáz lúkkíu gûot sínt . únde sô sie síh téro búrdi geuuárnoên . sô gébe ín gót târmíte . táz sie diu uuâren bechénnên. Tés uuúnsco íh ín . tés bíto íh in.

61. QUID SEDUCAT FALSAE FELICITATIS SECTATORES.

Hactenus suffecerit demonstrasse formam mendacis felicitatis. Nû lâ dír gnûoge geóuget sîn lúkkero sâldôn bílde. *Quam si perspicaciter intueris . ordo est deinceps monstrare . quę sit uera.* Úbe dû sia uuóla bechénnêst . sô hábo íh zît . tír dia uuârûn zeóugenne. *Atqui inquam . uideo nec opibus sufficientiam . posse contingere . nec regnis potentiam . nec dignitatibus reuerentiam . nec gloria celebritatem . nec uoluptatibus lętitiam.* Íh kesího uuóla chád ih . nóh mít rîhtûome mán guúnnen gnúht . nóh keuuált mít chúnerîche . nóh êrháfti mít ámbáhte . nóh mâri mít kúollichi . nóh fróuui mít uuúnnolúste. *An etiam causas cur id ita sit deprehendisti?* Máht tû uuízen chád si . uuáz táz méine?

Uideor mihi intueri quidem ueluti tenui rimula. Mír dúnchet íh iz séhe chád ih. sámo dúrh éina énga nûot. *Sed ex te apertius cognoscere malim.* Íh uuólti iz áber gérno fóne dír óffenôr bechénnen. *Atqui promptissima ratio est.* Tríuuo chád si. ís íst óffen réda. *Quod enim simplex est. indiuisumque natura. id error humanus separat.* Hîer ferním sia. Dáz créhto éinfálte íst natûrlicho. únde úngeskéiden. dáz péitet síh tero líuto írredo skéiden. *Et traducit a uero atque perfecto ad falsum. imperfectumque.* Únde ferfûoret iz ába demo uuâren. únde démo dúrhnóhten. ze demo lúkken. únde demo úndúrnohten.

62. UBI UNUM EST. NULLUM EX HIS QUINQUE DEESSE.

An tu arbitraris. quod nihilo indigeat. egere potentia? Uuânest tû dáz nîeh[A 143]tes túrftîg neíst. máhte dúrftîg sî? *Minime inquam.* Néin chád ih. Úbe iz nîehtes túrftîg neíst. uuîo mág iz tánne éines tínges túrftîg sîn? Táz íst in periermeniis keskríben. úbe uniuersalis abdicatiua uuâríu sî. dáz particularis dedicatiua lúkke sî. *Recte tu quidem.* Târána hábest tu réht chád si. *Nam si quid est. quod sit imbecillioris ualentię. in ulla re. in hac egeat necesse est alieno presidio.* Souuáz únmáhtîg íst îonêr ána. târána íst iz túrftîg ánderes hélfo. Táz héizet argumentum ab adiunctis. Imbecillitas íst îo iuncta cum egestate presidii. *Ita est inquam.* Táz íst sô chád íh. *Igitur sufficientię. potentięque. una est eademque natura.* Sîd iz sús íst chád si. sô íst éin natura

gnúhte . únde máhte. *Sic uidetur.* Sô íst nôt chád ih. Táz íst óuh ab adiunctis.

63. ITEM.

Quod uero huiusmodi sit. spernendumne esse censes. an contra rerum omnium ueneratione dignissimum? Án démo gnúht únde máht sínt chád si . íst táz fersíhtîg . álde állero êrôn uuírdîg? *At hoc inquam ne dubitari quidem potest.* Tés nemág óuh zuîuel nehéin sîn chád ih . núbe énên zuéin daz trítta fólgee. *Addamus igitur sufficientię potentięque reuerentiam. ut hęc tria unum iudicemus.* Nû stôzên zesámine chád si . cnúht únde máht . únde êruuirdigî . táz uuír díu dríu éigîn fúre éin. *Addamus si quidem uera uolumus confiteri.* Táz tûên chád íh . álso uuír tûon súlen . úbe uuír uuâres uuéllên iéhen.

64. ITEM.

Quid uero inquit. obscurumne hoc. atque ignobile censes esse. an omni celebritate clarissimum? An démo éníu dríu sínt chád si . uuânest tu dáz uuésen únmâre . únde únédele? álde geuuáhtlichôsta állero díngo? *Considera uero quod nihilo indigere. quod potentissimum. quod honore* [A 144] *dignissimum esse concessum est. ne egere claritudine. quam sibi non possit prestare.* Târ chíus tir . dáz álles tínges úndurftîg íst . únde 'máhtîg . únde êrhafte íst . álso dû geiégen hábest . táz témo úndúrft íst . táz iz mâre nesî. *Atque ob id uideatur aliqua parte abiectius.* Únde iz târúmbe îeht feruuórfenôra sî . dánne diu

ánderíu. *Non possum inquam . quin hoc uti est . ita etiam celeberrimum confitear.* Íh nemág is ánderes keiéhen nîeht chád íh . âne sô iz íst . táz iz nôte geuuáhtlîh íst. *Consequens igitur est . ut fateamur claritudinem . nihil differre tribus superioribus.* Úbe díz sús íst chád si . sô íst târmíte zeiéhenne . mâri úngeskéidena sîn . fóne dien óberên drín. *Consequitur inquam.* Úngeskéiden chád íh.

65. ITEM.

Quod igitur nullius egeat alieni . quod suis cuncta uiribus possit . quod sit clarum . atque reuerendum . nonne etiam hoc constat esse lętissimum? Táz úndúrftîg íst ánderes chád si . táz síh fermág sînero chréfte . táz mâre . únde êruuírdîg íst . neíst óuh táz állero díngo húgelichôsta na? *Sed huic inquam tali ullus meror unde obrepat? ne cogitare quidem possum.* Íh nemáhti sâr nîo erdénchen chád ih . uuánnân démo sólichen trûreghéit chómen sólti. *Quare plenum esse lętitię . si quidem superiora manebunt! necesse est confiteri.* Fóne díu íst zeiéhenne . úbe diu êrera zála uuâr íst . táz iz fróuui fól sî. *Atqui illud quoque per eadem necessarium est . diuersa quidem esse nomina . sufficientię . potentię . claritudinis . reuerentię . iocunditatis . nullomodo uero discrepare substantiam.* Fóne díu íst nôt chád si . mísseliche námen háben díu fínuíu . únde síu dóh éin uuésen. *Necesse est inquam.* Tríuuo nôt chád íh. Mít témo éinen argumento . sô si begónda . hábet sî ín állên fínuen fóllegángen. Táz íst ab ad[A 145]iunctis. Uuánda íro îogelîh temo

ándermo íst adiunctvm . pe díu nemág siu nîoman geskéiden.

66. DE UARIA ELECTIONE BONI.

Hoc igitur quod est unum . simplexque natura . prauitas humana dispertit. Nû hábest tu fernómen . dáz ménniskôn únreht síh táz péitet spálten . dáz natûrlicho éin íst . únde éinuálte íst. *Et dum conatur adipisci partem rei . quę partibus caret . nec portionem assequitur . quę nulla est . nec ipsam quam minime affectat.* Únde dés téil sûochendo . dáz úngeteilet íst . ingât ín sélbez táz tíng . táz sie sóltôn sûochen . únde áber nesûochent. *Quonam inquam modo?* Ze uuélero uuîs chád íh? *Qui diuitias inquit petit penurię fuga . de potentia nihil laborat! uilis . obscurusque mauult esse.* Tér rîhtûomes kérôt . zâdel flíhendo . dér nefórderôt keuuáltes nîeht . ímo íst lîebera smáhe únde únmâre zesînne. *Multas etiam sibi subtrahit uoluptates . naturales quoque . ne pecuniam amittat . quam parauit.* Únde nímet ímo sélbemo mánigíu sîníu gemáh . ióh natûrlichíu . sô der sláf íst . táz er sînen guúnnenen scáz pehábe. *Sed hoc modo ne sufficientia quidem contingit ei . quem ualentia deserit . quem molestia pungit . quem uilitas abiicit! quem recondit obscuritas.* Áber sô tûontemo . ingât imo ióh tiu gnúht . sîd ímo ingât ióh tiu máht . únde ín stúnget úngemáh . únde ín smáhi feruuórfenen tûot . únde únmâri fertóchenen dûot. Uuánda éin uuíle háben . âne diu ánderíu! díu ímo sínt adiuncta . pe díu ingât imo ióh táz.

67. ITEM.

Qui uero solum posse desiderat . profligat opes . despicit uoluptates . honoremque potentia carentem . gloriam quoque nihili pendit. Tér den geuuált éinen mínnôt . tér fertrîbet sîn gûot . nóh nerûochet uuúnnôn . nóh êrôn âne geuuált nóh tero gûollichi. [A 146] *Sed hunc quam multa deficiant uides.* Târ síhest tu óuh . uués témo brístet. *Fit enim ut aliquando egeat necessariis! ut mordeatur anxietatibus.* Ímo geskíhet tíccho . dáz er sînero nôttúrfto írroe . únde ín ángeste gértên. *Cumque hęc depellere nequeat . etiam id quod maxime petebat . potens esse desistat.* Únde geskíhet ímo sô er síh tés eruuéren nemág . táz ímo óuh tér geuuált tés er éines kérota . dârmíte ingât.

68. ITEM.

Similiter licet ratiocinari . de honoribus . gloria . uoluptatibus. Sámolîh mág ih ságen . fóne êron . gûollichi . uuúnnôn. *Nam cum unumquodque horum idem sit quod cętera . quisquis horum aliquid petit . sine cęteris . ne illud quidem apprehendit quod desiderat.* Sîd síu éin sínt . tér íro éines âne diu ánderíu gérôt . témo neuuírt nóh táz.

69. ITEM.

Quid igitur inquam . si qui cuncta simul cupiat adipisci? Uuîo áber chád ih . tér siu álliu fínuíu sáment kuúnnen uuíle? *Summam quidem ille beatitudinis uelit.* Táz íst tér chád sî . dér dîa ánauuálgi

dero sâlighéite guúnnen uuíle. *Sed num in his eam reperiet . quę demonstrauimus non posse conferre id . quod pollicentur?* Uuânest tu áber dáz ér sie fínde an dîen . díu íh tir geóuget hábo dáz negemúgen . dáz siu gehéizent? *Minime inquam.* Néin chád ih. *In his igitur quę singula creduntur! prestare quędam expetendorum . beatitudo nullo modo uestiganda est.* Fóne díu chád si neíst tiu sâlighéit án dîen fínuen nîeht zesûochenne . déro îogelîh éteuuáz kében mág . tés man gérôt . náls ál. *Fateor inquam.* Táz íst sô chád ih. *Et hoc nihil uerius dici potest.* Únde nîeht neíst uuârera . álles tés man chéden mág. *Habes igitur inquit . et formam falsę felicitatis . et causas.* Nû chád si hábest [A 147] tu lúkkero sâldôn bílde . únde dârmíte . zíu siu lúkke sîn. Síu neuuârîn nîeht lúkke . úbe man díu neîlti skéiden . díu úngeskéiden sínt.

70. FALSAM FELICITATEM IAM AUERSANTEM . AD UERAM INTENDERE MONET.

Deflecte nunc in aduersum mentis intuitum. Nû síh táz táragágene déro uuíderuuártîg sî. *Ibi enim statim uidebis ueram quam promisimus.* Târ síhest tu sâr dîa uuârun . dîa íh tír gehîez zezéigônne. *Atqui . hęc inquam uel cęco perspicua est.* Tríuuo chád ih . íóh ter blíndo mág sia séhen. *Eamque tu paulo ante monstrasti . dum conaris aperire causas falsę.* Únde dârfóre hábest tû sia geóuget . târ du óugtôst . uuánnân diu lúkka irrínnet. *Nam nisi fallor . ea uera est et perfecta felicitas . quę perficiat sufficientem potentem . reuerendum . celebrem . lętumque.* Míh netrîege der uuân . díu íst tiu uuâra sâlda . díu den mán dûot

rîchen. máhtîgen. êruuírdîgen. geuuáhtlichen. fróuuen. *Atque ut cognoscas me interius aduertisse. quę unum horum ueraciter prestare potest. quoniam idem cuncta sunt. hanc sine ambiguitate cognosco. plenam beatitudinem esse.* Únde dáz tu uuízîst. míh is ínnene uuésen. souuáz táz íst. táz éin déro fínuo uuârháfto gegében mág. sîd siu ál éin sínt. táz pechénno íh uuésen fólla sâlighéit. *O te alumne. felicem te hac opinione. si quidem inquit hoc adieceris.* Kesáh tíh kót trût mîn dísses uuânes chád si. úbe dû dáz tárazûo fóllelégest. *Quidnam inquam?* Uuélez chád ih? *Putasne aliquid esse in his mortalibus. caducisque rebus. quod possit afferre statum huiusmodi?* Íh príngo díh tarazûo chád si. Uuânest tu in dísên múrgfârên uuérltsáchôn îeht uuésen. dáz mánne gében múge dísa státa? Táz uuólta íh tû darmíte chádîst. *Minime inquam puto. idque a te nihil ut amplius desideretur ostensum est.* Néin neuuâno chád íh. tû hábest míh tés irríhtet. sô is mêr dúrft neíst. *Hęc igitur uel imagines ueri boni. uel inperfecta* [A 148] *quędam bona dare mortalibus uidentur.* Síu múgen chád si mánne gében. dáz kûote gelîh íst. álde dáz únfólleglîh kûot íst. *Uervm autem atque perfectum bonum conferre non possunt.* Áber uuâre gûot. únde fólleglîh. nemúgen síu gében. *Assentior inquam.* Íh iího dés chád íh. *Quoniam igitur agnouisti. quę uera illa sit. quę autem mentiantur beatitudinem. nunc superest ut agnoscas. unde possis hanc ueram petere.* Uuánda dû nû erchénnest chád si dia uuârûn sâlighéit. únde díu síh sîa ánazócchônt. sô hábest tu nû zebechénnenne. uuâr dû sîa hólôn súlîst. únde uuén du íro bíten súlîst. *Id quidem inquam iam dudum uehementer exopto.*

Tés chád ih lángêt míh íu fórn. *Sed cum in minimis quoque rebus inquit . uti in timeo placet nostro platoni . diuinum debeat implorari presidium . quid nunc faciendum censes . ut mereamur reperire sedem illius summi boni?* Sîd áber platoni dúnchet in sînemo bûoche timeo . dáz man ióh in lúzzelên díngen súle gótes hélfo fléhôn . uuáz íst úns zetûonne dánne . uuânest tu . dáz uuír irfáren mûozîn dîa hóuestát . tes fórderôsten gûotes? *Inuocandum inquam censeo patrem omnium rervm . quo pretermisso . nullum rite fundatur exordium.* Íh áhtôn dén chád íh ánazehárenne . âna dén man nîehtes pedîen nemâg uuóla. *Recte inquit! ac simul ita modulata est.* Réhto uuíle du chád si . únde dés mézes sáng si sús.

71. ORATIO PHILOSOPHIAE AD DEUM . UT SUMMUM BONUM IPSE DEMONSTRET.

[D 49v] *O sator terrarum cęlique.* Tû sképfo hímeles únde érdo. *Qui gubernas mundum perpetua ratione.* Tû dísa uuérlt órdenôst . únde scáffôst . únde ríhtest . mít tînemo êuuîgen uuîstûome. *Qui iubes tempus ire ab ęuo . i. qui iussisti tempora incipere ab exordio mundi.* Tû die zîte hîeze íro férte be[A 149]gínnen . sáment tero uuérlte . uuánda êr neuuâren zîte . núbe êuuighéite. *Stabilisque manens . das cuncta moueri.* Únde sélbo stâtêr . állíu díng uuérbest . únde uuéhselôst. Uuánda der hímel uuárbelôt . únde álliu díng uuándôt. *Quem non pepulerunt externę causę . fingere opus fluitantis materię . i. informis et indiscretę.* Tíh nehéiniu ánderíu ding nescúntôn . daz scáffelôsa

zímber zemáchônne . ûzer démo dísiu uuérlt uuárd. Sî méinet tîa sámentháftigûn mássa . dîa er ze êrest téta . an déro nîeht keskéidenes neuuás. *Uerum . i. nisi insita forma boni . carens liuore.* Âne dîn sélbes ínniglicha gûoti . nîeht nîdes hábentíu. *Tu gerens mente pulchrum mundum . pulcherrimus ipse.* Tû in dînemo mûote íu trágende dísa scônûn uuérlt! scônero sélbo. *Ducis cuncta ab ęterno* [D 50r] *exemplo*. Scûofę dû iz ál nâh téro uuîsûn . únde nâh témo êuuigen bílde dînes mûotes. *Similique imagine formans . i. formasti.* Únde démo gelîh tâte dû iz . sô dir in mûote uuás. Tír nebíldôta . nîoman uóre. *Iubensque . i. iussisti perfectas partes absoluere perfectum . s. opus.* Únde hîeze dû uuóla getâníu stúcche máchôn uuóla getân uuérh. Uuánda álso uuâlliche líde máchônt uuâllichen mán . sô geskáh óuh táz . táz állero téilelîh tero uuérlte dúrhskáffenêr . sîa máchôta dúrhskáffena. Prâste íro téilen . sô brâste íro sélbûn. *Tu ligas elementa . numeris . s. certis. Quasi diceret! quatuor elementa ligas.* Fîer elementa bíndest tu sô zesámine. *Ut conueniant frigida flammis . arida liquidis.* Táz héiz únde chált . sô uíur únde uuázer íst . únde dúrre . únde náz . sô érda únde lúft íst . nîeht nestrîtên. *Ne euolet purior ignis.* Sô uásto . dáz uóre lîehti hínaûf neulîege daz lîehtera uíur . in démo ne[A 150]héin trûobi neíst . uuánda iz ze óberôst íst. *Aut pondera deducant mersas terras.* Nóh tiu suâri dia érda níder nesénche. *Tu conectens mediam animam . resoluis per consona membra . i. conectis et resoluis animam per consona membra.* [D 50v] Tû geháftest tia sêla zu dîen íro gemínnên líden! únde zetéilest sia áfter dîen . íh méino dia súnnûn gânda

an míttemo hímele . únde in míttemen gânda dero septem planetarum. Tîa philosophi hîezen animam mundi . uuánda ál dáz tir grûet . únde uuáhset . táz túrhkât sî . álso diu sêla die líde tûot. *Triplicis naturę.* Tíu drískero naturę íst . uuánda si skînet . prûotet . únde brénnet. Ánderíu fíur brénnent óuh . síu nebrûotent áber nîeht. *Mouentem cuncta . s. ad crescendum.* Állíu díng chícchenta . álso únseren lîchamen diu sêla ch*í*cchet. *Quę cum glomerauit motum secta in duos orbes . i. quę cum circumducit cursum sectum in duo hemisperia . meat reditura in semet . i. in suum ortum.* Únde sô sî gechrúmbet íro uárt . ketéilta in zuêne b*ó*gen . éinen óbe érdo . ánderen under érdo . sô gât si uuídersínnentíu . ze íro ortu. *Circuitque mentem profundam . et conuertit . i. conlustrat cęlum simili imagine.* Únde náhtes erstrîchet si dîa tóugenûn uárt . únder dero érdo . únde ze sámelichero uu*î*s . erstrîchet si táges ten hímel óbe dero érdo. [D 51^{r}] *Tu prouehis . i. producis animas . uitasque minores paribus causis . hoc est his causis . ut essent qui deo gratis obedirent.* Úmbe gelîchíu díng scûofe du angelos . únde dîe ín hínderôren ménnisken. Uuáz uuás tíu causa? Táz sie díh íro sképfen bechénnên . únde *ê*reên. Uel sic. Mít kelîchên d*í*ngen hábest tu angelos únde homines fúregezúcchet fúre ánderíu tîer . íh méino . ratione . et intellectu. *Et aptans sublimes . leuibus curribus.* Únde sîe hóho erhéuende in spûotîgên s*í*nnen. *Seris in cęlum terramque.* Sézzest tu sie in hímele . únde in érdo. Angelos [A 151] in hímele . homines in érdo. *Quas . s. animas . et uitas . facis tu conuersas . benigna mente . reuerti ad te reduci igne.* Tîe tûost tû uuídersínnen ze dír . án díh

keuuánte . mít tînero uuólauuílligi. *Da pater menti . s. eius . conscendere augustam sedem.* Tû dáz tûost . kíb sînemo mûote . dáz iz hína ûfkestîgen múge . ze dînemo chéiserlîchen stûole . táz iz hímeliskíu díng fernémen múge. *Da lustrare . i. inuenire fontem boni.* Ketûo sînen sín uínden gûotes [D 51v] úrspríng. *Luce reperta.* Únde sô er dáz lîeht fínde. *Da defigere in te conspicuos uisus animi.* Sô getûo ín fásto háben an dír . clátíu óugen sînes sínnes. *Dissice nebulas et pondera terrenę molis.* Zefûore dîa blíndi . únde dîe súndâ des írdisken lîchámen. *Atque mica tuo splendore.* Únde skîn ín ána mít tînemo skîmen. *Tu namque serenum.* Tû bíst tíu héiteri. *Tu tranquilla requies piis.* Tû bíst ti kemáchíu râuua dien gûotuuílligên. *Te cernere finis.* Sô man díh kesíhet . táz íst tiz énde. *Idem principium . uector . dux . semita . terminus.* Tû bíst taz ánagénne . tû bíst tér únsih fûoret . s. ze demo énde . tû bíst uuégouuîso . únde sélbêr der uuég . únde daz énde . ze démo uuír râmeên.

72. UERENE SIT SUMMUM ALIQUOD BONUM.

Quoniam igitur uidisti quę sit forma inperfecti boni . quę etiam perfecti. Uuánda dû béidero bílde bescóuuôt hábest . tes únfólleglîchen gûotes . ióh tes fólleglîchen . álso dáz íst forma inperfecti . díu éin gíbet téro fínuo . únde áber díu perfecti . díu siu állíu sáment kíbet; *Nunc reor demonstrandum . quonam hęc perfectio felicitatis constituta sit.* Pe díu íst nû zeságenne . uuâr díu fólleglicha sâlda gestátot hábe! uuâr íro stûol sî. *In quo illud primum arbi-*

tror inquirendum. An déro ságo íh tés áhtôn ze êrest zefrâgenne. *An aliquod huiusmodi bonum. quale paulo ante* [A 152] *diffinisti. in rerum natura possit existere.* Úbe dehéin sô getân gûot. múge sîn únder állên díngen. sô dû dârfóre geóugtôst. tô dû châde. Nisi fallor. ea uera est et perfecta felicitas. quę sufficientem. potentem. reuerendum. celebrem. lętumque perficiat. *Ne nos decipiat cassa imago cogitationis. preter ueritatem subiectę rei.* Nîo únsih netrîege lúkkez pílde únseres kedánches. âne dîa uuârhéit tero substantię. Álso die álten líute dâhtôn án die manes et semideos. únde sie dér gedáng tróug. *Sed quin existat. sitque hoc ueluti quidam fons omnium bonorum. negari nequit.* Tés nemág áber nehéin lóugen uuésen. íz nesî. únde íz nesî úrspríng álles kûotes. *Omne enim. quod inperfectum esse dicitur. id inminutione perfecti. inperfectum esse perhibetur.* Taz únfólla uuírt îo únfól gehéizen. fóne déro uuáni des fóllen. *Quo fit. ut si in quolibet genere inperfectum quid esse uideatur. in eo perfectum quoque aliquid esse necesse sit.* Tánnân íst nôt. úbe uuánez sî. dáz téro sélbûn sláhto óuh fóllez sî. Táz íst argumentum a parte ad totum. *Etenim perfectione sublata. unde illud quod inperfectum perhibetur extiterit. ne fingi quidem potest.* Táragágene. úbe daz fólla neíst. sô nedárf nîoman des uuánen gedénchen. Argumentum a toto ad partem. *Neque enim exordium natura rerum cępit ab diminutis. inconsummatisque.* Uuánda állero díngo natura. nefîeng nîeht ána ze uuánên. únde únfólletânên. *Sed procedens ab integris absolutisque. in hęc extrema atque effeta dilabitur.* Núbe fóne gánzên únde fóllên begínnendíu. sléif si sîd. únz si

chám ze dísên áfterostên . únde ze dísên âmáhtigên. A deliciis paradysi . íst ter mán chómen . ad erumnas huius sęculi. Fóne inmortalitate íst er chómen ad mortalitatem. Fóne similitudine dei . íst er uuórten similis iumentis insipientibus. *Quodsi est fragilis boni . quędam inperfecta felicitas . uti paulo ante monstrauimus . non potest dubitari . esse aliquam soli*[A 153] *dam perfectamque.* Úbe únfóllíu sâlda íst . sô neíst zuîuel nehéin . núbe óuh fóllíu sî . únde gánzíu. *Firmissime inquam uerissimeque conclusum est.* Tû hábest iz chád íh . fílo uástó . únde fílo uuârháfto geféstenôt. Uuáz mág féstera sîn . álde uuârera . dánne úbe man totum mít parte . álde partem stérche mít toto?

73. UBI SIT SUMMUM BONUM.

Quo inquit habitet . ita considera. Uuâr iz sî chád si . dáz chíus tír sús. *Deum principem omnium rerum . bonum esse . humanorum animorum communis conceptio probat.* Táz kót állero díngo hêrro gûot sî . dés iíhet mánnoliches sín. *Nam cum nihil deo melius excogitari queat . id quo melius nihil est . bonum esse quis dubitet?* Sîd man nîeht pézeren erdénchen nemág . tánne gót íst . sô íst táz nôte gûot . tés pézera nehéin neíst. Taz óberôsta íst nôte hôh . taz méista íst nôte míchel . taz pézesta íst nôte gûot. Táz íst argumentum a maiore ad minus. *Ita uero demonstrat ratio . deum bonum esse . ut conuincat quoque in eo esse perfectum bonum.* Álso stérchet tísiu réda . gót uuésen gûot . táz an ímo sî fólleglîh kûot. Sîd nehéin sîn bézero neíst . sô íst er nîeht éin

gûot . núbe ióh fólleglîh kûot. *Nam ni tale sit . rerum omnium princeps esse non poterit.* Úbe ér fólleglih kûot neíst . sô neíst er díngo hêrosto nîeht. *Erit enim eo prestantius aliquid possidens perfectum bonum . quod hoc prius atque antiquius esse uideatur.* Uuánda sô íst éin ánderez hêrôra . fólleglîh kûot hábende . dáz gágen ímo daz fórderôra . únde daz uuírdigôra sî. *Omnia namque perfecta . minus integris priora esse claruerunt.* Uuánda míttundes ságeta íh . állíu fólleglichíu . êreren uuésen dien uuánên.

74. SUMPTUM.

Quare ne ratio prodeat in infinitum . confitendum est summum deum . summi perfectique boni esse plenissimum. Fóne díu íst zeiéhenne . nîo díu réda ze láng neuuérde . ten fúrsten gót . tes fúrsten gûotes . únde dúrnóhtes . fól sîn.

75. SUMPTUM.

Sed perfectum bonum . ueram esse beatitudinem constituimus. Nû íst taz kechôsôt . táz perfectum bonum uuâríu sâlighéit sî. [A 154]

76. ILLATIO.

Ueram igitur beatitudinem in summo deo sitam esse . necesse est. Fóne díu íst nôte in góte uuâríu sâlighéit. Tér syllogismus íst sús ketân. In góte íst summum bonum. Sô íst ál éin . summum bonum .

únde beatitudo. Uuánda dáz sô íst . pe díu íst târ beatitudo . dâr summum bonum íst. *Accipio inquam.* Uuóla fernímo íh iz chád ih. *Nec est quod contradici ullo modo queat.* Nóh táz nemág nîoman . uuíderchôsôn.

77. DE PREDICATIUO ET CONDITIONALI SYLLOGISMO.

Duo sumpta máchônt éina illationem hîer . uuánda iz predicatiuus syllogismus íst . álso óuh in conditionali syllogismo propositio únde assumptio conclusionem máchônt. Uuáz sínt sumpta . âne concessa . dáz chît in únsera uuîs keiíhte. Sô man zuéio geiíhet . dîen be nôte daz trítta fólgêt . ióh âne gegíht . táz héizet mít réhte illatio . uuánda iz duobus sumptis . álde úbe iz sô geskíhet . tribus sumptis uuírt illatum . táz chît . úndánches mítegeuuórfen. Uuáz íst áber propositio . âne prima et ultra tendens temptatio . mít tíu man ze êrest ten mán grûozet . únde sîna gegíht férrolicho besûochet . álso óuh assumptio íst . táz tarazûo uuírt assumptum . ánderêst sîna gegíht zebesûochenne. Uuánda díu zuéi daz trítta uuúrchent . mít tíu der mán sô gefángen uuírdet . táz er dána nemág . pe díu héizet táz conclusio . dáz chît slóz. Conditionalis syllogismus íst tánnân genómen . uuánda er mít kedíngûn . únde mít íbo chît . íst tíz . únde díz . sô íst táz. Pe díu chît conditionalis . mít kedíngûn gesprócheuêr. Áber predicatiuus chît sléhto gesprócheuêr . uuánda er bárlîcho âne gedíngûn . únde âne íba chît . sús íst tíz . únde díz . pe dív íst táz sô. Íro béidero membra .

héizent communiter predicationes . álde proloquia . álde propositiones . álde enuntiationes. Tíu fîer uuórt . múgen uuír gelîcho . únde geméinlî[A 155]cho díuten sága. Sîd enuntiatio íst . sô aristotiles chît in periermeniis . oratio uera uel falsa . únde predicatio dáz sélba íst . únde propositio . únde proloquium . uuáz sínt tánne lúgi . únde uuârhéite . âne ságâ? Áber der syllogismus sól îo háben zuô ságâ . sólche . dáz sie dia dríttûn stérchên. Táz nemág ánderes sîn nîeht . die êreren zuô nesîn éinánderên sô geháft . táz tiu ánderíu hábe den hálben téil dero êrerûn . éinuuéder subiectiuam . álde declaratiuam. Únde uuánda diu ánderíu áberet tén hálben téil dero êrerûn . dáz târ ze léibo uuírt úngeábertes . án deuuéderro . dánne iz predicatiuus íst . táz máchôt tia dríttûn. Tér dáz pechénnen uuélle . an ánderên syllogismis . tér lírnee iz hîer. Éin sága íst . summum bonum est in deo. Summum bonum . dáz íst subiectiuum . in deo est . táz íst declaratiuum. Ánderíu íst . summum bonum beatitudo est. Târ íst tero êrerûn subiectiua pars keáberet. Tiu drítta íst . beatitudo in deo est. Táz uuárd án dien êrerên ze léibo . uuánda fóne dero éinûn chám beatitudo . fóne dero ánderûn chám . in deo est. Sô féret iz in predicatiuo. In conditionali féret iz nâh álso. Chédên uuír . si sol super terram est . dies est . táz íst propositio. Tîa nímet hálba assumptio . sô dáz íst. Dies autem est. Táz nóh tánne ze léibo uuírt . úngeábertes . án dero propositione . táz máchôt tia conclusionem álsus. Igitur sol est super terram. Subiectiuum íst táz án demo proloquio . fóne démo îeht kespróchen uuírdet . dáz áber fóne ímo gespró-

chen uuírdet. táz íst declaratiuum Ane dísa legem neuuírt nehéin syllogismus. Únz sî ín lêrta mít argumentis. únde mít exemplis. sô uuás tiu réda lîehtera. uuánda si ímo nû gében uuíle ualidiora remedia. be díu hábet si ín nû bestánden zûo dien argumentis. mít syllogismis. tîe méist kemúgen. béidíu. ióh in disputando dialectice. ióh in suadendo rhetorice.

78. QUOD DEUS SUBSTANTIALITER SIT SUMMUM BONUM. ET [A 156] BEATITUDO. EO QUOD NULLA EIS INEST DIUERSITAS.

Sed queso inquit te. uide quam id sancte probes. atque inuiolabiliter. quod diximus summum deum plenissimum esse summi boni. Nû bíto íh tíh chád si. síh uuîo gótedéhtîgo. únde uuírdeglîcho dû dáz áhtoêst. táz íh ten tûom gót. tes tûomlichôsten gûotes chád fól uuésen. *Quonam inquam modo?* Uuîo méinest tû chád íh? *Ne presumas hunc patrem omnium rerum. uel ita extrinsecus accepisse. illud summum bonum. quo plenus esse perhibetur. uel ita naturaliter habere. quasi cogites diuersam substantiam esse. habentis dei. habitęque beatitudinis.* Nîo dû neuuânêst. tén állero díngo hêrren. sô infángen háben dáz kûot. tés er fól íst. álde óuh sô fóne ímo sélbemo háben. sámoso éin substantia nesî. des hábenten gótes. únde dero beatitudinis tîa ér hábet. Téro zuéio íst neuuéder. nóh ér nehábet sîa enfángen. nóh sî neskéidet síh fóne sînero substantia. *Nam si putes extrinsecus acceptum. possis existimare id quod dederit prestantius ab eo quod acce-*

perit. Uuânest tu ín daz sîn summum bonum ánderesuuánnân infángen háben . sô máht tu den gébenten áhtôn fórderôren . dánne dén . dér iz infîeng. *Sed hunc esse precellentissimum omnium rerum . dignissime confitemur.* Uuízîst áber . dáz uuír ín mít réhte iéhen . állero díngo sîn hêrôsten. *Quodsi natura quidem inest . sed est ratione diuersum . cum loquamur de deo principe rerum . fingat qui potest . quis hęc diuersa coniunxerit.* Nû nehábet er iz infángen . hábet er iz áber fóne ímo sélbemo . únde íst iz ímo îonêr ána úngelîh . sô chóroe dáz éteuuér irrâten . sîd uuír fóne góte chôsoên díngo hêrosten . uuér síu . íh méino gót . únde sîn gûot zesámine fûogti . sô úngelichíu. *Postremo quod diuersum est a qualibet re . id non est illud . a quo intellegitur esse diuersum.* Ze demo gnôtesten . dáz ándermo úngelîh íst . táz íst óuh ánder . dánne énez . témo iz úngelîh íst. Táz íst argumentum a dissimili. Tíu dissimilia sínt . tíu nemúgen éin sîn. *Quare quod a summo* [A 157] *bono diuersum est . sui natura . id summum bonum non est.* Fóne díu íst tés not . táz tér gót summum bonum nesî . dér natûrlicho îeht úngelîh íst . summo bono. *Quod nefas est de eo cogitare . quo nihil constat esse prestantius.* Tés únmûoza íst fóne démo góte zedénchenne . démo nehéin díng fórderôra neíst. *Omnino enim nullius rei natura poterit existere melior . suo principio.* Nehéin natura nemág pézera sîn . dánne íro ánagénne. Argumentum ab efficientia. Sólih íst nôte daz effectum . sólih tiu efficientia íst, Fóne díu chît man in prouerbio. Qualis radix . tales et rami. Uuîo mág óuh tánne summum bonum bézera sîn . tánne gót . tér is ánagénne íst? Ér íst is ánagénne .

îo dóh sô . dáz ér iz sélbo íst. *Quare quod omnium principium sit . id etiam sui substantia summum esse bonum . uerissima ratione concluserim.* Pe díu mág íh áfter uuârero rédo féstenôn . dáz kót tér ánagénne íst állero bonorum . substantialiter íst summum bonum. *Rectissime inquam.* Fílo réhto chád íh . hábest tû iz keféstenôt . s. uuánda dîníu argumenta uuâríu sínt. *Sed summum bonum beatitudinem esse concessum est.* Sô íst . târfóre gechôsôt chád si . dáz summum bonum íst beatitudo. *Ita est inquam.* Sô íst chád ih. *Jgitur inquit deum esse beatitudinem . necesse est confiteri.* Sô íst óuh nôt chád si . gót uuésen nîeht éin summum bonum . núbe óuh beatitudinem. Táz íst tiu gemácha conclusio. *Nec inquam queo refragari . propositis prioribus . et hoc illatum perspicio . illis consequens esse.* Tien fórderên rédôn nemág íh uuídere sîn . chád ih . únde dísa sîderûn sího íh ín nôte fólgên.

79. ITEM SUBTILIOR RATIO . QUĘ DIUERSA SUNT . NON ESSE SUMMA BONA . ET QUĘ SUMMA SUNT . NON ESSE DIUERSA.

Respice inquit . an hinc quoque idem firmius approbetur . quod duo bona . quę a se sint diuersa . non possunt esse summa; Nv̂ [A 158] chíus tir . úbe óuh fóne dísên rationibus keuuâret uuérde . dáz zuéi úngelichíu gûot tiu fúrsten nemúgen sîn.

80. SUMPTUM.

Etenim liquet bona quę discrepant . non esse alterum . quod sit alterum. Íh hábo dârfóre geóuget . dáz dissimilia bona nemúgen éin sin.

81. SUMPTUM.

Quare neutrum poterit esse perfectum . cum alterum deest alteri. Fóne díu neíst neuuéder fól gûot . sîd neuuéderêr mít ándermo neíst.

82. ILLATIO.

Sed quod perfectum non sit . id summum non esse manifestum est. Táz únfól íst . táz nemág nîeht taz fúrsta sîn. Tér syllogismus íst sús ketân. Úngelichíu bona nesínt éin. Tíu éin nesínt . tíu sínt péidíu uuán. Taz uuána neuuírt nîomêr daz fúrsta. Uuélíu sínt úngelichíu bona? Diuitię . únde gloria. Uuîo sínt tíu uuán? Dáz îouuédermo íro ménget . tero ánderro fîero. Uuánda dáz sô íst . pe díu nemág táz nîeht taz fúrsta sîn . démo îeht ménget.

83. ITEM SUMPTUM.

Nullo modo igitur quę summa sunt bona . ea possunt esse diuersa. Tíu áber dáragágene diu fúrsten sínt . tíu nesínt nîeht úngelîh.

84. SUMPTUM.

Atqui . et beatitudinem . et deum summum bonum esse collegimus. Nû hábo íh târfóre` geóuget . deum únde beatitudinem diu fúrsten sîn.

85. ILLATIO.

Quare necesse est . quę sit summa diuinitas . ipsam esse summam beatitudinem. Fóne díu íst nôt . táz diuinitas tíu állero díngo fúrsta íst . tiu fúrsta sâlighéit sî. Sús íst óuh tísêr syllogismus ketân. Tiu fúrsten gûot nesínt úngelîh . kót únde sâlighéit . tíu sínt tiu fúrsten. Uuánda déro îouuéderez íst . táz óuh taz ánder íst . íh méino . uuánda íro îouuéder summum bonum íst . pe díu sínt siu éin. *Nihil inquam nec re hac uerius . nec ratiocinatione firmius . nec deo dignius concludi potest.* Nû chád . nemág nîeht táz uuârera sî . nóh táz rédoháftera sî . nóh táz kóte gerístlîchera sî . geféstenôt uuérden.

86. EXHIBITIO MUNERIS PRO BENE PERCEPTIS RATIONIBUS.

Super hęc inquit. Igitur uelut geometrę solent . demonstratis propositis . aliquid inferre . quę porismata ipsi uocant . ita ego quoque uelut corollarium dabo. Sô íh íro sô geántuuúrta . dô chád si. [A 159] Geometrę hábent ze síte chád . nâh kezéigôtên frâgôn . éteuuaz úngefrâgetes íro iúngerôn zûogében . dîa zûogéba sie questum héizent . álso gibo íh tír ze gesûoche . dáz íh tír nû úngefrâgêt ságo! sámoso íh tír gébe corollarium. *Nam quoniam*

beatitudinis adeptione fiunt homines beati . beatitudo uero ipsa est diuinitas . diuinitatis adeptione beatos fieri manifestum est. Uuánda fóne sâldôn guúnne sâlîge uuérdent . únde gót sâlighéit íst . tér gót kuuínnet . tér íst sâlîg. Argumentum ab efficientia . kót únde sâlighéit uuánda siu éin sínt . pe díu máchônt siu sâlige. Táz sô getâna argumentum hábet zuíska causam sînes effecti . in modum syllogismi . uuánda iz chît . úbe díz únde díz íst . sô íst táz. *Sed uti iustitię adeptione iusti . sapientię sapientes fiunt . ita diuinitatem adeptos . deos fieri . simili ratione necesse est.* Nû áber. Álso fóne réhtes kuuínne réhte . únde fóne uuîstûomes quuínne uuîse . só uuérdent óuh nôte góta . ze sámolîchero uuîs fóne gótes kuuínne. Argumentum a simili. Álso éníu adeptio tûot . sô tûot óuh tísíu. Táz íst similitudo. *Omnis igitur beatus . deus.* Uuánda dáz sô íst . pe díu íst ter sâligo gót. Uuánda gót únde sâlighéit éin sínt . pe díu máchônt siu óuh éin. Táz íst îo nóh argumentum ab efficiente . hoc est a causa. *Sed natura quidem unus . participatione uero . nihil prohibet esset quam plurimos.*, Áber dén únderskéit ferním du uuóla . éin gót íst échert natûrlichêr . knûoge múgen uuérden per gratiam . án ímo téil hábendo. Mít tíu hábet si ímo gegébôt. *Et pulchrum inquam hoc atque pretiosum . siue porisma . siue corollarium uocari mauis.* Nû íst iz óuh fílo scône chád íh . sô du iz porisma héizêst . sô du iz corollarium héizêst. Keméine sígeêra uuâren . állero uictorum palmę in manibus . únde laureę coronę in capite. Tîe áber éteuuaz fílo tûomlîches ketâten in bello . álde óuh in ludis . únde in spectaculis . dîen gáb man éina tíura hóubetzîerda . díu fóne simili-

tudine corollę . i. coronę . corolla[A 160]rium hîez. Fóne díu ságet suetonius . fóne déro mílti cęsaris augusti . his uerbis. Itaque corollaria et premia in alienis quoque muneribus . ac ludis . et crebra et grandia de suo offerebat . nullique greco certamini interfuit . quo non pro merito quemque certantium honorarit.

87. QUĘ ACCEDUNT BEATITUDINI . AN PARTES EIUS DICENDA SINT . AN AD UNUM EX EIS RELATA.

Atqui . hoc quoque nihil pulchrius est . quod his annectendum ratio persuadet. Nóh nîeht chád si . neíst scôneren . dánne dáz únsih ratio lêret hárazûo légen. *Quid inquam?* Uuáz íst táz chád ih? *Cum multa inquit beatitudo continere uideatur . utrumne hęc omnia . unum ueluti corpus beatitudinis quadam partium uarietate coniungant . an sit eorum aliquid . quod beatitudinis substantiam compleat . ad hoc uero coetera referantur.* Dánne mánigíu beatitudo begrîfet . sô bonum íst . únde quinque . supradicta . uuéder díu sîn téil dero beatitudinis . álso mísseliche líde sínt tes lîchamen . álde íro éinez sî beatitudo . únde ánderíu ze démo séhên. Táz hábet sî gnôto fóre geságet . táz summum bonum beatitudo íst . nû uuíle sî ságen . dáz ze demo summo díu ánderíu fínuiu râmênt. *Uellem inquam id patefaceres . ipsarum rerum commemoratione.* Míh lústi chád íh . dáz tu mír dáz óffenotîst . sélbez taz tíng ságendo.

88. BEATITUDINEM PARTES NON HABERE.

Nonne inquit beatitudinem bonum esse censemus? Nesúlen uuír chad si . sâlighéit kûot áhtôn? *Ac summum quidem inquam.* Ióh taz fúrsta chád ih. *Addas inquit hoc omnibus licet.* Taz summum mûost tu légen chád si . ze állên fínuen. *Nam eadem . s. beatitudo . sufficientia summa est . eadem summa potentia . reuerentia quoque . claritas ac uoluptas . beatitudo esse iudicatur.* Álso beatitudo summum bonum íst . sô íst si óuh summa sufficientia . únde summa potentia . sî íst óuh summa reuerentia . únde claritas . únde uoluptas; *Quid igitur? Hecine omnia bonum . sufficientia . potentia . cęteraque . ueluti quędam membra sunt beatitudinis?* Uuáz túnchet tír? Sínt tísíu állíu . íh méino bonum . únde sufficientia . únde potentia . únde diu ánderíu . sámoso líde [A 161] dero beatitudinis? *Uel ad bonum cuncta referuntur . ueluti ad uerticem?* Álde râmênt siu állíu ad bonum . sámoso dáz íro hóubet sî? *Intellego inquam . quid inuestigandum proponas . sed quid constituas . audire desidero.* Íh ferními uuóla chád íh . uuáz tu mír gébêst zeirrâtenne . uuîo áber dû iz récchêst . tés lústet míh zehôrenne. *Cuius rei discretionem sic accipe.* Nû fernîm chád si . íh lêro díh iz skéiden! íh lêro díh uuîo siu râmênt ad bonum . únde dáz sélba bonum nîeht neuuúrchent sámoso partes. *Si hęc omnia forent membra beatitudinis . a se quoque inuicem discreparent.* Sús sólt tu argumentando daranâh stápfôn. Úbe bonum únde diu ánderen fínuíu . líde uuârîn dero beatitudinis . sô uuârîn siu éinánderên úngelîh. Táz

íst argumentum ab adiunctis. Membris íst îo dissimilitudo adiuncta. *Hęc est enim partium natura . ut diuersa componant unum corpus.* Sólih íst îo dero partium natura . dáz siu úngelichíu éin corpus máchoên. *Atqui . hęc omnia idem esse monstrata sunt.* Nû sínt tísíu geóuget éin uuésen. *Minime igitur membra sunt.* Pe díu nesínt siu membra. Uuánda siu unum sínt.pe díu nesínt siu diuersa. Táz íst argumentum a repugnantibus. Repugnat enim unum esse atque diuersa. Uuánda siu óuh diuersa nesínt . pe díu nesínt siu membra. Táz íst álso íh nû chád/ ab adiunctis. *Alioquin ex uno membro beatitudo uidebitur esse coniuncta . quod fieri nequit.* Ánderesuuîo sól beatitudo sîn geuuórht. ûzer éinemo líde . dés nîeht sîn nemág. Ûzer éinemo nemág nehéin compositio uuérden. Táz íst áber argumentum a repugnantibus. Repugnat enim simplex esse et compositum. *Id quidem inquam dubium non est.* Tés íst nehéin zuîuel chád íh. *Sed id quod restat exspecto.* Táranâh pîto íh . tés nóh fóre íst.

89. AD UNUM REFERRI QUĘ BEATITUDINIS SUNT.

Ad bonum uero cętera referri palam est. Tiu ánderíu fínuíu . díu éin sáment bono sínt . díu uuérdent keuuérbet án bonum . uuánda man chómen uuíle mít ín . ad bonum. *Idcirco enim sufficientia petitur . quoniam bonum esse iudicatur.* Târúmbe gérôt man gnúhte . uuánda si gûot geáhtôt uuírdet. *Idcirco potentia . quoniam id quoque creditur esse* [A 162] *bonum.* Fóne díu íst óuh lîeb potentia . uuánda si gûot mánne dúnchet. *Idem de reuerentia.*

claritudine . iocunditate . coniectare licet. Táz sélba mág íh ságen fóne dien ánderên drín. *Omnium igitur expetendorvm summa . atque causa . bonum est.* Fóne díu íst îo gúot . álles tés man gérôt . hóubet . únde méinunga. *Quod enim neque re . neque similitudine ullum in se retinet bonum . id expeti nullo modo potest.* Táz áber gûot neíst . nóh kelîh temo gûoten . dés negérôt nîoman. *Contraque etiam quę natura bona non sunt . tamen si esse uideantur . quasi uere bona sint appetuntur.* Únde dáragágene . díu sâr gûot nesínt . échert siu démo gelîh sîn . ióh túrh táz kérôt man íro . sámoso siu gûot sîn. *Quo fit . uti summa cardo atque causa expetendorum omnium . bonitas iure credatur.* Fóne díu sól man gelóuben . dáz îo diu gûoti sî der ínnerôsto ángo . únde diu érchenôsta scúndeda álles kérônnes. *Cuius uero causa quid expetitur . id maxime uidetur optari.* Târúmbe díngoliches kegérôt uuírt . tés fârêt man darána in hóubet. *Ueluti si quispiam causa salutis . uelit ęquitare . non tam ęquitandi motum desiderat . quam salutis effectum.* Álso dér nefârêt tér úmbe gesúndeda rîtet . uuîo er síh rîtendo èruuékke . núbe daz er gesúndero uuérde. *Cum igitur omnia boni gratia petantur! non illa potius quam bonum ipsum desideratur ab omnibus.* Fóne díu skînet . souuésso îoman gérôt úmbe gûot . táz er sîn negérôt . núbe gûotes.

90. ITEM.

Sed propter quod cętera optantur . beatitudinem esse concessimus. Aber gûot . úmbe dáz tíngolîches uuárt kegérôt . táz chád íh uuésen beatitudinem.

Quare sic quoque sola queritur beatitudo. Fóne díu uuírt íóh ze déro uuîs . íh méino éin gûot fórderôndo . éiníu beatitudo gefórderôt. *Ex quo liquido apparet . ipsius boni et beatitudinis . unam atque eandem esse substantiam.* Tánnân skînet . óffeno éin díng uuésen . gûot únde sâlighéit. *Nihil uideo . cur dissentire quispiam possit.* Târ neuuéiz íh nîeht . tés îoman múge uuíderchôsôn chád íh.

91. ITEM.

Sed deum ueramque beatitudinem . unum atque idem esse monstrauimus. Nû hábo íh chád si geóuget . kót únde sâlighéit éin uuésen. *Ita inquam.* Táz íst álso chád íh. *Securo* [A 163] *igitur licet concludere . dei quoque substantiam in ipso bono . nec usquam alio sitam esse.* Fóne díu chád si . mág íh páldo féstenôn . gôtes sélbes substantiam . án demo gûote stân.

92. INUITATIO AD BEATITUDINEM.

Huc pariter uenite omnes capti. Hárazûo sínnent ásáment álle nôtháfte. *Quos fallax libido habitans . i. possidens terrenas mentes . ligat improbis catenis.* Íuuíh tir bíndent úbele gelúste . dîe íuuêr mûot pesízzent . mít stárchên chétennôn. *Hęc erit uobis requies laborum.* Hîer fíndent ír râuua. *Hic portus placida manens quiete.* Tísiu stédi íst îo stílle. *Hoc unum asilum . i. domus refugii . patens miseris.* Tíz íst échert taz scúldîga asilum . táz tîen unênegên îo in-

dân stât. Tíz íst kuíssera. tánne dáz ze athenis máchotôn nepotes herculis. tîe íro lîbes fórhtôn úmbe sîne scúlde. Alde dáz romulus ze romo máchota. fréidên ze gníste. *Quicquid tagus donat aureis harenis. aut hermus rutilante ripa. aut indus propinquans calido orbi. miscens uirides lapillos candidis. non illustrant aciem.* Souuáz tagus kíbet fluuius hispanię an sînemo góltcrîeze. únde hermus fluuius minoris asię. an sînemo góltfáreuuen stáde. álde indus. tíu állero náhesta íst orienti soli. mískelôndíu grûone gímmâ. sô smaragdus íst. zûo dien uuîzên. sô uniones sínt. tíu neindûont mánne nîeht tíu óugen sînes sínnes. *Magisque cęcos animos condunt in suas. i. consuetas tenebras.* Núbe mêr stôzent siu blíndíu mûot in íro chúndûn fínstrî. *Hoc quicquid placet. excitatque mentes. tellus aluit intimis cauernis.* Souuáz tés mánne lîchêt. álde sîn mûot crûozet. táz prûotet tiu érda in íro bárme. *Splendor quo regitur uigetque cęlum. uitat obscuras animę tenebras.* Aber dér skîmo gótes uuîstûomes. tér den hímel ríhtet. únde féstenôt. tér skíhet tîa tímberûn fínstri des mûotes. *Hanc quisquis poterit notare lucem. negabit radios phoebi candidos.* Souuér dáz lîeht chîesen gestât. tér negíhet. táz tiu. súnna cláte skímen hábe.

93. UNUM ATQUE BONUM. IDEM ESSE.

Assentior inquam. Ih iího is chád íh. *Cuncta enim constant. nexa firmissimis rationibus.* Állíu dîníu gechôse. sínt kuís. únde gestérchet [A 164] mít féstên redôn. Mít argumentis. únde mít syllogismis.

sínt siu geféstenôt. *Tum inquit illa. Quanti estimabis si agnoueris quid sit ipsum bonum?* Jâ chád si dô . uuîo tíure dúnchet tír . úbe dû bedénchest . unáz sélbez taz kûot sî? *Infinito inquam.* Unmez tíure chád íh. *Siquidem mihi pariter contingit agnoscere deum quoque qui bonum est.* Úbe íh óuh târmíte mûoz pechénnen gót . tér gûot íst. *Atqui . hoc inquit patefaciam uerissima ratione.* Tríuuo chád si . íh keóffenôn dir iz mít fílo uuârero rédo. *Maneant modo quę paulo ante conclusa sunt.* Échert tíu sîn in dînero gehúhte . díu fóre geféstenôt sínt. *Manebunt.* Táz sínt siu chád ih. *Nonne inquit monstrauimus . ea quę appetuntur a pluribus . idcirco uera perfectaque bona non esse . quoniam a se inuicem discreparent?* Nehábo íh tír argumentando geóuget chád si . díu gûot . téro mánege gérônt? fóne díu neuuésen uuâríu . nóh túrnohtíu . uuánda siu geskéiden sint? *Cumque alterum abesset alteri . plenum absolutumque bonum non posse afferre?* Únde sô éin ándermo gebréste . dáz iz tánne dúrh síh nemúge gében fól gûot . nóh áneuuálg? *Tum autem fieri uerum bonum . cum colliguntur . ueluti in unam formam . atque efficientiam . ut quę sit sufficientia . eadem sit potentia . reuerentia . claritas . atque iocunditas?* Únde áber dánne uuérden uuâre gûot . sô siu síh kesámenoên . sámoso ze éinemo bílde . únde ze éinero uuúrchedo . únde dáz éin dero fínuo sî . ánderíu dáz sélba sîn? Úbe fínf summa bona uuârîn . sô uuârîn óuh fínf beatitudines . sô uuârîn óuh tero uuúrchedôn fínue . uuánda îogelichíu dúrh síh beatum uuórhti. *Nisi uero unum atque idem omnia sint . nihil habere quo numerentur inter expetenda.* Únde nehábo íh tír dáz

keóuget na . síu nesîn éin . dáz siu nîeht tés nehábent tés zegéronne sî . uuánda éin âne diu ánderíu nîeht negemág? *Demonstratum inquam.* Keóuget chád ih. *Nec dubitari ullo modo potest.* Nóh zuîuel nehéinêr neíst is.

94. SUMPTUM.

Quę igitur cum discrepant . minime bona sunt . cum uero unum esse coeperint . bona fiunt . nonne hęc ut bona sint . unitatis fieri adeptione contingit? Tíu míssehéllendo chád si gûot nesínt . únde áber geéinotíu gûot uuérdent . nesínt tíu dánne . uuánda dara éin zûochám . gûot uuórten na? *Ita inquam uidetur* Táz túnchet mír chád ih.

95. SUMPTUM.

Sed omne quod bonum est . boni [A 165] *participatione . bonum esse concedis . an minime?* Únde ál daz kûot íst chád si . sô díu úngeéinotíu fínuíu sínt . gíhest tu dáz kûot sîn . fóne gûotes míteuuíste . sô unum íst . álde negíhest? *Ita est.* Sô íst kûot chád íh.

96. ILLATIO.

Oportet igitur concedas simili ratione . idem esse unum atque bonum. Fóne sámolîchero rédo gíhest tu nôte chád si . éin únde gûot úngeskéiden sîn. Uuíle du zuéio iéhen . sô gíhest tu nôte des trítten.

Tér syllogismus íst sús ketân. Úngûot uuírt fóne éinemo gûot. Sô íst tánne gûot fóne gûotemo uuórten. íh méino fóne éinemo. Pe díu íst éin únde gûot úngeskéiden. *Eadem namque substantia est eorum. quorum naturaliter non est diuersus effectus.* Téro substantia íst nôte úngeskéiden. déro tât úngeskéiden íst. Bonitas máchôt bonum. participatione sui. sô tûot óuh unum. Pe díu hábent siu éina tât. *Ne gare inquam nequeo.* Tés nemág íh nîo gelóugenen. chád íh.

97. UNUM OMNIBUS REBUS SUBSISTENTIAM DARE.

Nostine igitur inquit. omne quod est. tam diu mai nere. atque subsistere. quam diu sit unvm? Neuuéis tu chád si. állero díngolîh sô lángo uuérên. únde bestân. únz iz éin íst? *Sed interire atque dissolu pariter. atque unum esse destiterit?* Únde zegân ióh zeuáren. sô iz éin neíst? *Quonam modo?* Uuîo chád íh íst. tánne dáz sô? *Uti inquit in animalibus. Cum anima corpusque coeunt in unum. ac permanent. id animal uocatur.* Álso du chîesen máht chád si. an állên lébendên. Sô sêla únde lîchamo zesámine chóment. únde sáment uuónênt. táz héizet animal. *Cum uero hęc unitas utriusque separatione dissoluitur. interire. nec iam esse animal liquet.* Sô dísiu éinunga fóne béidero skídungo zegât. sô sól animal nôte zegân! únde fúrder neuuésen. *Jpsum quoque corpus cum in una forma membrorum coniunctione permanet. humana uisitur species.* Ióh sélbêr únsêr lîchamo. únz er in sînero lído fûogi behábet sîna geskáft. sô

íst er ménnisken gelîh. *At si distributę segregatęque partes corporis . distraxerint unitatem . desinit esse quod fuerat.* Úbe áber die líde geskéidene . únde zelégete . demo lîchamen dáz penément . táz er éin nemûoz sîn . sô zegât táz er uuás. *Eoque modo percurrenti cętera . procul dubio patebit . subsistere unumquodque . dum unum est.* Únde uuárte ze állên díngen ánderên . sô síhest tu díngolîh pestân . únz iz éin íst. *Cum uero unum esse desinit interire.* Únde áber zegân . sô iz éin neíst. *Consideranti inquam* [A 166] *mihi plura . minime aliud uidetur.* Souuâr íh is uuartên . chád ih . târ fíndo íh iz sô.

98. QUESTIO PHILOSOPHIĘ . AN AD INTERITUM ALIQUID TENDAT.

Estne igitur inquit . quod in quantum naturaliter agat . relicta subsistendi appetentia . uenire ad interitum . corruptionemque desideret? Íst nû îeht chád si . dáz tero naturo fólgendo . síh kérno gelóube des uuésennes . únde iz uuélle zegân . únde eruuérden?

99. RESPONSIO BOETII . NON ANIMALIA TENDERE . DE RELIQUIS SE DUBITARE;

Si animalia inquam considerem . quę habent aliquam uolendi nolendique naturam . nihil inuenio . quod nullis extra cogentibus . abiciant manendi intentionem . et ad interitum sponte festinent. Úbe íh tíu lébendo chíuso chád íh . tíu natûrlicho múgen uuéllen . únde neuuéllen . déro nehéin nefíndo ih táz âne ûzuuertiga

nôt uuésennes nelúste! únde iz tánches péite ze uerlórnissedo. Ûizuuertîg nôt íst. tîa ételîh keskíht errécchet. álso súhte sínt. únde uulnera. únde persecutiones. únde calamitates. Fóne dîen uuírt ófto der ménnisko sô úberuuúnden. ófto. dáz ímo der lîb léid íst. *Omne namque animal tueri salutem laborat. mortem uero pernetiemque deuitat.* Ál dáz tir lébet. táz îlet îo hálten sîne gesúndeda. únde flíhet îo den tôd! únde dia ferlórnísseda. *Sed quid consentiam de herbis. arboribusque. quid de inanimatis omnino rebus. prorsus dubito.* Uués áber íh súle iéhen fóne bóumen. únde fóne chríuteren. tíu fóne sáffe lébent. únde fóne únlébenden. sô lapides únde metalla sínt. tés zuîuelôn ih.

100. ITEM IPSA. NEC ARBORES TENDERE. NEC HERBAS;

A qui. non est quid de hoc quoque possis ambigere. cum intuearis primum herbas atque arbores! nasci in locis sibi conuenientibus. ubi quantum earum natura queat. cito exarescere atque interire non possint. Tríuuo chád si. nóh tés nedárft tu zuîuelon. sîd tu síhest chríutelih. únde bóumolîh an déro stéte uuáhsen. díu ímo límfet. íh méino. dâr iz nîeht káhes erdórrên nemág. nóh zegân. sô fílo iz tiu natura lâzet. *Nam alię quidem campis. alię montibus oriuntur. alias ferunt paludes. alię saxis herent. aliarum foecundę sunt steriles harenę.* Uuánda íro súmelîh uuáhset in félde. súm in bérge. súm uuáhset in fénne. súm chlébet án dien stéinen. súm [A 167] stât an grîeze. *Quas si in alia quispiam loca trans-*

ferre conetur . arescant. Tîe sâr dánne dórrênt . úbe sie îoman fúrder sézzet. *Sed dat natura cuique quod conuenit! et elaborat . ne intereant . dum manere possunt.* Fóne díu gíbet tiu natura îogelichemo . dîa stát . tíu ímo gelímfet . únde hûotet . táz iz îo uuéree . únz iz lángôst múge.

101. DE NUTRIMENTIS EARUM.

Quid quod omnes uelut demerso ore . in terras . trahunt alimenta radicibus . ac per medullas corticemque . robur diffundunt?: Uuáz chîst tu dés . zíu nechíusest tu dârbî . uuîo gérno sie sínt . táz sie sámoso den snábel stôzent ín dia érda . únde sûgent taz sóu . mít tien uuúrzellôn . únde sie dánnân sô ûf íro stárchi áfter demo márge . únde áfter dero ríndûn . zetéilônt? *Quid quod mollissimum quidque sicut medullaint est . eriore semper sede reconditur . extra uero quadam ligni firmitate . ultimus uero cortex . aduersum cęli intemperiem . quasi mali patiens defensor opponitur?* Únde uuáz óuh tés . táz sie daz uuélchesta sô daz márg íst . ze ínnerôst pérgent . mít tero ûzerûn hólzes fésti . únde diu rínda ze ûzerôst . sámoso árbeito genîetotíu . gágen állên uuéteren ze skérme stât? *Iam uero quanta est naturę diligentia . ut cuncta semine multiplicato . propagentur.* Uuânda nesíhest tu . uuîo geuuár óuh tés tiu natura íst . táz állíu uuáhsentíu . mít tes sâmen mánegfalti uuîto geflánzôt uuérden., *Quę omnia non modo ad tempus manendi . uerum generatim quoque . quasi in perpetuum manendi . ueluti quasdam machinas quis esse nesciat?* Uuér nebechénnet táz állez uuésen . sámoso

zímber . únde gezíug . állív uuáhsentíu . nîeht éinuuérig zegetûonne . núbe íóh áfter gebúrte zálôn îomêr zegestâtenne.

102. ITEM NEC INANIMATA TENDERE AD INTERITUM.

Ea etiam quę inanimata esse creduntur . nonne quod suum est quęque simili ratione desiderant? Tíu óuh únlîbháftíu sínt . nefórderônt tíu daz íro díng sosámo na? *Cur enim flammas quidem sursum leuitas uehit . terras uero deorsum pondus deprimit . nisi quod hęc loca motionesque singulis conueniunt?* Uuáz méinet ánderes . táz tiu lîehti daz fíur ûfzíhet . únde diu suâri dia érda nídersénchet . âne dáz ín béidên dîe stéte gefállent . únde dîe férte? Éinemo níder . ándermo ûf. *Porro autem* [A 168] *quod cuique consentaneum est . id unumquodque conseruat.* Állero díngolîh háltet îo dáz ímo geuállet. *Sicuti ea quę sunt inimica corrumpunt.* Álso iz óuh táragágene dísiu dôsent . tíu imo uuíderuuartîg sínt. *Iam uero quę dura sunt . ut lapides . adherent tenacissime partibus suis . et ne facile dissoluantur . resistunt.* Tíu óuh hérte sínt . álso stéina . díu háftênt fásto zesámine . únde nehéngent nîeht . táz man siu sámfto zebréche. *Quę uero liquentia . ut aer atque aqua . facile quidem diuidentibus cedunt . sed cito rursus relabuntur in ea a quibus sunt abscisa.* Tíu áber názíu sínt . sô lúft únde uuázer íst . tíu skéident síh sámfto . únde lóufent áber spûotîgo . zesámine. *Ignis uero refugit omnem sectionem.* Taz fíur neskéidet síh nîeht. Táz íst fóne díu . uuánda iz nehábet nehéina dícchi . dáz iz corpus sî! nóh neíst

túrh síh nîeht . sô lúft únde uuázer íst . táz iz ín gelîcho múge geskéiden uuérden. Án dien corporibus íst iz sámoso fróst . únde ánderíu accidentia. Díu corpora án dîen iz íst . tíu skéident síh. Sô íst óuh uox . tíu sáment chúmet ze mánigên ôrôn . síu íst úngeskéiden . dóh tero gehôrentôn ôren geskéiden sîn . únde íst si óuh corporalis . sô priscianus chît . quia vox est aer ictus.

103. QUID SIT INTER NATURALEM MOTUM . ET UOLUNTARIUM.

Neque nunc tractamus de uoluntariis motibus cognoscentis . animę . sed de naturali intentione. Únde ferním uuóla . dáz íh tír nû nîeht neóugo . uuîo gérno uuíhtelîh sî . fóne dîen uuílligên uuárbôn . dero sínnigûn sêlo . núbe íh óugo dir iz fóne dero natûrlichûn râmungo., Natura hábet íro ríhti . dáz sia nehéin uuíllo neléitet. *Sicuti est quod acceptas escas sine cogitatione transigimus . quod in somno spiritum ducimus nescientes.* Álso dâr skînet . táz uuír dia lîbleita déuuên . dóh uuír dára nedénchên . únde uuír slâfendo âtemoên . únuuízendo. Pe díu hábet tiu natura íro uuárba . âne den uuíllen. *Nam nec in animalibus quidem manendi . amor uenit ex uoluntatibus animę . uerum ex principiis naturę.* Nóh sâr án dien lébendên . dáz siu gérno sínt . táz nehábent siu nîeht fóne dero sêlo uuíllen . núbe fóne dero natura . nám iz ánagenne. *Nam sepe mortem cogentibus causis . quam natura reformidat . uoluntas amplectitur.* Táz skînet târána . uuánda der mán ófto dúrh ételicha nôt . ten dôd uuíle . dén diu natura skíhet. *Contra-*

que illud. Únde dáragágene. *Opus gignendi . quod natura semper appetit . quo solo durat diuturni*[A 169]*tas . mortalium rerum . interdum coercet uoluntas.* Diu hîtat . téro diu natura gérôt . tánnân dero stírbigôn díngo lánguuérigi dóh chúmet . tíu uuírt ófto fóne uuíllen ferduuénget. Ten dôd fúrhtet tiu natura . únde gérôt sîn der uuíllo! tia hîtât mínnôt tiu natura . únde uuéigerôt ter uuíllo . fóne díu chît sî . contra illud. *Adeo non procedit hęc sui caritas . ex animali motione . sed ex naturali intentione.* Álso guísso nechúmet nîeht tiu lîbmínna . fóne dero sêlo uuíllen . núbe fóne dero natûrlichûn ríhti. *Dedit enim prouidentia rebus . a se creatis . hanc uel maximam causam manendi . ut naturaliter desiderent manere . quoad possunt.* Kótes peuuárunga . gáb táz íro geskáffenên . ze hóubethǻfti uuérennes . táz sie îo lúste zeuuérenne . únz sie lángôst múgîn. *Quare nihil est . quod ullo modo queas dubitare . cuncta quę sunt . appetere naturaliter constantiam permanendi . deuitare pernetiem.* Pe díu nedárft tu nîeht zuîuelôn . ál dáz tir íst . natûrlicho sûochen dîa stâtigi des uuérennes . únde skíhen dia ferlórni. *Confiteor inquam . nunc me indubitato cernere . quę dudum incerta uidebantur.* Íh gího chád íh . táz íh kuíslicho nû bechénno . dáz mír fóre uuás únguís. *Quod autem inquit subsistere ac permanere appetit . id unum esse desiderat.* Únde dáz îo uuésen . únde uuérên uuíle chád si . táz kérôt éin uuésen. *Hoc enim sublato . nec esse quidem cuiquam permanebit.* Témo infárnemo . neuuírt taz uuésen ze léibo nîeht. *Uerum est inquam.* Táz íst uuâr chád ih.

104. SUMPTUM.

Omnia igitur inquit unum desiderant. Pe díu chád si . uuéllen siu állíu éin. *Consensi.* Tés hábo íh keiégen chád ih.

105. SUMPTUM.

Sed unum id ipsum monstrauimus esse quod bonum. Nû hábo íh tír óuh keóuget chád si . éin únde gûot álgelîcho gân. *Ita quidem.* Sô hábest chád ih.

106. ILLATIO.

Cuncta igitur bonum petunt. Pe díu chád si . fórderônt siu állíu gûot. Tér syllogismus íst óuh târfóre.

107. DIFFINITIO BONI.

Quod quidem ita describas licet . ipsum bonum esse quod desideretur ab omnibus. Nû máht tv gûote gében chád si súslih nôtméz. Táz íst kûot tés állíu díng kérônt.

108. QUID SIT DIFFINITIO.

Hîer íst zeuuízenne . dáz diffinitio óuh éigen instrumentum íst philosophorum . ad disputandum . sámoso argumentum íst . únde syllogismus. Mít tîen drín dûohta ín . dáz uuír állero díngoliches sîn

zeirríhtenne . únde daz ánder [A 170] ál únguís sî . âne dáz úns argumentando . ratiocinando . diffiniendo geuuâret uuérde. Argumentorum loca fúnden sie sedecim . ratiocinationum modos . uiginti sex . áber diffinitionum mísselicho . uuánda cicero lêret únsih in topicis . quatuor modos . uictorinus rhetor quindecim. Déro quindecim modorum . íst échert éinêr . dér proprie diffinitio héize . die ándere héizent mêr descriptiones. Diffinitio sézzet taz tíng . únde geóuget iz úns . álso uuír iz ánaséhen . descriptio gezéichenet iz échert. Sô íst iz diffinitio . sô iz úns substantialiter dia sácha óuget . álsús. Animal dáz íst anima . únde corpus. Fóne dîen zuéin íst animal compositum/ díu zuéi uuúrchent iz. Sô íst iz áber descriptio . sô úns échert kemâlêt uuírt . uuáz iz sî . álsús. Animal dáz íst quoddam mobile. Tóh táz uuâr sî . nóh tánne íst úns animal mít tíu accidentaliter geóuget . náls substantialiter. Mobilitas íst accidens animali. Ûzer accidentibus neuuírt nehéin animal geuuúrchet. Pe díu chît descriptio gemâle . únde zéichenúnga . únde bílde . álso dáz íst . úbe íh mít mînemo gríffile an éinemo uuáhse gerîzo formam animalis; Áber diffinitio chît úndermarchúnga . álso dáz íst . táz uuír fines a finibus skídoen . únde chît nôtmez . álso dáz knôto gemézen íst . tés nîeht mêr . nóh nîeht mínnera neíst. *Nihil inquam uerius excogitari potest.* Nîeht nemág uuâreren erdénchet uuérden . chád íh. *Nam uel ad nihilum cuncta referuntur . et destituta ueluti uno uertice . sine rectore fluitabunt . aut si quid est . ad quod uniuersa festinent . id erit summum omnium bonorum.* Uuánda éinuuéder íst . sô állíu díng séhent ze nîehte . únde fárent írre . sámoso hóu-

betolôsiu . álde úbe siu állíu îoner zûoîlent . táz íst nôte állero díngo bézesta. *Et illa inquit. Nimium o alumne lętor.* Únde dô chád si . nû bín íh is fílo frô geséllo mîn. *Ipsam enim medię ueritatis notam . mente fixisti.* Tû hábest ten míttelôsten stúpf tero uuârhéite in dîn hérza getrénchet.

109. QUIS SIT RERUM FINIS.

Sed in hoc patuit tibi . quod ignorare te paulo ante dicebas. Únde an démo dínge hábest tu fernómen . dáz tu díh fóre châde neuuízen. *Quid inquam?* Uuélez íst táz chád íh? *Quis esset omnium rerum finis? inquit.* Uuáz táz énde sî állero díngo chád si. *Is est enim perfecto . quod desideratur ab omnibus.* Táz íst taz [A 171] énde . dés állíu díng kérônt. *Quod quia bonum esse collegimus . oportet fateamur . omnium rerum finem . bonum esse.* Uuánda uuír [illegible] z énde geuuârráchotôn . gûot uuésen . pe díu súlen uuír iéhen . gûot uuésen állero díngo énde.

110. MENTEM INTERROGANDAM ESSE DE OMNI UERITATE.

Quisquis profunda mente uestigat uerum . cupitque ille nullis deuiis falli . in se reuoulat . i. scrutetur lucem intimi uisus. Souuér tîefo dénchendo daz uuâra gûot sûoche . únde er fóne lúgedíngen neuuélle betrógen uuérden . dér frâgee dés sîn sélbes sín. *Et inflectens longos motus . cogat in orbem.* Únde lánge férte des mûotes in rínges uuîs pîegende . tûe sie

úmbe gân. Dáz chît. uuénde sîn mûot tarána díccho. *Animumque doceat. possidere retrusum. suis thesauris. quicquid extra molitur. i. rimatur.* Únde lêre sîn mûot héime háben. dáz iz ánderesuuâr sûochet. *Quod dudum texit atra nubes erroris. lucebit perspicatius ipso phoebo.* Úbe er daz tûot. tánne begínnet síh ímo indûon. dáz ér neuuíssa. óffenôr dánne. daz súnnûn lîeht. Tâz chît si fóne díu. uuánda ér ímo sélbo bedenchen sól. uuîo uuâr dáz sî. dáz sî ín lêret. *Namque corpus inuehens obliuiosam molem. non depulit omne lumen mente.* Uuánda dér âgez máchôndo lîchamo. nehábet temo mûote dáz nîeht kâreuuo genómen dia uuârhéit. souuîo geskríben sî. Corpus quod aggrauat animam. opprimit sensum multa cogitantem. *Heret profecto introrsum semen ueri! quod excitatur uentilante doctrina.* Ételîh fúncho dero uuârhéite. lôskêt târínne. dér fóne dero ánablâsentûn lêro erchícchet uuírt. *um cur rogati. recta sponte. i. sine doctore. censetis. ni uiueret fomes mersus alto corde.* Uuánnân bírnt ir ánderes sô gérech. réht zefíndenne. sô man is íuuíh frâgêt. tér zínselôd nelâge dâr begráben. tîefo ín demo hérzen? Táz íst argumentum ab effectu. Uuîo mág effectum sîn âne den efficientem? *Quod si platonis musa personat uerum. quod quisque discit inmemor recordatur.* Úbe platonis poema uuâr ságet. ál dáz tér úngehúhtigo gelírnêt. tés pehúget er síh. Plato únde ándere philosophi. uuândôn. dáz animę hominum állíu díng uuízîn. êr sie ad corpora chómên. únde fóne démo úngehúhtig [A 172] uuórtene. síh íro dáranâh îo éinzên behúgen. *Tum ego inquam. Platoni uehementer assentior.* Ih gího

dés fílo fásto platoni . chád íh. *Nam me horum iam secundo commemoras . primo quod memoriam corporea contagione . i . commixtione . dehinc cum meroris mole pressus amisi.* Uuánda dû míh tíz ál nû ánderêst lêrest; Éinêst fóne díu . dáz íh uuás in úngehúht chómenêr . fóne des lîchamen drúcche . dô míh iz in scûolo lêrta mîn méister . únde nû ánderêst . fóne dero chréftigûn trûregi besuârotêr.

111. QUOD BONITATIS CLAUD MUNDUS REGATUR.

Tum illa. Si respicias inquit priora concessa . ne illud quidem longius aberit . quin recorderis . quod te dudum nescire confessus es. Uuíle du dénchen chád si . án die êreren gegíhte . sô spûot tir sâr dés tíh zebehúgenne . dáz tu fóre châde . díh neuuízen. *Quid inquam?* Uuáz íst táz chád íh? *Quibus ait illa gubernaculis mundus regatur.* Uuélih chád si daz stûorrûoder sî . mít témo gót tísa uuérlt ríhte. *Memini inquam confessum me fuisse meam inscitiam.* Íh pehúgo míh uuóla chád íh . keiégen háben mînero únchúnnôn. *Sed quid afferas licet iam prospiciam . planius tamen ex te audire desidero.* Uuáz tu dóh sâgen uuéllêst . souuîo íh iz íu nû uuíze . íh ferními iz tóh kérno fóne dír. *Mundum inquit hunc deo regi . paulo ante minime dubitandum putabas.* Táz kót tísa uuérlt ríhte chád si . tés iáhe dû dârfóre . tíh nehéinen zuîuel háben. *Ne nunc quidem arbitror inquam . nec umquam dubitandum putabo.* Nóh nû nezuîuelôn chád ih . nóh nîomer. *Quibusque in hoc rationibus accedam . breuiter exponam.* Únde mít

uuélero rédo íh tárazûo chóme . dáz ságo íh tír spûotigo. *Mundus hic minime conuenisset in unam formam . ex tam diuersis contrariisque partibus . nisi unus esset . qui tam diuersa coniungeret.* Tísiu uuérlt negeéinoti síh nîeht ze éinemo bílde . fóne sô mísselichên . únde sô uuíderuuártigên . íro téilen . sô uuázer . únde fíur íst . únde lúft únde érda . úbe éinêr neuuâre . dér sô mísselichíu zesámine fûogti. *Coniuncta uero naturarum ipsa diuersitas . inuicem discors dissociaret . atque diuelleret . nisi unus esset . qui quod nexuit contineret.* Ióh táranâh . sô ér siu zesámine geháfti . sô intuuúrfe síh . únde zenâme síh tíu ríngenta míssehélli dero natûrôn . úbe éinêr neuuâre . dér dáz fóllehábeti . zesámine . dáz ér genústa. Táz íst triplex argumentum . a dissimilibus. a repugnantibus/ a contrariis. Dissimilia sínt . corpus . et anima . repugnantia sínt . ignis et terra . contraria sínt . ignis et aqua. Tíu flúhîn nôte éinánderíu . úbe siu éteuuer neduúnge zesámine. *Non tam uero certus ordo* [A 173] *naturę . procederet . nec explicarent tam dispositos motus . locis . temporibus! efficientia . spatiis . qualitatibus . nisi unus esset . qui has mutationum uarietates . manens ipse disponeret.* Nóh sô guís neuuâre nîeht tíu ríhti dero naturę . nóh sô guísse férte . netâtîn díu partes kuísse in íro stéten . álso luna hábet inter planetas . proximum motum terrę . únde saturnus proximum cęlo. Kuísse in íro zîten . álso recursus lunę íst . in uiginti septem diebus . únde áber solis . in trecentis sexaginta quinque diebus. Kuísse in íro máchungo . álso der mâno dia súnnûn fúregândo . eclipsin solis máchôt . únde sól die ánderen planetas máchôt stationarias . álde

retrogradas . álde anumolas. Kuísse in íro únderskéite . álso îo íst inter plenam lunam et solem dimidium cęli. Kuísse in íro uuîolichi . álso îo noua luna íst cornuta . únde plena rotunda íst. Tés nefûore álles sô nîeht . úbe éinêr neuuâre stâtêr . dér dîe mísselîchen uuéhsela scáffoti. Táz íst argumentum ab effectis. Diu effecta lêrent ten effectorem. *Hoc quicquid est . quo condita manent . atque agitantur . i. reguntur . usitato cunctis uocabulo . deum nomino.* Fóne démo îo álle gáskefte sínt . únde gerîhte uuérdent . tén héizo íh áfter síte gót. *Tum illa. Cum hęc inquit ita sentias . paruam mihi operam restare puto . ut felicitatis compos . patriam sospes reuisas.* Sîd tu dáz uuéist chád si dô . sô neíst mír dés nîeht . táz tû sâldôn gebrûochendêr . gesúnde héim eruuíndêst. Uuáz héizet si patriam . âne iustitiam . únde sapientiam . dârúmbe der ménnisko geskáffen uuárt? álde paradysum . dánnân ér feruuórfen uuárd? *Sed quę proposuismus intueamur.* Nû séhên dés uuír bedígen.

112. SUMPTUM.

Nonne numerauimus sufficientiam in beatitudine?

113. SUMPTUM.

Deumque ipsam beatitudinem esse consensimus? Nechád íh târfóre na . gnúht pegríffen uuérden . mít beatitudine . únde gót uuésen dia beatitudinem. *Ita quidem.* Sô tâte chád ih.

114. ILLATIO.

Et ad mundum igitur inquit regendum . nullis extrinsecus amminiculis indigebit. Sîd táz sô íst chád si . sô íst er úndúrftîg tero ûzerûn hélfo . dia uuérlt zeríhtenne . uuánda er iz an ímo sélbemo hábet. Tér syllogismus íst sús ketân. Sufficientia íst in beatitudine. Sô íst kót beatitudo. Pe díu íst kót sufficiens ad regendum mundum. *Alioquin si quo egeat . plenam sufficientiam non habebit.* Ánderesuuîo . úbe ímo ménget . sô neíst er sufficiens. Argumentum a parte . quia non habet totum . cui aliquid deest. *Id inquam ita est necessarium.* Íz íst nôte sô chád íh. *Per se igitur solum cuncta disponit.* Mít [A 174] ímo sélbemo gréhto . órdenôt er diu díng. *Negari inquam non potest.* Tés nemág nehéin lóugen sîn chád ih.

115. ITEM.

Atqui . deus ipsum bonum esse monstratus est. Nû íst óuh kót keságet chád si . gûot uuésen. *Memini inquam.* Uuóla gehúgo íh is chád ih. *Per bonum ipsum igitur cuncta disponit . si quidem per se regit omnia . quem bonum esse consensimus.* Úbe dér mít ímo sélbemo ríhtet . tér sélbo gûot íst . sô ríhtet er mít kûote. Táz íst argumentum a nota/ i. ab interpretatione. Uuánda gót únde gûot pluriuoca sínt . táz mít kóte uuírt . táz uuírt mít kûote. *Et hic est ueluti quidam clauus . atque gubernaculum . quo mundana machina stabilis atque incorrupta seruatur.* Únde díz íst tér nágel . ióh tíu stíura . mít téro daz

uuérltzímber gehálten uuírt . stâte . únde úngeuuértet. Tér diu méreskéf stíuret . tér neléget sîna hánt nîeht . án daz stíurrûoder . núbe échert ten nágel . dér án demo rûodere íst . tén uuérbet er . álso uuír ióh séhên . in súmelichên sêuuen. *Uehementer assentior inquam . et id te dicturam paulo ante prospexi! licet tenui suspicione.* Tés fólgên íh tir in érnest chád ih . únde dáz uuíssa íh fóre . gágen dés iz uuás . táz tu sô ságen sóltîst. Íh chós iz . tóh íh iz chûmo chúre. *Credo inquit . iam enim ut arbitror uigilantius deducis oculos ad cernenda uera.* Táz kelóubo íh chád si . dáz tu iz fóre chúrîst . uuánda dû nû uuâno íh uuácherôren óugen hábest . tia uuârhéit zechîesenne.

116. CUNCTA NATURĘ CONSENTANEA UOLUNTARIE GUBERNARI.

Sed quod dicam . non minus ad contuendum patet. Táz íh óuh nóh ságen uuíle . dáz máht tu sámo óffeno chîesen. *Quid inquam?* Uuáz íst táz chád íh? *Cum deus inquit iure credatur omnia gubernare clauo bonitatis . eademque omnia sicuti docui . ad bonum naturali intentione festinent . num dubitari potest . quin uoluntaria regantur?* Sô gót tiu díng ríhtet chád si . mít témo nágele dero gûoti . únde siu állíu râmênt ze dero gûoti . íst tánne zuîuel . síu nesîn uuíllig tes ríhtennes? *Seque sponte conuertant ad nutum disponentis . ueluti conuenientia . contemperataque rectori.* Únde síu neuuérbên síh kérno . nâh témo uuíllen des méisterônten! sámoso gehéllíu únde gerártíu ze íro ríhtare? *Ita inquam necesse.* Íz íst nôte sô

chád ih. *Nec beatum regimen esse uideretur . si quidem foret iugum detrectantium . non salus obtemperantium.* Nóh táz ríhten neuuâre sâlîg . tánne . sô iz tero uuíderôntôn geduuíng uuâre . náls tero gehôrigôn héili. Uuánda díu detrectatio contra naturam uuâre . be díu nehábeti sî beatum finem. Táz íst argumentum a causa. Tíu dia naturam háltent . tíu hábent [A 175] bonum finem. Fóne díu chád paulus. Habetis fructum uestrum in sanctificatione . finem uero uitam ętternam. Sanctificatio íst secundum naturam . pe díu íst si causa uitę ęternę. Uita ęterna íst íro finis. *Nihil est igitur quod naturam seruans . deo contraire conetur.* Pe díu neíst nîeht tia naturam háltende . dáz kóte uuídere sî. *Nihil inquam.* Nîeht chád íh.

117. RELUCTANTIA NIHIL PROFICERE.

Quid si conetur ait. Uuáz chád si . úbe síh is tehéin creatura béitet . sô gigantes tâten . únde álle iniqui tûont? *Num tandem proficiet quicquam aduersus eum . quem iure beatitudinis potentissimum esse concessimus?* Kemág sî dánne îeht uuíder demo geuuáltigôsten . dén íh keuuáltigôsten iáh uuésen . dúrh tia beatitudinem? *Prorsus inquam nihil ualeret .* Nîeht úber ál chád íh. *Non est igitur aliquid . quod summo huic bono . uel uelit . uel possit obsistere! s. quia nihil sunt iniqui.* Fóne díu neíst nîeht chád si . dáz temo hêrôsten gûote múge . álde uuélle uuíderestân. *Non inquam arbitror.* Íh netrûên chád íh. *Est igitur summum bonum . quod regit cuncta fortiter . suauiterque disponit.* Fóne dív chád si . íst táz kûot taz

fórderôsta . dáz állíu díng mámmondo . únde máhtîgo sképfet. *Tum ego. Quam me inquam delectant . non modo ea . quę conclusa est summa rationum . uerum multo magis hęc ipsa uerba . quibus uteris.* Dô chád íh . uuîo lústsám mír SÍNT nîeht éin díu gnôti dero rédôn . dîe du mír beslózen hábest . núbe ióh mêr díu uuórt . tíu dû spríchest. Sî spríchet scôno hîer . únde óuh târ sî fóne íro sélbûn spríchet. Sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter . et disponit omnia suauiter. *Accepisti inquit in fabulis . lacessentes cęlum gigantes. Sed illos quoque uti condignum fuit . benigna fortitudo disposuit. Ut tandem aliquando stultitiam magna lacerantem . i. . deum prouocantem . sui pudeat.* Tû lâse in spélle chád si . die rísen ze hímele féhten . otum . únde ephialtem . filios neptuni . dîe mânôdliches vuûohsen nouem digitos. Áber gótes chráft . kált in sô iz réht uuás. Uuánda sie álle erscózen uuúrten . mít tien dónerstrâlôn. Táz mánôt tie úreizkóucha . dîe gótes chórônt . dáz sie dóh éteuuénne . síh is mîdên. Flegre héizet tíu rísônbúrg in thessalia . târ die chréftîgen stéina nóh lígent . mánige áfter félde . mít tîen diu spél ságent . dáz tie rísen ze hímele fúhtîn. Íz uuâren áber die uuârháfto . dîe post diluuium turrem zímberotôn uuíder góte . únde sie uuúrten diuisę per linguas.

118. MALUM [A 176] NIHIL ESSE.

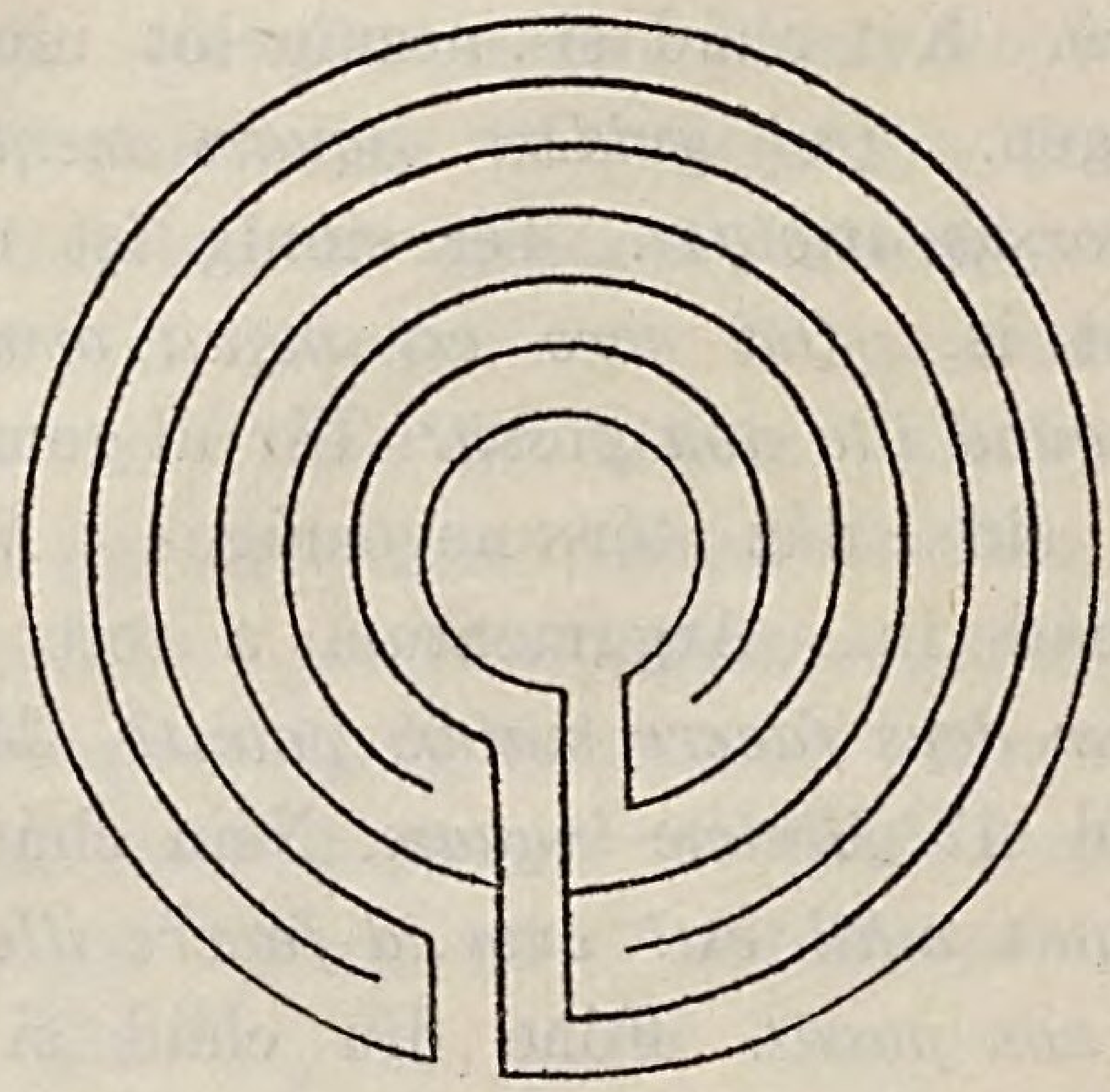
Sed uisne rationes ipsas inuicem collidamus? forsitan ex huiusmodi conflictatione . pulchra quędam ueritatis scintilla dissiliat. Uuíle du nû chád si . dáz íh sélben die rédâ . dîe íh târfóre geóuget hábo .

zesámine sláhe . dáz tarûz ételîh scône gnéista sprínge. *Tuo inquam arbitratu.* Álso dû uuéllêst chád íh. *Deum inquit esse omnium potentem . nemo dubitauerit.* Kót chád si . nezuîuelôt nîoman uuésen álemáhtîgen. *Qui quidem inquam mente consistat . nullus prorsus ambigat.* Tér sínnîg íst chád íh . tér nezuîuelôt is. *Qui uero est inquit omnium potens . nihil est quod ille non possit?* Tér ál gemág chád si . sól îeht sîn . dáz tér negemúge? *Nihil inquam.* Nîeht chád íh. Argumentum a toto ad partem. *Num igitur deus facere malum potest?* Mág kót úbel tûon chád sî? *Minime inquam.* Néin chád ih. *Malum igitur inquit nihil est! cum id facere ille non possit . qui nihil non possit.* Fóne díu chád si . neíst úbel nîeht . sîd iz tér nemág tûon . dér al tûon mág. Argumentum ab efficiente. Uuâr íst taz effectum . sô der effector neíst? Táz íst tíu scintilla . dáz malum nîeht neíst. Fóne díu chît augustinus . dáz malum creatura nesî! nóh effectio dei . núbe defectio a deo. Angelum et hominem a deo deficere . et non ipsi adherere . malum est.

119. DE SIMILITUDINE HARUM RATIONUM.

Ludisne me inquam . texens rationibus inextricabilem laborinthum? Spílest tu sáment mír chád ih . mít tînero rédo . sô feruuúndenen laborinthum uuvrchendo? *Quę nunc quidem qua egrediaris introeas . nunc uero qua introieris egrediare?* Táz tu nû íngángêst . târ du ûzkîenge . únde áber dâr ûzkángêst . târ du íngîenge? Sô iz in laborintho féret . únde sô du hîer séhen máht. *An mirabilem quendam*

diuinę simplicitatis orbem complicas? Álde uuíndest tu daz vuúnderlicha chlíuue dero gótes éinfálti?

Etenim paulo ante a beatitudine incipiens . eam summum bonum esse dicebas . quam in summo deo sitam esse loquebare. Sús hábest tu mít mír gerédôt. Tû fîenge ána ze beatitudine . únde ságetôst sîa uuésen summvm bonum . únde châde sîa in góte uuésen. *Ipsum quoque deum . summum esse bonum . plenamque beatitudinem disserebas.* Únde ságetôst tu gót sélben uuésen summum bonum; ióh beatitudinem. *Ex quo neminem beatum fore . nisi qui pariter deus esset . quasi munusculum dabas.* Únde [A 177] dánnan ságetost tv̂ mír ze gébo nehéinen uuésen beatvm . âne dér sámint ímo gót íst. An déro stéte bíst tv̂ ûzchómen ze beatitudine dâr dû óuh ánafîenge. *Rursus loquebaris ipsam boni formam dei ac beatitudinis esse substantiam.* Únde áber dâr ze beatitudine ánafáhendo dâr dû ûzlîeze . châde dû . dáz pílde summi boni uuésen substantiam gótis únde beatitudinis.

Ipsvmque unum id ipsum esse bonum docebas . quod ab omni rervm natura peteretur. Únde dáz éina bonum ságetost tû uuésen dáz álliu díng súochent. *Deum quoque bonitatis gubernaculis uniuersitatem regere disputabas.* Únde gót châde dû mít témo stûorrûodere dero gûoti dia uuérlt álla ríhten. *Volentia cuncta parere.* Ióh ímo gérno héngen álliu díng. *Nec ullam mali esse naturam.* Únde úbiles natura nehéina uuésin. Tíz sínt tíu dû ságetost . únde díu dû ín éinánderiu geflóhtin hábist. *Atque hęc nullis extrinsecus sumptis approbationibus explicabas . sed insitis domesticisque . ex altero fidem trahente altero.* Únde hábist tû siu álliu gerécchit mít éigenên . únde mít ánaháftenten argumentis . náls mít frémeden . únde sô? dáz îro îogelich klóublichi inpfáhit fóne ándermo . gót únde gûot . sâligheit únde éin . déro sínt fîeriv . déro îogelich stárhta dáz ánder.

120. DE ARGUMENTIS.

Hîer íst táz filo geuuâro zefernémenne uuélichiu argumenta uuérden intrinsecus sumpta uuélichiu extrinsecus. Tíu fone affectis kenómen uuérdent . táz chît fóne geháften . díu sínt intrinsecus sumpta. Déro affectorum sínt fóne aristotile sedecim gezélet . totum . partes . nota . coniugatum . genus . species . simile . dissimile . adiuncta . contrarium . antecedens . consequens . repugnans . causa . effectum . comparabile. Díu sínt keháft únde ínuuertig tîen úmbe dîu man strîtet álde zuîuelôt. Uuánnan mág iz irrâten uuérden úbe iz per artem irrâten uuírt . âne fóne déro ételichemo? Totum fone parte . pars fone toto . alde fone nota . úbe iz notam

hábet . Uuélichiu hábent notam âne pluriuoca? Fóne díu zíhet man ensem . dés man gladium zíhet. Sláhet ín ensis . sô sláhet ín gladius . sláhet ín locuples . sô sláhet in diues . tûot iz scipio . sô tûot iz affricanus. In diuinis nominibus féret iz also. Deus . bonum . unum . beatum . uuérchont sáment. Táz fóne éinemo [A 178] predicatum uuírt . táz uuírt fóne állen predicatum . uuánda íro nehéinemo nîeht ínuuertigora neíst . tánne dáz îo daz sélba íst. Álso uuírt irrâten coniugatum fóne ándermo sînemo coniugato. Genus a specie . species a genere. Simile a simili . dissimile a dissimili . adiunctum ab adiuncto . contrarium a contrario. Antecedens a consequente . consequens ab antecedente . repugnans a repugnante . causa ab effecto . effectum a causa . comparabile a comparabili. Díu áber fóne geháftên díngen genómen neuuérdent . núbe fóne testimoniis . rumoribus . quęstionibus . i. extortionibus . táz chît fóne geiíhtedon . sortibus . somniis . únde fóne ánderen dîen gelîchen . díu héizent extrinsecus sumpta. Síu héizent óuh artis expertia . uuánda siu irrâten neuuérdent . núbe geéiscot. Sô quęstio uuírt . utrum resurgent mortui? sô nesûocho íh nehéin déro gezálton sedecim . uuánda man iz ex arte uuízen nemág . núbe testimonium christi . dér sús kehéizet. Amen dico uobis . quia uenit hora in qua omnes qui in monumentis sunt . audient uocem filii dei et procedent. Sô féret iz óuh án dien ánderen locis exterioribus. Argumentum íst probamentum. Álso dáz uuír chéden. Si hoc est . illud est. Úbe uuír áber chéden . si hęc duo sunt illud tertium erit . táz héizet latine ratiotinatio . grece syllogismus.

121. ITEM DE SINGULARI FORMA DEITATIS.

Tum illa. Minime inquit ludimus . remque omnium maximam exegimus dei munere . quem dudum deprecamur. Tô chád si. Néin . íh nespílon mít tír . sô dû chîst . núbe állero díngo méista . hábo íh tír gerécchet fóne gótes kelâze . dén uuír fléhotôn fóre . s. mít tîen férsen. O qui perpetua mundum ratione gubernas. Táz íst állero díngo méista . uuáz summum bonum sî . únde uuáz ten ménnisken beatum máchoe . dáz socrates . únde nâh ímo álle philosophi fínden nemáhtôn . dô sie iz knôto sûohtôn . sô augustinus gíhet in octauo libro de ciuitate dei. Únde dârmíte dia gotes simplicitatem zebechénnenne . dér sô an ímo hábet bonitatem . únde beatitudinem . dáz siu éin mít ímo sínt. Unde sô er gezéigôt uuírt mít ín . álde síu mít ímo [A 179] dáz tíu zéigunga extrinsecus sumpta . neuuírdet . uuánda siu ímo accidentaliter ána nesínt . núbe substantialiter. *Ea est enim forma . i. natura diuinę substantię . ut neque in externa dilabatur . nec in se externum aliquid ipsa suscipiat.* Tíu natura dero gótes substantię . íst sólih . dáz sî in ánder síh neuuéhselôt . sô vxor lod in statuam salis keuuéhselôt uuárd! únde sî síh ánder ána nelâzet . álso ménnisko tûot zórn . únde méndi . fróst únde hízza. *Sed sicut de ea parmenides ait . panto*

omnem

then eukiklus pheres ena likkion ogkon . rerum orbem

tv circulo ducis par sponte multitudinem

mobilem rotat . dum se inmobilem ipsa conseruat. Núbe álso parmenides philosophus grece fóne íro chád . s uuérbet ál dáz tir íst . sélba neuuéget si síh. *Quod*

si rationes quoque agitauimus non extra petitas . sed collocatas intra ambitum rei . quam tractabamus . nihil est quod admirere . cum didiceris platone sanciente . oportere sermones cognatos esse rebus de quibus loquuntur. Tréib íh óuh tîa réda chád si . dîa íh ánderesuuâr nenám . núbe dîa íh târ fánt . tánnân íh rédota . dés nesî díh vuúnder . uuánda dáz kelímfet . sô díh plato lêrta . táz tiu uuórt tîen geháft sîn . fóne dîen man siu spríchet. Táz chît si be díu . uuánda dáz sî fóne góte rédota . dáz nám si a bono . únde ab uno . únde a beatitudine . díu dáz sélba sínt. Uuéliu uuórt háftênt kóte sô hárto . sô díu man spríchet de summo bono et beatitudine . et unitate . díu sîn nota sínt? Sô argumenta . únde syllogismi . a nota genómen uuérdent! sô sínt îo note rebus uerba cognata . uuánda siu intrinsecus sínt sumpta . álso fóre geságet íst.

122. LUCE REPERTA . AD TENEBRAS NON ESSE REUERTENDUM.

Felix qui potuit uisere lucidum fontem boni . i. summum bonum uidere . felix qui potuit soluere uincula grauis terrę . i. sarcinam carnis uincere. Sâligo dér den lûteren úrspring pescóuuôt hábet álles kûotes . únde úberuuint ketân hábet tero írdiskûn búrdi. *Postquam treicius uates quondam gemens funera coniugis . coegerat flebilibus modis . mobiles siluas currere . amnes stare.* Tô íu orpheus musicus . fóne tracia . sînero chénûn dôd chlágonde mít cháreléichen . ketéta den uuáld kân . únde die áhâ gestân. *Iunxitque cerua intrepidum latus leonibus . nec lepus timuit uisum*

canem . iam cantu placidum. Únde diu hínda báldo gîeng mít tien léuuôn . nóh háso húnt nefórhta . stílle uuórtenen fóne sánge. *Cum flagrantior* [A 180] *feruor ureret intima pectoris . nec modi qui cuncta subegerant . mulcerent dominum . i. ipsum orpheum . querens inmites superos . adiit infernales domos.* Tánne er óuh táranâh hártôr châle nâh temo vuîbe . únde ín netrôstîn sîne léiche . dîe állíu díng málzíu getân hábetôn . úngnâdige chédende die hímelgóta . fûor er ze dien héllegóten. *Illic temperans blanda carmina . sonantibus chordis . quicquid hauserat precipuis fontibus . i. doctrinis matris deę . quod luctus dabat inpotens . s. impetrandi . quod uoluit . quod amor dedit . i. dictauit . geminans luctum . deflet . commouens tęnara.* Únde dâr rértende sûozo héllentíu séitsáng . sô er scônisten gelírnêt hábeta be sînero mûoter caliopea . dero musa . únde ín dér vuûoft scúnta . dér lúzzel gemáhta . únde ín des vuîbes mínna lêrta . díu ímo den uuûoft ráhta . dáz sáng er . únde rôz . únz is hélla erdrôz. *Et dulci prece ueniam umbrarvm dominos rogat.* Únde sús sûozo bát er gnâdôn . dîe hêrren dero sêlon. *Stupet tergeminus ianitor . i. cerberus . infernalis canis . captus . i. illectus nouo carmine.* Erchám síh tô dér dríu hóubet hábento túrouuárt . sús úngeuuónes sánges. *Ultrices scelervm deę . i. tres furię. Allecto. Megera. Thesiphone . quę sontes agitant metv . iam mestę madent lacrimis.* Únde dîe drî réchegérnun suésterâ . dîe fertâne ménnisken getûont skíhtige . dîe rúzen fóre âmere. Uuáz sínt furię . âne conscientia sceleratorum? Tíu iágôt sie. *Non ixionium caput precipitat uelox rota.* Nóh ixionem netréib ínin díu daz rád ze tále. Ixion uuás rex laphitarum. Dér éidota

ze héllo dáz er mít iunone slâfen uuólta . be díu sólta er éin rád ze bérge trîeben . únde dârmíte ráng er . dés nespûota imo. Táz íst exemplum déro . dîe mít tero uuérlte ríngent! tíu îo ze tále gât . únde íro sectatores mítefûoret. *Et tantalus longa siti perditus . spernit flumina.* Únde dér fóre dúrste erchéleto tantalus . tér nerûohta dô des uuázeres. Tér gáb sînen sún pelopem fúre frísking zeézenne diis et deabus . zebesûochenne íro diuinitatem . be díu stûont er dúrstegêr . ín demo uuázere . únde nemáhta síh is tóh nîo getrénchen. Tér gótes chórôt . témo [A 181] nesól báz keskéhen. *Uultur dum satur est modis . non traxit iecur tytii.* Únde sánges sátêr . neâz ter gîr ínin díu tytio dia lébera. Dér uuólta mít latona slâfen iouis uxore . dáz ráh apollo . únde diana filia latonę . mít tíu . dáz ímo der gîr dia lébera âze . únde álso fílo er geâze . dáz si álso fílo geuuûohse. Díu fabula mánôt únsih tés . quia libido cuius sedes est in iecore . semel expleta non extinguitur! sed recrudescit itervm. *Arbiter umbrarum . i. uulcanus . qui et ops et pluto . tandem miserans . uincimur ait . donamus uiro coniugem comitem . emptam carmine.* Ze lézest chád ter héllogót . uuánda ín erbármeta iz óuh. Uuáz múgen uuír nû mêr? ergébên demo mán sîn uuîb . ze mîeto úmbe sînen sángléih. *Sed lex dona coerceat.* Áber in dîen uuórten . únde mít téro gedíngûn . únde mít téro scáffúngo. *Ne dum tartara liquerit . fas sit lumina flectere.* Táz er hínnân fárendo . síh nehínderséhe. *Quis legem det amantibus? Amor . maior lex est sibi.* Uuér mág uuíneskéfte scáffunga getûon? Sélbiu diu uuínescáft scáffôt íro sélbûn. Also uirgilius chád. Quis enim modus assit amori? Únde er

áber chád. Omnia uincit amor. Uuánda óuh prouerbium ist . ubi amor . ibi oculus . pe díu lóse dir . uuîo iz kefûor. *Heu noctis prope terminos . uidit orpheus euridicen suam . perdidit . occidit.* Ah ze sêre . sô er sia nâh ze lîehte brâhta . dâr uuárteta er íro . dâr ferlôs er sîa! dâr stúrzta ér sélbo. *Uos hęc fabula respicit . quicumque queritis mentem ducere . in superum diem . i. deum.* Tíz spél síhet zûze íu . ír daz mûot pegínnent uuénden . án den ûfuuértigen dág. *Nam qui uictus . s. carnis desideriis . flexerit lumina in tartareum specus . dum uidet inferos . perdit quicquid trahit precipuum.* Uuánda dér síh táranâh kelóubet . únde áber uuídere síhet ze dero héllo . sînên gelústen fólgendo . tér ferlíuset táraséhendo . táz er tíures keuuán . i. spiritalia bona. Iuxta illud in euangelio. Manum ponens in aratro . et respiciens retro . non est aptus regno dei.

123. DE UARIETATE TRANSACTĘ DISPUTATIONIS.

Also uuára zenémenne íst . uuîo boetius in primo libro uuás incusans fortunam . únde sia philosophia dés fersprâh in secundo libro . rhetorica defensione . álso íst hîer in tertio libro uuára zetûonne . uuánda si disputando chôsot . táz tíu disputatio triplex íst. Sî begónda in secundo libro disputare [A 182] . contra diuitias . honorem . potentiam . gloriam . uoluptatem . dîa disputationem fóllezôh si hîer in tertio . târ sî ferságet hábet . táz an ín geskéidenên . beatitudo fúnden neuuérde. Uuánda si dáz téta . redarguendo mores hominum . be díu héizet tíu disputatio moralis . grece ęthica. Táranâh zéigôt si beatitudinem in deo .

únde uuîo an ímo sáment sîn díu quinque bona. díu síh humanus error béitet skéiden. Mít tíu hábet si geántuuúrtet tero hêrostûn questionis. tíu in ęthica íst. uuanda socrates ze démo dáz pars philosophię ánafîeng. únde álle sîne sectatores. tîe dero líuto tûon sáhen râmên ad beatitudinem. dîe nemáhtôn nîeht irrâten. uuâr beatitudo locum hábetî. Únde dóh sie châdîn. beatitudo íst in adipiscendo summo bono. uuélez táz sélba summum bonum sî. dáz neuuárd ín nîeht kelâzen zebechénnenne. Fóne déro questione chúmet si ad phisicam disputationem. i. naturalem. an déro questione. an ad interitum aliquid tendat. Tánnân eruuíndet si áber in fine libri ad theologicam disputationem. târ si gótes simplicitatem óuget.

EXPLICIT LIBER TERTIVS BOETII.

INCIPIT LIBER QUARTUS.

1. QUESTIO. CUR MALI REGNENT SUB BONO RECTORE DEO. [A 183]

Hęc cum philosophia leniter suauiterque cecinisset. seruata dignitate uultus. et grauitate oris. s. secundum precepta rhetorica. tum ego abrupi intentionem parantis adhuc aliquid dicere. nondum penitus oblitus insiti meroris. Sô philosophia léno únde mánmendo sús kesáng. mít zímigi des ánalúttes. únde mít zúhtigi des múndes. dô úndernám íh íro dáz si nóh tô ché-

den uuólta . míh mînes léides nóh to únfertrôstet hábende. *Et o inquam preuia ueri luminis . quę usque huc tua fudit oratio . cum sui speculatione diuina . tum tuis rationibus inuicta patuerunt.* Tes uuâren lîehtes zéigâra . chád ih . souuáz tû nóh ságetôst . táz íst túrh síh kótelîh . s. uuánda iz ze góte léitet . únde fóne dînên rédôn únzuîuelîg . uuánda dû iz probamentis stárhtôst. *Et dixisti mihi ea . etsi nuper oblita . ob dolorem iniurię . non tamen antehac prorsus ignorata.* Únde hábest tu mír geságet . táz mir êrbóre únchúnt neuuás . tóh íh is nû fóre léide geâgezôt hábeti. *Sed ea ipsa uel maxima causa est . nostri meroris . quod omnino mala esse possint . uel inpunita pretereant . cum rerum bonus rector existat.* Áber dáz sélba díng . táz tûot míh méist trûregen . dáz úbel múgen sîn . álde úngeárnêt sîn . sîd ter ríhtare gûot íst. *Quod solum quanta dignum sit ammiratione . profecto consideras.* Uuélih uuúnder míh tés mít réhte múge sîn . dáz uuéist tu uuóla. *At huic aliud maius adiungitur.* Sô íst éin ánderez ióh mêr uuúnder. *Nam imperante . florenteque nequitia . uirtus non solum premiis caret . uerum etiam sceleratorum pedibus subiecta calcatur . et in locum facinorum supplicia luit.* Íh méino dáz tien âchusten uuáltesôntên . únde frámmert tîentên . diu túged nîeht éin dánches tárbêt . núbe ióh únder dero fertânôn fûoze getréten uuírt . únde uuêuuûn lîdet fúre die úbelen. *Quę fieri in regno scientis omnia . potentis omnia . sed bona tantummodo uolentis dei . nemo satis potest . nec ammirari . nec conqueri.* Zíu dáz sô fáre in gôtes rîche . dér ál uuéiz . ál gemág . únde échert kûot uuíle . dés nemág síh nîoman fóllûn geuuúnderôn . nóh kechlágôn.

2. RESPONSIO. NON ITA FIERI. SED REM IN CONTRARIUM UERSAM ESSE.

Tum illa . et esset inquit infiniti stuporis . horribiliusque omnibus monstris . si in dispositissima domo tanti patrisfamilias . uilia uasa . uti tu estimas colerentur . pretiosa sordescerent. Íz uuâre óuh [A 184] chád si . hárto erchómenlîh . únde fóre állên égesôn . úbe in sô máhtiges hêrren hûs . táz álles tínges keréchenôt íst . úndíuríu fáz uuérd uuârîn . únde áber tíuríu únuuérd uuârîn. *Sed non ita est. Nam si ea quę paulo ante conclusa sunt . inconuulsa seruantur . ipso auctore de cuius nunc regno loquimur cognosces . semper quidem bonos potentes esse . malos uero abiectos semper atque inbecillos.* Kehúgest tu dés uuóla . dáz íh tir fóre féstenôta . sô geéiscôst tu dáz kóte hélfentemo . fóne dés rîche uuír chôsoên . dáz tie gûoten îo máhtig sínt . únde die úbelen îo feruuórfen únde âmáhtîg sínt. *Nec sine poena umquam esse uitia . nec sine premio uirtutes. Bonis felicia . malis semper infortunata contingere.* Nóh âchustige uuésen âne uuêuuun . nóh túgedháfte âne íro lôn. Únde îo gûotên sâldâ . úbelên únsâlda fólgên. *Multaque id genus . quę sopitis querelis . firma te soliditate corroborent.* Únde dés kíbo íh tir mánigíu exempla . díu dír gesuéigtemo dînero chlágo . míchela báldi tûont. *Et quoniam uidisti dudum me monstrante formam beatitudinis . quo etiam sita sit cognouisti . decursis omnibus quę premittere necessarium puto . uiam tibi ostendo . quę te domum reuehat.* Únde sîd tû bechénnest fóne mînero zéigûn . uuîo beatitudo getân íst . únde uuâr si íst . táranâh sô íh kefórerédon . ál dáz mír gûot

túnchet. zéigôn íh tír óuh tén uuég. tér díh héim brínget. Uuâr íst kezéigôt forma beatitudinis? Táz íst si an déro diffinitione. dîa er fánt. únde dîa si ímo lóbeta. dô er chád. Nisi fallor. ea uera est et perfecta felicitas. quę sufficientem. potentem. reuerendum. celebrem. lętumque perficiat. Tîa sélbûn felicitatem hábet sî ímo an góte gezéigôt. Târ íst íro hóuestát. *Pennas etiam affigam tuę menti. quibus se possit in altum tollere.* Íh kestéllo ióh ána dînemo mûote. dîe féttacha. mít tîen iz ûfflîegen múge. *Ut depulsa perturbatione. sospes reuertaris in patriam. meo ductv. mea semita. meis etiam uehiculis.* Táz tû âne álle sórgûn gesúnde héim eruuíndêst. álso íh tíh uuîse. áfter mînemo uuége. ûfen mînero réito.

3. UBI SIT PATRIA. AD QUAM DUCENDUS SIT MONSTRATUR.

Sunt etenim mihi pennę uolucres. quę conscendant celsa poli. Íh hábo chád sî dîe féttachâ. i. merita uirtutum. dîe spûotigo ze hímele gestîgent. *Quas cum sibi uelox mens induit. terras perosa despicit.* Únde sô daz snélla mûot sie [A 185] ánagetûot. sâr diu írdisken díng léidezet. Sî mág táz páldo chéden. uuánda nîeht sô snélles neíst. sô daz mûot. *Aeris inmensi superat globum. nubesque post tergum uidet.* Únde dero uuîtun lúfte sámenthâfti úberféret. únde únder ímo diu uuólchen síhet. *Et transcendit uerticem ignis. qui calet agili motu ętheris.* Únde iz úberstîget taz héiza fíur. dero óberûn lúfte. díu fóne drâti sînero férte brínnet. An déro séhên uuír náhtes tiu scózonten fíur. díu dero líuto óugen sô trîe-

gent . dáz sie uuânent stérnen fállen fóne hímele. *Donec surgat in astriferas domos . et coniungat uias phoebo.* Únz iz tárachóme . dâr dero planetarvm fárt íst . únde in ében dero súnnûn gestîge . díu in medio planetarvm íst. *Aut comitetur iter gelidi senis . miles corusci syderis.* Álde iz síh keébenoe stellę saturni . tíu dero planetarum díu óberôsta íst . únde fórelázi dero triginta annorvm án dîen si den hímel úmbegât . álde óuh táz si bléicha fáreuua hábet . nâh temo álten . únde demo chálten saturno genámot íst. Íz tánne uuórtenez tero uuârûn súnnûn dégen . i. christi . álso die planetę dero gágenuuertûn súnnûn dégena sínt. Íro milites sínt sie . uuánda sî ín íro férte scáffôt . únde sie getûot stationarias . álde retrogradas . álde anumolas . únde sie getûot zûze íro uuúndene . dâr lángo getuélen . êr sie áber ze gesíhte chómên. *Uel recurrat circulum astri . quocumque micans nox pingitur.* Álde óuh hóhor gestígenez . sélben dén hímel erréiche . íh méino daz firmamentum . dáz keméine ríng íst . állero dero ánderro stérnon . dîe in héitero náht skînent. *Atque ubi iam exhausti fuerit satis . relinquat polum extimum . et premat dorsa uelocis ętheris . i. firmamenti . compos uerendi luminis.* Únde sô iz knûog hô gestîget . ten ûzerôsten hímel únder ímo lâze . únde dîa óbenahtigi . des úmbelóufenten firmamenti tréttoe . únde dâr dánne gebrûchende sî . des êrháftesten lîehtes ! dáz iz an sélbemo gótesí het. *Hic tenet sceptrum . dominus regum . orbisque habenas temperat.* Târ sízzet mít sceptro . hêrro állero chúningo. Únde des uuérltzímberes zûol zíhet er . únde intlâzet er. *Et uolucrem currum stabilis regit . rerum coruscus arbiter.* Únde stíllêr chêret er snélla réita .

állero díngo scône chóstare. *Si te uia referat reducem huc . i. ad hanc patriam . quam nunc requiris . immemor dices . memini . hęc est mihi patria.* Keléitet tíh ter uuég tára ze déro sélbûn stéte . [A 186] dára dû dóh nû gérôst . târ chîst tu . hîer bechénno íh míh . hîer bín íh héime. *Hinc ortus . hic sistam gradum.* Hínnan bín íh purtîg . hîer sól íh kestátôn. *Quod si placeat tibi uisere relictam noctem terrarum . cernes exules toruos tyrannos . quos timent miseri populi.* Uuíle du dánne hára séhen . ze dero uuérltfínstri . dánnân du fûore . sô gesíhest tu in íhseli . dîe prúttisken uuáltesara . dîe nû mánige uuênege fúrhtent.

4. NON ESSE POTENTES . QVI NEQUEVNT ADIPISCI . QUOD CUPIUNT.

Tum ego. Tô ántuuúrta íh íro. *Pape inquam . ut magna promittis.* Ói chád ih . uuîo férro du gehéizest. *Nec dubito . quin possis efficere.* Íh nezuîuelôn óuh . tû nemúgîst iz keléisten. *Tu modo ne moreris quem excitaueris.* Échert nû nefríste míh . tés tu mír intuuânet éigîst. *Primum igitur inquit agnoscas licebit . bonis semper adesse potentiam . malos cunctis uiribus esse desertos.* Nû sólt tû chád si . dáz sâr ze êrest uuízen . dáz îo dien gûotên gelâzen sínt máhte . únde die úbelen ze getâte chráftelôs sínt. *Quorum quidem alterum demonstratur ex altero.* Téro zuéio rédôn . uuírt îouuéderív gestérchet fóne ánderro. *Nam cum bonum malumque contraria sint . si bonus potens esse constiterit . liquet imbecillitas mali.* Uuánda sîd kûot . únde úbel uuíderuuártîg sínt . íst ter gûoto

guísso máhtîg . sô íst óffen díu únmaht tes úbelen. *At si fragilitas clarescat mali . boni firmitas nota est.* Íst óuh tes úbelen brôdi skînbare . sô íst tánnân óffen . díu fésti des kûoten. Souuáz fóne demo éinemo geságet uuírt . táz uuírt nôte uuíderságet fóne demo ándermo. Táz íst fóne díu . uuánda álso sî sélba chît . bonum et malum sínt éinánderên contraria. Pe díu héizet óuh táz argumentum . dáz si mítetûot a contrariis. *Sed ut sit abundantior fides nostrę sententię . alterutro calle procedam . nunc hinc nunc inde proposita confirmans.* Únde dáz mîn zála dír déste gelóublichôra sî . lâ míh hértôndo féstenôn . dáz íh pedígen hábo . uuîlôn fóne dien éinên . i. bonis . uuîlôn fóne dien ánderên i. malis.

5. SINE POSSE ET UELLE NIHIL EFFICI.

Duo sunt . quibus constat omnis effectus humanorvm actuum . uoluntas scilicet ac potestas. Zuéi díng sínt . fóne dîen állíu uuérh kefrúmet uuérdent . táz íst uuíllo únde máht. *Quorum si alterutrum desit . nihil est quod explicari queat.* Kebrístet téro deuuéderes . sô nemág tero díngo nehéinez kezíugôt uuérden. *Deficiente etenim uoluntate . ne aggreditur quidem quisque quod non uult.* Úbe der [A 187] uuíllo dâr neíst . sô nebínget sâr der mán . dés er únuuíllîg íst. *At si potestas absit . uoluntas frustra sit.* Úbe diu máht târ neíst . sô neferfâhet ter uuíllo nîeht. Táz íst argumentum a causa. Uuîo mág effectum geskéhen sine causa? *Quo fit ut si quem uideas uelle . adipisci . quod minime adipiscatur . dubitare non possis . huic defuisse ualentiam . optinendi quod uoluerit.* Fóne

díu máht tu guís sîn . sô mán dáz neguínnet . táz er guúnnen uuólta . dáz er iz kuuínnen nemáhta. *Perspicuum est inquam.* Táz íst óffen chád íh. *Nec ullo modo negari potest.* Ís nemág nehéin lóugen sîn. *Quem uero uideas effecisse . quod uoluerit . num etiam potuisse dubitabis?* Témo ouh tés kespûot . tés ín lústet chád si . sólt tû dés máhte zuîuelôn? *Minime.* Néin chád ih. *Quod uero quisque potest . in eo ualidus . quod uero non potest . in hoc imbecillis esse censendus est.* Fóne díu íst tér mán zeáhtônne chád si . dés keuuáltîg . táz er gemág . únde úngeuuáltîg . tés er nîeht negemág., *Fateor inquam.* Íh gího dir is chád ih.

6. BONOS POTENTES. MALOS AUTEM INBECILLOS ESSE.

Meministine igitur inquit . superioribus rationibus esse collectum . omnem intentionem humanę uoluntatis . quę diuersis studiis agitur . ad beatitudinem festinare? Nû gehúgest tu chád si . dáz târfóre mít syllogismo geféstenôt íst . állero ménniskôn uuíllen . dér síh mísseliches tínges flîzet . ze sâligheite râmên? *Memini inquam . illud quoque esse demonstratum.* Táz uuéiz íh óuh târfóre geságet uuésen chád íh. *Num recordaris beatitudinem ipsum esse bonum? eoque modo cum beatitudo petitur . ab omnibus desiderari bonum?* Neerhúgest tv chád si . dia sâlighéit uuésen daz kûot . únde in dîa uuîs álle gûotes kérôn . dîe sâlighéite gérônt? *Minime inquam recordor . quoniam id memorię fixum teneo.* Néin chad íh neerhúgo . uuánda íh iz in gehúhte hábo. *Omnes igitur homines . boni pa-*

riter ac mali . indiscreta intentione ad bonum peruenire nituntur. Fóne díu chád si . îlent álle ménnisken . gelîcho râmende ze gûote . sîe gûot sîn . álde úbel. *Ita inquam consequens est.* Táz fólgêt nôte démo chád ih. *Sed certum est adeptione boni . bonos fieri.* Nû íst óuh kuís chád si . gûote uuérden . gûot kuuínnendo. *Certum.* Kuís chád ih. *Adipiscuntur igitur boni quod appetunt?* Kuúnnent tánne chád si die gûoten dáz . dés sie lánget? *Sic uidetur.* Sô dúnchet mír chád ih. *Mali uero si adi*[A 188]*piscerentur bonum . quod appetunt . mali esse non possent?* Kuúnnîn óuh tie úbelen chád si dáz kûot tés sie gérônt . iâ neuuârîn sie dánne úbele? *Ita est.* Táz íst sô chád ih. *Cum igitur utrique bonum petant . sed hi quidem adipiscantur . illi uero minime . num dubium est . bonos quidem potentes esse . qui uero mali sunt imbecillos?* Sîd sie béide gûotes kér sínt . chád si . únde iz tie éinen guuínnent . tie ándere neguuínnent . tie gûoten dîe iz kuuínnent . nesínt tîe máhtîg . únde die úbelen únmáhtîg? Táz íst argumentvm a fine. Fóne démo fine adipiscendi . únde non adipiscendi . skînet tiu efficatia . álde diu inefficatia . dáz chît . tiu potentia . álde diu imbecillitas. *Quisquis inquam dubitat . nec rerum naturam . nec consequentiam potest considerare rationum.* Souuér dés zuîuelôt chád íh . tér nebechénnet tero díngo naturam . nóh uuélih réda nôte ánderro fólgee.

7. QUĘ SIT NATURA RERUM . ET CONSEQUENTIA RATIONUM.

Táz íst natura rerum . álso sî sélba sâr nâh lêret . án demo ánderen capitulo . dáz mít uirtute .

díu bona íst. beatitudo guúnnen uuérde. díu áber bóna íst. únde is nîeht nespûe mít tien uitiis. tíu bona nesínt. In bonis uuírt tiu natura fúnden. sô virtus íst. In uitiis neuuírt natura nehéiníu fúnden. núbe corruptio naturę. Pe díu íst uirtus máhtîg. uitia sínt âmahtîg. Án dia naturam uuártendo. gelírnêt man dîa consequentiam rationum. Uuánnân chúmet tíu consequentia rationum. sô aristotiles lêret in periermeniis. âne fóne déro consequentia rerum? Táz án dien rebus uuâr íst. táz íst óuh uuâr án dien rationibus. Sáment virtute íst potentia. únde sáment potentia effectus uoluntatis.. pe díu chúmet tánnân dísiu consequentia rationum. dáz man chéden mág. Ubi est uirtus. ibi et potentia. et ubi potentia. ibi effectus uoluntatis. Sedecim loca argumentorum. zéigônt úns tîa consequentiam rationum. Tiu consequentia íst échert in tribus locis únueruuéhselôt. sô cicero chît in topicis. án dien ánderên uuîlôt si. Tíu síh neuuéhselônt. án dîen íst îo necessitas ueritatis. Tíu síh áber uuéhselônt. tíu óugent uuîlon necessitatem ueritatis. uuîlon similitudinem ueritatis. Uuélíu sínt. tíu síh neuuéhselônt? Dáz íst ab antecedentibus. a subsequentibus. a repugnantibus. Ab antecedentibus. ut si concubuit. uirgo non est. Concubitus kât îo fóre démo. non esse uirginem. A subsequentibus. ut si peperit. concubuit. Partus chúmet post concubitvm. A repugnantibus. Non et concubuit. et uirgo est. Concubitus únde uirginitas. nemúgen sáment nîeht [A 189] sîn. Táz sínt keuuâríu argumenta. únde sús keuuâríu sínt állíu díu hinnân chómenen argumenta. Tíu áber fóne ánderên locis chóment. tíu sínt uuîlôn necessaria.

uuîlôn probabilia. Álso an dîen zuéin skînet a causa. Si ignis est . calet. Si mater est diligit filium. Taz êrera íst îo uuâr . taz ánder íst kelóublih! fóne díu . dáz iz tícchôst sô féret. Uuánda énez in zîtelîh uuâr íst . fóne díu íst iz in zîtelîh uuâr zespréchenne. Uuánda áber díz uuîlôn uuâr íst . fóne díu íst iz uuîlon uuâr zespréchenne. Ze déro uuîs fólgêt îo dero consequentię rervm . diu consequentia rationum . únde dáz in rebus fúnden uuírt . táz íst uuâr zespréchenne. Fóne díu gíbet îo natura rerum . ueritatem rationum.

8. QUID MALOS RETARDET . NE AD DESTINATUM FINEM AEQUE PERUENIANT UT BONI.

Rursus inquit. Áber chád si. *Si duo sint . quibus idem propositum sit secundum naturam . eorumque unus id ipsum naturali officio agat . atque perficiat . alter uero minime queat administrare . illud naturale officium . alio uero modo quam conuenit naturę . non quidem impleat propositum suum . sed imitetur implentem . quemnam horum ualentiorem esse decernis?* Úbe zuêne sínt . tîe béide uuíllîg sínt . éin díng natûrlicho zetûonne . únde iz óuh ter éino natûrlicho getûot . únde der ánder in dîa uuîs nemág . únde er síh is in ándera uuîs péitet . mít tíu ér iz tóh negetûot . núbe échert keántrôt ten dûonten . uuéderêr déro uuânest tu gemág mêr? *Et si coniecto inquam quid uelis . planius tamen audire desidero.* Tóh ih óuh irrâten múge chád íh . uuáz tu uuéllêst . íh ferními iz tóh kérno óffenôr. *Ambulandi inquit motum secundum naturam esse hominibus . num negabis?* Táz tie líute gân múgen chád si . lóugenest tu dáz uuésen natûr-

lîh? *Minime inquam.* Néin chad íh. *Eiusque rei pedum officium esse naturale . num dubitas?* Zuîuelôst tu dánne dáz uuésen natûrlih ámbaht tero fûozo? *Ne hoc quidem inquam.* Nóh óuh tés chád íh. *Si quis igitur pedibus incedere ualens . ambulet . aliusque cui hoc naturale pedum desit officium . manibus nitens ambulare conetur . quis horum iure ualentior existimari potest?* Souuélêr dero fûozo geuuáltendo gât . únde ánderêr dér íro negeuuáltet . mít tien hánden ásôndo síh péitet kân . uuéderêr déro dúnchet tír der máhtigero? *Contexe inquam cętera.* Ságe échert fúrder chád íh. *Nam quin naturalis officii potens . ualentior sit eo . qui id nequeat . nullus* [A 190] *ambigit.* Uuánda nîoman nezuîuelôt . núbe dér máhtigoro sî . dér natûrliches ámbahtes, keuuáltet . tánne dér is negeuuáltet. *Sed summum bonum quod ęque propositum est malis bonisque . boni quidem petunt naturali officio uirtutvm . mali uero conantur adipisci idem ipsum per uariam cupiditatem . quod non est naturale officium adipiscendi boni.* Nû sv̂ochent chád si die gûoten summum bonum . dáz péidên gelîcho erbóten íst . kûotên . ióh úbelên . mít témo ámbahte dero túgedo . áber die úbelen béitent síh iz kuuínnen mít mísselichên uuérltkíredôn . dáz natûrlih ámbaht nîeht neíst kûot zeguuínnenne. *An aliter existimas?* Túnchet tír iz ánderes? *Minime inquam.* Néin chád ih. *Nam etiam quod est consequens patet.* Ióh táz íst óffen chád ih! táz témo fólgêt. *Ex his enim quę concesseram . necesse est quidem bonos potentes esse . malos uero imbecillos.* Uuánda áfter dîen dînên rédôn . déro íh giiíhtîg pín uuórten . sínt tie gûoten nôte máhtîg . únde úbele únmáhtîg. *Recte inquit precurris . et id indicium*

est . ut medici sperare solent . erectę iam resistentisque naturę . i. resurgentis a languore. Tû fúrefáhest míh réhto chád si . únde dáz íst uuórtzéichen dînero gníste . sô árzata unânent. Sô medicus infirmo ságet . mít uuíu er genésen sól . únde er dés fernúmenstig íst . únde íóh fúrespríchet . dáz íst signum recuperandę sanitatis.

9. QUAM RES MAGNA UALDE SIT. QUA DEFICIUNT INIQUI.

Sed quoniam conspitio te promptissimum esse ad intellegendum . coaceruabo crebras rationes. Uuánda íh tíh óuh sô geréchen sího zefernémenne . sô uuíle íh tír zálâ gében gnûoge. *Uide enim quanta pateat infirmitas uitiosorvm hominum . qui ne ad hoc quidem peruenire queunt . ad quod eos ducit naturalis intentio . ac pene compellit.* Chíus uuîo míchel únchráft tero úbelôn íst . táz sie nóh tárachómen nemúgen . dára sie diu natûrlicha râmunga léitet . únde íóh nâhzíhet. *Et quid si desererentur hoc tam magno ac pene inuicto auxilio preeuntis naturę?* Uuáz uuúrte is . kebrâste in sô míchelero únde íóh nâh úngesuíchenero hélfo . dero léitentûn naturę? *Considera uero quanta impotentia habeat sceleratos homines.* Nû chíus knôto . uuéliche únmáhte dien frátatigên ánasínt. *Neque enim leuia . aut ludicra premia petunt . quę non possunt consequi aut optinere.* Uuánda íz nesínt [A 191] nîeht lîehtíu . nóh spótlichíu díng . tíu sie guuínnen nemúgen . únde nâh tîen sie chómen nemúgen. *Sed circa ipsam rerum summam . uerticemque deficiunt.* Núbe an sélbemo demo óberôsten dínge brístet ín .

dâr dero díngo hóubet íst. *Nec contingit miseris effectus . in eo quod solum moliuntur dies noctesque.* Únde dés éinen sie síh pînont . táges ióh náhtes . tés negespûot in.

10. QUANTUM IN HOC PRECELLANT BONI . QUOD UITIIS NEQVEUNT RESISTERE MALI.

In qua re . bonorum uires eminent. Târ an déro stéte nément síh fúre dîe chréfte dero gûotôn. *Sicut enim censeres eum potentissimum esse ambulandi . qui incedens pedibus peruenire potuisset usque ad eum locum . quo nihil ulterius peruium iaceret incessui . ita necesse est eum iudices potentissimum . qui apprehendit finem expetendorum . quo nihil ultra est.* Álso dû den fûozkéngel châdîst síh uuóla fermúgen sînes kánges . tér sô férro gîenge . dáz târfúrder hína mêr uuéges neuuâre . álso chîst tu dén mít réhte máhtigen . tér síh kerécchet . únz tára ér gesuírbet sélbez taz énde . álles tés zegérônne íst. Tér íst fóne díu sâlîg . uuánda er dârfúrder nîehtes nehábet zegéronne. *Ex quo fit quod huic obiacet . ut idem scelesti . idem uideantur esse deserti . omnibus uiribus.* Tánnân geskíhet . táz tísemo úngelîh íst . íh méino . dáz tie fertânen állero chréfte sínt âno. *Cur enim relicta uirtute sectantur uitia?* Zíu lês mínnônt sie âchuste fúre túgede? *Inscitiane bonorvm?* Íst iz . táz sie neuuízen . uuáz kûot sî? *Sed quid eneruatius cęcitate ignorantię?* Uuáz mág tánne zágora sîn . dánne únuuízenthéit? *An sectanda nouerunt . sed transuersos eos precipitat libido?* Álde uuízen sie daz pezera . únde trîbent sie tuéres íro gelúste . álso der uuínt tuéres taz skéf ánagândo . in

únhánt fûoret? *Sic quoque intemperantia fragiles. qui nequeunt obluctari uitio.* Sô sínt sie áber bôse. dáz sie ín sélbên geduuíngen nemugen. nóh síh eruuéren âchústen.

11. MALOS SPONTE DESERENTES BONUM. IN NIHILUM REDIGI.

An scientes uolentesque bonum deserunt. ad uitia deflectuntur? Súlen uuír chéden. dáz sie uuízende únde uuéllende. daz kûot lâzên. únde síh ze úbele héften? *Sed hoc modo non solum desinunt potentes esse. sed omnino esse.* Íst táz sô. mít tíu ferlîesent sie. nîeht éin geuuáltîg uuésen. núbe ióh sélbez taz uuésen. *Nam qui relinquunt communem finem omnium quę sunt. pariter quoque esse desi*[A 192]*stunt.* Tîe dén ferlâzent. tér geméine énde íst. álles téstir íst. tîe hábent síh tes uuésennes kelóubet. Sô sie síh nehábent ze démo. dér daz énde íst. uuára múgen sie dánne? *Quod quidem cuipiam mirum forte uideatur. ut malos qui plures hominum sunt. eosdem non esse dicam.* Táz ételichên ôdeuuano uuúnder gedúnchen mág. táz íh tîe chéde neuuésen. déro állero méist íst. *Sed ita se res habet.* Iz íst áber dóh sô. *Nam qui mali sunt. eos malos esse non abnuo. sed eosdem esse pure atque simplicïter. nego.* Táz sie úbel sîn. dés neuerságo íh sie! dáz sie in lûttera. únde in éinfálta uuîs sîn. dáz ferságo íh. *Nam uti cadauer hominem mortuum dixeris. simpliciter uero hominem appellare non possis. ita quidem concesserim. uitiosos malos esse. sed esse absolute. nequeam confiteri.* Álso íh tes ménnisken bóteh. éinen tôten ménnisken héizo.

náls nîeht érchenen ménnisken . sô mág íh chústelôse héizen úbele uuésen . náls in gánza uuîs uuésen. *Est enim quod ordinem retinet . seruatque naturam.* Uuánda dáz íst uuârháfto . dáz ze sînero stéte stât . únde dia naturam háltet. *Quod uero ab hac . s. natura deficit . esse etiam quod in sua natura situm est derelinquit.* Táz áber sîa ferlâzet . táz hábet ferlâzen sîn uuésen / dáz án dero natura stânde uuás. Bonum dáz íst natura . táz síh boni gelóubet . táz hábet síh tero naturę gelóubet / an déro állero uuíhtelih pestât. Sî gíbet temo dínge . dáz iz pestât . únde íst. Ane sîa neíst iz. Táz íst argumentvm a causa. Natura díu íst causa des esse.

12. QUOD POTENTIA MALORUM MAGIS INBECILLITAS SIT.

Sed possunt inquies iniqui. Sô chîst tu fóne dien úbelên . dáz sie múgîn. *Ne ego quidem negauerim.* Tés neferságo íh nîeht. *Sed hęc eorum potentia . non a uiribus descendit . sed ab imbecillitate.* Táz sie áber gemúgen . dáz nechúmet nîeht fóne chréften . núbe fóne únchréften. *Possunt enim mala . quę minime ualerent . si potuissent manere in efficientia bonorum.* Sîe múgen úbelo tûon . dés sie nîeht nemáhtîn . úbe sie in uuólatâten stâte uuésen máhtîn. *Quę possibilitas demonstrat eos euidentius nihil posse.* Sô getâne máhte . sínt óffeno únmáhte. Táz íst argumentum a contrariis . uuánda úbe gûottâte fóne chréfte sínt . sô sínt nôte úbeltâte fóne únchréfte. *Nam si malum nihil est . uti paulo ante collegimus . i. ex argumentis contraximus . cum mala tantummodo possint . nihil posse impro-*

bos liquet. Úbe iz sô íst. [A 193] sô uuír míttundes áfter rédo châden. dáz úbel nîeht neíst. sô íst óffen dîe échert úbel gemúgen. dáz tîe nîeht negemúgen. Uuír súlen fernémen collectionem únde conclusionem. únde illationem. únde confectionem. éin bezéichenen. *Perspicuum est.* Táz íst óffen chád ih.

13. ITEM EOS QUI MALA POSSUNT. CUM OMNIPOTENS EA NON POSSIT. NIHIL POSSE.

Atqui. ut intellegas quęnam uis sit. huius potentię. paulo ante definiuimus. nihil potentius esse summo bono. Nû chád si. dáz tu fernémêst. uuîolih tísiu máht sî. knôto fóre ságeta íh. dáz summo bono nîeht máhtigôren nesî. *Ita est inquam.* Sô tâte chád ih. *Sed idem inquit facere malum nequit.* Nû nemág iz úbel tûon chád ih. *Minime.* Néin iz chád ih. *Est igitur inquit aliquis. qui putet homines omnia posse?* Íst îoman chád si. dér ménnisken uuâne múgen álliu díng tûon? *Nisi quis insaniat nemo.* Náls ér neuuûote chád ih. *Atqui. idem possunt mala?* Kemúgen sie daz úbel chád si? *Utinam quidem inquam non possent.* Uuólti gót nemáhtîn chád ih. *Cum igitur bonorum tantummodo potens possit omnia. non uero queant omnia potentes etiam malorum. eosdem qui mala possunt. minus posse manifestum est.* Sîd tér álemáhtîg íst. tér échert kûot kemág. únde dîe álemahtige nesínt. tîe échert úbel gemúgen. sô skînet. táz tîe mín gemúgen. Uuánda er mín gemág. tánne gûot. pe díu negemág er nîeht. Sîd tér álemahtîg íst. tér ál gemág. âne úbel. dîe dáragágene ál gemúgen âne gûot. tîe negemúgen nîeht. Táz íst argumentvm a contrariis.

14. DUM POTENTIA PETENDA SIT . QUOD PETENDUM NON EST . NON ESSE POTENTIAM; PROPOSITIO.

Huc accedit . quod ostendimus omnem potentiam inter expetenda numerandam . omniaque expetenda . referri ad bonum . uelut ad quoddam cacumen suę naturę. Hárazûo gât óuh . táz íh ságeta . álla máht uuésen in déro zálo . déro zegérônne íst . únde állíu déro zegérônne íst . ze gûote geuuéndet uuérden . sámoso ze íro sláhto hóubete.

15. ASSUMPTIO.

Sed patrandi sceleris possibilitas . non potest referri ad bonum. Áber dáz man úbelo tûon mág . táz nesíhet ze gûote. [A 194]

16. CONCLUSIO.

Expetenda igitur non est. Sô neíst is óuh zegérônne. Tíz íst conditionalis syllogismus. Conditionalis hábet îo duplicem propositionem . uuánda dârána sínt zuô propositiones. Téro zuéio uuírt éiniu gebrûochet ze assumptione . diu ánderíu ze conclúsione. Pe díu íst hîer an dírro propositione éin predicatio . omnis potentia expetenda est. Ánderíu . omnia expetenda referuntur ad bonum. Mít tero ánderûn uuírt assumptio getân . possibilitas scelerum . non refertur ad bonum. Mít tero êrerûn conclusio . non est igitur expetenda.

17. ITEM.

Atqui . omnis potentia expetenda est. Nû íst îo guísso állero máhte zegérônne. *Liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam.* Tánnân skînet . táz tero úbelôn múgen . máht neíst. Uuánnân skînet iz? s. uuánda íro zegérônne neíst. Táz íst áber fóllêr syllogismus. Éin sumptum íst. Omnis potentia expetenda est. Anderez íst in subauditione. Malorum autem potentia expetenda non est. Sô íst tánne illatio. Liquet igitur malorum possibilitatem . non esse potentiam. *Ex quibus omnibus apparet bonorum potentia . malorum uero indubitabilis infirmitas.* An állên dîen rationibus . skînet tero gûotôn máht . únde dero úbelôn guíssíu únchráft. *Et liquet ueram esse illam platonis sententiam . solos sapientes posse facere quod desiderent.* Únde skînot . táz platonis réda uuâríu íst . térdir chád . éinen die uuîsen múgen getûon . dáz sie uuéllen. *Improbos uero exercere quidem quod libeat . quod uero desiderent . explere non posse.* Únde die úbelen múgen íro mûotuuíllen tûon . únde ín dóh nemúgen fóllebríngen. Síe âhtent tero gûotôn . álso sie uuéllen! sîe neuerâhtent íro îo dóh nîeht. *Faciunt enim quęlibet . dum per ea quibus delectantur . adepturos se putant id bonum quod desiderant.* Sîe tûont . dáz sie uuéllen . uuánda sie dáz tûondo . dés sie lústet . síh uuânent sâldâ guínnen . déro sie lángêt. *Sed minime adipiscuntur . quoniam ad beatitudinem probra non ueniunt.* Dîe neguínnent sie áber! uuánda úbele nechóment ze sâldôn.

18. NON ESSE LIBEROS . QUOS DOMINI PREMUNT INIQUI.

Reges quos uides sedere celso culmine solii . claros nitente purpura . septos tristibus armis . ore toruo comminantes . rabie [A 195] *cordis anhelos . si quis detrahat his superbis . s. regibus . tegmina uani cultus . iam uidebit intus dominos ferre artas catenas.* Tîe úbermûoten chúninga . dîe dû nû síhest sízzen an hóhemo stûole . in íro púrpurun glîzende . mít keuuâfendên chnéhten . úmbehábete . mít prúttiskên ánasíunen dréuuente . fóre mûotigi fnâhtende . souuér dîen ábazíhet . dáz sie ûzenân zîeret . táz chît . tér sie ínnenân chúnnet . tér gesíhet sie hêrren mít chétennôn in scálches uuîs kebúndene. Uuáz sínt tîe chétenna? *Hinc enim libido uersat corda . auidis uenenis . hinc ira turbida tollens fluctus . flagellat mentem . aut meror fatigat captos . aut lubrica spes torquet.* Éines síndes ánagángerônt sie gelúste . mít éiterlîchero gíredo . ánderes síndes múhet sie zórn . in uuéllun uuîs síh héuende . álde trûreghéit chélet sie . álde úppig kedíngi behéftet sie. *Ergo cum cernas unum caput ferre tot tyrannos . non facit quod ipse optat . pressus iniquis dominis.* Sô éin ménnisko . sô mánigen uuáltesare lîdet . sô netûot er dáz er uuíle . uuánda er nôtháfte íst . fóne sô úngemáchên hêrrôn.

19. DE CERTO PRĘMIO BONORVM.

Videsne igitur . in quanto cęno probra uoluantur . qua probitas lucę resplendeat? Nesíhest tu nû na .

in uuélemo hórouue die úbelen stéccheên. únde in uuélero scôni die gûoten skînên? *Jn quo perspicuum est. numquam deesse bonis premia. numquam sua supplicia sceleribus.* Târána íst táz óffen. dáz kûotên nîomêr negebrístet íro lônes. nóh tien árgên íro uuîzes. *Rerum etenim quę geruntur. illud propter quod quęque res geritur. eiusdem rei premium esse. non iniuria uideri potest.* Úns sól mit réhte dúnchen állero tâto lôn. an díu uuésen. dârúmbe man siu tûot. *Uti currendi in stadio premium iacet. corona. propter quam curritur.* Álso in strîtlóufte diu corona ze lône líget. úmbe dîa man lóufet. Uuáz stadium sî. dáz chúndên án demo fólgênden capitulo. *Sed ostendimus beatitudinem esse idem ipsum bonum. propter quod omnia geruntur.* Nû hábo íh keóuget. sâlighéit uuésen éin dáz kûot. úmbe dáz állíu díng ketân uuérdent. *Est igitur ipsum bonum propositum humanis mentibus. ueluti commune premium.* Fóne díu íst táz sélba gûot állero ménniskon tâten erbóten. sámoso geméine lôn. *Atqui. hoc. s. premium. a bonis non potest separari.* Tér sélbo lôn. tér nemág fóne dien gûotên nîeht. *Neque enim ultra uocabitur iure bonus. qui careat bono.* Nóh tér [A 196] nemáhti dârfúrder gûot héizen. dér gûotes âna uuâre. *Quare probos mores sua premia non relinquunt.* Fóne díu neinféret tien gûotên nîomêr íro lôn. *Quantumlibet igitur seuiant mali. sapienti tamen non decidet corona. non arescet.* Die úbelen sárfesoên sô fílo sie uuéllên. dien gûotên neinféret íro corona dúrh táz nîeht. nóh neuuésennêt. sô dîe ûzer blûomôn geuuórhtvn. tâten. déro íu síto uuás. *Neque enim aliena improbitas decerpit probis animis proprium decus.* Nóh ánderro

úbeli neinfûoret tîen gûotên nîomêr íro êra. *Quodsi extrinsecus accepto lętaretur . poterat hoc uel alius quispiam . uel ille etiam qui contulisset auferre.* Uuâre íro fréuui án demo ûzeren lône . sô gólt . únde sílber íst . tén máhti ín erzúcchen . dér in ín gâbe . álde éin ánderêr. *Sed quoniam id . s. premium . sua cuique probitas confert . tum suo premio carebit . cum probus esse desierit.* Uuánda ín áber gíbet îogelichemo sîn gûoti . sô neinfállet . er ímo êr nîeht . êr er síh sînero gûoti gelóubet. *Postremo cum omne premium idcirco appetatur . quia bonum esse creditur . quis boni compotem . premii iudicet expertem?* Ze demo gnôtesten . sô álles lônes pe díu gegérot uuírt . uuánda er gûot keáhtôt uuírt . uuér sól dánne gûotes kemáren . áhtôn lônlôsen? Jóh filia herodiadis uuânda gûotes kéron . dô si iohannis hóubetes kérota. Tér síh áber ze gûote héftet . álso ér iohannes . uuîo sól démo lônes présten? *At cuius premii?* Iâ uuîoliches lônes? *Omnium pulcherrimi . maximique.* Tes állero scônisten . únde méisten. *Memento etenim corollarii illius . quod paulo ante precipuum dedi.* Kedénche déro tíurûn mîeto . dîa íh tír dârfóre gáb. *Ac sic collige . cum ipsum bonum beatitudo sit . bonos omnes eo ipso quod boni sint . fieri beatos liquet! sed qui beati sint . deos esse conuenit.* Únde bechénne argvmentando . sô gûot sâlighéit íst . táz álle gûote . uuánda sie gûot sínt . óuh sâlig sínt . únde dîe sâlig sínt . târmíte góta sínt. Uuélih lôn mág témo gelîh sîn? Tér syllogismus stât târfóre. *Est igitur premium bonorum . quod nullus deterat dies . nullius minuat potestas . nullius fuscet improbitas . deos fieri.* Pe díu íst tér lôn dero gûotôn . dén nîoman negeuuértet . nîomannes keuuált

nemínnerôt . nîomannes úbeli negehínderet . táz sie góta uuérdên.

20. QUID SIT STADIUM ET OLYMPIAS.

Apud grecos uuás íu éin solemnitas erháuen . dîa sie olympiadem hîezen . fóne olympo monte . dér ín macedonia íst . pi démo si ze êrest uuárd. Tîa ûobtôn sie sîd pî alpheo fluuio archadię . dâr si únder zuískên búrgen rínnet . elidem et pisas/ uuánda dâr scôníu gefílde sínt. Tíu solemnitas uuárd úmbe [A 197] dáz erháuen . dáz târ publica probatio uuúrte . omnium uirtutum. Dánnân hîez tíu probatio grece pancratios. Únde neuuás nîoman in tota grecia . dér síh tehéines tûomliches tínges fermâze . mít tíu er gloriam geuuúnnen uuólti . ér neskéindi iz târ . ze demo olympiade. Fermáhta er síh ríngennes . sô hîez er grece palestricator . fermáhta er síh féhtennes . mít temo chnútele . sô hîez er pugil . álde mít suérte . sô hîez er gladiator . álde mit cestibus . dáz uuír chédên mít pûsken . sô hîez er agonitheta . i. decertator. Uuólta er ûfen sînero réito strîtspíl ûoben . dáz hîez curule certamen. Uuólta er óugen uuîo er in bóre máhti . dáz téta er gândo úber daz séil . dáz funiambulum hîez. Úbe er óuh sîna snélli skéinen uuólta . dáz téta er lóufendo in stadio . álso dîe tâten ad tumulum anchisę . fóne dîen uirgilius ságet. Stadium hîez sélbez táz spacium . dáz sie lóufen sóltôn . grece genámotez fóne exercitatione. Tés uuâren . centum uiginti quinque passus . i. nona pars miliarii. Dîen állên uuás târ gágenuuérte fóne

frôno íro lôn. Dér lôn hîez grece brabion . latine brauium.

21. DE CERTA POENA MALORUM.

Quę cum ita sint . de malorum quoque inseparabili poena dubitare sapiens nequeat. Târmíte nezuîueloe nehéin uuîse mán dáz óuh tie úbelen nîomêr âne uuîze neuuérdent. *Nam cum bonum malumque . item poena atque premium . aduersa fronte dissideant . quę in boni premio uidemus accidere . eadem necesse est in mali poena contraria parte respondeant.* Sô gûot . únde úbel . lôn únde uuîze uuíderuuártîg sínt . sô íst nôt . táz uuíderuuártîg sîn . díu án des kûoten lône . únde ạn des úbelen uuîze geskéhen súlen. Uuáz íst táz? *Sicut igitur probis probitas ipsa fit premium . ita improbis nequitia ipsa supplicium est.* Táz íst . táz tu hîer fernémen máht. Álso dero gûotôn lôn íst . íro gûoti . sô íst téro úbelôn chéli sélbiu diu úbeli. *Iam uero quisquis afficitur poena . malo se affectum esse non dubitat.* Íh uuâno dér îo ána uuîze lîdet . tér bechénnet úbel . dáz er lîdet. *Si igitur ipsi sese uelint estimare . possuntne sibi supplicio expertes uideri . quos omnium malorum extrema nequitia . non afficit modo . i. affligit . uerum etiam uehementer inficit . i. corrumpit.* Fóne díu . uuîo múgen dîe dánne uuânen . síh uuîzes âno sîn . úbe sie án síh sélben dénchen uuéllen . dáz chît . úbe sie íro sélbero îeht infínden uuéllen . dîe árguuílligi álles úbeles méista . nîeht éin nechélet . núbe ióh ferchústet? Táz íst argumentum ab effecto. Uuánda sie infecti sínt . tánnân skînet . uuîo hárto sie affe[A 198]cti sínt. *Uide autem ex*

aduersa parte bonorum . quę improbos poena comitetur. Chíus óuh tero gûotôn hálb . uuáz tien úbelên ánauuîzes sî. *Omne namque quod sit . unum esse paulo ante didicisti . ipsumque unum bonum esse . cui consequens est . ut omne quod sit . id etiam bonum esse uideatur.* Íh lêrta díh fóre dísen syllogismum . dáz ál dáztir íst . éin íst . únde éin . gûot íst . dáz sínt zuéi sumpta . dîen fólgêt nôte díu conclusio . dáz ál dáztir íst . kûot íst. *Hoc igitur modo . quicquid a bono deficit . esse desistit.* Téro conclusioni íst áber dísiu geháft . souuáz kûot neíst . táz neíst. Sô éin conclusio dero ánderro fólgêt . táz héizet latine . sô martianus chît . confinis conclusio . grece simplerasma.

22. QUID ESTIMANDI SINT DIUERSIS UITIIS DEDITI.

Quo fit . ut mali esse desinant quod fuerant . i. homines. Tánnân geskíhet . táz tie úbelen nesîn ménnisken . dáz sie uuâren . dô sie úbel neuuâren. *Sed fuisse homines . ostentat adhuc ipsa reliqua species humani corporis.* Áber dáz sie ménnisken uuâren . dáz óuget sélbíu diu ménnisken getât . tíu ín nóh ánaíst. *Quare uersi in malitiam . humanam quoque amisere naturam.* Fóne díu in árg pechêrte . ferlúren sie ménniskîna naturam. *Sed cum sola probitas possit prouehere quemque ultra homines . necesse est . ut quos improbitas deiecit ab humana conditione . infra hominis meritvm detruserit.* Sîd áber éiniu diu gûoti mánnolichen erhéuen mág úber die ménnisken . sô . dáz er gót uuérde . sô íst nôt . táz tîe . dîe íro

úbeli ába dero mánhéite geuuírfet . síe sâr hínderôren getûe . dien ménniskôn. *Euenit igitur . ut quem uideas transformatvm uitiis . hominem estimare non possis.* Tánnân íst . táz tu dén fúre ménnisken háben nemúgîst . tén du fóne âchusten geuuéhselôten síhest. *Auaritia feruet . uiolentus ereptor alienarum opum . lupi similem dixeris.* Uuîlon uuírt er fréh . únde nôtnémare frémedero sáchon . sô íst er uuólfe gelîh. *Ferox atque inquies . exercet linguam litigiis . cani comparabis.* Áber râzêr ze dero zúngûn . únde úngehírmdêr strîtes . tér íst húnde gelîh. *Insidiator occultus subripuisse fraudibus gaudet! vulpeculis exęquetur.* Sô íst . tér tóugeno fârêt îeht zeguuínnenne . mít úndriuuôn . démo chít fúhs. *Irę intemperans . fremit . leonis animum gestare credatur.* Sô íst . tér únmézigêr sînes zórnes . îo grémezôt . tér tréget tes léuuen mûot. *Pauidus ac fugax . non metuenda formidat . ceruis similis habeatur.* Úndúrftes [A 199] fórhtelêr . únde flúhtigêr . dúnche dír hírze gelîchêr. *Segnis ac stupidus torpet . asinum uiuit.* Ferlégenêr únde lázêr . únde dér síh árbéite erchúmet . lébet in éseles uuîs. *Leuis atque inconstans . studia permutat . nihil auibus differt.* Lîehtmûotigêr . únde únstâtêr in sînero begúnste . dér íst álso fógel. *Foedis inmundisque libidinibus inmergitur . sordidę suis uoluptate detinetur.* Tér síh áber únêrsáme . únde únréine gelúste ánalâzet . tér íst pesólotero sûe gelîh. *Ita fit . ut qui probitate deserta . homo esse desierit . cum in diuinam conditionem transire non possit . uertatur in beluam.* Sô geskíhet . táz tér . dér síh kûoti gelóubendo . ménnisko neíst . sô er ze gótes uuírdigi chómen nemág . ze tîere uuírt.

23. NON TAM NOXIUM ESSE CORPUS IN BELUAM REDIGI . QUAM BELUINA MENTE INDUI.

Vela neritii ducis . i. vlixis . qui in nerito insula . patriam habuit . et uagas rates pelago . eurus appulit insulę . qua residens pulchra dea . edita semine solis . miscet hospitibus nouis . i. nouiter superuenientibus . pocula tacta carmine. Íh mág tíh mánôn mícheles égesen . tér dóh tísemo égesen gelîh neíst. Uuáz íst tér? Tô ulixes fóne troio eruuíndendo . uuîto des méres uuállôta . únde er fóne sicilia férita ze italia . dô uuárf ín der uuínt ûz mít sînên skéffen ze déro íselo . díu eee gehéizen íst . târ diu scôna circe dero súnnûn tóhter gesézeníu . pezóuuerôt lîd tîen sélbên gésten scángta. *Quos ut in uarios modos uertit herbipotens manus . hunc tegit facies apri . ille marmaricus leo . i. de prouintia africę . marmaria . dente crescit et unguibus. Hic nuper additus lupis . flere dum parat . ululat. Ille ut indica tygris tecta mitis obambulat.* Sô dô díu zóuuerlicha hánt sîe ueruuéhselôta in mísseliche uuîsâ . súm uuás kelîh ébere . súm demo léuuen . súmelichêr óuh ze uuólfe uuórtenêr . sô er uuéinôn uuólta . stûont er hônnota. Sô úmbegîeng óuh taz hûs súmelichêr . álso tygris ketânêr. *Sed licet numen arcadis alitis . miserans obsitum ducem uariis malis . soluerit peste hospitis . iam tamen remiges ore traxerant mala pocula.* Únde dóh tér in fógeles uuîs flîgendo mercurius . tér in cillenio monte archadię geûobet uuárd . tén nôtháften hérezógen úmbe irbármeda lôsti . fóne sînero uuírtenno gífte . îo dóh tie férien . dîe hábetôn úbel lîd getrúnchen. Mercu-

rius tér alatis talariis kemâlêt uuírt . táz chît . mít kefídertên scúhen . dîe grece petasi héizent . tér maneta vli[A 200]xem . dáz er fermíte circę. Tô iz áber sô geskáh . táz er úndanches tárachám . únde sî ánderên scáncta . dáz ér trínchen neuuólta . tô téta ín is mercurius pûoz . mít sînero uirga . díu caduceus kenémmet uuás . tíu gágen állên díngen lâchenháfte uuás. *Iam sues cerealia pabula glande uerterant.* Únde suîn uuórtene . uuéhselotôn sie daz prôt úmbe éichela. *Et nihil manet integrum . uoce . corpore perditis.* Únde uuâren sie gáreuuo ferlórn in líden . ióh in stímmo. *Sola mens stabilis gemit . super monstra quę patitur.* Éinêr der sín stûont ze stéte . léidegêr dés égesen . dés ímo geskéhen uuás. *O leuem nimium manum . nec potentia gramina . quę licet ualeant uertere membra . non ualent corda.* Iâ uuîo héuig taz uuás. Uuáz kemáhtôn sâr díu chríuter . únde díu gífthánt . tîu dien líden dáretôn . sínne nemáhtôn? *Intus est hominum uigor . abdita arce conditus.* Ínne líget tiu máht. Târ sínt tîefo gebórgen . ménnisken chréfte. *Hęc uenena . i. uitia . detrahunt potentius hominem sibi.* Tîe gífte . dîe íh ságo . dîe getûont ten ménnisken sîn úngeuuáltigôren. *Quę dira penitus meant . nec nocentia corpori . mentis uulnere seuiunt.* Tîe tîefôr íngesláhent . nóh líden netárônt . núbe des sínnes âhtent.

24. MALOS MINUS MISEROS FIERI . SI EIS PECCARE NON LICERET.

Tum ego. Fateor inquam! nec iniuria dici uideo uitiosos . tametsi corporis speciem seruent . in beluas

tamen animorum qualitate mutari. Íh gího dir is chád ih tô . únde árge uuéiz íh tíh mit réhte tîer héizen . dîe tîerlih mûot hábent . tóh sie an lîchamôn ménniskôn gelîh sîn. *Sed quorum atrox scelerataque mens bonorum . pernecie seuit . id ipsum eis licere noluissem.* Táz áber dîe . déro mûot sô fertân . únde sô úbel íst . kûotero mûozen âhten . dáz íst . táz íh neuuóltî. *Nec licet inquit.* Néin chád si nemûozen. *Uti demonstrabitur conuenienti loco.* Álso du uuóla geéiscôst . sô íh tíh tarazûo bríngo. *Sed tamen si auferatur id ipsum . quod creditur eis licere . releuetur ex magna parte poena . sceleratorum hominum.* Uuúrte ín áber dáz sélba benómen . dáz tû uuânest táz sie mûozîn . dârána uuúrte ín íro uuîze gelîhterôt.

25. PROPOSITIO.

Etenim quod incredibile cuiquam forte uideatur . infeliciores esse necesse est malos . cum cupita perfecerint . quam si non possint ea implere quę cupiunt. Ze uuâre dés knûoge mág keskéhen . netrûent . tîe úbelen sínt tés te únsaligôren . dáz sie íro uuíllen getûont . tánne úbe sie ín getûon nemáhtîn.

26. ASSUMPTIO.

Nam si miserum est uoluisse praua . potuisse miserius est. Úbe árg uuéllen uuêlih [A 201] íst . árg kemúgen . dáz íst nóh uuêlichera. *Sine quo langueret effectus miserę uoluntatis.* Uuánda árguuíllo âne dáz keskéinet uuérden nemáhtî.

27. CONCLUSIO.

Itaque cum singulis sua miseria sit . triplici infortunio necesse est urgeantur . quos uideas scelus uelle . posse . perficere. Pe díu sínt sie nôte in drî uuîs únsalîg : sîd tero uuêneghéito drî sínt . íh méino uuéllen . múgen . tûon . dáztir úbel íst. Táz íst rhetoricus syllogismus . uuánda er diffusior íst. Dialecticus íst contractior . uuánda er chûmo hábet in îogelichero propositione . subiectiuam partem et declaratiuam. *Accedo inquam.* Ih gího dir is chád ih.

28. MALOS ETSI NUMQUAM MORERENTUR . INFELICISSIMOS FORE.

Sed uti hoc infortunio cito careant . patrandi sceleris possibilitate deserti . uehementer exopto. Áber gót uuélle . dáz sîe únmáhtîg uuórtene des úbeles . tero únsaligheite hálto dárbeên. *Carebunt inquit otius . quam uel tu forsitan uelis . uel illi sese estiment carituros.* Sô tûont sie chád si . dárbênt iro ióh hórskôr . dánne sâr dû mág keskéhen uuéllêst . álde sîe síh peuuânên. *Neque enim est aliquid ita serum . in tam breuibus uitę metis . i. spaciis . quod presertim inmortalis animus . i. sapiens . exspectare longum putet.* Nóh in dísses chúrzen lîbes fríste . neíst nîeht sô únspûotiges . tés ze láng áhtoe zebîtenne dehéin êuuig mûot. Ter uuîse mán dér êuuigheit pechénnet . tér áhtôt temporalia fúre nîeht. *Quorum magna*

spes . et excelsa machina facinorum . repentino sepe . atque insperato fine destruitur. Téro chréftiga gedíngi . únde déro hóha gerúste . ze úbele . ófto gáhes únde úngeuuândo . mít tôde eruéllet uuírt. *Quod quidem illis miserię modum statuit.* Táz ín dóh mézôt tia uuêneghéit. *Nam si nequitia miseros facit . miserior sit necesse est diuturnior nequam.* Uuánda úbe úbeli uuênege tûot . sô lángôr úbel íst . sô nôte uuênegora íst. Táz íst argumentum a minore ad maius. Sîd óuh pegínnen tíu nequitia miseros tûot . mêr chíd tiu uuáhsenta. *Quos infelicissimos esse ivdicarem . si non eorum malitiam saltim mors extrema finiret.* Dîe châde íh uuésen die uuênegôsten . úbe íro úbeli dóh tôd in énde nesázti. Táz íst áber argumentum a minore. Uuánda diuturnior nequam infelicior íst incipiente . be díu uuâre semper nequam infelicissimus. Fóne díu chît si darnâh. *Etenim si de prauitatis infortunio uera conclusimus . infinitam liquet esse miseriam . quam esse constat ęternam.* Úbe daz êrera uuâr íst . táz íh chád . si nequitia miseros facit . miserior necesse est diuturnior nequam . sô íst [A 202] kuís . táz tíu miseria íst infinita . únde be díu infelicissima . díu ęterna íst. Úbe diuturna prauitas miserior íst tánne breuis . sô íst . nôte sempiterna béidíu . ióh infinita . ióh infelicissima. Tísa réda féstenôt si fóne díu . sô gnôto . uuánda si sórgêt. táz er míssetrûuuee. Uuér mág táz sámfto gelóuben . dáz iniqui semper uiuentes . et semper inpuniti . fóne báremo únrehte infelicissimi únde miserrimi uuésen múgîn? Fóne díu ferním sîn ántuuúrte. *Tum ego.* Dô ántuuúrta íh is. *Mira quidem inquam . et concessu difficilis inlatio.* Táz íst éin uuúnderlih

ûzlâz chád íh . únde únsémftêr zegelóubenne. *Sed cognosco eam nimium conuenire . his quę prius concessa sunt.* Ih fernímo áber uuóla . dáz er dien êrerên gegíhten gehíllet. *Recte inquit estimas.* Réhto dúnchet tir chád si. *Sed qui durum putat accedere conclusioni . ęquum est demonstret . uel falsum aliquid precessisse . uel ostendat collocationem propositionum . non esse efficacem necessarie conclusionis.* Tér áber inblándeno uuélle gelóuben dísemo ûzlâze . tér óuge dáz lúkke . dáz târfóre stât . mít tíu íh in stárhta . álde er chéde dîe sélben rédâ . dóh sie óuh uuâr sîn . sô nesîn gestéllet : dáz sie uuúrchên dísên ûzlâz. *Alioquin concessis precedentibus . nihil prorsus est . quod de illatione causetur.* Ánderesuuîo . échert ér dero fórderûn zálo iéhe . des ûzlâzes nemág ér nîeht ferspréchen. Táz chît si fóne díu . uuánda ófto líuget tiu fórdera zála . sô díu tûot . nullus sapiens spernit diuitias . únde be díu nestérchet si dia áfterûn! sô díu íst. Igitur socrates quia spreuit diuitias . non erat sapiens. Ófto sínt zuô die fórderen geuuâre . álso dîe sínt. Omnis sapiens spernit diuitias. Multi tamen sapientes sunt diuites. Áber sô nesínt sie gestéllet . táz sie dísa dríttûn stérchên. Socrates si sapiens esset . diues esset. Ál dáz syllogismos únde argumenta írren mág . táz íst án dîen zuéin uitiis . únde be díu héizent tîe argumentationes . sophysticę . dâr siu ánafúnden uuérdent. Tér fólleclîchôr exempla háben uuélle . déro trîegentôn syllogismorum . dér néme siu fóne cicerone in rhetoricis.

29. INPROBOS IUSTIS POENIS IN MORTE TRADITOS FELICIORES ESSE. QUAM SI INPUNITI REMANERENT.

Nam hoc quoque quod dicam . non minus mirum uidetur . sed ex his quę sumpta . i. concessa sunt . ęque est necessarium. Táz íh tír nóh ságo chád si . dáz kedúnchet tír sámo míchel uuúnder . únde íst is îo dóh nôt . fóne dien êrerên geiíhten. *Quid*[A 203]-*nam inquam?* Uuélez chád íh? *Feliciores inquit esse improbos . supplicia luentes . quam si eos nulla iustitię poena coerceat.* Sâligoren sîn die úbelen . dîe réhtez uuîze lîdent . dánne sie uuârîn . úbe sie iz nelítîn. *Neque id nunc molior . quod cuiuis in mentem ueniat . corrigi ultione prauos mores . et ad rectum supplicii terrore deduci.* Íh nechído nîeht árge síte geándôt uuérden . únde mít pûozo geríhtet uuérden . dáz tés îoman uuâne. Ér nedárf is uuânen . uuánda íh táz neméino. *Cęteris quoque exemplum esse culpanda fugiendi.* Únde dáz ánderên ze bílde sî! dáz sie scúlde flíhên! únde sámolîh netûên. *Sed alio quodam modo arbitror punitos improbos feliciores esse . tametsi nulla ratio correctionis habeatur! nullus respeçtus exempli.* Núbe in ándera uuîs áhtôn íh . ţáz úbele sîn . íro súndôn ingálte . déste sâligoren . tóh iz ín nesî bûoza . nóh ánderên bílde. *Et quis erit inquam preter hos alius modus?* Uuélih ánder uuîsa mág iz sîn chád ih . âne dísíu? *Et illa. Nonne concessimus inquit . bonos esse feciles . malos uero miseros?* Neiáhen uuír chád si . die gûoten uuésen sâlige . únde die úbelen uuênege? *Ita est inquam.* Táz íst álso chád ih. *Si igitur inquit addatur aliquod bonum cuiuspiam*

miserię . nonne felicior est eo . cuius miseria pura est . ac solitaria . sine admixtione cuiusquam boni? Úbe dánne gûot keléget uuírt ze íro dehéines uuêneghéite . neíst tánne dér sâligoro . dánne dér . ze dés uuênegheite . nehéin gûot neíst kemískelôt? *Sic inquam uidetur.* Témo íst iz kelîh chád íh. *Quodsi adnexum fuerit aliud malum eidem misero! qui careat cunctis bonis . preter ea quibus miser est . nonne censendus est multo infelicior eo . cuius infortunium releuatur participatione boni?* Úbe óuh temo uuênegen . dér álles kûotes tárbêt . tehéin ánder uuêneghéit zûogestôzen uuúrte . âne dîa fóne déro er uuêneg íst . neuuâre er dánne na énes únsâligoro . dés uuênegheit kelîehterôt uuírt . mít ételiches kûotes mískelungo? Táz íst argumentum a contrario. Uuánda úbe îoman fóne zûoslíngentemo gûote gesâligôt uuírt . sô uuírt er nôte óuh fóne zûoslíngentemo úbele geúnsaligôt. *Quidni inquam?* Uuîo ánderes chád ih? *Habent igitur improbi . cum puniuntur quidem aliquid boni adnexum . pęnam ipsam scilicet . quę bona est ratione iustitię.* Fóne díu chád si . hábent tie úbelen . dánne sie in uuîze sínt . éteuuaz zûogemískelôtes kûotes . íh méino sélbez taz uuîze . dáz fóne réhte gûot íst. *Et cum idem carent supplicio . inest eis ulterius aliquid mali . ipsa inpu*[A 204]*nitas . quam confessus es malum esse . merito iniquitatis.* Únde dîa uuîla sie âne uuîze sínt . sô íst ín ána âne íro úbeli . éin ánder úbel . sélbíu diu úningélteda . díu fóne únrehte úbel íst. *Negare non possum.* Tés nemág íh fersâgen nîeht . chád íh. *Multo igitur infeliciores sunt improbi . iniusta inpunitate donati . quam iusta ultione puniti.,* Pe díu sínt chád si die úbelen únsaligoren .

in únrehtero úningéltedo . ferlâzene . dánne réhto ingálte. *Sed puniri improbos iustum . inpunitos uero elabi . iniquum esse manifestum est.* Fóne díu íst óffen réht . táz tie úbelen dero úbeli ingéltên . únde óffen únreht . táz sie íro úningéltet sîn. *Quis id neget?* Uuér mág tés kelóugenen chád íh? *Sed ne illud quidem ait quisquam negabit . bonum esse omne quod iustum est . contraque quod iniustum est malum.* Nóh óuh tés chád si . núbe gûot sî . dáz tir réht íst . únde úbel . dáz únreht íst. *Respondi tum ego.* Dô ántuuúrta íh íro dés. *Ista quidem consequentia sunt eis . quę paulo ante conclusa sunt.*, Tísíu sínt chád ih . nôtfólgîg tîen . díu án demo êreren capitulo geféstenôt sínt. Tíz capitulum iíhet énemo. Uuánda sie infelicissimi uuârîn . sô si dârfóre chád . úbe sie îomêr mûsîn sîn inpuniti! sô uuérdent sie nôte puniti feliciores.

30. QUESTIO.

Sed queso inquam te . nullane animarum supplicia post defunctum corpus morte relinquis . i. concedis? Nû uuére got chád ih . íst tehéin uuîze dero sêlôn nâh temo tôde?

31. RESPONSIO.

Et magna quidem inquit. Únde chréftîg chád si. *Quorum alia puto exerceri poenali acerbitate . alia uero purgatoria clementia.* Téro íh súmelichíu uuéiz tréffen . áfter geríche ze uerlórníssedo . súmelichíu áfter gnâdôn ze erlíuterdo. *Sed nunc de his disserere*

consilium non est. Ih nehábo áber nû nehéinen uuíllen dánnân zeráchônne.

32. REPETITIO EORUM . QUAE A PRINCIPIO HUIUS LIBELLI HUCUSQUE DICTA SUNT.

Id uero hactenus egimus . ut potestas malorum quę tibi uisa est indignissima . eam nullam esse cognosceres. Íh tréib táz únz hára chád si . táz tû bechennêst tero úbelôn geuuált . tér dír fílo ándo uuás . nehéinen sîn. *Quosque inpunitos querebare . uideres numquam carere suppliciis . inprobitatis suę.* Únde dû dîe sáhîst nehéinêst sîn . âne uuîze . dîe dû châde íro úbeli úningálte. *Licentiam quam cito finiri precabaris . nec longam esse disceres.* Únde dû geéiscotîst . únlánga sîn dîa mûoza . déro du bâte slîemo lába uuérden. *Infelicioremque fore . si diuturnior . infelicissimam uero . si sit ęterna.* Únde dû sia uuíssîst téste únsâligorûn . úbe si lángséimíu uuâre! únde áber fóne állên díngen únsaliga . úbe si êuuîg uuâre. *Post hęc* [A 205] *miseriores esse improbos . iniusta inpunitate dimissos . quam iusta ultione punitos.* Únde úningálte íro úbeli . uuênegôren sîn dánne ingálte. *Cui sententię consequens est . ut tum demum urgeantur grauioribus suppliciis . cum inpuniti esse creduntur.* Témo dáz nôte fólgêt . táz sie dánne hándegôsta uuîze lîdên . sô man sie uuânet úningálte dés sie tûont. *Tum ego.* Dô ántuuurta íh íro. *Cum tuas inquam considero rationes . nihil dici uerius puto . at si ad hominum iudicia reuertar . quis ille est . cui hęc non modo credenda . sed saltim audienda uideantur?* Sô íh tîna réda chíuso . chád íh . sô neáhtôn íh nîeht uuâreren . úbe

íh ándero líuto áhtâ déncho . uuér íst tánne dér iz kelóuben . álde sâr gehôren uuélle?

33. MENTE CONTENEBRATIS . LUMEN RATIONIS NON CLARESCERE.

Ita est inquit illa. Íst álso chád si. *Nequeunt enim oculos assuetos tenebris . attollere ad lucem perspicuę ueritatis.* Sîe nemúgen diu íro geuuéneten óugen dero fínstri . ûf ze lîehte erhéuen. *Similesque sunt auibus . quarum intuitum nox inluminat . dies cęcat.* Únde sínt sie dîen fógelen gelîh . tîe der tág pléndet . tiu náht séhende getûot! álso húuuen . únde húuuelâ . únde der náhtrám. *Dum enim non intuentur rerum ordinem . sed suos affectus . uel licentiam . uel inpunitatem scelerum . putant esse felicem.* Sô sîe des íro uuíllen séhent . náls tero órdeno . dîa ratio dien díngen gíbet . sô uuânent sie dero súndôn mûoza . únde úningélteda . sâlîg sîn. *Uide autem quid ęterna . i. diuina lex sanciat.* Síh áber dû . uuîo iz tiu gótes êa méine. *Melioribus animum conformaueris . nihil opus est iudice . premium conferente . tu te ipse excellentioribus addidisti. Studium ad peiora deflexeris . extra ne quesieris ultorem . tu te ipse in deteriora trusisti.* Ze demo bézeren fáhendo . hábest tu díh sélbo gehêret . nesî nehéin chóstare . dér dir is tánchoe. Úbe du áber in árg tíh chêrest . sô nedénche . uuér iz ánderro réche . sélbo hábest tu díh kehínderet. *Ueluti si uicibus sordidam humum . cęlumque respicias . cunctis extra cessantibus . ipsa cernendi ratione . nunc cęno . nunc syderibus interesse uidearis.* Sámoso úbe du hértôn ûf ze

hímele . únde níder ze érdo uuárteêst . únde dû âne ánderro tâte fóne dîn sélbes uuártênne . éina uuîla in hímele . ándera uuîla in hórouue sîst. *At uulgus ista non respicit.* Áber der líut neuuéiz tés nîeht. *Quid igitur?* Uuáz súln uuír dánne tûon? *Hisne accedamus . quos beluis similes esse monstrauimus?* Súln uuír únsih úmbe dáz án dîe héften . dîe uuír tîeren châden gelîche uuésen? *Quid si quis amisso* [A 206] *penitus uisu . ipsum etiam se habuisse obliuisceretur . intuitum . nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur . num uidentes eadem . i. amissionem oculorum eius . cȩcos putaremus?* Uuáz úbe dér . démo diu óugen genómen sínt . ergâze . dáz er siu íu hábeta . únde er síh stríte uuésen in álla uuîs kánzen . sóltîn uuír dánne . dîe ín gesáhîn óugelôsen . áhtôn blínde?

34. MISERIOREM QUI INFERT . QUAM QUI SUSTINET INIURIAM.

Nam ne illud quidem adquiescent . quod ȩque nititur ualidis firmamentis . rationum . infeliciores esse qui faciant iniuriam . quam qui patiantur. Nóh tés neiéhent sie . dáz fóne féstero rédo sámoguís íst . tén uuênegôren sîn . dér ándermo únréht tûot . tánne dén . dér iz lîdet. *Uellem inquam audire has ipsas rationes.* Míh lústi chád ih zefernémenne dîa réda . dánnân íh táz uuîzen máhti. *Num inquit negas . omnem improbum dignum supplicio?* Uuíle du lóugenen chád si den gûotelôsen sîn uuírdîgen chéli? *Minime.* Néin chád íh. *Liquet uero multipliciter qui improbi sunt . infelices esse.* Nû íst táz in mániga

uuîs óffen chád sî. dîe únsalîg sîn. dîe úbel sínt. *Ita est inquam.* Sô íst chád ih. *Qui igitur supplicio digni sunt. miseros esse non dubitas.* Tîe dero chéli uuírdîg sínt chád si. dîe uuéist tu uuênege. *Conuenit inquam.* Táz keuállôt sô chád íh. *Si igitur cognitor ait resideres. cui putares inferendum supplicium. ei qui fecisset. an qui pertulisset iniuriam?* Úbe du stûolsâzzo in dínge uuârist chád si. uuéderen uuândîst tu dero chéli uuírdigen. dér daz únreht tâte. álde iz tóleti? *Nec ambigo inquam quin perpesso satisfacerem. dolore facientis.* Íh nezuîueloti nîeht chád ih. núbe íh témo sólti geuuíllôn. dér iz líte. mít énes ingéltedo. *Miserior igitur tibi uideretur esse inlator iniurię. quam acceptor.* Sô dûohti dír chád si dér uuênegoro. dér únreht tâte. dánne dér iz tóleti. *Consequitur inquam.* Tárazûo chúmet iz chád ih. *Hinc igitur apparet. de aliis causis. ea radice nitentibus. quod turpitudo suaptenatura miseros facit. cuilibet inlatam iniuriam. non accipientis. sed inferentis esse miseriam.* Sô chád ih áber. Fóne déro. rédo. únde fóne ánderên rédôn. áber dés síndes keuuúrzellotên. dáz únchíuskíu tât túrh síh uuênege máchôt. sô skînet óuh táz tu chîst. tia uuênegheít ze démo háldên. dér daz únreht tûot. náls iz lîdet. Táz íst argumentum ab efficientia. Turpitudo íst efficientia miserorum. álso dáragágene íst honestas. i. uirtus beatorum. Turpitudo íst keméine námo [A 207] állero uitiorum. álso honestas íst állero uirtutum.

35. QUI MISERIOR EST . HUIUS POTIUS ESSE MISERENDUM.

Atqui nunc ait contra faciunt oratores., Tárauuídere chád sî tûont tie díngmán nû. *Conantur enim excitare miserationem iudicum pro his qui graue quid acerbumque perpessi sunt.* Sîe scúndent îo die iudices . téro irbármeda zehábenne . dîen fílo ze léide getân íst. *Cum magis admittentibus iustior miseratio debeatur.* Tánne dien tûontên dero irbármedo dúrftera uuâre. *Quos oportebat duci ad iudicium . ueluti ęgros ad medicum . non ab iratis accusatoribus . sed a propitiis potius miserantibusque . ut morbos culpę resecarent supplicio.* Tîe ze dínge gefûoret sóltôn uuérden . fóne íro léidâren . álso man sîeche fûoret ze árzate . náls túrh ház . núbe dúrh knâda . únde irbármeda . dáz sie ín dâr frúmetîn ûzersníten dero súndôno gállûn. Táz íst argumentum a simili. Uuánda álso corpus pedárf medicinę . sô bedárf óuh anima. *Quo pacto uel tota frigeret opera defensorum . uel si mallet prodesse hominibus . uerteretur in habitum . i. in modum accusationis.* Ze déro uuîs uuúrte ze léibo dero bístellôn ríngen . álde úbe sie îomanne hélfen uuóltîn . dáz tâtîn sie mêr dárauuídere léidôndo . dánne fersprécheno. *Ipsi quoque inprobi . si eis fas esset aliqua rimula aspicere relictam uirtutem . uiderentque se deposituros sordes uitiorum . cruciatibus poenarum . compensatione adipiscendę pietatis . nec hos cruciatus ducerent.,* Sélben die úbelen chóndîn sie déro túgede . dîa sie feruuórfen hábent . îeht erlûogeên dóh sámoso dúrh nûot . únde sáhîn sie síh

eruuásken uuérden dero súndôn . fóne des uuîzes hándegi . uuíder démo guuínne dero gûoti . neáhtotîn sie iz sâr fúre uuîze? *Defensorumque operam repudiarent . ac se totos accusatoribus . iudicibusque permitterent.* Únde nefórderotîn sie nîeht tero bístellôn hélfo . únde ántuuúrtîn síh fúrenomes tára dien léidâren . ióh tien ríhtâren . dáz sie sîe chéletîn. *Quo fit ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur.* Sô tûondo . neíst nehéin uùég . tér die uuîsen léite ze háze. *Nam bonos quis nisi stultissimus oderit? Malos uero odisse ratione caret.* Álso dû be dísên argumentis uuízen máht. Uuér sól gûote házên . âne uuíhto uuírsesto? Táz íst [A 208] argumentum a contrariis . uuánda insipientes . et maligni . dîe sínt bonis contrárii. Táz óuh íoman die úbelen házee . uuáz rédôn íst táz? Táz íst a repugnantibus . uuánda iniquum odium . dáz íst repugnans rationi. *Nam si uitiositas est . quasi quidam morbus animorum . ita uti languor corporum . cum ęgros corpore minime iudicemus dignos odio . sed potius miseratione . multo magis non insequendi . s. morte . sed miserandi sunt . quorum mentes urget improbitas . atrocior omni languore.* Úbe chústelosi des mûotes sîehhéit íst . álso óuh tes lîchamen ferchústeda sîn sîehhéit íst . únde úns tîe sîechen án dien lîchamôn házes uuírdige nedúnchent . núbe irbármedo . sô neíst téro nîeht zeâhtenne . núbe íro íst irbármeda zehábenne . téro mûot kûotelosi témfet . állero súhto uuêlichôsta.

36. CUR EOS QUIS PERIMAT . QUI SPONTE MORITURI SUNT.

Quid iuuat excitare tantos motus . et sollicitare fatum propria manu? Uuáz lústet íuuih zeskéinenne sô mícheliu zórn . únde zûofûoren mít hénde den tôd? *Si mortem petitis . propinquat ipsa sponte sua! nec remoratur uolucres equos.* Lústet íuuih sîn . ér chúmet úngeládôt sînes tánches . nóh ér netuélet sînero férte. *Quos serpens . leo . tygris . ursus . aper . dente petunt . idem se tamen ense petunt.* Téro állero tîerlîh âhtet . tîe sláhent síh sélben úndúrftes tárazûo mít uuâfene. *An quia distant . dissidentque mores . iniustas acies et fera bella mouent? Alternisque uolunt perire telis? Non est satis iusta ratio seuitię.* Túrh táz íro síte síh skéident . nóh in éin nehéllent . scárônt sîe síh úmbe dáz . únde féhtent sie úmbe dáz? Táz neíst pórréht zála nîeht! sólichero sárfi. *Uis aptam meritis uicem referre? Dilige iure bonos . et miseresce malis.* Uuíle du mánnolichemo gágen sînên uuírden lônôn? Sô tûo sús. Mínne die gûoten nâh réhte . únde hábe gnâda dero úbelôn.

37. CUR RES QUASI FORTUITIS CASIBUS MISCEANTUR . ITA UT BONIS MALA . MALIS BONA CONTINGANT.

Hic ego inquam. Dô chád íh. *Uideo quę sit felicitas . uel miseria constituta . in ipsis meritis proborum . atque inproborum . sed perpendo nonnihil boni maliue inesse . in hac ipsa populari fortuna.* Uuóla gesího íh . uuélih sâlighéit álde uuélih uuênegheit

án íro béidero fréhten stánde . dero gûotôn . ióh tero úbelôn . nóh tánne fíndo íh óuh án sélbên dien líutsâldôn . dáz kûot únde úbel íst. *Neque enim sapientum quisquam . exul . inops . ignominiosusque . esse malit po*[A 209]*tius . quam pollens opibus . honore reuerendus . potentia ualidus . in sua permanens urbe florere.* Táz skînet uuóla . an déro uuéli dero uuîsôn . dáz íro nehéin sô gérno neíst íhselîg . únde árm . únde fersíhtîg . sô gérno er héime íst rîche . únde geêret . únde máhtîg . únde in állên geréchen. *Sic clarius testatiusque tractatur officium sapientię . cum transfunditur quodammodo beatitudo regentium . in contingentes populos.,* Sô trîbent sie dáz ámbáht íro uuîstûomes skînbarôr . únde mít pézerûn geiíhte . úbe íro sâlighéit . únz sie den líut ríhten súlen . hína ióh únder die ûzeren gemâret uuírt. *Cum presertim carcer . lex . cęteraque tormenta legalium pęnarum debeantur pernetiosis potius ciuibus . propter quos etiam constituta sunt . cur hęc igitur uersa uice mutentur . scelerumque supplicia bonos premant . premia uirtutum mali rapiant . uehementer ammiror.* Únde uuîo iz sô fáre . sô chárchare . únde êobûoh . únde állíu áfter êo fúndeníu uuîze . scádelên súln . úmbe dîe siu gesézzet sínt . zíu dés sólh uuéhsel sî . únde léid tie gûoten drúcche . fúre die úbelen . únde dero gûotôn êra die úbelen irzúcchên dés uuúnderôn íh míh hárto. *Et ex te scire desidero . quę ratio uideatur esse tam iniustę confusionis.* Únde gelírnên íh kérno fóne dír . uuélih réda sô únréhtero mískelungo sî. *Minus etenim mirarer . si misceri omnia fortuitis casibus crederem.* Íh neuuv́nderoti míh is nîeht . úbe íh állíu díng klóubtî tvuuárôn in únguíssên geskíhten.

Nunc stuporem meum deus rector exaggerat. Kót ríh tare . ér getûot mîna erchómeni míchela. *Qui cumsepe bonis iocunda . malis aspera . contraque bonis dura . tribuat . malis optata . concedat . nisi causa deprehenditur . quid est quod a fortuitis casibus differre uideatur?* Tánne er sô gesít íst . táz er ófto gíbet vuúnna dien gûotên . árbeitsami dien úbelên . únde áber dáragágene árbeitsami dien gûotên . lústsámi dien úbelên . íh nefínde dés réda . uuáz sól iz mír dánne dúnchen sîn geskéiden . fóne dîen uuîlo uuánchigên geskíhten? *Nec mirum inquit . si quid ordinis ignorata ratio temerarium confusumque credatur.* Nehéin vuúnder chád si . úbe man dáz uuânet sîn únríhtîg . únde fervuórren . fóne dés ordine nehéin réda geéiscôt neíst. *Sed tu quamuis ignores causam tantę dispositionis . tamen recte fieri cuncta ne dubites! quoniam bonus mundum rector temperat.* Áber dóh tû neuuízîst . uuáz tíu méinunga sî . sô máhtîgero réchenúngo . uuánda áber gûot ríhtare íst . tér dia uuérlt métemêt . sô nezuîuelo . dés . núbe iz állez uuérde réhto geréisôt . uuánda dés íst nôt . ut rectus recte agat. Tíu zuéi sínt keuuétív. Be díu héizet táz argv-[A 210]mentum a coniugatis.

38. MERITO MIRA UIDERI . QUORUM RATIO NESCITUR.

Si quis nescit sydera arcturi . i. stellam quę dicitur arcturus . labi propinqua summo cardine. Et si quis nescit . cur legat . i. sequatur bootes tardus . i. tardus ad occasum plaustra . mergatque seras equore

flammas . cum nimis celeres explicet ortus . stupebit legem ętheris alti. Souuér arcturvm neuuéiz stân hárauuíder den nórdkíbel . des hímeles . únde zíu signum bootis an démo arcturus stât . lángséimo fólgee demo uuágene . únde trâgo ze sédele gánge . únde áber spûotigo ûfkánge . tér vuúnderôt síh nôte . uuîo iz síh sô gezíhe . dârôbe úns in hímele. Uuánda der nórdkíbel íst óbe érdo . álso der súntkíbel íst únder érdo . be díu negânt tíu zéichen nîeht in sédel . díu náhôst ímo suéibônt . álso arcti tûont . tîe die líute héizent vuágen. Tíu éteuuaz férrôr stânt . álso bootes tûot . tíu gânt ze éinero uuîlo in sédel . sô . dáz siu lúzzela fárt tûên únder érdo/ uuíder díu siu tûont óbe érdo. Tér dés nîeht neuuéiz . tér mág síh is vuúnderôn. Duę arcti . dáz sínt duę vrsę . ęlix únde cynosura. Elix héizet tiu mêra . an déro síhet man septem stellas claras . dîe septentrio héizent. Téro fólgêt bootes . uuánda er hínder íro gât . únde souuára si bechêret íro posteriora . dâr síhet man bootem. *Cur palleant cornua plenę lunę . infecta . i. caligata . metis noctis opacę . i. nocturnis itineribus . et cur confusa . i. obscurata phoebe detegat astra . s. deficiendo . quę texerat fulgenti ore.* Mág ín óuh uuv́nder sîn zíu fóllêr mâno . dánne eclypsis lunę in mítta náht uuírt . álles káhes petúncheltêr . die mínneren stérnen skînen lâze . dîe ér fóre dáhta . únz er gláto skînen mûosa. Táz íst óffen . dáz ter mâno fóne ímo sélbemo lîeht nehábet . únde ín diu súnna ánaskînendo lîehten getûot . únde er îo in férte íst fóne dero súnnûn . álde zûo dero súnnûn. Fóne díu geskíhet . tánne er in plenilunio sô gegât . táz er dero súnnûn réhto inchît . ánderhálb tes hímeles .

únde díu érda únder ín zuískên íst . táz ímo an déro stéte gebrístet sînes lîehtes . únz ér áber fúrder gerúcchet . târ ín diu súnna ánaskînen mág. Tér brésto héizet eclypsis lunę. *Commouet gentes publicus error! i. communis error.* Sô erchóment síh tie líute . dés sie álle dánne sínt írre. Íst sie vuúnder uuáz iz méine. *Lassantque aera crebris pulsibus . i. interrogationibus.* Únde dánne frâgênt sie is îo . únz ten hímel [A 211] selben . mág íro frâgênnes erdrîezen. *Nemo miratur flamina chori . tundere litus frementi fluctv.* Áber dáragágene neíst tés nîomannen vuúnder . sô der uuínt uuáhet . táz tiu uuélla án den stád sláhet. *Nec molem niuis duram frigore . soluier feruente ęstu phoebi.* Nóh taz îs smélzen . fóne dero súnnûn héizi. Zíu íst táz? *Hic enim promptum est cernere causas.* Uuánda díse causę sémfte sínt zebechénnenne. *Illic latentes . s. causę . turbant pectora.* Áber díse causę sínt únsémfte zebechénnenne . uuánda sie síh pérgent. *Cuncta, quę prouehit rara ętas.* Ál đáz sélten geskíhet. *Et stupet subitis mobile uulgus.* Únde dés síh taz smála líut erchúmet . sô iz káhes keskíhet. *Cędat inscitię . i. si cędat inscitię nubilus error.* Uuérdent sie dés erríhtet. *Cessant profecto mira uideri.* Sô uuírdet sâr uuúnderônnes énde. *Ita est inquam.* Íst álso chád íh.

39. PETITIO . ET QUAM DIFFICILIA SINT AD PRESTANDUM QUĘ PETUNTUR.

Sed cum tui muneris sit euoluere causas latentium rerum . et explicare rationes uelatas caligine . queso itaque hinc decernas . et edisseras . quoniam hoc mira-

culum me maxime perturbat. Sîd áber dîn éinûn íst zeságenne . uuáz állero díngolîh méine . únde tóugene réda zerécchenne . zíu dáz sî . dés ih frâgeta . uuánda is míh sô héuig vuúnder gefáhet . píto íh táz tu mír ságeêst . únde míh is erríhtêst. *Tum illa paulisper arridens . uocas me inquit ad rem omnium . quesitu maximam . cui uix exhausti quicquam satis sit.* Sî dô éin lúzzel mír zûoláchende . nû chád si . uuîsest tu míh ze állero frâgôn méistûn . téro nîomêr ántuuúrtes negnûoget. *Talis namque materia est . ut succisa una dubitatione . alię innumerabiles . uelut capita ydrę succrescant.* Íro íst sólih zeántuuvrtenne . únde sô getân díng íst sî . dáz éinemo zuîuele benómenemo . mánige dárafúre chóment . álso herculi geskáh . tô ér den vuúrm sláhen sólta . dér grece héizet ydra . latine excedra. Sô er ímo éin hóubet ábaerslûog . sô ervuûohsen dárafúre dríu . únde dîen ábaerslágenên . mánigíu. *Nec ullus fuerit modus . nisi quis eas uiuacissimo mentis igne coerceat.* Nóh íro nehéin méz neuuírt . sîe neuuérdên beduúngen mít chécchemo fíure des sínnes. Álso hercules téta lernam paludem . dánnân dísíu fabula errúnnen íst. Uuánda ér iz peuuérfen únde bestôzen nemáhta . íz nebrâche îo ûz . pe díu gîeng er iz ána mít temo fíure . mít témo irbár ér iz. *In hac enim . s. materia . queri solet de simplicitate prouidentię.* Dâr íst ána zefrâgênne . dero gótes sléhtûn prouidentię. Sî íst sléht . únde [A 212] éinfálte . únde úngelîh mánnes prouidentię . uuánda sî sáment . únde éines scúzes ánasíhet . táz ménnisko échert súmez ánasíhet . únde dáz sélba ánasíhet éinzên mâlen . álso sî háranâh in quinto libro lêret. Fóne díu íst ménniskôn proui-

dentia . dáz uuír héizen fúredâhte . únde beuuárunga. Áber gótes prouidentia . dáz íst tíu sámenthâftîga óbesíht . tíu úngetéilet íst . per tempora . et loca . mít téro sáment pegríffen sínt . presentia . preterita . et futura . svperiora . et inferiora. Uuánda áber sîn prouidentia uuîlôn genémmet stât fúre prescientiam . bedíu uuírt si óuh kedíutet fóregeuuízeda . álde fóresíht . náls nîeht proprie . núbe nâh tero ménniskôn fóresíhte . únde fóreuuízenne. Sáment kóte íst iz állez ánasíht . únde óbesíht. *De fati serie.* Fóne déro hínageréchedo des kótes uuíllen. *De repentinis casibus.* Fóne gâhên geskíhten. *De cognitione ac predistinatione diuina.* Fóne gótes pechénnedo . únde benéimedo. *De arbitrii libertate.* Fóne dero sélbuuálo. Hîer íst zeuuízenne . dáz uuír dúrh sémfti ántfristoên liberum arbitrium . sélbuuala! sámo . so liberam electionem. Áber boetius lêret únsih in tertio libro secundę editionis . periermeniarum . dáz uuír liberum arbitrium spréchen súlen mít subauditione uoluntatis . álso liberum uoluntatis arbitrium. Uuánda únsih kót hábet ketân arbitros . únde iudices uoluntatum nostrarum . uuéder sie sîn bonę álde malę . be díu chît liberum uoluntatis arbitrium . sélbuualtîg chîesunga . des uuíllen. Áber úbe uuír chéden . dáz libervm arbitrium héize libera uoluntas . sô râmeên uuír dés sélben únde éigen dánne drív uuórt feruángen mít zuéin. Díu zuéi sóltôn uuír díuten uuílleuualtigi . âne dáz iz mít úns tîa significationem hábet . tîa apud latinos hábet liberalitas. Álso terentius chît . seruiebas liberaliter. Dáz chédên uuír. Dû dîenotôst uuílleuualtigo. *Quę quanti oneris sint . ipse perpendis.* Uuîo suâre dáz sî . dáz íst tír chúnt.

Sed quoniam hęc quoque te nosse . quędam medicinę tuę portio est . quamquam angusto limite . i. tramite temporis septi . tamen aliquid deliberare . i. diffinire conabimur. Uuánda áber dáz óuh tríffet ze dînero gníste . úbe du iz fernémen mûost . táz téro fríste ze lúzzel sî . fóre dísses pûoches ûzlâze . íh pedîo is tóh zeságenne. *Quodsi te delectant oblectamenta musici . i. metrici carminis . hanc oportet uoluptatem paulisper differas . dum contexo ordine . nexas sibi rationes.* Lúste díh mêtersánges . dés pît tîa uuîla . únz íh tír geuuébe áfter órdeno . dîe zesáminehábigen rédâ. *Ut libet inquam.* Álso du uuéllêst chád íh. *Tunc uelut ab alio orsa principio .* [A 213] *ita disseruit.* Sî dô sámoso ze éinemo ánderes síndes ánafáhende . spráh si sús.

40. DE PROUIDENTIA ET FATO.

Omnium generatio rerum . s. uiuentium . cunctusque progressus mutabilium naturarvm . s. ut tempora sunt . et quicquid aliquo mouetur modo . ut sol . et luna . causas . i. cur sit . ordinem . i. quomodo sit . formas . i. quale sit . ex diuinę mentis stabilitate sortitur. Állero díngo gebúrt . únde állero uuéhseldíngo fárt . únde ál dáz síh ín dehéina vuîs uuéget . táz hábet ál fóne déro stâtigi des kótes uuîstûomes . zíu iz sî . vuîo iz sî . uuîolîh iz sî. *Hęc . s. stabilitas . in suę simplicitatis arce . i. dignitate composita . i. collocata . multiplicem regendis rebus modum statuit.* Tíu sizzet in íro gûollichi . dúrh síh éinfaltíu . únde ríhtet ánderíu díng . in mánigfálta uuîs. *Qui modus cum conspicitur in ipsa puritate diuinę intellegentię . prouidentia nomi-

natur . cum uero refertur ad ea quę mouet . atque disponit . fatvm a ueteribus appellatum est. Tíu sélba uuîsa hábet zuêne námen . éinêr íst . sô man íro gedénchet in sélbes kótes lûtteren uuîstûome . díu uuîsa héizet prouidentia . ánderêr íst . sô man án díu díng síhet . tíu sî trîbet . únde órdenôt . tíu héizet in áltiscûn fatvm. Álso óuh únseres uuérches zuô uuîsâ sínt . éiníu . díu iz ín demo mûote íst sáment disponens . ánderíu . díu iz éinzên mít tien hánden íst efficiens. *Quę diuersa esse facile liquebit . si quis utriusque uim mente conspexerit.* Tíu gesíhet tér lîehto uuésen geskéideníu . dér siu béidíu bedénchet. *Nam prouidentia est ipsa illa diuina ratio . constituta in summo omnium principe . quę cuncta disponit.* Uuánda prouidentia íst sélbíu díu in góte stânda rédeháfti . díu díngolih keséstot. *Fatum uero dispositio inherens . rebus mobilibus . per quam prouidentia suis quęque nectit ordinibus.* Sô íst áber fatum sélbíu díu séstunga . ánaháftentíu állên uuéhsellichên díngen . mít téro prouidentia díngolih tuínget ze sînero órdeno., *Prouidentia namque cuncta pariter complectitur . quamuis diuersa . quamuis infinita.* Prouidentia begrîfet tiu díng sáment . síu nesínt nîo sô mísselîh . nóh íro neíst nîo sólih únénde. *Fatum uero singula digerit in motvm . distributa . locis . formis . temporibusque.* Fatum geríhtet siu éinzên ín íro fárt . zetéiltíu dára únde dára . ze sólên únde sólên getâten . ze dîen zîten . únde ze dîen. *Ut hęc temporalis ordinis explicatio . adunata in prospectum diuinę mentis . prouidentia sit. Eadem uero adunatio . digesta atque explicata . temporibus . fatum uocetur.* Ze déro uuîs . táz tíu geréccheda . díu déro órdeno dés zîtes fólgêt . ín dero gótes

mûotes fóresíhte síh keéinlúzlichôntíu . prouidentia héize . únde si áber éinzên mâlen geráhtív . fatvm héize. *Quę* [A 214] *licet diuersa sint altervm tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis . ex prouidentię simplicitate procedit.* Tóh tíu zuéi éin nesîn . dóh háftêt taz éin án demo ándermo! uuánda fatvm chúmet fóne prouidentia. *Sicut enim artifex mente percipiens formam faciendę rei . mouet operis effectum . et quod simpliciter presentarieque prospexerat . per temporales ordines ducit . ita dei prouidentia quidem singulariter . stabiliterque facienda disponit . fato uero hęc ipsa quę disposuit . multipliciter ac temporaliter amministrat.* Álso der zímbermán . dáz er tûon uuíle . ze êrest in sînemo mûote bíldôt . únde dáranâh vuúrchet. Únde dáz ér in sámoháftero ántuuvrti sînes mûotes pedâhta . éinzên mâlezet . álso íst táz ketân . dáz kótes prouidentia in stâtero éinlúzzeghéite . benéimet zetûonne . únde ér iz mít fato dáranâh mánigfálto . únde órdenlicho frúmet. *Siue igitur fatum exercetur . famulantibus prouidentię quibusdam diuinis spiritibus . seu anima . sev tota inseruiente natura . seu celestibus syderum motibus . sev angelica uirtute . seu demonum uaria sollertia . seu aliquibus horvm . seu omnibus fatalis series texitur . illud certe manifestum est . prouidentiam inmobilem formam esse gerendarvm rerum . et simplicem . fatum uero mobilem nexum . atque ordinem temporalem eorum quę diuina simplicitas gerenda disposuit.* Souuéder fatum gefrúmet uuérde . fóne sélbes kótes septiformi spiritu . dero prouidentię dîenôntemo . álde anima dîenôntero . álde béiden . anima ióh corpore . álde súnnûn únde mânen . álde éngelen . álde des tîeuales líste . álde íro súmelichên

dîenontên . álde íóh állên dîenontên . díu ríhti des fati geléitet uuérde . sô íst îo dáz kuís . prouidentiam uuésen stílla . únde éinstûodela scáffunga . dero geskéhen súlndôn díngo . áber fatum fértiga chnúpfeda . únde zîtlicha órdena . déro . díu gótes éinfalti scáffôta zetûonne.

41. SPIRITALES CREATURAS PROUIDENTIĘ . CORPORALES FATO SUBIACERE.

Quo fit . ut omnia quę fato subsunt . prouidentię quoque subiecta sint . cui etiam ipsum fatvm subiacet . quędam uero quę sub prouidentia locata sunt . fati seriem superent. Fóne díu íst iz sô gelégen . dáz úndertaníu fato . úndertân sîn prouidentię . déro íóh fatvm úndertân íst. Únde áber súmelichíu prouidentię úndertâníu . fatum úberstîgên. *Ea uero sunt . quę primę propinqua diuinitati . stabiliter fixa . fatalis ordinem mobilitatis excedunt.* Táz sínt tíu . díu sáment kóte gestâttíu . fóne sînero nâhuuertigi . dîa órdena des lóufenten fati nelîdent. Tíu sínt úndertân prouidentię . díu in íro uuîs stâte sínt . únde áber díu fato . díu fóne ímo getríben uuérdent . [A 215] Sô íst óuh fatum úndertân prouidentię . uuánda prouidentia fóre íst . an gótes uuíllen . únde dén uuíllen fatum nâhkândo fóllôt. *Nam ut orbium circa eundem cardinem sese uertentivm . qui est intimus ad simplicitatem medietatis accedit. Suspensio uocis.* Álso dero mánigôn ríngo dîe án demo ráde úmbe éinen stéft uuérbent . tér únder állên der ínnerôsto íst . tér nâhôst stéfte íst. *Cęterorumque extra locatorum . ueluti cardo quidam . circa quem uersentur existit. Et hic.*

Únde er óuh tien ánderên . ûzôr úmbe ín lóufentên . dúrh tîa náhi des stéftes . sélbêr sámoso stéft íst. *Extimus uero . maiore ambitu rotatus . quanto a puncti media indiuiduitate discedit . tanto amplioribus spaciis explicatur. Et hic.* Áber der ûzerôsto mêren suéib hábende . sô fílo uuîtor síh zetûot . sô fílo er férrôr íst . fóne déro gnôti des stúpfes târ in míttemen. *Si quid uero illi se medio conectat et societ . in simplicitatem cogitur . diffundique ac diffluere cessat. Et hic.* Táz síh áber hábet zûo demo mítten . síh zesámine duínget . únzegréitez . únde únzerlâzenez. *Simili ratione quod longius a prima mente discedit . maioribus fati nexibus implicatur . ac tanto aliquid fato libervm est . quanto illum rerum cardinem uicinius petit. Depositio.* Ze déro sélbûn uuîs uuírt táz peuuv́nden mít mêrên béndelen . des fati . dáz férro gerúcchet fóne demo fóregânden uuíllen . i. dei prouidentia. Únde íst tíngolîh sô fílo inbúndenôra . des fati . sô uílo iz náhôr gerúcchet zû demo ínnerôsten ángen. Úbe dû frâgêst uuélez tîe háftâ . únde díu gebénde sîn . únde chnúpfedâ . dáz sínt tîe causę állero díngo . dîe fásto zu ín hábent sélben díu díng . téro causę sie sínt. Álso iz tánne féret . sô fóne súndôn ira dei geskíhet . únde dánnân intemperies . únde fóne intemperie morbi . fóne morbis mors. Téro îogelîh hábet síh zu demo ándermo. *Quodsi supernę mentis heserit firmitati motu carens . fati quoque supergreditur necessitatem.* Úbe iz síh óuh knôto hábet zu déro fésti dero gótes prouidentię . sô íst iz inbúnden uuéhseles . únde sô íst iz âna dîa nôt tes fati. Díu uuéhsel lîdent . tíu sínt terrena. Uuélên uuéhsel lîdent áber cęlestia? Fárên óuh cęlestes nuntii de loco ad

locum. táz sie dóh inlocaliter tûont. uuánda sie nehábent ante. et retro. dextram et sinistram. supra et infra. sô corporalia hábent. sîe sínt ínuuert îo dóh únueruuéhselôt. tero gótes presentię. Áber dîe sô ínuuertîg kóte sínt. táz sie íro stát neuuéhselônt. nóh pótescáft netrîbent. álso die scrífte [A 216] ságent fóne cherubim. únde seraphim. uuélên uuéhsel múgen uuír chéden. dáz tîe lîdên? *Jgitur uti ad intellectum est ratiotinatio. ad id quod est id quod gignitur. ad ęternitatem tempus. ad punctum medium circulus. ita est fati series mobilis. ad prouidentię stabilem simplicitatem.* Fatum hábet tîa comparationem ad prouidentiam. dîa ratiocinatio hábet ad intellectum. Sô uuír éin fóne ánderên errâtên álso aristotiles lêrta. dáz íst ratiocinatio. Humana sapientia hábet tîe modos fúnden. Dîe uuérdent tánne euacuati. sô ménniskôn óugen hímelisko indân uuérdent. únde íro sín ûfkezúcchet uuírt. tíu zebechénnenne. díu nehéin ratio philosophica nebechénnet. Án dîen íst intellectus. Álso uuír uuízen. dáz kót úber ál íst. únde ér sô íst ín dero uuérlte. dáz er sîa begrîfet. náls sî ín. Ér íst sô darínne. dáz er darínne úmbetân íst. Ze uuélero uuîs táz sî. dés neuuéiz humana ratio nîeht! diuina intellegentia lêret iz. Tíu questio bechúmet úns nóh in quinto libro. Fatum íst óuh ze prouidentia. álso dáztir uuírdet. ze démo dáztir íst. Táztir uuírdet. táz zegât óuh. únde uuéhselôt síh. tîa uuîla iz uuérêt. Álde úbe iz zegân nesól. sô íst iz uuíhselîg. únz iz kót únuuíhselîg ketûot. álso er téta bonos angelos in ruina malorvm. Áber gót térdir íst. tér íst únzegánglîh. únde únuuíhselîg. Íst óuh fatum gágen prouidentia. álso

zîte gágen êuuighéite. Zîte lóufent per tria tempora. presens. preteritum. et futurum. êuuighéit stât îo ze stéte in presenti. Únde álso der ríng gágen démo stúpfe. dér in míttemen stât. Ter ríng hábet sînen gáng úmbe. únde sîna mâza. únde sîna uuîti. der stúpf nehábet mícheli nehéina. pe díu íst er âne mâza. únde âne partes. Indiuidua res íst er.

42. QUANTUM POSSIT FATUM.

Ea series cęlum ac sidera mouet. Tíu ríhti dés sélben fati. díu fûoret úmbe den hímel. mít tien stérnôn. Fatum hîezen die álten líute. sô seruius chît. uocem iouis. sámoso dáz mánnolichemo sóltî geskéhen. dáz er ímo sprécheñdo erlégetî. Tánnân díutent knûoge. fatum úrlag. Áber sô gótes uuíllo ergân sól. an ételichên geskíhten. únde an sînero ûzuuertigûn séstungo. diu ínnera geskéinet sól uuérden. diu ûzuuertiga séstunga. sô óuh târfóre geságet íst. héizet fatum. álso diu ínnera héizet prouidentia. díu geréccheda. díu dârána íst. únde díu órdena. fóne ánagénne únz in ûz. tíu héizet series a serendo. nâh tes áchermánnes sáhenne. dér hína áfter déro léngi dero fúrehe sáhet. únz er dúrhkât. *Elemen*[A 217]*ta in se inuicem temperat. et alterna commutatione transformat.* Sî gemétemêt únde geéinmûotet tiu elementa. únder ín. dóh siu ín sélbên contraria sîn. únde gíbet ín hértuuíhselig pílde. uuánda fóne hórouue uuórtene ménnisken. áber ze hórouue uuérdent. únde áber ze ménniskôn. áber fóne uuázere uuórtene fógela. ze uuázere neuuérdent. núbe ze hórouue. *Eadem renouat omnia nascentia.*

occidentiaque. per similes progressus fetuum seminumque. Tíu sélba ríhti des fati. dáz chît tero ûzerûn gótes séstungo. tíu geníuuôt únde ersézzet állíu múrfaríu díng. tíu míttunt uuérdent. únde míttunt zegânt. mít kelîchên uuûocheren. íro sâmen. ióh íro fáseles. *Hec constringit etiam actus. et fortunas hominum. indissolubili conexione causarum.* Tísíu duínget óuh tero ménniskôn tâte. únde íro uuîlsâlda. mít féstemo bánde dero úrhabo. Nîeht negeskíhet árdingun. éteuuánnân geskíhet iz îo. álso tôd tûot fóne súhte. álde fóne vuúndûn. Tánnân iz keskíhet. táz íst sîn úrhab. táz íst sîn sâmo. dáz íst sîn máchunga. dáz íst sîn errécheda. tíu iz fásto zu íro bíndet. *Que cum proficiscatur ab exordiis inmobilis prouidentie. ipsam quoque necesse est inmutabilem esse.* Tíu ríhti sól nôte únuuéndîg sîn. uuánda si énnân chúmet fóne dero stâtûn prouidentia. *Ita enim res optime geruntur. i. reguntur. si manens simplicitas in diuina mente. indeclinabilem ordinem causarum promat.* Sô réisôt iz állez kót pézest. úbe sînes mûotes éinfalti. únuuéndiga órdena gíbet téro sâmôn. dîe díngolih récchent. *Hic uero ordo coerceat propria incommutabilitate res mutabiles. et alioquin temere fluitantes.* Tísêr ûzero ordo. fóne demo ínneren chómenêr. mûoze duíngen mít sînero únuuéndigi. diu uuéndigen díng. tíu ánderesuuîs únrihtigo uuéibotîn. *Quo fit. ut tametsi uobis ordinem hunc. minime considerare ualentibus. confusa omnia perturbataque uideantur. nihilominus tamen suus modus ad bonum dirigens. cuncta disponat.* Tánnân íst táz. souuîo íu dísen ordinem nebechénnentên. állíu díng túnchên feruuórreníu. únde írresámíu. nîeht túrh táz mín sîn uuîsa ze gûote râmendíu.

állíu díng keréchenoe. *Nihil est enim . quod mali causa fiat . ne ab ipsis quidem improbis . quos bonum querentes . prauus error auerterit . ut uberrime demonstratum est! nedum ordo proficiens de cardine summi boni . a suo quoquam deflectat exordio.* Úmbe úbel netûot nîoman nîeht . nóh sâr sélben die úbelen [A 218] dîe ze gûote râmende . der írredo uuéndet . sô íh knûoge geságet hábo . uuîo sólti dánne fóne góte chómenêr órdo . síh ánderes rérten . âne nâh ímo?

43. EX OCCULTIS PROUIDENTIĘ DISPENSARI . QVĘ BONIS ET MALIS CONUENIANT . ET HOC HOMINES MIRARI.

Quę uero inquies potest ulla iniquior esse confusio . quam ut bonis contingant . tum aduersa . tum prospera . malis etiam tum optata . tum odiosa? Sô chîst tu . uuélih únúnderskéit mág únréhtera sîn . tánne gelîcho . gûotên . ióh úbelên . lîeb únde léid pegágene? *Nam ea igitur mentis integritate homines degunt . ut quos probos censuerint . uel improbos . eos quoque esse necesse sit . uti existimant?* Sínt tie líute dánne sô gánzes sínnes . táz tîe . dîe sie gûote áhtônt . álde úbele . nôte sô sîn . sô sîe sie áhtônt? *Atqui in hoc hominum iudicia depugnant . et quos alii premio . alii supplicio dignos arbitrantur.* Tríuuo dârána míssehéllent îo die líute . únde dîe éinên dúnchent kûotes uuérde . tîe dúnchent ánderên úbeles uuérde. *Sed concedamus ut aliquis possit discernere . bonos malosque.* Nû chédên dóh sô . dáz éteuuér chúnne gechîesen . uuélêr gûot . álde úbel sî. *Num igitur po-*

terit intueri . illam intimam temperiem . i. conspersionem animorum . uelut in corporibus dici solet . s. a medicis? Mág er óuh tia ínnerûn uuîolichi des mûotes uuízen . sô die árzata án dien lîchamôn chédent . táz sie uuízîn? *Non enim dissimile est miraculum nescienti . cur sanis corporibus . his quidem dulcia . illis uero amara conueniant . cur ęgri etiam quidam lenibus . quidam uero acribus adiuuentur.* Sámomíchel vuúnder mág témo dúnchen . dér iz neuuéiz . zíu gesúndên lîchamôn . súmên sûoze . súmên éiuer geuálle. Zíu óuh sîeche súmeliche generet uuérden . mít sûrên sáchôn . súmeliche mít málzên. *At hoc medicus qui dinoscit modum et temperamentum . ipsius sanitatis . atque egritudinis . minime miratur.* Áber dén arzât . tér dáz méz únde dîa métemunga bechénnet . sîehhéite . ióh kesúndedo . dén negefáhet tés nehéin vuúnder. *Quid uero aliud animorvm salus uidetur esse . quam probitas . quid ęgritudo quam uitia?* Uuáz mág ánderes sîn des mûotes kesúndeda . âne gûoti? Únde uuáz sîn sîechi . âne âchuste? *Quis autem alius uel seruator bonorum . uel malorum depulsor . quam rector ac medicator mentium deus?* Uuér íst óuh . tér gûot ínne hálte . únde úbel ûz trîbe . âne gót tero [A 219] ménniskôn mûoto ríhtare . ióh árzenare? *Qui cum ex alta prouidentię specula respexit . quid unicuique conueniat agnoscit . et quod conuenire nouit . accommodat.* Sô er ába démo chápfe sînero prouidentię . háraníder uuártendo chíuset . uuáz ìogelichemo gelímfe . dánne gíbet er ímo . dáz er ímo bechénnet límfen. *Hic iam fit illud fatalis ordinis insigne miraculum . cum ab sciente geritur . quod stupeant ignorantes.* Sô geskíhet tánne dáz súnderglicha vuúnder . dés in ríhti fárenten úr-

lages . táz kót uuízendo tûot . tés síh únuuízende erchómên.

44. HOMINES ET PROUIDENTIAM . NON EADEM SENTIRE.

Nam ut pauca quę ratio ualet humana . de diuina profunditate perstringam . de hoc quem tu iustissimum et ęqui seruantissimum putas . omnia scienti prouidentię . diuersum uidetur. Táz íh tír dóh nû éteuuaz crúnde des kótelichen dínges . sô fílo mánnes sín mág . dén du réhtesten áhtôst . únde állero ébenesten . tér gedúnchet ánderes tero ál uuízentûn prouidentię. *Et uictricem quidem causam diis placuisse . uictam uero catoni . familiaris noster lucanus ammonuit.* Únde dáz íst . táz íu mîn hóldo lucanus spráh . tien góten daz negotium lîchên . démo der sígo chómen uuás . áber dáz catoni . démo sîn gebrósten uuás. Úbe ín causa cęsaris nelîcheti . nóh sie ímo des síges nehúlfîn! úbe óuh catoni ióh sígelôsemo causa pompeii uuóla nelîcheti . sô nedûohti ímo nîeht pézera . dáz er síh sélben erslûoge . dánne ér síh cesari ergâbe. *Hic igitur quicquid contra spem uideas geri . rebus quidem rectus ordo est . opinioni uero tuę peruersa confusio.* Fóne díu uuízîst . souuáz tu hîer in uuérlte gesíhest . uuíder dînero gedíngi . geskéhen . táz íst állez réhtíu réisunga dien díngen . únde áber únréhtíu feruuórreni . dînemo uuâne. Târ hábet si ímo geántuuúrtet sînero frâgo . souuîo si ímo éinzên nóh táz sélba geóugen uuélle.

45. DISPENSATIONIS UARIETAS ERGA BONOS.

Sed sit aliquis ita bene moratus . ut de eo diuinum iudicium pariter humanumque consentiat. Nû sî óuh ételichêr sô réht sítigêr . dáz ín gelîcho áhtoên . gót . únde mán. *Sed est animi uiribus infirmus.* Sô íst er mág keskéhen uuéihmûotîg. *Cui si quid eueniat aduersi . desinet colere forsitan innocentiam . per quam non potuit retinere fortunam.* Úbe démo léides îeht pegágenet . dánnân gestât er ôdeuuano síh klóuben dero réhtkérni . mít téro ímo nehéinero sâligheite nespûota. *Parcit itaque sapiens dispensatio ei . quem deteriorem facere possit aduersitas . ne cui non conuenit . laborare pati*[A 220]*atur.* Témo lîbet kótes métémunga . nóh tén nestôzet sî in árbéite . uuánda iz ímo nelímfet . únde iz ín árgerôt. *Est alius cunctis uirtutibus absolutus . sanctusque ac deo proximus. Hunc contingi quibuslibet aduersis . nefas prouidentia iudicat! adeo . ut ne corporeis quidem morbis agitari sinat.* Sô íst ételichêr állero túgede fóllêr . héiligêr . ióh kótelichêr . dén áhtôt kót únuuírdigen állero múhi! sô férro . dáz er ín nóh sîeh nelâze uuérden. *Nam*

viri autem sacri corpvs

ut quidam me excellentior . andros de ieras daumasa

uirtutes edificauerunt . i. munierunt.

aliteres icomdoeson. Uuánda sô mîn uuîsero éinêr chád . héilîges mánnes lîchamen . hábent túgede sô geféstenôt . táz ímo nîeht tárôn nemág. Uuîsero chît si. Uuér mág uuîsera sîn . dánne sélbíu sapientia? Áber dóh sô chédendo . lêret si únsih humilitatem. *Fit autem sepe . uti bonis summa rervm regenda deferatur . ut exuberans retundatur improbitas.* Keskíhet

óuh ófto . dáz kûotên geuuált ze hánden chóme . dârúmbe . dáz eruuáhsen úbeli . mít ín bedébet uuérde. *Aliis mixta quędam pro animorum qualitate distribuit.* Súmelichên lâzet kót péidíu begágenen . árbéitsámíu . ióh kemáhsamíu díng . nâh íro mûotes vuîolichi. *Quosdam remordet . ne longa felicitate luxurient.* Súmeliche zuénget er hína be déro uuîlo . nîo sie fóne lángero gemáhlihi negeméitesoên. *Alios duris agitari . ut uirtutes animi patientię usu . atque exercitatione confirment.* Súmeliche uuíle er mít árbéiten gebéizet uuérden . táz sie túgedigíu mûot quuínnên síh hértendo . únde uuónendo gedúlte. *Alii plus ęquo metuunt . quod ferre possunt . alii plus ęquo despiciunt . quod ferre non possunt . hos in experimentum sui tristibus ducit.* Súmeliche erchóment síh tés . úndúrftes . táz sie uuóla erstréngen máhtîn . ándere fertrûênt síh ze férro . dîe béide bríngèt er in ángest . táz sie síh sélben bechénnên. *Nonnulli uenerandum nomen sęculi . gloriosę pretio mortis emerunt.* Súmeliche hábent kuúnnen geuuáhtlichen námen ín dero uuérlte . mít kûollichemo tôde . sô iudas machabeus. *Quidam . s. ut martyres . suppliciis inexpugnabiles . exemplum cęteris pretulerunt . inuictam malis esse uirtutem.* Súmeliche úmbe réht kechélite . únde dés únerstrítene . tâten ánderên dés pílde . dáz uuâríu túged mít vuêuuôn úberuuvnden neuuírt. *Quę quam recte atque disposite fiant . et ex eorum bono quibus accidere uidentur . nulla dubitatio est.* Uuîo réhto . únde uuîo órdenlicho díu állíu geskéhên . táz íst ióh kuís . fóne déro sélbûn sâligléite . dîen díu geskéhen sínt.

46. QUAM UARIE ET MALI DISPONANTUR. [A 221]

Nam illud quoque . quod improbis nunc tristia . nunc optata proueniunt . ex eisdem ducitur causis. Táz úbelên óuh léid únde lîeb keskéhent . táz chúmet fóne démo sélben úrsprínge diuinę prouidentię. *Ac de tristibus quidem nemo miratur . quod eos male meritos . omnes existimant.* Nîoman neuuúnderôt síh . táz ín léid keskíhet . uuánda sie ín állên dúnchent úbeles uuírdige. *Quorum quidem supplicia tum cęteros ab sceleribus deterrent . tum ipsos quibus inuehuntur emendant.* Téro hárnscara tûot zuô frúmâ . sî eruuéndet ánderro scúlde . dísên dîen sî ánagetân uuírt . nímet si sie ába. *Lęta uero . magnum bonis argumentum loquuntur . quid de huiusmodi felicitate debeant iudicare . quam famulari sepe improbis cernunt.* Áber dáz ín lîeb kebúret . táz lêret knôto die gûoten . fúre uuáz sie dîa sâlda hában súlen . dîe ióh tien úbelên zûoslíngent. *In qua re illud etiam dispensari credo . quod est forsitan alicuius tam preceps atque inportuna natura . ut eum in scelera potius exacerbare possit rei familiaris inopia.* Târ íh óuh táz uuâno gót méinen . dáz súmeliches natura sô drâte únde sô úngehírmet íst . táz er síh fertâte úmbe ármote. *Huius morbo prouidentia medetur . remedio collatę pecunię.* Tén stíllet tiu prouidentia sînero úbeli . mít téro mîeto des scázzes. *Hic foedatam probris conscientiam spectans . et se cum fortuna sua comparans . forsitan pertimescit . ne cuius ei iocundus est . usus . sit tristis amissio. Mutabit igitur mores . ac dum fortunam metuit amittere . nequitiam derelinquit.* Súmelichêr

bechénnet uuîo ér getân hábet . únde sô ér dárazûo mízet sîna sâlda sô íst er in fórhtôn . úbe ér sólicha vuúnna ferlîese . dáz ímo iz tánne uuégen gestánde. Sô uuéhselôt er sînen lîb . únde únsâldôn fúrhtendo . gelóubet er síh tero úbeli. *Alios in cladem meritam precipitauit . indigne aucta felicitas.* Úmbe súmeliche ergîeng iz sô . dáz sie íro mít únréhte guuúnnena sâlighéit . scráhta in uuírdiga ferlórnísseda. *Quibusdam permissum ius puniendi . ut causa esset bonis exercitii . malis supplicii.* Súmelichên uuárd kelâzen geuuált . tie líute zechélinne . kûotên ze hértedo . úbelên ze íngéltedo. *Nam ut probis atque improbis nullum foedus est . ita ipsi inter se improbi nequeunt conuenire.* Tíh nedárf nehéin vuúnder sîn . dáz éin úbelêr den ánderen chélet . uuánda álso nehéin geméinmûotigi neíst tero gûotôn . únde dero úbelôn . álso neíst óuh nîeht állíu gehélli . únder sélbên dien úbelên. *Quidni . cum a semetipsis quisque dissentiat . discerpentibus conscientiam uitiis.* Uuîo ánderes . sîd íro îogelîh ióh mít [A 222] ímo sélbemo strîtet . tien âchusten íro uuízenthéit zedánsontên. *Faciantque sepe . quę cum gesserint . non fuisse gerenda decernant.* Únde sie díccho dáz tûên . dáz íro uuízenthéite zetûonne neíst! toh sie iz tûên. Sô íro uuízenthéit sie léidôt . sô strîtent sie mít ín sélbên. *Ex quo sepe summa illa prouidentia protulit insigne miraculum . ut malos mali bonos facerent.* Tánnânûz prâhta díccho diu gótes prouidentia . dáz éinchnûolicha zéichen . dáz úbele ûzer úbelên gûote máchônt. *Nam dum uidentur sibi quidam a pessimis iniqua perpeti . noxiorum odio flagrantes . ad uirtutis frugem rediere . dum se eis dissimiles student esse quos oderant.* Táz íst táz vuúnder .

dáz íh ságo. Sô únréhte geséhent. táz sie erlîden nemúgen ándere únréhte. déro ház kefáhende. bechêrent sie síh ze gûoti énên îlendo úngelîh sîn. dîe sie házênt.

47. NIHIL USQUAM MALI ESSE.

Sola est enim diuina uis. cui mala quoque bona sint. cum eos competenter utendo. alicuius boni elicit effectum. Éines kótes chráft íst sólih. táz ímo ióh úbel gûot íst. uuánda ér iz kelímflicho brûochendo. in gûot peuuéndet. *Ordo enim quidam cuncta complectitur. ut quod decesserit. i. certa ratione ordinis. hoc relabatur licet in alium tamen ordinem. ne quid in regno prouidentię. liceat temeritati.* Tíu órdo dero gótes prouidentię. úmbehábet állíu díng. úbe dehéinez uuénche ába dero guíssûn ríhti. sînero órdeno. dáz iz sâr in ándera órdena bechêret uuérde. nîo únrihti in gótes rîche. îeht ferhénget neuuérde. Souuélez sînen réhten vuég kehában neuuíle. dáz uuírt îo dóh prâht ze uuége. Tén nîd tero undecim fratrum ioseph. an démo sie síh réhtes uuéges kelóubet hábetôn. dén brâhta gót ze uuége. tô er ín mít téro occasione dés sélben nîdes úber sie erhûob. únde sie fóre démo gedéumûota. dén sie síh uuândôn ferdrúcchet háben.

fortissimvs in mundo deus omnia peregit

Argalthon deme tauta. theonos pant agopun. Ter máhtigo gót 'téta îo in uuérlte. ál dáz er uuólta. *Neque enim fas est homini. uel comprehendere ingenio. uel explicare sermone. cunctas diuinę operę machinas.* Nóh ménniskôn neíst nîeht kelâzen

zeuuízenne álde zegerédonne álle gótes rústunga. *Hoc tantum perspexisse sufficiat . quod naturarum omnium proditor deus . i. prolator . idem ad bonum dirigens . cuncta disponat.* Échert uuóla sî dáz fernómen . dáz kót állero natûron sképfor . állíu díng séstôt . îo ze gûote siu chêrende., *Dumque ea quę protulit in sui similitudine retinere festinat . omne malum de rei publicę suę terminis . per fatalis seriem necessitatis eli*-*mi*[A 223]*net.* Únde ze sînero gelîchi duuíngendo . díu er geskûof . ferstôzet er ûzer sînemo rîche . állero úbelolîh . mít téro nôtháftûn ríhti des úrlages . uuánda ér uuíle . dáz fóne gûote chómeníu gûot sîn. *Quo fit . ut si spectes disponentem prouidentiam . nihil usquam perpendas esse mali . i. malorum . quę in terris abundare creduntur.* Tánnân íst táz . úbe du ze gótes réchenungo uuártêst . táz tu nîonêr neáhtôst nehéines árges îeht sîn . dés tie líute uuânent tia uuérlt uuésen fólla. *Sed uideo te iam dudum . et pondere questionis oneratum . et rationis prolixitate fatigatum . aliquam carminis exspectare dulcedinem.* Nû gesího íh tóh . táz fóne suâri dero árbeitsamûn questionis . únde fóne múhi des länges ántuuúrtes . tíh áber sûozes sánges lángêt. *Accipe igitur haustum . quo refectus . firmior in ulteriora contendas.* Nû getríng dáz íh tir gébe . dáz tû mít téro lábo fúrder gerúcchêst.

48. EX DEI PROUIDENTIA OMNIA NE DISSOLUANTUR . AMORE CONSTRINGI.

Si uis sollers cernere pura mente . iura cęlsi tonantis . aspice culmina summi cęli. Illic seruant sydera

ueterem pacem . iusto foedere rerum. Úbe du gnôto bechénnen uuéllêst . uuîo féste diu gótes êa sî . sô uuárte in hímel . dâr háltent tie stérnen îo nóh fásto dîa gehélli . dîa sie áfter íro gesézzedo îo hílten. *Non sol concitus rutilo igne . impedit gelidum axem phoebes.* Also iz târána skînet . táz tiu héiza súnna neírret ten chálten mânen sînero férte. *Nec ursa quę flectit rapidos meatus summo uertice mundi . cernens cętera sydera mergi occiduo oceano . numquam cupit lota profundo tinguere flammas.* Nóh elyx tíu drâtero férte úmbeuuírbet pî demo hímelgíbele . álliu zéichen séhende in sédel gân . nîomer síh negérôt kebádôn ín demo méreuuázere. *Uesper nuntiat seras umbras . et lucifer reuehit semper almum diem . ęquis uicibus temporis.* Ter âbentstérno chúndet îo dia náht . únde dáragágene geántuuýrtet úns sámománigên mâlen der ûhtostérno den dág. *Sic reficit ęternos cursus alternus amor . sic exulat discors bellum astrigeris horis.* Sô geníuuôt mínna hértôn dîe únerdrózenen uérte . únde strîtîg úngezúmft flíhet fóne hímele. *Hęc concordia temperat pugnantia elementa ęquis modis.* Tísíu gehélli geéinôt tiu uuíderuuartîgen elementa mít kelîchên uuîson. *Ut uicibus cedant humida siccis . et iungant fidem frigora flammis.* [A 224] *Pendulus ignis surgat in altum . et graues terrę pondere sidant.* Sô gelîchên . dáz trúcchenez názemo . únde chált héizemo gehélle . únde daz lîehta fíur béite ze óberôst . tiu suâra érda sínche ze níderôst. *His de causis spirat odores uere tepenti floridus annus. Siccat cęrerem feruida ęstas. Remeat pomis grauis autumnus. Irrigat hiememe defluus imber.* Hínnân chúmet tero blûomôn stáng . in dáz zît iâres! sô lénzo íst. Hín-

nân rîfêt taz chórn in súmerzît. Chúmet hérbest kelâdenêr mít óbaze . uvínter nâzêr fóne régene. *Hęc temperies alit ac profert . quicquid uitam spirat in orbe.* Tísíu métemunga chícchet ûnde zúgedôt : souuáz iônêr lébendes in uuérlte íst. *Eadem rapiens . condit et aufert mergens orta supremo obitu.* Únde áber uuándôntíu . kíbet si . nímet si . âllíu uuórteníu . ín den dôd sóufentív. *Sedet interea conditor altus . et habenas rerum regens flectit! rex et dominus . fons et origo . lex et sapiens arbiter ęqui.* Ínin díu sízzet óbenân der sképfo . únde ríhtendo . chêret er dero uuérlte zûol . hêrro únde chúning . ánagénne únde úrspring . sélbíu diu êa . únde uuîse êtéilare . des réhtes. *Et quę motu concitat ire . retrahens sistit . ac uaga firmat.* Únde díu ér eruuéget ze uérte . díu stâtet er ze ímo zíhendo den zûol . únde uuéndet íro fárt . uuánda ér duuínget siu uuídere zûze ímo. *Nam nisi reuocans rectos itus . iterum flexos cogat in orbes . quę nunc stabilis ordo continet . dissepta suo fonte fatiscant.* Úbe er dáz netâte . únde ér hínaríhtige férte . áber úmbebóugendo neuuánti . sô zeflúgîn únde vuúrtîn âskeríu íro úrspringe . díu nû féstenôt kuíssêr ordo. *Hic est amor cunctis communis.* Tíz íst tíu mínna fóne déro íh ságo . díu ín âllên geméine íst. Cót sélbo ér íst táz sie mínnônt . uuánda er summum bonum íst . únde siu fóne ímo chómen sínt. *Repetuntque . i. desiderant teneri fine boni.* Únde be díu lústet siu gebúnden uuérden ze démo énde des kûotes! táz ér íst. *Quia non aliter queant durare . nisi rursus conuerso amore refluant causę . i. nisi coniungaNT se illi causę . quę dedit esse.* Uuánda siu ánderes uuérên nemáhtîn . síu nesúnnîn uuídere . dárabeuuántero

mínno . ze démo góte . dér siu uuérden hîez . tér íro állero causa íst.

49. BONAM ESSE OMNEM FORTUNAM.

Iam nunc igitur uides . quid consequatur hęc omnia quę diximus? Neuernímest tu nû . uuáz nôte dísên állên fólgee? *Quidnam inquam.* Uuáz chád íh? *Omnem inquit bonam* [A 225] *prorsus esse fortunam.* Kûot uuésen béide . sâldâ íóh únsaldâ. *Et qui inquam fieri potest?* Uuîo mág táz sîn chád íh? *Attende inquit.* Táz fernîm chád sî. *Cum omnis fortuna . iocunda uel aspera . tum remunerandi exercendiue bonos . tum puniendi corrigendiue improbos . causa deferatur . omnis bona . quam uel iustam constat esse uel utilem.* Tánne állero sâldolîh vuúnnesamíu . íóh árbéitsamiv . úmbe dáz kelâzen uuérde . táz si gûotên lônoe . álde sie béize . únde úbele ingélte . álde bézeroe . tánne íst nôte gûot . tíu réht álde núzze íst. Táz íst argumentum ab effecto. Án demo effecto skînet . uuîolíh tíu efficientia íst. *Nimis quidem inquam uera ratio.* Trâto uuâríu íst tíu réda*!* chád íh. *Et si considerem prouidentiam . quam paulo ante docuisti . uel fatum . firmis uiribus nixa sententia.* Únde úbe íh péidíu ánasího prouidentiam íóh fatum . fóne dîen du nû míttunt ságetôst . sô hábet si míchele chréfte. Uuáz trîbet ánderes dei prouidentia . álde dispositio fati . mít állên fortunis . âne díu fîeríu . lônôn álde ingélten . péizen álde bézerôn? Uuáz mág óuh réhteren sîn . únde dârmíte bézeren? *Sed si placet . numeremus eam inter eas . quas inopinabiles paulo ante docuisti.* Nû stôzen sia dóh úbe dír iz

túnche . zu dien únglóublichên . dîe du fóre ságetôst . álso díu íst . dáz puniti mali sâligoren sîn . dánne impuniti. *Qui inquit?* Uuîo dánne chád sî? zíu sól íh sie zu dîen stôzen? *Quia id hominum communis sermo usurpat! et quidem crebro . quorundam malam esse fortunam.* Uuánda iz tero líuto gechôse íst chád ih . ioh tíccho . súmelichên fólgên úbele sâlda. *Uisne igitur inquit paulisper uulgi sermonibus accedamus . ne nimium uelut recessisse uideamur . ab usu humanitatis?* Uuíle du chád si . dáz íh míh náhe zu dero líuto gechôse . nîo íh míh ze hárto neskéide fóne démo émezechôse dero ménniskôn? Uuíle du . dáz íh klóublichôr chôsoe? *Ut placet inquam.* Álso du uuéllêst chád íh.

50. SUMPTUM.

Nonne igitur bonum censes esse . quod prodest? Neuuânest tu gûot sîn chád si . dáz núzze íst? *Ita est inquam.* Dáz íst iz chád íh.

51. SUMPTUM.

Quę uero aut exercet aut corrigit prodest? Tív fortuną . díu den mán béizet álde bézerôt chád si . neíst tíu núzzera? *Fateor inquam.* Dés iího íh chád ih.

52. ILLATIO.

Bona igitur. Sô íst si gûot chád si. *Quidni?* Uuîo ánderes chád íh? Án dísemo syllogismo hábet si síh kenáhet zu dero líuto gechôse . uuánda dóh er dîa sélbûn réda trîbe . sô óuh taz argumentum dâr-

fóre . sîniu uuórt sínt tóh tien líuten glóublichôren dánne éniv. [A 226] *Sed hęc eorum est . qui uel in uirtute positi . contra aspera bellum gerunt . uel a uitiis declinantes . uirtutis iter arripiunt.* Áber sús ketân fortuna chád si . díu den mán béizet álde bézerôt . tíu íst éin uuéder . sô déro dîe túgedîg sínt . únde mít árbéiten ríngent . álde sie nû fóne âchusten ze túgede fáhent. *Negare inquam nequeo.* Tés nemág íh nîo gelóugenen chád íh.

53. PROBIS OMNEM FORTUNAM ESSE BONAM . ET IMPROBIS OMNEM ESSE MALAM.

Quid uero iocunda . quę in premium tribuitur bonis? Uuáz áber diu vuúnnesama chád si . díu ze lône dien gûotên geskíhet? *Num uulgus malam esse decernit?* Chît óuh tîa der líut sîn úbel? *Nequaquam . uerum uti est . ita quoque esse optimam censet.* Néin chád ih . núbe gûota . sô si íst. *Quid reliquam?* Uuîo áber chád si dia ánderûn? *Quę cum sit aspera . et iusto supplicio malos coerceat . num bonam populus putat?* Ih méino . díudir sárf íst . únde die úbelen áfter réhte chéstigôt . áhtôt tîa der líut kûota? *Immo omnium inquam quę excogitari possunt . iudicat esse miserrimam.* Ér áhtôt sia chád íh . álles tés man uuízen mág tia uuírsestûn. *Uide igitur ne opinionem populi sequentes . quiddam ualde inopinabile confecerimus.* Síh nu . dáz uuír dero líuto uuânes fólgendo . ze únglóublîh tíng neféstenoên. Táz íst per contrarium gespróchen. Sámo si châde . síh úbe íh úmbe dero líuto uuân lâze . íh neságee . dáz ín únglóublih íst. *Quid inquam?* Uuáz íst táz únglóublicha díng

chád íh? *Ex his enim ait quę concessa sunt . euenit . eorum quidem qui sunt . uel in possessione . uel in prouectu . uel in adeptione uirtutis . omnem quęcumque sit bonam . in inprobitate uero manentibus . omnem pessimam esse fortunam.* Íst créhto nôt chád si . fóne dien óberên geiíhten . állero sâldolih tîen gûot sîn . dîe in túgede sízzent . álde dârána gerúcchet sínt . álde íro dóh pedígen hábent . áber ze íro úbeli síh fásto hábentên . állero sâldolîh ébenúbel sîn. *Hoc inquam uerum est . tametsi nemo audeat confiteri.* Táz íst uuâr chád ih . tóh is nîoman fóre únglóublichi negetúrre iéhen.

54. QUA MENTE TOLERANDA SIT OMNIS FORTUNA.

Quare inquit ita uir sapiens moleste ferre non debet . quotiens in fortunę certamen adducitur . ut uirum fortem non decet indignari . quotiens increpuit bellicus tumultus. Fóne díu chád si . nesól dánne uuîsemo mán dáz nîeht uuégen . souuénne er féhten sól . mít tero uuîlsâldo . álso chûonemo chnéhte negezímet táz zeléidezenne . sô er uuîglichen stúrm ge-[A 227]hôret. *Utrique enim . huic quidem glorię propagandę . illi uero sapientię conformandę difficultas ipsa materia est.* Sélbiu diu árbéitsami . getûot ín béidên státa . demo éinen sîna gûollichi zegemârenne . demo ándermo sînen uuîstûom zegedúrnohtigônne. *Ex quo etiam uirtus uocatur . quod suis uiribus nitens . non superetur aduersis.* Tánnân íst tíu chráft kenémmet . táz si síh ze íro sélbûn fermág . únde dero uuíderuuartigi neuuîchet. *Neque enim uos in prouectu positi*

uirtutis . diffluere delitiis . et emarcescere uoluptate . uenistis. Uués kedénchent ír? ír túgedîgen ír nebírnt tárazûo nîeht keuuîset . in zárte únde in vuúnnoluste ántlazigo zeslêuuenne. *Prelium cum omni fortuna nimis acre conseritis.* Ír trîbeNT · hándegen uuîg . mít sâldolichero. *Ne uos aut tristis opprimat . aut iocunda corrumpat . firmis uiribus medium . i. ęquanimitatem occupate.* Hábent íuuih fásto ze dero ébenmûoti . dáz íuuih tiu léidega nesuâre . únde úberuuínde . nóh tiu lústsamo neuerchúste íuueres mûotes . sô . dáz ír neuuízînt . uuér ír sînt. *Quicquid aut infra subsistit . aut ultra progreditur . habet contemptum felicitatis . non habet premium laboris.* Souuáz síh níderôr gelâzet . tánne ze ébenmûoti . álde hóhor gestîget . táz ferlíuset tia sâlighéit . únde dárbêt tes lônes. *In uestra enim situm manu . qualem uobis fortunam formare malitis.* Íz stât an díu . uuîolicha sâldâ ír íu sképfen uuéllênt . uuîo ébeno ír íuuih íro gehában uuéllênt., *Omnis enim quę uidetur aspera . nisi aut exercet . aut corrigit . punit.* Souuéliu sárf kedúnchet . tíu tv̂ot éin uuéder . sô hértet ten mán . álde bézerôt in . álde ingéltet in.

55. DE HIS QUI UIRTUTE ADUERSA UICERUNT.

Vltor atrides operatus bella . bis quinis annis . fratris amissos thalamos piauit . rvinis frigię. Agamemnon atrei filius . dér irráh an déro zestôrdo troię . dîa genómenûn chénûn sînes prûoder menelai . zêniârigen búrguuîg trîbendo. Táz íst chúnt . uuîo alexander paris filius priami . spartam ciuitatem gre-

cię eruáht . únde helenam . uxorem regis menelai ímo ábuuertîgemo nám . únde héimfûorta ze troio . únde uuîo in dén geríh . greci nâhfvoren . únde troiam îo besâzen . únz sie sîa erfúhten . ióh helenam uuídere guuúnnen. *Ille . i. agamemnon . dum optat dare uela . i. ventos graię classi* . [A 228] *et dum redimit . i. placauit uentos cruore . s. filię . exuit patrem . i. spoliauit se patris nomine . et tristis sacerdos . i. chalchas . foderat miserum iugulum . i. pectus natę.* Dánnân uuárd agamemmon orbus . tô er spûotigo férren uuólta . dáz er dârúmbe dien uuínden sîna tóhter ephigeniam ópferôta . únde dîa chalchas in fnískinges uuîs . uuêneglicho frêhta. An díu skéin sîn érnest . táz er nóh tero tóhter nebórgeta . échert er sînen námen gerâche. *Fleuit amissos ithacus sodales . quos ferus poliphemus mersit furibundus inmani aluo. Sed tamen recubans cęco ore . i. uultu . in uasto antro . gaudium mestis lacrimis rependit.* Ulixes chlágeta sîne geférten . dîe ímo in sicilia der ríso poliphemus vuûotigo frâz . tô er fóne troio eruuánt. Ér ergázta in áber sînero trâno . mít tíu . dáz er dáranâh plínd lág in sînemo hóle. Tô er ín slâfenten fánt . únde er ín blánta . dô fertrôsta er síh tero gnôzo . uuánda ér sie erróchen hábeta. *Herculem duri celebrant labores.* Hercùlem hábent mâre getân mánige árbéite! dîe ér erstránecta. *Jlle centauros domuit superbos.* Ér gedéumûota centauros . dîe fabulę ságent uuésen . hálbe mán . únde hálbe rós. Ér chám dára . dâr sie spílotôn in uuázere . dár scôz er íro zuêne. *Abstulit seuo spolium leoni.* Témo léuuen . dér grece nemeus hîez . a nemea silua argiuorvm . tén érslûog er úmbe des chúninges uuíllen aristei . démo nám er dia hût .

únde mít chlâuuon mitállo . trûog er sia áfter dés ze rûome. *Fixit et certis uolucres sagittis.* Ér scôz óuh tîe fógela . dîe arpię hîezen . únde fertréib sie ûzer des chúninges rîche alcinoi . dér in achaia sáz. Dánnân flúhen sie in strophades insulas . dâr sie ęneas fánt. Dîe uuâren fabulosę canes iouis . a rapiendo gehéizene . uuánda arpo grece . rapio chît latine. Áber ouidius héizet sie stiphalidas . a stiphalo fluuio . pi démo hercules mít ín fáht . souuîo chéde . dáz argonautę sie fertrîbên. *Poma cernenti rapuit draconi.* Zûoséhentemo dracone . nám er dîe gúldînen épfele . déro ér hûota in orto hesperidum insularum . dîe énnont athlante monte hína sínt in occidentali oceano. Táz târ gúldine épfele uuáhsên . dáz íst ersprénget fóne éinero déro sélbôn insularum . díu álles râtes feracissima íst. Únde uuánda dârínne ęstuarium maris íst . [A 229] táz chît . éin méreflósg . táz férrenân séhentên . similitudinem draconis óuget . pe dív chît man draconem dâr lígen . únde dero épfelo hûoten. Aestuarium íst táz uuázer . dáz síh fóne demo mére zíhet . únde án demo stáde suébet . kenámôtez ab ęstuando . álso stagnum a stando héizet. Íz hábet pe díu námen ab ęstuando . tázchît fóne zéssônne . uuánda sô accessus maris uuírdet . sô zéssôt iz . tóh iz tánne stílle sî . sô recessus uuírt. Ęstus héizet proprie . díu inquietudo des méres . tîa er hábet fóne ímo sélbemo . accedendo et recedendo . dáz chît . ûzkândo . únde íngândo. *Aureo leuam grauior metallo . i. claua cerberum traxit triplici catena.* Únde geuuâfendêr mít cnhúttele . dáns er cerberum fóne héllo . mít trílero chétenno. Fóne díu gescáh . sô er háraûf ze táges lîehte chám . dáz ímo

únuuillota . únde er éinen féim erspêh . fóne démo acconita ervuûohs . chrûoto uuírsesta. *Uictor inmitem posuisse fertur pabulum . sęuis dominum quadrigis .* Ten grímmen chúning glaucum úberuuýndenen gáb er ze ézenne . sînên grímmên róssen. Táz téta er fóne díu . uuánda ér siu fóre uuéneta ze ézenne humanas carnes. *Ydra combusto periit ueneno.* Dîa éitergûn ydram fersuánta er mít pránde. *Fronte turpatus achelous amnis . ora demersit pudibunda ripis.* Achelous fluuius hórnlôs uuórtenêr . bárg sîn geskánta hóubet ín demo stáde. In mísselichíu bílde uuéhselôta síh achelous . únz er óuh ze fárre uuárd.. únde mít hercule gefáht. Sô dér imo daz hórn ábaerslûog . únde ímo daz hóubet hámelez ketéta . táranâh párg er iz. Állíu uuázer sínt hórnahtíu . fóne díen bóumen . dîe darúmbe stânt. Tér die bóuma dánatûot . tér hábet sie hórnlos ketân. Uuánda óuh hercules ten stád errûmda des uuáldes . pe díu hábet er fluuio sîníu hóren genómen. *Strauit antheum lybicis harenis.* Ér úberuuánt óuh antheum gigantem . filium terrę . regem lybię . dén ér in érdo stânden . ríngendo úberuuínden nemáhta . uuánda ímo mater terra gáb fortitudinem . êr ér ín ûferhûob . únde ín in bóre ervuúrgta. *Cacus . euandri satiauit iras.* Cacus ter dîeb . filius vulcani . dér herculi sîníu rínder ferstál . tér erchûolta mít sînemo tôde . demo chúninge [A 230] euandro sîn zórn. Tô ín hercules erslûog . tô hábeta er euandro geuuíllôt . in dés rîche er latrocinia ûopta. *Setiger notauit spumis humeros . quis compressus foret altus orbis . i. quos comprimeret.* Ímo féimegôta der éber dîe áhselâ . mít tîen ér den hímel inthában sólta. Táz téta er . daz hóubet fnótondo .

uuánda er ín lébenden drûog. *Ultimus labor. i. in ultimo labore. sustulit cęlum inreflexo collo.* Ín demo lézesten síge. inthûob er den hímel. mít únuuîchentemo hálse. Táz uuás. tô iouis síh uuéreta dien rísôn. únde er sîe uuólta den hímel ánauuérfen. *Rursusque meruit cęlum precium ultimi laboris.* Únde ze mîeto fûor ér sélbo ze hímele. uuánda er dén ze lézest inthábeta. *Ite nunc fortes. ubi ducit celsa uia magni exempli.* Nû nément pe ímo bílde álle túgedige. únde fárent. tára íuuih ter hôgândo uuég léite. *Cur inertes terga nudatis? Superata tellus. sydera donat.* Zíu súlent ir zágolicho uuîchen. únde den rúkke bîeten? Ferchîesent tia érda. dáz kíbet íu den hímel.

56. QUESTIONES HUIUS QUARTI LIBRI. ET QUI ADHUC SEQUITUR QUINTI. AD QUAM PARTEM PHILOSOPHIAE PERTINEANT.

Álso in tertio libro dîe questiones morales sínt. tîedar óugent beatitudinem bonorum. sô sínt tîe hîer in quarto. dîe úns óugent miseriam malorum. únde dîe dáranâh fólgênt. de prouidentia et fato. Áber dîe nóh fóre sínt in quinto libro. de casu et libero arbitrio. dîe skéident síh. Casus tríffet ad prouidentiam. be díu íst tíu questio moralis. Úbe áber sáment múgîn sîn. prouidentia. únde liberum arbitrium. dés er nóh frâgên sól. philosophiam. uuánda dârána bechénnet uuírt tíu natura dero gótes simplicitatis. pe díu tríffet tív questio ad theologiam. dáz chît. ad eam rationem. quę est de diuinis. Tíu ratio. uuánda si humana neíst. núbe diuina. pe díu

hábet si éinen ánderên námen . dáz si intellectus héizet. Intellectus diuinorum . úberstépfet humanam rationem. Fóne díu sínt tîe questiones . mít argumentis únde syllogismis kestérchet . tîe sî úns ráhta de retributione bonorum et malorum . áber díu tóugena máhtigi . díu án dero gótes prouidentia íst . tîa si nóh ságen sól . díu uuírt . uuánda si diuina íst . diuinitus fernómen. Frâgêst tu uuánda moralitas de moribus kespróchen íst . uuáz dispositio dei . díu in fato . ún[A 231]de in prouidentia íst . tárazûo tréffên . sô sólt tu uuízen . dáz tiu gótes dispositio moralis kehéizen uuírt . ad similitudinem humanę moralitatis. Uuîo die líute sítîg sîn . álde uuîo sie súlen uuésen sítig . táz héizet latine moralitas/ quasi morvm qualitas. Únde be díu uuírt óuh táz moralitas kehéizen . uuîo gót tîen sélbên síten inchît . ióh hîer téilondo . álso dârfóre geságet íst . ióh hínafûre lônondo. Álso beatus gregorius moraliter mánôt . an sînero omelia . dáz kót témo neuuólta gében guttam aquę . tér demo ármen negáb micam panis. Fóne díu chád ter saluator. Eadem mensura qua mensi fueritis . remetietur uobis. Témo gehíllet táz prouerbium. Úbele tûo . bézeren neuuâne. Uuáz íst tánne moralitas . âne álso iz féret . únde fáren sól . án dero ménniskôn síten . únde uuîo iz síh táragágene gezíhet án demo gótes síte?,

EXPLICIT LIBER QUARTUS BOETII.

INCIPIT LIBER QUINTUS BOETII.

1. REUOCATUR PHILOSOPHIA A PROPOSITA DISPUTATIONE. [A 232]

Dixerat . i. superiora carmina impleuerat . quę finem faciunt quarti libri. Tíz chád si. *Uertebatque cursum orationis . ad alia quędam tractanda . atque expedienda. Ad alia . s. quam ego uellem.* Únde háfta sî síh án ánder gechôse . dánne íh uuólti. Íh uuólta si ráhtî incidentes questiones . sî uuólta áber fóllerécchen propositas questiones. Hîer íst úns zeuuízenne . mít tîen si gehéilen uuólta sîn sîecha mûot . táz tîe ímo uuâren fóne íro propositę . in primo libro. Álso dîe sínt . quid sit homo . quibus gubernaculis mundus regatur . qui sit rerum finis . quod non credendi sint nefarii homines potentes et felices . nec fortunarum uices . sine rectore fluitare. Sî fánt ín léidegen sînero mísseskíhte. Tô er áber fóne íro fernám . dîa rationem . déro questionum . íh méino . dáz homo participatione dei . deus íst . únde dáz sínt gubernacula mundi . dáz ímo geskéhent prospera únde aduersa . únde álle reprobi sínt infelices . únde inpotentes . uuánda sie ad bonum fóllechómen nemúgen . dára sie béitent! únde uices fortunarum . déro ér síh chlágeta . únréhte nesínt . uuánda sie fóne demo réhten góte chóment . tô begónda ér síh trôsten . únde ába dísên questionibus . án ándere fáhen . dánnân irrúnnene. Téro hábet sî ímo súme-

liche gerécchet in quarto libro . i. latentium rerum causas . de prouidentię simplicitate . de fati serie. Nóh sínt fóre . déro ér nû gérot . de casu . de predestinatione diuina . de arbitrii libertate. *Tum ego inquam.* Dô chád íh íro zûo. *Recta quidem exhortatio.* Táz íst réhtiu skúndeda . s. dáz tu chîst. Ite nunc fortes . ubi celsa magni ducit exempli uia. *Dignaque prorsus tua auctoritate.* Únde gerîset sî uuóla dînero hóubethafti. *Sed experior re . quod tu dudum dixisti.* Íh uuírdo áber nû geuuár . dés tû fóre châde. *Questionem de prouidentia implicitam esse aliis pluribus.* Tîa réda de prouidentia . háftên ze mánigên ánderên.

2. QUESTIO DE CASU.

Quero enim . an arbitrere casum aliquid esse omnino. Míh íst uuúnder . úbe du casum fúre îeht háben uuéllêst. *Et quidnam arbitrere.* Únde uuáz tu ín áhtoêst. *Tum illa inquit.* Tô ántuuúrta sî. *Festino absoluere debitum promissionis.* Íh káhôn míh zeírlôsenne mînes kehéizes. *Et aperire tibi uiam . qua reuearis ad patriam.* Únde dír zegezéigônne dén vuég . tér díh héim brínge. Léid hábet tíh tînes mv̂otes élelenden getân . íh uuíle iz îlen ze stéte gesézzen . mít ánderro zálo. [A 233] *Hęc autem etsi sunt perutilia cognitu.* Sîn óuh tíse questiones núzze . zeuuízenne. *Tamen auersa sunt paulisper a tramite propositi nostri.* Sîe bréchent tóh éteuuáz ába démo uuége dén íh fáro. *Uerendumque est . ne fatigatus deuiis . non possis sufficere . ad emetiendum rectum iter.* Únde sórgên íh . táz tû mûede uuórtenêr . in

âuuekke . dáranâh ten réhten uuég . erstrîchen nemúgîst. *Ne id inquam prorsus uereare.* Dés nefúrhte du nîeht chád íh. *Nam fuerit mihi quietis loco agnoscere ea quibus maxime delector.* Mír íst táz râuua . náls múhi . úbe íh keéiscôn mûoz . tés míh lánget. *Simul de sequentibus nihil ambigatur.* Únde dero áfterûn rédo nehéin zuîuel nemúge sîn. *Cum omne latus tuę disputationis constiterit indubitata fide.* Tánne dîe behálbo uuórtenen questiones . êr ze guíshéite chómen sîn. Id est . ut incidentes questiones . quę a latere surgunt . prius enodatę . fidem tribuant reliquis a te propositis. *Tum illa inquit. Geram tibi morem.* Nû chád si . trágo íh tînen síto. *Simulque sic orsa est.* Târmíte fîeng si sús ána.

3. CASUM SINE CAUSA FALSO DICI.

Si quidem inquit aliquis diffiniat casum esse productum euentum temerario motu . et nulla conexione causarum. Úbe îoman héizet casum . éina stúzzelingun uuórtena geskíht . únde âne állero díngo máchunga. *Nihil omnino casum esse confirmo.* Sô chído íh páldo . dáz casus nîeht nesî. *Et decerno prorsus inanem uocem esse . preter significationem subiectę rei.* Únde héizo íh iz éinen báren námen . âne bezéichennisseda. Causa íst îo conexa zû dero euentu. Fóne díu . dáz man chît temerario motu . únde sine causa . álde sine conexione causarum . dáz íst ál éin. Táz chît állez . stúzzelingûn . árdingun . úndúrftes . âne úrhab . âne úrspríng . âne scúlde . âne réda. Temerarius motus mág óuh chéden sélbuuaga . álde sélbhéui . íh méino . álso dáz íst . úbe síh îeht fóne ímo

sélbemo erhéuet . únde fóne ímo sélbemo uuírdet. Uuélez íst áber dáz? Uuír múgen iz spréchen . uuír nefíndên is îo nîeht. Temeritas íst úmbedéncheda . únde úngeuuárehéit . únde gâscrécchi . únde únórdenhafti . fráuali . únúnderskéit . únrihti. Temerarius . i. mentis preceps íst tér . dér nerûochet uuáz er tûot . únde dér âne rât tûot . dáz ímo míttundes ûfuuírdet. Tén héizên uuír rágare. Fóne temnendo íst kespróchen [A 234] temeritas per sincopam . quasi temneritas. *Quis enim locus esse potest ullus temeritatis . coercente deo cuncta in ordinem?* Uuâr mág dáz sîn . dáz man chît stúzzelingûn . únde árdingûn . únde âne ríhti . góte állíu díng tuuíngentemo ze ríhti? *Nam uera sententia est . nihil ex nihilo existere.* Íst áleuuâr dáz man chît . fóne nîehte nîeht uuérden. *Cui nemo umquam ueterum refragatus est.* Tés álle únsere fórderen iáhen. *Quamquam illi id non de operante principio . s. dicerent.* Souuîo sie dáz nesprâchîn fóne demo ánagenne . álliu díng ûzer nîehte uuúrchentemo. *Sed de materiali subiecto.* Núbe fóne sâmhaftemo dínge. Díu sínt sâmhafte . díu sâmen hábent/ únde âne dén uuérden nemúgen. Sô arbores sínt únde herbę . únde állíu animantia. Tíu héizent subiecta . quia subiiciuntur accidentibus suis. Quatuor elementa sínt íro állero sâmo . únde íro materia. *Sed hoc iecerint . s. ueteres . quasi quoddam fundamentum omnium rationum de natura.* Únde sie dáz fúndament légetîn . únde zéigotîn . állero rédôn . únde állero ántuuurto . déro sie gâben fóne dero natura. Sô getân gechôse . héizet ypallage . dáz ér chît fundamentum rationum . fúre rationem fundamenti. Dáz íst certa ratio fundamenti . omnium

naturarum . dáz sie châden . nihil ex nihilo existere. Naturę sô arbores sínt únde herbę . únde álliu corpora . dîe neuuérdent nîeht stúzzelingun . sîe hábent ételicha materiam . dánnan siu uuérdent . tîa héizet er fundamentum. Keskíhet ín óuh îeht . tés íst ételih causa. Tíu íst áber fundamentum. Ételih ratio íst îo tóugeníu álde óffeníu . uuáz íro fundamentum sî . uuánnân siu uuérdên . álde uuánnân ín îeht keskéhe. *At si oriatur aliquid de nullis causis . id uidetur ortum esse de nihilo.* Úbe áber îeht uuírdet âne úrspring . táz íst uuórten fóne nîehte. *Quodsi hoc fieri nequit . ne casum quidem huiusmodi esse possibile est . qualem paulo ante diffiniuimus.* Úbe dés nîeht uuésen nemág . sô nemág óuh casus sólih nîeht sîn . sô uuír fóre châden . íh méino . dáz ér sî euentus productus . temerario motu. *Quid igitur inquam?* Uuîo dánne chád ih? *Nihilne est . quod queat iure appellari . uel casus . uel fortuitum?* Nemág nû nîeht sîn . dáz mít réhte héizen súle casus . álde fortuitum? *Anne est aliquid . cui conueniant ista uocabula . tametsi lateat uulgus?* Ist îeht témo díse [A 235] námen geuuállên . dóh iz óuh tie líute nebechénnên?

4. QUID SID CASUS.

Aristotiles inquit meus diffiniuit id in physicis . et breui ratione . et propinqua ueri. Mîn fríunt chád si aristotiles ságeta . dáz in physicis sînemo bûoche chúrzlicho . únde glóublicho. *Quonam inquam modo?* Uuîo chád ih ságeta er? *Quotiens ait geritur aliquid gratia cuiuslibet rei.* Sô man chád er éteuuâr úmbe éteuuáz tûot. *Aliudque obtingit de quibusdam causis .*

quam quod intendebatur. Únde dar éteuuannân îeht ánderes keskíhet . tánne dârúmbe man iz tûot. *Casus uocatur.* Dáz héizet casus. *Ut si quis fodiens humum causa colendi agri . inueniat pondus defossi auri.* Sô dáz íst . úbe îoman dúrh áchergáng án dia érda bréchende . éin fúnt cóldes fíndet . íu dâr begrábenes. *Hoc creditur igitur fortuito accidisse.* Dáz chît man úngeuuândo geskéhen uuésen. *Uerum non est de nihilo.* Dáz neíst îo dóh nîeht árdingun . íst éteuuannân geskéhen. *Nam habet proprias causas.* Íz hábet éigene úrspringa. *Quarum inprouisus inopinatusque concursus . uidetur operatus esse casum.* Téro rúnsa . stíllo únde úngeuuândo zesámine chómendo . dia geskíht máchont. *Nam nisi cultor agri foderet humum.* Uuánda úbe der ácherman dâr ze áchere negîenge. *Nisi depositor obruisset eo loci . pecuniam suam.* Nóh ter bérgare sînen scáz târ nebegrûobe. *Aurum non esset inuentum.* Sô neuuúrte ér dâr fúnden. *Hę sunt igitur causę fortuiti conpendii.* Díz sínt máchungâ des úngeuuânden lîebes. *Quod prouenit ex obuiis causis sibi et confluentibus.* Táz ímo dâr gescáh fóne dîen zesámine gelóufenên díngen zuéin . s. daz trítta zegemáchônne. *Non ex intentione gerentis.* Tés neuuéderêr dero tûontôn negedâhta. *Neque enim uel qui obruit aurum . uel qui exercuit agrum . intendit . ut reperiretur ea pecunia.* Uuánda nóh tér begrábento daz kóld . nóh tér érrento den ácher . negedâhtôn dés . táz iz târ sólti fúnden uuérden. *Sed uti dixi . quo ille obruit . hunc fodisse conuenit atque concurrit.* Núbe álso íh chád . târ énêr begrûob . táz tíser dâr grûob . tíu gerúnnen . únde geuîelen zesámine. Daz éina neráhta dia geskíht nîeht . âne daz ánder. *Licet igitur diffi-*

nire casum esse . inopinatum euentum. Nû mûoz íh chéden geskíht uuésen . dáz úngeuuândo gebúret. *Ex confluentibus causis . in his . s. causis . quę* [A 236] *geruntur ob aliquid.* Fóne zesámine geuállenên díngen . díu man úmbe îeht tûot. *Ille uero ordo . qui descendens de fonte prouidentię . disponit cuncta suis locis et temporibus.* Áber díu órdena . s. fati . díudir chómentíu fóne gótes prouidentia . állíu díng éinzen scáffôt in íro stéte . únde in íro zîte. *Procedens ineuitabili conexione.* Chómentíu mít féstero háftûn. *Facit concurrere causas . atque confluere.* Díu getûot fállen únde gerínnen zesámine . únde háftên zesámine . díe causas tero casuum. Prouidentia uuéiz tiu díng sáment . fatum récchet siu éinzen . uuánda dâr éinêr fóre begrûob . tárazûo háfta fatum . dáz ánderêr sîd târ grûob . zûo dîen zuéin háfteta be nôte diu inuentio drítta. Dô gót éniu zuéi uuólta geskéhen . dô geskáh fóne dîen nôte daz trítta.

5. ITEM OSTENSIO CASUS EX CONUENTU FLUMINUM.

Tigris et eufrates resoluunt se uno fonte in scopulis achemenię rupis. Ûfen dîen gebírgen armenię . spríngent sáment . tigris únde eufrates. *Ubi fugax pugna . i. fugiens pugnator . figit uersa spicula pectoribus sequentum.* Dâr die féhtenten flíhendo . hínder síh án dîe síh iágonten skîezent. *Et mox abiunctis aquis dissotiantur.* Únde skéident sie síh sâr . mít férrên rúnsôn. *Si coeant et reuocentur iterum in unum cursum. Suspensio uocis.* Múndent sie áfter dés . únde chóment sie in éina rúnsa. *Ut confluat*

quod trahit unda alterni uadi. Et hic. Álsô . dáz tíu zesámine flîezên . díu îouuederez uuázer fûoret. *Conueniant puppes . et uulsi trunci flumine. Et hic.* Íh méino diu skéf . únde dîe ûzer érdo geuuálzten rónen fóne dero áho. *Et mixta unda implicet fortuitos modos . i. ordines . s. hoc casus dicitur.* Únde dáz kemískelôta uuázer getuuíret . tie úngeuuânden órdenâ. Dáz sínt órdenâ . dáz îo uuázer nâh uuázere rínnet. Úbe dáz úngeuuândo geskíhet . tíu geskíht héizet casus. *Quos tamen uagos casus regunt ipsa decliuia terrę . et defluus ordo lapsi gurgitis.* Tîe sélben geskíhte . íh méino dero confluentię . máchônt tie háldâ . únde díu îo ze tále sîgenta ríhti dero áho. Úbe tál neuuâre . únde uuázer dára nesúnne . sô nechâmîn siu nîeht zesámine. *Sic patitur frenos fors . quę uidetur fluitare permissis habenis.* Sô féret casus peduúngen . tér dír dún[A 237]chet fáren úmbeduúngen. *Et ipsa meat lege.* Únde âne êa neféret er. Causę dîe casum máchont . dîe duuíngent ín/ dîe sézzent ímo êa. Fóne díu íst táz fors . únde casus . únde inopinatus euentus . táz tie causę máchônt/ óffene . álde tóugene.

6. AN FATO COERCEATUR HUMANA UOLUNTAS.

Animaduerto inquam. Uuóla ferními íh. *Et consentio id ita esse . uti tu dicis.* Únde iího íh iz álso uuésen . sô du chîst. *Sed estne ulla libertas nostri arbitrii . in hac serie coherentium sibi causarum?* Íst nu dehéin sélbuualtigi únseres uuíllen an dírro . ríhti dero zesámine háftentôn úrhabo? *An constringit*

fatalis catena ipsos quoque motus humanorum animorum? Tuuínget fatum óuh ménniskôn gedáncha . álso iz tûot ándere geskíhte. *Est inquit . s. liberum arbitrium.* Sô íst chád si. *Neque fuerit ulla rationalis natura . quin adsit eidem libertas . arbitrii.* Nehéin creatura nehábet rationem . âne liberum arbitrium. Díu béidiu hábent angeli in cęlo . homines in terra.

7. QUOD EX RATIONE IUDICIUM . EX LIBERTATE SIT ELECTIO.

Nam quod naturaliter potest uti ratione . id habet iudicium. Témo uuízze únde sín gelâzen sínt . témo íst óuh kelâzen chîesunga. *Quo discernat quidque.* Mít téro er díngolih skéide . uuéder iz zetûonne sî . álde nesî. An dîen zuéin íst er úmbeduúngen. Díu úmbeduúngeni . héizet libertas. Ratio lêret in . uuáz er tûon sól . libertas lâzet in tûon . souuéder er uuíle. *Per se igitur dinoscit fugienda . uel optanda.* Fóne ímo sélbemo uuéiz er . uuáz er skíhen . álde mínnon sól. Dáz lêret in ratio. *Quod uero quis optandum esse iudicat . petit . refugit uero . quod estimat esse fugiendum.* Dáz er gûot uuânet sîn . dáz uuíle er . dáz er úbel uuânet sîn . dáz skíhet er. Dáz hénget ímo liberum arbitrium. *Quare quibus in ipsis inest ratio . inest etiam libertas . uolendi et nolendi.* Fóne díu . dîen gelâzen íst pechénneda úbeles únde gûotes . tîen íst kelâzen geuuált tero uuéli. *Sed hanc non ęquam esse constituo! i. fateor in omnibus.* Íh neságo sîa dóh nîeht kelîcha uuésen . an állên dîe sia hábent. *Nam et perspicax iuditium . et in-*

corrupta uoluntas . et efficax potestas optatorum . presto est supernis diuinisque substantiis. Uuánda angelis íst kelâzen uuâríu bechénneda . únde réhtêr uuíllo . únde spûotig máht íro uuíllen. Dísiu dríu gáb kót ze [A 238] lône bonis angelis . nâh téro ruina malorum . dîe íro liberum arbitrium in árg chêrton . únz sie iz hábetôn. Nû nehábent sie iz . uuánda dóh sie bechénnên uuáz kûot zetûonne sî . sîe neuuéllen iz tûon . nóh nemúgen. Áber der ménnisko uuás fóre sînero preuaricatione béidero geuuáltîg . uuízenthéite . ióh uuíllen . án dero preuaricatione uuúrten siu béidiu sô geírret . táz ér chîesendo . lúgi díccho áhtôt fúre uuâr . únde ér uuéllendo . úbel uuíle fúre gûot. Târmíte nespûot ímo óuh nîeht sînes uuíllen . dóh er uuóla uuélle . íz netûe gratia dei.

8. DE PHILOSOPHORUM OPINIONE SUMPTA LOQVITUR.

Humanas uero animas liberiores quidem esse necesse est . cum conseruant se in speculatione diuinę mentis. Tero ménniskôn sêlâ sínt pe nôte frîeren . únz sie gótes ánasíht hábent in hímele. Sîe nedrúcchet târ neuuéderêr írredo . nóh iudicandi . nóh eligendi. Sîe uuízen dâr êr sie hárachómên . uuáz ín gûot íst . táz uuéllen sie óuh. *Minus uero . s. liberę sunt . cum dilabuntur ad corpora.* Hárafárendo ad corpora . uuérdent sie únfrîeren. *Minusque etiam cum colligantur terrenis artubus.* Únde óuh únfrîeren . sô sie síh keséldont . únde mít tien írdiskên líden behéftet uuérdent. *Extrema uero seruitus est .*

cum deditę uitiis . ceciderint possessione proprię rationis. Táz íst tiu gnôtista scálhheit . sô sie uerrâchene án die súndâ . ába íro uuîstûome gegânt. *Nam ubi deiecerint oculos . s. mentis . a luce summę ueritatis . ad inferiora et tenebrosa;* Sús uuérdent sie gescálhchet. Sô sie íro mûot níderlâzent . ába demo ûfuuertigen . án daz níderuuertiga. *Mox caligant nube inscitię.* Sô únuuízzênt sie sâr. *Turbantur pernetiosis affectibus.* Uuérdent sie beheftet . mít zâligên gelústen. *Quibus accedendo consentiendoque.* Dîen héngendo . únde dîen fólgendo; *Adiuuant seruitutem quam inuexere sibi.* Stûorrent sie día scálhheit . tîa sie síh ánalîezen. *Et sunt quodam modo captiuę propria libertate.* Únde dánne sínt sie geéllendôt . únde geuérrêt fóne íro frîhéite. *Quę tamen cernit ille intuitus prouidentię . prospiciens cuncta ab ęterno.* Dáz síhet îo dóh ána dáz fúresíhtiga óuga . álliu díng fóreuuízende. *Et disponit suis meritis quęque predistinata . i. quos predistinauit . hos et remunerat.* Únde díu [A 239] fórebenéimden . sképfet iz áfter íro frêhten. *Pant eforan . ke pant epakuin.* Táz óuga ál síhet . únde ál bechénnet.

9. QUANTUM PENETRABILIOR SIT INTUITUS DEI . QUAM RADIUS SOLIS.

Homerus melliflui oris . canit phoebum clarum puro lumine. Ter sûozo chôsonto homerus . ér héizet tia súnnûn zórfta . únde héitera. *Qui tamen non ualet perrumpere omnia uiscera terrę . aut pelagi . infirma luce radiorum.* Díu dóh tia érda dúrhskînen nemág . únde den mére . fóre úndrâti dero skîmôn.

Haud sic conditor magni orbis. Sô únmahtig neíst kót nîeht. *Huic tuenti cuncta ex alto . non resistunt terrę ulla mole.* Sînên óugôn ál óbe séhentên . neuuíderstât nehéin dicchi dero érdo. *Non obstat nox atris nubibus.* Nóh nehéin uínstri dero náht. *Cernit in uno ictu mentis . quę sint . quę fuerint . et ueniant.* Éines plícches ánasíhet er . dáz êr uuas . únde nû íst . únde nóh chómen sól. *Quem possis dicere uerum solem . quia respicit cuncta solus.* Tén máht tu héizen dia uuârun súnnun! uuánda ér ál éino ána síhet.

10. QUESTIO . QUIA PROUISA NECESSE EST FIERI . QUOMODO STET LIBERUM ARBITRIUM.

Tum ego inquam. Dô ántuuv́rta íh íro. *En rursus confundor . difficiliori ambiguitate.* Nû stécchên íh óuh in mêroren zuîuele. *Inquit . quęnam ista est?* Uuélêr íst tér zuîuel? *Iam enim coniecto quibus perturbare.* Íh mág uuóla chád si irrâten . uuáz tir uuírret. *Inquam nimium uidentur aduersari et repugnare.* Mír dúnchent chád ih . tíu zuéi ríngen . únde uuíder éinánderên sîn. *Deum prenoscere uniuersa . et ullum libertatis arbitrium esse.* Dáz kót ál uuíze fóre . únde iz tóh stánde in mánnes uuíllen. *Nam si deus prospicit cuncta . neque potest falli ullo modo . euenire necesse est . quod prouiderit prouidentia futurum esse.* Uuánda úbe gót ál uuéiz . fóre . únde ín sîn uuízenthéit nîeht trîgen nemág . sô sól nôte geskéhen . dáz ér uuéiz chúmftig. Táz íst uuâr. *Quare si prenoscit ab ęterno . non modo facta homi-*

num . sed etiam consilia et uoluntates . nulla erit libertas arbitrii. Hoc falsum est. Fóne díu . úbe er îo fóreuuéiz . nîeht éin líuto tâte . núbe óuh íro uuíllen . sô íst sélbuualtigi ába. [A 240.] *Neque enim poterit uel ullum aliud factum existere . uel quęlibet uoluntas . nisi quam presenserit diuina prouidentia . nescia falli.* Uuánda nîeht nemág keskéhen in tâte . nóh in uuíllen . gótes óuga neséhe iz . dáz nîoman nemág trîegen. Dáz íst uuâr. *Nam si ualent detorqueri aliorsum quam prouisę sunt . non erit iam firma prescientia futuri . sed opinio potius incerta . quod nefas iudico de deo credere.* Mág íro dehéin uuáng uuérden . sô nemág iz nîeht héizen! quíssiu uuízentheit . núbe únguis uuân . dés nîoman gót zíhen nemûoz.

11. REPROBATUR HOC . QUO QUIDAM PUTANT SE SOLUERE QUESTIONEM.

Neque enim probo rationem . qua se credunt quidam posse dissoluere hunc nodum questionis. Nóh íh nelóbon nîeht tîa réda . mít téro síh súmeliche uuânENT háben geántuuúrtet tírro únsemfti. *Aiunt enim . non ideo euenturum esse quid . quoniam prospexerit prouidentia id futurum esse . sed . s. aiunt e contrario . quoniam quid futurum est . id potius non posse latere diuinam prouidentiam.* Sîe chédent . ni be díu negeskíhet iz . táz iz kót fóresíhet . núbe uuánda iz keskíhet . pe díu fóresíhet er iz. *Eoque modo putant hoc necessarium relabi in contrarium.* Únde sús uuânent sie . dísa nôt tero chúmftigon geskíhto . uuídere eruuínden. *Neque enim necesse*

esse contingere . quę prouidentur . sed necesse esse prouideri . quę futura sunt. Nóh sîe neuuânent nîeht nôte geskéhen . díu gót fóresíhet . núbe ín nôte díu fóreséhen . díu geskéhen súlen. Dés uuéhseles uuânent sîe . dáz tíu geskíht máchoe dia fóresíht . náls táz tiu fóresíht máchoe dia geskíht. *Quasi uero laboretur . quę causa sit huius rei . prescientiane sit necessitas futurorum . an futura sint necessitas prouidentię.* Sámoso íh târúmbe rínge . uuéderez máchunga sî des ánderes . úbe fóresíht nôtmáchunga sî dero chúmftigôn álde chúmftigíu nôtmáchunga sîn dero fóresíhte. *Ac non nitamur illud monstrare . necessarium esse euentum prescitarum rerum . quoquo modo sese habeat ordo causarum.* Únde mír mêr nesî zeóugenne . nôtháfta uuésen dîa geskíht tero fóregeuuízenôn . souuîo díu ríhti sî dero máchungôn . s. uuánda mír îo fóne dero nôthafti dúnchet . ábauuésen liberum arbitrium. *Etiamsi non uideatur prescientia inferre necessitatem eueniendi futuris rebus.* Tóh fóresíht netûe dîa nôthafti dien chúmftigên. [A 241]

12. ERRANTIVM RATIO ALIA MANIFESTATUR RATIONE . SUMPTA EX CATHEGORIIS ARISTOTELIS.

Etenim si sedeat quispiam . necesse est ueram esse opinionem . quę coniectat eum sedere . atque rursus e conuerso . si sit uera opinio . de quopiam . quoniam sedet . necesse est eum sedere. Dés sie dénchent . táz íst tísemo dínge gelîh. Úbe îoman uuânet sízzenten sízzen . dén netríuget ter uuân. Úbe ín der uuân

netríuget . sô sízzet er. *Est igitur necessitas in utroque . in hoc quidem sedendi . at uero in altero ueritatis.* Téro béidero íst nôt . ióh tes sízzennes . ióh tero úmbetrógeni. *Sed non idcirco sedet quisque . quoniam uera est opinio.* Áber uuârrer uuân . netûot nîomannen sízzen. *Sed hęc potius uera est . quoniam precessit quempiam sedere.* Núbe daz fóresízzen getûot uuârren uuân. *Ita cum procedat causa ueritatis ex altera parte . inest tamen communis necessitas in utraque.* Sô geskíhet . táz échert éin hálb sî máchunga dero uuârheite . únde áber nôt sî béiden hálb. *Similia patet ratiocinari de prouidentia . futurisque rebus.* Also íst tíu réda getân . fóne gótes fóresíhte . únde fóne dîen chúmftigên díngen . s. sô iz tîe fernómen hábent . tîe darána írront. *Nam si idcirco etiam prouidentur . quoniam futura sunt . non uero ideo proueniunt . quoniam prouidentur.* Uuánda dóh kót tiu díng fóne díu ánaséhe . uuánda siu chúmftîg sínt . sô sie uuânent . síu negeskéhent áber nîeht . túrh táz ér siu fóresíhet. *Nihilo minus tamen necesse est . uel ab deo prouideri futura . uel euenire prouisa.* Nû íst áber béidero nôt . ióh kót fóreséhen chúmftigíu . ióh fóreséuniu geskéhen. Nû íst hîer óuh sosámo máchunga éin hálb . sô sie uuânent . nôt íst péiden halb. *Quod solum satis est . ad perimendam libertatem arbitrii.* Târ an déro stéte . íst is knûoge ze déro zestôredo sélbuualtiges uuíllen . uuánda nôt nímet ten geuuált.

13. DERIDETUR FALSA SUSPITIO.

Iam uero quam preposterum est . ut dicatur euentus temporalium rerum . causa esse ęternę prescientię. Uuîo hárto gréhto dáz nû míssechêret íst . táz îoman ságet . tíse frístmâlîgen geskíhte . máchunga uuésen . dero êouuigun gótes uuízenthéite. *Quid est autem aliud arbitrari . deum ideo prouidere futura . quoniam sunt euentura . quam putare quę olim acciderunt . causam esse illius summę prouidentię?* [A 342] Uuáz íst iz ánderes? Tér gót uuíle uuânen fóne díu bechénnen chúmftigíu . uuánda siu geskéhen súlen . dén chído íh uuânen . dáz ímo geskíhte máchunga sîn . dero uuízenthéite.

14. ITERUM PROPONITUR . INEUITABILEM ESSE PRESCIENTIAM . ALIOQUIN OPINIONEM POTIUS EAM ESSE.

Ad hec . s. inferendum est. Tárazûo íst óuh tíz zelégenne. *Sicuti cum scio quid esse . id ipsum esse necesse est . ita cum noui quid futurum . id ipsum futurum esse necesse est.* Álso dáz nôte sô íst . úbe íh îeht uuéiz in presenti . sô geskíhet óuh táz nôte hínafúre . dáz íh chúmftig uuéiz. *Sic fit igitur . ut euentus prescitę rei . nequeat euitari.* Sô geskíhet îo . dáz fóregeuuízzen díng ze léibo uuérden nemág. *Postremo si aliquis existimet . quid aliorsum . atque se habeat res.* Íst áber îoman . dér daz tíng ánderes áhtôt . tánne iz sî. *Id non modo scientia non est . sed est opinio fallax . longe diuersa ab ueritate scientię.* Dáz neíst nîeht éin únuuízentheit . núbe lúkkêr

vuân . férro geskéidenêr fóne déro uuârheite uuízentheite. *Quare si quid ita futurum est . ut eius euentus non sit certus ac necessarius.* Fóne díu . úbe îeht tínges sô chúmftig íst . táz sîn chúmft quís neíst nóh nôte neíst. *Qui poterit id euenturum esse presciri?* Uuîo mág táz îoman uuízen fóre chúmftig? *Sicut enim scientia ipsa inpermixta est falsitati . ita id quod ea concipitur . aliter nequit esse . atque concipitur.* Dés neuuírdet fóne díu nîeht . uuánda álso uuízentheit síh nemískelôt . zûo dien lúginen . álso nemág nîeht táz sî in íro begríffen hábet . ánderes ergân . dánne sô iz in íro begrífen íst. Ín dero scientia lígent pegríffen die geskíhte . álso sie dâr lígent . sô ergânt sie nôte. *Ea namque causa est . cur scientia careat mendatio . quod necesse est . rem quamque ita se habere . uti scientia comprehendit eam sese habere.* Fóne díu íst scientia dero lúgino âno . uuánda nôt íst . tíngolîh sô sîn . sô sî iz erfáren hábet . táz iz sî. *Quid igitur?* Uuáz nû? *Quonam modo deus hęc incerta . prenoscit futura?* Díu únguís sínt kóte . ze uuélero uuîs fóreuuéiz er díu? *Nam si censet ineuitabiliter futura . quę etiam non euenire possibile est . fallitur.* Uuânet er diu chúmftigen nemúgen ze léibo uuérden . díu dóh ze léibo mú[A 243]gen uuérden . sô tríuget ín der uuân. *Quod nefas est non modo sentire . sed etiam uoce proferre.* Dáz méin zespréchenne íst . nîeht éin zedénchenne. *At si ita uti sunt . ita ea futura esse decernit! ut ęque cognoscat ea uel fieri posse . uel non fieri.* Úbe ér siu áber sô benéimet uuésen chúmftigíu sô siu sínt . íh méino . dáz ér siu uuíze gelîcho múgen uuérden . únde neuuérden. *Quę est hęc prescientia . quę nihil certum .*

nil stabile comprehendit? Uuáz uuízenthéite íst tánne dáz . tíu nîeht kuísses . nóh stâtes in íro nehábet? *Aut quid hoc refert uaticinio illo ridiculo tyresię? quidquid dicam . aut erit . aut non.* Álde uuîo fílo íst táz kuíssera . dánne daz hûolicha uuízegtûom sybillę . déro sacerdotis apollinis? táz sî chád . uuâr álde lúgi íst táz íh ságo. *Quid enim prestiterit diuina prouidentia humana opinione . si uti homines incerta diiudicat! quorum est incertus euentus?* Uuáz úberslât tánne gótes uuîstûom dén ménniskôn uuân . úbe er ín gelîcho zuîuelôt . zuîueligero díngo? *Quodsi apud illum certissimum fontem omnium rerum . nihil incerti esse potest.* Úbe áber mít ímo állero díngo úrsprínge nîeht zuîueliges neíst. *Certus est euentus eorum . quę ille firmiter prescierit futura.* Sô geskéhent óuh unzuîueligo . díu ér guísso uuéiz chúmftig. *Quare nulla est libertas humanis consiliis et actionibus . quas diuina mens cuncta prospiciens . alligat et constringit ad unum euentum.* Be díu neíst ménnisko geuuáltîg an sînero tâte gûotes ióh úbeles . tén gót . tér ál fóreuuéiz . tuínget zu demo éinen. Dáz íst falsa conclusio.

15. SI ET LIBERUM ARBITRIUM NECESSITATE FUTURORVM TOLLITUR . OMNEM ORDINEM HUMANĘ CONUERSATIONIS SUBUERTI.,

Quo semel recepto . quantus occasus humanarum rerum consequatur liquet. Sól dáz sô sîn . sô neíst nehéin zuîuel . uuîo gáreuuo ménniskôn díng zeslîfe. *Frustra enim proponuntur premia et poenę . bonis malisque.* In geméitûn uuérdent tánne gehéizen . lôn .

únde ingélteda . gûotên ióh úbelên. *Quę non meruit ullus liber ac uoluntarius motus animorum.* Sîd téro neuuéder gescúlden nemág íro únuerlâzeno . únde únsélbuualtig mûotuuíllo. *Idque uidebitur iniquissimum omnium . quod nunc uidetur ęquissimum.* Únde dánne uuírdet állero díngo únrehtesta . dáz nû [A 244] réhtesta íst. *Uel puniri improbos . uel remunerari probos.* Íh meino dánchôn gûotên . únde úndanchôn úbelên. *Quos non mittit ad alterutrum propria uoluntas.* Tîe íro uuíllo dárazûo neléitet. *Sed cogit necessitas futuri.* Núbe sîe tuínget nôt tes chúmftîgen. *Nec uitia igitur nec uirtutes quicquām fuerint . sed potius mixta . atque indiscreta confusio omnium meritorum.* Nóh âchuste nesínt . nóh chúste nesínt . núbe gelîh . únde úngeskéiden mískelunga állero frêhto. *Quoque nihil sceleratius excogitari potest . cum ducatur omnis ordo ex prouidentia rerum.* Únde dáz állero díngo zâligôsta íst in gedáng zenémenne . dánne díu fóresíht állíu díng chúmftigíu órdonoe. *Nihilque liceat humanis consiliis.* Únde sô láng is nîeht negestánde ze ménniskôn uuíllen. *Fit ut uitia quoque nostra referantur ad auctorem omnium bonorum.* Sô neíst nehéin rât . núbe an gót . tér ál gûot kíbet . únsere scúlde gesmízen uuérden. *Igitur nec sperandi aliquid . nec deprecandi ulla ratio est.* Nóh kedíngi . nóh flého . nemág nîoman nehéina réda gében! uuáz te uuéder súle. *Quid enim uel speret quisque . uel etiam deprecetur . quando conectit indeflexa series omnia optanda.* Uués sól man gedíngen . álde fléhon . dánne állíu gérohaftíu díng zesámine héfte indissolubiliter . in chétenno uuîs . tíu únuuéndiga éinrihti . s. fati? Úbe álliu díng háftênt in íro ordine . sô siu benéimet

uuúrten . sô chúmet mánnolichemo âna fléha . dáz ímo sól. *Auferetur igitur unicum illud commertium . inter deum et homines scilicet . sperandi atque deprecandi.* Sól iz sô fáren . sô íst tíu éiniga uuándelunga geírret . únder góte únde únder ménniskôn . únde dér chóuf . tér állêr gestât an gedíngi . únde án fléhôn. *Promeremur si quidem pretio iustę humilitatis . s. quę in precibus est . inestimabilem uicem diuinę gratię;* Uuánda uuír gechóufên úmbe ín . mít témo uuérde réhtero déumûoti . sô fléhâ sínt . daz tíura gélt sînero gnâdon. Ánderen chóuf nemúgen uuír mít ímo nîeht trîben. *Qui solus modus est . quo uideantur homines posse colloqui cum deo.* In dîa éinûn uuîs tie líute sáment kóte chôsôn múgen. *Et ipsa ratione supplicandi . coniungi illi inaccessę luci . prius quoque quam impetrent.* Únde síh pétondo náhen zûo demo úngesíunli[A 245]chen lîehte . ióh êr sie îeht erbítên. *Quę si recepta necessitate futurorum . nihil uirium habere credantur.* Úbe man nû geiégenero nôte dero chúmftigôn . dîe uuânen sól nîeht negemúgen. *Quid erit . quo possimus conecti . atque adherere illi summo principi rerum?* An uuélemo dínge múgen uuír únsih tánne háben ze góte . állero díngo hêrren? *Quare necesse erit humanum genus disseptum atque disiunctum . suo fonte fatiscere . uti paulo ante cantabas;* Sô mûoz tánne . álso dû míttundes súnge an dîen férsen . si uis celsi iura tonantis . zescrínden sámoso léim . ménniskôn sláhta . dánagebróchenîu . ióh keskéidenîu . fóne demo uuâren brúnnen . dánnân si chám.

16. QUID EUM AB INTELLECTU HUIUS QUESTIONIS RETARDET . IPSE SCRUTATUR.

Quęnam discors causa resoluit foedera rerum? Uuáz úngehélli írret tîe gezúmfte . zuéio díngo . s. gótes únde mánnes . álde prescientię et liberi arbitrii? *O deus quis statuit tanta bella duobus ueris?* Uuér gót hábet kegében sólicha ríngûn zuéin uuâren? Uuélíu sínt uuâreren . dánne síu sínt? *Ut quę constent carptim singula . eadem nolint mixta iugari?* Dáz tíu dúrh síh sínt in súnder . nîeht zesámine neuuéllên? Uuélih necessitas mág kótes prouidentiam únde mánnes . liberum arbitrium geskéiden . síu nesîn sáment an állero mánnes tâte? *An nulla est discordia ueris?* Álde neíst uuârên nehéin ungehélli? Uerum únde falsum flíhent éin ánderíu . duo uera mínnônt síh. *Semperque sibi certa coherent?* Únde hábent síh îo zesámine díu guíssen . i. tíu dúrh síh quísso sínt? *Sed mens . i. anima obruta cęcis membris . nequit noscere tenues nexus rerum . igne oppressi luminis.* Áber dés scúld neíst iz . núbe des ménnisken sêla nemág nîeht fóre túmbheite uuízen íro tóugenen bánt . tíu áber dû uuéist philosophia . únde díu íh fóne dír gelírnên uuíle. Dáz íst álso er châde. Liberum arbitrium íst úns áleguís . uuánda iz skînet án dero ménniskôn tâte. Dei prouidentia íst sámoguís án dien ánderên creaturis . tîe liberum arbitrium nehábent. Áber án des ménnisken tâte . nemúgen siu sáment sîn. Álde úbe siu múgen . sô íst tés fílo tóugen ratio . uuîo dáz sî. Tíu ratio íst ímo úbel zeirrâtenne . igne oppres[A 246]si luminis . i. acie aggrauatę mentis! mít témo geírten sínne des mûotes?

Ter lîchamo tûot tia sêla úngeuuáltiga íro sínnes . tén si hábeta . êr si zu ímo châme. Sî rínget îo daranâh . íro spûot is áber úbelo. *Sed cur flagrat tanto amore . reperire tectas notas ueri?* Zíu íst íro dánne sô nôt . zeeruárenne díu tóugenen uuórtzéichen dero uuârhéite? *Scitne . quod appetit anxia nosse?* Uuéiz sî . dáz si uuízen uuíle? *Sed quis laborat scire nota?* Uuér sól áber dés frâgên . dáz er uuéiz? *At si nescit . quid cęca petit?* Íst si óuh sô blínt . táz si is nîeht neuuéiz . uuáz uuíle si dánne? *Quis enim nescius optet quicquam?* Uuér íst tér dáz uuélle . dáz er neuuéiz? *Aut quis ualeat sequi nescia? quoue inueniat?* Alde uuér mág sûochen . dáz ér neuuéiz . nóh nebechénnet? álde uuâr spûot is ímo zeirfárenne? *Quis ignarus noscere queat repertam formam?* Uuér mág óuh pechénnen . dáz ímo únchunt íst . sô er iz óuh fíndet? *An cum cerneret . s. anima altam mentem . i. deum . pariter norat summam et singula?* Álde súlen uuir glóuben . dáz si béidíu uuíssi . únz si gót ánasáhe . diu súnderîgen . ióh tia sámenthafti? *Nunc condita nube membrorum . non in totum oblita est sui.* Nû gréhto ín dien líden befínstertíu . hábet si is súmes . nî dóh álles ergézen. *Et tenet summam perdens singula.* Únde daz knôtesta uuéiz si . téilelichen neuuéiz si. Nîoman neíst sô gehúhtîg . dáz er álles téileliches sô uuóla gehúge . sô des knôtesten. *Igitur quisquis requirit uera . neutro est habitu.* Souuér dero uuârhéite frâgêt . s. álso íh nû tûon an dírro questione . dér neíst in neuuéderro geskéfte. *Nam neque nouit . nec tamen omnia penitus nescit.* Nóh táz er iz állez uuíze . nóh táz er iz állez neuuíze. *Sed summam quam retinens meminit . consulit.* Núbe daz

knôtesta . dáz ér in gehúhte hábet . táz úrsûochenôt er. *Retractans alte uisa.* Tîefo dénchende . án dáz er sáh. *Ut queat addere seruatis oblitas partes.* Táz er mít tîen erhúgetên . chóme nâh tien ergézenên. Also dér éin bûoh tarána perfecte gelírnêt . únde échert ûzenan gehúget tero summę . únde er dîa dícciho ánachêret . táz er fóne déro óuh tes ánderes síh pehúge. Uuáz summa sî . dáz lêret únsih cicero in rhetoricis dicens. Summa [A 247] facti est . homicidium fecit. Singula uero sunt . quid ante rem . quid post rem . quid in ipsa re . aut circa rem factum sit. Chît îoman ze úns . an necesse est euenire quę prouidentur? Necesse chédên uuír. Chît er áber. Et stabit liberum arbitrium? Stabit chédên uuír. Chît er óuh. Quomodo liberum erit . quod necessarium est? Necessitas et libertas unius rei esse non possunt. Aut si possunt . quibus nexibus colligantur . quę sibi aduersantur? Uuáz chédên uuír dánne? Ube úns tie nexus únchunt sínt . sô nechúnnen uuír dírro questionis nîeht állero geántuuurten. Sô uuízen uuír échert tia summam . singula neuuízen uuír. Die singula súlen uuír háranâh lírnên fóne sélbero philosophia.

17. PRIMA RESPONSIO . QUIA INTELLECTUS NON RATIO THEOLOGOS FACIT.

Tum inquit illa. Dô ántuuurta sî mír. *Hęc est uetus querela de prouidentia.* Díz íst tiu álta chlága fóne gótes prouidentia . dáz sî daz liberum geírre. *Marcoque tullio uehementer agitata . cum distribuit di-*

uinationem. Únde fóne cicerone gnûog ketríbeníu . dâr er daz uuízegtûom téilta . s. in tres partes . in aruspitia . et in fulguritia . et in oscinia. Aruspitia uuúrten genómen fóne dîen léberon dero ópferfrískingo. Fulguritia fóne dien blícchen. Oscinia fóne dero fógalo rárto. *Et res quesita tibi ipsi . diu prorsus et multum.* Únde íst iz tír . dáz méinet fóne dír . éin hárto gnôto gesûochet tíng. *Sed haudquaquam satis diligenter . ac firmiter hactenus expedita . ab ullo uestrum.* Únde áber îo nóh nîeht keuuárlicho . nóh kuíslicho gerécchet fóne íuuer dehéinemo. *Cuius caliginis causa est.* Téro tímberi scúlt íst táz. *Quod motus . i. conatus humanę rationis non potest admoueri . ad simplicitatem diuinę prescientię.* Dáz tes ménnisken ratio . dóh si síh is péite . nîeht erréichen nemág tîa éinfalti gotes fóreuuízedo. *Quę si ullo modo cogitari queat . s. saltim intellectu . quia non ualet ratione.* Úbe dîa îoman uuízen mág . úberstîgendo dia rationem. *Nihil relinquetur ambigui.* Démo neíst nehéin zuîuel an dírro questione. Gótes prescientia íst éinfálte . uuánda er ál uuéiz . únde dáz sáment uuéiz . únde gágenuuertigo. Náls nîeht hínder síh kehúgendo . nóh fúre síh ténchendo. Dér dáz pechénnet . tér íst únzuîuelig . táz óuh tîe tâte liberi arbitrii . nôte in sînero scientia [A 248] sínt . náls prescientia . únde siu álso múgen sáment sîn . sô únsêr scientia íst . sáment tero ménniskôn tâte . dîe sélbuualtig sínt. Uuáz írret sie dáz tero sélbuualtigi . dáz uuír die tâte uuízen? *Quod ita demum patefacere . atque expedire temptabo . si prius expendero ea quibus moueris.* Tîa simplicitatem chórôn íh tir dánne geóffenon . únde gerécchen . sô íh tíh êrerôn dés erríhto .

únde dáz kechôson . dáz tír uuíget . únde díh zuîuelet tes liberi arbitrii.

18. CUR NON RECIPIAT RATIONEM . QUA SE ALII PUTANT SOLUERE QUESTIONEM.

Quero enim . cur putes minus efficacem illam rationem soluentium. Nû frâgên íh tíh . zíu dû neuuânêst fróma uuésen . dîa réda dero errâtentôn dîa questionem . s. sô sîe iz áhtont. *Quę putat libertatem arbitrii nihil impediri prescientia.* Díu réda dúrh táz uuânet . i. contendit . úngeírret sîn liberum arbitrium . fóne dero prescientia. *Quia existimat prescientiam non esse causam necessitatis futuris rebus.* Uuánda sî nehéin nôtmáchunga neíst futuris rebus . i. tien chúmftigên díngen . i. áfter íro uuâne. Hîer behúgên únsih . dáz er dârfóre dísen uuân nîeht neléidezta . nóh óuh nesólti . uuánda er réhtêr íst . núbe dáz sîe châden . euentum futurorum uuésen causam gótes prescientię. *Num enim tu aliunde trahis argumentum necessitatis futurorum?* Uuánnân râtiscôst óuh tû ánderes . nôte geskéhen súlen diu chúmftîgen? *Nisi quod non possunt ea non euenire . quę presciuntur?* Âne dáz tíu ze léibo uuérden nemúgen . díu fóregeuuízen uuérdent? Hîer íst áber zedénchenne . uuîo uuârez táz argumentum sî. Hîer háftênt álle . dîe mít tírro questioneríngent. Tíu gót fóresíhet chédent sie . díu nemúgen ze léibo uuérden. Dáz íst uuâr. Díu ze léibo uuérden nemúgen . díu geskéhent nôte. Dáz íst óuh uuâr. Dîen zuéin uuârhéiten . âne únderskéit fernómenên fólgêt tíu zála . nullum esse liberum arbitrium. Dén únderskeit lêret sî únsih .

hína áfter. Sî lêret únsih . táz ménniskôn tâte . uuóla ze léibo múgen uuérden . sô fílo iz ze íro sélbero natura gestât . únde íro déro hálb nehéin nôt neíst . únde sie áber ze léibo nemúgen uuérden . góte ánaséhentemo. Álso óuh úns ánaséhentên . dáz éin mán sízzet . sîn sízzen nîeht [A 249] ze léibo uuérden nemág . tóh iz sîn hálb uuóla ze léibo mâhti sîn . uuánda ér máhti iz fermíten háben. Hínnân chúmet tánne díu questio . úbe úns únde góte sîn sízzen gébe uuízenthéit sînes sizzennes. Tés uuírt sús keántuuurtet. Íz kíbet sia úns . sô iz keskíhet/ nîeht êr. Áber gótes uuízentheit . nebîtet tero geskíhte nîeht. Íz íst ímo presens . êr iz keskéhe. Diu presentia getûot iz ín uuízen. Sô íst tánne sús ketân díu solutio dírro questionis. Táz kót fóresíhet . uuánda er dáz ánasíhet . fóne díu íst iz nôte . álso óuh táz nôte íst . táz uuír éteuuen îeht séhên tûon . dóh iz ter tûonto nôte netûe.

19. QUIA PROUIDENTIA NON URGET FUTURA . IDEO STARE LIBERTATEM.

Si igitur prenotio nullam adicit necessitatem futuris rebus . quod et tu paulo ante fatebare. Úbe prescientia nehéina nôt netûot tien chúmftigên díngen . álso óuh tû gnôto fóre iáhe. *Quid est quo cogantur uoluntarii exitus rerum . ad certum euentum?* Mít uuíu uuérdent tánne geduúngen dîe sélbuualtîgen férte . dero ménniskôn tâte . ze guíssemo ûzlâze? Uuánda sie âne geduuuáng sínt . pe díu stât liberum arbitrium. *Etenim statuamus positionis gratia . i. causa exempli . nullam esse prescientiam . ut aduertas quid*

consequatur. Nû chédên échert sô chôsondo. dáz prescientia nesî. dáz tû chîesêst. uuîo iz óuh tánne fáre. *Num igitur coguntur ad necessitatem. quę ueniunt ex arbitrio. quantum attinet ad hoc. i. ad hanc rationem?* Tuuínget tánne dés hálb tehéin nôt. tîe tâte. dîe fóne mûotuuíllen chóment? *Minime.* Dáz netûot. *Statuamus iterum esse.* Nû chédên áber dáz si sî. *Sed nihil necessitatis iniungere rebus.* Únde dóh nehéina nôt tûon dien tâten. *Manebit ut opinor eadem libertas uoluntatis. integra atque absoluta.* Nóh tánne uuâno íh stât ze stéte díu sélba uuílleuualtigi.

20. ETIAM SI SIGNUM EST PROUIDENTIA FUTURORUM. NON TAMEN EST CAUSA EORUM.

Sed inquies. Nû uuíle du áber chéden. *Tametsi prescientia non est futuris necessitas eueniendi.* Nesî óuh prescientia nehéin nôtegunga dien chúmftigên. *Signum tamen est necessario uentura ea esse.* Sî íst tóh zéichen. dáz siu nôte chómen súlen. *Hoc igitur modo constaret. necessarios esse exitus futurorum! etiamsi non fuisset precognitio.* Sô uuâre áber sámoguís. nôte súlen geskéhen chúmftigíu. [A 250] neuuâre óuh tíu sélba íro prescientia. *Omne etenim signum ostendit tantum quid sit. quod designat. non uero efficit.* Zéichen óuget échert uuáz iz sî. dés zéichen iz íst. íz nemáchôt iz nîeht. Álsó die mórgenrôten zéichenent tempestatem. únde sie dóh nemáchont. *Quare demonstrandum est prius. s. a te. nihil contingere. non ex necessitate. i. nisi ex necessitate.* Dû sólt úns ze êrest keóugen. álliu díng nôte geskéhen. *Ut appareat prenotionem signum esse huius*

rei. Dáz uuír dánnan glóubên. prescientiam zéichen uuésen dero nôte. *Alioquin si hęc nulla est.* Úbe áber sî neíst. s. necessitas. *Ne illa quidem poterit esse signum eius rei quę non est.* Sô nemág tána mêr prescientia! íro zéichen sîn. *Iam uero constat.* Uuír uuízen uuóla. *Probationem subnixam firma ratione.* Álles tínges kuíssa stárchunga. *Non ducendam esse ex signis.* Fóne zéichene neuuésen zenémenne. sô dû tûost. *Neque argumentis extrinsecus petitis.* Nóh fóne férriskên râtiskôn. Álso dû férriskên fóne signis uuíle irrâten. necessitatem. *Sed ex conuenientibus et necessariis causis.* Núbe fóne darazûo léitendên díngen. únde nôtmáchigên. Álso dáz argumentum íst ex conuenientibus. et necessariis. Primus homo. quia non habuit patrem aut matrem. non est genitus. Uel illud. Quia tu hodie nec manducasti. neque bibisti. ieiunus es. Sô íst áber dáz extrinsecus kenómen. Patres nostri comederunt uuas acerbas. et dentes filiorum obstupescunt. Quia alii sunt parentes. et alii sunt filii. Non est autem aliud ieiunum esse. nisi non manducasse. et non bibisse. et non est aliud non genitum esse. nisi non habere patrem aut matrem.

21. PROUISA NECESSE EST EUENIRE. NULLA TAMEN IPSIS INEST NECESSITAS.

Sed qui fieri potest. ut non proueniant ea. quę futura esse prouidentur? Uuîo mág áber dáz sîn. dáz tíu negeskéhên. díu gót uuéiz chúmftîg? *Quasi uero nos credamus. non esse euentura ea. quę prenoscit dei prouidentia! futura esse.* Sámoso íh zuîue-

loe . núbe díu geskéhen súlîn . díu gót fóresíhet. *Ac non illud potius arbitremur.* Únde íz mêr dáz nestérche. *Licet eueniant.* Tóh siu geskéhęn. *Nihil tamen necessitatis habere sui natura! ut euenirent.* Síu an ín sélbên nehéina dîa nôt hában . dánnân siu geskéhên. *Quod hinc facile perpendas licebit.* Táz tu hínnân lîehto gechîesen máht. *Intuemur etenim plura subiecta oculis dum fiunt.* Uuír séhên gnûogez . dáz [A 251] fóre óugôn íst . únz man iz tûot. *Ut ea quę spectantur facere aurigę . in moderandis quadrigis atque flectendis.* Sô dáz íst . taz uuír séhên tûon die réitríhtela . chêrendo . s. in curuli certamine . ióh áfter íro uuíllen héngendo dien réitôn. *Atque cętera in hunc modum.* Únde dâráfter ánderíu uuérh. *Num igitur compellit ulla necessitas quicquam illorum ita fieri?* Tuuínget tárazûo íro dehéinez tehéin nôt . mánnes úndanches? *Minime.* Dáz netûot. *Frustra enim esset effectus artis.* In geméitûn chóndi man dáz tûon. *Si mouerentur omnia coacta.* Úbe siu mánnes úndanches sô fûorîn. *Quę igitur carent necessitate . dum fiunt.* Tíu án demo tûonne âne nôt sínt. *Eadem futura sunt sine necessitate! priusquam fiant.* Tíu sínt óuh . êr siu uuérdên! âne nôt chúmftig. *Quare sunt quędam euentura . quorum exitus absolutus sit . ab omni necessitate.* Dánnan skînet . dáz súmelichíu geskéhen súlen . déro geskíht . únde déro fárt . állero nôte inbúnden íst. *Nam arbitror nullum illud esse dicturum.* Íh neuuâno îoman dáz uuéllen chéden. *Quod euentura non fuerint . priusquam fierent . quę nunc fiunt.* Táz tíu neuuârîn chúmftîg . êr siu uuvrtîn! díu nû uuérdent. *Hęc etiam precognita . habent liberos euentus.* Tíu hábetôn óuh fóregeuuí-

zeníu . ferlâzena geskíht. *Nam sicut scientia presentium rerum . nihil inportat necessitatis . his quę fiunt.* Álso gréhto uuízentheit . tiu gágenuuerten nîeht nenôtegôt. *Ita prescientia futurorum . nihil inportat necessitatis . his quę euentura sunt.* Tána mêr nenôtegôt tíu chúmftîgen . íro fóreuuízeda.

22. QUOD FUTURORVM NULLA DEO SIT OPINIO . QUAMUIS NON COACTA FIANT . ET QUID NOS FALLAT IN HIS.

Sed inquis. Sô chîst tu. *Hoc ipsum dubitatur . an ulla possit esse prenotio earum rerum . quę non habent necessarios exitus.* Tés sélben íst zuîuel . úbe déro díu nôte neuuérdent . tehéin fórebechénneda múge sîn. *Dissonare etenim uidentur.* Uuánda síu dúnchent tír míssehélliu. *Putasque si prouideantur . consequi necessitatem.* Únde uuânest tu . úbe siu uuérdên fórebechénnet . táz siu nôte súlîn geskéhen. *Si desit necessitas . minime presciri.* Úbe íro nôt nesî'. dáz íro nehéin fórebechénneda nesî. *Nihilque comprehendi posse scientia . nisi certum.* Únde uuânest tu uuízenthéit ne[A 252]héines tínges sîn . âne guísses. *Quodsi prouidentur ea quasi certa . quorum exitus incerti sunt.* Únde úbe díu uuérdên fóreséuuen . sámo guuíssíu díu dóh únguis sínt . uuîo sív ergángên. *Id esse caliginem opinionis . non ueritatem scientię.* Dáz uuíle dû héizen uuân . náls uuízenthéit. *Credis enim diuersum esse ab integritate scientię . aliter arbitrari . ac sese res habeat.* Ánderes uuânen dánne iz sî . dáz netrûuuest tû zíhen ze gánzero uuízenthéite. *Cuius erroris causa est.* Dén írreden máchôt táz. *Quod*

quisque existimat omnia cognosci ex ui. tantum eorum quę sciuntur. atque natura. Dáz man uuânet állero díngolih pechénnet uuérden. fóne sîn sélbes natura. *Quod totum contra est.* Táz ál dárauuídere íst. *Omne enim quod cognoscitur.* Uuánda ál dáztar bechénnet uuírt. *Non secundum uim sui. sed comprehenditur potius secundum facultatem cognoscentium.* Dáz neuuírdet nîeht pechénnet áfter sîn sélbes chréfte. núbe áfter démo mágene dero bechénnentôn uuírt iz erfáren. Gót nesíhet tiu futura nîeht áfter íro chréfte. núbe áfter sînero mágenchréfte. Dáz siu futura sínt. dáz sínt siu an ín sélbên. uuánda siu nóh nechâmen. ímo sínt siu prescientia. âne chúmft. Tíu îoman tûot in únserro presentia. díu sínt tes tûonten hálb únnôtháfte. dóh sínt siu álso nôte. sô uuír siu séhên. Díu óuh kót ánasíhet. díu sínt nôte. álso ér siu ánasíhet. tér siu áber nóh in futuro tûon sól. dér tûot siu dánne âne nôt. Táz pegínnet si únsih nû mít exemplis lángséimo lêren.

23. EX HUMANA NOTIONE AD DIUINAM NOS DUCERE TEMPTAT. INCIPIENS A SENSU EXTERIORE.,

Nam ut liqueat hoc breui exemplo. Nû lóse hára. dáz íh tir is pílde gegébe spûotigo. *Eandem formam corporis. aliter uisus. aliter tactus agnoscit.* Sólt tu chîesen éin sínuuélbe corpus. tîa sínuuelbi chíuset ánderesuuio daz óuga. dánne der fínger. *Ille eminus manens. iactis radiis. intuetur simul totum.* Daz óuga scíuzet tára férronân. únde chíuset taz

pílde sáment. *Hic uero coherens orbi . atque coniunctus . motus circa ipsum ambitum.* Áber der fínger dârána gelégetêr . únde ál úmbe rîtentêr. *Comprehendit rotunditatem partibus.* Erspéhôt er iz állez éinzên.

24. SENSUM EXTERIOREM . ET ALIOS INTERIORES MODOS CONSIDERANDI . DIUERSOS ESSE INTER SE. [A 253]

Ipsum quoque hominem aliter sensus contuetur . aliter imaginatio . aliter ratio . aliter intellegentia. Sélben den ménnisken nechîesent nîeht ze éinero uuîs . tíse genámden fîer sínna. *Sensus enim iudicat figuram . constitutam in subiecta materia.* Der ûzero sín . sô daz kesíune íst . chíuset taz pílde éteuuar ána. *Imaginatio uero iudicat solam figuram sine materia.* Der ínnero sín . dér imaginatio héizet . chíuset taz pílde éinez . âna dia materiam . dáz er fóresáh án dero materia. *Ratio uero hanc transcendit.* Áber der sín . dér ratio héizet . dér úberstépfet imaginationem. *Et perpendit ipsam speciem . quę singularibus inest . uniuersali consideratione.* Únde bechénnet er sámenthäftîgo dáz pílde . dáz súnderigo éteuuar ána skînet. An démo nomine homo . uuírt sáment fernómen . dáz éinzên . únde súnderîgo geséuuen uuírdet an platone . cicerone . socrate . únde óuh súnderigo âne sîe in gehúht chúmet. *Intellegentię uero celsior oculus existit.* Táz óuga dero intellegentię . úbersíhet tíse drî sínna. *Supergressa namque ambitum uniuersitatis.* Uuánda úberstépfendo dén bíuang téro sámenthafti . dîa ratio begrîfet. *Contuetur ipsam illam simplicem formam . pura acie mentis.* Síhet si mít

héiteremo óugen daz éinualta gótes pílde. dáz fóne díu éinfálte íst. uuánda iz in subiecta materia íst! sô nehéin ánderez neíst. Tíu síhet óuh án demo ménnisken dîe tâte. dîe góte guís sínt. dóh sie ímo sélbemo únguís sîn. únde nôte geskéhent. tero gótes uuízenthéite hálb. únde áber únnote mánnes hálb. Mít tien ûzerên sensibus. ferstándên uuír dero ûzerôn díngo. dáz sínt corpora. díu er héizet materiam. únde án dien corporibus. álde sáment tien corporibus ferstándên uuír dero corporalium. dáz sínt íro accidentia. Álso án ín sínt colores. únde figurę. únde sáment ín íro tâte. Dien sensibus fólgêt imaginatio. Dáz íst tíu píldunga. des mûotes. âne diu corpora. álso getâniu. sô diu óugen an ín sáhen. álde diu ôren hôrtôn. Souuéder ér fóresáh. sô drískôzez pílde. álde fîerskôzez. álde sínuuelbez. álde mánnes pílde. álde fógales. Álde er sáh cursum. álde palestram. álde uuîz. álde suárz. Chúmet mánne in dróum dáz sélba gelîhnisse. daz héizet fantasma! unde illusio! úbe ér iz in sînemo mûote sô bíldôt. dáz héizet imaginatio. Sáment [A 254] úns hábent bestię díu zuéi geméine. i. sensum et imaginationem. Ratio dáz íst tíu chráft tes sínnes. tîa der ménnisko hábet álles éino. Díu tûot ín dáz uuízen. dáz er nîo negesáh. únde dés nehéin bíldunga uuérden nemág. Tíu lêret ín skéiden. uerum únde falsum. bonum únde malum. únde éin fóne ándermo errâten. álso er fóne primis substantiis irrâtet secundas. únde fóne toto partem. ióh fóne parte totum. únde fóne preteritis presentia. únde fóne presentibus futura. Gentiles philosophi nechóndôn nîeht fúrder fernémen. âne únz tára sie diu ratio léita. Fóne

díu uuóltôn sie . dáz tíu éinen díng uuârîn zeglóubenne . díu mít ratione gestérchet uuvrtîn . sús ketânero. Si hoc est . illud est . aut si hęc sunt . illud erit. Tánnân ságeta aristotiles in cathegoriis . táz priuatio nemúge feruuándelôt uuérden in habitum . sô . dáz edentulus . fúrder dentes kuuínne . álde nâh caluitio . capillata frons uuérde . uuánda er nehéina rationem neuuíssa . nâh téro iz uuérden máhti. Dánnân geskáh súmelichên . sô cęlestis sapientia chám . únde sie ládota ad intellectum diuinum . únde sie hîez klóuben resurrectionem mortuorum . et omnia esse deo possibilia . dáz sie dâr ferstîezen . únde dánnân uuúrten contenebrati . dánnân sie sóltôn uuérden illuminati. Uuíle du chéden . souuâr ratio' íst . dâr íst óuh intellectus . dáz íst áleuuâr . dâr humana ratio íst . târ íst óuh humanus intellectus. Áber diuinus intellectus . únde diuina contemplatio . díu íst simplex . únde spiritalis . uuánda sélbêr gót . simplex spiritus íst. Tér dáz pechénnet . tér íst particeps téro sélbûn intellectus. Tíu lêret in . dáz er íst substantia ultra substantiam . únde forma informata . sine loco . sine tempore . mundum faciens sine materia . filium habens sine alteritate . et spiritum procedentem sine motu. Dîe humanam rationem an dîen díngen sûohtôn . dîe uuúrten heretici.

25. INFERIORA A SUPERIORIBUS CONPREHENDI. NON SUPERIORA AB INFERIORIBUS.

In quo illud maxime considerandum. Dâr dáz állero gnôtost íst zechîesenne. *Nam superior uis comprehendendi . amplectitur inferiorem.* Íh méino . dáz

ter óbero sín begrîfet ten níderen. *Inferior uero nullo modo consurgit ad superiorem.* Der nídero negeréichot nîeht ze demo óberen. *Neque enim ualet aliquid sensus extra materiam.* Uuánda sensus nehábet uuérches nîeht âne corpus . sô imaginatio hábet. Accidentia corporum . súlen uuír [A 255] dúrh nôt án ín séhen . únde grîfen. *Uel imaginatio contuetur uniu(ersales species —)* mûotes píldunga . dóh sî bíldoe daz éiniga bílde . dáz si sah . únde (—) sî nemág táz keméine bílde nîeht kebíldon . uuánda sî iz nîo negesah . (—) sól sî iz óuh tánne chîesen? *Uel ratio carpit simplicem formam.* Nóh réda neirréichot taz éinfalta gótes pílde. Sî chán únsih échert keléiten ze dîen formis . tîe án dien substantiis lígent . únde sie nîeht substantię nesínt . núbe accidentia. Aber gótes pílde . íst túrh síh pílde . substantia supersubstantialis . táz chît fórderôra dien substantiis . tîedir sínt stantes sub accidentibus. *Sed intellegentia quasi desuper spectans conceptam formam . diiudicat etiam cuncta quę subsunt.* Áber intellectus . sámoso hóhor stândíu . únde dîa íro chúndûn formam ánaséhendíu . dúrhchíuset si diu níderen. *Sed eo modo . quo comprehendit ipsam formam . quę nulli alii poterat nota esse.* Sî síhet ze déro sélbûn uuîs tiu níderen . ze déro uuîs sî dia formam síhet . tîa nehéin dero níderôn nesíhet. Uuélíu íst tíu uuîsa? *Nam cognoscit et uniuersum rationis . et figuram imaginationis . et sensibile materiale . nec utens ratione . nec imaginatione . nec sensibus.* Sî bechénnet . táz ratio únde imaginatio . únde sensus pechénnent . síh tóh nestíurende mít íro dehéinero. *Sed prospiciens cuncta illo uno ictu mentis formaliter . ut ita dicam.* Núbe éines plícches .

uuéiz si siu álliu! in íro sélbero uuîs . in dîa uuîs . sô si dia formam uuéiz. Álso benedictus tísa uuérlt álla sáment sáh . mít kótelichemo óugen. *Ratio quoque comprehendit imaginabilia . uel sensibilia . nec utens imaginatione . nec sensibus . cum respicit quid uniuersale.* Réda uuéiz óuh . dáz tiu níderen uuízen . síh tóh nestíurende . mít íro chréften! dáz állelicha zeséhenne. *Hęc est enim quę diffiniuit uniuersale conceptionis suę . ita.* Dísiu íst tíudir óuget tîa sámenthéfti . dîa siu begrífen hábet . mít tísên uuórten. *Homo est animal bipes . rationale.* Ménnisko íst éin lébende díng . zuíbéine . rédoháfte. *Quę notio cum uniuersalis sit . tum nullus ignorat esse imaginabilem rem . sensibilemque.* Dóh tíu bechénneda állelîh sî . uuér neuuéiz . táz sî óuh píledig . únde gesíhtîg íst? *Quod illa non considerat . in imaginatione uel sensu . sed in rationali conceptione.* Dáz neuuéiz îo dóh sî nîeht píldondo . álde geséhendo . núbe rédoháfto dénchendo. [A 256] (*Imaginatio quoque*) *tametsi sumpsit ex sensibus exordium . uisendi . formandique figuras.* Souuîo (machu)nga bíldonnes pedíge . fóne quinque sensibus. *Sensu tamen absente . conlustrat quę(que) sensibilia.* Sî erféret tóh âne sensum . álliu díu gesíhtigen bílde. *Non sensibili ratione iudicandi . sed imaginaria.* Náls tóh nîeht mít téro chúnste des sensus . núbe mít íro sélbero chúnste. *Uidesne igitur . s. o boeti . uti utantur cuncta in cognoscendo . sua potius facultate . quam eorum qũę cognoscuntur?* Nesíhest tu nû na . uuîo álle sínna mêr bechénnên fóne íro sélbero máhte . dánne fóne déro máhte dero bechénnentôn? *Neque id iniuria.* Únde óuh mit réhte. *Nam cum necesse est omne iudicium . existat actus*

iudicantis. Uuánda míchel nôt íst . sîd tiu chîesunga des chîesenten tât íst. *Ut perficiat quisque suam operam . non ex aliena ui . sed ex propria potestate.* Dáz îo dér . sîna tât kerécche . mít sînero chréfte . náls mít ánderes chréfte.

26. AN CREDENDUM SIT STOICIS . QUI DICUNT UACUAS MENTES AFFICI EXTIMIS CORPORIBUS.

Quondam attulit . i. habuit porticus . s. athenis . nimium obscuros senes. Daz uuîtchélle ze athenis . ínnota íu . dîe hárto tîeftâhtigen álten . i. stoicos philosophos. Plato atheniensis philosophus . sáz pî athenis in achedemia uilla . dâr sîn éigen uuás . únde lêrta sîne iúngeren . únz án sîn énde. Nâh sînemo énde téilton sie síh. Súme vuúrten dâr ze léibo . únde hîezen achademici . súme begóndôn uuállôn . únde hîezen pheripatetici . súme fûoren in athenas ciuitatem . únde hîezen stoici. Dén námen gáb ín stoa . dáz chît porticus . in démo sie dâr sâzen . únde íro uuîstûom áhtotôn. *Qui credant . i. qui crederent sensus et imaginationes . inprimi mentibus . e corporibus extimis.* Tîedir uuízen uuóltôn . mánnoliches mûote ánagetân uuérden . sensus únde imagines . fóne dien ûzerên corporibus. Homines únde arbores . montes únde flumina . únde álliu corpora . díu ûzeren hálb únsêr sínt . tûont únsih ze fínf uuîson ferstân. Uués ferstûondîn uuír . úbe síu neuuârîn? Uuáz máhtîn uuír séhen . álde grîfen . âne corpora? Únde úbe íro bílde neuuârîn . uuáz píldotîn uuír dánne in únserên mûoten? Ába dien corporibus chómendo . getrínchent sie ín daz mûot. Tára hábent sie uuég . túrh tie

sensus. Uuîo uuérdent sie ánagetân únserên mûoten? Dáz tûont sie sô. dáz uuír síu lîdên. náls síu unsih. únde síu únsih ánauuérdent. náls uuír síu. Síu gébent úns kesíht. únde gehôreda. dóh man chéde. dáz uuír síu geséhên. [A 257] únde gehôrên. *Ut mos est quondam figere press(as litteras ęquore paginę celeri stilo) quę nullas habeat notas.* Álso dero geblânetûn tábelun bûohstaba (—) gerizzôt uuérdent mít kríffele. Tabella íst kelîh temo mûote. kríffel corporibus. literę demo bílde.

27. MENTEM SUAM UIM EXERCERE. SEPE TAMEN EXTRINSECUS EXCITARI. ET TUNC MISCERE INTERIORES FORMAS EXTERIORIBUS.

Sed si nihil explicat mens. uigens propriis motibus. Úbe áber daz mûot chráftelôsez. nîeht mít sîn sélbes róskine getûot. *Sed tantum patiens iacet.* Únde iz échert mûozig líget. *Subdita notis corporum.* Úndertân iz tîen ánachómenên bílden dero corporum. *Redditque cassas imagines rervm. in speculi uicem.* Únde iz in spîegeles uuîs hínarértet tero corporum bílde. nâh ín. Úbe iz mêr negemág. *Unde hęc notio cernens omnia sic uiget animis.* Uuánnân íst tánne díu uuízenthéit. tes mûotes. álliu díng chîesentíu. *Quę uis prospicit singula?* Uuélíu íro chráft peuuártêt siu álliu éinzen sô gnôto? *Aut quę cognita diuidit. quę diuisa recolligit?* Álde uuéliu téilet tíu íro chúnden genera in species. únde sámenôt siu áber ze dîen hûfon dero generum? Úbe iz mêr neuuéiz. âne gesíhtigíu díng. uuánnân uuéiz iz tánne genera únde species. tíu gesíhtîg nesínt? *Et legens alternum*

iter . nunc inserit caput summis . nunc decedit in infima. Únde hértuuíhseliga fárt tûende . íst iz éina uuîla in dien hímeliskên . ándera uuîla in dien írdiskên? Hértôn trîbet iz phisicas . et theologicas questiones. Ratio tûot phisicos . intellectus tûot theologos. *Tum referens sese sibi . redarguit falsa ueris.* Únde síh tánne sîn sélbes ferréchenônde . irlósket iz lúkkiu argumenta . mít uuâren. *Hęc causa magis est efficiens . longe potentior est.* Tísíu chráft íst kefrádera . únde fílo máhtîgera. *Quam illa causa . quę patitur inpressas notas! modo materię.* Dánne díu chráft tes mûotes . tíu diu ánagetânen bílde tréget . sámoso uuáhs . álde uuázer . álde spîegelglás . in dîen diu bílde skînent. *Precedit tamen passio in uiuo corpore . excitans ac mouens uires animi.* Nû begágenet tóh êr dien sensibus éteuuaz ûzuuert crûozende . únde réizende dîe chréfte des mûotes. Uuénne íst táz? *Cum uel lux ferit oculos . uel uox instrepit auribus.* Sô man îeht kesíhet . álde gehôret. *Tum excitus uigor mentis.* Tánnân sâr gegrûoztíu des (—) [A 258] (*Vocans . quas intus species ten*)*et . ad similes motus . applicat exteris notis.* Sî d(iu un — —) ude ûz uu(— —)gagen súmelichên uuárben . bíutet si siu . únde rértet si siu ze dîen sélbên zéichenen. *Et miscet imagines . formis introrsum reconditis.* Únde gemískelôt si dîe ûzenân chómenten . ze dîen dârínne geháltenên bílden. Álle natûrliche léicha . únde álle rártâ . hábet tiu sêla in íro. Sô sî síngen hôret . sô íst iz íro lústsam . uuánda iz íro gelîh íst. Tîe proportiones fóne dîen sî coniuncta íst . tîe lâzet si gérno zu íro! sô in musica geskríben íst . únde sîe gágen dien ûzeren bîetende . mískelôt si in éin . zuéi díng kelîchiu. Uuánda óuh

tér tyrannus babilonię ételih pílde deitatis in sînemo mûote hábeta . fóne díu chád er daz ûzera bílde ánaséhendo . uideo uirum . similem filio dei. Únde magi in egypto . ételicha uuízentheit kótes hábendo . bechnâton sie digitum dei! in miraculis moysi.

28. SICUT NOSTRĘ . ITA ET DIVINĘ MENTIS IUDICIUM . NON EX UI ALIENA ESSE.

Quodsi non insignitur . i. instruitur animus passione in sentiendis corporibus . si inquam non insignitur passione in sentiendis corporibus. Úbe nû des ménnisken mûot . tero corporum ferstândo . fóne íro ánachómeni gelêret neuuírt . chîesendiu sélben corpora úmbe íro bílde. *Sed iudicat ex sua ui . subiectam passionem corpori . i. subpositam imaginem sensibus corporis sui.* Núbe mít sîn sélbes chréfte . díu chíuset . pegágenentíu sînen óugon . únde sînen ôron. Nû chúmet interposita ratio. *Quamuis afficiant instrumenta sensuum . forinsecus obiectę qualitates.* Tóh tíu ûzuuért pegágenenten bílde ánauuérdên . diu óugen . únde diu ôren . mít tîen uuír geséhên . únde gehôrên. *Et passio corporis . i. corporalium sensuum . antecedat uigorem agentis animi.* Únde díu tróffeni sînero sensuum . fúrefángoe sînes mûotes chráft . túrh síh uuérchontes. *Quę prouocet in se actum mentis.* Tíu tróffeni an síh uuézze . dîa tât tes mûotes. *Excitetque quiescentes interim intrinsecus formas.* Únde sî ûferrécche . díu darínne îo nóh tánne lóskenten bílde. Únz hára gât interposita ratio. *Quanto magis ea quę absoluta sunt cunctis affectionibus corporum . non se-*

quuntur obiecta extrinsecus in discernendo . sed expediunt actum suę mentis. Uuîo fílo mêr cęlestes substantię . dîe állero corporum ánatrífte âno sínt? Án dîen íst úrchôse . dáz sîe dien ûzerên nefólgênt . an íro chîesenne . núbe sîe skéinent tîa chráft [A 259] íro sínnes.

29. DISTRIBUTIO COGNITIONUM.

Hac igitur ratione . cessere multiplices cognitiones . diuersis ac differentibus substantiis. Sús mísseliche sínna . sínt kelâzên mísselichên substantiis. Sús hábent sie síh ketéilet únder ín. *Sensus enim solus destitutus aliis cognitionibus cessit inmobilibus animantibus.* Sensus éinêr . íst kelâzen . âne die ándere drî sínna . dîen éteuuar fásto háftentên animalibus. *Quales sunt conchę maris . et alia quę herentia saxis nutriuntur.* Also die méremúskela tûont . únde ánderíu álso gezógeníu . án dien stéinen chlébendo. Díu infíndent échert íro. *Imaginatio uero mobilibus beluis.* Ánderên lébendên . únde vuállontên . íst tárazûo gelâzen imaginatio. *Quibus iam inesse uidetur affectus fugiendi . uel appetendi.* Íh méino . dîen gelúste únde úngeluste ánasínt. Fóne díu ánterôt ter áffo . dáz ér die ménnisken síhet tûon. Úbe ér iz ín demo mûote êr gebíldôt nehábeti . sô nemáhti er iz nîeht keánterôn. *Ratio uero tantum est humani generis . sicut intellegentia sola diuini.* Réda íst échert ménniskôn gelâzen . sô óuh kótes éines íst intellectus. *Quo fit ut prestet cęteris ea notitia.* Fóne díu íst nôt . táz tiu uuízenthéit fórderôsta sî. *Quę cognoscit suapte natura . non modo proprium.* Díu fóne íro sélbero .

bechénnet . nîeht éin síh sélbûn. *Sed subiecta quoque cęterarum noticiarvm.* Núbe óuh tie níderen drî.

30. DUAS NOTITIAS AD TERTIAM NON POSSE CONTENDERE.

Quid igitur . si sensus et imaginatio refragentur ratiotinationi? Uuáz úbe mit ratione strîten begínnent tie níderen zuêne sínna? *Dicentes . nihil esse illud uniuersale . quod putet ratio sese intueri.* Chédendo dáz taz uniuersale nîeht nesî . dáz sî síh uuânet uuízen. *Quod enim est sensibile . uel imaginabile . id non posse esse uniuersum.* Únde chédendo . dáz man éinzên séhen álde bíldôn mág! in éina sámeháfti dáz nemúgen chómen. Uuánda socrates . únde plato únde demostenes . neguuínnent nîomêr sáment éin geméine bílde! dáz man séhen múge. *Aut igitur uervm esse iuditium rationis! nec quicquam esse sensibile.* Únde óuh chédendo. Éin uuéder ze nôte uuésen . sô vuâr dáz rationi dúnchet . únde áber síh petrógen sîn án demo gesíhtîgen. *Aut quia sibi notum sit plura subiecta esse . sensibus et imaginationi.* Álde sîd ín uuóla chúnt sínt . díu man séhen mág . únde bíldôn. *Inanem esse con*[A 260]*ceptionem rationis.* Rationis uuân betrógen sîn. *Quę consideret . quasi quiddam uniuersale . quod sit sensibile! ac singulare.* Díu dáz kelóubet . uuésen sámenthaftîg . dáz kesíhtîg . únde súnderîg íst. *Si ad hęc contra respondeat ratio.* Úbe dáragágene ratio ántvuúrtet. *Se quidem conspicere in ratione uniuersitatis . quod sit sensibile . et quod sit imaginabile.* Síh uuóla bechénnen in déro rédo dero sámentháfti . dáz sie

béide uuízen. *Illa uero non posse adsurgere ad cognitionem uniuersitatis.* Únde áber íro neuuédera bechénnen dîa sélbûn sámenth//áfti. *Quoniam non possit eorvm notitia excedere corporales figuras.* Uuánde sie úberstépfen nemúgen diu ûzeren bílde. *Credendum uero potius esse de cognitione rerum . firmiori et perfectiori iudicio.* Únde man báz kelóuben sól . dâr man fóne íro drîo bechénnedo strîtet . tero guísserûn . únde dero fólleglicherûn ertéilungo. *Igitur in huiusmodi lite . nonne probaremus nos potius causam rationis . nos quibus inest uis tam ratiocinandi . quam imaginandi . etiam sentiendique?* Nestûondin uuír in dísemo strîte dero ratione bî na? Uuírdir béidiu chúnnen . ióh irrâten . ióh séhen . únde bíldon?

31. TERTIAM QUOQUE QUARTĘ IMPAREM ESSE IUDICANDAM.

Simile quoque est . quod humana ratio putat diuinam intellegentiam . non intueri futura . nisi ut ipsa cognoscit. Álso íst táz ketân . dáz ménniskôn réda uuânet . ten gótes sín ánderes neuuízen diu chúmftigen . âne sô sî uuéiz. *Nam ita disseris.* Uuánda sús rédost tû. *Si qua non uideantur habere certos ac necessarios euentus . ea nequeunt certo euentura presciri.* Souuéliu únguísso . únde âne nôt chúmftig sínt . tíu nemúgen nîeht kuísso chúmftigíu . fóregeuuízen uuérden. *Harum igitur rervm . nullam esse prescientiam.* Únde chîst tû . dero sô getânon . nehéina fóreuuízeda sîn. *Quam si etiam credamus esse . nihil erit quod non proueniat ex necessitate.* Únde

úbe uuír sia gelóuben súlin . dáz tánne nîeht âne nôt negeskéhe. *Igitur si possemus habere iuditium diuinę mentis . uti sumus participes rationis.* Úbe uuír des kóteliches sínnes chîesunga háben máhtîn . álso uuír rédohafte bírn. *Censeremus iustissimum . submittere sese humanam rationem diuinę menti! sic . sicut iudicauimus oportere imaginationem . sensum . cedere rationi.* Sô dûohti úns sámolih réht . únsera réda uuîchen gótes sínne . [A 261] sô uuír irtéiltôn . sensum únde imaginationem . íro súlen uuîchen. *Quare si possumus . erigamur in cacumen illius summę intelligentię.* Fóne díu chóroen únsih erhéuen . úbe uuír múgîn . in dîa hóhi dero fórderostûn intellegentię. *Illic enim uidebit ratio . quod non potest in se intueri.* Sô fíndet târ ratio . dáz sî ín íro sélbûn nehábet. *Id autem est.* Íh méino dáz. *Quonam modo uideat prenotio . ea etiam quę non habent certos exitus . tamen certa . ac definita.* Uuîo gótes prenotio díu hábe guíssíu . únde gnôtmarchotíu . díu án ín sélbên nîeht kuísses ûzlâzes nehábent. *Neque id sit opinio.* Únde dáz nehéinen uuân nesî. *Sed potius simplicitas summę scientię.* Núbe éinfaltíu uuízenthéit. *Nullis terminis inclusa.* Nehéin méz hábentíu . nóh úmbemárchotíu.

32. OPORTERE HOMINEM ERECTO CORPORE . MENTE QUOQUE ERIGI.

Quam uariis figuris animalia permeant terras. Uuîo mániges píldes . tîer áfter uuérlte fárent. *Namque alia sunt extento corpore . uerruntque puluerem.* Súmíu fárent strácchendo . únde uuískendo dia érda.

Trahuntque continuum sulcum . incitata ui pectoris. Únde máchônt sie átoháften slíh . mít tien brústen gândíu. *Sunt quibus uaga leuitas alarum . et uerberet uentos . et enatet spatia longi ętheris . liquido uolatu.* Ánderíu sint . tíu mít féttachen slágezent ten uuínt . únde uuîto suéibônt án dero lûtterun lúfte. *Hęc gaudent pressisse solo uestigia.* Súmíu spírnent tia érda . mít tien fûozen. *Et gaudent uel transmittere uirides campos gressibus . uel subire siluas.* Únde uuállont siu gândo . in hólze . ióh in félde. *Quę licet uideas omnia discrepare uariis formis.* Tóh tû díu álliu séhêst síh skéiden in íro bílde. *Proná tamen facies . hebetes ualet ingrauare sensus.* Áber níderhángendez hóubet . ketûot siu háben tóuben sín. Dés sínt siu úngeskéiden. *Unica gens hominum . leuat altius celsum cacumen.* Éiner der ménnisko . héuet taz hóubet ûf. *Atque leuis stat recto corpore . despicitque terras.* Ióh ríhtet er síh lîehto állen ûf . fóne érdo séhende. *Hęc figura ammonet te terrene . nisi male desipis.* Tíz pílde mánôt tíh ménnisko . úbe du iz fernémen chánst. *Qui petis cęlum recto uultu . exerisque frontem . animum quoque feras in sublime.* Tûdir grécho den hímel síhest . únde daz [A 262] hóubet ûfhéuest . taz mûot óuh ûfhéuêst. *Ne leuato celsius corpore . grauata mens inferior . pessum sidat.* Nîo demo lîchamen ûferríhtemo . daz mûot pesuârtez . níder ze ferlórni nesúcche.

33. QUI SIT STATUS DIUINUS.

Quoniam igitur omne quod scitur . non ex sua natura cognoscitur . sed ex natura comprehendentium .

uti paulo ante monstratum est. Sîd álliu díng keuuízeníu . fóne íro sélbero natura neuuérdent keuuízen . núbe fóne dero uuízentôn . sô uuír óuh fóre ságetôn. *Intueamur nunc quantum fas est . quis sit status diuinę substantię.* Sô séhên nû gágen dés iz mûoza sî úns . uuélea státa gótes substantia hábe. *Ut possimus etiam cognoscere . quęnam sit eius scientia.* Dáz uuír óuh chîesen múgîn . uuîolih sîn scientia sî. *Est igitur commune iudicium omnium ratione uiuentium . deum ęternum esse.* Dáz kót êuuig sî . dáz íst állero rédoháftero geméine gelúbeda. Dáz kechúren sie álle. *Consideremus igitur . quid sit ęternitas.* Nû séhên uuáz ęternitas sî. *Hęc enim patefacit nobis pariter . diuinam naturam . et diuinam scientiam.* Sî lêret únsih târmíte bechénnen gótes naturam . únde gótes uuízenthéit. *Est igitur ęternitas . tota simul possessio . et perfecta possessio interminabilis uitę.* Êuuighéit íst fólliu . únde sámenthaftiu hába . des únéntlichen lîbes. *Quod ex collatione temporalium clarius liquet.* Táz skînet óffenôr fóne dero frístmâligon uuídermézungo.

34. QUOD TEMPORE CURRIT LICET INFINITO . NON ESSE ĘTERNUM.

Nam quicquid uiuit in tempore . id procedit presens in futura. Uuánda dáz in fríste lébet . táz lóufet fóne gágenuuerti ze chúmftigi. *Nihilque est constitutum in tempore . quod possit pariter amplecti . totum spatium uitę suę.* Nóh únêuuig tíng neíst nehéinez . dáz sáment múge begrîfen . állen sînen lîb. *Sed nondum quidem apprehendit crastinum . iam perdidit hesternum.* Núbe fóreíst ímo nóh taz mórge-

niga . ingángen íst ímo daz késteriga. *In hodierna quoque uita.* Ióh án demo hûotigen lîbe . dér únder demo gésterigen íst . únde únder demo mórgenigen. *Non amplius uiuitis.* Nelébent ir mêr. *Quam in illo mobili et transitorio momento.* Dánne án demo stételôsen . únde hínafértigen stúpfe. Uuir nelébeên nîeht an preterito . nóh an futuro . án demo presenti bírn uuír îo. Nóh státon nemúgen uuír nîeht an démo sélben. Chómendo ferlóufet iz. Únde úbe iz îoman uuíle zéigon demo ándermo . [A 263] dér mág échert éinêst chéden chûmo . íz íst nû . sâr ánderêst chît er nôte . iz uuás nû . úbe er dáz sélba zéigôn sól. Sô getân íst únsêr presens. *Quod igitur patitur conditionem temporis.* Táz îo lîden sól dîa geskáft fríste. *Licet illud nec cęperit umquam esse . nec desinat . sicut aristotiles censuit de mundo.* Dóh táz ánafáng nehábe . nóh ûzlâz . sô aristotiles uuânda fóne dírro uuérlte. *Uitaque eius tendatur cum infinitate temporis.* Únde sîn lîb síh strécche . mít únende zîtes . i. preteriti . presentis . et futuri. *Nondum tamen tale est . ut iure credatur ęternum esse.* Dáz neíst îo nîeht sólih táz iz êuuig héize mít réhte. *Non enim comprehendit atque complectitur simul totum spacium uitę . licet infinitę.* Uuánda iz nîeht sáment nebegrîfet . sô êvuig tûot . állez taz uuîtuobele sînes lîbes . tóh sîn lîb énde nehábe. *Sed nondum futura transacta iam non habet.* Núbe éin tempus íst ímo fóre . daz ánder íst hína. *Quod igitur pariter comprehendit ac possidet totam plenitudinem interminabilis uitę.* Dáz áber sáment pesízzet . únde úmbehábet tîa ólangi sînes lîbes únéntliches. *Cui nec futuri quicquam absit . nec preteriti fluxerit.* Sô . dáz ímo des chúmftigen nîeht

ábuuertig nesî. nóh ímo nîeht ergángenes enfárn nesî. *Id perhibetur iure ęternum esse.* Dáz héizet mit réhte êuuig. *Idque necesse est et sui compos esse.* Únde dáz chît man nôte síh fermúgen sîn sélbes. *Et presens sibi existere.* Únde ímo sélbemo sîn gágenuuerte. *Et habere presentem infinitatem. mobilis temporis.* Únde sámogágenuuerte háben. ál dáz únende des lóufenten zîtes. *Unde non recte quidam putant.* Fóne díu uuânent tîe unréhto. *Qui putant. cum audiunt uisum esse platoni. nec habuisse hunc mundum initium temporis. nec habiturum defectum.* Dîe dés uuânent. sô sie ságen hôrent. táz platoni dísiu uuérlt nedûohti háben ánagénne zîtes. nóh énde. *Conditum mundum. hoc modo fieri coęternum conditori.* Dísa gescáffenûn uuérlt. ze déro uuîs ébenêuuig sîn demo sképfen. *Aliud est enim duci per interminabilem uitam. quod plato tribuit mundo.* Uuánda âne énde lîb háben. dés plato iáh tero uuérlte. dáz íst éin. *Aliud complexam esse pariter totam presentiam interminabilis uitę.* Ánder íst. sáment uuésen begríffena. álla dîa gágenuuerti dés îo uuérenten lîbes. *Quod proprium esse diuinę mentis manifestum est.* Táz óffeno éigen íst tes kótes sínnes. *Neque deus debet quantitate temporis uideri* [A 264] *antiquior conditis rebus.* Nóh kót nesól úns túnchen uuésen fórderôra sînen creaturis. an déro álti des zîtes. *Sed potius proprietate simplicis naturę.* Núbe mêr an déro ímo éigenun éinualti sînero naturę.

35. DIUTURNITATEM TEMPORIS. EMULATIONEM HABERE ETERNITATIS.

Hunc enim presentarium statum inmobilis uitę. imitatur ille infinitus motus temporalium rerum. Dîa sélbûn státa des kágenuuerten lîbes. únde dés îo ze stéte stânten lîbes. péitet síh ánterôn dísiu únerdrózena fárt tero uuérlte. *Cumque non possit effingere eum. atque ęquare.* Únde sô sî ín geánterôn nemág. nóh síh ímo geébenon. *Deficit ex inmobilitate in motum.* Sô gelóubet sî síh áber dero stâtigi. ín dia únstatigi. *Et a simplicitate presentię. decrescit in infinitam quantitatem futuri. ac preteriti.* Únde ába déro éinualtun gágenuuerti. gefállet si ín dia únéntlichun mánegfalti fergángenes zîtes. ióh chúmftiges. *Et cum nequeat. s. ille motus temporis possidere totam pariter. plenitudinem uitę suę.* Únde sô díu sélba fárt. sáment pefáhen nemág. álla dîa fólleglichi sînes líbes. sô êuuighéit tûot. *Uidetur aliquatenus ęmulari illud. quod non potest implere. atque exprimere. hoc ipso. quod numquam desinit aliquo modo esse.* Sô gedúnchet si. an díu dáz si îo uuéret. éinez ételiches téiles keánterôn. démo sî síh tóh fólleglicho geébenôn nemág. *Alligans se ad qualemcumque presentiam. huius exigui. uolucrisque momenti.* Síh hábende ze déro souuîo uuertlichun gágenuuerti. dísses chléinen. únde uerscúpfenten stúpfes. *Quę presentia quoniam gestat quandam imaginem. illius manentis presentię.* Únde uuánda sî éteuuaz píldot. tîa ze stéte stândun gágenuuerti. *Id prestat. s. eadem presentia. quibuscumque contigerit. ut uideantur esse.* Gíbet si dáz tîen sî ánaíst. dáz síu gedúnchen uuésen. *Quo-*

niam uero non potuit manere. Uuánda sî dóh stâte uuésen nemáhta. *Arripuit infinitum iter temporis.* Hínderstûont sî dîa fárt . téro in zîte énde neuuírdet. Zegât tíu fárt . sô íst óuh tempus zegángen. *Eoque modo factum est . ut continuaret uitam eundo.* Únde sô íst keskéhen . dáz si íro lîb fárendo geátehâftoti. *Cuius . s. uitę plenitudinem . complecti non potuit permanendo.* Dés lîbes sámenthafti . sî begrîfen nemáhta ze [A 265] stéte stândo. *Itaque si uelimus imponere rebus digna nomina . sequentes platonem.* Úbe uuír gréhto nû uuéllên skáffôn dien díngen nâh platone gerístige námen. *Dicamus quidem deum ęternum esse . mundum uero perpetuum.* Sô chédên gót uuésen êuuigen . dia uuérlt uuériga.

36. HIS PREMISSIS . AD SOLUENDAM QUESTIONEM CONUERTITUR.

Quoniam igitur omne iudicium comprehendit sibi subiecta! secundum sui naturam. Uuánda állíu chîesunga . nâh íro sélbero máhte chíuset . táz íro fóre óugôn íst. *Est autem deo semper ęternus . ac presentarius status.* Únde uuánda góte íst êuuig stâta . ióh ánauuartigiu. *Scientia quoque eius supergressa omnem motionem . i. cursum temporis . manet in simplicitate suę presentię.* Sô íst óuh nôte sîn uuízenthéit uuésendíu . án déro éinfaltun gágenuuerti . úberstîgendíu . állen uuéhsel zîtes. Úbe díu sélba gágenuuerti sáment álliu díng nebegríffe . sô neuuâre sî nîeht éinfalte. Fóne díu chît er sâr nâh. *Et complectens infinita spatia preteriti . ac futuri.* Únde sáment pefáhende dîe únéntlichen uuîtinâ preteriti

únde futuri. *Considerat omnia in sua simplici cognitione . quasi iam gerantur.* Síhet si állíu díng in íro éinualtun bechénnedo . díu hínasínt . ióh nóh fóresínt . sámo siu îo ánagetân uuérdên.

37. QUOD DEI POTIUS EST . SCIRE ET PROUIDERE . QUAM PRESCIRE . ET PREUIDERE.

Itaque si uelis pensare presentiam . qua cuncta dinoscit. Uuíle dû bedénchen sîna gágenuuerti . fóne déro ér iz állez uuéiz. *Non estimabis esse prescientiam . quasi futuri.* Sô nechîst tu nîeht ín háben fóreuuízeda . sámoso chúmftiges. *Sed rectius scientiam numquam deficientis instantię.* Núbe réhtôr uuízentheit . téro ímo úngeuuángtun gágenuuerti. *Unde non preuidentia dicitur . sed potius prouidentia.* Be díu nehéizet sî nîeht fóresíht . núbe mêr férrív óbesiht. *Quod porro constituta a rebus infimis.* Túrh táz sî férro stândíu . fóne dien níderên díngen. *Cuncta prospiciat . quasi ab excęlso cacumine rerum.* Síu állíu óbenân férro óbe séhe . sámoso ába démo hóhesten chapfe dero uuérlte?

38. EX DEI ASPECTU NON NECESSARIA FIERI . QUĘ UIDENTUR . SICUT NEC NOSTRO.

Quid igitur postulas . ut fiant necessaria . quę lustrentur diuino lumine? Zíu gedénchest tû . dáz tíu nôt máchoe . díu gótes óugen ánaséhent? *Cum ne homines quidem faciANT* [A 266] *quę necessaria uideant?* Dánne nóh ménnisken nôthaftíu netûên . díu sie séhent? *Num enim tuus intuitus addit eis aliquam*

necessitatem . quę cernis presentiam? Inno? Tûot tîn ánasíht tehéina nôt tîen . díu dû síhest? *Minime.* Dáz netûot. *Atqui . si est digna collatio diuini presentis et humani.* Ze uuâre . úbe dehéin gerístig uuídermezunga sîn mág . mánnes únde gótes kágenuuerti. *Uti uos uidetis quędam . hoc uestro temporario pręsenti.* Álso ír gréhto ételichíu séhent in dírro uuérltmúrgfarun kágenuuerti. *Ita ille omnia cernit suo ęterno.* Sô síhet er siu állíu . in sînero êuuigun gágenuuerti. *Quare non mutat hęc diuina prenotio . naturam rerum . et proprietatem.* Fóne díu neuuéhselot nîeht tísiu gótes fórebechénneda . dîa natura . únde dîa éigenháfti dero díngo. *Taliaque spectat apud se presentia . qualia prouenient olim . in tempore futura.* Únde síhet er siu nû sô gágenuuertíu ímo . sô siu nóh uuánne in zîte chúmftig sínt.

39. NECESSARIA ET NON NECESSARIA . DEUM CERNERE ET DISCERNERE.

Nec confundit iuditia rerum . i. meritorum . s. secundum hoc . quod tu prius dixisti. Perdito libero arbitrio . nec uitia . nec uirtutes quicquam esse . sed omnium meritorum . mixtam et indiscretam confusionem. Únde negeírret er nîeht sîníu geríhte . sô dû in zíhest . núbe ér skéidet tie frêhte. *Dinoscitque uno intuitu suę mentis . tam necessarie uentura . quam non necessarie.* Únde in éinero ánauuarto sînes mûotes . síhet er . díu be nôte chúmftigen . únde âne nôt. *Sicuti uos . cum pariter uidetis hominem ambulare in terra . solem oriri in cęlo.* Álso óuh ír tûont . sô ír sáment séhent . ten ménnisken in érdo gân . únde

dia súnnun in hímele ûfkân. *Quamquam simul conspectum sit . utrumque tamen discernitis.* Tóh ír îouuéder sáment séhênt . ír skéident siu dóh. *Et iudicatis hoc uoluntarium . illud esse necessarium.* Únde áhtont ír daz éina nôte geskéhen . daz ánder âne nôt. *Ita igitur diuinus intuitus despiciens cuncta minime perturbat qualitatem rerum.* Sô tûot kótes óuga. Ál óbenan ánaséhende . neuermískelôt iz nîeht tîa uuîolichi dero díngo. *Apud se quidem presentium . ad conditionem uero temporis futurarum.* Ímo gágenuuertero . únde áber zîtes hálb chúmftigero. *Quo fit . ut hoc non sit opinio . sed potius cognitio nixa ueritate.* Dánnan neíst ímo dáz nehéin uuân . núbe uuârhaftíu bechénneda. [A 267] *Cum cognoscit quid exstaturum esse . quod idem non nesciat carere necessitate existendi.* Dánne er dáz uuéiz . uuésen hínafúre . dáz âne nôt tánne uuésen chán . s. dánne iz chúmet hínafúre.

40. SI IN HUNC MODUM SYLLOGISMUS NECTATUR . QUOMODO EUADENDUS SIT.

Hic si dicas . quod euenturum deus uidet . id non euenire non posse . quod autem non potest non euenire . id ex necessitate contingere. Uuíle du hîer chéden proponendo . dáz kót síhet chúmftîg . táz nemág ze léibo uuérden . álso iz uuâr íst . únde assumendo dáz ze léibo uuérden nemág . táz sól nôte geskéhen . dáz óuh uuâr íst. *Meque astringere ad id nomen necessitatis.* Únde uuíle dû míh tánne duuíngen . concludendo ze démo námen dero nôte . ál sús. *Quod deus uidet euenturvm . id ex necessitate contingere.*

Dáz kót síhet chúmftîg. táz keskíhet nôte. uuánda óuh táz uuâr íst. uuáz tûon íh is tánne? *Fatebor quidem rem solidissimę ueritatis.* Sô iího íh téro. sô. mít syllogismo gestárhtun uuârhéite. *Sed cui uix aliquis accesserit. nisi speculator diuini.* Áber sô getânero. déro síh îoman chûmo ferstánde. âne dér góteliches tínges ánauuúrte íst. *Respondebo namque.* Íh chído gréhto. *Idem futurum cum refertur ad diuinam notionem. necessarium esse. cum uero perpenditur in sua natura. liberum prorsus uideri. atque absolutum.* Éin díng chúmftigez. péidíu sîn. ióh nôtháfte. sô man síhet ze gótes uuízenthéite. ióh ferlâzen. únde sélbuualtîg. sô man ze sîn sélbes natura síhet. Hîer íst tíu questio soluta. díz íst tér tóugeno nexus. dér zuéi repugnantia sáment ketûot uuésen an éinemo dínge.

41. EXPLANATIO EIUSDEM SENTENTIĘ. EX HOC QUOD DUĘ NECESSITATES SUNT. UT IN PERIERMENIIS ARISTOTELIS LEGITUR.

Duę sunt etenim necessitates. Zuô nôte sínt. *Una simplex.* Éiniu íst éinualte. únde âne íba. *Ueluti quod necesse est omnes homines mortales esse.* Álso díu íst. táz álle ménnisken nôte tôdig sínt. *Altera conditionis.* Anderíu íst mít íbo. únde mít kedíngun. *Ut si scias aliquem ambulare. eum necesse est ambulare.* Álso díu íst. Úbe du uuéist éinen mán gân. dáz tánne nôt íst. táz er gánge. *Quod enim quisque nouit. id esse aliter. ac notum est nequit.* Táz [A 268] man uuéiz. uuîo mág táz ánderes sîn. âne sô man iz uuéiz? *Sed hęc conditio. minime*

secum illam simplicem trahit. Áber dísiu gedíngota nôt . nefûoret tia bárun nôt mít íro nîeht . ih méino. úbe er gérno gât . táz er óuh sâr úndanches kánge. *Hanc enim necessitatem . non propria facit natura . sed conditionis adiectio.* Uuánda dísa nôt neuuúrchet nîeht tiu natura . núbe dáz man úbe dárazûo chît. *Nulla enim necessitas cogit incedere uoluntate gradientem.* Uuánda nehéin nôt netûot kân . den gérno gânten. *Quamuis necessarium sit eum incedere cum graditur.* Souuîo míchel nôt sî . dáz er gánge . sô er gât.

42. PRESENS DEI . EX NOSTRO PRESENTI PENSANDUM ESSE.

Eodem igitur modo . si quid uidet presens prouidentia . id esse necesse est. Ze déro sélbun uuîs íst nôt . souuáz tíu gágenuuerta fóresíht ánasíhet . táz iz sô sî. *Tametsi nullam habeat necessitatem naturę.* Dóh iz nehéina natûrlicha nôt nahábe. *Atqui . ea futura quę proueniunt . ex libertate arbitrii . contuetur deus presentia.* Ze uuâre síhet kót tíu gágenuuertíu . díu nóh tánne chúmftîg sínt . fóne sélbuualtigemo uuíllen.

43. ITEM REPETITUR . NATURAM FUTURORUM EX ALIA PARTE ESSE NECESSARIAM . EX ALIA ABSOLUTAM.

Hęc igitur . s. futura relata ad intuitum diuinum . necessaria fiant per conditionem diuinę notionis. Táz íst úmbe dísiu daz knôtesta . dáz siu gótes ánasíhte

hálb nôte uuérdent. áfter déro geskéfte gótes uuízentheite. uuánda sîn uuízentheit sô getân íst. *Per se uero considerata. non desinunt ab absoluta libertate suę naturę.* Áber dúrh síh kechórníu. neuerlîesent siu nîeht. tîa sélbuualtigun ferlâzeni íro naturę. *Fiunt igitur procul dubio cuncta. quę cognoscit deus esse uentura.* Nû geskéhent kréhto âne zuîuel. díu gót fóreuuéiz chúmftigiu. *Sed quędam eorum proficiscuntur ex libero arbitrio.* Nóh tánne chóment siu súmiu. fóne sélbuualtigemo uuíllen. *Quę quamuis eueniant existendo.* Únde souuîo siu geskéhên uuésendo. *Non amittunt tamen propriam naturam.* Sîe neferlîesent tóh nîeht íro naturam. *Qua etiam non euenire potuissent. priusquam fierent.* Fóne déro siu óuh ze léibo uuérden máhtin. êr siu geskáhîn.

44. ITEM DE DISCRETIONE DUARUM NECESSITATUM.

Quid igitur refert non esse necessaria. s. futura prescita? Uuáz skéidet siu dánne dána. síu nesîn necessaria? *Cum eueniant modis omnibus instar necessitatis. propter conditionem* [A 269] *diuinę scientię.* Sîd siu in állên sínt ze uuîs nôte geskéhent. álso iz kelégen íst in gótes uuízenthéite? Úmbe dîa gelégeni siu nôte geskéhent. *Hoc scilicet. s. refert.* Táz skéidet siu. *Quod ea s. referre facit.* Táz tíu skéidet. *Quę paulo ante proposui.* Díu íh târfóre ze bílde gáb. Uuéliu sínt tíu? *Sol oriens. et homo gradiens.* Tíu irrínnenta súnna. únde der gânto mán. *Quę dum fiunt. non fieri non possunt.* Tíu zuéi nemûgen nîeht ze léibo uuérden. únz siu geskéhent. *Eorum*

tamen unum necesse erat existere . priusquam fieret . alterum uero minime. Dáz éina sólta áber nôte uuérden . êr iz uuúrte! dáz ánder nîeht nôte. *Ita etiam procul dubio existunt . quę deus habet presentia.* Álso sínt tíu âne zuîuel . díu gót in sînero gágenuuerti hábet. *Sed eorum hoc quidem descendit de necessitate rerum . illud uero de potestate facientium.* Áber íro súmelih chúmet fóne nôte . súmelih fóne dero tûonton geuuálte. *Haud igitur iniuria diximus.* Fóne díu châden uuír mít réhte. *Hęc necessaria esse . si referantur ad diuinam noticiam.* Dísiu nôthaftíu sîn . sô man hínasíhet ze gótes uuízentheite. *Si per se considerentur absoluta esse nexibus necessitatis.* Sô man siu áber dúrh síh chíuset . inbúndeníu sîn . únde únnôthaftíu. *Sicuti omne quod patet sensibus . uniuersale est . si referas ad rationem.* Álso díngolih táz man séhen mág . únde grîfen . állelih íst! úbe man ze déro rédo síhet. *Si respicias ad se ipsum singulare.* Únde áber éinluzze . úbe dû dârána uuártêst. Tíu uuír ánaséhên . díu sínt îo éiniu! únde éinlúzziu . sô plato íst . únde cicero . únde állíu indiuidua . déro sélbon íst îouuélez állelih . uuánda iz homo íst . álde bos . álde equus . álde lignum . álde lapis. Uuánda hic homo óuh íst homo . be díu íst er béidiu . ióh singulare . ióh uniuersale. Hunc hominem gesíhet taz óuga . échert hominem uuéiz tiu ratio. Dáz lêret in cathegoriis aristotiles.

45. SI MUTATA UOLUNTAS . ELUDERE POSSIT PROUIDENTIAM.

Sed inquies. Nû mág keskéhen chîst tu. *Si situm est in mea potestate mutare propositum . euacuabo prouidentiam.* Úbe in mînero geuuálte stât . zegeánderuuîsonne mînen rât . sô eruuéndo íh tia fóresíht. *Cum mutauero forte quę illa prenoscit.* Tánne íh ódeuuano geuuéhselôn . dáz sî fóreuuéiz. *Respondebo.* Dés ántuuurto íh. *Te quidem posse deflectere propositum tuum.* Díh uuóla múgen uuéhselôn dînen uuíllen. *Sed non posse te* [A 270] *uitare diuinam prescientiam.* Náls áber fermîden dia gótes uuízentheit! nóh íro infáren. *Quoniam presens ueritas prouidentię intuetur . te id posse.* Uuánda díu gágenuuerta uuârheit tero fóresíhte . chíuset . tíh táz kemúgen. *Et an facias.* Únde uuéder dû iz tûêst. *Quoue conuertas.* Ióh uuára du gerâtêst. *Sicuti non possis effugere intuitum presentis oculi.* Álso du óuh nîeht infáren nemáht téro ánasíhte des kágenuuerten mánnes óugen. *Quamuis te conuerteris libera uoluntate in uarias actiones.* Tóh tu díh ţînero uuílleuuarbun chêrest in mísseliche tâte.

46. SI UARIARI POSSIT PRENOTIO . UT UOLUNTAS UARIATUR.

Quid igitur inquies. Uuîo nû chîst tu. *Ex meane dispositione mutabitur scientia diuina?* Éin uuanchot nû gótes uuízentheit . nâh mînero sképfedo . díu mír míttundes ûfuuírdet? *Ut cum ego uelim . nunc hoc . nunc aliud . illa quoque uideatur alternare*

uices nascendi? Sô . dáz sî múge sáment mír hértuuéhselunga tûon des uuízennes . nâh tíu íh uuîlon éinez uuíle . uuîlon ánderez? *Minime.* Dáz netûot. *Diuinus namque intuitus . precurrit omne futurvm.* Gótes óuga gefúreuangot . ál dáz chúmftig íst. *Et retorquet ac reuocat ad presentiam proprię cognitionis.* Únde gechêret iz . ióh keuuéndet iz . ze déro gágenuuerti sînero bechénnedo. *Nec alternat ut estimas uice prenoscendi . nunc hoc . nunc illud.* Nóh ér neuuîluuandot nîeht án demo bechénnenne . nû díz . nû dáz. *Sed manens . preuenit atque complectitur uno ictu . mutationes tuas.* Núbe îo ze stéte stândo . fúrefáhet er . únde úmbefáhet er éines scúzes . tîna uuéhsela.

47. DEI PROUIDENTIAM EX SIMPLICITATE IPSIUS ESSE . NON EX EUENTU RERUM.

Quam presentiam comprehendendi omnia . uisendique . non sortitus est deus ex prouentu futurarvm rervm. Dîa îo gágenuuerti sînes ánaséhennes . únde úmbehábennes álliu díng . neguuán er nîeht fóne dero chúmftigon gebúredo. *Sed ex propria simplicitate.* Núbe fóne éigenero éinfalti . dîa únsih intellectus lêret . náls ratio. *Ex quo illud quoque resoluitur . quod paulo ante posuisti.* Mít tíu íst óuh tés keántuuurtet . táz tu fóre châde. *Indignum esse . si dicantur nostra futura . prestare causam scientię dei.* Úngerístlih sîn . úbe îoman dés kedénche . dáz únseríu futura . gótes uuízentheit récchen. *Hęc enim uis scientię.* Dísiu sélba chráft sînero uuízentheite. *Complectens cuncta sua presentaria notione.* Álliu díng

mít íro ánauuartigun bechénnedo [A 271] úmbefáhende. *Ipsa constituit modum omnibus rebus.* Gíbet si uuîsun állen díngen . náls síu íro. *Nihil uero debet posterioribus.* Nóh tien áfter nâhchomentên . nehábet sî zedánchonne sámoso sî iz fóne in gelírne.

48. LIBERUM STARE ARBITRIUM . ET PRO MERITIS PREMIA DISPENSARI.

Quę cum ita sint . manet mortalibus intemerata libertas arbitrii. Uuánda dáz állez sô íst . pe díu íst ménniskôn úngenómen íro uuíllouualtigi. *Neque iniquę leges proponunt premia . poenasque uoluntatibus . solutis omni necessitate.* Únde mit réhte gehéizent êobûoh ferlâzenên uuíllôn . lôn . ióh ingélteda. *Manet etiam desuper spectator cunctorvm prescius deus.* Únde íst óbenân dér ál séhento . únde fóreuuízento gót. *Et ęternitas uisionis eius semper presens . concurrit cum futura qualitate nostrorum actuum.* Únde díu êuuiga gágenuuerti sînero gesíhte . inchît téro chúmftigun uuîolichi únserro uuércho. *Dispensans premia bonis . supplicia malis.* Spéndondo gûot kûotên . únde úbel úbelên. *Nec frustra positę sunt in deo . spes . precesque.* Nóh kedíngi . únde fléhâ neuuérdent nîeht in geméitun ûfen gót kesézzet. *Quę cum rectę sint . non possunt esse inefficaces.* Tîe dánne ferfáhent . sô sie réhte sínt.

49. EPILOGUS.

Auersamini igitur uitia. Fóne díu léidezent tie âchuste. *Colite uirtutes.* Mínnont túgede. *Subleuate animum ad rectas spes.* Hábent íuueriu mûot an réhtero gedíngi. *Porrigite humiles preces in excelsa.* Frúmment ze hímele déumuote fléhâ. *Magna necessitas probitatis . indicta est uobis . si non uultis dissimulare.* Íuuih tuuínget míchel nôt ze dero gûoti . úbe ír is iéhen uuéllent. *Cum agitis ante oculos iudicis cuncta cernentis.* Uuánda íuuere tâte . dér êotéilare úberuuártet . tér ál síhet. Hîer múgen uuír chîesen . dáz boetius nâh tísemo quinto libro . mít temo tôde dés keírret uuárd . dáz ér nemûosa fernémen fóne philosophia . díu sî ímo gehîez . háranâh zeságenne.

EXPLICIT LIBER QUINTUS BOETII CONSULIS.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

AKADEMISCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG VON J. C. B. MOHR
(PAUL SIEBECK) IN FREIBURG I. B UND TÜBINGEN.

In meinem Verlag ist erschienen:

Margaretha Ebner
und
Heinrich von Nördlingen.

Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Mystik.

Von

Philipp Strauch.

8. 1882. (CVI. 415 Seiten.) 12 Mark.

Die Offenbarungen der Margaretha Ebner († 1351) zu Maria Medingen erscheinen hier zum ersten Male nach der Medinger Handschrift des Jahres 1353 mit Berücksichtigung einer Handschrift des Britischen Museums sowie der Fürstlich Wallersteinischen Bibliothek zu Mayhingen gedruckt. Ihnen folgt in chronologischer Anordnung die Correspondenz Heinrichs von Nördlingen und einiger anderer Mystiker mit Margaretha nach derselben Handschrift des Britischen Museums, die auch die Offenbarungen enthält. Die Einleitung berichtet über die Handschriften, ihr gegenseitiges Verhältniss, über die Sprache der Denkmäler und bringt eine Darstellung der Lebensverhältnisse der Ebnerin und Heinrichs von Nördlingen. Den Schluss bildet ein fortlaufender Commentar zu den Schriften in Gestalt von Anmerkungen.

Aus einer Recension in Luthardt's Theologischem Literaturblatt (1882, Nr. 24) erwähne ich Folgendes:

„Wie in den beiden ersten Abschnitten (*über die Handschriften und deren Werth, über Leben und Charakter der Margaretha Ebner*) und in dem dritten über die Sprache die Gründlichkeit und Sorgfalt, so erfreut in den zahlreichen Anmerkungen, welche dem Texte folgen, die Belesenheit und der kritische Scharfsinn des Verfassers. Der ersteren verdanken wir treffliche kultur- und religionsgeschichtliche Erläuterungen, dem letzteren weitere chronologische Bestimmungen zu jenen Briefen, deren Zeit bisher noch nicht ermittelt war. Denn Heinrichs Briefe, welche in der Handschrift undatirt und ungeordnet durcheinanderstehen, werden erst durch ihre chronologische Feststellung für die Geschichte der Mystik in rechter Weise verwendbar. So begrüssen wir in dem Buche Strauch's eine sehr werthvolle und gediegene Leistung, durch welche unsere Kenntniss eines Theils der Geschichte der deutschen Mystik in wesentlicher Weise bereichert wird."

Man vergl. auch die Recension in der deutschen Litteraturzeitung. 1882. Nr. 26.

AKADEMISCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG VON J. C. B. MOHR
(PAUL SIEBECK) IN FREIBURG I. B. UND TÜBINGEN.

Im Juni wurde ausgegeben:

Otfrid's Evangelienbuch.

Mit Einleitung, erklärenden Anmerkungen und ausführlichem Glossar

herausgegeben

von

Paul Piper.

I. Theil: Einleitung und Text.

Zweite, durch Nachträge erweiterte Ausgabe. 8. 1882.

(VIII. 295 und 696 Seiten.) M. 8.—.

In Vorbereitung:

II. Theil:

Ausführliches Glossar zu dem Evangelienbuche Otfrid's.

Dieses Wörterbuch, auf welches der Verfasser schon beim ersten Erscheinen des Otfrid verwies, das aber wegen Schwierigkeiten mit der früheren Verlagsbuchhandlung bislang noch nicht gedruckt worden ist, wird nunmehr sicher im Jahre 1883 im Druck begonnen werden.

= *November 1882.* =

Druck von W. Drugulin in Leipzig.

Buchbinderei
R. Wawrzyniak

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Notker, Labeo, 950-1022

Die Schriften Notkers und seiner Schule

Bd.: 1,1

Freiburg [u.a.] 1882

Germ.g. 58 n-8,1
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11608533-0